Régészeti kutatások Magyarországon 2014

Archaeological Investigations in Hungary 2014

Régészeti kutatások Magyarországon 2014

Archaeological Investigations in Hungary 2014

Budapest, 2021

Régészeti kutatások Magyarországon 2014

Archaeological Investigations in Hungary 2014

Budapest 2021

Az első borítón:
Újrónafő, Szarvas-nyilas
Avar kori aranykereszt
Fotó: Czuppon Tamás (Hansági Múzeum)

Front cover:
Újrónafő, Szarvas-nyilas
Avar Age golden cross
Photo by Tamás Czuppon (Hansági Museum)

A hátsó borítón:
Jászfényszaru, Csépe-lapos II.
Avar kori ónozott réz (vagy bronz), talpas kehely
Ásatásvezető: Nagy Nándor Norbert, feldolgozó: Schilling László
A kelyhet restaurálta: Cserepkei Csilla, Tóth Eszter
Tárgyfotó: Bicskei József

Back cover:
Jászfényszaru, Csépe-lapos II.
Avar Age tinned copper (or bronze) chalice
Leader of the excavation: Nándor Norbert Nagy, Scientific assessment: László Schilling
Chalice restoration: Csilla Cserepkei, Eszter Tóth
Photo by József Bicskei

Szerkesztők: Kvassay Judit, Kreiter Attila és Péter Réka Katalin
Edited by Judit Kvassay, Attila Kreiter and Réka Katalin Péter

Nyomdai előkészítés: Vári Ágnes
Copy-editing: Ágnes Vári

Kiadó: Magyar Nemzeti Múzeum
1088 Budapest, Múzeum krt. 14–16.
Publisher: Hungarian National Museum
H-1088 Budapest, Múzeum krt. 14-16

Felelős kiadó: L. Simon László főigazgató
Editor in chief: László L. Simon director general

© Magyar Nemzeti Múzeum 2021
© Hungarian National Museum 2021
ISSN 2630-8983

Készült a Miniszterelnökség támogatásával
Supported by the Prime Minister's Office

MINISZTERELNÖKSÉG

A jelentésekben előforduló korszakok jelkulcsai:
Keys to the periods appearing in the reports:

Ő	Őskor	*Prehistory*
Pa	Őskőkor	*Paleolithic*
U	Újkőkor	*Neolithic*
R	Rézkor	*Copper Age*
B	Bronzkor	*Bronze Age*
V	Vaskor	*Iron Age*
Szk	Szkíta kor	*Scythian Period*
LT	La Tène-kor	*La Tène Period*
Ró	Római kor	*Roman Age*
Sza	Római kori barbár	*Sarmathian*
Hu	Hun kor	*Hun Period*
N	Népvándorlás kor	*Migration Period*
Ge	Germán kor	*German*
A	Avar kor	*Avar Age*
Ka	Karoling-kor	*Carolingian Age*
H	Honfoglaláskor	*Hungarian Conquest Period (10th C. A. D.)*
Kö	Középkor	*Middle Age*
Á	Árpád-kor	*Árpádian Age*
Kk	Késő középkor	*Late Middle Age*
Tö	Török kor	*Ottoman Period*
Kú	Kora újkor	*Early Modern Age*
Ú	Újkor	*Modern Age*
I	Ismeretlen kor	*Unknown Period*

Rövid jelentések
Short reports

1. Aba, Alsó major
(KÖH 87383)
(Fejér megye) **Ró**

A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ a Séd-Nádor-csatorna kármentesítéséhez kapcsolódó előzetes régészeti dokumentáció készítésébe bevonta a Szent István Király Múzeumot, ennek keretében a múzeum munkatársai 2014. szeptember 15–16. között próbafeltárást végeztek.

A kutatott terület Aba külterületén, a Kása-dombtól DNy-ra található, a Sárvíztől mintegy 1 km-rel K-re. Összesen 9 próbaárok került megnyitásra, 164 m² felületen. Régészeti jelenséget 2 próbaárokban lehetett megfigyelni. Az egyik DK-i szondaárokban 2 gödör és egy árok jelentkezett, az előzőtől Ny felé eső szondában egy sekély oszlophely. Leletanyagot egyik objektum sem tartalmazott, azonban a területről szórvány római kerámia került elő. Az ERD után novemberben a területen a tervezett iszaplerakó megvalósításra került, amelynek kialakítása közben a Szent István Király Múzeum régészeti szakfelügyeletet végzett. Ez alatt új jelenség, lelet nem került elő.

Munkatársak: Savanyú Bálint és Kiss Balázs.

Pozsgai Helga

2. Aba, Dekenyi-sor
(KÖH 88151)
(Fejér megye) **R**

A Szent István Király Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából 2014. november 20–24. között próbafeltárást végzett a lelőhelyen a munkálatokat egy iszaplerakó kiépítését megelőző előzetes régészeti dokumentáció készítése indokolta.

Négy kutatóárkot nyitottunk, összesen 149 m² felületen. A kutatóárkok az MNM NÖK által végzett geofizikai vizsgálatok eredménye alapján kerültek kitűzésre. Két kutatóárokban volt azonosítható régészeti jelenség (két árok), melyek közül az egyikből a rézkorra keltezhető, de jellegtelen házikerámia töredékei kerültek elő. A próbafeltárás eredményei alapján a területre régészeti megfigyelést javasoltunk, melyet november–december során végeztünk el. A megfigyelés alatt további régészeti jelenség nem került elő.

Munkatársak: Pozsgai Helga régész, Major Tibor, Kiss László és Kiss Balázs régésztechnikusok.

Savanyú Bálint

3. Abasár, Peterma
(KÖH 49334)
(Heves megye) **Á**

Abasáron, az új ivóvízvezeték kiépítésekor 52 m hosszúságú szakaszon, a község egyik kora Árpád-kori temploma és templom körüli temetője került elő 2014 áprilisa és júniusa között. A Heves megyei település külterületén, a Peterma részen, Szabó János Győző 1979-es ásatása alapján már részben ismertek voltak az egykori Szent Petronilla kápolna előzményei.

A lelőhely környezetében komoly mezőgazdasági tereprendezési munkákat végeztek az 1960-as években. Ezek során a Szent Petronilla kápolna még álló falait ledöntötték, a szentély környékén a domboldalt levágták, valamint egyes részekről kb. 80–100 cm földet is elhordtak. A temetkezések a mai felszíntől átlagosan 130 cm mélyen találhatók meg. Azonban a tereprendezés után a sírok egy része közvetlenül a felszín alól, 20–30 cm-ről került elő.

A kápolnáról Szabó János Győző az 1979-es ásatása után megállapította, hogy középkori, azon belül is Árpád-kori eredetű épület volt. A templomot a 11. század első felében építhették fel. Ezt az épületet a 12–13. században meghosszabbították, ennek a maradványai kerültek elő az idei ásatási munkák során.

Az ásatás során 64 sírt dokumentáltunk, valamint jelentős mennyiségű szórvány csontanyagot gyűjtöttünk össze a sírok tisztításakor és kibontásakor. Ezek alapján feltételezhetően közel 100 ember maradványait találhattuk meg. A sírok leletanyaga az Árpád-kori köznépi temetők régészeti hagyatékát tükrözi. A leletanyagok között megtalálhatók az ezüst és bronz S-végű hajkarikák, gyűrű, vascsatok, valamint egy-egy Salamon és Könyves Kálmán király által veretett érem is.

Munkatársak: Bilicz Enikő, Bíró Csenge, Bíró László, Kakuk Balázs, Medveczki Zsolt, Mészáros Andrea, Perl Máté, Rácz Kristóf, és Tanyi Sándor régésztechnikusok.

Tóth Zoltán

4. Abaújszolnok határa
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, Ró**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük, aminek során az alábbi lelőhelyeket érintettük:

Dél (KÖH 88183): A falutól közvetlenül D-re, a Selyebi-Vadász-patakól Ny-ra, a Szőlő-hegy oldalában található a közepes intenzitású neolit korú lelőhely. A területe kb. 100×100 m.

Kápolna-oldal 1. (KÖH 88187): A falutól DNy-ra a Selyebi-Vadász-patakól Ny-ra, a Szőlő-hegy oldalában található a közepes intenzitású neolit korú lelőhely. A területe a domb lábánál kb. 20 m szélességben, 100 m hosszan nyúlik el.

Kápolna-oldal 2. (KÖH 88193): A falutól DNy-ra a Selyebi-Vadász-patakól Ny-ra, a Szőlő-hegy oldalában, az Abaújszolnokról D-re haladó közúttól Ny felé leágazó bekötő út kereszteződésében található intenzív, római császárkori lelőhely. A területe kb. 200×300 m.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

Fekete László

5. Abod, Puszta-falu-szőlők
(KÖH 88803)
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U?, B?, Á, Ú**

Örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódóan 2014. október 30-án terepbejárást végeztünk Abod határában. A községtől mintegy 500 m-re DNy-ra fekvő Puszta-falu-szőlők nevű dombot vizsgáltuk meg, melynek elnevezése elpusztult középkori falut sejtetett. Sajnos a szőlőhegyeket már felhagyták, így művelt területeket nem találtunk. A délkeletebbi szőlőhegytől KDK-re azonban szántott terület helyezkedett el (Alsó-Hosszak Ny-i vége), melyen terepbejárást végeztünk.

65×200 m-es területen közepes mennyiségű leletet gyűjtöttünk, melyek őskoriak (neolitikum vagy bronzkor), Árpád-koriak

és újkoriak voltak (26 db kerámiatöredék, 2 db patics). Ez alapján egy nagyobb régészeti lelőhely (őskori és Árpád-kori település) feltételezhető a szőlőhegyen, melynek K–DK-i szélét találtuk meg. Feltételezett kiterjedése: 300 m (ÉNy–DK) × 250 m (DNy–ÉK).

Munkatársak: Horváth Antónia, Galkó József és Óvári Gábor.

Csengeri Piroska

6. Abony, Rózsás-dűlő IV. (44. lh.) (KÖH 33304)

(Pest-megye) **A, Sza**

Az M8–M4 autópálya elválási csomópont közlekedési építményei előkészítéséhez kapcsolódó munkálatok során 2014. július 18. – augusztus 1. között próbafeltárást, 2014. november 24–28. között pedig teljes felületű feltárást végeztünk a lelőhelyen. A terület Abony településtől ÉK-re, a 4. sz. főút Abonyt elkerülő szakasza mellett húzódik. Összesen 3015 m² terület humuszolása történt meg.

A próbafeltárás során 6 objektum került elő. Három méhkas alakú gödör és egy kövekkel kirakott platnis kemence, keltező leletanyag hiányában, bizonytalan korú volt. Feltártuk még két földbemélyített ház részleteit is: az egyikből kevés szarmata, a másikból kevés késő avar kerámiatöredék került elő.

A teljes felületű feltárás során további 23 objektumot bontottunk ki, köztük két házat, két kemencét és 19 gödröt. A kibontott objektumok közül 12-ből került elő kevés szarmata vagy bizonytalan korú kerámiatöredék és állatcsont, a többi keltező leletanyag hiányában bizonytalan korú volt. Egy bizonytalan korú gödörből emberi váz került elő.

Munkatársak: Bózsa Anikó, Rajna András régészek és Szőcs Péter geodéta.

Patay Róbert

7. Alsónémedi, Ürgevölgy-dűlő (15. lh.) (KÖH 45795)

(Pest megye) **Ő?**

A B1 DN 400 kőolajvezeték rekonstrukciójához kapcsolódó régészeti kutatások során 2014. június 17-én régészeti megfigyelés közbeni bontómunkát végeztünk Alsónémedi 15. (Ürgevölgy-dűlő) lelőhelyen. A terület Alsónémedi településtől ÉK-re húzódik. A 45 m²-es területen összesen 5 gödröt bontottunk ki, közülük egy gödörből került elő nagyon kevés, talán őskori kerámiatöredék, a többi keltező leletanyag hiányában bizonytalan korú volt.

Munkatárs: Bózsa Anikó régész.

Patay Róbert

8. Apc határa, 21-es sz. főút

(Heves megye) **Pa, Ú, R, B, Lt, Sza**

Apc határában, a 21-es sz. főút 1+300–7+850 km és a 9+750–15+050, valamint a 17+000–48+000 km sz. közötti szakaszának (Apc, Zagyvaszántó, Lőrinci) négy nyomsávúra bővítése projekt keretében a Dobó István vármúzeum munkatársai az alábbi próba- és megelőző régészeti feltárásokat végezték el.

Berek-alja 1. (KÖH 31504): a lelőhely a 21-es sz. főút K-i és Ny-i oldalán található. É-ról egy szemétlerakóhoz vezető betonozott út határolja, D-i részét pedig a mostani Szuha-patak medre szeli át. A lelőhely 132–135 m tengerszint feletti magasságban terül el, alapvetően sík területen. Az egész holocén ártéri terület mezőgazdasági művelés alatt áll.

A próbaásatásra 2014. február 20. és március 21. között, a megelőző feltárásra 2014. július 3. és augusztus 4. között került sor. A 086, a 0114/1, a 0114/9, a 114/11,a 0118, a 0119/1, a 0119/2, a 0119/3, a 120/1, a 0139/2, a 0142/1 és a 0143 hrsz.-ú ingatlanokon folytak a munkák. A próbafeltárást 151,34 m², a megelőző régészeti feltárást 7630,33 m² felületen végeztük el. A próbafeltárás alkalmával 17 régészeti objektumot tártunk fel. A megelőző régészeti ásatás alkalmával 1493 objektumszámot és 3096 stratigráfiai egység számot osztottunk ki.

A feltárási területet az ütemterv szerint négy részre osztották: 1/a, 1/b, 2/c és 2/d. Az 1/a és az 1/b részek a 21-es sz. főút Ny-i, a 2/c és a 2/d részek a 21-es sz. főút K-i részén találhatók. Az 1/a és a 2/c területeket a Szuha-patak mesterséges medre választja el az 1/b és a 2/d területektől.

A humuszosodott réteg vastagsága átlagosan, 90 és 110 cm közé helyezhető. A régészeti objektumok egymással többször is szuperpozícióban voltak. A lelőhely 1/a és 2/c részein főként őskori (DVK, rézkor, bronzkor) és kevés szarmata telepjelenségeket figyeltünk meg szórványos temetkezésekkel. Az 1/b és a 2/d részein inkább szarmata és kevés őskori (DVK, rézkor, bronzkor) telepjelenségeket regisztráltunk néhány sírral.

Az 1/b részen a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájának legdélibb házát azonosítottuk. A cölöphelyek tisztázását a gyökér- és rágcsálónyomok nehezítették. A friss, 2014-es régészeti eredmények a korábbi ismereteket megerősítették: a Berek-alja 1. lelőhely területét és annak tágabb környezetét az őskor különböző időszakaiban az ember intenzíven belakta.

A feltárásokhoz kapcsolódóan műszeres fémlelet-felderítést is végeztünk. A kutatásnak köszönhetően számos szarmata fibula, római kori érem és egyéb fémleletek kerültek elő.

A feltárások munkatársai: Gutay Mónika ásatásvezető régész, Tóth Zoltán, Havasy Orsolya, Vágvölgyi Bence régészek, Bíró László, Farkas Gábor, Gulyás Benedek, Hortobágyi Viktor, Pap Lilla, Princz Tamara, Rácz Kristóf, Somodi Zoltán, Tóth Katalin, Tóth Magdolna és Balogh Bodor Tekla technikusok.

Gutay Mónika – Tóth Zoltán

Farkas-major (KÖH 85415): A lelőhely az Apc, Berek-alja 1. lelőhelytől D-re található. ÉK-ről a 21. sz. autós pihenő parkolója határolja. A lelőhely 135–145 m tengerszint feletti magasságban terül el, egy dombtetőtőn és annak lejtős részein. A lejtős, alacsony részeken réti öntéstalaj, a dombtetőn csernozjom-barna erdőtalaj figyelhető meg.

A próbafeltárásra 2014. február 24. és március 21. között, a megelőző régészeti ásatásra 2014. július 03. és november 12. között került sor. A 079/9, a 080/1, a 86, a 087/15, a 0113/3, a 0114/8, és a 0114/11 hrsz.-ú ingatlanokon folytak a munkák. A próbafeltárást 943,59 m², a megelőző régészeti ásatást 45448,83 m² felületen végeztük el. A próbafeltárás alkalmával 60 régészeti objektumot bontottunk ki. A megelőző feltárás során 2131 objektumszámot és 4966 stratigráfiai egység számot osztottunk ki.

A feltárási terület nyolc részét (1/c, 1/d, 2/a, 2/b, 3/a, 3/b, 3/c és a 3/d) két ütemben tártuk fel. Az 1/c, a 3/d, az 1/d, a 2/a, a 3/b és a 3/c részek a 21-es főút Ny-i részén, a 2/b és a 3/a részek a 21-es főút K-i részén találhatók. Az 1/c, a 3/d részek és az 1/d, a 3/c részek között a szarvasgedei út található. A humuszo-

sodott réteg vastagsága nagyon változó. A dombtetőn 30 cm, az alacsonyabb, mélyebb részeken 90 és 110 cm közé helyezhető. A régészeti objektumok egymással többször szuperpozícióban voltak. A lelőhely legtöbb részén főként szarmata telepjelenségeket figyeltünk meg temetkezésekkel. Ács Csilla régész az 1/d részen kelta telepjelenségeket regisztrált. A 3/d, a 3/a részeken kevés őskori telepjelenségeket azonosítottunk. A 4/a és 2/h részeken a jégkorszakban élt állatok csontjai is előkerültek. A valószínűleg beásott csontdarabok 12 helyen kerültek elő. A 4/a részen hat beásási nyom félkörívben helyezkedett el. Az egyik csöves csont mellett egy okkerdarab és egy pattintott kő volt. A 4/a részen egy 5 m átmérőjű, 13 cölöpszerkezetes sátor és a bejárata előtt 6 karólyukból álló szélfogó vagy bejárat nyomait is megfigyeltük. A közelében tűzhely nyomok voltak. A sátor egyik cölöphelyének betöltésében egy fosszilis csont és egy pattintott kő volt. A vadászó-halászó-gyűjtögető és a nomád életmódot folytató közösségek éltek sátrakban. A sátor kora valószínűleg a paleolitikum végére, napjaink előtt 30 ezer és 10 ezer év közé tehető. Pontosabb korát a cölöphely betöltéséből származó fosszilis csont radiokarbonos kormeghatározása alapján lehet majd meghatározni. A restaurátorok a cölöphelyeket gipsszel kiöntötték, hogy később rekonstruálhassuk a sátor szerkezetét. A 4/a részen még őskori telepjelenségeket azonosítottunk. A 4/d részen bronzkori objektumok kerültek elő.

A szarmata települést hosszú időszakon keresztül, a 3. és az 5. század között lakhatták. A lelőhelyen kisebb háztartáscsoportokat (földbe mélyített házakat, tároló és műhely gödröket) lehet elkülöníteni. Valószínűleg egy-egy időszakban csak a lelőhely kisebb részét használták intenzíven. Idővel, amikor a házak már rossz állapotban voltak, akkor azokat felhagyták, és a közelükben újakat építettek. Néhány lakóépület járószintjén égési réteget is dokumentáltunk, amelyek főként a település pusztulásához köthetők, mint ahogyan a gödrökben elhelyezett emberi maradványok is.

A településhez kapcsolódó temetkezésekről megállapítható, hogy egyetlen központi, kb. 15–20 sírt tartalmazó temetőn kívül az elhunytakat a lelőhely több pontján, általában 2-3 sírt tartalmazó kisebb csoportokban temették el, abban az időszakban használt településrész közelében. A férfi sírokban az övcsatok és kések mellett olykor előkerültek vaslándzsák maradványai is. A női sírok leletanyagban gazdagabbak a férfiakénál, a halottakat gyakran díszítették ékszerek (fülbevaló, üveggyöngyökből fűzött nyaklánc, ruhakapocs, karperec). A kor szokásának megfelelően az elhunytak lábfejénél gyakran találhatunk edényeket, amelyekbe ételt vagy italt tehettek túlvilági útravalóként.

A települést a használati idejének második felében megerősítették, valószínűleg fából készített sánc vette körbe, amelynek az ovális gödreit sikerült megtalálnunk.

Farkas-major lelőhelyen műszeres fémlelet felderítést is végeztünk. A kutatásnak köszönhetően számos szarmata fibula, római kori érem és egyéb fémleletek kerültek elő.

A feltárás munkatársai: Gutay Mónika ásatásvezető régész, Tóth Zoltán, Vágvölgyi Bence, Havasy Orsolya, Ács Csilla, Halász Ágoston régészek, Bíró László, Gulyás Benedek, Farkas Gábor, Rácz Kristóf, Tóth Magdolna, Tóth Katalin, Pap Lilla, Princz Tamara és Balogh Bodor Tekla technikusok.

Gutay Mónika – Tóth Zoltán

9. Apc határa, tervásatások (Heves megye) Pa

A Dobó István Vármúzeum munkatársai 2014. december 1. és 31. között tervásatást végeztek a település határában, a Somlyó hegy alatti részen, az alábbi lelőhelyeken.

Apc, 5-6. lelőhelyek (KÖH 54117): A lelőhely a Somlyó hegylábi felszínén, egy kisebb vízmosás mellett helyezkedik el. A feltárás az Apc 0207/2 és 0207/3 hrsz.-ú ingatlanok területén folyt, 112,634 m² felületen.

A most végzett kutatások alapján megállapíthattuk, hogy a lelőhelyet átszelő vízmosás két partján korábban különálló lelőhelyekként lokalizált Apc, 5. lh. (KÖH 54117) és Apc, 6. lh. (KÖH 54118) lelőhely valójában összetartozik, összevonásukat javasoljuk a KÖH 54117 azonosító szám alatt.

A pattintott kövek és a fosszilis csontanyag szóródása kb. 120×30 m-es felületen figyelhető meg. A korábbi kutatásokkal összhangban felső paleolitikus telepjelenségeket azonosítottunk.

A lelőhelyen hat, kb. 3×2 m-es ásatási szelvényt nyitottunk. A legígéretesebb szelvényekben folytattuk a bontást. A megfigyelt rétegsorok a következők voltak: 0–30 cm között humuszosodott, barna színű réteg, alatta sárga színű löszös üledék következett. Az 5. szelvényben a humuszosodott réteg alatt kevert, bolygatott rétegeket figyeltünk meg. Az 5. szelvényt a négy égtáj irányában kutatóárkok segítségével bővítettük. Fúrásokat is végeztünk, az 5. szelvényben 4,5 m mélyen homokos üledék jelentkezett. A lelőhelyet keresztülmetsző vízmosás/árok falában három szelvényt nyitottunk: a 9/1, a 9/2 és a 9/3-as számokon. Az 1. és a 4. szelvény között a pattintott kövek és a szórványos fosszilis csontanyagok zömében 25–45 cm között kerültek elő. Az 5. szelvényben a humuszosodott réteg és a kevert réteg határán fosszilis csontok és pattintott kövek ékelődtek ki. A kevert rétegből kb. 1 m mélyen fosszilis csontok, faszéndarabok és egy nagy méretű, két munkafelületű, kb. 200 kg-os andezit kő látott napvilágot. A 9/1-es szelvényben az első leletes szintet 40–50 cm között, a második leletes szintet 90 cm körül figyeltük meg. A 9/2-es szelvényben az első leletes szintet nem találtunk meg, a második leletes szint 170–200 cm között, a harmadik leletes szint 230–250 cm között jelentkezett. A 9-es szelvényekben a leletes szintek fosszilis csontokból, faszén/okker darabokból és pattintott kövekből tevődtek össze.

A lelőhelyen három kultúrréteg feltételezhető. A legfiatalabb réteg Epigravettien, a második és a harmadik réteg Gravettien/Aurignacien lehet.

A pattintott kövek nyersanyaga változatos, sok a helyidegen nyersanyag (radiolarit, obszidián, szarukő és az északi tűzkő).

Apc, 9. lh. (KÖH 54121): A kutatást a 136 hrsz.-ú ingatlanon, 75,452 m² felületen végeztük el. A lelőhely a Zagyva pleisztocén teraszán helyezkedik el.

A korábbi kutatásokkal összhangban ezen a helyszínen is felső paleolitikus telepjelenségeket azonosítottunk. A lelőhelyen nyolc, különböző nagyságú ásatási szelvényt nyitottunk. Az 1. szelvényben apró fosszilis csontokat és pár darab pattintott követ találtunk. A 2., a 3. és a 4. szelvényből közepes nagyságú fosszilis csontok kerültek elő. Az 5. szelvényben egy 54 cm hosszúságú mamut *tibia* látott napvilágot. A leletek többsége a 25/30 cm vastagságú, humuszosodott réteg alatti löszös üledék határán volt. A 6., a 7. és a 8. szelvény üres volt.

Ezen a lelőhelyen egy kultúrréteget figyeltünk meg.

A két ásatási helyszínen dr. Dobos Anna főiskolai adjunktus (Eszterházy Károly Főiskola) segítségével mikromorfológiai, szedimentológiai és OSL mintákat vettünk.

A fosszilis csontok meghatározását dr. Gasparik Mihály paleontológus (Magyar Természettudományi Múzeum) végezte el. Az Apc, 5-6. lh fosszilis csontanyagában bölény, rénszarvas és vadló csontokat, az Apc, 9. lh. csontanyagában mamutcsontokat különített el.

A leletanyagok tisztítása, tipológiai és technológiai tanulmányozása, a földminták és a faszénminták természettudományos vizsgálata és feldolgozása még folyamatban van.

A feltárások munkatársai: Havasy Orsolya régész, dr. Dobos Anna főiskolai adjunktus, Tóth Magdolna, Bíró László, Somodi Zoltán, Hortobágyi Viktor, Pricz Tamara, Balogh Bodor Tekla és Farkas Gábor technikusok.

Gutay Mónika

10. Attala, Káposztás (KÖH 72507)

(Tolna megye) **V, Ró, Kk**

Attalán, a Vörösmarty utca D-i végében, a Dombóvár és térsége ivóvízminőség-javító program tárgyú projekt kivitelezése során egy szennyvízátemelőt és új ivóvíz gerincvezetéket építettek. Ezen a Kaposra lejtő domboldalon, a felszínen is sok őskori, római kori és középkori kerámiatöredéket figyeltünk meg. Ezért a nyomvonalnak ezt a felső részét, amely az Attalai-patak felé tart, lehumuszoltuk egy kanál szélességben, 70–80 cm mélységben. A nyesés után összesen 27, kora vaskori, római kori és késő középkori településekhez tartozó objektum foltja rajzolódott ki a szelvényünkben.

Szabó Géza

11. Ács, Leier 1. (KÖH 55723)

(Komárom-Esztergom megye) **H, Á**

A tatai Kuny Domokos Múzeum 2014. március 17. és április 3. között Ács, 0431/8 hrsz.-ú területen megelőző régészeti feltárást végzett a Leier üzem telephelye melletti, 2013 decemberében lehumuszolt területen. A humuszolás során a felszínen vörös elszíneződések, fekete objektumfoltok bontakoztak ki, valamint közepes mennyiségű, a kora Árpád-korra keltezhető edénytöredéket gyűjthettünk.

A megelőző feltárás során csak a lehumuszolt területet tártuk fel, nem került megkutatásra a humuszdepó alatti terület, ahol további régészeti objektumok előkerülésére lehet számítani.

A munkálatok során egy viszonylag kis méretű, vízmentes kiemelkedés tetején elhelyezkedő, honfoglalás / kora Árpád-kori település maradványait tártuk fel. A település eddig feltételezett központi részén két félig földbe mélyített lakóházat tártunk fel, betöltésében korhatározó kerámiaanyaggal. A lakóházakat szintén félig földbe mélyített külső kemencék és kemencebokrok vették körül (3 külső kemence és 3 kemencebokor). A településrészt körítőárok vette körül, amelynek egy részét sikerült feltárni, benne valószínűleg építőáldozatot tartalmazó ép edénnyel, kissé távolabb tojással.

A lelőhely jelentőségét az adja, hogy a megye Ny-i felén eddig nem került elő hasonló korú település, valamint a rövid egy helyben lakás következtében egy pillanatnyi településszerkezeti állapot megfigyelésére nyílott lehetőség.

A leletanyag a Kuny Domokos Múzeumba került.

László János

12. Ároktő, Dongóhalom (KÖH 15867)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B**

A lelőhelyen a BORBAS (Borsod Plain Bronze Age Settlements) projekt keretében végeztünk geofizikai felmérést, 2014. szeptember 29. és október 3. között, 3 ha területen.

A magnetométeres felmérés kiterjedt a település magján kívül a felszínen jelenleg is látható árkon kívüli területre, ahol több bronzkori ház alaprajzát sikerült azonosítani. A település centrumában, az ismert számos bolygatás miatt ép házalapot nem sikerült detektálni. Bizonyítást nyert, hogy a település második építési fázisát (Füzesabony időszak) körülhatároló árkon kívül is települési területtel kell számolni. A külső települési egység feltehetően mindkét időszakban (Hatvan és Füzesabony) is lakott volt.

Munkatársak: Tobias Kienlin és a kölni egyetem hallgatói.

Pusztainé Fischl Klára

13. Ároktő, Határ halom (Mezőcsát, Határ halom) (KÖH 80945)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **R, Sza**

A lelőhelyen a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 7. alprojekt keretében 0,8 ha geodéziai felmérését végeztük el 2014. október 1. és 3. között.

A Mezőcsát és Ároktő határán álló halom formája alapján rézkori temetkezési halom. Mezőcsáti része sokkal jobban lepusztult, ároktői része jobban őrzi eredeti formáját. Tőle É-ra található a mezőcsáti Hörcsögös halom, az egyik leghíresebb hazai kurgán, így jól beleillik a korszak lelőhelyszisztémájába. Körülötte a lucernásban szarmata kerámiát lehetett megfigyelni.

Munkatárs: Honti Szabolcs.

Pusztainé Fischl Klára

14. Babócsa, Jadai-dűlő (KÖH 87297)

(Somogy megye) **Ő, Á, Kö**

Barcs kistérség társult településeinek ivóvízminőség javítása projekt előzetes régészeti dokumentációjának részét képező terepbejárást 2014. július 2–9 között végezték el az MNM NÖK munkatársai. Az érintett területen korábban szisztematikus és átfogó régészeti terepbejárással egybekötött kutatás nem folyt.

Babócsa határában, a településtől DK-re, a Babócsa–Komlósd műút Ny-i oldalán, a műút és az erdősáv által bezárt háromszögben új régészeti lelőhelyet lokalizáltunk. Itt a még alacsony, jó megfigyelési körülményeket biztosító kukoricásban több mint 400 m hosszan, zömében Árpád-kori és középkori, kevés őskori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk. A lelőhely a felszíni leletek alapján közepes intenzitású volt.

A terepbejáráson részt vett: Spolár Erika múzeumi asszisztens.

Tokai Zita Mária

15. Bakonya, Csucsai-dűlő (KÖH 20071)

(Baranya megye) **Ró**

A fémkeresősök által évtizedek óta rabolt római kori villagazdaságot 2012–2014 között terepbejárással, fémdetektoros kutatással és robotrepülős felméréssel (Aeroart-Légikép Kft.)

vizsgáltuk. Az évek során a késő római villagazdasághoz tartozó épületek és a lelőhely pontos térképezésére törekedtünk, az ígéretes lelőhelyen ásatásra azonban még nem került sor.

Szabó Máté

16. Baks, Aradi utca (KÖH 88885)

(Csongrád megye) **I**

2014. március 20-án Baks község szennyvízcsatornázásakor az Aradi utca 35. sz. ház előtt bekötési gödröt ástak, mikor a gép egy emberi csontvázat markolt ki. Helyszínre érkezésünkkor már a rendőrség is kint volt, a csontok nagy részét begyűjtötték és magukkal vitték (a kisteleki rendőrkapitányság a nyomozati ügy lezárásáig magánál tartotta a csontokat, a jegyzőkönyv felvétele után azonban a Móra Ferenc Múzeum kapta meg raktározás céljából a leleteket). A többi, el nem szállított csontot a kitermelt földanyag közül szedtük össze. A megmozgatott földből előkerült még egy kisebb vastárgy is, mely azonban modern kori is lehet, ezen kívül nem találtunk mellékletre utaló nyomot.

Az É–D-i tájolású sír a házi bekötés irányát követte, a fej az aszfaltút alatt, a test többi része az utat D-ről szegélyező füves területen helyezkedett el. A sírt 110 cm mélységben a homok alaptalajba ásták, sírfolt vagy koporsónyom a bekötési gödör kitakarítása után sem látszott. A munkások elmondása alapján a koponya arccal lefelé volt, mivel az állkapocs alatta feküdt. Azonban valószínűbb, hogy a koponya és egyes vázrészek a földmunka során mozdultak el.

A helyi lakosok beszámoltak róla, hogy a szemközti házak telkein az 1970-es években szintén kerültek elő sírok vagy embercsontok: az Aradi utca 42. sz. alatti ház alapozásánál egy csontvázat ástak ki, karján karpereccel; a 44. sz. ház udvarán szintén sírt találtak kútásás közben. Azt is elmesélték, hogy az utca közepén huszonöt évvel ezelőtt, vízvezeték-feketéskor öt-hat sír volt a mai út alatt (akkor még nem volt leaszfaltozva az utca), derékrészükön övet, oldalukon kést viseltek.

A most előkerült sír és a szóbeli adatok azt mutatják, hogy a területen egy régészeti korú temető található (mely korábban nem volt ismert), a közelebbi korszak azonban a fent leírtak alapján nem határozható meg. A temető valószínűleg nem túl sűrű, mert a szennyvíz-csatornázás folyamán további sírok a megfigyelés során nem kerültek elő.

Említésre érdemes még, hogy a második világháborúban, a Tisza-átkelőért zajlott harcokban elesett magyar, német és szovjet katonákat a közvetlen környéken, jeltelen sírokban hantolták el, így az itt megfigyelt temetkezések egy része ezekhez is tartozhatott. Az utca magasabb részeinek járószintje az aszfaltozást megelőzően 30 cm-rel magasabb volt, a tereprendezés során letermelt földet a tiszai árvízvédekezéshez hordták el.

Munkatárs: Czukor Péter régész.

Bede Ádám – Bereczki Balázs

17. Balajt, Várca-oldal (KÖH 88195)[1]

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Kö**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.

A lelőhely Balajttól DNy-ra, közvetlenül a község határában található. A 200×50 m-es területen szórványos középkori kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

Fekete László

18. Balajt határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, Á, Ú**

Örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódóan 2014. október 30-án terepbejárást végeztünk Balajt határában.

Balajti-hegy-alja (KÖH 88805): A községtől É-ra, a pincéktől Ny–DNy-ra, a friss szántásban, 230 (DNy–ÉK) × 130 m (ÉNy–DK) területen Árpád-kori és újkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk (összesen 15 db-ot és 1 db kőeszköztöredéket). A lelőhely kiterjedése jóval nagyobb lehet, lehatárolását a 2000. évi FÖMI légifelvételeken látható felszíni nyom (a környezetétől elütő világos szín) alapján végeztük el. Feltételezett kiterjedése: 430 (ÉK–DNy) × 330 m (DK–ÉNy).

Községtábla előtt (KÖH 88807): A terepbejárás során megpróbáltunk azonosítani egy ismert, de a közhiteles nyilvántartásban akkor még nem szereplő lelőhelyet, melyet a Ládbesenyő–Balajt gázvezeték fektetéséhez kapcsolódó kivitelezés során, szakfelügyelet alkalmával fedezett fel Koós Judit 2005-ben. A már kiásott vezetékárokban, a községtábla előtt 100 m-rel, az út mellett szórványos őskori kerámiatöredékeket gyűjtött.

Koós Judit leírása alapján, a területen régészeti lelőhely határozható meg, minimálisan 140 (K–Ny) × 70 m (É–D) kiterjedéssel.

A felszínt a 2014-ben végzett bejárás idején sűrű növényzet borította, így újabb megfigyelést nem tudtunk tenni. Elképzelhető, hogy az őskori lelőhely nagyobb része magasabb térszíneken húzódik. A lelőhely határainak pontosításához a későbbiekben újabb terepbejárás végzésére van szükség.

Munkatársak: Horváth Antónia, Galkó József és Óvári Gábor.

Csengeri Piroska

19. Balatonmagyaród, Kiskányavári sziget (KÖH 68841)

(Zala megye) **Ő, U, Lt, Á, Kö**

A Kis-Balaton Vízvédelmi Rendszer II. ütemének keretén belül 2014. május 13. és június 20. között szakfelügyeletet láttunk el Zalavár külterületén, mivel az említett projekt során fenntartó út építésére került sor a 4T műtárgy és a Kiskányavári sziget között.

A földmunkák először az erdő kivágását követő tuskózással kezdődtek, s már ekkor megfigyeltünk szórványosan régészeti jelenségeket. Az út teljes nyomvonalán figyelemmel kísértük

1 A lelőhely az adatbázisban archiválásra került. A Szerkesztők.

a földmunkákat, de régészeti jelenségek csak a nyomvonal É-i részén, egymástól meglehetősen távol kerültek elő. Kivétel a 3–6., valamint a 12–17. SE-k, melyek egy jól körülhatárolható területen, egymás közelében feküdtek. A szakfelügyelet során összesen min. 3 korszakból származó 17 régészeti objektumot tudtunk megfigyelni, 16 objektumot dokumentálnunk is sikerült. Egy objektumot, a 3. SE-t, egy őskori gödörrészletet nem sikerült sem dokumentálni, sem pedig helyét műszeresen bemérni, mert az építkezés során megsemmisült.

Az előkerült régészeti objektumok korszak szerinti megoszlása: tizenegy őskori, ezek közül két neolit (1. és 2. SE, ez utóbbi a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájába tartozik), egy vaskori (kelta, 6. SE), nyolc pedig közelebbről nem meghatározható őskori objektumnak bizonyult. Ez utóbbiak – fekvésükből ítélve – valószínűleg egy késő vaskori (kelta) telep periferiális objektumai lehetnek, erre utal az is, hogy a 3. SE egy cölöplyukakkal és egy keresztirányú árokkal tagolt kerítőárok. A maradék hat objektum középkori, ezek közül öt az Árpád-korra keltezhető (7–9., illetve 10–11. SE). A két Árpád-kori kemence közül az egyik olvasztó-, a másik pedig sütőkemence volt.

P. Barna Judit

20. Barcs, Drávaszentes-Csonka-dűlő (KÖH 87299)

(Somogy megye) **Kö**

A Barcs kistérség társult településeinek ivóvízminőség javítása projekt előzetes régészeti dokumentációjának részét képező terepbejárást 2014. július 2–9 között végezték el az MNM NÖK munkatársai. Munkánkat nehezítette, hogy a nyár közepén a vegetáció igen előrehaladott állapotban volt. Ennek ellenére a terepbejárásunk eredményeként Barcs, Drávaszentes határrészén egy új, korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet lokalizáltunk.

A település temetőjétől É-ra mintegy 600 m-re, a Komlósd–Barcs, Drávaszentest összekötő műút K-i oldalán, két gabonatábla között kisebb kukoricást tudtunk bejárni. A növényzet már magas volt benne, de a rossz a megfigyelési körülmények között is találtunk kevés középkori kerámiatöredéket. A lelőhely kiterjedését az időszakos fedettség miatt nem lehetett pontosan lehatárolni, így jelenleg 140×90 m nagyságú.

A terepbejáráson részt vett: Spolár Erika múzeumi asszisztens.

Tokai Zita Mária

21. Barcs, Szelistye, Dr. Piszár A. utca (KÖH 19607)

(Somogy megye) **Kk**

Az utca Ny-i oldalán, közvetlenül az úttest mellett, elektromos kábel számára árkot ástak. A 2014. május 27–29. között elvégzett régészeti megfigyelés során több középkori (15–16. század) objektumot bolygattak meg. A régészeti megfigyelés során sok kerámia, fenőkő és néhány állatcsont került elő.

Munkatárs: Rózsás Márton (Dráva Közérdekű Muzeális Kiállítóhely).

Németh Péter Gergely

22. Battonya határa

(Békés megye) **Sza, A, Á, Kö**

A Békés megyei Ivóvízminőség-javító program – vízbeszerzés és víztisztítás, iszapkezelés tervezési és kivitelezési munkái – Battonyai mellékág (Kunágota, Lökösháza, Kevermes, Dombiratos, Kisdombegyház, Magyardombegyház, Battonya) távvezeték megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást 2014. szeptember 29. és október 2. között a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum munkatársaival együttműködve. A tervezett beruházás terepbejárással vizsgált szakaszai Battonya, Magyardombegyház, Kunágota, Dombiratos, Kevermes és Lökösháza területén kerültek megvalósításra. Battonya határában az alábbi új lelőhelyeket sikerült lokalizálnunk:

Bassarága (KÖH 87453): népvándorlás kori Árpád-kori és középkori település nyoma.

Cigányka-ér (KÖH 87465): szarmata település nyoma.

Köbör I.-tanya (KÖH 87457): népvándorlás kori, Árpád-kori és középkori település nyoma.

Lakatos földek II. (KÖH 87459): szarmata település nyoma.

Lakatos-földek III. KÖH 87461): szarmata település nyoma.

Lakatos-földek IV. (KÖH 87463): szarmata, Árpád-kori és középkori település nyoma.

Landesmann-dűlő V. (KÖH 87455): avar település nyoma.

Május 1 Tsz. (KÖH 87451): szarmata, Árpád-kori és középkori település nyoma.

Munkatársak: Bottyán Katinka, Hrabák Zita, Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Pál Róbert, Szabados György (MNM NÖK); Kollárovszkyné Zsilinszki Éva és Lukóczkiné Demcsák Ildikó (MMM).

Harkai István

23. Bárdudvarnok, Barát-domb (KÖH 19591)

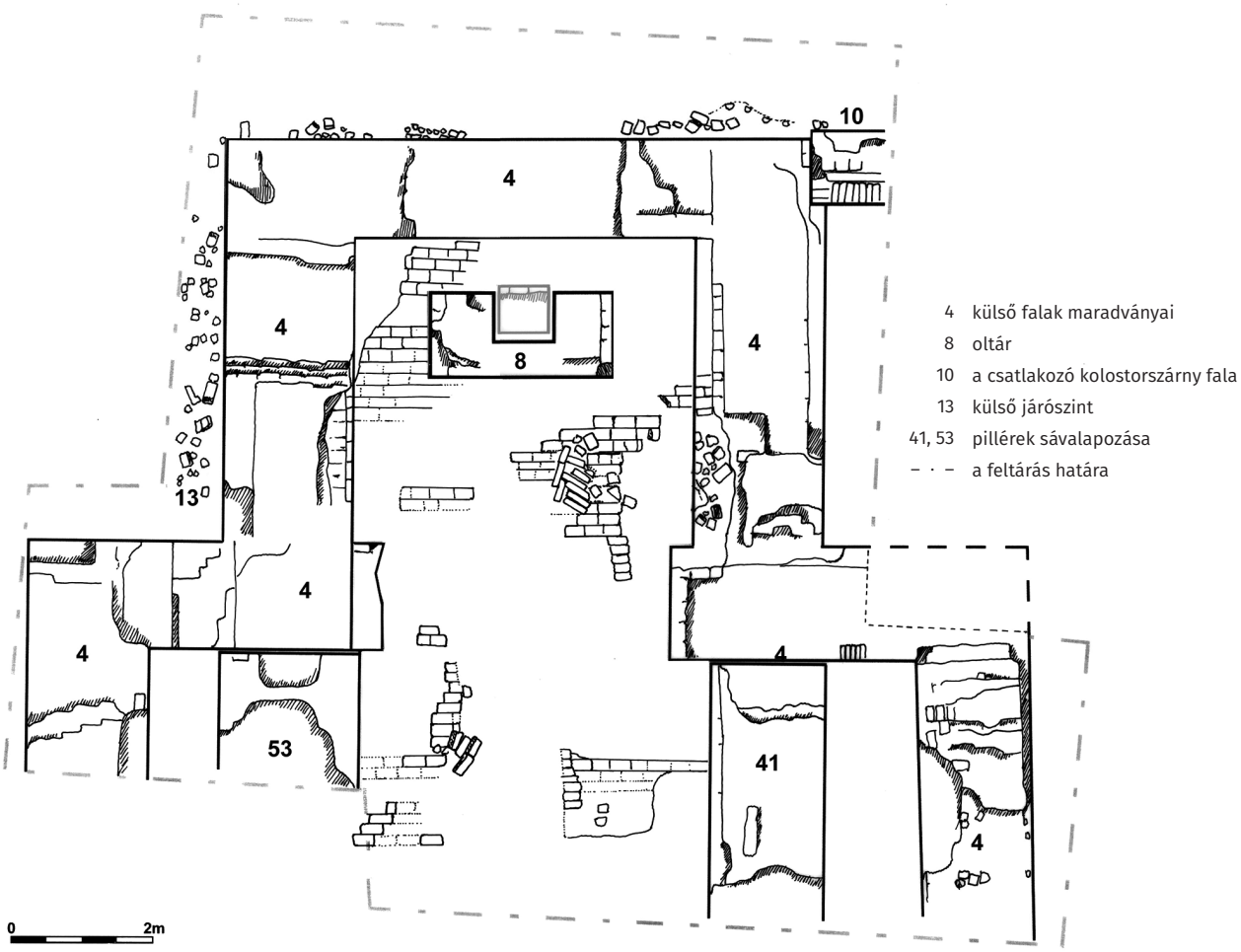
(Somogy megye) **Á, Kk**

A Szent Benedek tiszteletére szentelt prépostságot II. Moys és Alexius mesterek 1252-ben Mogorfaluban alapították. Az alapító család a 13. sz. végén több ágra oszlott, a monostort a Somogyban birtokos Gereczi család szerezte meg. A prépostság 1552-ben pusztult el, a 18. század végén falainak nagy részét kitermelték, azonban Römer Flóris még észlelhető maradványokat talált a helyszínen.

A 2014 nyarán a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum munkatársai által végzett feltárás költségét a Nemzeti Kulturális Alap pályázatán nyert összeg fedezte, amelyhez a szükséges önrészt Bárdudvarnok önkormányzata és a Porta Pacis lelkigyakorlatos ház bocsátotta rendelkezésünkre.

A feltárás megkezdése előtt Bertók Gábor (Echtelion Bt) talajradaros felmérést végzett a területen. Ennek segítségével nem csak az épület pontos helyét sikerült tisztázni, de alaprajzáról is fontos információkat szereztünk. Bár a végleges feltárásig korai biztosat mondani, egy 22–23 m hosszú, háromhajós, Ny-i karzatos, toronypáros templom képe rajzolódott ki a felmérési adatokból.

A munkát K-en, a szentélynél kezdtük meg. A talajradaros felmérésen ez a terület látszott legbizonytalanabbul, aminek az itteni falak alapozásának szinte teljes kiszedése volt az oka. Sajnos a templom felmenő falaiból máshol is csak nagyon kevés maradt meg, az alapozás tégláiból is sokat kiszedtek az újkorban. Szerencsére viszonylag jó állapotban maradt meg

Bárdudvarnok, Barát-domb.
A templom feltárt részének alaprajza, 2014 (készítette Nyári Zsolt).

a templom belseje, amihez hozzájárult, hogy a területet nem szántották, a falak anyagának kitermelése után jelentős bolygatás nem érte. *(Az illusztrációt lásd fent)*

A templom maradványai felett egy elegyengetett törmelékréteget találtunk, mivel ez a kiszedett alapozásoknál is megvolt, nagy biztonsággal közvetlenül a templom építőanyagának újkori elhordása utáni időszakban végzett tereprendezéshez kapcsolhatjuk. A felette lévő humuszos réteg főleg a K-i részen volt vastag, aminek a templom maradványaitól K-re lévő domboldal természetes letermelődése a magyarázata.

A templom egyenes záródású szentélye kívül nagyjából 7,5 m széles volt, a beltere a diadalívig 5×4,5 m-es nagyságú lehetett. A háromhajós templom teljes szélességét 13–14 m közé tehetjük. Az alapok 140–170 cm vastagok, a felmenőfalak valamivel keskenyebbek, 120–130 cm-esek lehettek. Egy helyen a korabeli meszelés nyomát is megtaláltuk. A felmenő fal és az egy méter mélységű alapozás is habarcsba rakott téglasorokból áll, csak az utóbbi alsó részén használtak töredékes téglákat.

A templom belsejében, a szentélyfalak folytatásában két párhuzamos alapozást találtunk, amelyekről úgy véljük, hogy a templomot 3 hajóra osztó pillérek sávalapozásai voltak. Az építők itt több töredékes téglát használtak.

A templom padlózatát legalább háromszor megújították. A legkorábbi időszakhoz, feltehetően a 13. század közepéhez, egy keményre döngölt réteget kapcsolhatunk, amelyet eddig csak a szentélyben tudtuk megfigyelni, a többi részen a temetkezések szétrombolták. Egy kis, 65×80 cm-es négyzetes oltáralap is ehhez, a korai időszakhoz köthető. Ezt már fedte a késő középkori padló, amelyet az előzőnél magasabban, egy feltöltésen kialakított ledöngölt rétegen, töredékes téglákból rakták ki. Ennek maradványai a szentély mellett a templomhajó több pontján megfigyelhetőek voltak. A szentélyben legkésőbb ekkor készült egy nagyobb méretű, 260×128 cm-es, U-alakú oltáralapozás, amely elkészítésekor egy, a korai időszakhoz tartozó sírt fel kellett szedni. A legkésőbbi időszakban újra megemelték a padlót, egy habarcsos rétegre párhuzamos téglasorokat helyezve. A templom pusztulásakor bedőlő falak maradványait is ezen találtuk meg. Egy nagyobb, a padlót áttörő faldarab a boltozatból származhat.

Az egykori külső járószintet a templom körül számos helyen sikerült azonosítanunk. A kolostorépületek a georadaros felmérés alapján a templomtól DK-re állhattak, ahol egy későbbi fal csatlakozott a templom szentélyéhez.

A templom belsejében 31 sírt vagy sírrészletet tártunk fel. A temetkezések a szentély Ny-i harmadában kezdődnek, mindössze egyetlen sír volt ettől K-re: a korai időszakban a szentély középső részébe, a középvonalától D-re, a korai oltárhoz kö-

zel egy sírt ástak. A későbbi oltár építésekor a sírt felszedték, gödrét a két padlószint közöttihez hasonló téglatörmelékes réteggel töltötték be, a maradványokat feltehetően újra eltemették. A többi temetkezéstől elkülönülő, kiemelt helyen lévő, gondosan felszedett korai sírt, kellő fantáziával, az alapítóhoz lehetne kapcsolni. Azonban sajnos, semmi nem maradt a gödörben, ami ezt a vélekedést igazolná vagy cáfolná. A mellékhajók K-i végét egyáltalán nem használták temetkezési célra, a főhajóban viszont több rétegben rombolták egymást a nagy számban leásott sírok. Az elhunytakat általában koporsóban temették el, amiről koporsószegek vagy fanyomok tanúskodnak. Az egyik, kései időszakhoz tartozó koporsót bronzszegecsekkel díszítették. A sírokba csak kevés lelettel, javarészt ékszerrel, fektették a halottakat: övcsatokat, ruhakapcsokat, gyűrűt és pénzeket találtunk mellettük.

A lelőhelyen kéttucatnyi pénz mellett bronzveret, ólomplomba és harangdarabok is előkerültek. A sírok között 21 gyűrűt találtunk, amelyek eredetileg egy kis fadobozban lehettek elásva.

A munkát szeretnénk folytatni. Reményeink szerint az elkövetkező években a templom teljes területe, majd a kolostorépületek is feltárásra kerülnek.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Stunya Péter és Cserép Tamás.

Molnár István – M. Aradi Csilla

24. Becske, Júlia-major (KÖH 44329)

(Nógrád megye) **Pa, Ő**

A lelőhely a Szanda-hegy lábánál elterülő Becske településtől É-ra, 2 km távolságra, egy igen karakterisztikus ÉNy–DK-i irányú, 320 m tszf. magasságú gerincen található. A lelőhely mintegy 250×30–50 m nagyságú területen helyezkedik el, kiterjedése követi a gerinc vonalát, elnyújtott ellipszis alakú. DNy-ra hozzávetőleg 1 km távolságra ered a Galga folyó forrása. A paleolitikus településfoltot K-ről a 322,5 m tszf. magasságú Berek-hegy Ny-i lábánál húzódó mély árokrendszer és annak É–ÉK-i folytatása a Szedres-árok, É-ról pedig a 318,0 m tszf. magasságú Kővágó-hegy, DNy-i oldalán húzódó Vácivölgy határolja. A völgy irányába a telep területe enyhén lejt, É és K felé azonban igen meredekek a letörések. A nyíltszíni lelőhely egy fontos, kitüntetett jelentőségű stratégiai helyen helyezkedik el, ahonnan gyakorlatilag ellenőrzést fejthet ki a teljes környezetére. A Galga folyó forrása egy tulajdonképpeni zsákvölgyben ered és ugyancsak zsákvölgy a lelőhelytől ÉK-re található Szedres-árok is.

A lelőhelyet Péntek Attila és Markó András találta,[2] 2013-ig több alkalommal végeztünk gyűjtést a területen.

A lelőhely jelentős nagyságú, 1752 darabos pattintott kőegyüttese számos vonatkozása, úgy a nyersanyag-felhasználás, mint eszköz-összetétele tekintetében eltér a Cserhát-hegység paleolitikus lelőhelyein korábban tapasztaltaktól. Makroszkóposan összesen 10 nyersanyagféleséget sikerült azonosítani. A helyi eredetű limnoszilicit dominanciája mellett viszonylag magas a helyi kovakavics aránya, jelen van a kvarcporfír, mint jellegzetes távolsági nyersanyag és megtalálhatóak a különféle mezolokális nyersanyagféleségek is, mint a mátrai eredetű limnoszilicit, limnoopalit, valamint a feltételezés alapján kárpáti eredetű radiolarit. Az eszközök nyersanyag-összetételében a leletek összességéhez képest jelentős az eltolódás a kovakavics és a radiolarit felé. Az eszközök (retusált pengék, fogazott és völgyelt eszközök) között a változatos összetételű „egyéb eszközök" dominálnak, magas azonban a szilánkvakarók és a kaparók aránya is. A kevés számú levélhegy, illetve bifaciális eszköz nem igen alkalmas a leletek közelebbi kulturális besorolására. Tipológiai, morfológiai és technológiai alapon mind a Micoquien-Bábonyien, mind pedig a Szeletien kultúrára jellemző jegyeket megtaláljuk. Technológiai szempontból jellegzetes a váltakozó retusú élmegmunkálás alkalmazása.

Munkatársak: Péntek Attila, Markó András, Groma Kata, Mordovin Maxim és Majcher Tamás.

Zandler Krisztián

25. Berettyóújfalu, Nagy-Bócs 3. (KÖH 73599)

(Hajdú-Bihar megye) **R**

A BEM D-1 CH kút kivitelezése során előkerült régészeti jelenségek leletmentő feltárását 2014. február 27-én végeztük el. A 880 m²-nyi területen öt objektum feltárására került sor. Egy cölöplyukban nem volt lelet, a többi gödörből rézkori cseréptöredékek és egy pattintott kovapenge került elő.

D. Szabó László

26. Berettyóújfalu, Berettyószentmárton, Papp János-tanyája (KÖH 85371)

(Hajdú-Bihar megye) **Sza**

Berettyóújfalu, Berettyószentmárton nevű részén a 0642/15 hrsz.-ú telken, 2014 januárjában próbafeltárásra került sor. A Berettyóújfalu, Nyár-tó dűlő néven nyilvántartott lelőhelyhez tartozó, kb. 170 m²-es területen három régészeti jelenség vált láthatóvá. A nagy méretű gödrök a római császárkor szarmata időszakából származtak. A jellegzetes szürke korongolt kerámiatöredékeken kívül, nagy mennyiségű salakot is találtunk a gödrök betöltésében.

D. Szabó László

27. Berettyóújfalu határa, M4 autópálya projekt, a Déri Múzeum feltárásai

(Hajdú-Bihar megye) **U, R, B?, I**

Az M4-es autópálya Berettyóújfalu és Nagykereki közötti szakaszán, az MNM NÖK megbízásából a Déri Múzeum munkatársai 2014 júliusa és októbere között az alábbi lelőhelyeken végezték el a próbafeltárásokat.

Kávás kút (Széles ér, Teleczki) (KÖH 62120): A lelőhelyen 2014. augusztus 26, és október 1. között végeztük a próbafeltárást. A szondák megnyitásával a korábban elvégzett geofizikai kutatás során jelentkező objektumok korát, jellegét kívántuk megállapítani. A lelőhelyen 18 szondát nyitottunk, összesen 1196,156 m²-nyi felülettel. A megnyitott szondákban 22 objektumot és 3 pusztulási réteg részletét figyeltünk meg.

A feltárt jelenségek közül 20 objektum és a 3 pusztulási réteg a neolitikumra keltezhető. Az objektumok nagy része ismeretlen funkciójú (8 gödör). Erre a korszakra keltezhető még 6 kút, 3 árok részlete és 2 tárológödör. A részben feltárt pusztulási rétegek széleit – az ásatás jellegéből fakadóan – nem tudtuk megkeresni, egymással való kapcsolatukat nem tudtuk tisztázni.

2 RKM 2003, 162–163.

Két objektumban tűzhelymaradványt is találtunk:

OBJ-6: Az objektumot nem tudtuk teljesen kibontani, mivel túlnyúlt a szonda területén. A szonda megnyitása során régészeti jelenségre utaló foltot nem találtunk. Egy, a humuszréteggel megegyező színű, de attól jóval agyagosabb, tömörebb rétegben jelentkező paticsdaraboknál fejeztük be a gépi munkát. Ezután kézi szintsüllyesztéssel folytattuk a munkát. Az É-i oldalon sikerült megtalálni az objektum szélét. Ettől D-re, egy sekély, kör alakú tároló-, vagy ülőgödröt találtunk. A szonda DNy-i sarkában került elő egy tűzhely maradványa. A tűztér felett jelentkező vastag paticstörmelék alapján elképzelhető, hogy agyagból épített kemence lehetett. A tűzhely egy sekély agyagpadkán helyezkedett el, a padka felett mindenféle alapozás nélkül jelentkezett az enyhén átégett platni. A neolitikumra keltezhető objektum pontos funkciója a feltárt részlet alapján nem állapítható meg.

OBJ-13: Az objektumot nem tudtuk teljesen kibontani, mivel É-i része a szondafala alá nyúlt. A feltárt rész alapján egy kör alakú, egyenes oldalú és aljú gödör lehetett. D-i oldalában, az aljától 40–50 cm-es magasságban, egy kör alakú tűzhely maradványa jelentkezett. Sütőfelületét és alapozását az állatjáratok teljesen elpusztították, csak kisebb részletekben lehetett megtalálni. A tűzhely boltozatából is csak kisebb mennyiségű törmelék maradt meg. A törmelék felett, az objektum többi részén is megfigyelhető betöltés volt. A neolitikumra keltezhető objektum pontos funkciója a feltárt részlet alapján nem állapítható meg.

A rézkorra két ismeretlen funkciójú gödör keltezhető.

Néződomb (Néződomb-dűlő 1.) (KÖH 62088): A 2014. augusztus 25-én végzett próbafeltárás során a korábban elvégzett geofizikai kutatás eredményeit terveztük igazolni. A szondázás során megnyitott, 159,640 m² összterületű, két szonda közül egyben jelentkezett egy nagyon sekély, kör alakú, ismeretlen funkciójú, őskori(rézkor?) gödör. Az objektum alján nagy mennyiségű, valószínűleg összetartozó kerámiatöredékek kerültek elő. A megnyitott szondával csak az objektum felét sikerült érintenünk.

Néződomb-dűlő 2. (KÖH 62134): A 2014. augusztus 25-én végzett próbafeltárás során a korábban elvégzett geofizikai kutatás eredményeit terveztük igazolni. A próbafeltáráskor összesen 3 szondát nyitottunk, 99 m² összterülettel. A szondák közül csak egyben került elő egy alja felé enyhén öblösödő, egyenes aljú őskori (bronzkor?) tárológödör.

Öntözött terület 2. (KÖH 75251): A 2014. augusztus 21-én és 25-én végzett próbafeltárás során a korábban elvégzett geofizikai kutatás eredményeit terveztük igazolni. A próbafeltárás során 2 szondát nyitottunk 48,18 m²-es összterülettel. Az első árokban egy ismeretlen funkciójú és korú, sekély, ívelt árkot és egy ismeretlen korú és funkciójú, sekély gödör részletét sikerült megfognunk. A második árokban, csak egy korábbi mezőgazdasági öntözőrendszer árkát és öntözőcsövét találtuk.

Magyar Csaba

28. Berettyóújfalu határa, M4 autópálya projekt, az MNM NÖK feltárásai

(Hajdú-Bihar megye) **U, R, B, Sza, N?, A, Á, I**

Az M4-es autópálya építési munkálatait megelőzően a debreceni Déri Múzeum munkatársai 2008-ban és 2012-ben terepbejárást végeztek Berettyóújfalutól É-ra a 47-es főúttól és a Konyári-Kálló csatornától Ny-ra, mely során őskori, késő bronzkori, kelta és szarmata kori településnyomokat regisztráltak a kutatók. Az MNM NÖK munkatársai az alábbi lelőhelyeken végezték el a próbafeltárásokat.

Dábó 2-3. (KÖH 62294): A régészeti lelőhely Berettyóújfalutól É-ra, egy amorf alakú dombnak a Konyári-Kálló csatornától É-ra eső részén helyezkedik el. A 2014. augusztus 18. és szeptember 18. között elvégzett feltárás során csupán egy leletanyagot nem tartalmazó, ismeretlen korú kút került elő.

Dábó 4. (KÖH 75237): A lelőhely Berettyóújfalutól É-ra, a 47-es főúttól Ny-ra helyezkedik el, egy kissé szabálytalan H-alakú dombon. A 2014. augusztus 19. és október 6. között elvégzett feltárás során 1 árok, 2 sír, 1 körárkos sír és 3 gödör került elő, melyek a leletanyag alapján a szarmatákhoz köthetőek. A sírok közül kettő rablott, egy pedig üres volt.

Dábó 5. (KÖH 82219): A lelőhely Berettyóújfalutól É-a és a Konyár-Kálló csatornától Ny-ra, egy É–D irányú dombon helyezkedik el. A 2014. augusztus 15. és szeptember 18. között elvégzett feltárás során 3 gödröt bontottunk ki, melyek a leletanyag alapján a késő rézkorhoz és a szarmatákhoz köthetőek. Az egyik késő rézkori gödör alján egy erősen hiányos kerámiaréteget, a másikban pedig egy zsugorított helyzetű embervázat dokumentáltunk.

Daru-dűlő (KÖH 61508): A lelőhely Berettyóújfalutól É-ra, a 47-es főút két oldalán, egy amorf alakú dombon helyezkedik el. A 2014. augusztus 14. és szeptember 11. között elvégzett feltárás során egy árokrészlet került elő, mely a kerámiaanyag alapján feltehetően a népvándorlás korhoz köthető.

Kék-Kálló-csatornapart (KÖH 62298): A lelőhely Berettyóújfalutól É-ra közvetlenül a Konyári-Kálló csatorna K-i oldalán, egy megközelítőleg É–D irányú domb amorf alakú nyúlványán helyezkedik el. A 2014. augusztus 14. és szeptember 22. között elvégzett feltárás során egy nagy méretű, kissé szabálytalan téglalap alakú folt bizonyult régészeti jelenségnek, melynek ÉNy felöli részében zsugorított gyermekvázakat (egy teljes és egy hiányos) és egy erősen hiányos felnőtt vázat bontottunk ki. A vázak megközelítőleg 70–75 cm között jelentkeztek a humusz tetejétől. A vázak mellett feltételezhetően szarmata korú leletanyag került napvilágra.

Papp-zug (KÖH 62154): A lelőhely Berettyóújfalu és Szentpéterszeg között helyezkedik el, a Berettyó-folyótól É-ra, melyet kettévág a Berettyóújfalut és Szentpéterszeget összekötő út. A 2014. augusztus 4. és szeptember 10. között elvégzett próbafeltárás során összesen 47 régészeti objektumot (27 gödör, 2 épület, 5 kút, 13 árok) bontottunk ki és dokumentáltunk le. Az egyik árokból egy, a hátán fekvő, nyújtott testtartású emberi váz került elő, karjai vállban felhúzott helyzetben feküdtek. A váz bal oldali bordái között egy nagyon rossz állapotú, szarmata korú bronz fibulatű töredékét figyeltünk meg. A szondákban feltárt objektumok neolit (esztári csoport, középső–késő neolit), késő rézkori (badeni kultúra), késő bronzkori, szarmata, késő avar kori és Árpád-kori időszakokhoz köthetőek.

Szentpéterszeg-Körtvélyes 2. (KÖH 41715): A lelőhely Beretytyóújfalu és Szentpéterszeg között helyezkedik el, a Berettyó-folyótól É-ra. A 2014. július 30. és augusztus 15. között elvégzett próbafeltárás során összesen 27 régészeti objektumot (19 gödör, 1 kemence, 3 árok, 4 bizonytalan funkciójú) bontottuk ki és dokumentáltuk le. Két nagy méretű objektumban (9., 10.) több helyen, kis méretű foltokban összetört kagyló és csigamaradványokat figyeltünk meg. A 4. számú objektumban nagy mennyiségű nehezéket bontottunk ki, két sorban. Az 1. gödörben középre bedobált falmaradványok voltak, a 9. számú

objektumból pedig egy kettétört idol került elő. A feltárás során napvilágra került objektumok a Körös kultúrához és a késő neolitikum időszakához köthetőek.

Rokkantak földje / Teleczki-dűlő 2. (Teleczki tanya) (KÖH 62130): A Berettyóújfalu É–ÉK-i részén, egy amorf alakú kiemelkedés É-i oldalán elhelyezkedő lelőhelyen 2014. augusztus 11. és szeptember 11. között végeztük el a próbafeltárást. Összesen 6 gödröt tártunk fel, melyek a leletanyag alapján egy szarmata településrészlethez köthetőek.

A feltárások során a geodéziai felmérést az MNM NÖK V. Régió, M4 Geodéziai Csoport végezte el. Munkatárs: Pásztor István

Cséki Andrea

29. Békés, Jégvermi-kert, Lipcsei-tanya (MRT 10. k. 1/103. lh., KÖH 2780)

(Békés megye) **U, B, A, Á, Ú**

A nemzetközi Bronze Age Körös Off-Tell Archaeology (BAKOTA) régészeti program keretében 2011 óta vizsgált,[3] a Békéstől Ny-ra, a Holt-Fekete-Köröstől É-ra fekvő Kolduszugban található lelőhelyen 2013-ban és 2014-ben is folytatódtak a kutatások a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ és a University of Toronto együttműködésében.

A két kutatási idény elsődleges célja a bronzkori temető kiterjedésének pontosítása, a korábbi terepbejárások eredményei alapján feltételezett elkülönülő sírcsoportok vizsgálata, a temetőn belüli társadalmi mintázatok és demográfiai jellegzetességek megfigyelése volt. Emellett a temető és a terepbejárási adatok alapján attól Ny-ra feltételezett, hasonló korú telep viszonyának pontosabb feltérképezése szintén a kutatás fontos elemét képezte.

A két feltárási szezon során, mintegy 4,6 ha nagyságú területen került sor intenzív terepbejárásra és szisztematikus felszíni gyűjtésre. A régészeti korú leletanyag felszíni szóródása alapján a lelőhely kiterjedése mind É-i, mind pedig DNy-i irányban megnőtt a korábban ismerthez képest. Az eredmények alapján a korábban már azonosított korszakok mellett avar kori megtelepedéssel is számolni lehet a lelőhely DNy-i részén.

A felszíni gyűjtések alapján, 0,7 ha nagyságú területen került sor magnetométeres, 0,2 ha-n talajellenállás és 1,1 ha nagyságú területen EM vizsgálatokra. Emellett a temető kiterjedésének meghatározása és a lelőhely bolygatottságának vizsgálata érdekében talajfúrásokat is alkalmaztunk.

2013-ban és 2014-ben összesen 14 kutatási szelvényt nyitottunk, melyek együttes területe 345 m^2 volt. A szelvények közül 12 a temető, 2 pedig a feltételezett település területén került megnyitásra.

A temető vizsgálata céljából a lelőhely K-i részén nyitott szelvényekben feltárt objektumok döntő többsége bronzkorinak bizonyult, melyek mellett egy Árpád-korra keltezhető, valamint néhány, recens leletanyagot tartalmazó árok is előkerült.

A két ásatási szezon eredményeként feltárt 55 bronzkori sír két eltérő temetési rítushoz volt köthető (hamvasztásos és csontvázas). A feltárt sírok közül 47 az urnasíros változathoz tartozott, emellett 2 szórt hamvasztásos és 4 korhasztásos temetkezés is azonosításra került. További 2 sír esetében a temetkezési rítus nem volt megállapítható a temetkezések bolygatottsága miatt. A sírokból előkerült edények stíluselemei, valamint a 2014-ben elvégzett C14-es vizsgálatok eredményei alapján a temetkezések a középső, illetve késő bronzkor időszakára datálhatóak. A lelőhely Ny-i részén feltételezett bronzkori település területén nyitott szelvényekben régészeti objektumot nem azonosítottunk, a humuszban és a szubhumuszban bronzkori és neolit kerámiaanyagot találtunk.

A kutatások 2015 nyarán tervezett folytatása keretében további geofizikai felméréseket, valamint a korábbi eredmények alapján a feltárások kiterjesztését tervezzük.

Szakmai munkatársak: Julia I. Giblin (Quinnipiac University, USA), Paja László, Melis Eszter, Eke István, Molnár Zsolt, Kreiter Attila, Pető Ákos, Szabó Attila, Pánczél Péter (MNM-NÖK), Bácsmegi Gábor (MMM, Békéscsaba), Apostolos Sarris (Institute for Mediterranean Studies, Görögország), Roderick B. Salisbury (Ludwig Boltzmann Institute, Ausztria), John Marston (Boston University), valamint a Quinnipiac University, a University of Toronto, a University of Illinois at Chicago, University of Pittsburgh, a University of Edinburgh, az Ohio State University, a University of Cluj, az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Pécsi Tudományegyetem, valamint a Szegedi Tudományegyetem hallgatói.

Parditka Györgyi – Paul R. Duffy – Gyucha Attila

30. Bér, Szár-hegy (KÖH 79059)

(Nógrád megye) **P**

A lelőhely a Keleti-Cserhát területén, a Dobogó-tető-Bézma-Tepke csoport Ny-i peremén, Bér településtől K-i irányban mintegy 1 km távolságra 272,6 m tszf. magasságban, egy széles, kiterjedt dombháton terül el. Ny-i irányból a Papi-földek határrész mély vízmosásai és közvetve a Béri-patak völgye határolja. É-i irányban egy laposabb nyereg választja el a Csirke-hegytől (367,7 m), D-ről ugyancsak egy nyereg húzódik a Szár-hegy és az Öreg-hegy (280,2 m) között. ÉK felé a terület enyhén lejt, nagyobb a lejtése DK felé a Hegy mögötti-dűlő és az Aranykút-puszta felé. Buják, Szente Szeletien kultúrába sorolt lelőhelye É–ÉK-i irányban mintegy 4,5 km távolságra található. A lelőhelyet Péntek Attila és Markó András találta, 2014-ig több alkalommal végeztünk gyűjtést a területen.

A lelőhely mintegy 500 darabos, publikálatlan leletanyagában a helyi limnokvarcit nyersanyag az egyeduralkodó. A helyidegen nyersanyagféleségeket összesen két darab kvarcporfír lelet (egy bifaciális levélhegytöredék és egy szilánk), továbbá egy erratikus tűzkőből készült pengetöredék képviseli. A lelőhely esetében a nyersanyagforrás közelsége és a leletanyagban található nagy mennyiségű debitázs-anyag (többségében nyersanyag hulladék) ellenére sem beszélhetünk műhelyről. Eszközösszetételében részben Aurignacien jellegű eszközök, részben pedig egy, közelebbről nem meghatározható levéleszközös iparra jellemző levélhegyek, bifaciális eszközök fordulnak elő.

Munkatársak: Péntek Attila, Markó András, Bercsényi Kinga.

Zandler Krisztián

3 RKM 2011, 21–22.

31. Bicske, Pócaljai-dűlő I.
(KÖH 72923)
(Fejér megye) **I**

A székesfehérvári Szent István Király Múzeum 2014. október 3–6. között megelőző régészeti feltárást végzett a lelőhelyen, egy új távvezeték-oszlop létesítéséhez kapcsolódóan.[4]

A lelőhely kutatott területe a Bicske Dél 400/120 kV-os alállomás, és a Bicskéről DK felé kivezető út között található, a transzformátor-állomástól ÉK-e.

A megnyitott 5×5 m-es szelvényben 2 jelenséget lehetett azonosítani: egy kis átmérőjű, sekély oszlophelyet, és egy nagy kiterjedésű humuszlencsét. Leletanyag a munkálatok során nem került elő, így az objektum kora ismeretlen.

Munkatársak: Savanyú Bálint, Gruming Diána és Kiss László.

Pozsgai Helga

32. Bicske, Tóra-dűlő
(KÖH 21739)
(Fejér megye) **Á, Kk**

2014. október 3–6. között a Szent István Király Múzeum megelőző feltárást végzett a lelőhely területén. A feltárást egy új távvezeték oszlopainak építése kapcsán kellett elvégezni.

A lelőhely Bicske település külterületén, a Szent László-patak melletti domboldalon terül el. Korábban Kralovánszky Alán ásott ezen a területen 1960-ban és 1962-ben, melynek során egy Árpád-kori templomot és temetőt, valamint egy késő középkori telepet azonosított. Az Árpád-kori templom és a hozzá tartozó telep a tatárjárás során elpusztult, majd a késő középkorban a templom helyére költözött át az újratelepült falu.

A feltárás során egy 5×5 m-es szelvényt nyitottunk, melyben egy árkot és két kisebb gödröt lehetett megfigyelni. A jelenségekből kevés középkori kerámia került elő, tehát a beruházás a templomot és a temetőt nem érintette. A munkálatok közben a domb platóján, az épülő távvezeték-toronytól mintegy 150 m-e sikerült terepbejárással azonosítani Kralovánszky Alán ásatásának helyszínét, és a szántásban megfigyelt nagy mennyiségű embercsont alapján a temetőt is sikerült a lelőhelyen belül lehatárolni.

Munkatársak: Pozsgai Helga régész, Major Tibor, Kiss László és Gruming Dia régésztechnikusok.

Savanyú Bálint

33. Boconád, Artézi kút
(KÖH 44674)
(Heves megye) **B**

A KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041 azonosító sz. Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megye területein elnevezésű projekt keretében került sor a lelőhely (hrsz. 0176/5, 0177, 0178/1-4) régészeti kutatására, 2014. október 20 – november 28. között.

A lelőhely a községtől ÉK-re, egy egykori olajkút közelében található. Környezetéből határozottan, de csak alig egy-két m-re emelkedik ki a település központi része, amely a felszínen is megfigyelhető árokkal van körül véve. A település központi részét két földút is bolygatja. Területén intenzív mezőgazdasági művelés folyik.

A kutatások célja a lelőhely külső, ún. szatellit telepének körülhatárolása, a lelőhely intenzitásának, a kultúrrétegek vastagságának megállapítása, esetleg az egykori település környezeti viszonyainak tisztázása.

A területen többször végeztünk helyszíni szemlét. A helyszíni szemlék során légi felvételek készültek a területről.

A lelőhelyen többféle kutatási módszert alkalmaztunk:

A) A szisztematikus terepbejárások célja a lelőhely teljes kiterjedésének, a leletanyag sűrűsödésének, a lelőhely intenzitásának meghatározása volt. Több mint 90 ha-nyi területet vizsgáltunk át, átlag 3 fővel 10 nap alatt. GPS-szel rögzítettük az útvonalat, és a gyűjtött leletanyag helyét, ez alól kivételt képez a halom közvetlen környéke.

A területen egy szorosan véve kb. 28–30 ha-s középső bronzkori település található, melynek árokkal körülvett központi része 1,5–1,8 ha. A terepbejárás során főleg szántóterületen kutattunk, őszi vetés, boronált felszín; de volt nyári szántás, ugar, amin már elég sűrű volt a növényzet. Összességében azonban jól járható a környék, megfelelőek a megfigyelési viszonyok. A terület ÉNy-i részén az olajkút teljesen elpusztította a lelőhely ezen szélét. Az előkerült leletek alapján a központi részt teljesen körül veszi a sík telep, de főleg a kiemelkedő résztől D–DK felé sűrűsödött a leletanyag.

B) Az árokkal körülvett központi rész területén 10×10 m-es hálóban szedtük fel a leletanyagot. Ez, a területet K–Ny-i irányban átszelő földúttól D-re található, egységesen őszi vetéssel borított lelőhelyrészre vonatkozik. Ez nagyjából egy 1,2 ha-s terület. Az első eredmények alapján teljesen logikusan a kiemelkedő részeken sűrűbb, az árok területén ritkább volt a lelet-előfordulás. A leletstatisztikának és a geofizikai vizsgálat eredményének összevetéséből feltételesen következtetni lehet a települési jelenségek sűrűségére.

C) Összesen 20 fúrásponton, átlag 4,0 m mélységben végeztek talajmintavételt. A talajfúrásokban megfigyelt legvastagabb talaj + kultúrréteg 90 cm-es volt. A fúrásban 35 cm-nél van az eketalp réteg, de ez a szelvényfalakon akár 40–45 cm mélységben is megfigyelhető. A talaj csernozjomosodott barna erdőtalaj. Az altalaj a folyóvízi homok feletti ártéren kialakult jégkor végi infúziós löszhöz tartozik. A talajfúrásokat a FÁCIES Kulturális Szolgáltató BT végezte, Prof. Dr. Sümegi Pál DSc tanszékvezető egyetemi tanár vezetésével (Szegedi Tudományegyetem Földtani és Őslénytani Tanszék).

D) A geofizikai és geodéziai felmérést az Archaeológia Kulturális Közalapítvány végezte. A felméréssel a lelőhely központi kiemelkedését és annak közvetlen környezetét vizsgálták egy 175×152 m-es területen. A felmérés célja a lelőhely szerkezetének megismerése.

A domb tetején néhány nagyobb, átlag 6–8×4 m-es anomália építményt is jelölhet, a kisebbek egyéb települési objektumok. A dombot egy hozzávetőlegesen 15–17 m szélességű mélyedés veszi körbe, mely a központi részt kerítő árok maradványa lehet. A felmérés alapján úgy tűnik, hogy e mélyedés feltehetően két árkot rejt magában, melyeken biztosan volt D-en egy bejárat. Itt a domborzat is enyhén emelkedik. Elképzelhető, hogy a domb ÉK-i részénél is lehetett egy bejárat. A dombot közvetlenül körbevevő belső árok nagyobb mágneses elváltozásokat mutat, mely akár nagyobb mélységével lehet magyarázható. Az árok belső széle mentén feltehetően egy sánc húzódott,

4 A korábbi feltárásról a jelentést ld. RKM 2010, 179–190.

ugyanakkor a középső árok külső széle mentén is húzódhatott egy sánc. E középső árkon kívül, átlagosan 16 m-re, egy harmadik árok figyelhető meg, melynek szélessége 2 m körül mozog, azonban egy szakaszon, a dombtól DNy-ra, 6 m-re szélesedik. Ennek az ároknak a nagyobbik része kívül esik a felmért területen. A külső, harmadik árok és a belső árkok között kevés régészeti objektumhoz köthető mágneses anomália jelentkezett, melyek legnagyobb része a D-en található bejárat közelében koncentrálódik. A harmadik árkon kívül eső területen további régészeti objektumokként azonosítható mágneses anomáliák figyelhetők meg.

E) A régészeti tervásatás célja a település központi, kiemelkedő részének rétegtani szempontok szerinti vizsgálata.

A feltárás október 20-tól november 28-ig folyt. A feltárás során 82 kutatási egységet dokumentáltunk, és 458 csomagolási egységnyi leletanyagot gyűjtöttünk össze.

A település árokkal körülvett központi részén két 5×5 m-es szelvényt nyitottunk. Az első szelvényt közel a belső árokhoz, a domb ÉNy-i részén húztuk. A szelvényben a humusz és szubhumusz vastagsága összesen 55 cm, a szelvényfalban jól látszott, hogy a humuszt 40 cm mélységig szántás bolygatja. A humusz alatt löszös altalajt figyeltünk meg. A humuszból viszonylag sok szórvány leletanyag került elő, többek között a humusz alsó rétegéből egy kisméretű bronztőr. A humusz legalsó részéből, illetve a szubhumuszból alig került elő leletanyag. A szelvényben egyáltalán nem tudtunk telepjelenséget megfigyelni.

A 2. szelvényt a domb középső, legmagasabb részén kezdtük el. A szántás itt is 35–40 cm mélyen bolygatta a humuszt. A szántott réteg alsó részéből és az alatta megfigyelt szürke rétegből egy területen koncentrálódva, de bolygatott helyzetben embercsontok, egy gyermek és egy felnőtt vázának, koponyájának töredékei kerültek elő. Valószínűleg egy sírhoz tartozhattak az ebből a rétegből előkerült, egy helyen koncentrálódó, de a szántással lényegében átforgatott dentálium gyöngyök és az Anadara nemzetséghez tartozó átfúrt kagylók. A szántás valószínűleg több sírt is bolygathatott.

A bolygatott humuszréteg elszedése után kb. 40 cm mélyen jelentkeztek az első foltok. A bontás során kiderült, hogy ezek is részben bolygatott, illetve elpusztult jelenségek nyomai. Viszonylag bolygatatlan rétegeket 40–45 cm alatt tudtunk követni. Több építmény részletét, azok padlószintjeit figyeltük meg. Ezeket legalább 4-5-ször újították meg, köztük átlagban 8–12 cm feltöltési réteg volt. A szelvény DNy-i részében megfigyelt padlón többszörösen megújított tűzhely maradványai kerültek elő. Sikerült az építményekhez tartozó külső járószinteket is megfigyelni. Cölöplyukak, méhkas alakú tárolóvermek is előkerültek. A cölöplyukak esetében csak néhánynál sikerült pontosan megfigyelni az indításukat. Szerkezeti szerepük kérdéses.

Az egymást követő kultúrrétegek vastagsága kb. 50–60 cm, ez alatt elértünk egy bolygatatlan humusz réteget. Ennek vastagsága a mélyebb gödrökben megfigyeltek alapján még 30–40 cm lehet, és csak ezután következik a löszös altalaj. Ezen a látszólag bolygatatlan humuszrétegen állt meg a kutatás, de nem értük el a sárga altalaj szintjét. Átlag 90 cm mélységben fejeztük be a kutatást.

A területen folyamatosan fémkeresőzünk, igen kevés eredménnyel.

Az előkerült leletanyag többsége kerámia és állatcsont. Előkerült még csiszolt és pattintott kőeszköz, agyag orsógomb, hálónehezék, csonteszköz, őrlőkőtöredékek, halcsontok, kagyló- és csigamaradványok.

Az előkerült leletanyag tisztítása folyamatban van. Az elsődleges vizsgálatok alapján a település a hatvani kultúra körébe tartozik. A központi kiemelkedés tetején előkerült emberi maradványok korának meghatározása bizonytalan.

A lelőhelyet, illetve annak központi részét erősen megbolygatta, felső részét el is pusztította az intenzív mezőgazdasági művelés. Ugyancsak a lelőhely pusztításához járul hozzá a településen áthaladó két földút, melyet gyakran használnak nagy méretű mezőgazdasági gépek. A lelőhely védelmére a mezőgazdasági művelés korlátozását javasoljuk.

Az ásatáson részt vett: Tanyi Sándor geodéta, régésztechnikus; Bíró Emese, Bíró László, Bujdosó László, Bilicz Enikő, Kakuk Balázs régésztechnikusok; Kolonits László, Kolonics Bence, Gulyás Bence régészhallgatók; Móricz Róbert, Juhász Attila, Szabó Attila Győző külsős régésztechnikusok; Gyimesiné Gömöri Ilona néprajzkutató, a Hevesi Helytörténeti Gyűjtemény vezetője. Szakmai tanácsaival segített dr. P. Fischl Klára Phd. és dr. Domboróczki László Phd. régészek, továbbá, Prof. Dr. Sümegi Pál DSc tanszékvezető egyetemi tanár, geológus.

Farkas Csilla

Bogyoszló, Külső-mezők (KÖH 86787)

(Győr-Moson-Sopron megye)

A jelentést lásd Csorna, Külső-mezők és Bogyoszló, Külső-mezők (KÖH 1795) lelőhelynél.

34. Bojt határa

(Hajdú-Bihar megye) **U, R, Szk, Sza, Kö, Kk, I**

Az M4 autópálya előkészítő munkálatai során 2008-ban és 2012-ben terepbejárásokat végeztek a településen a debreceni múzeum munkatársai. Ezt követően, 2013–2014-ben geodéziai felmérésekre került sor, majd 2014-ben próbafeltárásokra, az alábbi helyszíneken.

Gyűrű-szeg (Kossuth tér-dűlő) (KÖH 62250): A terület a Kis-Körös É-i (jobb) partján, az ahhoz É-felől csatlakozó egykori meder vagy mellékágtól induló, enyhén tagolt magasparton található.

A próbafeltárása során összesen 20 régészeti objektum került elő, melyekhez 22 stratigráfiai egységet kapcsoltunk. Az objektumok a szkíta korba és a neolitikumba (AVK, esztári csoport) keltezhetők, 19 gödör és 1 urnás szkíta temetkezés került elő. A 113–114. szondákban a szkíta kori objektumok dominanciája jellemző (a lelőhely Ny-i része), míg a 115. szondában a középső neolitikus leletanyag dominál (a lelőhely K-i része). A lelőhelyről nagy mennyiségű leletanyag került elő. A legjelentősebb régészeti objektum a 3/4. sz. szkíta urnás temetkezés, mely a 113. szonda É-i felében, annak Ny-i szélén jelentkezett. Az urnához tartozó kerámiatöredékeket a falban észleltük, a mai járószinttől 33 cm mélységben, erre bontottunk rá. Foltot nem észleltünk, az urna tetejének csak néhány darabja maradt meg, a hamvak és az urna alja viszont jó állapotban került kiemelésre.

Kossuth-tér-dűlő dél (KÖH 82237): A terület a Kis-Körös-ér (É-i partján) és a Dusnok-patak által határolt, tagolt magasparton található, a Kossuth-tér-dűlő D-i, a Tökös-Varga-tag Ny-i részével határos. A próbafeltárása során összesen 7 régészeti objektum került elő, melyekhez 7 stratigráfiai egységet kapcsoltunk. Az objektumok a szkíta korba és a római császárkorba

(szarmata) keltezhetők, a 7 gödör közül 2 vaskori, 4 római császárkori, 1 pedig ismeretlen korú. A 117. szonda szinte teljes hosszán jelentkeztek a régészeti objektumok, a D-i részén azonban kissé sűrűsödtek.

Tökös-Varga-tag 1. (KÖH 62254): A próbafeltárás során összesen 10 régészeti objektum került elő, melyekhez 15 stratigráfiai egységet kapcsoltunk. Az objektumok közül 2 nagy méretű, amorf gödör a középső neolitikumra keltezhető; 1 kemence és 2 gödör a középkorra; 1 árok és 4 gödör pedig ismeretlen korúak. Az objektumok a szondák teljes hosszán jelentkeztek. A 200 m hosszúságú, 121. szondában két nagy méretű, középső neolitikumra (alföldi vonaldíszes kerámia kultúrája, esztári csoport) keltezhető hulladéktároló gödröt tártunk fel (4/4 és 6/6 objektum). A gödrök nagy mennyiségű leletanyagot (patics, kerámia, állatcsont, pattintott kőeszközök, orsógombok stb.) tartalmaztak. Mindkét gödörből került elő vörös színű slippel bevont, fekete, festett vonalköteges díszű finomkerámia és több hengeres nyakú, gömbös testű, kiöntőcsöves edény töredéke. A 6/6 sz. gödörben több lemélyülést dokumentáltunk, illetve az egyik lemélyülésben (6/12) sikerült egy kagylós réteget észlelnünk, melyet finombontással tártunk fel.

Tökös-Varga-tag 2. (KÖH 62260): A próbafeltárás során összesen 11 régészeti objektum került elő, melyekhez 11 stratigráfiai egységet kapcsoltunk. Az objektumok mindegyike feltételezhetően a középkorhoz kapcsolható (15. század). Összesen 7 kemence, illetve az azokhoz tartozó platni került feltárásra, melyek közül azonban csak egynél tudtunk kerámiaréteget megfigyelni a platni alatt, annak feltörése után. A kemencék legnagyobb része nem tartalmazott keltező értékű leletanyagot, azonban a kemencékhez kapcsolható gödrök egyértelműen a középkorra (15. sz.) datálhatóak. A lelőhelyen a kemencék mellett 4 gödröt tártunk fel, melyek közül a 7/7. gödör nagy méretű, rétegzett betöltéssel.

Tökös-Varga-tag 3. (KÖH 62266): A próbafeltárás során megnyitott 125. szonda esetében fennáll a modern kori szennyezettség lehetősége (tanyahely), azonban a recens kerámia és téglatöredékek mellett régészeti korú (őskori) kerámiát is találtunk. A 129. szonda, illetve a – később megnyitott – 181. és 182. szondák mindegyikében egy-egy késő rézkori (badeni kultúra) gödröt tártunk fel. A nagy méretű, megközelítően kerek gödrökből nagy mennyiségű leletanyag (kerámia, agyagkanál, állatcsont, patics) származott. Változó mélységekből több zsák földmintát csomagoltunk el. A 128. szonda területén – a geofizikai vizsgálat során lokalizált – teljesen elpusztult őskori kurgán központi sírjának feltárása történt meg. A feltárás során a kurgán középpontjában egy DNy–ÉK-i tájolású sírgödörben egy háton fekvő, látható melléklet nélkül eltemetett, 20-as évei elején elhunyt, magas termetű fiatal nő csontváza került kibontásra. A lábai térdben felhúzott, függőleges pozícióban voltak eredetileg, azonban a bomlás során mindkét térd balra borult. Karjait behajlítva a mellkasra helyezték. A feltehetően felülről rázuhanó földtől összetört, tarkónál alátámasztott koponya előre néz. A trapezoid alakú, lekerekített sarkú gödörsír alján gazdag szerves lenyomatokat figyeltünk meg, melyek az egykor az elhunyt alá terített fehér(?) csíkos textil és barna bőr derékalj maradványai lehetnek. A sírgödör alján – így a váz alatt is – minimális vörös okkerfesték szórásának nyomait lehetett megfigyelni. A gödörsír feltehetően fa fedésének nyomait sajnos nem lehetett azonosítani. A temetkezési rítus alapján a sírt egyértelműen a nomád Jamnaja-kultúra egyik temetkezésének határozhatjuk meg.

A lelőhelyen összesen 10 régészeti objektum került elő, melyekhez 10 stratigráfiai egységet kapcsoltunk. Az objektumok mindegyike az őskorhoz kapcsolható, a badeni kultúra és a Jamnaja-kultúra emlékanyaga került feltárásra.

A feltárás munkatársai: D. Szabó László régész; Bőr Gabriella és Jurás Ákos ásatási technikusok; Czakó Viktória geodéta.

Laczi Orsolya – Dani János

35. Bolhás, Nyíres (KÖH 89085)

(Somogy megye) **Ő, Ró, Kö**

Várvizy Péter, somogyszobi lakos régészeti leletek előkerülését jelentette be. A 2014. október 18-án elvégzett leletmentés során kevés őskor, római kori és középkori lelet kerül elő. A lelőhely a Taranyi-Rinya-ágba folyó Kő-völgyi-ároktól Ny-ra található, Ny-i és K-i kiterjedése bizonytalan.

Munkatárs: Nyári Zsolt rajzoló.

Németh Péter Gergely

36. Borsodgeszt határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, B, Kö**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén.

Délkelet (KÖH 87629): Borsodgeszt DK-i részén, közvetlenül a település mellett, a Jaka-tó nevezetű domb Ny-i lejtőjén helyezkedik el, mely terület nagyobb része mezőgazdasági művelés alatt áll. A bejárás során 450×160 m kiterjedésű területen, nagy intenzitással és nagy mennyiségben késő bronzkori, közepes intenzitással középkori kerámiák, illetve egy őrlőkő kerültek elő.

Kis-völgy-dűlő Észak (KÖH 87633): A lelőhely Borsodgeszttől D-re 1,6 km-re, a Geszti-patak és a Pólya-völgy találkozásánál, a Kis-völgy-dűlő ÉNy-i részén, az É–D-i irányú dombhát Ny- lejtőjén helyezkedik el, a patak és a közút közvetlen közelében. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll. Egy 200 m hosszú, 50 m széles területen szórványosan őskori kerámiatöredékeket, pattintott kőeszközöket és paticsot gyűjtöttünk.

Munkatársak: Miskolczi Melinda, Fekete László, Nagy Zoltán, Nagy S. József, Simon József, Galkó József, Juhász Ádám, Toronya Zsolt.

Tóth Krisztián

37. Borsodivánka, Nagyhalom (Marhajárás) (KÖH 16345)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B**

A lelőhely összetett szerkezetű, bronzkori település tell maggal. Megegyezik a Borsodivánka, Prónay kastély (KÖH 15921) lelőhellyel. Az egykor vízzel körbevett sziget teljes felületét fedi a bronzkori falu. A lelőhelyen a BORBAS (Borsod Plain Bronze Age Settlements) projekt keretében végeztünk geofizikai felmérést 2014. szeptember 29. és október 3. között a jelenleg dupla halom formát mutató tellen és a hozzá kapcsolódó külső településen. A növényzeti fedettséghez igazodó geofizi-

kai felmérésen sem régészeti korú épületek sem árok nyoma nem jelentkezett. A domb ÉK-i oldalába mélyített lőtér falában jól meg lehetett figyelni a tellt alkotó égett és hamus rétegeket. A málló lőtér falából hatvani és füzesabonyi leletanyag hullik.

Munkatárs: Tobias Kienlin, Pusztai Tamás, Honti Szabolcs, valamint a kölni és a Miskolci Egyetem hallgatói.

Pusztainé Fischl Klára

38. Borsodivánka határa, BORBAS projekt (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, U, B, Sza Kö

Terepbejárás folyt 2014. szeptember 29. és október 3. között a BORBAS (Borsod Plain Bronze Age Settlements) projekt keretében *Borsodivánka, Nagyhalom (Marhajárás, KÖH 16345)* tell település környezetében bronzkori szatellit települések azonosítása céljából.

A terepbejárással nagyjából azonos időben a Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábelhez kapcsolódó ERD terepi munkái is zajlottak a térségben a Herman Ottó múzeum munkatársai részvételével. Több lelőhely mindkét projekt kutatási területébe bele esett.

Kóta-halom (KÖH 80953): A lelőhely Tiszabábolnától 1,8 km-re Ny-ra, a Páskom nevű terület Ny-i részén, a közúttól 270 m-re É-ra, egy kisebb Ny–K irányú domb Ny-i végén helyezkedik el. A halom környezete és oldala mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. Kis intenzitással őskori kerámiatöredékek és pattintott obszidián kőeszközök kerültek elő.

Korcsma-Horgas II. (KÖH 87791): A lelőhely Tiszabábolnától 1,8 km-re Ny-ra, a Páskom nevű terület Ny-i részén, a közúttól 270 m-re É-ra, egy kisebb Ny–K irányú domb Ny-i végén helyezkedik el. 340×260 m-es területen őskori és római kori (szarmata) kerámiatöredékek kerültek elő.

Malom dűlő 2 (KÖH 89309): A Malom-dűlőben, két kisebb folton, kis mennyiségű őskori kerámiát gyűjtöttünk.

Malom dűlő 3 (*KÖH 89311*): A Malom-dűlőben, két kisebb folton, kis mennyiségű őskori kerámiát gyűjtöttünk.

Pap-föld (KÖH 87793): A lelőhely Tiszabábolnától 1,8 km-re Ny-ra, a Páskom nevű terület Ny-i részén, a közúttól 270 m-re É-ra, egy kisebb Ny–K irányú domb Ny-i végén helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott volt, mely közepesen jó látási viszonyokat biztosított. Egy 360×350 m-es területen őskori és középkori kerámiatöredékek kerültek elő.

Szentistváni-dűlő (Proletár-dűlő) (KÖH 87195): A Nagyhalom (Marhajárás) (KÖH 16345) tell településtől É-ra, a Rima- és a Kánya-patakok összefolyásától szintén É-ra, neolitikus, bronzkori és szarmata településnyomokat figyeltünk meg a szántásban. A füzesabonyi kultúra leletanyagát a Borsodivánka, Nagyhalom tellt lakó közösséghez kötöttük, és a lelőhelyet, mint azonos települési klaszter részét interpretáltuk.

A Kis-föld Északkelet (KÖH 87709) és a Malom-dűlő (KÖH 87695) lelőhelyek leírását ld. a Borsodivánka határa, optikai kábel projektnél.

Munkatársak: a Miskolci Egyetem hallgatói.

Pusztainé Fischl Klára

39. Borsodivánka határa, optikai kábel projekt (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, U?, R, B, Sza, Kö

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén.

Kis-föld Északkelet (KÖH 87709): A lelőhely Borsodivánka Ny-i részén, a temetőtől 250 m-re Ny-ra, a Kóta-halomtól 170 m-re ÉK-re helyezkedik el, a közút közvetlen közelében, attól D-re. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott volt, mely közepesen jó látási viszonyokat biztosított. Egy 340×150 m-es területen, közepes intenzitással került elő 34 kerámiatöredék és 4 pattintott kőeszköz. A lelőhelyet néhány nappal korábban P. Fischl Klára is bejárta a BORBAS projekt keretében, és késő rézkori (badeni kultúra), valamint római kori (szarmata) leleteket talált.

Korcsma-horgas I. (KÖH 87743): A lelőhely Borsodivánkától 850 m-re K-re, a Kossuth Tsz közelében, a közút D-i oldalánál egy É–D irányú dombháton helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott és tárcsázott volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. Egy 140×90 m-es területen, csekély intenzitással három neolitikus vagy rézkori kerámiát gyűjtöttünk.

Malom-dűlő (KÖH 87695): A lelőhely Egerlövőtől 900 m-re DK-re, az Eger-főcsatorna jobb partján emelkedő dombon, a csatornától 300 m-re helyezkedik el, az Egerlövő–Borsodivánka közút 90°-os kanyarulatában. A közút átvágja a lelőhelyet. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott volt, mely közepes látási viszonyokat biztosított. Egy 270×230 m-es területen, közepes intenzitással jelentkező (46 darab) késő rézkori (badeni kultúra), bronzkori és római kori (szarmata) kerámiatöredékeket és egy pattintott kőeszközt gyűjtöttünk. A lelőhelyet néhány nappal korábban P. Fischl Klára is bejárta a BORBAS projekt keretében.

Nagy-ugar Kelet (KÖH 87699): A lelőhely Borsodivánkától 1,2 km-re ÉNy-ra, a Rima bal partján egy enyhe kiemelkedésen, attól 150 m-re helyezkedik el, a közút közvetlen közelében, attól Ny-ra. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott és boronált volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. Egy 200×60 m-es területen, alacsony intenzitással őskori és középkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Országúti-dűlő (KÖH 87737): A lelőhely Borsodivánkától D-re, a Poroszló felé vezető közút K-i oldalánál, a megyehatártól 200 m-re, egy enyhe kiemelkedésen helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott volt, mely közepes látási viszonyokat biztosított. Egy 200×40 m-es területen, alacsony intenzitással jelentkező neolitikus vagy rézkori kerámiatöredékeket (4 db) és pattintott kőeszközöket (2 db) gyűjtöttünk.

Munkatársak: Fekete László, Király Ágnes, Miskolczi Melinda, Csengeri Piroska, Simon József, Galkó József, Toronya Zsolt, Gregóczki Gergő, Nagy S. József.

Tóth Krisztián

40. Borsosberény határa
(Nógrád megye) **Ő, B, Á, Kk**

A Barátság 1 DN 400 kőolajszállító tranzit vezeték építését megelőzően a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ végzett kutatásokat a település határában.

Kápolna alól (KÖH 87071): A lelőhely Borsosberény külterületén, a település mellett közvetlenül, attól D-re található, egy enyhén lejtős domb ÉK-i oldalában. A lelőhely ezt megelőzően ismeretlen volt, csak szakfelügyelet során került elő, a vezeték nyomvonala 4 m szélességben vágja át. Az ásatást 2014. július 4-én végeztük el, melynek során öt objektum került elő. A gödrökből csak néhány őskori, jellegtelen, kis méretű, kézzel formált oldaltöredék került elő. A feltárt terület 146 m^2 volt.

Munkatársak: Zsiga Zsolt és Erdei Krisztina régésztechnikus. A geodéziai felmérést az MNM NÖK I. Budapesti Régió munkatársai végezték.

Nagy Nándor Norbert

Magyarnándori Állami Gazdaságtól keletre (KÖH 87073): A lelőhely Borsosberény DK-i határában, a 2-es sz. főút két oldalán, a Száraz- és Derék-patakok között, a magyarnándori Állami Gazdaságtól K-re, a két patak összefolyása felé enyhén lejtő domboldalon terül el.

A régészeti szakfelügyelet során a 15+078–15+170 szelvények közötti szakaszon, a lehumuszolt területen hat régészeti jelenség foltja látszott a felszínen. Az azonosított lelőhely É-i határa túlnyúlik a főút vonalán. A feltárást 2014. július 2–4. között végeztük el. Három objektum a kőolajvezeték nyomvonalának Ny-i oldalán, félig a szelvényfal alá nyúlva helyezkedett el. Mindhárom betöltéséből őskori, a késő bronzkorra keltezhető leletanyag került elő. Ezektől É-ra, egy DNy–ÉK-i irányú, széles árok foltja jelentkezett, a szelvény teljes szélességében, amely szintén az egykori késő bronzkori településhez tartozhatott a leletanyag alapján.

Az árok másik oldalán két Árpád-kori gödröt bontottunk ki, az egyikből a kerámiatöredékek és állatcsontok mellett III. Béla rézpénze került elő. A leletanyag alapján az Árpád-kori település megtalált részlete a 12–13. század fordulójára tehető. A főúttól É-ra régészeti objektum nem jelentkezett, csak viszonylag intenzív felszíni leletanyag: Árpád-kori és késő középkori kerámiatöredékek mellett egy török ezüstpénz (akcse) is előkerült.

A feltárás munkatársai: Czifra Szabolcs, Gelencsér Ákos, Kovács Loránd Olivér, Nagy Nándor régészek és Erdei Krisztina régésztechnikus.

Skriba Péter

41. Bölcske, Csikóakol
(KÖH 92305)
(Tolna megye) **Ő, I**

A belterület határán, a Szentandrásra vezető út D-i oldalán lévő homokdomb régóta ismert régészeti lelőhely. Melléklet nélküli csontvázrészek, apró, jellegtelen őskori kerámiatöredékek kerültek elő több alkalommal is. A Bölcske környéki munkáink során folyamatosan figyeltük a helyszínt, ahol az omló partoldalból szinte minden évben került elő valami kisebb, pontosan meg nem határozható régészeti korú lelet. Idén, a tavaszi esőzések után azt tapasztaltuk, hogy a 4–7 m magas partfal több helyen leomlott, s a homokból több emberi csont lógott ki. A 2014. április 24-én végzett leletmentés során két melléklet nélküli sírt bontottunk ki, valamint néhány apró, jellegtelen őskori edénytöredéket találtunk a különböző beásásokban.

A sírok háton nyújtott, fejjel ÉNy-nak fektetett temetkezések voltak. A csontok állapota alapján egyértelműen régészeti korúak, nem köthetők az itt futó II. világháborús lövészárokhoz.

A leletmentést követően, a mi felügyeletünk mellett, a további balesetveszély elhárítására a meglazult részeket géppel leszakították, illetve a felülről ledobott földdel a partfalat oldalról megtámasztották, ahol ez a fészkelő madarak miatt lehetséges volt.

Szabó Géza

42. Bölcske, Szentandráspuszta, egykori Nagy-kastély
(KÖH 66496)
(Tolna megye) **V, LT**

A régészeti szakfelügyeletre a vonatkozó szakhatósági előírás alapján a Wosinsky Mór Múzeummal baráti kapcsolatban álló Nagy műgyűjtő család szentandráspusztai kastélyának felújításához kapcsolódó földmunkák miatt került sor, 2014. február 27. és április 23. között. Az építési terület egészét behálózó árkok oldalában a korábbi tapasztalatoknak megfelelően ezúttal is a régészeti lelőhelyre utaló, gyakran teljesen jellegtelen, főleg Hallstatt-korinak tűnő körömnyi edénytöredékek, paticsdarabok kerültek elő. Azonban a kastélytól DK-re, Ház a tóparton Kft. új épületéhez vezető út D-i oldalán tervezett vízvezeték árkának ásásakor három nagyobb beásás betöltéséből jelentősebb mennyiségű késő La Tène kori kerámialeletet gyűjtöttünk. Ezért ezekre az objektumokra az értelmezéshez szükséges mértékben rábontottunk. Az oszlophelyek alapján jól rekonstruálható az épületek tetőszerkezete is. A három téglalap alaprajzú, nyeregtetős, félig földbemélyített házban a jellegzetes kelta edénytöredékek mellett üvegkarperecek töredékei is előkerültek.

Szabó Géza

43. Bölcske, Vörösgyír
(KÖH 19996)
(Tolna megye) **B, Á**

Bölcske község önkormányzata a Lomb utcai csúszás- és omlásveszélyes partfal állékonyságának biztosítására szolgáló beavatkozások 3. ütemének kivitelezésével az Alisca-Bau ZRT.-t bízta meg. A kivitelező a BMKKÖI II-P_18/2068-4/2012 szakhatósági állásfoglalása alapján eljárva szerződést kötött az arra jogosult Wosinsky Mór Múzeummal az előzetes régészeti hatástanulmányban szereplő és a hatóság által előírt terület megelőző régészeti feltárására. A múzeum a TO-04D/40/1553-2/2013 ügyiratszámú ásítási engedély alapján 2013. november 25. és december 21. között, majd 2014 márciusában végezte el a feltárást, a Lomb utca 23/16-19 hrsz.-ú területen.

A Duna jobb partját kísérő meredek löszpart szélén lévő bronzkori telepet a Ny-i oldalról egykor széles árok védte az ellenséges támadásoktól. Az évszázadokon keresztül egyhelyben lakás, és az ehhez az életmódhoz kapcsolódó intenzív gazdálkodás következtében egymásra rakódó házomladékok, hulladékrétegek eredményeként alakultak ki a tell telep jellegzetes rétegei. A valamikori szőlőhegy beépítése, tereprendezése során különösen sok régészeti lelet került elő. Részben ennek is köszönhetően 1965–67 között Nováki Gyula vezetésével a Magyar Mezőgazdasági Múzeum végzett itt régészeti feltárást (WMM RA 205-75, 90-73).

Három év alatt a telep 140 m² felületű részletét tárták fel. A 4–6,5 m vastag feltöltődésben 20 réteget lehetett elkülöníteni. A rendkívül gazdag kerámiaanyag arra utal, hogy a település élete a kora bronzkortól a középső bronzkor végéig folyamatosnak mondható: az alsó rétegekben (20–8. réteg) a kora bronzkori nagyrévi kultúra leleteit, följebb (7–1. réteg) pedig a középső bronzkori Vatya-kultúra településrétegeit figyelték meg. A mezőgazdasági termelés fejlettségére, a termelt növények sokféleségére utalt az ásatások során előkerült rengeteg megszenesedett mag. A lelőhely anyagát Poroszlai Ildikó, kőanyagát Horváth Tünde dolgozta fel.

A Lomb utca K-i oldalán, a már korábban lerézsűzött és régészeti megfigyelés keretében dokumentált partfal folytatásának síkjából kiugró szirtként állt ki egy mintegy 35–40 m hosszú és változó szélességű, háromszög alakú terület, ahol négy, régészetileg értékelhető, különböző kiterjedésű szint volt. A terület feltárását részben a földmunkákkal párhuzamosan végeztük. Ezt a balesetveszély csökkentése, a meglazult részek előzetes eltávolítása, a letermelt humusszal a partoldal ideiglenes megtámasztása, majd a feltárt terület azonnali lerézsűzése is indokolta. A gépi földmunkák miatt a feltárást a kivitelező kérésére karácsonyig folyamatosan végeztük. Így sikerült egy 6 m hosszú felület kivételével a kivitelezés akadályozása nélkül a megelőző feltárásra kijelölt részt feltárni. Ott a meglévő négy szint, az égett omladék, illetve az agyagpadló-részletek voltak, de a téli időjárási viszonyok megakadályozták a megfelelő munkavégzést. Ezt a területet – az előzetesen is tervezett módon – 2014. márciusában tártuk fel.

I. 0–60/80 cm: szürkésbarna, talajműveléssel bolygatott humuszréteg, régészeti feltárást nem igényelt.

II. 60/80–140 cm: szürkésbarna, humuszos, jelenkori bolygatásoktól mentes, további rétegeket a metszetben nem tartalmazó, középső bronzkori leleteket tartalmazó feltöltődés számos régészeti korú objektumot rejtett. Ebből egy Árpád-kori veremház a IV. szintig mélyedt, a többi beásás késői, a nagyrévi kultúra és a Vatya-kultúra közötti, átmeneti anyagot tartalmazott. A gödrök egy részében emberi csontvázak is előkerültek. A régészeti módszerekkel feltárt terület hossza 40 m, szélessége átlag 6 m volt, 240 m² felületen.

III. 140–150 cm: mintegy 10 cm vastag, jól elkülönülő, laza, szürke hamus, kisebb mennyiségű paticsos omladékot tartalmazó, főként késő nagyrévi leleteket és zárt objektumokat tartalmazó réteg. Hossza mintegy 20 m, szélessége átlag 6 m volt, 120 m² felületen.

IV. 150–154 cm: A partoldalban több foltban mintegy 10 m hosszan több agyagpadló-részletet figyeltünk meg. Vastagsága mintegy kétujjnyi volt, keményre döngölték. A számos későbbi bolygatás miatt csak kisebb foszlányait lehetett feltárni. A szintet mintegy 10 m hosszan, átlag 6 m szélesen lehetett követni, 60 m² felületen.

V. 154–170/180 cm: változó vastagságú, szürkésbarna, humuszos, kora bronzkori leleteket tartalmazó feltöltődés, több foltban jelentősebb mennyiségű paticstörmelék volt. A 6×6 m-es területet tavasszal tártuk fel, 36 m² felületen.

VI. 180 cm: bolygatatlan sárga, finom szemcsés, homokos altalaj. A felsőbb szintekről lemélyedő gödrök erősen bolygatták, a biztonsági ásónyomból azonban újabb objektum nem került elő, régészeti szempontból üresnek bizonyult.

Szabó Géza

44. Bölcske, Vörösgyír, Lomb utca (KÖH 91947)

(Tolna megye) **B**

Bölcske község önkormányzata a Lomb utcai csúszás- és omlásveszélyes partfal állékonyságának biztosítására szolgáló beavatkozások 3. ütemének megvalósításának 2012. december 31-én jogerőre emelkedett, a Közép-Dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédellmi, Vízügyi Felügyelőség 48/1065-20116 Vízkönyvi számú vízjogi létesítési engedéllyel érintett Bölcske, 0169/6, 2342/2, 2342/4, 2342/35, 2342/37, 2342/40, 2342/67, 2342/84, 2342/122-125, 2354, 2398/11-12, 2398/14-21 helyrajzi számú ingatlanok és azok közvetlen környezetében található régészeti lelőhelyek területén a beruházás során végzett földmunkák idejére régészeti szakfelügyeletet rendelt meg a kivitelezőn keresztül a területileg illetékes Wosinsky Mór Múzeumtól. A Lomb utcában a szakfelügyeletet 2013. november 5. és 2014. április 24. között végeztük el.

Bölcske kül- és belterülete régészeti leletekben, lelőhelyekben egyaránt rendkívül gazdag. Szinte alig van terület, ahol földmunkák esetén ne kerülnének elő akár több korszak emlékei is. A mostani partfalmegerősítési munkákkal érintett vörösgyíri településrész ezen belül is kiemelkedő jelentőségű főként kora- és középső bronzkori leleteivel. Itt négy nyilvántartott lelőhely van, ezek azonban több helyrajzi számból álló területek, lefedik szinte a település teljes ÉK-i részét. Ezek közül a legfontosabb a Vörösgyír (fokozottan védett, telep, Vatya-kultúra, ásatás 1965-67; 2342/112, 2342/113, 2342/114, 2342/115, 2342/116, 2342/117, 2398/3, 2398/4, 2398/5, 2398/6, 2398/7, 2398/8, 2428, 2429, 2430/1, 2430/2), Diófa utca 19. házszám (temető, Vatya-kultúra, ásatás, Szabó Géza, 1995; 2342/94), Bölcske É-i része alatt pedig nagy kiterjedésű bronzkori telep van.

Bölcske 91–120 m tengerszint feletti magasságban fekszik a Mezőföld DK-i részén. Természetföldrajzi jellemzői alapján az Alföldhöz kötődik, noha topográfiailag az ország Ny-i felét jelentő Dunántúlnak a K-i szélén fekszik. A Duna a felső pleisztocén befejező szakaszában elhagyta a falu határának jelentős részét. A folyam fő- és mellékágai K felé tolódtak el, feltételezhetően azért, mert a K-re eső rész tovább süllyedt. A szárazra kerülő dunai üledéken több szakaszban szélfújta homok halmozódott fel. A Paks környéki és a tőle É-ra levő feltárások 3–7 m vastag, szélfújta homokról tanúskodnak a Würm felső pleniglaciálisából. A holocén kori felszínváltozásokat főként a nagyobb völgyek alluviális völgysíkjainak kialakulása, valamint a Duna áradásainak elegyengető akkumulációja és laterális eróziója jellemezte. Bölcske környékén is a legfelső szintben részben holocén folyóvízi üledékek borítják a felszínt. Újabb jelentősebb futóhomokmozgás a boreális- (mogyoró-) fázisban következett be, kis reliefenergiájú formákat eredményezve. Ennek nyomait korábbi régészeti feltárásaink és terepbejárásaink során több helyen is dokumentáltuk. Ez magyarázza a most megfigyelt területen is a löszpart tetején, a régészeti rétegek alatt számos alkalommal tapasztalt homokos altalajt. A lösz lepusztulási formái szintén a holocénhoz köthetők, miként az aszóvölgyek, dellék kialakulása, valamint a lejtők helyenként erős letárolása is. A Dunára tekintő lösz-magaspartok felszínformálódásában a csuszamlások játszottak jelentősebb szerepet. Jelentős csuszamlások játszódtak le az elmúlt néhány évtizedben, például a dunaföldvári magasparton, s éppen a vizsgált területet is ez a veszély fenyegeti, ezért szükséges a mostani beruházás.

A Vörösgyírben korábban feltárt lelőhely a nagyrévi kultúra egyik legfontosabb Duna menti települése volt. A partoldalban

ma is megfigyelhetők az égett, hamus rétegek. A mostani partfalmegerősítési munkák szempontjából az egyik legfontosabb megfigyelés, hogy a Vörösgyírben, a Lomb utcában a part mentén a Nefelejcs utcáig húzódó központi tell telepet kisebb házcsoportok, környékbeli települések és temetők vették körül. A Dunaföldvári úton előkerült nagyrévi leletek például minden bizonnyal már a központi részen kívüli házakat jelölnek. A Hársfa, Akácfa utcáknál pedig – akárcsak a Vörös-körösztnél, vagy a szakirodalomban gyakran emlegetett Hadai hegyen és a Hegyorra lelőhelyeken – inkább temetőre utaló leletek kerültek elő.

A régészeti szakfelügyelet során a Lomb utca É-ki végének K-i oldalán, a rézsűzésre kerülő partél területén zárt régészeti objektumokat figyeltünk meg és tártunk fel. Az összesen 53 beásásban főleg a kora és a középső bronzkor átmenetének idejére keltezhető, a Vatya-kultúra településhez köthető leletanyag került elő. Néhány veremben emberi csontváz is volt. A partoldal szélén szakfelügyelet keretében feltárt objektumok D-i folytatásában Bölcske, partszakadás néven lévő területrészen külön dokumentált megelőző feltárást folytattunk (ld. Bölcske, Vörösgyír KÖH 19996).

Szabó Géza

45. Budapest I, Clark Ádám tér és környéke (KÖH 39589)
Kö, Kk, Tö

Budapesti Történeti Múzeum Középkori Osztálya 2014. május 6. és október 2. között régészeti felügyeletet, illetve megfigyelést végzett a Lánchíd u. felújítása földmunkák kapcsán. A területen egyszerre több fővállalkozó (Swietelski, Fővárosi Vízművek, Fővárosi Csatornázási Művek, ELMŰ, stb.) és ezek alvállalkozói végeztek munkát. Az igen szerteágazó tevékenység megfigyelését régészeti szempontból egységesnek tekintettük, és ekként kezeljük mostani jelentésünkben is. Mivel a munkák során nem régészeti korú, de várostörténeti és műemléki jelentőségű objektumok is előkerültek, a megfigyelésünk ezekre is kiterjedt. A megfigyelési eredmények ismertetésénél topográfiai sorrendben, É-ról D-felé haladunk. (Az RKM kiadványba a rendkívül alapos és részletes jelentésnek csupán a régészeti megfigyeléseket tartalmazó részleteit emeltük át. A Szerkesztők.)

A Lánchíd u. nyomvonalában, az 5–7. sz. előtt két, K–Ny-i irányú kőfal maradványai bukkantak elő, köztük faszenes, paticsos pusztulási réteggel, amelyből 15. századi kerámia leletanyag került elő.

A 13. sz. előtt, csekély mélységben mészhabarcsos kötőanyagú, erősen roncsolt falszövetet észleltünk, mellette közép- és törökkori kerámiatöredékekkel. Mivel a környezet erősen bolygatott volt, így a kerámiatöredékek sajnos a falcsonk korára nézve nem tekinthetők meghatározónak. Még az is elképzelhető, hogy maga a roncsolt falszövet is másodlagosan (omladék) került az adott helyre.

A 19–21. sz. előtt egy K–Ny-i irányú, nagyon masszív, 180 cm vastag, anyagát tekintve középkori jellegű fal tűnt elő. Ez valószínűleg összefüggésben lehet azzal a nagy méretű toronyépülettel, amelynek maradványait 2004–2006-ban tártuk fel a mostani szálloda telkén. A mostani és korábbi geodéziai felmérés alapján azonban direkt fal-, illetve alaprajzi összefüggés egyelőre nem kimutatható.

Az a járda vonalában, Öntőház lépcső alsó végénél, csekély mélységben vastag, K–Ny-i irányú falkorona bukkant napvilágra, amely talán a barokk kori helyszínrajzokon az Öntőház udvar ÉK-i sarkánál, kívül feltüntetett épülethez tartozhatott. Az utca fent leírt, Clark Ádám tér és az Öntőház lépcső vonala közötti, szakaszával párhuzamos park területén húzott közműárkok megfigyelése során végig a korábban itt állt (a II. világháború után lebontott), 19–20. századi eredetű épületek romjait észleltük. Itt közép- vagy törökkori leletek legfeljebb másodlagosan, bekeverve fordultak elő.

Az utcának az Öntőház udvar előtti szakaszán, egészen annak DK-i sarkáig régészeti szempontból érdekes jelenséget nem találtunk. Az attól D-re lévő, kb. 25 m hosszú sávban viszont, az új nagy átmérőjű vízvezeték árkában előkerültek a 18–19. sz. fordulóján lebontott Vízirondella K-i oldalának maradványai. A mintegy 2,5 m vastag fal teteje meglehetősen roncsolt volt. É-i oldalán külső, íves peremébe, annak vonalát követve egy újkori csatornát vágtak bele. A D-i oldalon egy nagy méretű bolygatás miatt a fal íves széle már nem volt megfigyelhető. A falszakasz közepe táján, egy, a fal vastagságában elhelyezkedő, kifelé enyhén szűkülő fülke bukkant elő, amely feltehetőleg ágyúállásként szolgált. Bár a fal letakarítását a BTM által alkalmazott munkások végezték, tényleges ásatási munkára nem volt mód. Így, mivel sem a fülkében, sem a falszakasz két végében nem sikerült mélyebbre leásni, mint a közműárok aljának kijelölt szintje, az alapozás szintjére sem nyertünk adatot.

A fentieken túl a közműfektetési munkák során régészeti szempontból érdemleges jelenség csak a Szarvas tér környékén tűnt elő. A nagy mélységű, gépi bontású árkokban itt nagyon magasan jelentkezett a márgás altalaj (ezt sehol máshol a munkaterületen nem észleltük), felette számos, régészetinek tűnő réteggel. Sajnos a gépi bontás miatt ezekhez köthető leletanyag nem került elő. Az eredeti felszín ilyen magasan történő megjelenése mindenesetre magyarázatot ad a történeti adatokból ismert itteni településközpontra.

A fentiekben ismertetett valamennyi jelenséget és objektumot lehetőség szerint geodéziailag felmértük és/vagy más formában (fotó, alap- és metszetrajz, stb,) is dokumentáltuk.

Magyar Károly – B. Nyékhelyi Dorottya – Sándor Ildikó

46. Budapest I, Dísz tér 4–5. (KÖH 52259)
Kö, Ú, Tö

A Piano Forte Zongoraház átalakítása és bővítése kapcsán, a Budapesti Történeti Múzeum részéről, 2014. november–december folyamán, a Dísz tér 4–5. szám alatt, a 6519 hrsz.-ú területen próbafeltárást végeztünk, illetve az épület átalakításának vizsgálataihoz kapcsolódó statikai szondák, alapfeltárások régészeti felügyeletét láttuk el.

Az épület kertjében, az É-i oldalon kijelölt szondákban vastag, koraújkori és hódoltságkori leletanyagot is tartalmazó viszszatöltést találtunk. Ez fedte az egykor itt állt, de visszabontott újkori épület falmaradványait is.

A kert D-i részén mélyített két szondából a K-re esőben, mintegy 2 m vastag épülettörmelékes feltöltés alatt, egy feltehetően K–Ny-i irányú pince boltozati záródását találtuk meg. A Ny-i szondában vélhetően ugyanennek a pincének beszakadt, nagyobb szerkezeti elemeire ástunk rá.

Az épületen belül, a jelenlegi kapualjtól É-ra nyíló, a tér felé eső földszinti helyiségekben a természetes sziklafelszín magasan jelentkezett. A bejárattól D-re eső két helyiség alatt az épület középkori eredetű pincetereit is dokumentáltuk. Az északabbiból

Ny felé egykor egy lépcsős lejáró vezetett le abba, az 1999-ben már felmért és fotózott mélypince szakaszba, mely a tér alá nyúlik be. Az É-i pince az É-i falán megmaradt konzol alapján, egykor síkfödémes lehetett, a Ny-i homlokzati falon egy kürtőt is megfigyeltünk.

A földszinti 3. szoba az egykori D-i kapubejáró helyén épült. Ide nyílik a D-i pincerész D-i falán észlelt szellőző is. A középkori, terméskőből készült épületfalakat a sziklára alapozták, és a falak zoklijáig érő sötét, tömött földréteg is megfigyelhető volt.

A D-i sarokszobában, a padló alatt egy részben beszakadt, K–Ny-i irányú, téglaboltozatos pinceszakaszra bontottunk rá. A D-i zárófalban talált gerendafészkek alapján egykor ez is síkfödémes lehetett. Ettől a pincétől K-re, még az épületen belül, egy másik pincébe is sikerült bejutnunk; a kettő egymáshoz való viszonya még további kutatás tárgya.

A földszinti, középső épületszárny kert felé eső részében egy újabb, K–Ny-i irányú pincét észleltünk, melynek téglaboltozata beszakadt.

Az emeleti szondákban több helyen megfigyeltük, hogy a jelenlegi padlószint alatt szórványosan koraújkori és hódoltságkori leletanyagot tartalmazó földfeltöltés, valamint néhány helyen korábbi téglapadló volt.

Munkatárs: Alfred Falchetto, Tóth Balázs.

B. Nyékhelyi Dorottya

47. Budapest I, Dísz tér déli oldala (KÖH 52394)

Kö, Kú

A Dísz tér 15. és 17. épületek között, a Palota út torkolatánál elektromos vezetéket helyeztek el új nyomvonalon, a járda és az úttest alatt. A vezeték sekély, 50 cm mély árkában faltetők tűntek elő, amelyek helyzetét a Budapesti Történeti Múzeum részéről geodéziai méréssel rögzítettük és lefényképeztük. A Dísz tér 17. épület É-i homlokzati falával párhuzamos árokszakasz teljes hosszában újkori (18. századi) fal visszabontott teteje tűnt elő, amelybe a jelen munkák során bevágták a vezetéket a kellő mélységben. Ezt a falat már korábban észlelte és felmérette Bencze Zoltán a Dísz tér 17. régészeti feltárása során.

A Dísz tér előtti járda szélénél a közben az utcára merőleges irányba elfordult árok keresztülmetszett egy középkori falat. Ennek a falnak ettől a ponttól délebbre lévő részletét szintén feltárta Bencze Zoltán az említett ásatáson. A fal megközelítőleg É–D-i irányú és a Bencze-féle ásatás tanúsága szerint egy É–D-i tájolású, a mai épületek homlokzati vonalain túlnyúló középkori pince maradványa.

A kibontott árokban egyéb régészeti jelenséget nem tudtunk megfigyelni.

Végh András

48. Budapest I, Budai Várnegyed, középkori Buda városa (Európa park) (KÖH 32379)

Kö, Kk

Az Európa park területén a Bouwers Mérnökiroda Kft. a Budavári Önkormányzat megbízásából várfal-megerősítési munkálatot végzett. A korábbi terveknek (ld. korábbi megelőző feltárásunkat a Babits sétány területén 2012-ben) megfelelően a várfal visszaugró és nem rézsűs felületű szakaszán két támpillért építettek a fal megtámasztására. A Ny-i pillért 1. pillérnek, a K-i pillért 2. pillérnek neveztük el. A támpillérek alapjait a geotechnikai feltárások alapján a mai felszíntől kb. 5 és fél m mélységbe kívánták elhelyezni, az új támpillérek csatlakoztatása végett pedig kb. 30 cm mélyen visszavésték a jelenlegi várfalat a leendő támfalak szélességében. A Budapesti Történeti Múzeum részéről régészeti megfigyeléssel követtük a várfalak visszavésését 2014. május 5. és 18. között, majd minősített régészeti megfigyelés során 2014. május 19. és június 4. között régészeti módszerekkel kiástuk a leendő támpillérek aknáit a természetes altalajig, és közben körácsolattal biztosítottuk az aknákat (a munkagödröt).

Az ásatási terület a budai vár erődítésrendszerében két fal között helyezkedik el. A ma látható várfal előtt még húzódott egy a 17. században épített török várfal, amelyet az 1850-es években elbontottak. A ma látható várfal a középkori kettős falrendszer külső várfalából fejlődött ki. Írott források említik meg az itteni városfal-szakasz árkát 1441-ben, amely nyilván e külső fal előtt húzódott. Ezidáig az itteni árkot, a török kori várfalat és külső középkori városfalat nem érintette régészeti kutatás.

A feltárás megkezdésekor látható volt, hogy az itt álló, közel függőleges várfal alsó része középkori eredetű, míg a felső rész az 1850-es években épült (ld. 2012-es dokumentációnkat a Babits sétányon végzett ásatásról). A felső rész homlokzatán egymást váltó durva mészkő kvádersorokból és téglasorokból áll a falszövet. A felső és az alsó rész határa 159.60–159.70 Afm magasságon figyelhető meg. A most elvégzett visszavésés eredményeként az alsó szakasz falszövete is jól megfigyelhető volt. A falat nagyrész édesvízi mészkő, valamint kevesebb sárga homokkő és néhány zöld andezittufa tömbökből építették. A közepes kőtömböket durván hasáb alakúra nagyolták és sorokba rakták, közüket kisebb törtkövekkel és középkori téglatöredékekkel töltötték ki. A felhasznált habarcs erősen sóderes, meszes volt. Ez a fal a mai felszíntől kb. 1 m magasságban rézsűsen előre ugrik, homlokzati falszövete azonban már nincs meg. Ehelyett modern téglákkal kifalazott „lábazati" kiugrást építettek elé. Az aknák mélyítése során kiderült, hogy kevéssel a felszín alatt a rézsű, illetve a lábazati kiugrás egy régibb középkori falnak síkra visszabontott faltetejéhez (155.90–160.00 Afm) húz hozzá. Az aknák kiásásakor végig ezt a falat követtük az aljáig, amely a mai felszíntől mintegy 3–3,5 m mélységben jelentkezett. A fal kizárólag édesvízi mészkőből készült, rendszertelenül rakott, alján nagyobb tömbökkel is találkozhatunk. Habarcsa meszes, erősen kavicsos, tégladarabokat nem használtak fel falazásához. A fal homlokzati síkja már felül is enyhén rézsűs, és lefelé a rézsű dőlésszöge meglehetősen szabálytalanul egyre növekszik. A fal alja a megfigyelt szakaszon egyre lejtett K felé. Az 1. pillérnél az akna Ny-i felében még 152.90 Afm, míg a 2. pillérnél az akna K-i felében 152.20 Afm. A falat mind a két aknában megfigyelhetően a fehér mállott márga réteg tetejére (természetes altalaj) ültették rá. Az építési rétegek (SE 10, 11) csak kb. 30 cm magasságban fedik be a fal alját. Az erre rátöltött enyhén épülettörmelékes réteg (SE 9) kb. 1 m magasságig elfedi már a falat és felszíne erősen lejt kifelé. Ezek a rétegek a kerámiák tanúsága szerint nem korábbiak a 14. század végénél. Erre került rá egy nagyon erősen szemetes, hamus, faszenes feltöltés a 15. század végéből, amely kb. 1,20 m vastag, és felszíne szintén lejt kifelé (felszíne a várfalnál 154.30 Afm). A szemétre vetett anyag rengeteg házikerámia-töredéket és állatcsontot, kevés kályhacsempe és üvegtöredéket és fémtárgyat tartalmazott. Az efölötti rétegek már a 19. század kö-

zepéről, második feléből származnak, általában erősen szemetes épülettörmelékből állnak (SE 7, SE 4), felszínük vízszintes. E fölött modern, 20. századi feltöltés található szintén vízszintes felszínnel.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a kutatás során megfigyelhettük a 14. század végén épült külső (II.) középkori városfalat, amely 3–4 m magasan ma is áll. Erre épült rá egy később, de még a középkor folyamán készült javítás/pótlás, amely erősen eltérő jellegű a fal aljától. Korát a feltárás régészeti módszerekkel nem tudta meghatározni. A falat az 1850-es években magasították fel a mai faltetőkig, a Várnegyed mai szintjére.

Végh András

49. Budapest I, Budai Várnegyed, középkori Buda városa (Iskola lépcső) (KÖH 32379)
Kk, Ú

A 1014 Budapest, Iskola lépcső – Ibolya utca projektelem lift építése a Lovas utcai parkolónál a KÖZOP 5.5.0-09-2011-0027 számú projekt B projektelem lift építése az Iskola lépcsőnél című támogatás alapján valósul meg. Az építési engedély régészeti megfigyelést írt elő.

A kivitelezési munkálatok az Ibolya utca K-i végénél, a liftakna felső fogadóaknájának kiásásával indultak 2014. október 28-án. Ezzel párhuzamosan az alsó szinten kitakarításra került a kazamata, amelyet korábban a Budapesti Történeti Múzeum kőtárként használt 1998-ig. 2014. október 30-án a várfal K-i oldalának alsó szintjén megkezdődött a várfal téglaköpenyezésének elbontása mégpedig a liftakna tetejének felső síkjában. 2014. november 5-re a felső fogadóakna mélyítésénél elérték a kazamata boltozott tetejét. A szelvényben a boltozat felett vastag sárga agyagos feltöltést lehetett megfigyelni, e fölött közművekkel megbolygatott réteg helyezkedett el. A felső liftakna helyének kialakítása után a Táncsics Mihály utca 1. DNy-i sarkától az épület fala mellett átlag 40 cm mélységben árkot ástak, ahová az elektromos vezetéket rakták le.

2014. november 5-re az alsó szinten, a leendő liftakna felső síkját kívül és a kazamatából belül is megbontották, majd vastag vaselemekkel stabilizálták a várfalat. Ezután megindulhatott a vaselemek alatt a bejárati szint mélységéig a várfal áttörése. Miután az áttörés megtörtént tanulmányozhatóvá vált a falszövet. A külső, K-i oldalt borító téglaköpenyezés alatt későközépkori jellegű falszövetet lehetett megfigyelni. A várfal áttörése után az egykori kőtár betonpadlóját feltörve megindult a liftakna mélyítése. Miután 2014. november 12-én egy K–Ny-i irányú újkori fal K-i falsíkja került napvilágra november 13-án két fő, november 14-én és 17-én pedig négy fő ásatási munkással és két fő technikussal tisztáztuk a kazamatában előkerült régészeti jelenségeket. Az É–D-i irányú újkori fal D-i oldalán egy falsarok került elő és az itt talált K–Ny-i irányú fal Ny felé folytatódott. Falazási technikája ugyanolyan volt, mint az É–D-i irányú falé. Az É–D-i falhoz K-ről befutó metszetfal Ny-i oldalán egy rossz állapotú újkori falmaradvány is előkerült. A régészeti jelenségeket dokumentáltuk. A liftakna tervezett bejárata alatt, a K-i metszetfalban egy nagyobb méretű, újkori téglákból rakott teherhárítóívet figyeltünk meg és dokumentáltunk.

A felmérésekből kiderült, hogy az É–D-i irányú újkori fal részben belelóg a tervezett liftakna helyébe. Ezért 2014. november 18-án Vákár Tibor régészeti felügyelő a helyszíni szemle alapján engedélyezte a kivitelezőnek (EB Hungary Invest Kft.), hogy annyit elbonthasson a 60 cm vastag fal K-i részéből, hogy elférjen a liftakna. Ezután elkezdődött a falsík részleges elbontása, utána pedig 2014. november 24-től az aljazat kibetonozása után a kubatúra kiépítése. A régészeti megfigyelést 2014. november 28-án lezártuk.

Bencze Zoltán

50. Budapest I, Gellérthegy (KÖH 43174)
Ő

A Budapesti Történeti Múzeum és a szegedi OSL Hungary Kft. között létrejött szerződésnek megfelelően, június 12-én az Aquincumi Múzeumban lezajlott szóbeli konzultációt követően, június 13-án a megelőző feltárás (Ás. Az.: 12.2013.04) szakmai előkészítésének részét képező roncsolásmentes geofizikai kutatást végeztünk az építendő Gellérthegyi Sikló tervezett nyomvonalához igazodva. A georadaros vizsgálat célja a gellérthegyi ismert régészeti lelőhely (késő bronzkori erődített telep, kelta oppidum) É-i oldalán tervezett beruházással érintett területek feltérképezése, esetlegesen előforduló régészeti jelenségek lokalizálása volt. A terepi munkában részt vett az OSL Hungary Kft. részéről dr. Páll Dávid Gergely geológus, a BTM részéről Tóth Farkas Márton régész. A vizsgálati metódust a helyszínen megtekintette Szilas Gábor régész munkatárs (BTM) és dr. Szabó Dániel régész, szakmai konzulens (ELTE).

A georadaros felmérést a terepi-morfológiai adottságok és a növényzet adta lehetőségek figyelembe vételével kellett végeznünk, így a ‚B' munkaterületen (alagút kitorkollás, pályatartó oszlop-alapozások és felső fogadó állomás) 4 szelvényben kb. 600 m^2, továbbá az ‚A' munkaterületen (alsó indító állomás és autóbusz parkoló) kb. 100 m^2, tehát összesen mintegy 700 m^2 terület vizsgálatára került sor. Az adatok kiértékelését az OSL Hungary Kft. részéről Katona Orsolya és dr. Páll Dávid Gergely – régészeti szakmai konzultáció mellett – végezték.

Régészeti szempontból elsősorban a felső, citadellához közelebb eső, növényzeti fedettségét tekintve kedvezőbb adottságú területek vizsgálata bizonyult eredményesnek. Az itt kijelölt két nagyobb méretű szelvény (GH1 és GH2) vizsgálata során az őskori sánc ismert nyomvonala és azon belül több, feltehetően azzal egy idejű, de funkcióját tekintve egyértelműen nem meghatározható jelenség volt lokalizálható. Ezeknek a jelenségeknek a meghatározása és a georadaros vizsgálat más eredményeinek tisztázása, pontosítása a megelőző feltárás elvégeztével reményeink szerint ellenőrizhetővé és kiértékelhetővé válik majd.

Tóth Farkas Márton

51. Budapest I, Gellérthegy (Bérc utca 6./b) (KÖH 43174)
B, V, I

A Budapesti Történeti Múzeum részéről, 2014. november 17–24. között, a Budapest Fővárosi Kormányhivatal V. Kerületi Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatala Örökségvédelmi osztálya által előírt módon, régészeti szakfelügyeletet láttunk el (Ás. Az.: 205.2014.02) a fentnevezett ingatlan területén, lakóépület építéséhez kapcsolódó, gépi erővel végzett földmunka során. Ezt követően, 2014. november 25–27. között, megelőző régészeti feltárást végeztünk.

A régészeti szakfelügyelet keretében novemberben elvégzett gépi humuszolást, valamint az ásatási kutatóárkok és szelvények megnyitását követően, 3-4 fő régészeti bontómunkás és 1 fő régésztechnikus részvételével elvégeztük az előkerült 19 objektum és 20 stratigráfiai egység (kerek, kis és közepes méretű gödrök, cölöplyuk és 3 D–É-i irányú árok) metszetre történt, majd teljes bontását, fotó- és rajzi dokumentációját, valamint a D-i és Ny-i szelvényfal dokumentálását. A regisztrált jelenségeket és a kutatási terület határait a BTM geodétái két alkalommal bemérték.

Egy, a D-i szelvényfaltól É-i irányban kb. 17 m-re feltárt újkori gödör kivételével az összes, a régészeti szakfelügyelet és a megelőző feltárás keretében előkerült, dokumentált jelenség a munkaterület D-i határától számított kb. 8 m széles sávon belül helyezkedett el. A többé-kevésbé intaktnak tekinthető márgafelszín ebben a sávban enyhe, folyamatos terepesést mutat É-i irányban, a Bérc utca felé. Az ettől északabbra fekvő terület lejtése lépcsőzetes, nagy méretű, sittel töltött gödrökkel, teraszosítás nyomaival, kis téglaépítmények alapozásaival tagolt; a márgafelszín jórészt bolygatott. A feltöltés és a humuszréteg vastagsága a terület legnagyobb részén 10–200 cm között változik.

A feltárt jelenségek kora keltező értékű leletek hiányában vagy nem volt meghatározható, vagy újkorinak, recensnek bizonyult. A 3 gödörből előkerült kis számú, kis méretű, késő vaskorra keltezhető kerámiatöredék a velük egy kontextusból származó újkori / recens kerámia és egyéb szemét alapján másodlagos helyzetben lévőnek tekinthető. A terület késő bronzkori megtelepedési horizontjára mindössze egy jellegtelen, kisméretű, szórvány kerámiatöredék utal. Az előkerült kisszámú, szórvány régészeti lelet a citadella platója felől lemosódó, erodálódó talajrétegekből származik.

A feltárás eredményeként kijelenthető, hogy az építési telek területén a természetes erózió, valamint az erőteljes újkori és recens bolygatottság (teraszosítás, épületek, közművek, 2. világháborús pusztítás és az azutáni tereprendezés) következtében, valamint a terület szórványos régészeti korú megtelepedettsége (az ismert gellérthegyi lelőhely kiterjedésének É-i határa) folytán komolyabb régészeti korú megtelepedés nyoma nem található. Régészeti korú jelenségek előkerülésére legfeljebb a telek legdélebbi, nagyobb mélységű földmunkavégzés és feltárás által jelenleg nem érintett sávjában lehet számítani, az ismert késő bronzkori és késő vaskori település (KÖH 43174) legészakibb határa valószínűleg ebben a sávban húzódik. A feltárásnak a terület régészeti megtelepedésére és rétegtani jellemzőire vonatkozó eredményei összhangban állnak a Maráz Borbála által 2004–2007 között, a Bérc utca más telkein végzett próba- és megelőző feltárások, régészeti megfigyelések során nyert eredményekkel.

Tóth Farkas Márton

52. Budapest I, Logodi utca, Bugát lépcső (KÖH 39583)
Kö

Az elektromos művek a Logodi utca teljes hosszában, a Ny-i oldalon a járda vonalában kicserélte az elektromos kábeleket 2014. június hónapban. Az új kábeleket mindenütt a régi nyomvonalán fektették le. Régészeti objektum, illetve régészeti lelet nem került elő.

A Bugát lépcsőnél, a Logodi utca és az Attila út között, 2014. június. 13-án, elektromos kábelfektetést végeztek a meglévő nyomvonalon, Logod falu itt feltárt és bemutatott templomromján keresztül. A tervek pontos nyomvonalat nem adtak meg az építtetőnek, hanem a meglévő kábelek megkeresését írták elő. Az eszerint eljáró munkavezető a Logodi utca mentén megtalálta a lépcső mellett levezető szakaszt, amely az É-i templomfalon egy korábbi áttörés helyén jut be a templom belsejébe. (Az áttörés kb. 20 cm-t érint az eredeti alapozásból a többi az 1940-es évek kiegészítésén halad keresztül szinte a felszínen!) A továbbiakban a kábelek több ágra szakadnak, amelyek közül az építésvezető a felszíni nyomok alapján a legutóbb megbontott kövezetet figyelve érte el a templom Ny-i falát. Itt csak egy kábelt talált, amely a magasan lévő faltetőn, ugyancsak szinte a felszínen halad kifelé a templomból. Ezután kutatóárokkal D felé tovább kereste a kábeleket a templom falán kívül, és kb. fél méterre meg is talált egy kábelköteget, amelyet azonban az itt álló fa gyökereinek elvágása nélkül nem tudott volna megközelíteni. Ezután úgy döntött, hogy az új vezetéket a korábban talált szimpla vezeték nyomvonalán, a falat mélyebben áttörve vezeti ki a templom belsejéből. A helyszínen megjelent Vákár Tiborral és a helyi munkavezetővel a Budapesti Történeti Múzeum részéről abban állapodtunk meg, hogy a már megkezdett és nagyrészt elvégzett munkát fejezzék be, és hétfőig adjanak lehetőséget a fal dokumentálására (fotó, geodézia). 2014. június 16-án, miután az árkot a kivitelező megtisztította lefotóztuk a templomfal érintett szakaszát, valamint geodéziai felmérést készítettünk. A geodéziai felmérés kiterjedt a templom látható falainak egészére is, mivel korábban itt nem volt alkalmunk modern geodéziai felmérést készíteni. A dokumentálás megtörténte után a vezetéket elkészítették és az árkot visszatöltötték.

Végh András

53. Budapest I, Öntőház udvar (KÖH 52385)
Kk, Ú, Tö

A Várkert-bazár felújításának szerves részét képezték az Öntőház udvar területén végzett helyreállítási munkák és új közművek telepítése, amelyeknek régészeti megfigyelését 2014. január 14-ig, végig „hivatalból” folyamatosan figyelemmel kísértük. Ezután 2014. március 7. és április 11-e között több, a tereprendezéshez és a kert végleges kialakításához kapcsolódó földkitermeléssel járó tevékenységek szakfelügyeletét láttuk el. (Ezekről a munkákról a Budapesti Történeti Múzeum sajnos nem minden esetben kapott előzetesen tájékoztatást!) Mivel azonban a helyreállítási program még ez után is folytatódott (vö. az udvar É-i zárófalának, azaz a 9. sz. várfalnak a tisztítása + az udvar Ny-i támfala mögött szivárgórendszer kiépítése), így a munkák teljes lezárására részünkről végül 2014. augusztus legvégén, szeptember elején került sor.

Március 7-én az udvaron több É–D-i és K–Ny-i árkot húztak közműfektetés céljából. Az árkok mélysége viszonylag csekély volt, 100–120 cm között, és kizárólag a modern kori feltöltési réteget érintették.

Március 17-én, az udvar közepén, téglalap alakú árok kiásására került sor. Mint kiderült, ez az udvar lejtős kialakításához szükséges támfal alapozási árka, amelynek É-i részén a 16. századi, és fokozottan védett, Öntőműhelyhez tartozó É–D-i és K–Ny-i irányú falak által határolt sarok került elő. Itt rétegmegfigyelésekre nem volt lehetőségünk, a fal dokumentálása és geodéziai felmérése megtörtént. A falak megóvása érdekében geotextillel való letakarásukat kértük, amit aznap el is végeztek.

Az árok középső K-i részén egy K – Ny-i, D-i részén egy É – D-i irányú falat ástak ki géppel, az utóbbiban kőgolyó volt látható. Ezek a falak barokk koriaknak bizonyultak és elbontásra kerültek.

Március 27-én az udvar D-i részén nagy méretű gödröt nyitottak markológéppel egy előnevelt fa ültetése céljából. Ebben egy kb. 2 m átmérőjű, törtkövekből rakott kávájú, kútszerű objektum szája került megbolygatásra. Betöltéséből nagy mennyiségű grafitos tégla és égett agyagtapasztás töredéke jött napvilágra, török és újkori kerámiák kíséretében. Feltehető – de ennek ellenőrzésére nem volt mód – hogy itt egy ágyúöntéssel kapcsolatos öntőgödör vázára bukkantunk. Elképzelhető, hogy ugyanilyen objektum lehetett a télen, jóval északabbra (részlegesen) feltárt „kút" is.

A D-i zárófaltól, vagy Vízhordófolyosótól D-re, a szárazárok területén, április elején egy téglaboltozatú építmény került elő az erre a részre tervezett színpad előkészítési munkálatai során. A helyszíni megtekintés után egy nagyjából É – D-i irányú, valószínűleg török eredetű, de a barokk korban megújított csatornaként lett azonosítva, amelynek É-i vége a D-i zárófalba, D-i vége pedig a szárazárok kőfalába futott bele. Április 7 – 10. között ennek a csatornának a dokumentálását és geodéziai felmérést végeztük. A csatornából és környezetéből számos kőgolyó és török kori kerámia került elő.

Április 9-én az Öntőház udvaron öt 150×150 cm széles, 100 cm mély ültetőgödröt ástak ki géppel. A munkavégzésről az előző nap kaptunk értesítést. A gödrök régészetileg érdekelt réteget, objektumot nem vágtak. A nap folyamán újabb K – Ny-i irányú árok került kiásásra a D-i részen, ebbe elektromos kábeleket fektettek a közműalagúttól a kiszolgáló épületig. Az árokban előkerült egy É – D-i irányú falszakasz, amelyben és amelynek környékén, a barokk kori planírozási rétegben, számos kisebb-nagyobb kőgolyó, vasgolyó és 16 – 17. századi leletanyag volt. Az árok K-i vége a Zsigmond-kori falat, annak kerékvetőköves kapuját érintette. A Zsigmond-kori fal fokozottan védett, nem elbontható, emiatt az árkot É felé kiszélesítették és így a fal megsértése nélkül el tudták helyezni az elektromos kábeleket.

Április 11-én az Öntőház udvaron egy É – D-i sekélyebb árkot húztak a D-i várfal irányába. Ez régészetileg érdekelt réteget, objektumot már nem érintett.

A WHB megbízása alapján a Budapesti Történeti Múzeum Középkori Osztálya 2014. július 31. és augusztus 12. között régészeti megfigyelést végzett az ún. 9-es és 12-es várfal rekonstrukciós, illetve restaurációs munkái kapcsán.

A két, számokkal megjelölt várfal valójában az Öntőház udvar É-i (9) és D-i (12) zárófalával azonos.

A 12-es várfal most érintett, É-i oldalát, pontosabban annak alsó zónáját már korábban, részben az itt 2012. március és június[5] között folyt várfalrekonstrukció, részben a 2012. november és 2014. január között végzett feltárás idején részletesen dokumentáltuk, így itt most e tekintetben csak kisebb korrekciókra volt szükség. Tevékenységünk inkább a konzerválás megfigyelésére irányult. Ezzel kapcsolatban mindössze egyetlen dolgot kell felvetnünk, amit egyébként az ezzel kapcsolatos, részünkre is megküldött restaurátori szakvélemény már említett. Az ásatások, valamint az itt folyt járda- és lépcsőépítés során, a várfal alján, hosszú sávban előtűnt az eredeti, középkori vakolat. Ennek rögzítése most megtörtént. Azonban: saját szemünkkel is meggyőződhettünk arról, hogy a várfal tetején elhelyezett vízköpőkből lecsorgó víz folyamatosan felverődik és ez nagyobb foltokban nedvesen tartja a frissen konzervált vakolatmezőt. Ez már viszonylag rövid idő alatt is komoly károsodást okozhat. Tehát, egyetértve a restaurátori szakvéleménnyel, megfontolandónak tartjuk a fal érintett részének hidrofóbizálását, de csak olyan anyaggal, amely a már beszívódott nedvesség kipárolgását is lehetővé teszi. (Egyébként célszerű lett volna a falnak a járdaszint alatti részét teljes hosszban szivárgólemezzel védeni, ami a kőzúzalékos járdafelületbe beszivárgó vizet is távol tarthatta volna.)

A 9. várfal most restaurált szakasza az egykori É-i várfalnak csak a középső részét jelenti. A várfal Ny-i, magasan álló részét, a benne nyíló középkori kapuzattal, illetve a tetején lévő kilátóterasszal már korábban restaurálták. Az erősen lepusztult, illetve lebontott K-i rész egyes csonkjait az öntőház udvari „Testőrpalota" pincéjében, valamint az Öntőház lépcső felújításakor végzett régészeti megfigyelésünk során tudtuk dokumentálni.

A most szóban forgó középső falszakasz a megfigyelés szempontjából önmagában is két részre osztható: az öntőház udvari (illetve utcai) szintről induló K-ire, illetve a K-i felvezető út szintjéhez kapcsolódó Ny-ira. A kettőt nagyjából az Öntőház udvart Ny-ról határoló támfal vonala választja el egymástól, amit a rézsűs falkoronában mutatkozó lépcsőszerű szintváltás is mutat. Mivel a két falrész mindkét oldalát (a külső, É-it és a belső, D-it) restaurálás alá vonták, így összesen négy falfelület (ÉNy és DNy, ÉK és DK), valamint elvileg a falkorona megvizsgálására volt lehetőség. (A falkoronát a modern helyreállítások során mindkét részen nagy méretű kőlapokkal fedték le. Itt így mindössze azt tudtuk megfigyelni, hogy a kőlapokat a Hauszmann-féle palota másodlagosan felhasznált köveiből faragták ki. Ezek közül az egyik egykor a Sikló felé néző neobarokk kerítés díszítőelemei közé tartozott.)

A falfelületek közül a Ny-i szakasz két oldala (az ÉNY-i és DNy) sokkal bolygatottabb, ezt a részt ugyanis a háború utáni helyreállítások során modern kapuzattal törték át, hogy az itt kialakított új utat átvezessék. (E kapunak tehát semmilyen előzménye nem volt!) Ennek környékét mind az É-i, mind a D-i oldalon erősen megköpenyezték, javították és / vagy kifugázták úgy, hogy itt eredeti falfelület szinte alig fedezhető fel. Különösen igaz ez a DNy-i falfelületre. A kapu D-i oldalának Ny-i, alsó szegletében viszont jól láthatóan megmaradt az eredeti szilatömb, amelyre a falat ráalapozták, s amelyet a kapu kialakításakor részlegesen lefaragtak. Az ÉNy-i falfelületen említésre méltó, hogy a falkorona fedlapok alatti részén lépcsős téglakifalazás látható, amely új- és modernkori téglákból áll.

A K-i szakasz K-i végét az Öntőház udvar kapuja jelöli ki. Ezt ebben a formájában az Ybl-féle építkezések során alakították ki, de már a barokk-, a török, sőt a középkori kapuzatnak is kb. ugyanitt kellett állnia, ugyanis az Öntőház utca korábbi nyomvonala is nagyjából ugyanott – talán kicsivel keletebbre – húzódott, mint a jelenlegi. A korábbi kapu(k)nak azonban semmilyen nyoma nem volt észlelhető, sem az itt folytatott korábbi földmunkák (2013. december és 2014. január), sem a mostani restaurálás során.

A régészeti megfigyelés szempontjából a legérdekesebbnek a kapu és a támfal közötti DK-i falfelület bizonyult. Jóllehet a felület felső része, a támfal melletti legalsó sáv, valamint a közvetlenül az Ybl-féle kapu melletti szegély téglával van végigfalazva, és az alatta lévő sáv is meglehetősen roncsolt, javított, itt mégis az eredeti, középkori falstruktúra viszonylag nagy

5 RKM 2012, 15 – 17.

felületen őrződött meg. A vegyes anyagú (mészkő, homokkő, tufa és márga, valamint ezek javítására tégla) falat jórészt kis és közepes méretű törtkövekből rakták, ezek között azonban néhány durván faragott, kváderszerű tömb is észlelhető – elsősorban a fal K-i oldalának az alsó részén. A többé-kevésbé „vízszintes" sorokba rakott kövek egymás fölé rendezett, vastagabb (0,8–1,2–1,5 m) rétegei között itt-ott vékony kiegyenlítő csíkok, ún. falegyenek is megjelennek, amelyeket általában tetőcserepekből, ritkábban téglákból vagy lapos kövekből fektettek végig. A vizsgálható falfelület nagy részén már a munkák megkezdése előtt égésnyomokat lehetett sejteni. A beállványozás és a felületi takarítás után a korábban felsejlő részleteket közvetlen közelről tudtuk vizsgálni. Ennek nyomán az előzetes gyanú valósnak bizonyult: a vöröses és feketés színű kövek többségénél nem a természetes színükről, hanem az égés következtében keletkezett, különböző mélységű elszíneződésről van szó. Ezt a kövek jellegzetes, kagylós lehasadása is alátámasztja, ami helyenként nagyobb felületeken is mutatkozik. Bár a falfelület nagyobb része égettnek és „nyersnek" bizonyult, K-ről számítva kb. 1/3-nyi távnál, mintegy 4,5 m magasságig fennmaradt az eredeti vakolat egy függőleges, kb. 70–80 cm széles sávja. Az égett felületek között épen maradt vakolatsávra egyelőre nem találtunk magyarázatot. A falfelület Ny-i harmadában, alul, egy K-ről Ny-ra átlósan felhúzó, eltérő habarcsanyagú sáv figyelhető meg, amely az eredeti falfelületben lévő nagyobb kiromlás utólagos kifalazásának tűnik. A kifalazás anyaga azonban még közép- vagy török korinak is „elmegy". Mindenesetre a kifalazás helyenként már elvált az eredeti falstruktúrától. Nyilván nem véletlen, hogy ezen a részen legalul egy újkori téglákból rakott sávval köpenyezték meg a falat, mert már akkor észlelhették a problémát.

Az utólagos javítások miatt valamivel kevesebb információt hordoz e falszakasz túlsó oldala, az ÉK-i falfelület. A fal alsó, tereprézsűhöz közeli részén kisebb foltokban itt is fennmaradt a vakolat. A K-i oldalon két, vékony, középkori téglákból rakott „vízszintes" sáv látható. A felület fedlapokkal fedett falkoronáján, középtájon egy ugyancsak téglákkal (de nagyobb méretűekkel!) kifalazott, szabályos négyszögletesnek tűnő folt figyelhető meg, amely akár egy nyílást is jelölhet.

A régészeti megfigyelés során mind a négy, fent leírt falfelületet fotókkal és rajzzal is dokumentáltuk.

A fentiek mellett figyelemmel kísértük az udvar Ny-i támfala mögött folytatott szivárgó fektetési munkát is. Itt az újkori/modern (kétrétegű!) támfal mögött, a kiásott mélységig (kb. 2–2,5 m) kevert, hasonló korú feltöltés volt megfigyelhető. Ebből mindössze egy, középkori eredetű, és egy, barokk kőfaragvány került elő: az előbbi egy ablakosztó töredéke, az utóbbi feltehetőleg a terület felett húzódó, áttört díszes kőkorlát fedlapja volt. A kiszedett faragványokat sajnos a kivitelező a levonuláskor ismeretlen helyre szállította, így ezeknek csak fotódokumentációja maradt fenn.

Magyar Károly

54. Budapest I, Víziváros déli része (Ponty utca 6.) (KÖH 39706)
Á, Kk, Kú

Építkezést megelőző régészeti feltárást végeztünk a Budapesti Történeti Múzeum részéről a Bp. I. Ponty utca 6. sz. épület hátsó kertrészében, 2014. május 26. és június 26. között. Az ásatás a felújítandó ház mögötti kert területén, a garázs helyén folyt. A kert az utca szintje fölött kb. 2 m-rel magasabban található a Várhegy lábának erős lejtése és a nagy feltöltés miatt. Az ásatás során kiderült, hogy az eredeti termett talaj (altalaj és mészkősziklák) az utcával nagyrészt egy szintben van, ezen terült el a 2 m-es középkori és törökkori feltöltés.

A felszíni nyesés, takarítás után előkerült a 19. században épített D-i melléképület É-i homlokzati fala és két osztófal. A középső helyiségben valószínűleg valamely műhelytevékenység égető-berendezésének tégla alapozásait is megtaláltuk. Az ásatási területen – egy a 18–19. századra keltezhető – É felé lejtő, erősen kopott kövekből álló udvarkövezet kis részlete, egy kőből falazott kisméretű pincehelyiség – valószínűleg jégverem – és egy tört márgából rakott falú kút került elő. A jégverem egy nagyobb méretű pince kiásott, majd visszatöltött, de pinceként valószínűleg nem használt gödrébe volt építve.

A terület DNy-i részén faszerkezetes(?) épület szárazon rakott kövekből készült alapozása, a ház ÉK-i sarka került elő. É-i falánál egy feltehetően a házból kinyúló kemence szétrombolt paticstömbjeit és falának kör alakban leszurkált karónyomait találtuk meg. Az épületet a 17. században építhették. Ettől É-ra két csontvázat tártunk fel a késő török kori feltöltésbe ásva. Stratigráfiai helyzetük alapján a 17. század második felében/égén, vagy a 18. század elején kerülhettek a földbe. Az 1. sír egy hason fekvő férfi csontváza volt, hasában vas nyílhegyet, feje körül pénzeket találtunk. A 2. sír egy oldalt fekvő kamasz férficsontváza volt, közelében gombostűket és zsákvarró tűt tártunk fel. A vízivárosi ásatások során temetőn kívül a legritkább esetben szoktak előkerülni „magányos" sírok, ezért feltételezzük, hogy vagy ostrom során gyorsan elföldelt egyénekről, vagy nem természetes úton meghaltakról van itt szó.

A csontvázak egy a 16. század második felében épült ház (vagy pince) lerombolt és elplanírozott omladékába lettek beleásva. Az épület – a szintviszonyok alapján – félig földbe mélyített lehetett, falait kevés földdel rögzített törtkőből falazták, de felhasználtak helyben talált sziklatömböket is. Két helyiségből állt, amelyet hasonló anyagú osztófallal választottak el egymástól. Az első helyiségben egy összeomlott szemeskályha paticstömbjeit és tálka alakú zöldmázas kályhaszemeit, a második helyiségben sok nagy méretű vasat találtunk. Az első szoba tehát lakószoba volt, a másodikat viszont szerszámoskamrának használták. Az omladékréteg alatt elszenesedett deszkapadlót, ez alatt sárga agyag tapasztást tártunk fel. A háztól K-re két, kevés leletanyagot tartalmazó, négyzetes ill. kör alakú szemétgödör is volt.

A török épület alatti mélyítésben egy hatalmas méretű keménymészkő sziklatömböt tártunk fel. A sziklától D-re, mintegy 3,5–4 m mély beásást találtunk, amelyet 13–14. század elejei leletanyagot tartalmazó szemetes földdel töltöttek fel. A szikla megmunkálásnyomai alapján egy 13. századi külszíni kőfejtő maradványainak létét feltételezzük. A középkori feltöltésbe a 15. században két szemétgödröt ástak bele. A nagyobbik szemétgödör félig ép edényeket is tartalmazott.

Az eredeti őshumusz csak a terület É-i részén, fél négyzetméternyi helyen került elő.

Benda Judit

55. Budapest I, Szarvas tér (KÖH 52291)
Kö

A Budapesti Történeti Múzeum részéről régészeti megfigyelés keretében követtük nyomon a támfal felújítási munkálatokat 2014. február 4-től. Február 20-án, a Szarvas tér 1. sz. alatt, az Aranyszarvas Vendéglő D-i (sarok résznél található) bejáratától DNy-ra, a terasz járószintjétől mintegy 200 cm mélységben, az Attila út felőli aszfaltjárda járószintjével egyvonalban, közvetlenül a téglatámfal mögött, legalább 50–60 cm vastagságban régészeti leleteket tartalmazó rétegek és valószínűsíthetően egy (középkori) épület részlete került elő. A jelenség egy tömött, vörös/vörösesbarna, faszénszemcsés réteggel kezdődik, majd alatta egy vastagabb, tömött, szürke színű, faszénszemcsés réteg jelentkezik. Ez a szürke réteg az előkerülő falazatokhoz kapcsolódhat, velük összefüggésben állhat. A vörösesbarna rétegből egy apró kaviccsal soványított, vöröses anyagú, belül sárgásbarna mázas, vékonyfalú edény töredéke került elő. Nagyjából a két réteg között (de inkább még a vörösesbarnából) egy apró kaviccsal gyengén soványított, barnásfehér anyagú, belső felületén irizáló zöldmázas kerámia töredéke volt. A szürke rétegből egy fehér anyagú, vörös festésű és egy grafittal erősen soványított sötétszürke anyagú középkori edény töredéke került elő. Február 27-én az ez idáig előkerült jelenségeket ledokumentáltuk (fotó, rajz, geodézia).

A régészeti jelenségek esetleges megsemmisülése miatt a Régészeti Szakhatóság állásfoglalását kértük a munka folytatásának mikéntjéről. A Szakhatóság megelőző feltárást írt elő. Újabb régészeti korú rétegek és falszakasz is előkerült, valamint leletanyag (kerámia, vas, állatcsont) is beszállításra került a Budapesti Történeti Múzeumba. A későbbiekben a megfigyelés során már újabb régészeti jelenség és leletanyag nem került elő. Április 29-én a megfigyelést lezártnak tekintettük, hiszen újabb földmozgatással járó munkára már nem fog sor kerülni a kivitelező elmondása szerint.

B. Nyékhelyi Dorottya – Szilágyi Gábor

56. Budapest I, Szentháromság tér (KÖH 52378)
Kö

A Mátyás templom körüli burkolatcsere és felújítás, nyilvános illemhely körüli szivárgó építése kapcsán, a Budapesti Történeti Múzeum részéről régészeti megfigyelést végeztünk a 6533; 6530 és a 6529 hrsz.-ú területeken.

A fenti területeken a Penta kft. 2014. augusztus–november között dolgozott. A Budavári Nagyboldogasszony – közismertebb nevén Mátyás templom – szentélye és a Halászbástya közötti részről a burkolat felszedése alatt közvetlenül mutatkozó, szórvány embercsontokat gyűjtöttünk össze, melyek a korábbi évek során már részlegesen feltárt középkori temető sírjaihoz tartozhattak. (2005–2009, a templom helyreállításához kapcsolódó kutatások).

A templomtól D-re, a nyilvános illemhely körüli szivárgó építése során újkori téglacsatornát, és a Ny-i metszetfalban pontosan nem meghatározható, vélhetően középkori falat, a domboldalban a korábbi ásatások során, már megfigyelt vastag, újkori feltöltési réteget tudtuk azonosítani. (2008 Pénztárépület, megelőző feltárás).

Megfigyelhető volt, hogy a Szentháromság tér és a Tárnok utca csatlakozásának K-i szakaszánál a sziklafelszín felmagasodik olyannyira, hogy a burkolatalap készítése során itt a sziklaalapból levéstek. A sziklafelszín burkolat alatti jelentkezését már 2009 és 2010 folyamán, vízvezeték és gázcsőfektetési munkák során is észleltük.

B. Nyékhelyi Dorottya

57. Budapest I, Szentháromság utca 2. (KÖH 52318)
Á, Kö, Kk, Ú, Tö

Minősített régészeti megfigyelést tettünk a Budapesti Történeti Múzeum részéről a Szentháromság utca 2. épület homlokzata előtt, 2014. május 19-én. A Penta Kft. útburkolat felújítási munkálatai során épületrészletek bukkantak elő. A Penta Kft-vel kötött keretszerződés lehetőséget nyújtott „lapátos megfigyelésre". Ennek során két helyszínen történt kutatás. A homlokzaton egy középkori kőkeretes pincelejáró előtt épült akna került kibontásra, amely törökkori leletanyagot tartalmazott. A másik helyszín ettől Ny-ra feküdt: egy középkori vagy török kori, É–D-i irányú falra bontottunk rá, amely a városháza falához képest merőlegesen fut az utca felé.

Megelőző feltárást végeztünk a Szentháromság utca 2.–Úri utca 21. sz. épület két belső udvarában és az ezeket összekötő folyosórészen, 2014. október 15. és december 18. között. Az ásatás során Buda középkori (14–16. századi) tanácsházának építési és átépítési periódusait, valamint a bővítések előtt itt állt házak (kalmárbolt, posztósbolt) falait találtuk meg. Ezek falait a tanácsháza bővítésekor belefoglalták az épületbe. A nem várt nagy mélységek (pincebetöltések) miatt a terület nem lett teljesen feltárva. Az ásatást a nagy számú vízvezeték és csatorna, illetve ezek aknái; és beásási árkok által megbolygatott földtömegek kiemelése nehezítette.

A belső (Ny-i) udvaron felszínre került egy kis alapterületű, de nagy belső mélységgel rendelkező kőfalú épület, amelynek betöltése három méter mélységig török kori leleteket tartalmazott. A török kori betöltésű épületet három oldalról Ny, É, és K) a tanácsháza bővítésének alapfalai határolták, amelyből kettő pincehelyiséget is tartalmazott. Az É-i pince téglaboltozatának indítását megtaláltuk, de helyhiány miatt mélyíteni nem tudtunk benne. A betöltés teteje és a planírozási réteg török kori leletanyagot tartalmazott. A Ny-i pince (időhiány miatt) nem került kibontásra. Lejárata K felől nyílt: a sziklába faragott lépcsőt két falazott gádorfal keretezte, amelynek végén félkörívesen faragott ajtókeret vezetett le a pincetérbe. A lejárat mélyítése során 14. századi leletanyag került elő. A pincét a középkor folyamán(?) feltöltötték, és az újonnan kialakított járószintjére parkettamintásan rakott téglapadló került. A téglapadlót középkori és török kori leletanyaggal keltezhető földréteg borította. Az udvar K-i szélén feltárt újkori meszesgödör Ny-i metszetfala középkori (erősen sifrás) járószinteket tartalmazott.

A két udvart összekötő átjáró Ny-i harmadát egy kis méretű, téglaboltozatos, újkori pincehelyiség foglalta el. Ennek D-i fala egy későközépkori, törtköves falazat, amely csak a pince belső terében megfigyelhető. Ettől K-re egy kettős fal (késő-középkori) osztja ketté a területet. A kettős faltól Ny-ra feltártuk a középkori rétegsort (13–15. század) az altalajig, K-re ugyanez csak egy kis részen volt követhető, egy újkori és egy török kori beásás miatt. Magát a kettős fal É-i felét is átásták, részlegesen elbontották valamely csatornafektetés miatt.

A külső (K-i) udvaron a tanácsháza késő-középkori bővítésének helyiségsorának részletét tártuk fel. Az épületrész É-i

homlokzata előtt öt pilléralapozást bontottunk ki, amelyek közül háromról feltételezhető, hogy egy az emeletre felvezető lépcső alapszerkezete lehet. Az udvar D–DK-i sarkában, egy újkori téglacsatorna alapozása alatt egy földszinti helyiség *in situ* beomlott boltozatának omladékára ástunk rá. Az omladékban a téglaboltozat részleteit, boltozati bordákat és egy zárókövet találtunk. Lehetséges, hogy az udvar sarkában látható középkori pillérrel egy szerkezetet alkotott. A metszetfalban feltárt faragott ajtókeret eredeti helye is a K–Ny-i irányú falról dőlt le. Javasoljuk, hogy az itt feltárt kőfaragványokat eredeti helyükön mutassák be építészeti rekonstrukció keretében.

Benda Judit

58. Budapest II, Budafelhévíz (Frankel Leó út a Komjádi Béla utca – Zsigmond köz között) (KÖH 42713)
B, Kö, Kú

A Frankel Leó úti csatornarekonstrukció, I. szakasz, Komjádi Béla utca–Zsigmond köz projekt keretében, a Budapesti Történeti Múzeum részéről végeztünk régészeti felügyeletet, 2014. március 20. és május 5. között, a Komjádi Béla utca és a Császár Hotel bejárata között, a 14561 hrsz-ú területen.

A kivitelezés során nyíltárkos technológiával készítették a csatornát, melyhez 2 m szélességben és 4 m mélységben készült a munkaárok. A Frankel Leó út vonala volt a középkortól a Buda felé vezető országút, majd a városban a fő út. Így ezen a nyomvonalon végig elbontásra kerültek az elmúlt évszázadokban készített útszintek. Két, 10 m hosszú szakaszon régészeti módszerekkel feltártuk az útrétegeket, összesen 6 réteget tudtunk elkülöníteni. A legfelső, nagy méretű kövekből rakott út 19. századinak bizonyult, a legalsó, nagyobbacska kövekből készült utat középkorinak vélem. Közte több 18–19. századi utat, ill. áradásokat, kátyúzásokat találtunk. Az út a mai úttest alatt helyezkedik el, annak K-i szélét eléri, de a Ny-i széléig nem ér el a történeti útfelszín.

Az útrétegek alatt vastag agyagos réteg helyezkedik el, melyből egy darab bronzkori kerámia került felszínre.

Papp Adrienn

59. Budapest II, Budafelhévíz (Frankel Leó út a Zsigmond köz – Vidra utca között) (KÖH 42713)
Kk, Kú, Tö

A Frankel Leó úton tervezett budai fonódó villamoshálózat kiépítéséhez kapcsolódóan elvégezték a csatorna-rekonstrukciót, amihez kapcsolódóan a Budapesti Történeti Múzeum részéről 2014. április 16. és június 30. között régészeti szakfelügyeletet végeztünk, a Frankel Leó út Zsigmond köz–Vidra utca közötti szakaszán, a 13463 és a 14486 hrsz.-ú területeken.

A teljes szakaszon nyíltárkos technológiát tervezett a kivitelező, ehhez kapcsolódóan a Baruthane (Lőpormalom) magasságában megszondáztuk a nyomvonalat. Itt a nyomvonalban felszínre került a Baruthane DNy-i saroktornya. A hatóság állásfoglalása alapján a torony megtartandónak minősült, ezért a terveket módosítani kellett.

Az Üstökös utcától D-re, a villamos kábeleket a BKK nem engedte felszedni, ezért ott sem haladhatott a csatornafeketés nyíltárkosan. Így a teljes szakasz kb. 90%-án béleléssel oldották meg a csatorna-rekonstrukciót. Egyedül a Zsigmond köznél az átkötést és egy kisebb szakaszt, a Zsigmond köztől É-ra és D-re készítettek nyíltárkosan. A többi helyen fogadó és indítóaknák készültek, a házi bekötéseket béleléssel oldották meg.

A földmunkák során felszínre került a Baruthane 1560-as években épült DNy-i saroktornya, a torony mellett elvezető utakkal, ahol a legfelső útréteg 19. századi volt, a toronyhoz D felől hozzáfutó fal 17–18. századi. Felszínre került továbbá a Baruthanetől É-ra található, a török kortól máig használatban lévő csatorna, ami a Malom-tó vizét vezette a Baruthane malomkerekeihez; a Malom-tó K-i oldalát adó fal, melynek magja török kori, és 18–19. századi felfalazást is találtunk rajta. Megfigyeltünk többszörösen megújított útrétegeket és az É–D-i irányú, török kori csatornát a Frankel Leó út 21–23. előtti aknában.

A Baruthane maradványai 30–50 cm-rel a mai út szintje alatt kerültek felszínre! A két tornyot összekötő Ny-i fal vélhetően az alsóbb parkolószint és a magasabb járdaszint között húzódó fal vonalába esik, elképzelhető, hogy ez a felfalazás is az erőd falán áll!

Papp Adrienn

60. Budapest III, Aquincum municipium falakkal körülvett területe (KÖH 31505)
Ró

Szisztematikus leletkutatást végeztünk a Budapesti Történeti Múzeum részéről 2013. június 24-én, valamint 2014. június 7. és 23. között Aquincum polgárvárosának nyugati felében. A kutatás célja kettős volt: Az egyik feladat az illegális lelőhely-fosztogatások által az elmúlt évtizedekben súlyosan érintett lelőhely még megmaradt felszíni leleteinek szisztematikus és dokumentált körülmények közötti felgyűjtése volt, a másik az 1960-as és 70-es években folyatott „Interstudex ásatások" és jórészt visszatemetetlen szelvényeinek fémkeresős átvizsgálása volt. A kutatásokhoz kapcsolódóan lelőhelyvédelmi munkák végzését is megkezdtünk a területen, az előbbi szelvények egy részének kitakarításával és gépi visszatöltésével. A fentieken túl egy kisebb próbaszondában a terület rétegtani viszonyait is felmértük.

A munkák az Nemzeti Kulturális Alap támogatásával folytak. A projekt szakmai vezetője Zsidi Paula volt, a terepi munkákat Lassányi Gábor vezette.

A műszeres kutatás során, amelyet Sándor Lajos végzett önkéntes kutatók alkalmi segítségével, kézi fémkereső műszerrel átvizsgáltuk a terület fizikailag hozzáférhető részét. Fontos megjegyezni, hogy polgárváros falakkal körülvett Ny-i részének Ny-i sávjában az elmúlt évtizedekben rendezetlen erdősáv nőtt, amelyben ráadásul nagy mennyiségű kommunális hulladékot raktak le. A terület DNy-i részén szintén jelentős modern építési törmelék van elterítve, továbbá az egész sávban találhatóak olyan fák és bokrok, amelyek lokálisan akadályozták a kutatást. Ennek ellenére 2013-ban 9, 2014-ben pedig 88 római kori fémtárgyat gyűjtöttünk a felszínről, pontos geodéziai bemérés keretében, ebből 24 db érem, a többi fibula, bútoralkatrész és egyéb használati tárgy, vagy nyersanyagdarab. Előkerült többek között egy nagy méretű, női büsztöt ábrázoló ólomsúly, egy bronz kozmetikai kanál és egy katonai diploma töredéke is.

A fentieken túl nagyon jelentős eredményeket hozott az Interstudex ásatás „hányódombja" egy részének gépi elbontása és földanyagának fémkeresős átvizsgálása. Ebből több tucatnyi

római kori lelet, így 22 db érem, 13 db fibulatöredék és számos más tárgy is előkerült. Az Interstudex visszatemetett szelvényeiben fémkeresős kutatásra nem volt lehetőség, ugyanis ezekben nagy mennyiségű kommunális szemetet deponáltak az elmúlt évtizedekben, amely apró részeinek (pl. söröskupakok, drótdarabok) eltávolítására nem volt lehetőség.

A lelőhelyvédelmi munkák keretében megkezdtük az Interstudex Ny-i szelvénysorának megtisztítását a kommunális szeméttől, valamint kiirtottuk az azokban nőtt bozótot. A felszínen eredetileg betonnal konzervált falmaradványok az évtizedek alatt erősen sérültek, így azokat geotextillel letakartuk, és a „hányódomb" földjével gépi erővel betemettük a Ny-i szelvénysort.

A terület bejárása során, középső sávjában egy mintegy 5×2 m-es sávban egy olyan sekélyebb (mintegy 0,5 mély), de valószínűleg visszatemetett bolygatási gödröt észleltünk, amely a felhalmozott földkupac alapján relatív modern volt. A beásás nem szerepelt a korábbi ásatások rajzában, így leginkább valamilyen illegális ásatás gödrének kellett tekintenünk. A bolygatás mértékének felderítésére egy 6×3 m-es, ÉNy–DK-i tájolású kutatóárkot nyitottunk itt. A bolygatás pontos határa nem volt meghatározható, az azonban bizonyos, hogy az csak a területen található legfelső szürkésbarna, humuszos, kőtörmelékes, nagy mennyiségű római leletanyagot tartalmazó kevert réteget érintette (SE-1). Ez alatt a mintegy 0,7–0,8 m vastag réteg alatt egy másik, szintén szürkésbarna, kőtörmelékes, humuszos, nagyon sok római kerámiatöredéket és állatcsontot tartalmazó réteg következett (SE-2). Ez alatt értük el a legfelső megmaradt római szinteket, egy agyagos, vályogtégla darabos, sötétbarna, tömör réteget a szelvény DK-i részén (SE-3), és egy sötétbarna, agyagos, humuszos réteget a szektor DNy-i részén (SE-4). Itt egy apró, ovális, sárgásbarna betöltésű beásás volt belevágva (SE-7/8). Az SE-3 ráfedett egy megmunkálatlan mészkőből készült, ovális, néhol tölcséresen szűkülő kőkonstrukcióra, valószínűleg kútra (SE-5), amelynek felső sötétbarna humuszos betöltéséből (SE-6) sok kerámia és állatcsont került elő, egy apró, *Aesculapius*t ábrázoló gemmával együtt. Az SE-3 alatt egy további agyagos, vályogtéglás, planírozott szintet (SE-9) értünk el. Mélyebb rétegeket nem bontottunk ki. A kerámia, elsősorban a sok *terra sigillata* előzetes vizsgálata alapján a szelvényben Severus-kori vagy inkább annál későbbi, Kr. u. 3. századi rétegeket értünk el.

A szakaszosan végzett kutatás során, júliusban lejárt a feltárási engedélyünk. A munka őszi folytatásához új engedélyt kértünk. Jelen jelentésünk a korábbi ásatási engedélyhez tartozik. A várhatóan év végéig tartó kutatás befejezését követően a dokumentációt, mindkét ásatási engedélyre vonatkozóan együtt adjuk le.

2014. november 26. és december 10. között folyattuk a szisztematikus műszeres leletfelderítést. A második ütemben a korábban csak részlegesen vizsgált területek módszeres vizsgálatára került sor. A munka során 33 darab római kori fémtárgyat gyűjtöttünk, helyzetüket geodéziailag pontosan bemérve. Ezek között 10 db érem volt. A tárgyak közül kiemelkedik egy apró, gyöngy berakásos, áttört aranyfülbevaló, a dunai lovasisten ólom fogadalmi táblájának darabja, egy gladiátor ábrázolásos ólom *tessera*, egy állatábrázolásos *emailos* fibula, továbbá egy MAR[TIS] feliratos áttört övdísz.

Zsidi Paula – Lassányi Gábor

61. Budapest III, Aranyvölgy út 19/a (KÖH 88499)
Ró

Gyenes Gábor régésztechnikus a Budapesti Történeti Múzeum részéről 2014. november 18-án a fenti, 22535/2 hrsz.-ú területen folyó ház építkezésén járt és a következőket észlelte: Az Aranyhegy D felé lejtő oldalába ékelve, négyszögletes alaptestet ástak családi ház építéséhez. A lejtős hegyoldal legmélyebbi pontján, mintegy három m mélységű munkagödör É-i és Ny-i falában természetes rétegsor látszik. *(Az illusztrációt lásd lent!)* Legfelül termett sötétbarna humuszos réteg található, amely folyamatosan lejt a Ny-i, lejtő felöli irányba. Ez alatt mészköves, a hegyoldal természetes kőzettörmelékes rétege található. Az alaptest K-i metszetfalában, a természetes humuszréteg alatt, 0,2–0,4 m mélységben köves, római kori *tegulákat*, kerámiatöredékeket tartalmazó rétegsor látszik, amely a természetes rétegsorral együtt húzódik, lejt Ny-i irányba.

**Budapest, III. Aranyvölgy út 19/a.
A lejtős hegyoldal legmélyebbi pontján,
mintegy 3 m mélységű munkagödör
É-i és Ny-i falában természetes rétegsor látszik.**

A kitermelt földet a telken belül depózták, és mivel a humuszos felső szintet külön szedték le, az utcafront felé abban is nagy mennyiségű római építési törmelék: *tegula*, kő, vörös festett vakolatdarab és elvétve kerámia található. *(Az illusztrációt lásd a 30. oldalon!)*

Másnap a területen tárgyaltunk Harmati Szilárddal, a tulajdonos, Tarkányi Ferenc képviselőjével, és geodéziailag bemértük a rétegsort. Ígéretet kaptunk arra, hogy a kitermelt földdepót fémkeresővel a közeljövőben átnézhetjük.

A tapasztalatok alapján az alábbi következtetéseket vonhatjuk le: A fenti telken teraszos elrendezésű római épület húzódhatott, amelynek pontos, Ny-i irányú kiterjedése nem ismert. A rétegsorok K-i és É-i irányban biztos, hogy folytatódhatnak.

Lassányi Gábor

Budapest, III. Aranyvölgy út 19/a.
Római építési törmelék a kitermelt földdepóban.

62. Budapest III, Csúcshegy-Harsánylejtő (KÖH 49984)
R, V, LT, Ró, A, Á, Kö

A Katlan Befektetési Zrt. megbízásából, a Budapesti Történeti Múzeum részéről 2014. június 17. és július 18. között folytattuk a Harsánylejtő-Kertváros lakópark területén lévő építési telkek feltárását. A 2014. első félévében történő értékesítéseknek megfelelően, idén első ütemben 6 újabb telek kutatását tudtuk elvégezni. A két próba, egy megelőző, és három, telekhatárig terjedő szelvényben (25–30. szelvények) mindösszesen megnyitott 2516 m^2-nyi területen dokumentált 138 stratigráfiai egység (SE) 5 régészeti korszak emlékanyagát tartalmazta.

A legkorábbi időszakra tehetőek a kora vaskori Hallstatt-kultúra horizontális településének leletei, melyek az elmúlt évek kutatási eredményeihez igazodva a terület középső harmadában koncentrálódtak. Néhány kisebb méretű gödör mellett egy több, nagyobb beásásból álló komplexum emelhető ki, melyre kemencével ellátott, döngölt padlójú műhelyobjektumot ástak rá.

A késő kelta időszakra tehető leletek hasonló területen voltak megfigyelhetők, és elsősorban szűk, mély tárológödrökkel képviseltették magukat.

Viszonylag kis mértékű római kori megtelepedés mellett az avarkori jelenlét tűnik számottevőnek. Több, ágasfás szerkezetű tetőzettel rendelkező földbemélyített épület került napvilágra, némelyiknek száját kővel is megerősítették.

A terület magasabb, DNy-i, hegyfelőli részén válik intenzívebbé az Árpád-kori területhasználat. Itt elsősorban kőkemencés, földbe mélyített veremházakat, munkagödörrel rendelkező földbevájt kemencéket, vízlevezető árkokat dokumentáltunk.

Az ásatáson részt vettek: Korom Anita és Papp Adrienn régészek, Oláh Irma és Sarkadi Gergely régésztechnikusok, Kámány Andrea technikus.

Folytattuk a lelőhely kutatását 2014. október 8. és november 7. között. Most, a második ütemben 3 újabb telek (hrsz. 20646/46, 20655/71, 20655/110) kutatását tudtuk elvégezni. Az egy próba, egy megelőző, és egy, telekhatárig terjedő szelvényben (30–32. szelvények) mindösszesen megnyitott 1171 m^2-nyi területen dokumentált 75 stratigráfiai egység 4 régészeti korszak emlékanyagát tartalmazta.

A Solymárvölgyi úthoz legközelebb eső telken (hrsz. 20646/46) 242 m^2 területen végzett megelőző feltáráson többek között egy szuperpozíciót mutató középső rézkori gödörkomplexum és egy – a korábbi évek ásatásaiból ismert – római kori árokrendszer újabb szakasza került feltárásra.

A legmagasabban fekvő telken (hrsz. 20655/110) 217 m^2-en megnyitott felületen viszont minimális régészeti intenzitást tapasztaltunk. Két, kevés középkori kerámiatöredéket tartalmazó beásás került dokumentálásra a telek D-i, hegy felőli szélén.

A legsűrűbb régészeti jelenlétet a 2014 nyarán végzett feltárás tőszomszédságában (hrsz. 20655/71), az Árpád-kori telep központi részén tapasztaltuk. A mélyítést itt két fázisban végeztük tekintettel arra, hogy a jelenségek – a korábbi megfigyelésekkel összhangban – több szintben jelentkeztek.

Első lépcsőben a régészeti jelenségek legfelső jelentkezési szintjén, 60–70 cm mélységben humuszoltuk le a telek teljes területét, 712 m^2-en. A fokozatosan fakósárgává váló rétegben középkori tüzelőgödröket, kemencés veremházakat, kisebb árokrendszereket és egy vaskori tárolóvermet dokumentáltunk. A telek K-i falánál egy, feltehetően a 2014 nyarán feltárt kőfallal összefüggésben lévő, annál jóval hosszabb szakaszon megfogott, egy vonalban elhelyezkedő köves omladék került kibontásra.

Ezt követően már csak a leendő épület területén (84m^2) volt lehetőség kézi erővel történő további, 40–50 cm-es mélyítésre, ahol további intenzív középkori települési szintet (kőalapozású tűzhelyek, veremházak, egyikük többszörösen megújított platnival rendelkező kemencével, lejtőirányú, megújított árokrendszer) dokumentáltunk.

Egy Ény–DK-i futású, kétrétegű, apróköves alapanyagú utat(?) is sikerült dokumentálni öt keresztirányú kutatóárokban, mely a kőfalnál korábban létesült.

Az ásatáson részt vett Kámány Andrea technikus.

Szilas Gábor

63. Budapest VII, Rákóczi út-Kazinczy u.-Király u.-Károly Krt. (Madách tér) (KÖH 66172)
I

A Parkfenntartó Kft. 2014. április 4-én parkosítási munkákat kezdett a VII. kerület Madách téren. A kivitelezésnek része volt két 3×5 m alapterületű, 2,8 m mélységű víztároló medence

kiépítése. A földmunkák során régészeti megfigyelést végeztünk a Budapesti Történeti Múzeum részéről, mivel területünk Pest középkori határához, 15. századi városfalához közel esett. Michael Wening és Nicolas Hallart 1684-ben készült metszetein – Buda ostroma északról, délről, nyugatról és keletről – jól megfigyelhető, hogy a beruházás helyéhez közel temető húzódott.

A Madách tér jobban megbolygatott Károly körúti szakaszán kiásott 1. sz. gödörben 19. századi épület maradványai, pince részletei kerültek a napvilágra.

A terület hátsó, eddig kevésbé beépített részén kijelölt 2. sz. gödörben 1,80 m mélységben, a homokos altalajban egy K–Ny irányú, bolygatott csontváz (1. sír) került elő. Közvetlenül mellette, a D-i oldalán, vele egy irányban újabb sír (2. sír) került a felszínre. A két sír alatt újabb csontvázak feküdtek: az 1. sír alatt kettő (3. és 5. sír) a 2. sír alatt pedig egy, a 4. sír húzódott. A 4. és az 5 sírok alatt, 2,40 m mélységben további temetkezés nyomát már nem figyeltük meg. A gödör É-i metszetfalában, a 4. és 5. sírokkal egy vonalban a 6. sír megbolygatott maradványai látszottak. A sír kibontására nem volt lehetőségünk. A temető részletet 2,5×3 m nagyságú gödörben tártuk fel, a sírokból semmilyen mellékletet, leletanyagot nem bontottunk ki. A további földmunkát, és az ároknak a tervezett nagyságba (5×3 m) való kibővítését a 2. és a 4. sír mellett előkerült élő gázvezeték akadályozta meg. Mivel a beruházónak nem volt tudomása a gázcsőről, és a markológép kissé megsértette a gázvezeték szigetelését, elrendelték a 2. sz. gödör visszatöltését. Ezért gyors dokumentálás, fotózás után a sírokat felszedtük és a területet átadtuk a kivitelezőknek.

A földmunka 2014. április 7-én folytatódott, a 2. sz. gödörtől D-re kiásott vízmedence alapgödréből (3. sz. gödör), a barna törmelékes betöltésből kizárólag legújabb kori maradványok kerültek a felszínre.

Zádor Judit

64. Budapest X, Rákász utca (KÖH 86925)

N, A

A Budapesti Történeti Múzeum részéről, a Duna Aszfalt Kft. megbízásából, 2014. május 6-án, Kovács Eszter, a Rákász utcában zajló csatornázási munkák során a már kiásott, 10 m hosszú szakaszon, a Rákász utca 21. sz. előtt, 7 objektumot dokumentált (6–12. obj.). A korábbi szakaszon 6 objektum került elő, ezért 2014. április 8-án, a helyszíni szemle során Böröczky Blanka, a Budapest Főváros Kormányhivatala V. kerületi Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatalának régészeti felügyelője megelőző feltárást javasolt a fennmaradó 74 m^2-re.

A megelőző régészeti feltárás 2014. május 12-én, Kovács Eszter vezetésével kezdődött el. A 10 cm vastag aszfaltréteg eltávolítása után 50 cm mélységig mélyültek a barna humuszban. A lehumuszolt 74 m^2-en 13 objektum foltja különült el. A két árokszakaszban 1 földbe ásott épület és 9 gödör a 4–5. század elejére datálható, egy gödörből avar kerámiatöredékek kerültek elő.

A házak felé történő 8 bekötésben (22 m^2) további 8 objektumot találtunk, 4 gödröt, 1 árkot, 1 földbe mélyített épületet és két olyan, egymásba ásott objektumot, melyet a kis felületen nem lehetett pontosan meghatározni. Ezekből szintén 4–5. századi leletanyag került elő.

A Rákász utcai ásatás új adatokkal szolgált a Rákos-patak mentén várható megtelepedés kérdését illetően.

Tóth Farkas Márton

65. Budapest XI, Kána falu, Kőérberek-Tóváros lakópark (KÖH 39708)

B

Próbafeltárást végeztünk a Budapesti Történeti Múzeum részéről, a Budapest XI. ker. Kánai út 1. sz. alatt, 2014. október 13. és november 7. között. A cél a terület régészeti érintettségének vizsgálata volt.

Az erdős növényzet miatt csak meghatározott területeken volt lehetőségünk szondák kijelölésére. A terület K-i, a Balatoni út felé eső részén 1010 m^2 terület vizsgáltunk meg. Ezen a területen 28 objektumot tártunk fel. Nagyobb részük sekély gödör, de napvilágot látott néhány nagy méretű méhkas alakú gödör is. Ennek a területnek a Ny-i részén egy É–D-i irányú, nagy alapterületű, és a többi objektumnál mélyebb árokszerű beásás jelentkezett.

A terület Ny-i, a lakóparkhoz közelebbi részén kisebb szondázásra volt mód, ahol 147 m^2 területet humuszoltunk le. Itt 4 gödör látott napvilágot.

Az előkerült leletanyag alapján az objektumok nagyobb része kora bronzkori. Feltételezhető, hogy a 2003 és 2005 között[6], a lakópark építését megelőző feltárás során előkerült telep folytatása lehetett. A 19 napos feltárás során bebizonyosodott, hogy a Kőérberek-Tóváros Lakópark néven ismert régészeti lelőhely K-i iránya a Balatoni út felé folytatódik.

Terei György

66. Budapest XIII, Margitsziget, Dominikánus apácakolostor és környéke (Szabadtéri Színpad) (KÖH 15224)

B, Á, Kö, Kú

A Margitszigeti szabadtéri színpad épületegyütteséhez (hrsz. 23800/3) kapcsolódó beruházás során az öltözőépületek rekonstrukcióját végezték, amelyhez új közműhálózat készült. Ezen kívül elvégezték a Víztorony környezetének (Kerengő) teljes burkolatcseréjét, valamint egy szakaszon módosították a kerítés nyomvonalát és új díszletraktárt építettek. Az ehhez kapcsolódó földmunkák régészeti felügyeletét láttuk el a Budapesti Történeti Múzeum részéről, a Szabad Tér Színház Kht. megbízásából, 2014. március 29. és október 28. között.

A színpadtól D-re a már 2013-ban részben feltárt középkori település újabb részlete került napvilágra. Árpád-kori gödrök, veremház és kemence részletét sikerült kibontanunk a vízvezeték és a csatorna árkában. A színpadtól Ny-ra, a kultúrrétegből középkori és XVIII. századi kerámiát, valamint állatcsontot gyűjtöttünk. Az öltözőépületek között vastag, tömött sötétbarna kultúrréteg volt. Itt objektumot megfigyelni nem tudtunk, de középkori és bronzkori leletanyagot is találtunk. A Kerengő területén a felbontott régi burkolat alatt csak azt az újkori, kevert, törmelékes feltöltést lehetett megfigyelni, amelyet 1938-ban, a színpad építésekor hordtak ide a domonkos kolostor területéről.

Kovács Eszter

6 RKM 2004, 37–49; 196–197., RKM 2005, 207–208.

67. Budapest XVI, Baross utca 223. (KÖH 86919)
Sza

A Budapest XVI. kerület, Baross utca 223. sz. alatt, a 112596 hrsz.-ú régészeti érdekű területen, 2014. május 6-án régészeti megfigyelést végeztünk a Budapesti Történeti Múzeum részéről. A telek a Szilas-patak D-i partjától mintegy 150 m-re helyezkedik el. A földmunkák első üteme családi ház építését megelőző, korábbi épület alapjainak bontásához készültek.

A telek ÉK-i szélén egy pince, DNy-i oldalán egy kis ház alapjait bontották. A pincénél a barna homok 60 cm, a kis háznál 140 cm vastag volt, ez alatt az altalaj sárga homok. A pincénél régészeti jelenséget megfigyelni nem tudtunk. A kis ház ÉNy-i alapjának árkában egy kerek gödör foltja került elő, melynek átmérője legalább 140 cm volt. Beásásának a metszetben nem látszott határozott széle, csak világosabb, szemcsésebb volt a körülötte lévő talajnál. A DK-i alapozás árkából, 90 cm mélységből, embercsontok kerültek elő. Erre rábontottunk, ahol határozatlan szélű beásást lehetett megfigyelni. Ebben találtuk a sírrészletet, amelyben bizonyos vázrészek anatómiai rendben voltak, de egymásra rakva. A beásásból szarmata kerámiát gyűjtöttünk.

Kovács Eszter

68. Budapest XVI, Mátyásföld, Atlasz utca (Ajak utca 2/A–D) (KÖH 15140)
Sza

Az Ajak utca 2/B telken helyszíni szemlét végzett 2012. április 11-én Váradi Adél a Budapesti Történeti Múzeum részéről. A sávalapokat régészeti szakfelügyelet nélkül ásták ki. Sajnos még 1,5 telek esetében jártak el hasonlóan, a 2/A sávalapokat teljesen, a 2/C telken a sávalapok 1/3-nak mélyítését végezték el 2014 során régészeti jelenlét nélkül.

A KÖH szakhatósági állásfoglalása alapján 2014. április 22–28 között megelőző régészeti feltárást végeztünk. A kiásott 2/A–B telkek tisztítását elvégeztük, az átlagosan 80–90 cm mély sávalapban sehol sem érték el az altalajt. A helyenként paticsos sötétbarna, vastag humuszrétegben (SE 2) régészeti jelenségek határozottan nem különültek el, mélyíteni nem állt módunkban, hiszen elérték az alapozási mélységüket.

A 2/C D-i felének és a teljes 2/D teleknek a humuszolása már a próbaásatás alatt történt. A 2/C telek D-i felének humuszolásakor, az Ajak utca felé, az altalaj magasabban jelentkezett (kb. 15–20 cm-el), az alapozási mélységük szintjén. Ezen a szakaszon 7 objektumot dokumentáltunk, mind szarmata.

A 2/D telken pontalapokat ástak, egyikben sem érték el az altalajt. A telek ÉNy-i pontalapjában tudtunk megfigyelni régészeti jelenséget a humuszban (SE 14), ez egy humuszba ásott gödör.

Az Ajak utcai ásatás további adatokkal szolgált a Szilas-patak mentén tapasztalt szarmata megtelepedés kérdését illetően.

Korom Anita

69. Budapest XVI, Rákospalotai határút - kerülethatár - Magtár u - Szabadföldi út - Simongát u. - kerülethatár - Nógrádverőce út - Rákosligeti határsor - Bökényföldi út - Zselic u. - Léva u. - Koronafürt u. - Veres Péter út - Futórózsa u. - Hársfa u. (Nógrádverőce út 51.) (KÖH 66780)
Ő, Sza

A Budapesti Történeti Múzeum részéről 2014. május 6-án régészeti szakfelügyeleti munkát láttam el a Budapest, XVI. ker., Nógrádverőce út 51. (hrsz.: 104074/3.) sz. alatti – a Szilas-patak jelenlegi medrétől kb. 200 m-re fekvő – telken építendő, 240 m^2 alapterületű, 3 lakásos lakóingatlan alapozási földmunkavégzéséhez kapcsolódóan.

Az építési területen a 0,40–0,50 m széles, 0,80–1,00 m mély sávalapok kiásását a kivitelező egy körmös kanalas markolóval végezte. Az alapozási árkok Ny-i részén 0,20 m vastag kevert, recens feltöltés alatt legalább 1 m mélységig többnyire homogén, sötétbarna humuszréteg jelentkezett. Ezeken a részeken az alapozási szint (földmunka mélysége) nem érte el a régészeti objektumok jelentkezési szintjét, melyek valószínű meglétére kevés számú őskori és szarmata szórvány kerámiatöredék (SE 01) utalt. Az alapozási árkok K-i, a Szilas-patak medréhez közelebb eső részén a sárga, laza, homokos altalaj jóval magasabban, helyenként már 0,30–0,40 m mélységben jelentkezett. Ezen a részen, ahol a földmunka mélysége elérte a geológiai altalajt, 8 régészeti objektum (SE 02–09) foltja rajzolódott ki az árkok aljában.

Másnap, május 7-én, az előkerült jelenségek sávalapokon belül eső részeinek teljes mélységű feltárását és dokumentálását elvégeztük. Mind a 8 objektum jellegzetes telepjelenségeknek, kis és közepes méretű, viszonylag sekély (0,15–0,65 m relatív mélységű) gödröknek bizonyultak. A betöltésükből előkerült kis számú leletanyag (kerámia, állatcsont, patics, kő, vas- és szilikátsalak) az összes feltárt jelenséget a római császárkorba, vagyis a területen már eddig is ismert szarmata megtelepedés nyomai közé sorolja.

Tóth Farkas Márton

70. Budapest XVI, Timur utca - Fertály utca - Dezsőfia utca között (Fertály utca 9.) (KÖH 15153)
Á

A Budapesti Történeti Múzeum részéről, 2014. november 4–7. között, régészeti szakfelügyeleti munkát láttam el a Fertály u. 9., 113965, 114083 hrsz.-ú ingatlan előtti nyomvonalon, a 32 m hosszan végzett gépi földmunkavégzés, valamint az ahhoz kapcsolódó kutatógödrök kézi erővel történt kiásása során.

A kb. 0,6 m szélességben és 1,6 m mélységig, a Fertály u. és a Katymár u. kereszteződésétől a Fertály u. 9. sz. házig tartó, az úttest páratlan oldalán, egy körmös kanállal szerelt markolóval kiásott (ivóvízvezeték fektetéséhez szükséges) árokban, valamint a nyomvonal mentén kiásott három kutatógödörben az aszfaltréteg és a sóderes-cementes útalap alatt, 10–30 cm vastag barna humuszréteg húzódik, a sárga, laza, homokos altalaj ez alatt, kb. 60 cm mélységben jelentkezett.

Az árok mélyítésekor, annak aljában és oldalfalában 4 régészeti jelenség (3 gödör és egy csontvázas rítusú, melléklet nélküli gyereksír) került elő. Betöltésükből Árpád-korra keltezhető, kis mennyiségű leletanyag származott. A földmunkavégzést az objektumok jelentkezési szintjéig mélyülő gépi humuszolással folytattuk, a teljes nyomvonal hosszában. Az objektumok feltárásának idejére a kivitelezési munkát leállíttattam. 2014. november 7-én Kovács Eszter és Sándor Ildikó régészek (BTM Középkori Oszt.), valamint Kraus Dávid régésztechnikus

(BTM Ásatási Iroda) segítségével az előkerült objektumok földmunkával érintett (árkon belüli) részeinek feltárását és dokumentálását elvégeztük. A feltárás területét és a régészeti jelenségeket Kovács Tibor és Seres Viktor geodéták (BTM Aquincumi M.) bemérték.

Az előkerült régészeti objektumok és leletek illeszkednek a területen fekvő, ismert (fokozottan védett) középkori lelőhelyről eddig rendelkezésünkre álló képbe. A lelőhely Ny-i szélét ugyanakkor az újabb feltárás eredményeként nem a Fertály u. vonalában látjuk meghatározhatónak, hanem attól nyugatabbra, legalább a páratlan oldali ingatlanok Ny-i határáig javasoljuk kitolni, mivel egyértelművé vált, hogy a régészeti jelenségek kiterjedése ebben az irányban folytatódik.

Tóth Farkas Márton

71. Budapest XVII, Péceli út (KÖH 15127)
Sza, A

Budapest Főváros Kormányhivatala V. kerületi Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatalának állásfoglalása alapján, a Nemzeti Örökségvédelmi Központtal, mint Megbízóval kötött megállapodásunk alapján a Budapesti Történeti Múzeum megelőző feltárást végzett 2014. május 9 – 27. között. A kutatást a Barátság 1 kőolajvezetéket kiváltó rekonstrukciós beruházási munkálatok tették szükségessé.

A terület Pécel és a XVII. kerület között, a községhatár mentén található, az M0-ás autóút K-i oldalán. A felület humuszolása 2014. május 7-én (532,284 m^2) lezajlott, átlagosan 80 cm-t mélyültünk (az előírtak szerinti maximumot), ebben a mélységben a futóhomokos altalajú É-i szakaszon jól látszottak az objektumok foltjai, a terület közepén végighúzódó ÉNy-DK-i irányú dombháton viszont egy kultúrrétegből indultak és többszörös szuperpozíció is megfigyelhető volt.

A lelőhely 1971 – 1983 során került be a köztudatba a 269 síros szarmata temetőjével. Az M0-ás autóút megelőző ásatásakor, 2005 – 2006 során[7], a temetőhöz tartozó telep 2415 objektumát tártuk fel 28 100 négyzetméteren. A Magyar-szlovák összekötő (DN800, PN75) földgázszállító vezeték építését megelőzően, 2013 során[8], 1070 m^2-en 217 régészeti jelenség került elő. A munkák során kora bronzkori (Makó-kultúra) telepobjektumai és 3 – 5. századi szarmata település részlete került elő bőséges leletanyaggal.

2014 során összesen 178 régészeti jelenséget (SE) dokumentáltunk 532 m^2-en, ezek zöme – a 2005 – 2006-ban feltárt lelőhelyen tapasztaltaknak megfelelően, a területünkön végighúzódó ÉNy – DK-i irányú dombháton koncentrálódott. A Rákos-patak felé erősen lejtő domboldalon már csak nagyon szórtan jelentkeztek az objektumok. Összesen 152 objektumot és 178 stratigráfiai egységet tártunk fel. Mindössze egy ház keltezhető az avar korra, a többi objektum a 3 – 5. századi településhez tartozott. A feltárt objektumok többsége különböző mélységű és méretű gödrök csoportjába tartozott, kiemelkedik közülük kettő, melyben kőkemencét is dokumentáltunk. Szinte minden gödörnél többszörös szuperpozíciót tapasztaltunk. A település objektumok jól datálható leletanyagot tartalmaztak, ezek a 3. század végére – 5. század elejére keltezik a feltárt teleprészletet.

Korom Anita

7 RKM 2005, 209 – 210; RKM 2006, 182 – 183.

8 RKM 2013, 21 – 22.

72. Budapest XXIII, Soroksár – Auchan Bevásárlóközpont (IKEA) (KÖH 31059)
Sza?

Budapest Főváros Kormányhivatala Kulturális Örökségvédelmi Irodája (melynek jogutódja a Budapest Főváros Kormányhivatala I. Kerületi Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatala Örökségvédelmi Osztálya) szakhatósági állásfoglalása alapján a Budapesti Történeti Múzeum, a tervezett beruházás megkezdése előtt, régészeti érintettség-vizsgálatot folytatott, melynek első ütemeként 2014. december 5 – 8. között, az 195836/32 hrsz.-ú építési területen, 190 m²-en humuszolást végeztünk. Ennek során egy árok, valamint egy gödör foltja bontakozott ki, melyek bontásából állatcsont és (valószínűleg a szarmata korra datálható) kerámiatöredékek kerültek elő.

Az előkerült jelenségek alapján a Budapesti Történeti Múzeum javasolta a területre vonatkozóan a megelőző régészeti feltárás előírását.

Tóth Anikó

73. Buják, Szente[9]
(Nógrád megye) **P, U**

Nagyobb mennyiségű, 1495 darabos, de fiatalabb őskori, neolitikus leletekkel kevert leletanyagot szolgáltatott a lelőhely a Keleti-Cserhát területén.

A lelőhely a településtől É-ra húzódó, nagy kiterjedésű, viszonylag sík fennsík peremén, a 297,2 m tszf. magasságot jelölő magassági ponthoz közel, egy zsákvölgy fölött helyezkedik el. A lelőhelytől D-re húzódik a Bujáki-patak mély völgye ÉNy – DK-i irányban, Ny-ra pedig az Őr-hegyet a bujáki Várhegytől elválasztó mély, szabdalt völgyrendszer található. A lelőhelyet Péntek Attila és Markó András találta, 2014-ig több alkalommal végeztünk gyűjtést a területen.

Szembeötlő a lelőhely műhelyszerű jellege, a leletek döntő többsége debitázsanyag, illetve nyersanyagdarab, hulladék és törmelék. A megállapítás azonban valójában csak a fiatalabb őskori telep jellegére vonatkoztatható, a paleolitikus eszközök széles spektrumú összetétele sokkal inkább telep meglétét feltételezi. A lelőhelyen elsősorban a helyi eredetű limnoszilicit megmunkálása folyt. A limnoszilicit többnyire rossz minőségű, sok zárványt, növényi maradványokat tartalmazó változata kisebb-nagyobb tömbök, gumók formájában megtalálható magának a lelőhelynek a területén is, illetőleg annak közvetlen közelében, az Őr-hegy K-i lábánál. Az ennél sokkal jobb minőségű, homogénebb szerkezetű, esetenként 8 – 10 cm vastagságú réteges-táblás megjelenésű limnokvarcitnak a közeli előfordulási helyét ismerjük terepbejárásainkból (Bujáktól D-re, a Körtefatábla oldalban és a Rózsás-tető dombháton). Egyéb nyersanyagok, a helyi kovakavics, a helyidegen obszidián és radiolarit aránya elenyésző. A paleolitikus eszközök közül számos bifaciálisan megmunkált darab, levéleszköz, kaparó található melyek alapján a Szeletien kultúrához soroljuk a lelőhelyet.

Munkatársak: Péntek Attila, Markó András, Baráth Anita Kármen.

Zandler Krisztián

9 A lelőhely nem szerepel a Közhiteles Nyilvántartásban.

74. Bükkábrány, Csahos-dűlő Kelet (KÖH 87661)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U?, R?**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén.

A lelőhely a Csahos-dűlőnek nevezett terület K-i részén, a Geszti-patakhoz közel, attól 400 m-re, a 3-as sz. főút közvetlen közelében, attól ÉNy-ra, egy kisebb vízfolyás jobb partján helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt állt; a bejáráskor friss szántás borította, mely jó látási viszonyokat biztosított. Egy 150×80 m-es területen szórványosan neolitikus vagy rézkori kerámiatöredékeket és kőeszközöket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Fekete László, Nagy Zoltán, Simon József, Galkó József, Juhász Ádám, Toronya Zsolt.

Tóth Krisztián

75. Bükkábrány, VIII. lelőhely (Határ-szeg) (KÖH 75435)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, R, B, I**

A Herman Ottó Múzeum (Miskolc) alvállalkozójaként az Ásatárs Kft. a bükkábrányi lignitbánya területén fekvő VIII. jelzésű lelőhelyen végzett régészeti feltárást 2014. augusztus végén és szeptemberben.

A lelőhelyen, az E-34/26, az E-35/24, az E-34/25 kúthelyeken és a függőcsorgán végeztünk megelőző feltárást. A kutatást a területen történő kúthelyek, illetve a vízelvezető rendszer kialakítása tette szükségessé. A feltárás a kúthelyek területén 3 db 15×15 m-es, a megközelítőleg É–D-i irányú függőcsorga területén 680 m hosszú és átlag 2 m széles felületen valósult meg. A humuszolás a kúthelyeken 685 m²-en, a függőcsorga területén 1627 m²-en történt meg, ebből a régészetileg fedett terület 1469 m² nagyságú volt.

A lelőhely a Csincse-pataktól K-re, egy viszonylag jól kiemelkedő magaslaton, a Bükkábrány, Bánya XV. lelőhelytől É-ra helyezkedik el. A kúthelyek és a függőcsorga kb. 450 m hosszú szakaszának területét a Herman Ottó Múzeum régészei (Kalli András és Tutkovics Eszter) a nyár közepén lehumuszolták, az előkerült objektumfoltokat pedig visszatakarták. A függőcsorga területén szkréper ládával lett leszedve a termőréteg.

A lelőhely egy részét a mezőgazdasági munkálatokkal megbolygatták. A sárga és a sárgásbarna, kötött agyagos altalajon, a kúthelyeken 40–60 cm, a függőcsorga területén 30–80 cm mélységben, összesen 81 stratigráfiai egység került elő. A VIII. lelőhely ÉÉK-i részén helyezkedik el az E-34/26 kút, tőle Ny-ra az E-34/25, majd attól D-re pedig az E-34/25 kúthely. A függőcsorga az E-34/26 kúttól Ny-ra, az E-34/25 és az E-34/25 kúthelyektől K-re húzódik.

A 81 stratigráfiai egység közül az E-34/26 kúthelyen 10, az E-35/24 kúthelyen 11, az E-34/25 kúthelyen 10, a függőcsorgán 50 került feltárásra.

Az *E-34/26 kúthely*en 5 gödör, 4 cölöphely és egy kisebb gödör vagy egy nagyobb méretű cölöphely volt. Korukat tekintve 2 gödör újkőkori, a többi jelenség korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú. A régészeti objektumok a kúthely egész területén előfordultak, a két újkőkori gödör a középső részén helyezkedett el. A hosszúkás alakú, téglalap formájú Ny–K-i irányú, tagolt aljú és a kerek neolit gödrökből kevés leletanyag került elő. A csőtalpas táltöredékek a település használatát az AVK időszakára helyezik.

Az *E-35/24 kúthely*en 4 cölöphely, 3 gödör, egy árokszerű gödör, egy kisebb gödör vagy nagyobb cölöphely és egy felszíni jelenség került elő. Korukat tekintve 2 újkőkori (AVK), egy feltételezhetően újkőkori, 2 késő rézkori (badeni kultúra), egy őskori és 5 jelenség korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú. A feltárt régészeti objektumok a kúthely egész területén előfordultak, de az ÉK-i részen sűrűsödtek. A 4 cölöphely közül 3 egy Ny–K-i irányú egyenes mentén, egymástól egyenlő távolságra helyezkedett el, valószínűleg egy felszín feletti építmény részei voltak. Az újkőkorra keltezhető objektumokból jellegtelen, apró edénytöredékek kerültek felszínre. Sokkal jellegzetesebb kerámia anyagot találtunk az SNR 4 és az SNR 6 rézkori jelenségek bontása során. Az utóbb említett jelenség csak a felszínen jelentkező leletkoncentráció volt, amelyet őrlőkövek, egy kőbalta és számos kézzel formált edénytöredék alkotott. Az SNR 4 nagy méretű, méhkas alakú gödörnek az alján egy *adultus* korú női koponyát bontottunk ki, amely arccal D felé feküdt. A késő rézkori (badeni kultúra) kerámiák között kétosztatú tál töredékét és pecsétfejjel díszített, széles szalagfüles edénytöredékeket említhetünk meg. A jellegzetes díszítések között a bevagdalt rátett borda és a beszurkált díszítősor emelhető ki, ahol a beszurkált pontból ferde irányú karcolt vonalat indítottak.

Az *E-34/25 kúthely*en 4 gödör, egy cölöphely, egy árokszerű gödör, 2 anyagnyerő gödör és 2 árok került elő. Korukat tekintve a két agyagnyerő gödör újkőkori (AVK), a többi jelenségből korhatározó leletanyag nem került elő. A régészeti jelenségek az egész kúthely területén előfordultak, azonban a feltárt terület kb. negyed részét a két anyagnyerő gödör adta. A két gödör az előkerült leletanyag alapján közel egykorú, sőt középső részükön össze is értek. A gödrök összesen 9,5×7,5 m-es területet foglaltak el a kúthely D-i és középső részén. A neolit gödrökből nagy mennyiségű kerámia anyag került felszínre, amelyek nagyobb részét a vastag falú, durva kerámia, kisebb részét a vékony falú, finom kerámia adta. A díszítések többfélék voltak: karcolt (geometrikus, ívelt vonal), plasztikus (rátett, ujjbenyomással tagolt borda; kerek alakú egyszeres vagy kétszeres bütyök, vízszintes fogófül). Egy-két töredéken vörösfekete festés nyomait is észre lehetett venni Az edénytípusok között a következők találhatóak meg: csőtalpas tál, nagyméretű tárolóedény, bögre, locsoló edény, szűrőedény, lábas szűrőedény. A kerámia mellett kevés állatcsont, opál és kova magkövek, pattintékok, kőbalta töredékek, továbbá 2 db rombusz alakú, hosszanti irányban átfúrt agyaggyöngy került elő. A két anyagnyerőben egy-egy háromszögletes, lapos fejű, a testére merőlegesen álló idolt is találtunk. Az egyik teljesen ép, a másik sérült (lábai hiányoztak) volt. A testükön bekarcolt motívumok láthatók.

A *függőcsorga* területén 30 gödör, 15 cölöphely, 2 árok és egy cölöphely vagy gödör került elő. Korukat tekintve 3 neolit (AVK), 4 bronzkori és 7 őskori volt. 36 jelenségből korhatározó leletanyag nem került elő. A régészeti jelenségek a 680 m hosszú szelvényben változó intenzitással kerültek elő. A legsűrűbb rész a nyomvonal Ny-i, közel 180 m hosszú szakasza volt, és annak is a legnyugatibb része, ahol nagy méretű, kerek alakú gödrökből álló csoport feküdt. A szelvény középső, kb. 350 m hosszú szakaszán csupán két objektum került elő. Majd a szelvény K-i végének közel 130 m hosszú szakaszán újabb

5 jelenség volt. Az újkőkori és a bronzkori gödrök a szelvény Ny-i, 275 m hosszú szakaszán helyezkedtek el. A felszínre került leletanyag mennyisége alacsony, csupán az SNR 36 gödörben volt nagyobb mennyiségű edénytöredék. A neolit edénytöredékek jellegtelen, díszítetlen darabok voltak, talán az AVK-hoz sorolhatók. Az egyik gödörből (SNR 2) a kerámiák mellől opál és/vagy kova magkövek is felszínre kerültek.

A bronzkori gödrök kizárólag a szelvény Ny-i, kb. 80 m hosszú részén feküdtek. Az ebbe a korszakba sorolható gödröket nagy méretű, hengeres falú, átlag 2 m mély, kötött, sávos, agyagos betöltésű vermek alkották. A betöltésükből csak néhány darab kerámia került felszínre, köztük feketére felfényezett darabok, illetve széles szalagfüles vállrészek.

Az őskorinak meghatározott jelenségekben – kerek, befelé rézsűs, vagy méhkas alakú gödrökben – jellegtelen, pontosabban meg nem határozható edénytöredékek voltak. A számos gödör és cölöphely mellett két keskeny árokrészlet is feltárásra került, amelyek egymástól pont 20 m-re helyezkedtek el. Mindkét árok Ny–K-i irányú és nagyon sekély volt.

A leletanyag a Herman Ottó Múzeumba (Miskolc) került.

A feltárás munkatársai: Keresztes Noémi Ninetta és Litauszki Zoltán régésztechnikusok. A geodéziai felmérést és a térinformatikát az Archeoline Kft. végezte el.

Gulyás Gyöngyi – Gallina Zsolt

76. Bükkábrány, Bánya XII/C lelőhely[10]
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye)
Ő, U, B, LT, Sza, Á, Ú, I

A Herman Ottó Múzeum (Miskolc) alvállalkozójaként az Ásatárs Kft a bükkábrányi lignitbánya területén fekvő XII/C jelzésű lelőhelyén 2014. szeptember 19. és december 8. között végzett régészeti feltárást. A kutatást a területen történő lignitbányászat tette szükségessé. A humuszolás 18 298 m²-en történt meg, ebből a régészetileg fedett terület 1413 m² nagyságú volt.

A lelőhely a Csincse-pataktól Ny-ra, a Bánya XII/B lelőhelytől É-ra helyezkedik el. A területen az agyagos, homokos és löszös talaj folyamatosan váltakozik, a felszín kisebb kiemelkedésekkel tagolt. A patakhoz közeli terület mélyebb fekvésű, agyagos, vizenyős. Attól közvetlen Ny-ra, egy kisebb, Ny–K-i irányú homokhát halad.

A lelőhely egy részét a mezőgazdasági munkálatokkal megbolygatták. A lelőhelyet Ny–K-i irányú kutatóárkokkal szondáztuk meg, és ahol indokolt volt, ott a kutatóárkok közötti területeket összenyitottuk. A feltárás É–D-i irányú, 30–50 m széles sávokban, szakaszosan valósult meg, úgy, ahogy a bányagép fokozatosan haladt É-i irányba.

A lelőhely feltárását Kalli András és Tutkovics Eszter kezdte meg még a tavasz folyamán. A múzeum munkatársai 230 stratigráfiai egységet tártak fel. A lelőhely feltárása szeptemberben folytatódott, a legelső általunk kiadott szám az SNR 231.

A sárga és/vagy sárgásbarna, kötött agyagos, löszös, vagy ritkán homokos altalajon, 40–150 cm mélységben, összesen 820 stratigráfiai egység került elő (SNR 231–1050).

A 820 stratigráfiai egység közül 568 gödör, 126 cölöphely vagy cölöprendszer, 29 árok vagy árokrészlet, 26 árokszerű gödör, 21 gödör vagy nagyobb méretű cölöphely, 17 épület, 9 sír, 5 kút, 5 geológiai jelenség, 2 paticsos omladék, 3 leletkoncentráció, egy kemence maradvány, egy járószint és egy füstölő. Korukat tekintve 70 őskori, 110 neolit, 41 bronzkori, 12 kelta, 166 császárkori, 4 őskori vagy császárkori, 1 kelta vagy szarmata, 1 Árpád-kori, 1 újkori és 414 korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú. A régészeti objektumok a lelőhely területén különböző intenzitással fordultak elő. A lelőhely, illetve a terület a neolitikumtól kezdve lakott volt.

A legkorábbi településmaradványok az *alföldi vonaldíszes kerámia kultúrája* középső szakaszára keltezhetők. Az újkőkori jelenségek főként az agyagos és löszös, valamivel mélyebb fekvésű területeken helyezkedtek el. Az objektumok betöltése ennek köszönhetően kötött, tömörödött, nehezen bontható volt. A neolit objektumok nagy részét a különböző méretű, kerek és ovális alakú gödrök adták. A kisebb méretű gödrök mellett néhány nagyobb méretű, 110–300 m² alapterületű anyagnyerő hely is feltárásra került. Ezek a bányagödrök a lelőhely É-i, a K-i és a DK-i részén fordultak elő nagyobb számban. A különféle beásásokkal tagolt aljú, szabálytalan, íves szélű anyagnyerőkből rendszerint nagy mennyiségű kerámia, patics, tapasztás, kő- és pattintott eszköz-készlet került felszínre. Két paticsos omladékot (SNR 324, 672) is sikerült megfognunk, amelyek egykor talán felszín feletti építmények lehettek. Az omladékok sajnos magasan, a gyepszinttől 20–30 cm-re feküdtek, így a mezőgazdasági munkálatok egyes részeit megbolygatták. Az egyik (SNR 672), 6×7,2 m-es felületen kibontott patics és tapasztás között összenyomódott edénytöredékek is feküdtek. Az elbontott paticsréteg – közel 300 kg patics – alatt azonban az egykori épület tartóelemeit nem találtuk meg. Az SNR 324-nél 6×10 m-es felületen bontottuk ki a paticsos omladékot, amely mellett és alatt is cölöphelyeket találtunk. A cölöpök azonban az omladéktól Ny-ra, tehát biztos, hogy nem ahhoz kapcsolódva rendeződtek sorokba. Két felszín feletti építmény kisebb-nagyobb cölöphelyekből álló maradványát azonban sikerült megtalálnunk. Az SNR 239 épületnél a cölöphelyek 4,7×6,5 m-es felületen, három Ny–K-i irányú sorba, az SNR 715, 719, 722 jelenségnél 6,3×17,6 m-es felületen ugyancsak három, Ny–K-i irányú sorba feküdtek. Három, valószínűleg félig földbe mélytett építményt is feltártunk, amelyek négyszögletes (SNR 269, 899) és kerekded (SNR 491) alakúak voltak. A cölöpszerkezetes épületeknél maradva további kettő említhető meg, azonban ezekből csak jellegtelen őskori edénytöredékek kerültek felszínre. Az SNR 364 jelenség egy 11×17 m-es felületen, Ny–K-i irányú sorokban (legalább 5 sor) fekvő cölöphelyekből, az SNR 940 egy 8×11 m-es felületen, három-négy ÉNy–DK-i irányú sorban fekvő cölöphelyből állt. További felszín feletti építmények is sejthetők, azonban azok csak részleteikben – szelvényfal alá nyúltak – maradtak meg.

Valószínűleg az újkőkorra keltezhetők azok az árokszerű gödrök, melyek funkcióját egyelőre nem tudjuk meghatározni. Közel 20 ilyen jelenség került elő, melyek közül tízben volt néhány darab neolit vagy őskori edénytöredék. A gödrök közös jellemzője, hogy azok általában megközelítőleg É–D-i tájolásúak, 2,5–4 m hosszúak, befelé erősen rézsűs falúak és teljesen elhegyesedő aljjal rendelkeznek. A betöltésük minden esetben nagyon kötött, réteges löszös talaj. Az alakjuk nagyon hasonlít a rézkori bőrmegmunkálással kapcsolatba hozott gödrökkel. Számos ilyen gödröt tártunk fel a Bükkábrány, Bánya XVI. lelőhelyen is. Egy kerek, közel 3 m mély neolit kutat is feltártunk, amely a bronzkori és a császárkori kutaktól eltérően csak 1,7 m átmérőjű volt.

10 A lelőhely nem szerepel a Közhiteles Nyilvántartásban.

Néhány gödörből a *tiszadobi csoport* jellegzetes edénytöredékei kerültek felszínre. A neolit objektumokra jellemző, hogy azok betöltéséből mindig nagyobb mennyiségű edénytöredék és nagyon kevés állatcsont kerül elő. A kerámiák között egyaránt megtalálhatóak a vékony falú finom- és a vastag falú házi kerámia darabjai. A díszítések többfélék voltak: karcolt (geometrikus, ívelt vonal, egyenes vonal, szaggatott vonal), plasztikus (rátett, ujjbenyomással tagolt borda; kerek alakú egyszeres vagy kétszeres bütyök, teljes felületen bütykös, vízszintes fogófül, egyszerű ujjsimítás, ujjbenyomással tagolt felület), illetve e két motívumcsoport keveredése. Egy-két töredéken vörösfekete festés nyomait is észre lehetett venni Az edénytípusok között a következők találhatóak meg: csőtalpas tál, nagy méretű tárolóedény, bögre, locsoló edény, szűrőedény, lábas szűrőedény vagy tüzikutya. A kerámia mellett kevés állatcsont és több opál és kova magkő, illetve pattinték, kőbaltatöredék, továbbá több agyaggyöngy került elő. A gyöngyök két típusa volt megkülönböztethető: különböző méretű, rombusz- és a hengeres alakúak. Mindkét típust hosszanti irányba fúrták át. A gyöngyök mellett egy-két anyagnyerő gödörből agyagkanál feje és annak letört nyele (?) is felszínre került. A neolit jelenségek jellegzetes leletei a nagy méretű, hosszúkás ovális alakú, homorú felületű őrlőkövek, amelyekhez több esetben marokkövek is tartoznak. Több, valószínűleg a szövésnél használt agyaghengert is találtunk, amelyeket hosszanti irányba fúrtak át.

Hét temetkezés is előkerült, amelyek közül két vázból a talajviszonyok miatt alig maradt valami. A sírok minden esetben K–Ny-i tájolásúak, az elhunytakat pedig bal oldalukra fektetve, zsugorítva temették el. A sírok magányosan, a neolit objektumok között szétszórva kerültek elő. Csupán két temetkezés (SNR 766, 772) került elő egymás közelében. E két temetkezés nagyon jó állapotban maradt meg. A betöltésükben talán mellékletként értelmezhető edénytöredékek voltak, illetve mindkét vázon vörös földfesték nyomai voltak megfigyelhetők. Az SNR 772 nő koponyája teljesen vörös volt. A temetkezés további érdekessége, hogy az elhunyt bokáján egy csecsemő koponya-, illetve medencecsontjai között egy meg nem született csecsemő koponyája feküdt. Az SNR 1014 sírban fekvő váz karcsontján az egykori nyaklánchoz tartozó mészkőgyöngyök feküdtek. Az egyik váz nem egy sírgödörben, hanem egy településobjektum alján került elő. Az elhunytat ebben az esetben is gondosan zsugorítva fektették a gödörbe, azonban a tájolása DNy–K-i volt.

A *bronzkori* gödrök száma viszonylag alacsony a lelőhelyen. Elsősorban a löszös területeken, a lelőhely középső részén helyezkedtek el. A kerek és ritkán szögletes alakú gödrök mellett egy kút, két épületként értelmezhető jelenség és két leletkoncentráció tartozik ebbe a korszakba. Az SNR 606 félig földbemélyített, Ny–K-i hossztengelyű épület 18 m² alapterületű volt, közepén egy kerek cölöphellyel. Az SNR 922 ugyancsak földbemélyített, közel 9 m hosszú és 4,5 m széles épület (?). A telepjelenségek között egy kerek, 3,5 m mély kút (SNR 754) is megemlíthető.

A leletek nagy részét az edénytöredékek, kisebb részét az állatcsontok (marha-, kutya-, sertéscsont) alkották. Az edénytöredékek között megtalálható a kora bronzkori *Makó-kultúrá*ra jellemző belső díszes táltöredék is. Összesen 4 gödörben találtunk ilyen táltöredékeket. További jellegzetes bronzkori edénytöredékek az enyhén behúzott, belső oldalán ferdén levágott peremű, külső oldalán seprűdíszes, félgömbös tál, az urna alakú tároló edény és a füles bögretöredékek. Az urnák nyakán borda és/vagy vízszintes bütyökdísz, alatta seprűdísz látható. Több bronzkori gödörben volt agyagnehezék is.

A *kelta* jelenségek – mint a bronzkori objektumok – ugyancsak a lelőhely középső részén és a K-i szélén, közvetlen a pataktól Ny-ra helyezkedtek el. A 6 kerek gödör mellett 5 félig földbemélyített épületet is találtunk. A házak általában egyesével, egymástól távolabb feküdtek, mely alól két épület képez kivételt, amelyek egymástól kb. 1 m-re helyezkedtek el. A házak 18–20 m² alapterületűek, Ny–K-i hossztengelyűek és 2 vagy 3 cölöplyukkal rendelkeznek. Egyik házban sem találtunk kemencét vagy tűzrakó helyet. Az SNR 895 épület a többitől eltért, mivel az nem szögletes, hanem kerekded alakú volt. Az épület alján, a belső oldalán keskeny árok követte a ház falának az ívét. Ebben az épületben is megtaláltuk a tetőt tartó cölöpök helyét.

A császárkori településmaradványok között, a pataktól Nyra húzódó homokháton egy szögletes alakú, kifelé rézsűs falú sírgödröt is feltártunk. A gödör közepén 3 edény, az ÉK-i sarkában egy összehajtogatott vaskard, mellette egy ugyancsak összehajtogatott lándzsahegy, mögöttük pedig egy széles vastárgy feküdt. A gyermek hamvait az edények mellé szórták, ételmellékletként sertésállkapcsot adtak. A sír magányosan feküdt.

A kelta leletanyag főként edénytöredékekből, kevés állatcsontból és őrlőkőtöredékekből állt. A kerámiák között megtalálhatóak a korongolt S profilú vagy behúzott peremű tál- és az urnatöredékek. A korongolt töredékek mellett kézzel formált fazéktöredékek is előfordultak. Néhány objektumból bikónikus orsógombok, agyagnehezékek és az SNR 973 gödörből egy ép bronzfibula is felszínre került.

A legnagyobb számban a *császárkori* objektumok fordultak elő, amelyek főként a magasabban fekvő homokos és löszös területen feküdtek. A számos kerek szájú, méhkas alakú gödör vagy gödöralj mellett 1 kút (SNR 732), 5 épület, 2 árok és 1 füstölő sorolható ebbe a korszakba. A füstölő Ny–K-i irányú, a tüzelőgödre kerek és lépcsőzetesen mélyült a kürtő felé, míg a füstölőgödör téglalap alakú, szélén padkával. Az épületek félig földbemélyítettek, lekerekített sarkú, négyszögletes alapúak voltak. Két kisebb méretű, 6,5 m²-es épületmaradvány feküdt egymás mellett, míg a többi épület egymástól viszonylag távol került elő. A házak közül az SNR 445-t emelhetjük ki, amely 3,6×5 m-es alapterületű, Ny–K-i hossztengelyű volt. A középtengelyében egy sorban összesen 5 cölöphelyet bontottunk ki.

A leletanyag jelentős részét adta a kerámia. Az edénytöredékek között megtalálhatóak a kézzel formált fazék-, bögre- és fedőtöredékek, illetve a korongolt szürke és téglaszínű tál-, hombár- és egyéb edénytípusokhoz tartozó darabok. Római import kerámia (pl. festett, terra sigillata) alacsony számba került elő. Néhány objektumból őrlő- és fenőkőtöredékek, továbbá csontkorcsolyák kerültek felszínre.

Az egyik méhkas alakú gödör bontásakor került elő az SNR 941 sír. A temetkezés D–É-i tájolású és bolygatatlan volt. A sírgödörbe egy harcost temettek el, aki mellé elhelyezték a lándzsáját is. A férfi bal karján egy vas-, a jobb karján két bronz huzalkarperec volt. A jobb medencéjén kéttagú vas övcsatot és egy kovát találtunk, a lábai között pedig egy korongolt, téglaszínű bögre feküdt.

A leletanyag a Herman Ottó Múzeumba (Miskolc) került.

A feltárás munkatársai: Gallina Zsolt régész, Keresztes Noémi Ninetta, Litauszki Zoltán és Barta Gábor régésztechnikusok. A geodéziai felmérést az Archeoline Kft. végezte el.

Gulyás Gyöngyi

77. Csanádalberti, Fekete-halom (KÖH 42029)

(Csongrád megye) **Ő**

Makó és környéke egyik legkarakteresebb kurgánja a Fekete-halom, melyet a helyiek széles körben ismernek és a mai napig tájékozódási pontként használnak. A hagyomány szerint sapkával (kalappal) hordták össze egykor. A halom térinformatikai modellezésére vállalkoztunk 2014-ben: célunk volt, hogy jól használható szintvonalas felmérés és háromdimenziós modell készüljön, valamint kísérletet tegyünk a halomtest legfelső, elhordott részének morfológiai rekonstruálására. Továbbá feldolgoztuk a kurgán tájtörténetét és felmértük természeti állapotát is.

A Fekete-halom három település – Makó, Királyhegyes és Csanádalberti – külterületének találkozási pontján (hármashatárán) áll. Megbontás előtti, eredeti relatív magassága 8 m körüli, mai magassága 6,4 m; tengerszint feletti magassága 99,9 m; átmérői 67 m, 58 m. A 18. század közepén nevezték még Pitvarosi-Fekete-halomnak is.

A kurgán szintvonalas felmérése és háromdimenziós modellezése módot ad az oldalakra három irányból felhúzódó határárkok és az elhordott, ma már sík halomtető térinformatikai megjelenítésére. A DK-i (Királyhegyes – Csanádalberti) és a DNy-i (Makó – Királyhegyes) határárok igen markáns kiképzésűek, feltehetően a 18. században ásták. Az É-i (Makó – Csanádalberti) határárok ma már alig kivehető, jórészt betöltődött, de eredetileg sem lehetett annyira mély. A halomtető sík felülete valószínűleg 20. századi (talán katonai, stratégiai célú) bolygatás eredménye, hiszen a korábbi térképek még három határdombot jelölnek rajta, melyeket azóta szintén elhordtak.

A Fekete-halom közvetlen környékét már a 18. század óta folyamatosan szántják, azonban a művelés a kurgán meredekebb oldalaira nem tudott felhatolni. A bolygatások ellenére a felszín egyes részei – elsősorban a meredekebb lejtők – értékes, elsődleges löszpusztagyepet és löszfalnövényzetet őriznek, a lábi területeket másodlagos, megújuló parlagnövényzet borítja, visszatérő löszgyep-elemekkel. Az 1960-as évek közepén É-i harmadára kisebberdőt telepítettek, mely azonban a ’80-as években már nem volt meg. A halom D-i lábánál földút vezet el, tetején háromszögelési pontot állítottak (2830-11; harmadrendű vízszintes, később GPS-alappont; állandósításának éve: 1952). A halomtetőn szétszóródva betontörmelékek (korábbi mérőpont darabjai) találhatók. A halom állapotára nézve jelenleg a borzkotorékok negatív hatása jelent problémát.

Bede Ádám – Czukor Péter

78. Csanádpalota, Kártyik-tanya 1. (Gazdag-dűlő III.) (KÖH 83873)

(Csongrád megye) **Sza**

Az M43 autópálya építés földmunkaigény kiszolgálása projekt keretében 2013. november 29. és 2014. június 20. között próbafeltárásra került sor a település DNy-i határban, a Kártyik-tanya 1. lelőhelyen. A kutatott terület 935 m² nagyságú volt.

A feltárás kezdetén Szeverényi Vajk vezetésével zajlottak az ásatások. A területen 2013. november 28 – 29-én a szondák kialakítására került sor, majd december 3-án az előkerült foltok dokumentálása zajlott le. Mindösszesen 17 db, 1,5 m széles szondaárok került kiásásra úgy, hogy a 16. és 17. szondát 2014-ben, az utolsó napon nyitottuk meg. A foltok vizsgálatára tehát csak jóval később, 2014. június 16. és 20. között került sor. Ekkor a terepi munkákat Pópity Dániel irányította.

Az előkerült jelenségek mind szarmata koriak. Mindezen észrevétel megerősítette a korábbi terepbejárás eredményét. Jelenségek a korábbi poligonon kívül is előkerültek. Következésképpen a lelőhely területe is nagyobb lett, amelyet térképen rögzítettünk. A feltárt régészeti korú objektumok száma 12 volt. Ebből 5 gödörnek, a többi árroknak bizonyult. A keskeny szonda miatt pár esetben a jelenségek típusának megítélése bizonytalan maradt. A legmélyebb jelenség 120 cm-re mélyedt le az altalajba. Számos szondában előkerültek olyan árokszakaszok, amelyek egy nagyobb árokrendszer részei.

Az előkerült leletanyag döntő része kerámia, késői, 4 – 5. századi jelleggel. A területen a próbafeltárás során sikerült a lelőhely K-i szélét lehatárolni. További feltárásra már nem volt szükség, mivel bányaművelésre a megegyezés alapján ezen a területen nem került sor.

A leletek a Móra Ferenc Múzeumban kerülnek restaurálásra és végleges elhelyezésre.

Pópity Dániel

79. Csanádpalota, Muskátli utca (KÖH 88883)

(Csongrád megye) **Sza, I**

2014. július 17-én Csanádpalota település szennyvíz-csatornázásának földmunkái során a Muskátli utca 9. sz. ház bekötési árkából egy melléklet nélküli csontváz bolygatott, részleges váza került elő. A keskeny árokban sírfolt vagy koporsó nyoma nem látszott. A helyi lakók elmondása szerint a korábbi években tereprendezés vagy ásás közben a 9. és a 11. sz. ház előtti gödörben magunk is megfigyeltünk bolygatott csontmaradványokat, a 6. számú ház bekötésénél pedig csonttöredékek mellett két újkori, apró vaskapcsot találtunk. Az itt észlelt sírok egy eddig nem ismert, közelebbről meg nem határozható korú temető részei, viszont a helyiek arról is beszámoltak, hogy a területen egy száz évvel ezelőtt megszüntetett temető volt, ez alapján az előkerült sírok újkoriak is lehetnek (ennek bizonyítása további kutatásokat igényel).

2014. július 21-én a Muskátli utca 4. sz. ház bekötési árka egy római kori (szarmata) gödröt (1. objektum) vágott át, melyből egy korongolt szürke, talpas edénytöredék került elő. Az árkot a lehetőségekhez mérten kibővítettük, az 1,1 m mély objektumot részlegesen feltártuk, az alját megtisztítottuk, ennek folytán további edényekhez (fazékhoz, csuporhoz) tartozó töredékek kerültek felszínre. Találtunk még két bolygatott emberi combcsonttöredéket is, mely szintén a Muskátli utcai ismeretlen korú temetőhöz tartozhatott. A megfigyelést nehezítette az árok keskeny mérete, valamint hogy egy itt vezető, korábban létesített telefonkábel-vezeték is metszette a gödröt.

Munkatársak: Czukor Péter régész, Németh Dániel régésztechnikus.

Bereczki Balázs – Bede Ádám

80. Csehimindszent, Római katolikus templom (összevont) (KÖH 69275)

(Vas Megye) **Kk**

Szakfelügyeletet végeztünk 2014. július 30-án az Árpád-kori eredetű templom mellett, ahol támfal építéséhez ástak alapárkot. Az 1,5–1,8 m mélységben, kb. 50 cm szélességben kiásott árokban jól megfigyelhető volt a rétegződés. A növényzet gyökérzónája alatt az árok nagy részén 40–60 cm-es feltöltést figyeltünk meg, amely a templom szentélye körül volt a legvastagabb, és itt gyakorlatilag építési törmelékből állt. Ez alatt változó vastagságban kevert humuszréteg helyezkedik el, amelyben bolygatott embercsontok, kerámia, habarcs, tetőcserép és egyéb törmelék található. Ez alatt jelentkezett a homokos altalaj.

Az árokban eredeti helyzetben temetkezéseket, illetve vázrészeket nem figyeltünk meg, viszont a kevert humuszrétegből embertani anyagot és szórvány későközépkori edénytöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatárs: Kőszegi Ádám régésztechnikus-gyűjteménykezelő.

Pap Ildikó Katalin

81. Cserdi, Horgas-dűlő (KÖH 73051)

(Baranya megye) **Ő, Ró**

A lelőhely Cserdi településtől D-re mintegy 1 km távolságban, a Szentlőrinc és Cserdi között futó főút K-i oldalán, a Bodai-völgyi-rétre néző domboldalban fekszik. A fémkeresősök által évtizedek óta rabolt római villagazdaság 2008-ban, légi régészeti kutatás által vált a szakma számára is ismertté. A légi felvételek térképre szerkesztése mellett 2011-től robotrepülős fényképezést (Balogh András és Szalánczay Péter), terepi felmérést, terepbejárást és fémdetektoros kutatást folytattunk a lelőhelyen. 2012-ben a villagazdaság főépületében, egyik gazdasági épületében és fürdőjében szondázó ásatással, részben pedig talajradaros méréssel (Bertók Gábor) szereztünk információt a lelőhely szerkezetére és állapotára vonatkozóan. A római maradványok alatt őskori objektumok is előkerültek. 2013-ban geofizikai kutatással (ELTE TTK, Szabó Vera, Lenkey László, Pethe Mihály) mintegy 10 ha területről nyertünk adatokat.

2014-ben intenzív terepi kutatást folytattunk. Márciusban így került elő egy késő római leletegyüttes töredéke, amelynek további darabjait, illetve rétegtani adatait leletmentő ásatással kutattuk. Az ásatások dokumentációjában rendszer-szinten alkalmaztuk a fénykép-alapú 3D modellezést.

A térképre szerkesztett képek alapján a lelőhely épületei nagyjából 1,5 ha területet foglalnak el, ebből a főépület, és a hozzá szervesen kapcsolódó épületek kb. 1 ha-on fekszenek. Utóbbi tájolása ÉNy–DK-i, a melléképületek részben igazodnak ehhez az irányhoz. A terepi ellenőrzéshez és fémkeresős kutatáshoz a lelőhely geodéziai pontosságú bemérése teremtette meg az alapot. A parcellát művelő Agro-Lőrinc Kft. engedélyével (vezetője Árki Zoltán) 2011. május 30-án geodéziai GPS segítségével méréseket végeztünk a területen.[11] A cél a levegőből látható lelőhely növényzeti jelek alapján történő azonosítása, bemérése volt. Ennek köszönhetően a római villagazdaság épületei rendkívüli pontosságú feldolgozási lehetősége nyílt meg, melyet a terepi ellenőrzés, és leletanyag gyűjtése követhetett.

Az árpa aratása és a parcella betárcsázása után, 2011. július 2-án került sor a terepi munkára.[12] A légi felvételek alapján szerzett ismeretekből kiindulva a fémkeresős kutatás során előkerült leletek bemérését is geodéziai pontossággal végeztük. A mérés során figyelmet fordítottunk a leletek előkerülési mélységének, valamint a hozzá tartozó felszíni adatok bemérésére is, hogy vizsgálhassuk a fémkereső műszer lelőhely-roncsoló hatását. A kutatás során 52 fémtárgy került elő, más leletet a megfigyelési lehetőségek miatt nem gyűjtöttünk.

A lelőhely légi felvételek alapján megismert jelentőségéhez képest elenyészőnek mondható a megtalált 52 lelet, ami arra utalt, hogy a lelőhely nem ismeretlen az illegális gyűjtők körében. Ugyanakkor az elkezdett domborzati mérések és helyszíni megfigyelések alapján felmerült annak a lehetősége is, hogy a romok, törmelék vastagságának köszönhetően a leletanyag nagyobb része mélyebben lehet, ahol a mezőgazdasági művelés, és a fémkeresőzés sem bolygathatta. Erre azonban csak a mikrodomborzati mérések, valamint egy szondázó ásatás adhatnak választ.[13]

Feltételezéseinket megerősítette a munkanapot záró találkozás egy helyi fémkeresőssel. A magát Kis Zoltán, helesfai lakosnak kiadó személy elmondása alapján kb. 30 éve járják ezt a lelőhelyet is. Terepi ismeretei és a KÖH nyilvántartás időbeli elcsúszása aggasztó, ahogy a lelőhely(ek) állapotáról kapott adatok is. Ugyanakkor azt mondta, hogy a Horgas-dűlőben található „római településnyom/villa" közepes, vagy gyenge leletanyagot szolgáltatott, melynek java évtizedekkel ezelőtt lett legyűjtve, s évek óta ezért gyakorlatilag nem is járják a keresősök.[14]

Megfigyeléseink alapján a továbbiakban a helyszínről részletes terepmodellt szükséges készíteni, valamint a nyár folyamán el kell végezni a jelenségek állapotát/mélységét igazoló szondázást. Ezt követően az őszi szántás után – a terület kezelőjével egyeztetve – újra érdemes egy terepi kutatást (kerámiaanyag és fémanyag szisztematikus gyűjtése) végezni, mely valószínűsíti nagyobb számú, a helyszínről jelentős információt szolgáltató leletanyag pontos begyűjtését amellett, hogy az illegális fémkeresősök lehetőségeit is csökkenthetjük e veszélyeztetett lelőhelyen.

szabó máté

82. Csénye, Öttevényi-dűlő (római út) (KÖH 54999)

(Vas megye) **Ró**

A Sárvár és Vát között tervezett kerékpárút kivitelezési munkái – a 88-as sz. főút Porpáci lehajtójánál – nyilvántartott régészeti lelőhelyet érintenek. A területen, a KÉK–DDNy irányban futó, egykor Savariát és Bassiánát összekötő római kori út halad ke-

11 A méréshez szükséges technikai hátteret a PTE-TTK Talajtani és Klimatológiai Tanszék biztosította (Czigány Szabolcs. Ilisics Nóra, Szücs Tamás).

12 A fémkeresős kutatáson részt vett Lóki Róbert, Szabó Máté, Talabér Ildikó (PTE), Lassányi Gábor, Csányi Nikoletta (Aquincumi Múzeum), Greman István (Dabas), Meleg József (Biatorbágy), Molnár Miklós (Veszprém).

13 Árki Zoltán, az Agro-Lőrinc Kft. vezetője egyeztetésünk során kérte, hogy lehetőség szerint szondákkal igazoljuk a lelőhelyen épségben található jelenségek mélységét, hogy – a lelőhely hivatalos védelme nélkül is – ehhez igazíthassa a mezőgazdasági művelést, és ne tegyen kárt a lelőhelyben.

14 Ez az információ esélyt ad azon megfigyelésünknek, hogy a domborzati nyomok alapján vastag törmelékréteg fedheti a jelenségek javát.

resztül. A légi felvételeken is jól látható nyomvonalat a Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársai 2014 júliusában próbafeltárás keretében egy kutatóárokkal átvágták. A 88-as sz. úttal párhuzamos árokban, kb. 30 cm mélységben jelentkezett az erősen kavicsos út, területéről sem vízelvezető árkok, sem leletek nem kerültek elő. A NÖK által készített előzetes régészeti dokumentáció alapján a kerékpárút vonalán annak építése előtt, az érintett római útszakaszt megelőző feltárás keretében kellett feltárni.

Az ásatás 2014. november 18-án történt meg. A feltárt terület alakját a kerékpárút vonalvezetése határozta meg, amely enyhe ívben, S-alakban kapcsolódik a porpáci lehajtóhoz. Ennek megfelelően a kb. 20 m hosszú, és kb. 4 m széles ásatási szelvény (80m²) is ívelt alakban készült el. A régészeti irányítás mellett zajló gépi földmunka során egybefüggő, útfelszínnek megfeleltethető jelenség nem került elő, pedig a NÖK által végzett próbafeltárás árkában a római út még többé-kevésbé egységes, jól körülhatárolható jelenségként jelentkezett. Bár a két területet mindössze kb. 10 m választja el egymástól, közöttük mégis markáns eltérés volt megfigyelhető. A különbség annak köszönhető, hogy a megelőző feltárás területe már egy intenzív mezőgazdasági művelés alatt álló területre, még a próbafeltárás szondája egy védettebb (közvetlenül a 88-as sz. út mellett) részre esett. Már a felszínen is jól lehetett látni az egykori út szélesen elterülő, szétszántott kavicsozását. Mivel értelmezhető felszíni jelenséget nem lehetett körvonalazni, a 20 m hosszú árkot 0,6–0,8 m mélységig mélyítettük le.

Az átvágott felület rétegsora a következő: felül 0,2–0,5 m vastag barna – az ÉNy-i felén modernkori sóderfoltos –, helyenként az egykori út kavicsait tartalmazó réteg húzódott. Alatta egy pontszerűen kavicsos, sárgásbarna, agyagos réteg következett. Ennek a rétegnek a tetején helyezkedhetett el a római út alapozása; felülete enyhén domború, az átvágás ÉNy-i felén pedig egy 0,4 m mély, V-alakú mélyedést alkotott. Ez az az árok lehetett, amely az É–ÉNy-i oldalán határolta az egykori utat. A rétegsor alján márgás, sárga agyag húzódott.

A kerékpárút vonalvezetése nem tette lehetővé, hogy a római utat teljes szélességében, merőleges árokkal átvágjuk. A feltárás során régészeti leletanyag nem került elő.

Anderkó Krisztián

83. Csincse, Csörsz árka-dűlő, Tagosok-dűlő (XV.) (KÖH 78533)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, Sza, Kk, I**

A Herman Ottó Múzeum (Miskolc) alvállalkozójaként az Ásatárs Kft a bükkábrányi lignitbánya területén fekvő XV. jelzésű lelőhelyén, a H-9/45 és az E-44/18 kúthelyeken végzett régészeti feltárást 2014 szeptemberében.[15] A kutatást a területen történő kúthelyek kialakítása tette szükségessé, amely két 15×15 m-es felületen valósult meg. A humuszolás 458 m²-en történt meg, ebből a régészetileg fedett terület 453 m² nagyságú volt. A két kúthely területét a Herman Ottó Múzeum régészei (Kalli András és Tutkovics Eszter) a nyár közepén lehumuszolták, az előkerült objektumfoltokat pedig visszatakarták.

A lelőhely egy részét a mezőgazdasági munkálatokkal megbolygatták. A sárga és a sárgásbarna agyagos altalajon, 40–60 cm mélységben, összesen 39 (H-9/45 kúthelyen 13, E-44/18 kúthelyen 26) stratigráfiai egység került elő.

A H-9/45 kúthelyen 8 cölöphely, 4 gödör és egy olyan jelenség került elő, amely vagy egy kisebb gödör vagy egy nagyobb méretű cölöphely. Korukat tekintve 2 gödör császárkori, a többi jelenség korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú. A gödrök a kúthely É, ÉNy-i részén, a cölöphelyek ezektől D-re és K-re helyezkedtek el. A cölöphelyek két ÉK–DNy-i, egy KÉK–NyDNy-i és egy K–Ny-i irányú sorba feküdtek. Némelyek valószínűleg egy felszín feletti építmény maradványai voltak. A gödrök közül egy lekerekített sarkú négyszögletes, kettő kerekded alakú, méhkas alakú volt. A császárkori gödrökben állatcsontok (sertés, szarvasmarha), kézzel formált (pl. talpas tál fele, fazék) és korongolt szürke, téglaszínű edénytöredékek (pl. tál), továbbá megmunkált kövek voltak. Az egyik gödörben, a nyesési szinttől 50–70 cm mélyen egy Ny-i irányba fekvő kutyavázat bontottunk ki, melynek nyaka kicsavart helyzetű, gerincoszlopa C alakba összehajlott volt. Az állatot valószínűleg bedobták a már némileg feltöltődött gödörbe.

Az E-44/18 kúthelyen 14 cölöphely, 7 gödör, egy árok, egy anyagnyerő gödör, egy árokszerű gödör és 2 kisebb gödör vagy nagyobb cölöphely került elő. Korukat tekintve 5 újkőkori (AVK), 6 feltételezhetően újkőkori, egy középkori és 14 jelenség korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú. A feltárt régészeti objektumok a kúthely É-i, K-i, ÉNy-i és a DNy-i részén sűrűsödtek, a DK-i részén csupán néhány cölöphely feküdt. A cölöphelyek közül 12 a szelvény É-i részén két, egymással párhuzamosan haladó, Ny–K-i irányú egyenes mentén helyezkedett el. A cölöplyukak közötti távolság általában 150–170 cm volt. Hasonlóan sorba rendeződve feküdtek a kúthely DK-i részén előkerült cölöphelyek is, azonban azok ÉNy–DK-i irányú vonal mentén voltak. A kúthely legmarkánsabb objektuma a SNR 12 bánya- vagy anyagnyerő gödör, amely 650×550 cm-es méretével a feltárási terület hatod részét tette ki (a gödör egy része a feltárási területen kívül esett). A több mélyedéssel tagolt gödörből nagy mennyiségű kerámia, őrlőkövek, opál- és kova pengék, illetve magkövek, egy csontból készített véső, kőbalta, orsókarika és nagyon kevés állatcsont került felszínre. Az edénytöredékek között megtalálhatóak a vékony falú finom kerámia és a vastag falú durva kerámia töredékei is. Az edénytöredékek között nagyméretű tároló-, alacsony csőtalpas tál-, bögre-, könyökfüles edénytöredékek találhatók meg. A díszítések között plasztikus (kerek alakú bütyök, bevagdalt borda, középen benyomott kettős bütyök, kerek alakú benyomott bütyök, ujjbenyomkodással tagolt borda), karcolt (halhólyag, kettős vonalas), illetve beszurkált, bevagdalt, perem alatt lyuksorral díszített motívumok fordultak elő. Az anyagnyerő gödörben több, valószínűleg a szövésnél használt, 5,5 cm hosszú, vörösre kiégetett, hosszanti irányba átfúrt agyaghengert találtunk.

Az egyetlen középkori jelenség a kúthely ÉNy-i sarkában feküdt. A talajművelés roncsolta a gödör nagy részét, a bontás során csak az alján fekvő állatcsontok és néhány fazéktöredék jelezte az egykori létét.

A leletanyag a Herman Ottó Múzeumba (Miskolc) került.

A feltárás munkatársai: Keresztes Noémi Ninetta és Litauszki Zoltán régésztechnikusok. A geodéziai felmérést és a térinformatikát az Archeoline Kft. végezte el.

Gulyás Gyöngyi - Gallina Zsolt

15 A feltárást megelőző terepbejárásról a jelentést lásd RKM 2011, 37.

84. Csincse, Csörsz árka-dűlő, Tagosok-dűlő (XVI.) (KÖH 78531)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, U, B, LT, Sza, I**

A Herman Ottó Múzeum (Miskolc) alvállalkozójaként az Ásatárs Kft a bükkábrányi lignitbánya területén fekvő XVI. jelzésű lelőhelyén, a Gerinccsorgákon 2014. augusztus 28 – szeptember 18. és október 17. – november 7. között végzett régészeti feltárást.[16]

A kutatást a területen történő vízelvezető rendszer kialakítása tette szükségessé. A feltárás a Gerinccsorga I. területén 307 m hosszú és átlag 8 m széles, a Gerinccsorga II. területén 384 m hosszú és 4 – 8 m széles felületen valósult meg. A humuszolás a Gerinccsorgák területén 5062 m²-en történt meg, ebből a régészetileg fedett terület 4000 m² nagyságú volt. A két feltárási terület egymással párhuzamosan haladt, a Gerinccsorga I-től É-ra, 35 m-re jelölték ki a Gerinccsorga II. szelvényt. Ez utóbbi szelvény Ny-i, 45 m-es szakasza 8 – 9 m, majd K felé haladva már csak 6 m széles. A feltárási terület K-i részénél már a 4 m-t is alig érte el a szelvény szélessége.

A lelőhely a Csincse-pataktól K-re, egy viszonylag jól kiemelkedő, ÉNy – DK-i irányú magaslaton, a Bükkábrány, Bánya XV. lelőhelytől Ny-ra helyezkedik el.

A lelőhely egy részét a mezőgazdasági munkálatokkal megbolygatták. A sárga és a sárgásbarna, kötött agyagos és / vagy lösszös altalajon, 40 – 100 cm mélységben összesen 362 stratigráfiai egység került elő. Ezek közül a délebbi fekvésű Gerinccsorga I. területén 208 jelenség került feltárásra. A Gerinccsorga II. területén több helyen figyeltünk meg recens beásást, melyek iszapológödrök voltak. Az egyik nagyobb méretű beásás roncsolta az SNR 76 császárkori árok egy részét.

A fémdetektoros vizsgálatok során, a Gerinccsorga II. terület ÉK-i szelvényfalánál, egy több darabból álló késő bronzkori bronz depó lelet került elő. A bronztárgyak (tokos balták, fűrész, tűk, karikák) egy kisebb méretű, fazék alakú bögrében voltak. A feltárás során késő bronzkori objektum nem került elő.

A 362 stratigráfiai egység közül 238 gödör, 83 cölöphely vagy cölöprendszer, 13 árok és árokrészlet, 12 épület, 7 árokszerű gödör, 5 gödör vagy cölöphely, 3 temetkezés és egy kút volt. Korukat tekintve 15 őskori, 44 neolit, 10 bronzkori, 42 kelta, 91 császárkori, 2 kelta vagy szarmata és 158 korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú. A régészeti objektumok a Gerinccsorgák egész területén előfordultak különböző intenzitással. Jól megfigyelhető, hogy a bronzkori és a kelta jelenségek a patak menti magaslaton sűrűsödtek, míg az újkőkori és a szarmata objektumok az egész szelvényben megtalálhatóak voltak. A régészeti jelenségek száma a Gerinccsorga I. szelvény K-i részén már ritkás volt, az utolsó 13 m-es szakasz régészetileg negatív. Hasonló képet mutatott a Gerinccsorga II. szelvénye is, itt a K-i széltől 50 m-re, Ny-ra már alig fordultak elő objektumok. Mindkét szelvényben jól látszódott, hogy a nagy méretű, méhkas alakú, közel 2 m mély császárkori vermek a feltárási területek K-i részén, egy helyen kerültek elő. Mindkét feltárási területen megfigyelhető volt a különböző korú objektumok egymásra ásása.

A legkorábbi objektumok az újkőkorra keltezhetők. Az AVK, pontosabban a Tiszadobi-csoport jellegzetes edénytöredékei kerültek felszínre több gödörből, illetve épületből. A gödrök általában kerek alakúak, faluk méhkas alakú, aljuk enyhén ívelt-teknős. Az egyszerű gabonatároló vermek mellett nagyobb méretű, amorf alakú anyagnyerő gödrök is feltárásra kerültek. A neolit jelenségek közül jellegzetesek voltak a félig földbemélyített épületek alapgödrei. Az SNR 19 is egy ilyen, több mint 36 nm-es épület, amelybe több császárkori gödröt is beástak. Az épület érdekessége, hogy annak bontásakor négy ép edény is előkerült, melyek közül az egyik ez idáig egyedülálló darab. A zsákra emlékeztető formájú edényke oldalain a Tiszadobi-csoportra jellemző díszítésvilág figyelhető meg. A másik érdekes és említésre méltó jelenség az SNR 161 épület maradványa, amelynek a paticsos omladékát sikerült megfognunk. Az omladékréteg K-i része sajnos a mezőgazdasági munkálatok során roncsolódott, de így is jól meg lehetett figyelni az ugyancsak több mint 35 nm-es kiterjedésű omladékréteget. Az épület Ny – K-i irányú lehetett, a Ny-i paticsos omladék külső oldala mellett pedig egy sorban 5 kisméretű cölöphelyet bontottunk ki. A patics- és tapasztás (kb. 150 kg) réteg elbontása után semmiféle alapozó árkot nem találtunk. Az AVK épületeknek két típusa fordult elő: egyrészt a félig földbe mélyített, amelynek az alapgödre és a cölöphelyei is megmaradtak, illetve a felszín fölé épített házak, amelyeknek csak a cölöphelyei tanúskodnak az egykori építményről. Sajnos ez utóbbi építmények teljes nagyságát nem tudtuk meghatározni a szelvény szélessége miatt.

Valószínűleg az *újkőkor*ra keltezhetők azok az árokszerű gödrök, melyek funkcióját egyelőre nem tudjuk meghatározni. Összesen 7 ilyen jelenség került elő, melyek közül háromban volt néhány neolit vagy őskori edénytöredék. A gödrök közös jellemzője, hogy azok általában Ny – K-i (néha É – D-i) tájolásúak, 3 – 4 m hosszúak, befelé erősen rézsűs falúak és teljesen elhegyesedő aljjal rendelkeznek. A betöltésük minden esetben nagyon kötött, réteges löszös talaj. Az alakjuk nagyon hasonlít a rézkori bőrmegmunkálással kapcsolatba hozott gödrökkel.

A neolit objektumokra jellemző, hogy azok betöltéséből mindig nagyobb mennyiségű edénytöredék és nagyon kevés állatcsont kerül elő. A kerámiák között egyaránt megtalálhatóak a vékony falú finom- és a vastag falú házi kerámia darabjai. A díszítések többfélék voltak: karcolt (geometrikus, ívelt vonal, egyenes vonal, szaggatott vonal), plasztikus (rátett, ujjbenyomással tagolt borda; kerek alakú egyszeres vagy kétszeres bütyök, vízszintes fogófül, egyszerű ujjsimítás, ujjbenyomással tagolt felület), illetve e két motívumcsoport keveredése. Egy-két töredéken vörös-fekete festés nyomait is észre lehetett venni. Az edénytípusok között a következők találhatóak meg: csőtalpas tál, nagy méretű tárolóedény, bögre, locsoló edény, szűrőedény, lábas szűrőedény vagy tüzikutya, sütőtepsire emlékeztető edény. A kerámia mellett kevés állatcsont és több opál- és kova magkő, illetve pattinték, kőbalta töredék, továbbá több rombusz alakú, hosszanti irányba átfúrt agyaggyöngy került elő. A neolit jelenségek jellegzetes leletei a nagy méretű, hosszúkás ovális alakú, homorú felületű őrlőkövek, amelyekhez több esetben marokkövek is tartoznak. Több, valószínűleg a szövésnél használt agyaghengert is találtunk, amelyeket hosszanti irányba fúrtak át. Az egyik, közel 2,5 m mély tárológödör alján két őstulok szarv feküdt.

Két temetkezés is előkerült, amelyek közül az egyikből alig maradt valami a talajviszonyoknak köszönhetően. Az SNR 157 vázmaradvány esetében csak annyit lehetett meghatározni, hogy DK – ÉNy-i tájolással, a bal oldalára fektetve, zsugorítva temették el az illetőt, akiből néhány hosszúcsonton kívül semmi sem maradt. Az SNR 362 sír sokkal jobb állapotban maradt meg. A fiatal egyént hasonló tájolásban és ugyancsak bal oldalára fektetve, zsugorított helyzetben helyeztek örök nyugalomra. Egyik váz mellett sem volt melléklet.

16 A feltárást megelőző terepbejárásról a jelentést lásd RKM 2011, 37.

A *bronzkor*i gödrök a pataktól közvetlen K-re eső, magasabban fekvő területen, kisebb csoportokban kerültek elő. A gödrök vagy kerek alakúak, méhkas alakúak vagy kisebb méretűek, ovális alakúak és befelé rézsűs falúak voltak. A leleteik nagy részét az edénytöredékek adták, de azok mellett általában mindig voltak állatcsontok (marha szarv, kutya-, sertéscsont). Az edénytöredékek között megtalálható a kora bronzkori Makó-kultúrára jellemző belső díszes táltöredék is. További jellegzetes bronzkori edénytöredékek az enyhén behúzott, belső oldalán ferdén levágott peremű, külső oldalán seprűdíszes, félgömbös tál és az urna alakú tároló edény. Ez utóbbi edénytípus nyakán borda és/vagy vízszintes bütyökdísz, alatta seprűdísz látható.

A *kelta* jelenségek ugyancsak a patak menti magaslaton helyezkedtek el. Az erre a korra keltezhető gödrök közös jellemzője, hogy azok alját és ritkán a felmenő falát is kitapasztották. A gödreik kerek és méhkas alakúak. A 35 gödör mellett két épület is előkerült egymás mellett. A két építmény két típust képviselt. Az SNR 256 ház téglalap alaprajzú, É–D-i hossztengelyű, melynek az ÉK-i sarkához közel vájtak az altalajba egy kemencét. A ház közepén egy szabad tűzhely nyomát is megfigyeltük. A ház alja tapasztott volt, cölöphelyet nem találtunk. Az SNR 250 építmény ennél jóval egyszerűbb, szabályos négyszögletes alakú, melyben sem cölöphely, sem padló, sem kemence nem volt megfigyelhető.

A kelta leletanyag főként edénytöredékekből, kevés állatcsontból és őrlőkőtöredékekből állt. A kerámiák között megtalálhatóak a korongolt S profilú vagy behúzott peremű tál- és az urnatöredékek. Nagyon kis számban kerültek felszínre grafitos anyagú szitulatöredékek. A korongolt töredékek mellett kézzel formált fazéktöredékek is előfordultak. A legjelentősebb leletanyaggal az SNR 175 gödör rendelkezett, amely önmagában is eltért a többitől. A méhkas alakú gödör alján, illetve az oldalán 3 mélyedést alakítottak ki, amelyek oldalfala jóval benyúlt a gödör pereme alá. A gödörből 3–4 agyagnehezék és számos vastárgy került felszínre: lemezdarabok, pántok, kétágú tárgy, késtöredék és olyan töredékek, amelyek ismeretlen rendeltetésű tárgyakhoz tartoztak. Ebben a gödörben egy vaskés csont nyelének átfúrt darabjai is volt.

A legnagyobb számban a *császárkori* objektumok fordultak elő, amelyek nemcsak a magasparton, hanem a mélyebben fekvő területen is egyaránt kirajzolódtak. A két hosszú, de keskeny szelvényből annyi jól kivehető, hogy az épületek a magasparton, a patak mellett, míg a nagyobb méretű, több mint 2 m mély tárolóvermek pedig a szelvények K-i részén, egy csoportban helyezkedtek el. Az egyik legjelentősebb objektum az SNR 76 árok volt, amely Ny–K-i irányba szelte át mindkét szelvényt. A 3 szarmata épület közül kettő egymás mellett feküdt. Mindkét épület lekerekített sarkú négyszögletes alapú, a kisebbik ház közepén egy négyszögletes alakú cölöphellyel. A harmadik ház közepén ugyancsak megtaláltuk a szögletes alakú, közel 1 m mély cölöphelyet, azonban ezen kívül, a ház a K-i és a Ny-i oldalának a közepén is egy-egy kerek alakú cölöphely feküdt. A ház további érdekessége, hogy a Ny-i fala mellé egy téglalap alakú gödröt ástak. A gödör Ny-i széle és a ház belső oldala közé további 3 cölöphelyet ástak, illetve a gödör K-i oldalánál két fülszerű mélyítés volt. Valószínűleg a gödör a ház része lehetett. Ebben a házban figyeltünk meg egyedül padlószintet.

A szarmata objektumok nagy része kerek vagy kerekded alakú, méhkas alakú vagy hengeres falú gödör, amelyekből változó mennyiségű leletanyag került elő. A leletanyag jelentős részét adta a kerámia. Az edénytöredékek között megtalálhatóak a kézzel formált fazék-, bögre- és fedőtöredékek, illetve a korongolt szürke és téglaszínű tál-, hombár- és egyéb edénytípusokhoz tartozó darabok. Római import kerámia nem került elő. Néhány objektumból vaskés-, bronzlemez töredék, az SNR 76 árokból egy ép vas csikózabla, továbbá orsógombok és őrlő- és fenőkő töredékek kerültek felszínre. Több gödör betöltésében találtunk teljes kutyavázat.

Előkerült egy D–É-i tájolású temetkezés is, amely a humuszrétegben feküdt. A nagyon rossz megtartású váz a hátán feküdt. A bal medencéje mellett egy ovális alakú vastárgy, talán övkarika vagy övcsat feküdt. A temetkezés a tájolása alapján talán szarmata.

Az ismeretlen korú objektumok közül két olyan ovális alakú gödröt érdemes kiemelni, amelyek alján egy-egy kerek alakú cölöphelyet bontottunk ki. Ehhez hasonló gödrök bronzkori leletanyaggal szoktak előfordulni.

A leletanyag a Herman Ottó Múzeumba (Miskolc) került.

A feltárás munkatársai: Gallina Zsolt régész, Keresztes Noémi Ninetta és Litauszki Zoltán régésztechnikusok. A geodéziai felmérést és a térinformatikát az Archeoline Kft. végezte el.

Gulyás Gyöngyi

85. Csincse határa
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, U, Kö**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást, 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén.

Nagy-kincstár Délnyugat (KÖH 87643): A lelőhely Csincse Ny-i szélénél, a Kis-Csincse-patak bal teraszán helyezkedik el, az országút közvetlen közelében, attól É-ra. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor learatott napraforgó borította, mely közepes látási viszonyokat biztosított. Egy 200×40 m-es területen kicsi intenzitással őskori és középkori kerámiatöredékek és kevés patics került elő.

Lőrinc-dűlő (KÖH 87655): A lelőhely Csincse DNy-i részén, a falu közvetlen közelében, a Lőrinc-dűlő nevezetű határrészben helyezkedik el, a Kis-Csincse bal teraszán, attól 500 m-re. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor learatott és beszántott búza borította, mely jó látási viszonyokat biztosított. Egy 330×60 m-es területen közepes intezitással jelentkező neolitikus kerámiákat és pattintott kőeszközöket, illetve szórványosan középkori kerámiatöredékeket találtunk.

Munkatársak: Fekete László, Nagy Zoltán, Simon József, Galkó József, Juhász Ádám, Toronya Zsolt.

Tóth Krisztián

86. Csongrád, Ellés-monostor (KÖH 17355)
(Csongrád megye) **Á**

Az Összefogás Csongrádért Egyesület megkeresésére 2014. március 17. és június 16. között az Ellés-monostor látogathatóvá tételéhez és konzerválásához szükséges földmunkák során a Móra Ferenc Múzeum régészeti megfigyelést végzett.

A munkálatok folyamán a nyilvántartott régészeti lelőhelyek területén egy gyalogutat létesítettek, melyhez 300 m hosszúságban, 1 m szélességben és 0,3 m mélységben lehumuszolták a felszínt, valamint a terület általános tereprendezését, szemét-

lerakatok megszüntetését végezték el. A kitermelt föld a magasabb térszíneken teljes egészében már korábban megbolygatott mezőségi talaj volt, melyben szórványosan, másodlagos pozícióban Árpád-kori cserépedény- és téglatöredékek jelentkeztek, egyéb területeken – így a mélyebb fekvésű árterületek öntéstalajában – régészeti jelenséget nem tapasztaltunk.

A korábban külön-külön nyilvántartott lelőhelyeket (*Csongrád 4., 5. és 84. lelőhelyek; KÖH 17355, 17356, 17451*) a régészeti topográfiai és geomorfológiai viszonyoknak megfelelően egybevontuk. A munkák során a teljes területet bejártuk. A felszín több pontján településmaradványok (téglatöredékek, faragott kövek), a vakondtúrásokban, görény- és rókakotorékokban pedig Árpád-kori cseréptöredékek voltak megfigyelhetők.

A monostortól DNy-ra fekvő, 0607/7 hrsz.-ú, közel négyzet alakú, 2 ha kiterjedésű földterületen frissen telepített, fiatal nyárfacsemetéket észleltünk. Mivel nyilvántartott régészeti lelőhelyen történt a telepítés, és nem előzte meg régészeti feltárás, ezért illegális ültetésről vagy felújításról lehet szó. Az esetről tájékoztattuk az örökségvédelmi hivatalt, és kértük, hogy járjon el az ügyben. A facsemeték eltávolításával (áttelepítésével) most még örökségvédelmi károkozás nélkül megmenthető lenne a lelőhelynek ez a része, később a fák gyökérzete további maradandó károkat okoz, és a feltárás sem lesz lehetséges.

Bede Ádám

87. Csongrád, Öregszőlő sor (KÖH 86765)

(Csongrád-megye) N

A Móra Ferenc Múzeum bejelentést kapott dr. Koncz József r. alezredestől, hogy Csongrád város külterületén emberi maradványokat találtak 2014. árpilis 2-án. A csontok Pajkó Ferenc birtokán, pinceásás közben kerültek elő. A bejelentés nyomán, 2014. április 3-án régészeti leletmentést végeztünk a területen.

Kiérkezésünk előtt az emberi koponyát már kivették a helyéről. A csontokat megvizsgálva, úgy ítéltem meg, hogy régészeti korú sírgödörről lehet szó. A pinceásást a hétvégi ház előtt, egy 3×3 m nagyságú területen végezték, ahol a csontokat kb. 190 cm-es mélységben találták meg. Ezen a szinten átnyestük a terület alját, melynek során nagyon hamar kirajzolódott a sírgödör foltja. Szerencsénkre a sírgödör a kiásott terület közepén helyezkedett el, mivel a szelvényfal mind a két m-es magasságban laza, enyhe humusztartalmú homok volt. Így biztonságosnak ítéltem meg az objektum kibontását. A sír foltja ÉNy–DK-i tájolású volt. A sírgödörben egy bolygatatlan állapotban lévő, háton fekvő, nyújtott testhelyzetben eltemetett női csontváz feküdt. A sírból egy ovális alakú vascsat, egy korong alakú és egy hosszúkás alakú mészkőgyöngy került elő.

A csontvázas sír előkerülési helyét összevetettem Csongrád városának és környékének nyilvátartásba vett lelőhelyeivel, melynek során kiderül, hogy egy korábban még nem ismert lelőhely előkerüléséről van szó. A területen terepbejárást nem tudtuk végezni, mivel a környék jelentős része hétvégi házakkal és kiskertekkel beépített. A leletmentés során Pajkó Ferenc telektulajdonos elmondta, hogy pár éve a birtokán lévő kút ásása során szintén talált több hosszú csontot, de akkor nem tulajdonított nagy jelentőséget ennek. A kút helye és a most feltárt sírgödör elhelyezkedése alapján úgy vélem, hogy egy másik sírsorról lehet szó. A feltételezett másik sír és az itt feltárt sírgödör elhelyezkedése alapján feltételezem, hogy itt egy nagyobb sírszámú temetőről lehet szó.

A leletmentés munkatársai Pópity Richárd és Varga Róbert régész technikusok voltak.

Benedek András

88. Csorna, Árpási elágazás (KÖH 71947)

(Győr-Moson-Sopron Megye) **R, B**

A Csorna, Napelem Modul Gyártó Üzem létesítésének helyszíne Csorna külterületén, a város K-i oldalán, a jelenlegi 85-ös sz. főút D-i oldalán található, egy lapályos, korábban szántóföldi hasznosítású mezőn, a Csorna, Árpási elágazás régészeti lelőhely középső részén.

Az épülő üzemcsarnok területén a próbafeltárást 2014. november 6–26. között végeztük el, ennek keretében öt É–D-i irányú, átlagosan két m-es szélességű szondaárkot ástunk. Az átlagosan 30–40 cm vastagságú humuszréteg alatt egy 30 cm vastagságú barna, agyagos öntésréteget találtunk, ez alatt került elő a sárga, agyagos altalaj (É-on 30–40, D-en 70–80 cm átlagos mélységben). A régészeti jelenségek az egész területen előfordulnak, a kutatószondák É-i felében meglehetősen sűrűn, a D-i oldalon ritkásan. Az előkerült objektumfoltok többségének csak a szondaárokban található részletét tudtuk feltárni.

A lelőhelyen egy intenzív, hosszabb időn át lakott őskori telep maradványait találtuk, összesen 98 különféle régészeti objektumot dokumentáltunk. Feltártunk 67, többségében sekély és kerek gödröt, 12 árkot, 10 cölöphelyet, 8 árokszerű gödröt, valamint egy sekély, szögletes objektum részletét (ez feltehetően veremház részlete, K-i oldalán 5, egy sorban található cölöphelyel). Az objektumokból a bontás során közepes mennyiségű rézkori és bronzkori, kézzel formált kerámiatöredék, és viszonylag sok állatcsont került elő. Feltűnő a patics szinte teljes hiánya a lelőhelyen. Az objektumok közül említésre méltó a 413. sz. kerek gödör. Betöltéséből és a fölötte található humuszból összesen 6 csiszolt kővéső, őrlőkő töredékei, közepes mennyiségű kerámia, és egy pattintott kőeszköz került elő.

Munkatársak: Hatos János, Koncz Dániel, Tarjányi László technikusok.

Hargitai András

89. Csorna, Ló-rét (KÖH 67327)

(Győr-Moson-Sopron megye) **Ő, U, R, B, A, Á, I**

A lelőhely Csornától mintegy 3 km-re található ÉK-re, Győr irányába. A lelőhely egyes részei az M85 gyorsforgalmi út építése kapcsán kerültek feltárásra 2011 és 2014 között.

A felső szinten 2011-ben, a megelőző feltárás során 13 938 m^2 területen 832 objektumot bontottunk ki. Továbbá a feltárt alsó őskori szint mérete: 11 069 m^2, ahol további 268 objektum került elő.

A felső szinten 2012-ben további 28 015 m^2 területen még 809 objektum került elő. A 2013. évben a felső szinten újabb 9180 m^2 terület került feltárásra, ahol még 100 objektumot bontottunk ki.

A megelőző feltárást követően, az M85 gyorsforgalmi út építése közben végzett régészeti megfigyelés során további 32 telepjelenséget találtunk 2013–2014 között.

A 2011. évi feltárás

A felső szint feltárása:

A próbafeltárás során kiderült, hogy többrétegű telepjelenséggel számolhatunk itt. Csorna környékén, több helyen is korábban már megfigyelték, hogy a 2–3. század körül tartósan vizesebb, nedvesebb időszakkal kell számolnunk, mely során egy sárga agyagos öntésréteg fedte le a mélyebben fekvő területeket és az akkori humuszréteget, majd e fölé a sárga agyag fölé egy újabb fekete agyagos humuszos réteg került. Ez a jelenkori felszínen megfigyelhető művelés alatt álló szint. A területen a felső jelenkori humuszréteget távolítottuk el egyelőre, a sárga öntésréteg szintjéig, ezután a sárga öntésrétegben jelentkező régészeti objektumokkal kezdtük el a munkát. A felső szint feltárása, dokumentálása és bemérése után a felület újra humuszolásával tudjuk csak az alsó őskori szinten lévő jelenségeket feltárni.

A felső szinten előkerült objektumok bontását 2011. április 18-án kezdtük el és július 12-én fejeztük be. Összesen 832 objektumot tártunk fel, melyek java része a kora Árpád-korra datálható, ill. a terület DNy-i felében, az egykori dombháton néhány őskori (késő rézkor, kora bronzkor) telepjelenséget is találtunk.

Az objektumok bontása kihívás elé állított minket. Egyrészt az itt lévő agyagos föld könnyen kiszárad, szakad és „betonkeménységűvé" válik s ez által bontásuk is nehezebb, másrészt az általában sötétbarna, szürkésbarna, agyagos betöltésű objektumok oldalának és aljának megtalálása a felül sárga, agyagos, lefelé sötétbarnás-fekete, rozsdabarna foltokkal kevert, erősen vaskiválásos öntésrétegben nem bizonyult könnyű feladatnak.

Fontosabb objektumok: a kora bronzkorból két alapárkos ház (196. és 198.,). Az Árpád-korból két fabéléses kút (34/11., 255.), több ház (197., 300., 367., 380., 510., 679.), valamint ebben az évben az egyetlen szabadtéri kemence (614.) és a munkagödre (615.).

Jelentősebb kora bronzkori leletanyag: egész edény a 279. gödörből és mészbetétes kerámia a 262. gödörből. Jelentősebb Árpád-kori leletanyag: bronz karperec a 494. árokból; vassalak az 510. házból, valamint a 469. és az 513. gödörből; vas nyílhegy a 441. gödörből; vaskés a 272., a 333. és a 427. gödörből. Orsógomb az 541. gödörből; egész edény az 500. gödörből és a 489. kútból. Egész őrlőkő a 431. gödörből; háromszög alakúra faragott kő a 407. és a 418. gödörből. Valamint ezeken kívül említést érdemel a kora Árpád-kori kerámiaanyag, mely bár nem nagyszámú, de annál változatosabb összetételű, melyek között szép számmal akad bográcsperem-töredék (pl.: 172., 186., 317., 407., 434/10., 427., 469., 470., 474., 545. obj.) és sütőharang-töredék (pl.: 167., 390., 409., 478., 489. obj.). A 795. kútból, annak alsó részéből bordázott nyakú palack került elő.

Az alsó, őskori szintek feltárása:

A lelőhely második szintjére történő humuszolását 2011. szeptember 14-én kezdtük el. A humuszolás során általában a terület második rétegének elérése volt a célunk, viszont a terület ÉK-i végében a második szinten a sárga sáv csak helyenként volt meg és ott is igen vékony (objektumot nem találtunk benne), ill. a fekete öntésréteg pedig megvastagodott, itt tehát eltávolítottuk a földet egészen a harmadik szintig, ahol már elértük az eredeti altalajt, ami sárgásszürke, homokos. Ezen kívül a terület K-i, depóterület előtt húzódó, egykori patakmeder mellett lévő erősen vaskiválásos, mocsaras szakaszán szondajellegű kutatóárkot alakítottunk ki, itt szintén megtaláltuk a harmadik szintet, melyben előkerült egy neolit gödör (1098.).

2011. szeptember 29. és november 11. között 267, leletanyagban szegényes objektumot tártunk fel, melyek mind telepjelenségek (cölöplyuk, gödör) és a leletek alapján főként az őskorra (késő neolit, rézkor) datálhatók, ill. vannak köztük feltételezhetően őskori, bár leletnélküli jelenségek is.

A lelőhelynek az M85 gyorsforgalmi út nyomvonalába eső, az ezt megelőző terepbejárások, ill. hatástanulmány alapján megjelölt részeit feltártuk. Ez alapján egyértelművé vált, hogy a kiterjedése jóval nagyobb, mint azt korábban feltételezték. Tehát szükséges a lelőhely további, nyomvonalba eső részeinek feltárása.

A 2012. évben folytatott feltárás

A 2012. augusztus végén született kormánydöntésben engedélyezték az M85 gyorsforgalmi út nyomvonalába eső lelőhelyek bővítményeinek feltárását. Ennek értelmében 2012 szeptemberében folytattuk a lelőhely további, a nyomvonalba eső szakaszain a régészeti munkákat. Szeptember 17-én az objektumok bontását is elkezdtük, melyet december 6-án fejeztünk be, pontosabban a zord időjárási viszonyok miatt felfüggesztettük. Összesen 809 objektumot tártunk fel. Ezek nagyrészt egykori települések meglétére utaló jelenségek (főként árkok, de vannak szép számmal kutak, gödrök, házak és néhány cölöplyuk is), melyek első sorban a kora Árpád-korra (10–12. század) datálhatók, ill. kevés avarkorra keltezhető árok is előkerült. A telepjelenségek közül az árkok vannak többségben, valószínűsíthető, hogy ezek egy része valamiféle területhatároló szerepet tölthetett be, ill. egy részük karámként funkcionálhatott.

Jelentősebb Árpád-kori telepobjektumok: két fabéléses kút (1774. és 1845.), 1809. köves tűzhely (a 1808. ház része, annak É-i sarkánál található, házak (1805., 1808., 1820., 1821., 1834., 1836., 1886.).

A telepjelenségekből származó jelentősebb leletek: továbbra is sok Árpád-kori bográcstöredék került elő (már a 2011. évi feltárás során is számos és sokféle típusú bográcstöredéket találtunk). Az egyéb Árpád-kori kerámiaanyag (főként különféle vonaldíszekkel ellátott fazekak töredékei) hasonló a 2011. évi feltárás során előkerült anyaghoz, de annál nagyobb számban jelentkezett. Továbbá az 1207. gödörbokorban találtunk egy ún. bécsi grafitos hombártöredéket (peremtöredék) és egy orsógombot is. Az 1567. gödörben egy ép palack és az 1622. kútban egy ép palack és egy szinte ép fazék volt.

A telepjelenségeken kívül a terület Ny-i részének középső felében, egykori dombháton 45 közép avar kori sírt (7. sz. közepe–8. sz. eleje) találtunk. Egyes sírok foltjai igen halványak, alig térnek el az altalaj színétől, a terület többszöri átnyesése után találtuk meg ezeket. A sírok között van gyermek és felnőtt is, általában háton, nyújtott helyzetben temették el őket, kivételt jelent a 1498. sír, melyben háton fekvő, de felhúzott lábakkal elhelyezett felnőtt csontvázát találtuk meg. Szinte mindegyik mellett (általában a lábfej tájékán) megtalálható egy kis edény, kivételt képez pl. a 1246., 1255. és a 1499. sír, melyekben a fejnél találtunk egy-egy edényt. A női sírokban előfordul fülbevaló (1389., 1391.), hajkarika (1333., 1374.) és gyöngyök: apró kásagyöngyök (1221., 1333., 1341., 1399.), szemesgyöngy (1221.) és dinnyemag alakú gyöngy (1221., 1391., 1499.). Valamint a 1389. sírban a bal felkarcsont mellett, a bordák tájékán egy öntött, áttört bronz veret került elő. A férfi sírokban előfordul: vaskés, vascsat. A sírok tájolása É–D, ÉNy–DK és ÉK–DNy.

A feltárásra kijelölt terület középső, ill. Ny-i részét szinte teljesen feltártuk. A lelőhelynek a 85-ös sz. főút és a depóterület közötti szakasza, ill. a csatornától K-re eső felülete a következő évben kerül feltárásra.

A 2013. évben folytatott feltárás

A lelőhely nyomvonalba eső bővítményeinek humuszolását folytattuk 2013. május 6. és 13. között. A tavalyi év végén már elkezdtük e területeken a felső termőréteg eltávolítását, majd a hosszan tartó zord időjárási viszonyok (nagy mennyiségű hó és fagyott talaj, majd sok eső és felázott, csúszós talaj) miatt csak ebben a hónapban tudtuk ismét folytatni. A humuszvastagság változó: a K-i „nyúlványokban" kb. 50 – 70 cm, a DNy-i részen kb. 20 – 30 cm. Az objektumok továbbra is erősen agyagos közegbe lettek beleásva, mely könnyen betonkeménységűre szárad, valamint ha megázik, csúszóssá válik.

Elvégeztük az objektumok bontását, dokumentálását május 14. és július 9. között. Összesen 100 jelenséget tártunk fel, melyek mind egykori település meglétére utalnak (árok, gödör, kút, cölöplyuk), és főként az Árpád-korra datálhatók, ill. egy részük bár lelet nélküli, de feltételezhetően az Árpád-korra tehető.

Fontosabb objektumok: 1870. fabéléses kút, 1986. többosztatú, kétfelé ágazó, széles árokrendszer.

A telepjelenségek betöltéséből származó *jelentősebb leletek*: továbbra is jellemző a bográcstöredékek (peremtöredékek) és különféle vonaldíszekkel ellátott fazéktöredékek megléte (elég csekély számban). A kerámiaanyag hasonló a 2011. és 2012. évi feltárás során előkerült anyaghoz.

A 2013. és a 2014. évben végzett régészeti megfigyelés

Humuszolási földmunkát végeztek az M85 gyorsforgalmi út Enese – Csorna szakaszán, a végcsomópont (20+800 km szelvény) területén, a nyilvántartott Csorna, Ló-rét lelőhely közelében, október 22-én. A humuszolási munkák a tervezett lehajtók és körpályák területét érintették, melyek nagy többsége a korábbi években zajlott megelőző feltárás során kutatva lett. A régészeti megfigyelés közben összesen 23 objektum került elő elszórtan a területről. A legtöbb jelenség sekély, nehezen megfogható árok, melyek az Árpád-kori telephez tartozhattak, de az objektumok nagy többsége nem datálható.

A csomópont Ny-i szélénél, a meglévő 85-ös sz. főút közvetlen közelében, attól É-ra egy kis lehajtó területén zajlott a humuszolási földmunka, 2014. május 27-én. A régészeti megfigyelés során összesen 9 régészeti objektum foltja rajzolódott ki, melyek feltárását május 29-én elvégeztük. A kisebb cölöplyukakból és gödrökből kevés Árpád-kori leletanyag jött elő. A lelőhely kiterjedése nem változott, a földmunka a nyilvántartott lelőhely határain belül zajlott.

A kivitelezés közben végzett régészeti megfigyelés során 4738 m^2 területet tártunk fel, összesen 32 objektumot dokumentáltunk.

Régész munkatársak: Tomka Péter, Hargitai András és a régészeti megfigyelést végző Czigány Dávid. Technikusok: Dinnyés Dóra, Fehér Alíz, Gera Ágnes, Péter Dávid, Semperger Zoltán, Szalai Gábor, Szöllősi Géza.

Nagy Andrea – Pesti Krisztina

90. Csorna, Külső-mezők és Bogyoszló, Külső-mezők (KÖH 1795 /86787/)

(Győr-Moson-Sopron megye) **Ő, Ró, Kk, Ú**

Az M85 gyorsforgalmi út Csorna elkerülő építésének II. ütemához kapcsolódó előzetes régészeti dokumentáció II. fázisának keretében egy, a Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága (jelenleg Római Flóris Művészeti és Történeti Múzeum) által 2012-ben terepbejárás során, Bogyoszló és Csorna közigazgatási határa között azonosított lelőhely próbafeltárását végeztük el a Magyar Nemzeti Múzeum, Nemzeti Örökségvédelmi Központ, II. sz. Regionális Irodájának munkatársaival, 2014. június 18. és július 17. között. A kutatott nyomvonalszakaszon 16 kutatóárokban 2700 m² feltárását végeztük el.

A 2012-es terepbejáráson körülhatárolt, közel K – Ny-i irányú lelőhely É-i, már Csorna határába eső részén őrkori telepjelenségeket találtunk.

A lelőhely DK-i részén, a próbafeltárás során talált – főként római kori telepnyomok (gödrök, kutak) – a korábban Szilsárkány, Külső-mezők (KÖH 1795) néven nyilvántartott, nagyjából É – D-i irányú lelőhely kiterjedésével esnek egybe. Ezen a lelőhelyrészen 31 telepjelenség keltezhető a római korra, néhány cölöphely és egy omladékréteg épületekre is utaltak. Néhány egykori tárológödörből gazdag leletanyag (*terra sigillata*, bronztükörtöredék, üveg) származott. Ezeken kívül egy késő középkori kerámiával keltezett állatvázat, és 5 újkori jelenséget tártunk fel a próbafeltárás során.

A lelőhely megelőző feltárását (teljes felületű feltárás) a Római Flóris Művészeti és Történeti Múzeum (Győr) végzi az M85 Csorna elkerülő II. ütemének kivitelezéséhez.

A próbafeltárás dokumentációja és leletanyaga elsődleges feldolgozásra 2015. január 1-től a Magyar Nemzeti Múzeumba került.

A próbafeltárás munkatársai: Binder Hajnalka, Lakatosné S. Erika, Ritly Jenő, Skriba Pál, Tóth Zoltán és Vágusz Anina technikusok.

Melis Eszter

91. Csókakő, Vár (KÖH 21791)

(Fejér megye) **Kk, Tö, Kú**

2014. július 2. és augusztus 8. között – az MNV Zrt. anyagi támogatásával, a székesfehérvári Szent István Király Múzeum megelőző régészeti feltárása keretében – több év kihagyás után folytatódott az alsóvár régészeti feltárása. A 2008. évi[17] ásatási felülettől (2. árok) K-re, annak szerves folytatásaként egy újabb 200 m^2-es területet (3. árok) kutattunk meg. A 2014. évi felületet Fitz Jenő 1960 – 62. évi ásatásai, ill. a várbarátok tevékenysége kisebb mértékben már érintették (a lépcsősor egyes részeinél, ill. a dzsámi DNy-i sarkánál). Tekintettel a felületen feltárt kiemelkedő török kori emlékekre, továbbá a jövőbeni műemléki bemutatás egységben való kezelésére, e szakaszon a török kori viszonyok megtartása élvezett prioritást, ami nem tette lehetővé a korábbi (15 – 16. századi) periódusok teljes feltárását. A szondázó vizsgálatok azonban elegendőnek bizonyultak ahhoz, hogy a középkori és török kori jelenségek egymáshoz való viszonyát tisztázni tudjuk a vár egészének összefüggésrendszerében.

17 RKM 2008, 175 – 177.

A 2014. év legjelentősebb eredménye az Evlia Cselebi útleírásában (1664) és a vár karlsruhei térképvázlatán (1690) egyaránt szereplő dzsámi maradványaival azonosítható objektum felszínre kerülése, az alsóvár belsejébe vezető falszoros É-i oldalán. Az épület tömbjét a kaputorony É-i falának vonalában húzódó 15. századi támfalra „ültették", iránya a muszlim vallás követelményeinek is megfelel. A feltárások során viszonylagos épségben került napvilágra a dzsámi alépítménye, ill. lábazata. A 7,7×3 m alapterületű, 2 m magas lábazat megépítése a középkori falszoros-fal jelentős visszabontásával és kisebb részt bővítésével történt. A visszabontás után a középkori fal D-i és Ny-i síkja új homlokzati kiképzést, faragott kváderkő burkolatot kapott, a visszabontott középkori faltetőt és a török kori bővítést törtköves-kavicsos-habarcsos kiegyenlítő feltöltéssel hozták azonos szintre, melyre habarcsos- és agyagréteg formájában járószint-ágyazatok kerültek. Az objektum felépítménye igen lepusztult. A K-i zárófalát annak a középkori támfalnak a meghagyott szakasza képezi, melybe a dzsámit beültették. Az É-i oldal falának – törtkövekből és másodlagosan felhasznált középkori kváderekből rakott – alsó szakasza kb. 1,5 m magasságban maradt fenn. E fal belső oldalán nagy méretű kváderekből álló köpenyezés maradványait figyeltük meg. E köpenyezés alatt (a habarcsos járószint-ágyazatban) egy K–Ny-i irányú, 20 cm átmérőjű gerenda ágyazata mutatkozott, de gerendák nyomait az alépítmény más pontjain is észleltünk. A felépítmény bejárata a Ny-i (pontosabban ÉNy-i) oldalon nyílt, helyét 3–4 nagy méretű hasábra faragott fokból álló lépcső jelöli ki.

Az objektum építési korát több – a járószint-ágyazatokba taposott – II. Mátyás (1608–1619) és II. Ferdinánd (1619–1637) érem a 17. századra keltezi. Jelenlegi régészeti adataink – az ásatási megfigyelések és a veretek – szerint az építésre a 17. század első évtizedében kerülhetett sor, amit az 1630–40-es években egy megújítás követett.

A vár középkori periódusától idegen, jellemzően török építészeti megoldások (erősítő-merevítő gerendaszerkezet, nagykváderes falazat), a reprezentációra törekvő elemek (az alépítmény gondos faragású-falazású nagykváderes homlokzatai, a hasábköves bejárati lépcső, az ÉNy-i sarok élkiképzéses armírozása), valamint a gazdag és egységes török régészeti leletanyag azt mutatják, hogy kiemelt funkciójú török építménnyel állunk szemben, melyben a karlsruhei térképvázlat (kb. 1690) alapján – mely térkép e helyszínen jelzi a vár dzsámiját – a (17. századi) török imahelyet kell látnunk. A feltárt objektum alapterülete csekély, ezért felmenő részét feltehetően kiugratták, azaz a török épület egykor – jelen elképzelésünk szerint – külső formájában a régi oszmán-török építészet jellegzetes, konzolokra vagy oszlopokra kiülő, könnyű szerkezetű felépítménnyel rendelkező lakóházaihoz hasonlíthatott.

A dzsámitól É-ra eső felületen (3/A árok) folytatódott a 2007–2008-ban túlnyomórészt már feltárt 16–17. századi támfalrendszer (ágyúállás?) utolsó részleteinek tisztázása. Sikerült a felsővár D-i homlokzatához támaszkodó, közvetlenül a sziklatalapzatra alapozott terasz keltezését pontosítani a 17. századra. A szóban forgó területen egy DNy–ÉK-i irányú, több periódusú lépcsősor kb. 12 m hosszan követhető részletét is feltártuk. A felső szakasza késő középkori, feltehetően 16. századi, és a Bakics-féle építkezések eredménye. Egy ennél is korábbi periódus létére enged következtetni néhány további, sziklába vágott lépcsőfok, melyek vélhetően még a 13. századhoz, ill. az alsóvár 15. századi kiépüléséhez köthetőek. A lépcsősor középső, kiszélesedő, szabályos kősorokból álló szakasza egyértelműen török kori, e lépcsősor-periódus a dzsámi ÉNy-i sarkánál beszűkülve éles kanyarral D-nek fordul, és – elhagyva a dzsámi bejárati lépcsőjét – a falszoros kövezett járószintjéhez fut le. A lépcsősor e legalsó szakasza (3/B árok) jelentős mennyiségű középkori faragvány másodlagos felhasználásával összerakott, hevenyészett konstrukció, kialakítása a dzsámi megépítésével függhet össze. E lépcsőszakaszra ugyanaz a vastag sárga agyagréteg fedett rá (gyakorlatilag eltüntetve a lépcső ezen alsó, falszorosba kötő szakaszát), mely a 2007–2008-as feltárások során már jelentős hányadában feltárt 17. századi rézsűs támfal egységes külső felületkialakításaként is szolgált.

A 2014. évi ásatási felületen (3/B árok) a középkori falszoros újabb szakaszát tártuk fel, a középkori kövezetre 2–3 m-es vastagságban ráfedő, nagyrészt kora újkori leletanyagot tartalmazó köves omladék eltávolításával. A jó állapotú 15. századi kövezet a dzsámi D-i előterének kb. 2 m szélességű sávjában megszakad, a középkori kövezetet valószínűleg a muszlim imahely építése alkalmával távolították el. Az építmény D-i fala mentén néhány, famaradványokat őrző, s oszlophelyként is értelmezhető foltot dokumentáltunk, melyek esetleg a dzsámi felépítményét alátámasztó faszerkezettel hozhatók összefüggésbe. A falszoros 15. századi kövezetének D-i sávját kisebb mértékben, de szintén érintették a 16–17. századi átalakítások. A falszorost a török korban D-ről lehatároló és egyben leszűkítő (2007–2008-ban már azonosított) K–Ny-i irányú „kerékvető" kősáv nyomvonalának újabb szakasza került napvilágra, az agyagba rakott, nagy méretű kövek sorából álló szegélyezés nagy számban tartalmaz másodlagos felhasználású középkori faragványokat. A falszoros 2014. évi kutatási sávjának K-i határán bukkant elő (már a metszetfalban) egy, az alsóvár D-i főfalának támaszkodó épület 1–1,5 m magasságban ma is álló, armírozott ÉNy-i sarka. Az épületet a karlsruhei térképvázlat is a megfelelő helyen jelöli, feltárása a következő ásatási idény feladata lesz.

A falszorostól D-re eső felületen (3/C árok) folytattuk az alsóvár D-i főfalrendszerének tisztázó feltárását. E szakaszon a várfal súlyosan leromlott állapota már 1996–1997-ben szükségessé tette a műemléki állagvédelmi felfalazásokat, jelentősen befolyásolva a 2014. évi feltárás megfigyelési lehetőségeit. Ezzel együtt kisebb felületeken sikerült eredeti falszakaszokat dokumentálni. Így a 15. századi várfalszakasz egy visszabontott részletét, valamint a D-i főfal Bakics-kori (16. századi) átalakítás egy újabb egységét, mely a 15. századi várfal K-i folytatását megsemmisítette. Utóbbi egy „olaszos" kiképzésű, a 2007–2008-ban feltárt Bakics-falszakaszhoz képest kb. 1,5 m-re „visszaugratott", átlós törésű-kiszögelésű „félbástya", melynek belső terét az építők döngölt agyagrétegekkel váltakozó, erősen tömörített habarcsos-kavicsos rétegekkel töltötték fel. (E kitöltési rétegeket kb. 3,5 m mélységig követtük, benne a megsemmisített 15. századi falsík visszabontott faltetőzete nem bukkant elő, ugyanakkor szórványos, de rendszert mutató cölöpnyomokat figyeltünk meg.) E „félbástya" megújítására a 17. században került sor, ekkor került kialakításra É-i peremén a kerékvető-sáv, mellyel egyidejűleg a védmű-szakasz új járószintet is kapott, a korábbi szintekre ráfedő, sárga agyagréteg formájában. A „félbástya" DK-i sarkán, a faltetőn, egy 17. századi osztrák veret is előkerült.

A 2014. év igen gazdag török kori és kora újkori tárgyi emlékanyagot eredményezett (pénzek, mázas talpastál-, kínai porcelán-, és festett fajansztöredékek, üveg karperecek, faragott fanyelű

kés, sodronying foszlány, bronz *phalera*, ágyú- és puskagolyók, ill. írókás díszű tányér- és fehér festésű motívumokkal díszített ún. tejesköcsög-töredékek). A korábbi évekhez hasonlóan nagy mennyiségben kerültek elő – nemcsak másodlagosan beépítve, hanem az omladékból is – középkori (esetenként reprezentatív 13. századi) kőtagozatok. Ezek származási helyeként igen nagy valószínűséggel merül fel a közeli Vértesszenkereszt monostora.

Ásatásvezető: Kovács Gyöngyi (MTA BTK Régészeti Intézet); kutatásvezető, szakmai konzulens: Hatházi Gábor (Emberi Erőforrások Minisztériuma); közreműködő régészek: Szöllősy Csilla (Szent István Király Múzeum), Kolláth Ágnes (MTA BTK Régészeti Intézet).

Régésztechnikusok: Keszthelyi Orsolya, Kovács Bianka, Pokrovenszki Krisztián. Térinformatika: Holl Balázs, fotogrammetria: Vajda József és Györffy Ilona. Tervező: Gál Tibor. Egyetemi hallgatók: Belegrai Tamás, Mag Hella.

Kovács Gyöngyi – Hatházi Gábor

92. Csór, Csárda alatti dűlő I (KÖH 84547)

(Fejér megye) **Lt**

2014. június 3. és június 23. között a Szent István Király Múzeum a NIF Zrt. megbízásából megelőző régészet feltárást végzett a lelőhelyen. Előző évben a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ Mesterházy-Ács Zsófia irányításával próbafeltárást végzett a területen, a munkálatokat a Székesfehérvár nyugati elkerülő III. ütemének építése indokolta.

1360 m^2 terület lett lehumuszolva a 8-as sz. főút mellett, a leendő É-i csomópont területén, egy domb erősen erodált K-i oldalán. A felület megnyesése során egy késő vaskori, kelta ház, a hozzá tartozó kemence és a házba beásott gödör kerültek elő. A házból nagyobb mennyiségű, a LT C időszakra datálható kerámia volt. Feltételezhető, hogy a nagyobb kelta telepet a természetes erózió, valamint a második világháború pusztítása (a nyesett felületen több lövészárok is átvágott) erősen rongálta.

Munkatársak: Pozsgai Helga régész, Major Tibor, Kovács Dömötör és Gruming Dia régésztechnikusok.

Savanyú Bálint

93. Csurgó, Török Bálint u. 1. előtt (KÖH 87221)

(Somogy megye) **Á**

A Csurgói kistérségben, a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztés projekthez kapcsolódó földmunkákkal párhuzamosan, az MNM NÖK munkatársai régészeti szakfelügyeletet végeztek. Ennek során, 2014. június 12-én, a hatodik szakaszon, Csurgó belterületén, az Iharosi útból K felé elágazó Török Bálint u. 1. sz. ház előtt, a gépi árokásást megelőzően, a villanyoszlopok mellett ásott kézi szondában Árpád-kori kerámiatöredékeket, valamint egy agyaggolyó-töredéket észleltünk. A hozzájuk tartozó régészeti jelenség nem mutatkozott sem a kézzel ásott szonda profiljában, sem utána, a gépi árokásás során. Itt kb. 60 cm mélységig bolygatott a terület a többszöri közműfektetés eredményeként. Valószínűleg az ennél mélyebbre (-90 cm) hatoló kézi szonda és a Török Bálint u. Iharosi útba csatlakozása alatti átfúráshoz szükséges, a kábelároknál szélesebb gépi leásás a lelőhely egy kisebb, sekély objektumát semmisítette meg. A továbbiakban csak 60 cm mélyre ásott kábelárok a lelőhely többi objektumát nem érintette. Ez egy új, korábban ismeretlen régészeti lelőhely, mely Csurgó É-i végén, a Felső-Csurgónak nevezett településrészen, a Máriási-patak és a Kert-Aljai-árok által közrefogott, É–D-i dombon terül el. A lelőhely pontos kiterjedése a szakfelügyelet keretin belül nem volt tisztázható.

Munkatárs: Spolár Erika múzeumi asszisztens.

Tokai Zita Mária

94. Damak határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, B, Kö**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.

Demeter rész (KÖH 88201): A lelőhely Damaktól ÉK-re, a Damakot Hegymeggel összekötő út É-i oldalán, a Koldus-domb lábánál található. Az 50×50 m-es területen szórványos középkori kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

Szaladás (KÖH 88203): A lelőhely Damaktól D-re, a Kerekhegy oldalában, a Damak és Edelény közötti úttól K-re található. Az 50×50 m-es területen közepes intenzitású neolit és bronzkori kerámiát gyűjtöttünk.

Fekete László

95. Dány, Kápolna-dűlő (MRT 11. k. 5/2. lh., KÖH 25792)

(Pest megye) **Á, Kk**

A már korábban ismert lelőhelyről Kupor Zoltán fémkeresős középkori fémleleteket (Árpád-kori és késő középkori pénzeket, pecsétgyűrűket, pántgyűrűket, késő középkori viseleti elemeket) szolgáltatott be a szentendrei Ferenczy Múzeumba. A lelőhely bejárására, újbóli lehatárolására 2014. november 14-én került sor.

A lelőhely Dány K-i határában, a Dányi-ág vízfolyástól közvetlenül Ny-ra, egy kiemelkedésen (Dányi-Útra-Dűlő) található. A lelőhely jelenleg mezőgazdasági művelés alatt áll. A patakparttól D-re elhelyezkedő, ÉNy–DK irányú kiemelkedés letelepedésre alkalmas területnek számíthatott a középkorban is. A lelőhely Ny-i, kiszállásunkkor felszántott területén Árpád-kori és késő középkori cserepeket gyűjtöttünk. A leletek a magasabb területek felé sűrűsödtek. A lelőhely középső és K-i részén – mely 2014 novemberében már bevetett állapotban volt – főként késő középkori cserepeket találtunk. Ezen a részen, nagyjából a lelőhely legmagasabb pontján egy kb. 10 m sugarú körben szétszántott téglatörmeléket figyeltünk meg, talán ez jelezheti az egykori templom helyét, melyet a lelőhely neve is őriz. Ettől É-ra és K-re további, kisebb, szórtabban elhelyezkedő téglatörmelékes foltok jelentkeztek, talán egykori épületek helyeit jelölik. A kiemelkedés É-i, a folyóvízhez közeli, valamint D-i lejtőin a leletek fokozatosan megszűntek.

A lelőhely határa az eddig feltételezettől ÉNy-i és DK-i irányban is távolabb húzódik, egy nagyjából 1 km×100–200 m-es sávot alkotva.

Munkatársak: Bózsa Anikó, Buránszki Nóra, Kiss Katalin, Patay Róbert régészek.

Herbst Anna – Rácz Tibor Ákos

96. Dávod, vízműtelepnél[18]
(Bács-Kiskun megye) **Sza**

2014. október 21-én a Felső-Bácskai Ivóvízminőség-javító program – vízműtelepek rekonstrukció beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan Bácsalmás, Gara, Dávod és Felsőszentiván területén végeztünk terepbejárást.

A beruházási területek környezetének fedettsége a vizsgálat időpontjában változatos képet mutatott, de mindegyik helyszínen találtunk több-kevesebb kutatásra alkalmas területet. Ennek ellenére egyedül a dávodi vízműtelepnél sikerült egy régészeti érdekű területet (Dávod, RÉ1) regisztrálnunk, melyről szórványos mennyiségű késő szarmata kerámiatöredék került elő.

Munkatársak: Bottyán Katinka, Hrabák Zita, Kovács Sándor, Szabados György.

Harkai István

97. Debrecen, Középkori mezőváros (Nyugati kiskörút, Arany János u.) (KÖH 35196)
(Hajdú-Bihar megye) **Kú, Ú**

A Debreceni Járásbíróság területén, az Arany János u. 25–31. sz. alatt megelőző feltárásra került sor, 2014 januárjában. A mai Arany János utcát 1638-ban nyitották meg, Kádas utca néven. A terület rendezésének megtaláltuk a nyomait. Számos árkot találtunk, amelyekkel a mocsaras területről elvezették a vizet. Az egykori Kádas utca É-i oldalán is végigfutott egy, ami a vizet a várost körülvevő árokba (a mai Nyugati utca) vezette. A feltárt régészeti jelenségek a kora újkorból, újkorból származnak. Találtunk terménytároló vermeket, faszerkezetes és tégla kutakat, árkokat, kerítések, vagy karámok cölöpjeinek ásott lyukakat. A leendő Járásbíróság területe alatt két, 19. századi téglaépítésű ház alapjait figyelhettük meg, a mai járószinttől 2,5 méter mélységben. A házak alapjai a területet egykor lecsapoló, de az építkezés idején már feltöltődött árkokra épültek. A két ház közelében a szintén téglából készült kutakat is megtaláltuk, valamint a ház körül ásott vermeket.

Munkatársak: Jurás Ákos, Fehér Csaba.

D. Szabó László

98. Derecske, Nagy-Szőlős-kert I. (KÖH 71347)
(Hajdú-Bihar megye) **Ő? I**

Derecske Város Önkormányzatának beruházásában a Derecske szennyvíztisztításának és csatornahálózatának fejlesztése tárgyú projekt keretein belül, 2014. február 24-től március 3-áig régészeti megelőző feltárást folytatott a Déri Múzeum a derecskei szennyvíztelepen, mely a település D-i határán, a Derecskei-Kálló-pataktól ÉNy-ra található, az egykori anyagnyerők szomszédságában.

A nagyműtárgy (medence) és a szennyvíziszap-tározó területén összesen 7 árok, 2 gödör, 1 kút, 2 cölöphely és 1 temetkezés került elő. Korhatározó leletet egyetlen objektum sem tartalmazott, az előkerült kerámiatöredékek alapján az árkok esetlegesen az őskorra keltezhetőek. A melléklet nélküli, erősen zsugorított ÉK–DNy tájolású, rossz megtartású váz az egyik árokban jelentkezett, melynek betöltése megegyezett az árokéval. A feltárt, többnyire egyenes vonalú árkok értelmezését nehezíti a kapcsolódó struktúrák hiánya, illetve az ásatási terület csekély mértéke.

Munkatársak: Hága Tamara, Szolnoki László régészek; Czakó Viktória geodéta; Csutak Tünde és Volosinovszky György régésztechnikusok.

Hullám Dénes

99. Derecske, Nyilas-dűlő (KÖH 75239)
(Hajdú-Bihar megye) **Sza**

Az M4-es autópálya építési munkálatait megelőzően a debreceni Déri Múzeum munkatársai 2009-ben és 2012-ben terepbejárást végeztek Berettyóújfalutól É-ra, a 47-es sz. főúttól ÉÉNy-ra. A terepbejárás során őskori, kora neolit, kelta, szarmata, kora újkori településnyomokat lokalizáltak.

A lelőhelyen az MNM NÖK munkatársai végezték a próbafeltárást 2014. augusztus 19. és szeptember 25. között. A lelőhely Berettyóújfalutól É-ra, egy megközelítőleg É–D irányú dombon helyezkedik el. A próbafeltárás során összesen 12 régészeti objektumot – 8 gödröt, 1 épületet, 2 árkot, 4 kutat – tártunk fel. Az előkerült jelenségek egy szarmata településhez tartoztak.

Munkatárs: Pásztor István. A geodéziai felmérést az MNM NÖK, V. Régió, M4 Geodéziai Csoport végezte el.

Cséki Andrea

100. Domaszék, Masa-tanya (KÖH 72987)
(Csongrád-megye) **Á**

Az 55-ös sz. főút Szeged Ny-i elkerülő–Mórahalom elkerülő (4+475-18+202 kmsz.) közötti szakasz 11,5 kN tengelyterhelésre történő burkolat-megerősítés és párhuzamos kerékpárút építése kapcsán 2014. április 23–28. között próba-, majd október 21. és 30. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen. A lelőhely Domaszéktől Ny-ra, az 55-ös sz. főút mindkét oldalán, a nyomvonal 12+750 és 12+950 kmsz között részén található.

A két feltárás során összesen 332 m^2-nyi területet kutattunk meg, amelyen 15 objektumhoz tartozó 19 jelenséget bontottunk ki és dokumentáltunk. A műúttól É-ra, a tervezett vízelvezető árok nyomvonalán 45–50 cm vastag kevert betöltésű réteg alatt már kirajzolódtak a régészeti korú jelenségek a sárgásbarna, homokos altalajban. A Ny–K-i irányú szelvényünk teljesen fedettnek bizonyult. Az ovális és kerek alaprajzú gödrök mellett egy épület kisebb részlete, valamint egy nagy méretű jelenség foltja is beleesett a próbaárok nyomvonalába. Ez utóbbira, mivel mindkét szelvényfalban folytatódott, D-i irányban rábontottunk, hogy legalább az egyik oldala teljesen feltárásra kerüljön. Az 55-ös sz. út D-i oldalán húzódó két szelvényünk közül az egyik negatívnak bizonyult, míg a másikban, igaz ritkásabb intenzitásban, de szintén rajzolódtak gödörfoltok. Egy recens beásás kivételével, mindegyik jelenségből jellegzetes Árpád-kori leletanyag került elő.

A feltárás munkatársai: Olgyay János, Gábor László, Pópity Dániel, Nagy Norbert, Takács Gábor, Gyűrösi Tímea, Bóka Péter, Kujáni Yvett.

Varga Sándor

18 A lelőhely a Közhiteles Nyilvántartásban nem került rögzítésre.

101. Domaszék, Városszél I. (KÖH 72983)
(Csongrád-megye) **Sza**

Az 55-ös sz. főút burkolat-megerősítés és párhuzamos kerékpárút építése kapcsán 2014. április 24-én és 28-án a Domaszék K-i határában található lelőhelyen végeztünk próbafeltárást. A szóban forgó lelőhely feltárásra kijelölt szakasza Domaszéktől DK-re, a nyomvonal 9+975 km és 10+320 km pontjai között feküdt. A korábbi terepbejárás során a D felől benyúló lelőhelyen bronzkori, népvándorlás kori és Árpád-kori felszíni telepnyomok kerültek elő. Az előrejelzés alapján a lelőhely nyomvonalszakasz középső harmadát érintette 345 m hosszan.

A kotró a három különálló tagból álló, mindösszesen 3625 m^2 alapterületet lefedő szelvények K-i szélén levő L-alakú szakaszon kezdte a munkát. A fekete humuszos talajtakaró vastagsága a műúttól távolodva, azaz É felé egyenletesen nőtt. A kutatásunk ezen a szakaszon pozitív eredménnyel járt. A földút mellett egy gödör foltja került elő. Tovább Ny felé egy-egy árokszakasz húzódott É–D irányban. Ezekből kézzel formált kerámia került elő. Tovább haladva Ny-i irányban három szondát nyitottunk. A Ny-i két szondában 2 szarmata gödör és 2 árokszakasz került elő. A legnyugatibb kitűzés területén nem tudtunk kutatni. Ezt a terepviszonyok és egy vízvezeték akadályozták. A humuszolással kutatott terület mindösszesen 391,44 m^2 tett ki. Az átlagosan 50 cm vastag humuszréteg alatt előkerült objektumok foltjának bontását a Ny-i oldalról kezdtük el. Mindösszesen 9 objektumot bontottunk és dokumentáltunk. A Ny-i oldalon 3 gödör és 3 árok, K-en 2 árok és egy gödör feltárása zajlott le. A beásások jól kivehetőek voltak az átlag 60–80 cm vastag talajtakaró alatt, a világosbarna altalajon. Az objektumok többségében volt pár lelet, amelyek római kori szarmatának bizonyultak. Pár árokban csak csontok voltak. Utóbbiak kora is bizonyára szarmata lehetett a betöltések alapján. A korábban jelzett Árpád-kor nyomára nem akadtunk a szelvényekben. A geodéziai felmérést a Móra Ferenc Múzeum végezte. Erre május 5-én került sor. A leletek az elsődleges feldolgozás alatt és az után is a Móra Ferenc Múzeumban kerülnek végleges elhelyezésre. Megkezdődött a leletanyag tisztítása, a dokumentáció összeállítása.

A feltárás munkatársai: Nagy Norbert, Takács Gábor, Gyűrösi Tímea.

Pópity Dániel

102. Dombiratos határa
(Békés megye) **Ő, Sza, Ge, A, Á, Kk**

A Békés megyei Ivóvízminőség-javító program – vízbeszerzés és víztisztítás, iszapkezelés tervezési és kivitelezési munkái – Battonyai mellékág (Kunágota, Lökösháza, Kevermes, Dombiratos, Kisdombegyház, Magyardombegyház, Battonya) távvezeték megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást, 2014. szeptember 29. és október 2. között.

A tervezett beruházás terepbejárással vizsgált szakaszai Battonya, Magyardombegyház, Kunágota, Dombiratos, Kevermes és Lökösháza területén kerültek megvalósításra.

Dombiratos határában összességében 7 új régészeti lelőhelyet: Kupa II. (KÖH 87479), Kupa III. (KÖH 87481), Kupa IV. (87483), Kupa V. (KÖH 87489), Kutas-éri-csatorna I. (KÖH 87491), Kutas-éri-csatorna II. (KÖH 87493), Kutas-éri-csatorna III. (KÖH 87495), és egy régészeti érdekű területet (RÉ6) sikerült lokalizálnunk, melynek során őskori, szarmata, gepida, avar kori, Árpád-kori és késő középkori leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Bottyán Katinka, Hrabák Zita, Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Pál Róbert, Szabados György.

Harkai István

103. Dombóvár, Krúdy Gyula utca (KÖH 87987)
(Tolna megye) **Ő**

Az újdombóvári Krúdy Gyula utcában, 270 m hosszan földkábelt fektettek. A január 22–29. között végzett régészeti felügyelet során, a 60. sz. ház előtt, kb. 50 cm mélyről jellegtelen, durva, őskori kerámiatöredékeket és néhány állatcsontot gyűjtöttem be. Objektum foltja nem jelentkezett.

K. Németh András

104. Dombóvár, Szilfás (KÖH 54785)
(Tolna megye) **Ró?**

A Szilfásra vezető bekötőút mentén, a Dombóvár és térsége ivóvízminőség-javító program tárgyú projekt kivitelezése során a bekötő út É-i oldalán futó ivóvízvezeték nyomvonalán végeztünk minősített régészeti szakfelügyeletet, 2014. november 17-én. A halastótól a domboldalra egy bevágásban felkapaszkodó út két oldalán nyilvántartott régészeti lelőhely van. Várható volt, hogy a kivitelezéssel a lelőhelyet csak a domb tetején, az eredeti talajszint keresztezésekor érintik majd. Ezért ezen a részen fokozottan figyeltük és nyestük az itt futó árokszakasz oldalát. Ennek eredményeképpen egy, a nyomvonalat keresztező objektum foltja rajzolódott ki az oldalfalban. A közműárok alját is megnyesve, majd rábontva a kritikus részre 1 m mélységben mintegy 3 m széles, az eredeti felszíntől mérve 2,4 m mély, meredek falú 'V' keresztmetszetű árok rajzolódott ki előttünk. Barna, humuszos betöltésében értékelhető régészeti lelet nem, csak pár szem söder volt. Metszete alapján feltételezhető, hogy római kori útárok lehetett.

Szabó Géza

105. Dozmat, Római katolikus templom (Szent György templom) (KÖH 45935)
(Vas megye) **Ró, Á, Kk, Kú**

Kiss Gábor régész és Zágorhidi Czigány Balázs örökségvédelmi referens részvételével helyszíni szemlét végeztünk 2013. augusztus 27-én a templomban, amelynek padozatát a felújítási munkálatok miatt felszedték. Másnap megkezdtük a belső tér kutatását, melyhez a kézi erőt a falu társadalmi munkában biztosította.

A hajó földjéből kiemeltük a templom küszöbköveként használt, teljesen lekopott késő római sírkőtöredéket. A templombelsőben két barokk kriptáról tudunk, ezek közül az egyiket feltöltötték, a másik ötszög alaprajzú, csatári kő alapú és tégla dongaboltozattal fedett terében legalább 10 összeomlott 19. századi koporsó volt. A kripta lejáratába faragott köveket falaztak.

A hajó belső terében, abban a vonalban, ahol kívül a D-i oldalon a falkutatás íves szentélyindítást talált, egy háromkaréjos építmény alapjait bontottuk ki. A hajó Ny-i részében ásott árkainkban további alapokat nem találtunk, így valószínűleg nem

rotunda, hanem egy háromkaréjos záródású épület részletét találtuk meg. A karéjok öntött falazási technikával készültek, és az É-i oldalon a két karéj találkozásánál *terrazzopadló* részletét találtuk meg. A templomban *tegulák*, római téglák és *tubus* darabjai is előkerültek, amelyek jelenléte és a szokatlan alaprajz felveti annak lehetőségét, hogy a középkori egyházi épületet a szakirodalom eddigi feltételezésének megfelelően, egy római kori épületre alapozták. E mellett szól még a templom Ny–K-i iránytól jelentősen eltérő (320-140º) tájolása is.

A templom belterületének földjében kevés koraújkori kerámiatöredéket figyeltünk meg, valamint a már említett *terrazzo*-darabokon kívül koporsó- és palaszegeket és csizmapatkó töredékét gyűjtöttük össze. Fémkeresés során egy vésett díszű bronzgyűrű is napvilágra került. A tárgyakat Gy. 2013.16.1-5. számokon vettem nyilvántartásba.

Drénezés miatt körbeásták a templomot 2014. július 3-án. Ennek során napvilágra került több, minden valószínűség szerint korábbi épülethez tartozó falcsonk, amely tovább erősítette azt a feltételezést, hogy a templomot egy római épületre alapozták.

A D-i homlokzat közepén található *lizéna* alatt egy a templomfalra merőleges, 150 cm széles, korábbi falszakaszt találtunk. A fal alapozásának Ny-i oldalán egyöntetű téglaköpeny figyelhető meg, míg a K-i oldalon jól látható a csatári kőből épített, habarcsos falazat. A falat a felszínen a templomtól D-re álló fa feszület alapzatáig tudtuk követni. A *lizéná*tól K-re az árokban a mai falsíktól 30–40 cm-t ugrik ki az alapozás, amely habarccsal összeépített csatári palából áll és iránya látszólag eltér a templom falainak irányától.

A szentély É-i oldalán elhelyezett magassági csap alatt jól megfigyelhető egy kiugró, ám félkörívben lecsorbázott falsík, és ugyanitt, a szentély É-i válla és a szentély fala találkozásánál egy L alakban kiugró csatári kő falsarok is található.

A sekrestyétől ÉK-re egy, a sekrestye É-i falára merőleges, 90 cm széles, habarcsba rakott csatári kövekből álló falszakaszt találtunk, amely talán a korábban itt álló római épületegyütteshez tartozhat, és valószínűsíthető, hogy visszabontására a barokk sekrestye építésekor kerülhetett sor.

A sekrestye É-i fala alatt két, a sekrestye építésekor részben elpusztított Ny–K-i tájolású váz maradványait találtuk meg; egy koponyát és tőle ÉNy-ra két párhuzamosan elhelyezkedő karcsontot. A koponya mellől egy sárgásfehér üveggyöngyöt gyűjtöttünk. A templom körüli temető e két temetkezésére tehát ráalapozták a barokk falakat.

A hajó Ny-i végének É-i szakaszán szintén azt tapasztaltuk, hogy a falalap 40 cm-re ugrik ki falsíktól, és ezen a szakaszon *terrazzo* maradványokat találtunk. A falszakasz és a toronyalap találkozásánál kb. 70 cm mélyen a falak tájolásától eltérő, egybefüggő csatári kő réteg fut, amelyen 2–3 cm vastagságban a római korra jellemző sóderes habarcsréteg figyelhető meg.

A templom melletti árok kidobott földjéből Árpád- és késő-középkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk, ugyanitt középkori temetkezések csontmaradványait figyeltük meg. A sekrestye falai alól előkerült gyöngy kora is az Árpád-korra tehető.

Munkatárs: Derdák Ferenc geodéta, Kőszegi Ádám régésztechnikus-gyűjteménykezelő, Vámos Péter régésztechnikus.

Kiss Gábor – Pap Ildikó Katalin

106. Dóc, Gurus-part (KÖH 20592)

(Csongrád megye) **B, Á, Kk, Kú**

A Szegedi kistérség és Kiskőrös kistérség Optikai körzethálózat építése I. ütem megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást a szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársaival együttműködve, 2014. augusztus 14-én és 26-án.

A tervezett beruházás terepbejárással vizsgált szakaszai Szeged, Sándorfalva és Dóc területén kerültek megvalósításra. A beruházási területen, illetve annak pufferzónájában a vizsgálat időpontjában nagyobb részben kutathatatlan területeket találtunk. Főként Dóc külterületén volt jelentősebb számú szántóterület, ahol a terepi vizsgálatokat el tudtuk végezni.

Dóc területén leletek kerültek elő a 20601, a 20602 és a 20592 nyilvántartási számú lelőhelyek között futó nyomvonalszakasz mentén. Mivel megfigyeléseink alapján e három lelőhely feltehetően egy nagyobb lelőhely eddig külön-külön nyilvántartott részeiként értelmezhető, javasoltuk azok egy lelőhellyé történő összevonását Dóc, Gurus-part néven (nyilvántartási szám: 20592). A lelőhelyről bronzkori, Árpád-kori és késő középkori-kora újkori leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Benedek-Bene Zsuzsanna, Hrabák Zita (MNM NÖK); Kujáni Yvett és Miklós Eszter (MFM).

Harkai István

107. Döbrököz határa

(Tolna megye) **Lt, I**

Sütvénypuszta (KÖH 87985): Március 12-én lakossági bejelentés nyomán egy 1982–1983 körül talált csontvázas temető helyszínét azonosítottam a bejelentő segítségével. A csontvázak a ma már elhagyott puszta belterületén, az út K-i oldalán fekvő árok gépi erővel történt készítése során kerültek elő. Bár ismeretlen jellegű leletek is voltak a vázak mellett, a bejelentőnek a felettesei megtiltották, hogy értesítse a múzeumot. A vázak előkerülésének helyén, az út 1970-es évek elején történt építéséig kisebb kiemelkedés feküdt, amelyet akkoriban elhordtak, a temető egy része tehát már akkor megsemmisülhetett. A környéket minden irányban alaposan bejártam, de embercsontot vagy további leleteket nem találtam. Sütvénypusztán, 19. századi adatok szerint, templomrom feküdt, amelynek helye azonosítatlan. Terepszemlém alapján a középkori falu és templom máshol kereshető.

Újtelep út 15. (KÖH 72523): Február 7-én, a falu K-i részén földkábelfektetés régészeti felügyeletét végeztem, kb. 120 m hosszan. A közelben ismeretlen korú csontvázas temető ismert: az Újtelep u. 15. sz. ház telkén, 1980-ban, földmunka során ismeretlen korú, melléklet nélküli csontvázas sír került elő. A lakóktól megtudtam, hogy a szomszédos 14. sz. háznál is kerültek elő csontvázak, szintén melléklet nélkül.

A nyomvonalban régészeti lelet csak szórványként került elő: egy megduzzadó, grafitos kelta perem, néhány állatcsont és egy őrlőkőtöredék, amely egy kelta telep közelségére utal. Úgy tűnik, hogy a szokatlanul mély fekvésű, Ny–K-i irányban legalább 50 m hosszan húzódó csontvázas temető É-i széle éppen a földkábel vonaláig húzódott, de nem érintette azt.

K. Németh András

108. Drégelypalánk, Drégelyvár (KÖH 28527)

(Nógrád megye) **Kk, Tö, Kú**

A Drégelypalánk felett emelkedő Várhegyen, Drégely várának D-i végében 2013 és 2014 őszén megelőző feltárást végeztünk a 2003-ban, Majcher Tamás vezette próbaásatás folytatásaként. A feltárások célja a 2014-re tervezett műemléki helyreállításhoz kapcsolódott: Az építészeti tervekhez szükséges szintadatok megszerzése, továbbá a helyreállítandó falak, ill. az ismeretlen részletek feltárása.

A kutatás pontos helyszíne a vár D-i végén, a vár legkorábbi részének helyet adó sziklától egy sziklaárok által elválasztott sziklatömb volt, melyen már a kutatások megkezdése előtt is falszakaszok maradványait lehetett nyomon követni. A szabálytalan formájú szikla felszínén a falomladékokat magában foglaló kultúrréteg kúpos feltöltést képezett, középen alkotva a legvastagabb rétegsort. A 2003. évi ásatás során két szondát nyitottak a sziklatömb Ny-i felében, 7. és 8. számmal.

A 2013. évi kutatást két szonda kijelölésével kezdtük. A 2013/1-es szelvény a szikla DK-i negyedében helyezkedett el, nagyjából 4×3,5 m-es alapterületű volt. Ettől É-ra, egy 1 m-es tanúfal meghagyásával jelöltük ki a kb. 4×5 m-es 2013/II-es szelvényt. Mivel látható volt, hogy az utóbbitól Ny-ra még mindig jelentős feltáratlan terület terült el, s a tervezéshez mindenképpen szükséges volt a falak helyzetére és irányára, itt – egy újabb 1 m-es tanúfal után – nyitottuk meg a 4×4-es méretű 2013/3-as szelvényt. A terep adottságai miatt mindegyik szelvény szabálytalan, inkább körcikk formájú volt. 2014-ben a meghagyott tanúfalakat bontottuk el, ill. teljesen kitakartuk a Majcher Tamás által már feltárt, de időközben visszatemetett területeket is, letisztítva a megmaradt falkoronákat. *(Az illusztrációt lásd lent!)*

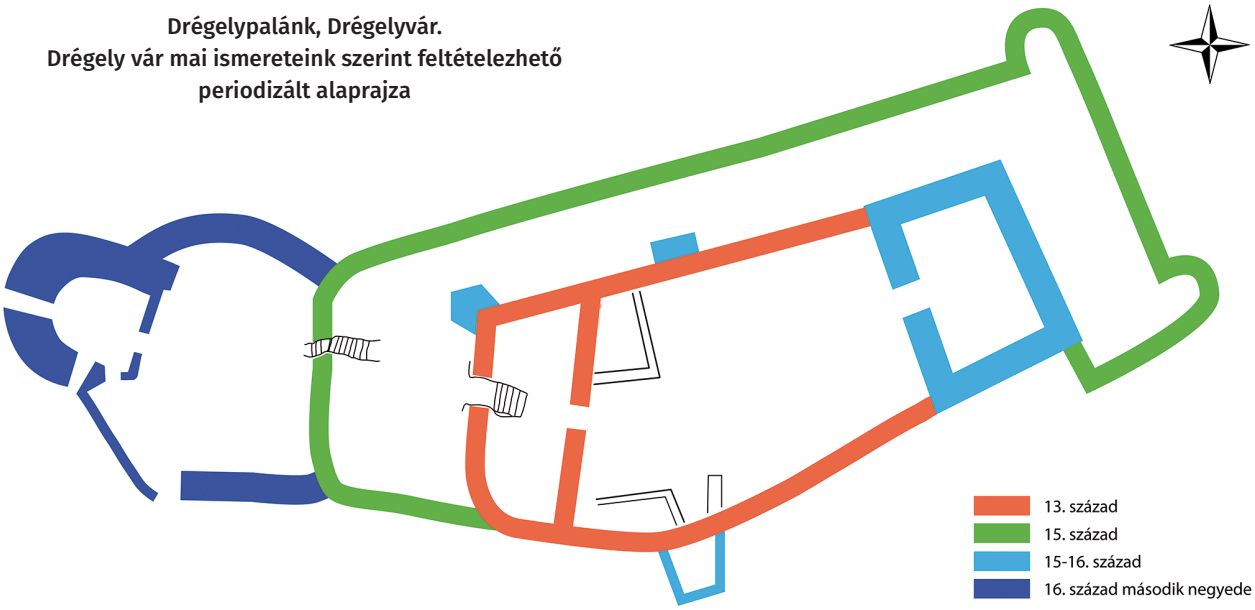
A feltárás során három meghatározó réteget figyeltünk meg. A legfelső a falomladék és a modern humusz keveredéséből alakult ki (SNR-001-003), kb. 15–20 cm vastag. Alatta kezdődött a vastag pusztulási feltöltés, mely már részben az épület természetes pusztulásával jött létre. Erre utal a kisebb mértékű rétegződése, mely főleg a 2013/2. szelvényben volt megfigyelhető (ide tartozó rétegek: SNR-005; SNR-008; SNR-012). Ezek alatt értük el az eredeti járószintre boruló, az épület használatával és erőszakos pusztulásával összefüggő kultúrréteget (SNR-010; SNR-011; SNR-016). Ezek mind a legkorábbi járószintre fedtek, melyet részben a szikla felszíne (2013/3. szelvény), részben egy mesterséges, döngölt agyagos feltöltés (2013/2. szelvény, SNR-015) jelentette.

Az építmény falainak megtartási foka eltérő volt. Legrosszabban az eróziónak leginkább kitett DK-i részen (2013/1. szelvény) maradtak fenn, ahol a falvonulat határai helyenként csak a vésett sziklafelszín és a rajta látható habarcsnyomok alapján volt rekonstruálható. Jól meg lehetett figyelni azonban itt is – és a 2013/2. szelvényben is –, hogy a természetes szikla-hasadékokat a falalapozások helyén másodlagosan felhasznált, általában törött téglákkal töltötték ki. A 2013/1-es szelvény területén a belső járószintet csak egy nagyon kis foltban értük el, a többi a tanúfal alá esett. Az ÉK-i és az ÉNy-i szelvényekben a falak már jobb megtartásúak voltak. Egyaránt megfigyelhettük az oldalsó hosszanti (K-i és Ny-i) védőfalakat és a keresztirányú (É-i) zárófalat. A falvonulatok alapján meg tudtuk erősíteni, hogy a drégelyi vár D-i kapujától még délebbre lévő sziklán egy oválishoz közelítő, de inkább szabálytalan alaprajzú ágyútorony emelkedett. A támadásnak kitett falai rendkívül vastagok voltak: Ny-on 3,5–3,8 m; K-en 2,5–2,8 m. Az É-i oldalon, a falszoros irányába a zárófal mindössze 70 cm vastagságú volt.

A 2013. évi feltárás során egy ágyúlőrés is előkerült. Ez a K-i oldalon helyezkedett el, a várkapu felé vezető útra nézve. Ennek vízszintesre faragott, lépcsőzetes kialakítású alja volt, s kifelé szűkülő oldalai.

Az ágyútoronynak bonyolult megközelítési rendszere volt. Egy kizárólag gyalogos megközelítési lehetőség nyílt a K-i fal É-i szakaszán (2013/2. szelvény). Itt a védett sziklaszoros kapuja mellől egy sziklába vésett folyosó indult az ágyútorony sziklaplatójához, vagyis az ágyútorony falához. Az íves folyosó alját habarcs töltötte ki, vagyis itt egy lépcső lehetett. A lépcső valamilyen – egyelőre nem rekonstruálható – módon az ágyútoronyhoz vezetett, ahol egy kisebb forduló után befordult egy

Drégelypalánk, Drégelyvár.
Drégely vár mai ismereteink szerint feltételezhető periodizált alaprajza

keskeny ajtóhoz, melynél két lépcsőfok vezetett le az ágyútorony járószintjére. A két lépcsőfok másodlagosan felhasznált gótikus kőfaragványokból állt.

A torony másik, jóval szélesebb „bejárata" az É-i oldalon nyílt. Itt, a keskeny falon egy jóval szélesebb nyílás volt, melynek két szélén, a fal belső oldalán egy-egy perselykő került elő. A perselykövek elhelyezkedéséből arra következtethetünk, hogy a kapu kifelé nyílt. A K-i perselykő (2013/2. szelvény) egy tojásformájú kőből lett kifaragva, míg a Ny-i egy kocka alakúból. Az utóbbi talán szintén egy másodlagosan felhasznált kőfaragvány lehetett. A Ny-i perselykőtől még nyugatabbra egy faragott kövekből álló masszív alapozás került elő. A kapuhoz való közelsége és a felületén lévő nagy méretű vaslemezek alapján kézenfekvő magyarázatnak tűnik, hogy ez volt az ágyú- és lőszeremelő daru alapozása, s éppen a katonai felszerelés beemelése miatt volt szükség az egész É-i nagy méretű kapura. A kapun kívül egy kisebb rámpa lehetett, mely részben sziklába lett faragva, részben fából készülhetett. Az utóbbira több egyértelmű nyom is utalt, a szikla oldalába és aljába faragott gerendafészkek formájában. Valószínűleg a daruval beemelt felszerelést erre a rámpára helyezték, s onnan már betolták (behúzták) az épületbe.

Az ágyútorony ÉNy-i sarkában, a Ny-i falban egy kisebb fülkét alakítottak ki. A fülke alja nagyobb faragott kövekkel volt kirakva, ezeket átégett agyagréteg borította. A jelenséget leginkább egy kandallóhelyként értelmezhetjük. Kályhának ezért nem alkalmas, mert három felülete is kőfal lenne, s ezzel kifejezetten pazarló lett volna. Ettől függetlenül az ágyútoronyban biztosan kellett lenni egy szemes kályhának is, amire nagy mennyiségű, vörös anyagú, erősen bordázott felületű, összeszűkülő végű, poháralakú kályhaszem utal. Ilyen kályhaszemekből minden szelvény területén kerültek elő töredékek.

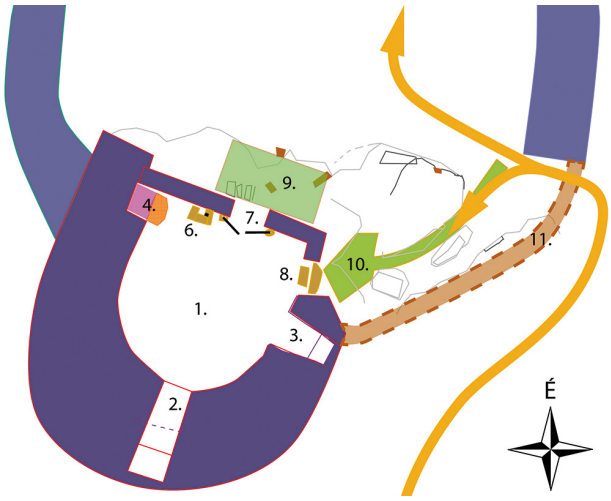
Az ágyútorony fedése fából készülhetett. Erre több részlet is utal. Egyrészt az omladékban nagy mennyiségű vasszeg került elő, másrészt a falomladék térfogatából egy boltozatra már „nem tellett" volna. Az elért járószint közvetlen felszínén, több helyen nagy méretű elszenesedett gerendamaradványokat tártunk fel. Ezek egyértelműen a torony födémszerkezetéhez köthetők. A szerencsésen megőrződött gerendákból mintákat vettünk, melyek dendrokronológiai vizsgálatát Grynaeus András végezte. Az eredményei szerint a felhasznált fát (fákat) legkorábban 1562-ben vagy 1713-ban vágták ki. Az egyéb történeti és régészeti adatok alapján a második lehetőség kizárható. Ez azt jelenti, hogy az 1552. évi ostrom után a tornyot biztosan helyreállították és újrafedték.

Összességében az építmény egy zömök, masszív, terephez igazodó ágyútorony volt, nagyjából 10×10 m-es külső és 5×5 m-es belső méretekk el. (Az illusztrációt lásd jobbra) Alaprajzát U-szerűen alakították ki, nyitott szakaszával É felé. A D-re és DNy-ra néző falszakaszai elérték a 4 m-es vastagságot. A K-i oldalon a falak már valamivel vékonyabbak lettek. Az É felőli oldalon szintén fal állt, mely határozott elválással kapcsolódott a torony Ny-i oldalához. Ennek ellenére nem dönthető el egyértelműen, hogy ez egy önálló építési periódus lett volna, vagy csak egy építéstechnikai megoldás. Az ágyútornyot a vár felőli oldalon elzáró fal mindössze 70–80 cm vastag volt. A falakat mindenütt sziklára alapozták, ehhez több helyen a felszínt meg kellett faragni, más helyeken pedig alépítményre volt szükség a szikla hasadékaiban. Az alépítménynél köveket használtak és bontott téglát. A falat D-i és K-i irányban két lőrés töri át. A D-i lőrés párhuzamos oldalú, míg a K-i kifelé keskenyedik. Mindkettőnél a külső falsík felőli szakaszon egy-egy aknát alakítottak ki. A K-i lőrésnél az aknát teljes egészében a sziklába faragták, míg a D-inél ezt falazással oldották meg.

Az épület, építészeti jellege alapján, legkorábban a 16. században épülhetett. A történeti adatok alapján ezt könnyedén leszűkíthetjük. Nem tűnik valószínűnek, hogy egy egyházi kezelésben lévő várat indokolatlanul egy ágyútoronnyal erősítenék meg. A megalapozott indokot erre először Buda 1541-es, legkésőbb pedig Nógrád 1544. évi eleste szolgáltatja. Tudjuk, hogy Drégely, számos más nógrádi várral együtt, 1552-ben, egy háromnapos ostrom után elesett, s szerepét utána, az 1570-es évektől Drégelypalánk új erőssége vette át. Az utóbbi miatt vethetjük el azt a lehetőséget, hogy törökök építették volna az ágyútornyot. Mindezek fényében az építés ideje 1541/1544 és 1552 közé szorítható.

A feltárás során azt figyelhettük meg, hogy az ágyútorony egy nagyobb tűzvész során pusztult el, de ez nem kapcsolható össze komoly ostrommal (nincsenek lövedékek vagy fegyverleletek). Úgy tűnik, hogy a várat utoljára jelentősebb ellenállás nélkül foglalták el. Nagy valószínűség szerint azt az ekkor széles körben elterjedt gyakorlat, hogy az elavult erősségeket – hogy az ellenség ne használhassa fel – lerombolták, alkalmazták Drégelynél is. A köztudatban élő, „robbantás mítosszal" szemben – amely rendkívül költség- és időigényes volt – valószínűleg egyszerűen felgyújtották az épületet. A födémek, tetők pusztulása megfelelő mértékben használhatatlanná tette a várat.

A pusztulását megelőzően az ágyútornyot nem ürítették ki teljesen. Nagy mennyiségű olyan leletet találtunk, amely a torony egykori berendezésére és belső kialakítására utal. A már említett kályhán túl a torony falain biztosan voltak fapolcok. Egy ilyen került elő leszakadva, rajta két, erősen szétégett fazékkal. Az egykori bejáratok környezetében ajtóvasalatokat

Drégelypalánk, Drégelyvár.
A feltárt ágyútorony rekonstruált alaprajza:
1. A torony belseje; 2. D-i lőrés;
3. K-i lőrés; 4. Kályhaalap; 6. Emelőszerkezet(?) alapozása;
7. É-i kapunyílás; 8. K-i gyalogos bejárat helye;
9. Rekonstruált faplatform a szikla É-i oldalán;
10. Gyalogos feljáró maradványai
(faragott szikla és habarcsos alapmaradványok);
11. A sziklaszoros DK-i zárófala.

találtunk, ill. a belső padlószinten mindenütt rengeteg vasszög hevert. Ennél valamivel izgalmasabbnak bizonyulnak a padlószintbe beletaposott pénzek, amelyek segítettek az ágyútorony használatának keltezésében. Még ezeknél is érdekesebb, egy kifejezetten különleges pecsétgyűrű, LGI monogrammal, ill. egy kora újkori nyakbavaló kereszt. Természetesen a vár D-i részén és a falomladékban is az egykori ostromokra utaló vas- és ólomlövedékek is előkerültek. Ezek nagyobb része beékelődött a falak kövei közé, s azok összedőlésével az általunk eltávolított omladékrétegekbe kerültek.

Régebben azt feltételezték, hogy Drégely az 1552-es ostromban oly mértékben károsodott, hogy utána nem is használták. Azonban az 1591-ig rendelkezésre álló török zsoldjegyzékek egyértelműen jelzik a vár további életét egészen a Tizenötéves háborúig. Elsőre kézenfekvő lenne ehhez az eseménysorhoz kötni a torony – és feltehetően a teljes erősség – pusztulását, annál is inkább, mert későbbi forrást Drégely váráról nem nagyon ismerünk. Ezzel szemben a régészeti adatok kizárják azt az elképzelést, hogy a vár végét az 1593. évi visszafoglalásával hozzuk összefüggésbe. A torony belsejéből és környezetéből is a 17. század első feléből származó pénzek kerültek elő. Továbbá több olyan kerámiaedény töredékét találtunk, amely szintén a 17. századra keltezhető (visszakarcolt díszű, vörös sávos festésű tál; vörös sávos festésű fehér fazekak). Végigtekintve a 17. század eseményein, leginkább az 1663. évi török hadjárat kívánkozna ide, mint a vár életét lezáró időpont, amikor Érsekújvár elestével együtt Hont és Nógrád megyei erősségek teljes sorozata került újra török kézre. Ebben az esetben a visszavonuló császári helyőrség pusztíthatta el a várat. Ugyan 1663-ból van egy adatunk Evlia Cselebi török utazótól, mely szerint a csanádi szandzsák bégje parancsot kapott a vár kijavítására, egyelőre nincs sem régészeti, sem írott forrásunk a vár esetleges használatára az 1663–1683 közötti időszakban.

Az ásatáson részt vettek: Vargha Mária és Baráth Anita Carmen régészek, Sándor Lajos fémkeresős munkatárs; Budai Dániel, Kocsis Andrea, Németh Fruzsina, Oszolik Maja, Rakonczay Rita, Szabados Ágnes, Takács Ágoston, Ujhelyi Nóra.

Mordovin Maxim – Zandler Krisztián

109. Dunaföldvár, Kálváriahegy (KÖH 20029)

(Tolna megye) **B, V, I**

A Kálvária területén, a löszpart megcsúszásának megakadályozásra, monolit vasbeton támfalakat építettek. A földmunkák során a 21. sz. támfalnál a régészeti szakfelügyelet során, 2014 júniusában mintegy 15–20 m hosszan, 5–7 m szélességben figyeltünk meg régészeti jelenségeket. Az egyértelműen régészeti korú, zárt réteg D-i irányban a bokros, szemetes partoldalba futott, így kiterjedését ebben az irányban nem tudtuk meghatározni. A régészeti jelenségek olyan nagy felületen és zárt rétegben jelentkeztek, amelynek feltárásához már ásatási engedélyre volt szükség. Ugyanakkor a területen lévő élet- és balesetveszély miatt az engedélyeztetési eljáráson túl a feltárás megkezdése előtt szükséges volt a beomlott pince betömedékelése is – olyan technológiával, amely nem okoz további kárt az örökségi elemekben. A rendkívül szemetes, bozótos, meredek domboldalban a feltárási munkák megkezdésének ugyancsak szükséges előfeltétele volt a munkaterület megközelítésére alkalmas út kialakítása is. A munkavégzéshez szükséges engedélyek beszerzése és feltételek megteremtése után a feltárást 2014. augusztus 25-én kezdtük el. Azonban a 21. támfal környezetében a földmunkák által érintett részen, a rendkívüli időjárási viszonyok, az állandó balesetveszély, a többszöri partomlás, a kivitelezés ütemezése miatt a viszonylag kis felület ellenére is csak több részletben, sávosan tudtuk elvégezni a feltárást, így közel két hónapra volt szükség a feltárás és dokumentálás befejezésére.

Végül 154 m^2 felületen végeztük el a megelőző régészeti feltárást kilenc objektum kibontásával és dokumentálásával. A régészeti leletek a korai- és középső bronzkor, valamint a kora vaskor településéhez tartoznak. A területen mellékletek hiánya miatt közelebbről meg nem határozható korú sírok is előkerültek.

A feltárás legfontosabb eredménye az, hogy sikerült a domboldalban megfigyelni az eredeti szubhumuszrétegtől a mai napig tartó teljes rétegsor, és ezzel fontos adatokat kaptunk a Kálvária teraszozásának történetéhez. Jól látható volt, hogy már a kora bronzkorban jelentős földmunkák folytak főként a domboldal felső részének átalakítására, amit a kora-középső bronzkor határán újabb jelentős építési fázis követett. A kora vaskorban pedig már a domboldal alsó részén is mikroteraszokat alakítottak ki, s ezen helyezkedtek el az épületek.

Szabó Géza

110. Ecser, M0 6. lelőhely (KÖH 30837)

(Pest megye) **Ő, B, Szk, Sza, Á, I**

A B1 DN 400 kőolajvezeték rekonstrukciójához kapcsolódó régészeti kutatások során 2014. április 16. és május 8. között régészeti megfigyelés közbeni bontómunkát végeztünk a lelőhelyen. A terület Ecser településtől D–DK-re húzódik. A Hu-SK DN 800 gázvezeték építését megelőző feltárások során szintén dolgoztunk a lelőhelyen 2013-ban.[19] Idei szelvényünk a 2013-astól kb. 15–20 m-re, K-re húzódott. A 2115 m^2-es területen összesen 109 objektumot bontottunk ki.

A kibontott objektumok között 8 ház, 22 árok és 79 gödör volt. Az objektumok közül kiemelhető egy késő bronzkori, edénydepót tartalmazó gödör. Ezen kívül még őskori, szkíta és szarmata árkokat, házakat, gödröket, egy Árpád-kori házat és keltező leletanyag hiányában bizonytalan korú objektumokat bontottunk ki.

Munkatársak: Benyó Gergely, Bózsa Anikó régészek, Szőcs Péter geodéta.

Patay Róbert

111. Ecser, M0 7. lelőhely (KÖH 30839)

(Pest megye) **Ő, Sza, N? Á, I**

A kutatást a MOL Barátság 1. kőolajvezeték felújítási munkálatai tették szükségessé. A Pest Megyei Kormányhivatal Érdi Járási Hivatal Járási Építésügyi- és Örökségvédelmi Hivatalának állásfoglalása és az MNM Nemzeti Örökségvédelmi Központ, mint Megbízóval kötött megállapodásunk alapján, 2014. április 28–május 10. közt végeztük el a lelőhelyen a régészeti megfigyelés során végzett bontómunkát.

19 RKM 2013, 37.

A lelőhely az M0 autópálya két oldalán, az ecseri lehajtó területén, illetve attól É-ra és K-re helyezkedik el. 2005–2006-ban,[20] az M0 autópálya megelőző régészeti feltárásai során több ezer szarmata kori, és néhány tucat kora Árpád-kori régészeti jelenséget dokumentáltunk az autópálya csomópont területén. A Barátság II. kőolaj vezeték lehumuszolt nyomvonala az autópályától ÉNy-ra vágta a több korszakos lelőhelyet. Összesen 49 objektumot, 112 stratigráfiai egységet bontottunk ki és dokumentáltunk. Az objektumok legintenzívebben az ecseri műúttól É-ra, és a gyártelepre vezető földúttól D-re jelentkeztek.

A leletek alapján 3 objektum őskori volt, 6 objektum pedig szarmata kori, 1 feltehetően 9. századi, 1 az Árpád-kor első felére volt keltezhető, 4 az Árpád-kor második felére, 11 objektum keltezése az Árpád-koron belül nem volt tovább finomítható, a többi objektum pedig nem tartalmazott korhatározó leletet.

A nyomvonalszakasz több földbe mélyített lakóépítményt vágott, ezek azonban nem voltak mind egykorúak. Méreteik miatt szinte kivétel nélkül a szelvényfalon kívülre lógtak, így kutatásuk csak részleges maradt. A 72. obj. ívelt falú, egyenes aljú, nagy méretű, földbe mélyített szarmata kori lakóépítmény volt. A 84. építmény funkciója bizonytalan, talán szintén ház volt. Alján foltokban keményre taposott járószintet találtunk, de tüzelőberendezése nem volt. Előkerült egy szarmata kori szabadtéri sütőkemence is (74. obj.) kormos betöltésű munkagödörrel. Több körárokszakasz valószínűleg szintén szarmata kori volt.

A 78. gödör többrétegű, kormos betöltéséből sütőtál töredékei kerültek elő, ez alapján az objektum keltezése feltételesen 9. század.

A 11–12. századra keltezhető 79. lakóépítményt teljes egészében ráásták egy korábbi, szarmata házra (STR 205–207). A kora Árpád-kori, barna agyagos betöltésű ház egyszerű, kihajló peremű, bevagdosásokkal és vonalkötegekkel díszített fazéktöredékeket tartalmazott. Lencse alakú, földbe vájt sütőkemencéje (STR 167) a ház síkjából kiugrott. A többrétegű padlóval rendelkező szarmata házban jól iszapolt, szürke edénytöredékek voltak. A szarmata ház padlója alatt ismeretlen korú, mindössze egyetlen bronzkarpereccel eltemetett csontvázat találtunk (STR 216).

Az Árpád-kori házakat (például 69., 77., 80. és 82. obj.) ÉNy–DK-re tájolták. A cölöphelyek a két rövidebb oldalfal mentén helyezkedtek el. Agyagból épített kemencéjük a K-i sarokban volt. Egyrétegű sütőfelületükbe hőtartó réteget nem tapasztottak. Több esetben sikerült megfigyelni a letaposott járószintet is. Az Árpád-kor második felére keltezhető 73. ház cölöphelyei a hosszanti oldalfal mentén helyezkedtek el. Alján keményre taposott padlót dokumentáltunk. Jó minőségű, bekarcolt díszű fazéktöredékek és őrlőkőtöredékek kerültek elő belőle. A késő Árpád-kori 81. házban fazékszerű bográcsok töredéke, egy házon belüli mélyedésben majdnem teljesen ép őrlőkő és szarvasmarhacsontok voltak. Agyagból épített kemencéjének csak vörösen átégett, töredezett sütőfelülete maradt meg.

A házakon kívül több gödör is tartalmazott jellegtelen Árpád-kori kerámiatöredéket (például 70. obj.). A humuszdepóban fémkeresővel találtunk egy Szent István ezüstdénárt.

Munkatársak: Bózsa Anikó, Buránszki Nóra régészek, Benyó Gergely ásatási technikus, Kupor Zoltán fémkereső technikus, Szőcs Péter térinformatikus.

Rajna András – Rácz Tibor Ákos

20 RKM 2005, 231–233., RKM 2006, 194–196.

112. Edelény határa
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, I**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések külés belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.

Ürgés 2. (KÖH 88205): A régészeti érdekű terület Edelénytől K-re, a damaki út mellett, a Damaki-pataktól É-ra található. Itt szórványosan leleteket gyűjtöttünk, amelyeknek korát nem lehetett meghatározni.

Várca-tető (KÖH 88199): A lelőhely Balajttól D-re, Edelénytől K-re, a Várca gerincén található. A 300×50 m-es területen intenzív bronzkori lelőhelyet azonosítottunk.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

Fekete László

113. Eger, Dobó tér (KÖH 44572)
(Heves megye) **Kk, Kú, Tö**

Az Eger, Dobó tér–Eger-patak–belvárosi térsor funkcióbővítő rehabilitációjához kapcsolódó régészeti megfigyelés során, a Dobó téri szökőkút gépészeti aknájának és alapjának mélyítése során kora újkori épület és egyéb telepobjektumok mutatkoztak, amelyek feltárása 2014. jan. 27. és június 3. között, a földmunkák szakaszolásából adódó napokon folyt. A megfigyelést és a feltárást januárban Nagy László végezte. A vizsgált terület Eger belvárosának központja, a jelenlegi (kanalizált) Eger-patak jobb partján található, mintegy 159 m tengerszint feletti magasságban. A terület a középkori Eger Theatrum városrészébe esik.

A Dobó térre a felújításhoz kapcsolódóan egy nagy alapterületű szökőkutat (jet vízjáték) is terveztek, ami a tér D-i részének középső és Ny-i részét érinti. Gépi szintsüllyesztést végeztek a szökőkúthoz tervezett vízgépház területén, 2014. január 20-án, majd a tervezett akna mellett – hogy a zsaluzáshoz ne kelljen dúcolást alkalmazni – a kiásott munkagödör ÉK-i és DNy-i oldalán biztonsági rézsűket képeztek, aminek során egy kőépület (2. obj.) fala sérült, illetve két cölöpfalú gödör (3–4. obj.) széle került elő.

A mintegy 150 m^2 alapterületű szökőkút alapozásának kiásása a Végvári vitézek szoborcsoport elszállítása után, 2014. február 17-én kezdődött meg. A mélyítés során a területen az alapozási mélységben, illetve több helyen sekélyebben, török kori jelenségek mutatkoztak, és a vízgépház DNy-i rézsűjével megbolygatott kőépület folytatása is jóval a szökőkút tervezett alapozási szintje fölött mutatkozott. A múzeum a kivitelező kérésére 2014. február 19-én négy technikussal megkezdte a terület megelőző feltárását, amit március 19-én be is fejezett (1–52. obj.). Ennek ellenére, 2014. május 22-én egy olyan tervmódosítás alapján indultak meg a földmunkák, amely a korábban feltárt területen két irányban is túlterjeszkedett. A mélyítés során további régészeti jelenségek mutatkoztak. A terület városháza felőli szélén több nagyméretű jelenségnek (56–60., 63. obj.),

elsősorban cserzőgödröknek, csak a felét érintette a mélyülés, viszont a tér felújításának abban a fázisában akár a teljes felületű rábontás, akár a félbebontásuk, csak a téren folyó munkák teljes leállítása mellett lett volna lehetséges, mivel a térre irányuló anyagszállítás közvetlenül az érintett rész mellett haladt. Ugyanakkor az előkerült objektumok jelentkezési szintje csak kevéssel volt magasabban az alapozás, illetve annak munkagödréhez szükséges szintnél, várható mélységük viszont jelentősen meghaladta azt. Ezeknél a jelenségeknél az alapozás munkagödréhez szükséges mélység feltárása és azon a szinten történő dokumentálása után – más lehetőség hiányában – a geotextiles takarás és kavicsborítás mellett döntött a régész javaslatára az örökségvédelmi hivatal, különösen, hogy a szökőkút vasbetonszerkezete nem fedi a jelenségeket; a mélyítés csak a zsaluzás szereléséhez szükséges. A módosított vízgépház területén viszont a mutatkozó jelenségek (53–55., 61–62., 64. obj.) csaknem teljes mélységét érinti a szintsüllyesztés (és elfedi őket a vasbeton szerkezet), ezért azok teljes feltárása indokolt volt. Ez június 3-ára meg is történt.

A kőépületből (2. obj.) az eddig a földmunkák során mintegy 3,4×8,5 m területű rész került elő, a falak iránya a tér hossztengelyével hozzávetőleg párhuzamos, illetve merőleges. Az épület 60 cm vastag fölmenő falakkal rendelkezik. Az épületnek négy padlószintjét ismerjük, a felső padlószint fölött Miskolczi Mihály körhöz köthető kályhacsempék kerültek elő, az épület pusztulási rétegéből a nagyszámú kora újkori kerámián kívül 16. századi kályhacsempék, balták és rozettás mintájú bronz ruhadísz került elő. Az épület ismert ajtaja a DK-i falon, a K-i sarok közelében volt; az ajtóhoz vezető lépcső gyanánt egy sor téglát raktak le, ezen a részen a belső padlószint is magasabb. Az épületmaradvány egy későközépkori–török kori városi ház részlete lehet, kiterjedése valószínűleg a jelenleg ismert területnek legalább a három-négyszerese. A bejárat iránya alapján a cserzőműhelyhez tartozhatott. Az épülethez ÉK-ről, párhuzamos, több fázisú, könnyűszerkezetes melléképület csatlakozott (27. és 50. obj.). Előtte pedig a kőépületre merőlegesen is állt egy könnyűszerkezetes épület (47. obj.); a kőépülettel való viszonyának meghatározását nehezíti a később épült két melléképület.

A szökőkút-alapozás É-ki sarkában szabadon álló kőkemence került elő (5. obj.). A kemencének több építési, használati fázisát sikerült azonosítani. Használata a leletanyag alapján ugyancsak a 16–17. századra tehető. Az ásatás során négy cserzőgödör teljes feltárását sikerült elvégeznünk (3–4., 9., és 15. obj.). Mindegyikből kiemelkedő mennyiségű és minőségű 17. századi leletanyaggal: a nagyszámú mázas kerámián és állatcsontanyagon felül lábbelitalpak, láncing maradványa, fa használati tárgyak, aranyozott bronz ruhadísz, ép tintatartó, két olló, csontkésnyelek, porcelán és habán kerámiatöredékek és egy összeállítható festett üvegedény került elő. A gödrök cölöpjeiből dendrokronológiai meghatározásra mintát vettünk. Egy kerek (4. obj.) és egy négyzetes (3. obj.) alaprajzú cserző-, illetve áztatógödör falát felezett rönkök szorosan levert sora határolja. A másik ovális alaprajzú gödörnél (9. obj.) a levert egész cölöpök csak támaszthatták a gödör falát fedő keresztirányú fákat. A legnagyobb, négyzetes alaprajzú gödör (15. obj.) esetében szintén egész rönköket használtak, három oldalon szorosan leverve, DNy felől viszont ritkásan – utóbbi vélhetőleg javítás nyoma. Előkerült egy téglalap alaprajzú fabélletes tárolóverem (16. obj.), a cserzőgödrökhöz hasonlóan gazdag leletanyaggal. A cserzőműhely szárítószínjének maradványával azonosíthatjuk a háztól K-re előkerült 3 cölöpsort (19. és 58. obj.). Egy könnyű szerkezetes épület csekély maradványai (7–8. obj.) kerültek elő a szökőkút alapozás ÉK-i negyedében. Több kisebb gödröt (6., 18., és 29. obj.) és számos kora újkori járószintet sikerült rögzíteni a feltárás során.

A megelőző feltárás tapasztalatai alapján a Dobó téren nagy felületen és kis mélységben lehet számolni intakt török kori rétegekkel, ezért a tér teljes területének kiemelt régészeti védettsége indokolt.

Az ásatáson részt vett: Bognár Katalin, Farkas Csilla, Nagy László, Szelesné Ács Csilla és Zólya Levente régészek, Bilicz Enikő, Bíró Emese, Bíró László, Bujdosó László, Hortobágyi Viktor, Kakuk Balázs, Medveczki Zsolt és Somodi Zoltán technikusok, a geodéziai bemérést Tanyi Sándor végezte.

A. Halász Ágoston

114. Eger, Szúnyog köz 3. (Végvári vitézek tere) (KÖH 38790)

(Heves megye) **Kk, Kú, Tö, Ú**

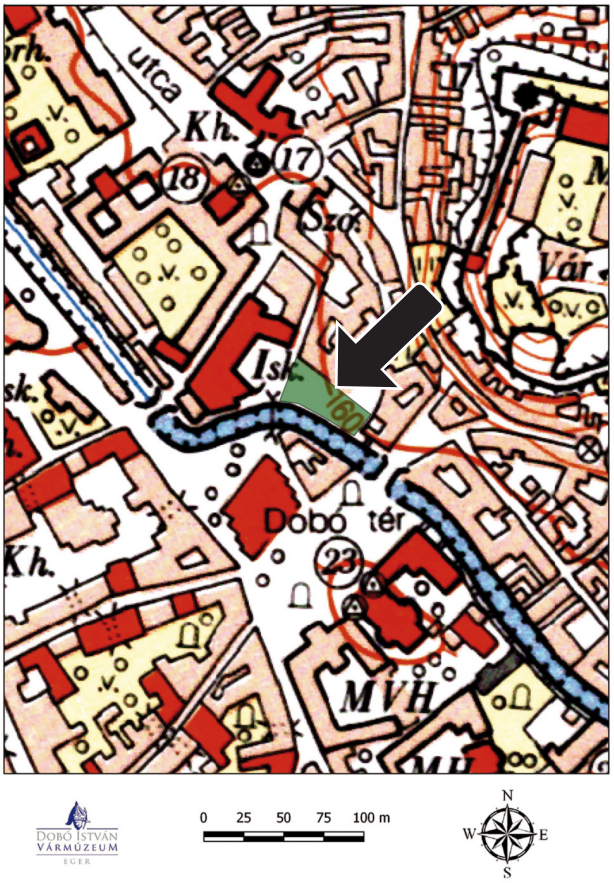
Az Eger, Dobó tér–Eger-patak–belvárosi térsor funkcióbővítő rehabilitációjához kapcsolódó régészeti munkákat a 5046, 5048, 5063 hrsz.-ú területeken végeztük el.

A *régészeti megfigyelés* során, a Szúnyog közben, a tervezett szintsüllyesztés miatt kieső vezetékek pótlásának első lépéseként 2014. február 17–18-án, régészeti megfigyelés mellett, egy hosszú csatornaárkot ástak, ami mindkét végén jelentős középkori falmaradványokat érintett. A tér DK-i és ÉNy-i oldalán egy-egy 16–17. századi kőépület maradványa került elő, egy 17. századi gödör és több újkori jelenség. Az ÉNy-i oldalon álló épület a mai Mecset utca úttestje alatt fekszik, a patakra nagyjából merőlegesen, szélessége 7 m, falvastagsága 100–110 cm, alapsík: 156,6 m Bfm. A DK-i oldalon álló épület szintén a patakra merőlegesen állt, szélessége 6,5 m, falvastagsága 70–80 cm, alapsík: 156,1–156,8 m Bfm. Eredetileg (legalább) kétosztatú, a patak felőli helyiség belmérete 5×6 m, az újkorban további fallal tagolták. A pataktól távolabbi helyiség alatt az újkorban (is) pince volt. Az előkerült 16–17. századi épületmaradványokat védelemre javasoljuk. A területen a további földmunkákhoz is indokolt a régészeti megfigyelés.

A régészeti megfigyelést A. Halász Ágoston vezette, munkatársai: Zólya Levente régész, Bíró Emese, Bujdosó László, Hortobágyi Viktor, Medveczki Zsolt és Somodi Zoltán technikusok. A geodéziai bemérést Tanyi Sándor végezte.

*Próbafeltárás*t végeztünk a beruházás területén[21] 2014. május 22. és június 19. között. Ennek során három kutatóárkot nyitottunk, amelyekben igen jelentős épületmaradványok, köztük – a 18. századinál korábbi, késő középkori, kora újkori / török kori, újkori falazatokon kívül – egy újkori (ezen belül is inkább 18. századra datálható) téglaboltozatos pince maradványa és a hozzá vezető lépcső részlete került elő. Fontos információkat szereztünk a terület rétegviszonyaival kapcsolatban. Ugyancsak jelentős eredménynek tekinthető a meglehetősen nagy mennyiségben előkerült tárgyi leletanyag is, melynek kora a késő középkortól a 18. századig terjed. A próbafeltárás eredményei igazolták a terület korábbi évszázadokban meglévő sűrű beépítettségét. Mindezek alapján a terület beruházás előtti teljes felületű megelőző feltárása vált indokolttá.

21 A jelentéshez az illusztrációkat Giber Mihály állította össze.

Eger, Szúnyog köz, Végvári vitézek tere, régészeti munkák 2014-es helyszíne. Részlet a 77-211 EOTR térképszelvényről

A próbafeltárást Lovász Emese vezette, munkatársai: Zólya Levente, Bognár Katalin, Halász Ágoston, Giber Mihály régészek.

(Az illusztrációt lásd fent)

A *megelőző feltárás*t 2014. július 3. és szeptember 22. között végeztük el. A megelőző feltárás módszere alapvetően az volt, hogy a területet előbb a próbaásatás kutatóárkaihoz igazodva (azokkal párhuzamosan) nyitott kutatóárkokban, majd a feltárás második szakaszában a kutatóárkokat egybenyitva újabb kutatási egységekben tártuk fel. A kutatóárkok dokumentálása után a feltárás időtartamának közepén megkezdtük a dokumentált kutatóárkoknak a tanúfalak elbontásával történő egybenyitását, míg végül a teljes felület egybe nem lett nyitva. A feltárás ezt követően az egybenyitott felületen, a korábban csak a kutatóárkokban mutatkozó falak közötti, melletti területeken haladt tovább a feltárás végéig.

A feltárás eredményei a terület rendkívül sűrű beépítettségét egyértelműen igazolták. A kutatott területen több periódusba sorolható épületek (leginkább lakóházak és ezek részei) és egyéb építmények (pl. újkor eleji csatorna) maradványai kerültek elő. A feltárt épületek és egyéb építmények szinte kizárólag kő falazatú építmények voltak, jóllehet helyenként téglát is használtak, ez utóbbi építőanyag használatának aránya azonban elenyésző, inkább csak falegyen kialakításához, padlózathoz és pince átboltozásához használták. Jellemző ugyanakkor, hogy a házak falai a bontások miatt csak alapfal szintjén, az egykori földszinti járószintnél mélyebben maradtak meg, ez alól, mint látni fogjuk, kivételt csak a nagy méretű barokk ház patak felőli fala és pincéje képez.

A feltárás eredményei és a helyszíni megfigyelések alapján az ásatás során legkorábbi periódusba sorolható annak a kőfalnak igen csekély részlete, melyet a kutatási terület Ny-i végén, alaprajzilag tekintve V alakban összefutó falak közötti területen, két kutatóárok közötti tanúfal rétegbontása közben találtunk. A fal alig 1,5 m hosszan maradt meg. A későbbi falak építésével teljesen elpusztíthatták azt az épületet / építményt, amihez tartozott.

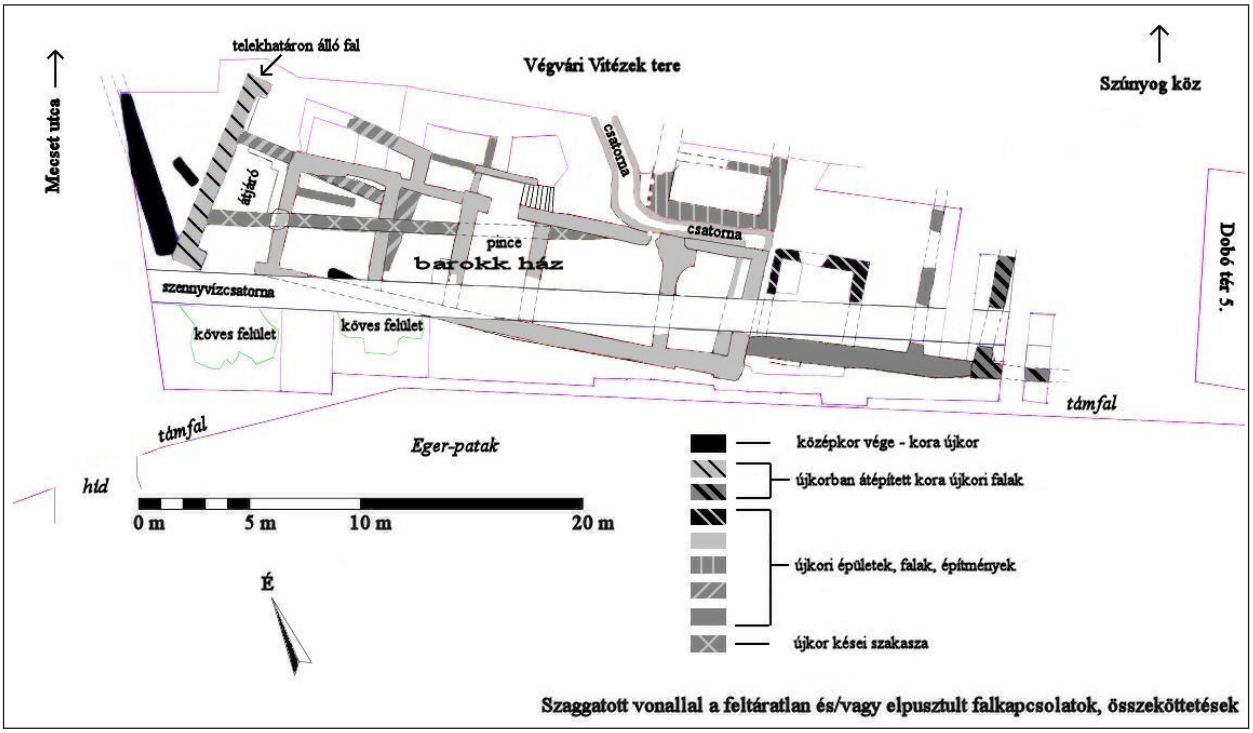
A 16. századra keltezhető épületmaradványok a kutatási terület két, Ny-i és K-i végén kerültek elő. A falak és a szintek egy részét még a régészeti megfigyelés keretében azonosították. A megelőző feltárás során ezekhez az épületekhez tartozó falak további részeit, sőt más, velük egyidős falakat is sikerült megfigyelni. A 16. századi kőházak falait, illetve azok egy részét a jelek szerint a város török utáni újratelepítésekor és a 18. századi város kiépülése során felhasználták, azaz a korábbi falakat az újkori házakba, azok falaiba befoglalták vagy az új falakat egyszerűen ráépítették a meglévő korábbi falakra.

Előkerült még egy igen csekély mértékben megmaradt, korai falrészletnek tűnő építmény maradványa a feltárási területet nagyjából K–Ny-i irányban keresztülszelő, a város jelenleg is használatban lévő szennyvízcsatornájának Ny-i szakasza É-i oldalán is.

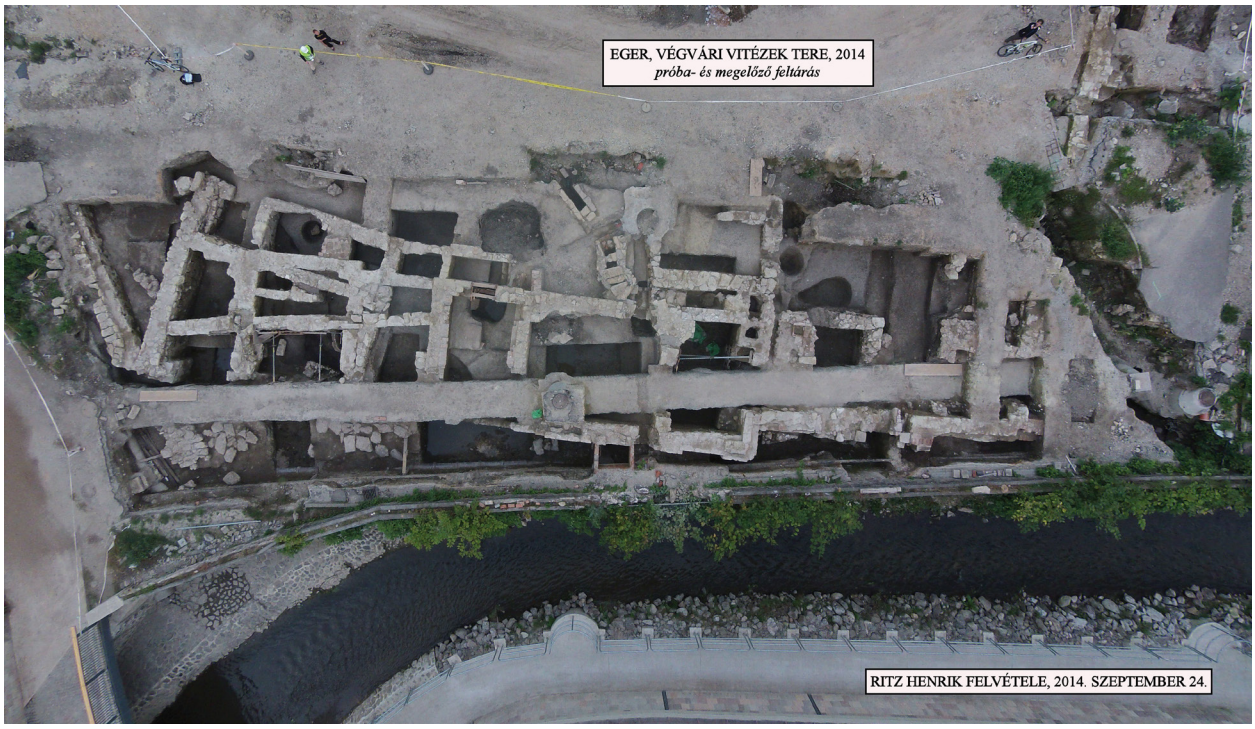
A város török kor utáni építkezései során a kutatott területen újabb házakat emeltek. Alighanem ezek közé sorolható egy agyagba rakott kő falazatú ház, melynek egy kisebb helyiségében téglapadló részlete is előkerült.

A feltárási terület legmeghatározóbb építménye egy nagy méretű barokk ház, mely az említett kő–agyag falazatú háztól Ny-ra helyezkedik el. Ennek patak felőli oldalát kváderkövekkel burkolt, ha akarjuk, korai támfalként is értelmezhető fal alkotta (valójában persze egyszerűen csak a ház patak felőli faláról van szó). A patak felőli fal K-i végét, egyúttal a ház DK-i sarkát íves vonalúan képezték ki (hasonló jellegű, mint a közel ben lévő minorita rendház ÉNy-i sarkának kialakítása). A ház belső válaszfalai ehhez a támfalhoz épültek hozzá. Ehhez az épülethez tartozott az a boltozott pince is, melyet a kutatási terület (és ezzel együtt a barokk ház) közepén tártunk fel, a pincébe vezető lépcsőlejáróval együtt. A háznak első építési szakaszban három földszinti helyisége mindenképpen volt, melyek közül a legnyugatabbi eredetileg a pince feletti helyiség lehetett.

A pincétől Ny-ra lévő épületrész (egy nagyobb és két-három kisebb helyiséggel) utólag épült fel, mintegy kibővítve Ny felé a barokk házat, de a bővítés nem jelent korszakban történő eltérést az épület két része között, inkább építési fázisról beszélhetünk. A ház patak felőli kváderköves fala ugyanakkor már korábban is tovább folytatódott Ny felé a pince DNy-i sarkától, de a pince Ny-i falától Ny-ra eső rész eredetileg nem volt beépítve, a beépítésre csak az említett épületrész felépítésével került sor. A barokk ház ezzel igen nagy, hosszan elnyúló épület lett. Ny-i végét egy, a fal struktúrája alapján két periódusúként azonosítható fal alkotja, melynek korábbi periódusa talán még kora újkorra / török korra tehető, korábbinak tűnik, mint a barokk ház, de a későbbi feldolgozás során ez pontosítható lesz. Ez a fal ugyanakkor várostörténeti jelentőséggel is bír, hiszen a 17. század végén, 18. század első felében kialakult telekrendszerben éppen két telek közötti határvonalon állt! A fal ezért is lehetett a barokk ház Ny-i végfala.

**Eger, Szúnyog köz, Végvári vitézek tere 2014,
próba- és megelőző feltárás. A tér D-i részén feltárt épületek,
építmények és falak összesítő alaprajza.
(A Dobó István Vármúzeum Régészeti Osztály felmérése
felhasználásával készítette: Giber Mihály)**

**Eger, Szúnyog köz, Végvári vitézek tere, 2014,
próba és megelőző feltárás.
Ritz Henrik felvétele, 2014. szeptember 24.**

(Az illusztrációkat lásd az előző oldalon!)

A Ny-i végfal D-i végének nincs közvetlen kapcsolata a barokk ház patak felőli oldalán épült kváder burkolatú fallal, az ugyanis nem ért el eddig. A barokk ház Ny-i bővítésének legnyugatibb helyiségének Ny-i fala és a fentebb tárgyalt fal között egy területsáv húzódott, mely valójában egy átjáró lehetett a patak felé és a kváderburkolatú fal azért nem húzódik eddig a falig, mert a két fal végei között helyezkedett volna el az átjáró patak felőli nyílása (a Ny-i végfal az átjáró Ny-i fala volt). Az átjárót idővel megszüntették, ezt igazolja az átjáró É-i végén feltárt falazat is.

A barokk ház patak felőli oldalán nagy méretű kövekből lerakott, a patak felé enyhén lejtő felület két nagyobb részletét tártuk fel. A köves felület felszíne egyértelműen igazodik a barokk ház kváderburkolatú, patak felőli falának lábazati kiugrásához, azzal egyidősnek tekinthető. Talán valamiféle patak melletti kövezett területről lehetett szó, ahová a barokk ház Ny-i végén lévő átjárón át kijuthattak. Ezt a rétegviszonyok is támogathatják, ugyanis az agyagos rétegsor (amelynek felső része, felülete járószintként is szolgálhatott) a patak felé enyhén lejt az átjáróban.

A feltárási terület É-i sávjának közepébe egy ugyancsak újkori épület D-i vége húzódik be. Az épület falazata alatti rétegből török kori kerámia került elő, valamint a D-i homlokzati fal D-i síkja és a tőle D-re lévő, a korai támfalhoz épült újkori ház közötti sávban egy kővel burkolt, szintén az újkor első felére keltezhető csatornaszakasz is benyúlik. A ház legkorábban a korai támfal mentén húzódó épület fennállása idején épülhetett, és valószínűleg hosszú ideig egymásra merőlegesen épített épületszárnyként együtt is létezett a két épület, melyek a barokk ház K-i végénél csatlakoztak egymáshoz. A két ház fordított L-alakú beépítettséget mutat ezen a területen. Az É–D-i tengelyű ház mindenesetre a 20. század második feléig fennállt (a patak felőli oldalon álló barokk ház elbontása után is), az épület egyes részleteit archív fotókon is fel lehet ismerni. Az É–D-i tengelyű háznak ugyanakkor csak a D-i vége esett a feltárási területre, többi része ettől É-ra, az utca vonala alá esik. A feltárási terület É-i határán a ház egyik közbülső válaszfalának alapozását (pontosabban annak a közműépítések miatt csak részben megmaradt szakaszát) sikerült feltárni, de ezzel a ház legdélebbi helyiségének kiterjedése is ismertté vált.

A házakhoz tartozó és építéstörténeti szempontból igencsak fontos építmény egy kő falazatú csatorna volt. A csatorna a két ház által közrezárt területről, alighanem egy belső udvarról húzódott DK-i irányba, ahol a barokk ház É-i falának K-i szakaszát elérve K-nek fordulva folytatódott a két ház közötti keskeny sávban, majd a barokk ház ÉK-i sarkánál D felé fordul a patak irányába és (eléggé meglepő módon) a barokk ház K-i homlokzati falának aljában folytatódik, majd attól kissé eltérve a ház íves sarkától egy kifolyónyílással ér véget.

A barokk ház K-i homlokzatához utólag K felől egy falat, alighanem az említett, a barokk ház támfalként is értelmezhető patak felőli falának K-i irányú folytatását építették hozzá. Ez a patak felőli fal ugyanakkor a barokk ház kváderburkolatú falánál beljebb haladt, de a patakkal párhuzamosan. A jelek szerint ez a fal nem volt szabadon látható a patak felől, hanem alapfal volt, amelyet a patak felé lévő terep rétegeibe ásott alapozási árokba építettek bele (talán már megvolt a jelenlegi támfal előzménye és a mögötte lévő feltöltésbe épült a fal). Ezzel az újkori épülethez tartozó fallal egyidősek azok a falrészletek, amelyek É felől csatlakoztak hozzá, de a falak közötti kapcsolatot a modern kori közműépítésekkel teljesen megszakították.

Az újkor későbbi szakaszában épültek azok a kőfalak, amelyek, azok modern kori visszabontása után, alig egy kősor magasságig maradtak fenn, bár egyikről-másikról kiderült, hogy valójában barokk kori építkezésekkel függhetnek össze.

A legkésőbbi építmény egy K–Ny-i irányú kőfal, mely fennálló épületek alaprajzi rendszerébe sehogy sem illeszkedik, azonos lehet azzal a kőkerítéssel, pontosabban a kerítés alapozásával, melynek K-i szakasza archív fotókon azonosíthatóan az É–D-i tengelyű épület D-i, rövidebbik homlokzata előtt is végighúzódik, és amely a patak felőli barokk ház lebontása után, annak helyén épült fel. Ennek a kerítésfalnak késői keltezését támogatja, hogy alapozásába másodlagos elhelyezésben egy barokk faragványt is beépítettek (a faragványt, mely a patak felőli barokk ház homlokzati dísze lehetett, fotózás után kiemeltük az alapozásból, hogy a múzeum kőtári raktárában elhelyezhető legyen. A faragvány jelentőségét az is növeli, hogy festésrétegek részleteit sikerült azonosítani).

A feltárt épületeken kívül megemlítendőek a viszonylag nagy számban előkerült gödrök és gödörrészletek, melyek egy része egyértelműen török kori, más része 18. századdal zárult, illetve egy-két gödör esetében ennél későbbi keltezéssel is számolhatunk.

A próba- és megelőző feltárás területének kutatása során rendkívül jelentős kerámia-, állatcsont-, illetve fémanyagot találtunk, de kerültek elő kisebb számban kályhacsempe-töredékek, üvegleletek, pipák, pénzek, gyűrű és cölöpök, illetve egy reneszánsz, feliratos, márványból készült faragvány töredéke is. A leletanyag kora elsősorban a 17–18. századra keltezhető, de nagyszámú 19. századi kerámialelet is előkerült, kisebb számban kerültek elő 16. századi leletek is, míg a középkori leletek száma az egészhez képest nagyon-nagyon kevés volt (és későbbi korok leleteivel együtt, azaz nem középkori rétegből kerültek elő). A rendkívül nagy mennyiségű (több, mint 2500 zacskónyi) leletanyag feldolgozása számtalan fontos új adattal szolgálhat Eger városának elsősorban kora újkori/török kori és újkori anyagi kultúrájával kapcsolatban.

A leletanyag mellett hasonlóan fontos a feltárt falmaradványok és épületmaradványok elemzése is. Az ásatás fontos adalékokkal szolgált Eger városának építéstörténetéhez. A feltárás szöveges, rajzi és fotódokumentálása, illetve geodéziai felmérése megtörtént, sőt légi felvételek készítése is lehetővé vált.

A megelőző feltárást Giber Mihály vezette, munkatársai: Bognár Katalin, Fazekas András, Gál Tamás, Hegyi Dóra, Herbst Anna, Kovács Bianka, Lőrinczy Márk, Mag Hella, Nádai Zsófia, Rakó Dorottya, Rákóczi Gergely, Vigh József régészek és régészhallgatók. A feltárásokon a Dobó István Vármúzeum Régészeti Osztálya részéről részt vettek még: Bilicz Enikő, Bozsákovics Márton, Bujdosó László, Dorkó Daniella, Hortobágyi Viktor, Kakuk Balázs, Medveczki Zsolt, Ritz Henrik, Somodi Zoltán és Tanyi Sándor. A geodéziai felmérések informatikai utómunkálatait Vágvölgyi Bence végezte. A megelőző feltárás anyagának feldolgozása Rákóczi Gergely vezetésével zajlik. A feltárás hátterének biztosításáért és az ásatás támogatásáért a Domboróczki László által vezetett Régészeti Osztálynak tartozunk köszönettel. Szakmai konzulensek: Lovász Emese, Buzás Gergely és Halász Ágoston.

Giber Mihály – A. Halász Ágoston – Lovász Emese

115. Eger, Vár
(KÖH 23888)
(Heves megye) **Á, Kk, Kú, Tö, Ú**

Az egri várban (hrsz. 5488) 2013-ban és 2014-ben meginduló felújításoknak köszönhetően nagyszabású régészeti munkálatok is zajlottak. Elvégeztük 2013 őszén a régóta elhanyagolt Zárkándy-bástya felújítását megelőző próbaásatást, majd a következő évben több projekt keretében is, a vár számos pontján végezhettünk kisebb-nagyobb mértékű feltárásokat, illetve szakfelügyeleti munkákat. Utóbbi évben lényegében két projektről volt szó: az egyik egy állami és Európai Uniós támogatásból megvalósuló projekt, mely tavaly február eleje óta tart, célja pedig a vár nagy részének felújítása és (ismét) látogathatóvá tétele. A másik egy kisebb volumenű (de a vár szempontjából nagyon fontos!), Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. együttműködése által megvalósult, ún. Kisebb felújítási munkák nevű projekt volt, melynek keretében elsősorban a vár egyes pontjainak falszövetei kerültek felújításra.

A régészeti munkák elvégzésére főleg e három projekt keretében volt lehetőségünk, külön kiemelendő viszont, hogy egy esetben tervásatásra is lehetőségünk nyílt a székesegyháztól Ny-ra, az egyes projektektől lényegében függetlenül. A következőkben helyszínenként ismertetjük a vár különböző részein folytatott feltárások és fontosabb régészeti felügyeletek eredményeit.

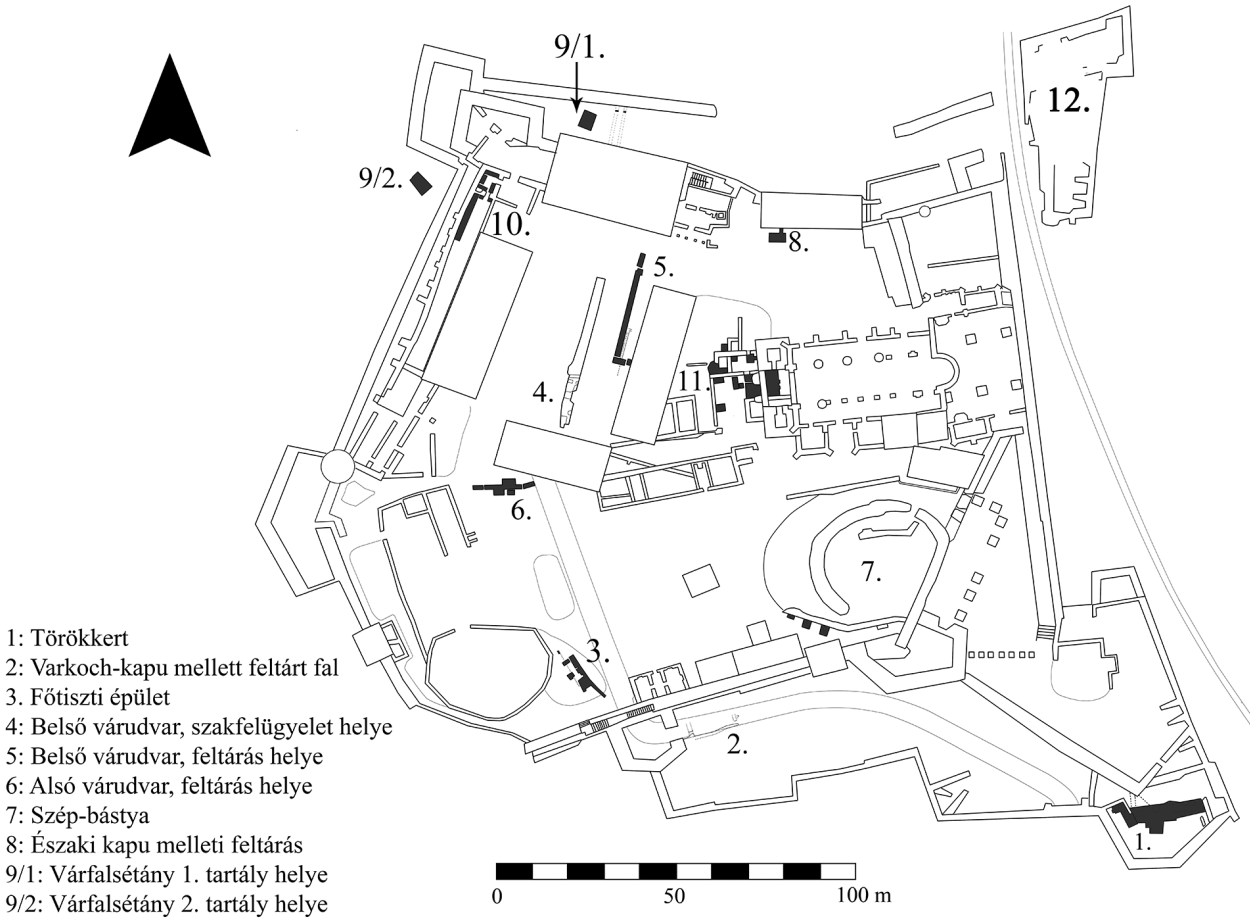
Törökkert: A négyszögletes kapuvédő bástya belsejében egykoron egy K–Ny-i irányú, az 1570–80-as években épült várfal (a Délkeleti-fülesbástya D-i fala), alatta pedig a hozzá tartozó kazamataág futott végig. Az 1596-os ostrom során a támadók sikeresen berobbantották e várfalat, beomlasztva ezzel az alatta húzódó kazamataágat is. Az itt végzett feltárás elsődleges célja az egykori D-i bástyafal maradványainak feltárása volt. Ennek során rábukkantunk a Délkeleti-fülesbástya D-i falának összesen négy belső támasztófalára, melyek 1,6–2 m közötti vastagságúak voltak, és egymástól 3,5–4 m távolságra helyezkedtek el. Érdekes ugyanakkor, hogy magát a K-i irányú, egykoron berobbantott bástyafalat (melynek belső, tehát É-i oldalán helyezkedtek el az imént említett támfalak) csak a Ny-ról számított 2–4. támfalak közötti részen találtuk meg. Az is dokumentálható volt, hogy ez a 4. támfaltól K-re folytatódik, ám itt nem volt lehetőségünk további kutatásokat végezni. A feltárt leletanyag döntő többsége a 16–17. századra volt keltezhető, de emellett számos 13–14. századi kerámiatöredék is előkerült, más korszakbeli anyagokat viszont nem tudtunk elkülöníteni.

Varkoch-kapu: A 2014-es felújítási munkák egyik legfontosabb munkarésze a vári közműrendszer nagy részének felújítása volt. Ennek során lehetőségünk nyílt arra, hogy a felújítandó közművek árkába eső régészeti jelenségeket megfigyeljük és dokumentáljuk. Ez történt többek között a Varkoch-kapu esetében is, ahol egyrészt a kapu előtti farkasverem közműárokba eső részét figyelhettük meg, illetve egy eddig ismeretlen ÉK–DNy-i irányú falra is rábukkantunk. A farkasverem esetében jól látható volt, hogy a 20. század második felében végzett közműfektetések során falainak nyomvonalba eső szakaszait döntő részben elbontották, áttörték: az általunk megtalált DK-i és D-i falai is erősen visszabontott állapotban kerültek elő. A farkasverem falának dokumentálása mellett az itt végzett munka legnagyobb újdonsága egy ÉK–DNy-i irányú, eddig ismeretlen falazat megtalálása volt. Ez a farkasverem DK-i külső sarkához csatlakozik, innen ÉK-i irányba 13 m hosszan fut. A fal bizonyosan a Varkoch-kapuval összetartozó építmény, tehát az 1540-es években készülhetett, és a kapuhoz felvezető út (talán egy rámpaszerű építmény) része lehetett.

Főtiszti épület: Szintén közműépítéshez kapcsolódóan, a DNy-i-ágyúdomb DK-i oldala előtti terepen sikerült rábukkanunk a 16. és 18. századi (elsősorban képi) forrásokból jól ismert, É–D-i irányú, eredetileg a D-i várfalhoz csatlakozó épület, a *Quartier du Major/Haubtmans\Hauptmanns Quartier* (a kutatók általi szabad fordításban: Főtiszti épület) részleteire. A rövid feltárás során egy tufakőből épült, legalább egy helyiségében téglapadlóval ellátott épület maradványaira bukkantunk a felszíntől átlagosan 60 (helyenként még kevesebb) cm-re. Az épület pontos alaprajzát a feltárás során nem tudtuk tisztázni, ehhez további kutatások lennének szükségesek, de több, egyértelműen az épülethez tartozó falat találtunk. Leletanyag sajnos csak minimális számban került elő, keltezésük a kora újkorra és újkorra tehető. Kiemelendő viszont, hogy egyik szelvényünkben, az épület agyagpadlóján számos zöldmázas, előlapján minta nélküli, kora újkori kályhacsempe töredéke került elő egész és töredékes téglák halmaza között. Nem kizárt, hogy itt a helyiséghez tartozó, összeomlott kályha maradványaival van dolgunk, melynek azonban csak egy kis részletét találtuk meg és tárhattuk fel.

Belső várudvar: A vár igazgatósági épülete és a gótikus palota között elterülő udvarban az 1980-as évek közepi közműépítésekhez kapcsolódóan Kozák Károly végzett leletmentést 1986-ban, most pedig lehetőségünk adódott eredményeinek, elsősorban a feltárt falakra vonatkozó megfigyeléseinek hitelesítésére. Az udvar középső részén az É–D-i irányban keresztülfutó csapadék- és szennyvízvezeték-rendszer felújítása során hamar felszínre kerültek azok a falak, melyeket legutóbb 1986-ban volt lehetőség megkutatni, és amiket az akkori feltáró bizonytalanul török kori épületek maradványaiként értelmezett. Szinte minden, Kozák által is megtalált falra ráleltünk – csak épp visszabontott, töredékes formában. Mivel azonban a kivitelezés közben a munkálatok egyetlen esetben sem haladtak túl a már korábban, régészeti feltárás keretében kiásott közműárkokon, így érdemi rétegtani megfigyeléseket nem tehettünk, és az előkerült leletanyag is kimerült néhány másodlagos helyzetű, a korábbi ásatások szórványának tekinthető kora újkori kerámiatöredékben. Emiatt nem jutottunk közelebb a falak értelmezéséhez és pontosabb keltezéséhez sem, hiszen nem áshattunk korábbi munkálatokkal nem érintett területen.

Az udvar K-i részén ugyanakkor egy újonnan kiépítendő ivóvízvezeték nyomvonalán, még döntően bolygatatlan területen lehetőségünk volt egy megelőző feltárásra is. Itt a munkaterület legnagyobb részén kora újkori, illetve újkori feltöltési rétegeket találtunk; illetve egy esetben egy tufakő-falazatra is rábukkantunk a feltárási terület D-i részén. A rétegsorok közül kiemelendő egy – feltehetően 17. századi – kavicsos járószint, melyet a mai felszíntől 100–120 cm mélyen találtunk. Sajnos éremleletek egyáltalán nem kerültek elő, így a réteg kora egyelőre bizonytalan, csak a felszínén talált néhány kora újkori kerámia utal keltezésére. Ez alatt a kavicsos járószint alatt Árpád-kori rétegekre, illetve objektumokra bukkantunk. Késő középkori rétegeket, objektumokat, szinteket egyáltalán nem észleltünk. Ez a jelenség (miszerint az Árpád-kori rétegeken közvetlenül a kora újkoriak helyezkednek el) talán arra utal, hogy a kora újkorban nagyobb tereprendezés történhetett az udvarban, mely során a késő középkori rétegeket teljesen eltüntették.

Eger, Vár. A 2013–2014-ben végzett kutatások során feltárt falak a vár alaprajzán.

Alsó várudvar: A belső várudvarbeli feltárással megegyező okból, tehát egy új vezetéknyomvonal építése kapcsán, az igazgatósági épület D-i oldalán, az épület kapualjától az ún. Ispotálypince ÉK-i sarkáig megelőző feltárást végeztünk.

A terület Ny-i részén több, egymástól jól elkülöníthető, járószintként értelmezhető réteget találtunk. Ezek feltehetően a várudvar egymásra épülő, különböző korú járószintjei lehettek. Ezektől K-re egy közel téglalap alakú, gödörszerű objektumban – melyről megfigyelhettük, hogy nem egy kifejezetten e célra ásott árok volt, hanem feltehetően egy, az eredeti terepszintben már meglevő mélyedés – egy 7 emberi csontvázból álló temetkezési helyre, „tömegsírra" bukkantunk. Több váz egymáson fekve, egy másik arccal lefelé, mások erősen töredékesen, koponya és/vagy végtagok nélkül kerültek elő. Az elhunytak valószínűleg mind férfiak voltak, a legfiatalabb 14–15 éves, a legidősebb 50–59 év közötti lehetett, s többükön erőszakos cselekmények nyomait lehetett megfigyelni. Ez arra utal, hogy valamilyen harci esemény következtében elhunyt személyekről lehet szó, amit tovább erősít, hogy nagy mennyiségű (~150 db) ólomlövedéket találtunk a csontvázak között, köztük vegyesen gömb- és vágott hasáb alakú ólomlövedékekkel. Kiemelten érdekes a 7. váz derekánál, egy kupacban előkerült, több mint 25 db gömblövedék, melyeket *in situ* sikerült megtalálnunk. Az elhunytakat rejtő gödörszerű objektumban a vázak között és fölött nagy mennyiségű kora újkori, azon belül is 16. századra keltezhető leletanyagot sikerült fellelni. Ez már megadta a keltezés irányát, ugyanakkor a pontosabb datálást csak pénzek segítségével végezhettük el. Az egyik váz alatt egy 8 darabból álló, 1532 és 1589 közötti évszámokkal ellátott aranypénzekből álló éremkincs került elő. Ezek közül a legkésőbbi, 1589-es aranydukát alapján (mely a feltárás során talált érmék közül a legkésőbbi) a leletegyüttes nem keltezhető ennél az évnél korábbra!

Véleményünk szerint a megtalált személyek az 1596-os ostromban lelhették halálukat. Ha feltételezésünk helyes, akkor a feltárt anyag földbe kerülését az ostrom idejére vagy közvetlenül az utánra, tehát 1596. szeptember-októberre tehetjük!

Szép-bástya: A közművezetékek építése mellett a vári felújítási munkák egyik fontosabb elemének a közismert nevén Szép-bástya, vagy Délkeleti-ágyúdomb felújítása tekinthető. Ez jelentős földmunkát igényelt: először legfelső részének D-i és DNy-i oldalán kellett nagyobb mennyiségű laza, omlásveszélyes földet (a balesetveszély miatt gépi erővel) elhordani, hogy a bástya aljában e részeken későbbiekben tervezett

munkavégzés biztonságos lehessen. Az itteni felügyelet során sikerült megtalálni és dokumentálni tíznél is több ágyúgolyót; melyekről egyelőre nehezen eldönthető, hogy az ágyúdombba csapódott, vagy pedig az ágyúdombon tárolt, de valamiért később földbe került ágyúgolyók lehettek, illetve nagy mennyiségű 17. századi leletanyagot gyűjtöttünk.

Ennek végeztével a bástya DNy-i, Ny-i és ÉNy-i oldalán végigfutó félkörívesként megmaradt (egykoron pedig a bástya döntő részét körbevevő) 3–3,5 m vastag falat tisztítottuk meg. Később a bástya aljában, a Hippolit-kaputól K-re, azzal szemben elhelyezkedő, 16. század középső harmadában épült, ÉNy–DK-i irányú falnál, a járószint alatt is kisebb kutatásokat végeztünk. A fal ÉNy-i részén egy kisebb teherhárító ív 1,8 m vastag ívrészlete került elő. Ettől K-re, egy másik szelvényben, a felszíntől 120–160 cm mélyen egy szinte pontosan É–D-i irányú, átlagosan 80 cm vastag fal közel 2,5 m hosszú szakaszát találtuk. A fal jól láthatóan befut a Szép-bástya alá, így É-i vége nem volt kutatható, de nem tudtuk meghatározni D-i végződését sem, mely túlnyúlt a szelvényünkön. Kora bizonytalan, csak annyit állapíthatunk meg róla, hogy a 16. század közepénél korábbi épület maradványa lehet. Ettől DK felé, a következő szelvényben szintén a bástyánál korábbinak tekinthető falakat találtunk, melyek talán az előbb ismertetettel tartoznak össze. Sajnos azonban a kis alapterületű, korlátozott kutatásunk közel sem adott elég információt e falak szerepéről, ezért azokat további kutatásoknak kellene tisztáznia.

A munkálatok utolsó lépéseként a bástya D-i fala (mely tulajdonképpen annak a falnak a K-i irányú folytatása, melynek aljában a fent tárgyalt három kisebb szelvényt megnyitottuk) került megkutatásra. A ráomlott, rázuhant földtörmelék gépi erővel történő eltávolítása után jól látszott, hogy a fal függőlegesen két részre osztható: egy rosszabb állapotban levő felső, rézsűsen lepusztult részre, illetve ez alatt, egy nagyjából 50 cm széles padka, illetve Buzás Gergely értelmezése szerint boltváll alatt, attól számítva 270–280 cm-ig e fal jó állapotban megmaradt alsó részére és alapozására. A boltváll és az egykori járószintet jelző alapozási beugrás (a megtalált fal esetében a felmenő fal néhány centiméterrel kiugrik az alapozás síkja elé!) között átlagosan 170 cm-es szintkülönbséget mérhettünk.

A megtisztított fal aljában – statikusi kérésre – egy 1×2 m alapterületű szelvényben kisebb kutatást végeztünk annak vizsgálatára, hogy a megtisztított fal ráül-e a várhegy természetes sziklafelszínére. A ~170 cm mélyre ásott szelvényünkben csak és kizárólag 14–15. századi kerámiaanyagot találtunk. A szelvény Ny-i végében egy teherhárító ív részletét is sikerült megfigyelnünk, melynek további részeire rákutatva, a szelvényt kibővítve kiderült, hogy legalább 3 m széles ívvel épült. A falazat feltehetően több ilyen ívre támaszkodik, mely azt a feltételezést erősíti, hogy a fal Ny-i irányú folytatását jelentő, előbb tárgyalt, ÉNy–DK-i irányú fal ÉNy-i végén is megtaláltuk egy – igaz, jóval kisebb – teherhárító ív részletét.

Sajnos a rövid idejű és meglehetősen kis területű feltárás végül nem adott egyértelmű választ arra, hogy a bástya D-i fala a természetes sziklára ül-e rá: ennek oka, hogy a vár más részein talált, jól felismerhető alapkőzetet (az ún. darázskövet) nem fogtuk meg. E kérdések megválaszolása, és általában véve e terület megismerése érdekében további feltárásokra lenne szükség.

Északi kapu: Az újkori építésű északi kaputól K-re lévő területen egykor elhelyezkedő középkori épületmaradványok helyén (az É-i várfal belső oldalánál) kisebb felületű feltárásra nyílt lehetőségünk. Célunk az volt, hogy a kijelölt 2×2 m alapterületű szelvényben ezekhez a középkori épületekhez tartozó, korábban feltárt falakat hitelesíthessük, jelenlegi tényleges állapotukat dokumentálhassuk. Ásatási helyszínünket úgy választottuk ki, hogy annak biztosan metszenie kellett volna a korábban, az 1930-as években itt feltárt és dokumentált falak egyikét, ám a feltárás során középkori falaknak nyomát sem találtuk. Régészeti korú rétegeket nem találtunk, csak 20. századi, visszatöltött, laza-törmelékes rétegeket, bennük vegyesen kora újkori és újkori leletanyaggal. Az egyetlen említésre méltó lelet egy reneszánsz faragvány, mely egy ajtókeret töredéke lehetett. Úgy véljük, hogy itt a 20. század első felében végzett feltárás után a falak legalább egy részét teljesen visszabontották, akkor, amikor a Honvédség e helyütt istállót építtetett (az annak idején elvégzett feltárás oka éppen az volt, hogy a tervezett istálló helyén falakra bukkantak). Kérdés, hogy ez a visszabontás vajon minden feltárt falat érintett, vagy csak azok egy részét. Ennek meghatározásához további hitelesítő ásatásokra lenne szükség.

Várfalsétány: A vár É-i falszorosában és a Ny-i várfal külső oldalán, a Földbástyától D-re egy-egy csapadékvíztározó tartály került elhelyezésre. Mivel ezek helyén a korábbi régészeti feltárások a mostani kivitelezés által érintett területeket teljes mértékben nem tárták fel, ezért a tartályok telepítésére kijelölt területeken a tartályok számára szükséges munkagödröket értelemszerűen régészeti feltárás keretében kellett kiásni. A több szakaszban megvalósuló feltárás során a tartályok, illetve a tartályok helye közül az É-i falszorosban lévő az 1. sz.-ot, a Ny-i várfal előtti a 2. sz.-ot kapta.

Az 1. sz. tartály 5×3,8 m-es területének feltárását egy ütemben végeztük el, az elért mélység 3–3,5 m között változott. A feltárt rétegek gazdag leletanyaggal szolgáltak, viszont meg kell jegyeznünk, hogy a kora újkornál, a 16–17. századnál korábbra keltezhető leletanyagokat egyáltalán nem találtunk! E tény jól jelzi a falszoros feltöltöttségének mértékét!

Építéstörténeti részletként cölöplyukak említendők, melyek a szelvény É-i végében kerültek elő (összesen 7 db). A cölöplyukak az É-i külső várfal belső síkjával párhuzamosan húzódtak végig. Nagy valószínűséggel annak a belső sáncnak nyomairól lehet szó, melynek az 1552-es ostrom előtti kialakítását Tinódi Lantos Sebestyén is megemlítette. Ugyancsak fontos, hogy beigazolódott, miszerint a falszoros Ny-i szakaszán végzett feltárás során Kozák Károly a publikált eredmények ellenére nem érte el a 16. század közepi szintet, hiszen az általa lezárt (bár részéről is befejezetlennek ítélt) ásatás során elért szintnél mélyebben fekvő rétegekből is került elő török kori leletanyag a 2014-es feltárás során.

A 2. sz. tartály 5,7×4 m-es területét több ütemben tártuk fel, és a mai felszíntől számítva 3,5 m mélységig haladtunk le. A felső 1 m-es sávban csak modern kori, 20. századi feltöltési rétegeket találtunk, ez alatt azonban érintetlen és igen látványos, valamint rendkívül gazdag kora újkori és kevesebb középkori leletanyagot szolgáltató rétegződést lehetett megfigyelni és dokumentálni. A szelvény K-i végében előkerült a Várhegy Ny-i oldalának eredeti, már a középkorban is meglévő felszíne, felülete, pontosabban ennek részlete, melyet késő középkori kerámiatöredékekkel lehetett keltezni. A Ny-i oldalon egy vastag feltöltés és ebben cölöplyukak voltak megfigyelhetőek, melyeket talán a Földbástya DNy-i sarkának 1570-es években földből és fából kiépített részleteként értelmezhetünk.

Nyugati várfal belső oldala: A nyugati várfal belső oldalán, a korábbi feltételezések szerint késő középkori eredetű, de bizonyosan csak a kora újkor óta létező házsor É-i részén, fal-

felújításhoz kapcsolódóan a Tömlöc-bástya D-i oldalán, illetve a Képtárépület mögött, Kozák Károly által korábban már kutatott területen is lehetőségünk nyílt egy kisebb feltárásra.

A feltárási területet alapvetően két részre oszthatjuk: az északabbi kisebb (a korábbi kutatásban Ny/1-nek nevezett) és a D-i nagyobb (korábbi kutatásban Ny/2) helyiségben végzett munkákra, melyeket egy mára rossz állapotba került, az 1970-es évek elején helyreállított gótikus kapuzatot is magába foglaló fal oszt ketté. Körülbelül 40 m^2 terület került feltárásra: a szelvényeket a falak mentén 1 m szélességben nyitottuk, és átlagosan 1,2 m mélységig haladtunk le.

Az északabbi (Ny/1.) helyiségben a falak mentén végig megnyitott árkokban késő középkori anyagot nem, csupán kora újkori leletanyagot találtunk. A rétegek vízszintesen futottak, ami a helyiség fokozatos feltöltődésére utal. A helyiség D-i, Ny-i és K-i oldalán nagyrészt érintetlen rétegsorokat találtunk, viszont az É-i fal mentén 2 m-es mélységig csak recens visszatöltést találtunk, mely egy korábbi, Kozák-féle ásatás szelvénye lehetett.

A délebbi területről (Ny/2.) általánosan elmondható, hogy a feltárt rétegek a nyugati várfal belső oldalától K felé enyhén lejtettek. A felső 40–60 cm-en feltárt rétegek kivétel nélkül kora újkori leletanyagot tartalmaztak, de ennél lejjebb már késő középkori kerámiával keltezhető rétegeket is találtunk. Megjegyzendő és érdekes tény, hogy egyetlen olyan falat sem találtunk, mely az egykoron itt állt középkori épületekhez lenne köthető.

A leletanyag elemzése és a rétegviszonyok kiértékelése fontos új adatokat fog szolgáltatni a jövőben a terület történetére vonatkozóan. Ezek mellett viszont hasonlóan fontos az egyes falazatok jellegének és egymáshoz való viszonyának kiértékelése. Az É-i, Ny/1. helyiség É-i falának Ny-i és K-i része között markáns elválást dokumentálhattunk, továbbá kiderült az is, hogy a helyiség É-i és K-i fala sem épült egybe. Az osztófaltól D-re eső területen (Ny/2), az osztófaltól D-re, a nyugati várfal belső oldalán megfigyelhető volt, hogy kb. 5 m hosszúságig egy szabálytalanabbul rakott, és számos másodlagosan felhasznált kőfaragványt magába foglaló falazatot délebbre egy teljesen eltérő jellegű, szabályosabban rakott falazat váltott fel. Ez feltehetően többszöri javításra, pótlásra utal.

Végezetül érdemes még szólni a feltárt kőfaragványokról is. A nyugati várfal helyreállításakor ugyanis kivitelezői segítséggel lehetőségünk nyílt arra, hogy a fentebb említett, másodlagos helyzetben levő faragott köveket tartalmazó falból néhány darabot – természetesen eredeti helyük dokumentálása után – kiemeljünk. Ezek feltehetően a székesegyház késő gótikus szentélyéhez köthetők, keltezésük 1500 körülre tehető (a kőfaragványok keltezésében és meghatározásában Havasi Krisztina nyújtott segítséget, melyet ezúton is köszönünk). Az egyik egy ívelt oldalú, kannelúrázott nyolcszögű oszloplábazat, illetve két boltozati elem. Továbbá az É-i helyiség DK-i sarkán nyitott szelvényünkben kora újkori leletek között egy olyan, egyszerű élszedett faragott követ találtunk, melynek egyik oldalán feltehetően egy napóra ábrázolása látható.

Szent János székesegyház Ny-i előtere: E területen, egy tervásatás keretében, 13 szelvényt nyitottunk, melyekkel elsődleges célunk a terület korábbi – egyébként Kozák Károly által kutatott, de általa csak kevéssé publikált, inkább csak Kárpáti János műveiből ismert – ásatási eredményeinek hitelesítése, és különösen az egymással nehezen értelmezhető kapcsolatú falak csatlakozási pontjainak vizsgálata volt.

Ennek keretében a székesegyház Ny-i tornyai közötti előcsarnok teljes Ny-i felét a természetes sziklafelszínig feltártuk. A terület bolygatottsága miatt (a régebbi ásatások a sziklafelszínig lehatoltak) e szelvényekben a falazatok, falkapcsolatok vizsgálata jelentette a kutatás fő irányát. Kiderült, hogy az előcsarnok belső oldalának közepén levő faltömb később épült az előcsarnok falának belső oldalához, azt viszont nem tudtuk megállapítani, hogy közöttük mekkora időbeli differencia lehet. Ettől É-ra, az előcsarnok É-i részén egy másik, a Kozák Károly-féle ásatásokból leginkább csak alaprajzi ábrázolásról ismert, azokon D felé ívelődőnek mutatkozó fal 50 cm vastag, 2 m hosszú, és legépebben megmaradt részén 180 cm magasan álló részét is megtaláltuk. Megfigyelhető volt, hogy az előcsarnok falának építésével Ny-i részét elvágták, tehát annál bizonyosan korábbinak tekinthető. Magán az előcsarnok Ny-i falának belső oldalán, annak is az előbb említett faltömbtől D-re eső részén az alapkőzettől számított 130 cm magasságig egy kisebb padkaszerű kiugrás jelentkezett, mely talán egy építés közbeni tervváltoztatás nyoma lehet.

Az előcsarnokon kívül nyitott szelvényekben kiderült, hogy a korábbi feltárások során talált falak közül több nem kutatható, mivel a felszínen ma látható falak építésekor azokat vasbetonra alapozott kősorokkal váltották fel. Sajnos ez a falcsatlakozásokat is érintette, melyek emiatt rendszerint kutathatatlannak bizonyultak. Az is egyértelművé vált viszont, hogy több helyen érintetlen rétegsorok helyezkednek el, tehát a terület nem tekinthető teljesen feltártnak!

Ennek kapcsán kiemelendő, hogy több temetkezést is feltártunk a székesegyház előterében. Ezek mindegyikére igaz, hogy nagyjából megegyező, ÉK–DNy-i tájolású a sírgödrük, illetve a sírokat minden esetben a természetes sziklafelszínig ásták le. Többüknél S-végű hajkarikák kerültek elő, melyek Árpád-kori keltezésre utalnak. Véleményünk szerint lehetséges, hogy ezek egy sírhorizonthoz tartoznak, és – elhelyezkedésük és a néhány melléklet alapján – talán a székesegyház körüli legkorábbi, vagy legalábbis nagyon korai temetkezések lehetnek.

Meg kell említenünk, hogy a székesegyház előcsarnoka előtt közvetlenül Ny-i irányban egyes kutatók egy korai rotunda maradványait feltételezik. A feltárás során ráástunk a feltételezett rotunda helyére, de épített falazatra utaló nyomot nem találtunk, a rotunda léte így nem volt bizonyítható.

Zárkándy-bástya: A 16. század közepén és második felében kiépült, majd az egri várról 1906–1907-ben az Eger–Putnok vasútvonallal leválasztott Zárkándy-bástya/Északkeleti-fülesbástya próbafeltárására 2013 őszén került sor. A kutatás célja az volt, hogy információkat szerezzünk a kettős védőmű falain belüli feltöltés rétegrendjéről és adatokat szolgáltassunk az objektum régészeti érintettségére vonatkozóan. Eger Megyei Jogú Város Önkormányzatának és a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. együttműködésének köszönhetően ugyanis tervek születtek az épület felújítására.

A bástya D-i végében sikerült feltárnunk és pontosan meghatároznunk annak ma föld alatt levő, 12–13 m hosszú és 2,5 m vastag D-i falát. Ezen három kazamataszellőzőt is találtunk (mindhárom el volt tömedékelve), melyeknek egyértelműen beazonosíthatóak voltak a kazamatafolyosókban levő alsó végei is. Később kiderült, hogy e falat a két világháború között már feltárták, és legalább K-i részét már helyreállították – mi ezt találtuk meg. A bástya K-i falának külső oldala mentén még három kisebb árkot nyitottunk a K-i oldalon, ezekben azonban csak 20. századi szemétrétegeket találtunk.

Legjelentősebb eredményeinket a bástya belsejében sikerült elérnünk. A fülesbástya DNy-i részén, az aknafigyelő folyosó-

ból a bástyabelsőbe vezető lépcsőfeljáró boltozata feletti feltöltést É–D-i irányban átvágtuk, és rendkívül gazdag 16. századi leletanyagot találtunk. Ettől É-ra, a bástya középső részén nyitott É–D-i árokban 8 támfalat, közöttük pedig gazdag 17. századi feltöltést találtunk. Egyik árkunk Ny-i végében három csontvázat is feltártunk. Ezek közül kettő egymás mellett, DNy–ÉK tájolással feküdt, egy pedig közvetlenül fölöttük, ÉNy–DK-i irányban került elő. Sajnos egyelőre nincs adatunk sem arról, hogy pontosan mikor földelték el az elhunytakat, sem pedig arról, milyen okból és milyen körülményekből kifolyóan. A rétegviszonyok, a csontvázak körüli rétegek alapján jelen pillanatban a 17. század második felére–18. század első felére történő keltezés tűnik a legvalószínűbbnek, ezt azonban a későbbi feldolgozás még módosíthatja.

A három csontváz közül kettőt teljes egészében, ezek fölött közvetlenül egyet viszont csak félig tudtunk feltárni, mivel korlátozott volt az ásatásra rendelkezésre álló terület: az árok Ny-i vége ugyanis a vasút felőli rézsűbe nyúlt bele és az ott tartózkodás életveszélyes volt. Mivel a felső csontvázat nem tudtuk teljesen feltárni, és nem szerettük volna csak testének felét felszedni, ezért mind módszertani, mind pedig morális-etikai szempontok miatt úgy döntöttünk, azokat végül nem távolítjuk el előkerülési helyükről. Óvatosan betemettük az elhunytakat, majd egy őket fedő fa szerkezetet készítettünk, hogy a visszatemetés során és később se sérülhessenek. Reményeink szerint a továbbiakban lehetőségünk lesz teljes egészében feltárni e területet, és mindhárom csontvázat egyszerre felszedni, majd alaposabb vizsgálatnak alávetni.

A bástya É-i részében elsősorban az építészeti részletek vizsgálatában értünk el komoly eredményeket. A vár É-i külső várfalának bástyába eső részét kutatva két egymásra épült falazatot találtunk, ami arra utal, hogy a várfalnak ma a bástya belsejébe eső részét legalább egyszer átépíthették – ezt viszont további ásatással kellene tisztázni és igazolni.

Voltak azonban olyan területek is, ahol a falszövetek viszonyának értelmezése nem okozott ekkora problémát. A bástya É-i oldalán ásott kutatóárkokban kiderült, hogy az É-i bástyafal masszív, az ágyúzásnak jól ellenálló, igen vastag falú védelmi rendszerként épült: a vastag, tömör É-i bástyafal a mögötte levő földtöltéssel az ebből az irányból érkező ágyútűznek jól ellenállhatott, síkját pedig legalább kettő helyen biztosan megtörte egy-egy lőrés, melyekből a tüzet viszonozhatták.

Fel kell még hívnunk a figyelmet a feltárás során a bástya ÉK-i részén talált faszerkezetes építmény maradványaira. Az épület döntő része felett 17. századra keltezhető feltöltés helyezkedett el, csak K-i végét tárhattuk fel: ezt É–D-i irányú gerendák alkották, melyeket 5,5 m hosszan tudtunk dokumentálni. Feltételezzük, hogy az egész építmény *in situ* helyzetben került elő: erre utal az előkerült faszerkezet rendezettsége. Padlószintje (ha egyáltalán házról, épületről van szó) talán fából, magasabb szinten lehetett és elpusztult, ezért nem került elő. Keltezése elhelyezkedéséből, illetve a rétegtani viszonyokból fakadóan a 16. század végére–17. századra tehető.

Összefoglalás

A 2013-ban és 2014-ben végzett munkák rávilágítottak, hogy az egri vár egyáltalán nem tekinthető feltártnak. Számos helyszíne nem lett még megkutatva, ráadásul a korábban feltárt helyszínek hitelesítése is számos új eredménnyel szolgálhat, arról nem is beszélve, hogy e korábban feltárt területek ásatását nemcsak hitelesíteni, de nagyobb területre kiterjesztve folytatni is érdemes lenne. Ugyanilyen fontos a most feltárt leletanyagok feldolgozása, illetve az egyes helyszínek feltárási eredményeinek a vár történetébe való beillesztése, mely munka jelenleg is folyamatban van. Az egri várban az utóbbi két évben megindúló intenzív régészeti munkák remélhetőleg lehetőséget teremtenek mind a feltárások folytatására, mind pedig az eredmények feldolgozására és publikálására.

A feltárások eredményeit Nagy László a Castrum Bene Egyesület Hírlevelében 2014-ben[22] és 2015-ben[23] írásban, illetve több konferencián és más előadásokon szóban részletesen ismertette. További szöveges és képi anyagot lásd ezekben az írásokban. Az eddigi és a további feldolgozó munka vezetője: Nagy László. Jelen beszámolót összeállította: Nagy László, ellenőrizte: Giber Mihály.

A Zárkándy-bástya feltárásának vezetője Giber Mihály, ásatásvezető munkatársa Nagy László volt. A 2014-es régészeti munkáknál az ÉMOP-projekthez kapcsolódó feltárások vezetője Giber Mihály, a „kisebb munkákhoz" kapcsolódó megelőző feltárás (a nyugati várfal belső oldalán) és a székesegyház előtt végzett tervásatás vezetője pedig Nagy László volt. A régészeti megfigyeléseket alapvetően utóbbi kutató, helyettesítés idején Giber Mihály látta el.

Ásatásvezető régészek: Giber Mihály (Alsó várudvar, Belső várudvar, Északi-kapu, Törökkert, Várfalsétány, Zárkándy-bástya), Nagy László (Nyugati várfal belső oldala, Szent János székesegyház Ny-i előtere).

Szakmai konzulensek: Buzás Gergely (Szép-bástya), dr. Havasi Krisztina és Halász Ágoston (Szent János székesegyház Ny-i előtere).

Régészek, régészhallgatók: Fazekas András, Gál Tamás, Györkös Dorottya, Hegyi Dóra, Herbst Anna, Kolláth Ágnes, Kovács Bianka, Lantos Sára, Lőrinczy Márk, Mag Hella, Nádai Zsófia, Papp Mercedesz, Polyák Teodóra, Princz Tamara, Rakó Dorotytya, Rákóczi Gergely, Ujhelyi Nóra, Vigh József. A feltáráson ezen kívül több középiskolás diák is részt vett, akiknek segítségét ezúton is köszönjük.

A feltárásokon a Dobó István Vármúzeum Régészeti Osztálya részéről részt vettek még: Bilicz Enikő, Bujdosó László, Farkas Gábor, Hortobágyi Viktor, Kakuk Balázs, Medveczki Zsolt, Rácz Kristóf, Ritz Henrik, Somodi Zoltán, Tanyi Sándor.

A feltárások hátterének biztosításáért és az ásatások támogatásáért a dr. Domboróczki László által vezetett Régészeti Osztálynak tartozunk köszönettel.

Nagy László – Giber Mihály

116. Egerlövő, Dánfi (KÖH 87693)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **R, B, Sza**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén.

22 Nagy László: Az egri várbeli Zárkándy-bástya és Északkeleti-fülesbástya 2013. évi próbafeltárása. *Castrum*, 17, 2014, 96–108.

23 Nagy László: Beszámoló az egri várban 2014ben végzett régészeti munkákról. *Castrum*, 18, 2015, 59–103.

A lelőhely Egerlövő DK-i szélétől 300 m-re, egy a környezetéből markánsan kiemelkedő dombon helyezkedik el, a Kánya-pataktól 600 m-re Ny-ra. A lelőhelyet, illetve a dombot középen metszi az Egerlövő – Borsodivánka közút. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott és boronált volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. 360×110 m-es területen kisebb intenzitással késő rézkori (badeni kultúra), bronzkori és római kori (szarmata) kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Fekete László, Király Ágnes, Miskolczi Melinda, Simon József, Galkó József, Toronya Zsolt, Gregóczki Gergő és Nagy S. József

Tóth Krisztián

117. Előszállás, Öreghegy (KÖH 21645)

(Fejér megye) **A**

Az előszállási szennyvíztisztító telep építését magába foglaló nagyberuházás kapcsán 2014. szeptember 25. és október 20. között megelőző feltárás folyt az 1928 óta ismert, részben publikált avar kori temető területén. A Dollár utcára, az attól ÉNy-ra merőlegesen futó földútra és a Dollár utcától DK-re merőlegesen futó aszfaltozott utcára kiterjedő, 107 m hosszú és összesen 164 m^2-t fedő nyomvonalon 33 sír és sírrészlet került elő. A Dollár utcától ÉNy-ra található sírsor megszakadása alapján arra lehet következtetni, hogy e rövid szakaszon meghatározható a temető DNy-i széle.

A Ny – K-i és DNy – ÉK-i tájolású, lekerekített sarkú téglalap alakú sírgödrökben több esetben lehetett koporsóra utaló jeleket felfedezni, a föld elszíneződése vagy a sírvégek lemélyítésének formájában, valamint három sírban sírépítményre vagy kopjafára utaló cölöphely vált láthatóvá. A temetkezések felét korabeli bolygatás érte, mely a rablógödör kirajzolódása, valamint a csontok és a mellékletek helyzete és hiánya alapján volt nyilvánvaló. Mellékletként nyolc sírban találtunk bronz karikaékszereket és csüngős fülbevalókat, négy sírban díszes bronz övvereteket és szíjvégeket, egy sírban pedig vas kettősfokost. Emellett gyöngyök, orsógombok, vastűt tartalmazó esztergált csont tűtartók kerültek elő, kerámiaedények, vascsatok és vaskések pedig szinte mindegyik temetkezésben előfordultak. Az előzetes értékelés alapján a temetőt e leletek a késő avar korra keltezik.

A feltárást Kondé Zsófia és Szücsi Frigyes vezetésével a székesfehérvári Szent István Király Múzeum munkatársai végezték, a leletanyag a dunaújvárosi Intercisa Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Kondé Zsófia

118. Encsencs, Fő utca 86. (Református templom) (KÖH 35592)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Kö**

Szatmári István volt műemléki felügyelő, műszaki ellenőr jelezte, hogy 2014 júniusában kerül sor a középkori eredetű encsencsi református templom felújítási munkálataira. Ennek során belül, mintegy 2 m magasságig leverik a vakolatot, illetve a padlózat cseréjére is sor kerül. Ekkor mintegy 25 cm-nyi szintsüllyesztést is végrehajtanak a rétegrend miatt, majd a járószintet – immár téglával burkolva a templom teljes területén – visszaemelik a jelenlegi szintre.

A munkákat két részletben kívánták végrehajtani, először a szentély, majd a hajó területén. A kutatásokat júniusban, illetve októberben végeztük el. Ezek során napvilágra került a középkori templom négyzetes szentélye, sarkain átlós támpillérekkel. Előkerült egy kétperiódusú középkori oltáralapozás, egy református sokszögletű szószékalapozás, valamint egy, az új szentély felépülése után készült szószékalapozás. A hajó területén már csak a kibányászott középkori falak helyét tudtuk regisztrálni. Ez alól kivétel volt Ny-i zárófal, melyet azonban csak részleteiben tudtunk feltárni. A templom É-i oldalán napvilágra kerültek az elpusztult sekrestye maradványai is. A munkálatok eredményeképpen sikerült kiszerkesztenünk a középkori templom alaprajzát és meghatározni a méreteit is.

Jakab Attila

119. Erdőtelek, Hanyi-halom (KÖH 87437)

(Heves megye) **Á, Kö**

A KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041 azonosító számú Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megye területein elnevezésű projekt keretében került sor a lelőhely (hrsz. 0203/C) régészeti kutatására.

A községtől K-re, a 31-es út mellett, a Hanyi-ér melletti víztárolótól ÉNy-ra található a Hanyi-halom, amely környezetéből 5 – 6 m-re emelkedik ki. Jelenleg szántóterület, Ny-i szélén egy földút fut, melynek árka érinti a halom területét, tőle K-e és D-e a Hanyi-ér nádas, sásos partja terül el. Erősen szétszántott, bolygatott terület.

A területen különböző vegetációjú időszakokban, többször végeztünk helyszíni szemlét. Jól látható, hogy a halom nagy részét teljesen elszántották. A legmagasabb részén található háromszögelési pont mutatja azt a magasságot, amit az intenzív mezőgazdasági művelés előtt a halom elérhetett, de elképzelhető, hogy eredetileg ettől is magasabb lehetett. A Google Earth légifotóin a 2009-es évben észrevehető egy szabályos kör, ami a halom központi részét veszi körül, átmérője 50 m körüli. A felszínen ez már nem igazán látható, az október elején készült légi fotón is csak sejteni lehet. A halom területéről elsősorban középkori cserepeket gyűjtöttünk, ezek talán a közelben található Árpád-kori telephez tartozhatnak, ami megerősíti a halom másodlagos területjelölő szerepét.

A halom területén több ponton történt talajfúrás, melynek célja a bolygatatlan talajrétegek elérése, a halom szerkezetének megállapítása, esetleges szerkezeti elemek kimutatása volt. A további vizsgálatokkal meg lehet határozni, hogy mesterséges vagy természetes feltöltődésről van szó, illetve az egykori környezeti viszonyokra is következtethetünk.

Összesen 17 fúrásponton, átlag 6,4 m mélységben végezték el a mintavételt. A fúrások eredményeként megállapítható, hogy egy alámosott folyóvízi hordalékkúp-felszínre építették a halmot, melynek központi része kb. 1,4 – 1,3 m vastag talajjal van feltöltve, amelyet gyeptéglával borítottak 40 – 80 cm vastagságban. Felszíne teljesen meg van szántva. A fúrásokkal a halom egyéb szerkezeti elemeit nem sikerült megfogni.

A talajfúrásokat a FÁCIES Kulturális Szolgáltató BT végezte, Prof. Dr. Sümegi Pál DSc tanszékvezető egyetemi tanár vezetésével (Szegedi Tudományegyetem Földtani és Őslénytani Tanszék).

Farkas Csilla

120. Erdőtelek határa
(Heves megye) **Ő, B, Sza, N, Kú, I**

Az Erdőtelek község szennyvízgyűjtő csatorna építése és szennyvíztisztító telep kivitelezése munkálatok kapcsán, 2014. június 26. és augusztus 29. között végeztük az alábbi lelőhelyek kutatását.

Nyolc-öles (KÖH 86959): A község belterületétől DK-i irányban, a Nyolc-öles nevű határrész É-i felében, a tervezett szennyvíztisztító telephez vezető út nyomvonalában, a Hanyi-ér jobb partján, de attól kicsit távolabb, az ártérből kiemelkedő homokdombon kerültek elő régészeti leletek és jelenségek. A terület Ny felé tovább emelkedik, a talaj homokos. A terület intenzíven művelt, az út nyomvonalát jelző korábbi földút mellett gabona- és kukoricatábla van. Az előzetes régészeti dokumentációhoz kapcsolódóan, 2009-ben végzett terepbejárást a területen Reményi László régész (Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársa), aki szórvány újkori és szarmata cserepeket talált a felszínen.

A projekthez kapcsolódóan végzett földmunka során, június 26-án végeztünk régészeti megfigyelést a területen. Az U1 és U2 jelű, 0314 hrsz.-ú, a szennyvíztisztító telephez vezető bekötő út nyomvonalában több régészeti korú jelenséget figyeltünk meg. A kiszórt földben szarmata kori cserepeket gyűjtöttünk. A közműárkokban a megfigyelés nehézkes volt, a kb. 70 cm széles árok mélysége 120–130 cm. Az árkok a létesítendő út nyomvonalába esnek. Az érintett területtől K-re frissen learatott gabona tábla volt, a többi szomszédos területen még nem történt meg az aratás. A lelőhely kiterjedését a növényzet miatt nem tudtuk pontosan meghatározni, a lelőhely nagyságát a földmunkák során jelentkező objektumok előkerülése alapján határoztuk meg.

Az U1 jelű útszakasz 0+100 métere körül egy kis szakaszon géppel elszedték a humuszt július 2-án. Az altalaj szintjén további négy régészeti jelenség került elő, az egyik felületéről római kori kerámiatöredéket és állatcsontot gyűjtöttünk össze. Belebontottunk a humuszoláskor előkerült jelenségekbe, július 7–8-án. Egyértelműen bebizonyosodott, hogy egy szarmata település nyomait találtuk meg. Géppel leszedték a humuszt július 14-én, az U1 és U2 utak régészetileg érintett területén. A felület tisztítása után felmértük és lerajzoltuk az előkerült 19 jelenség foltjait, valamint egy drón segítségével légi felvételeket készítettünk a területről.

A régészeti lelőhely objektumait augusztus 18–29. között, minősített szakfelügyelet keretében tártuk fel. Az érintett területen alig 2 m szélességben kutathattunk, így a jelenségeket csak részben sikerült feltárni. Gödrök, méhkas alakú tároló vermek, és különböző árokszakaszok kerültek elő. Leletanyag csak a gödrökből került elő, szürke és világosbarna, korongolt edények töredékei, kaviccsal és kerámiazúzalékkal soványított fazék, fedő és egyéb kerámiatöredékek, valamint *Terra sigillata* másolat töredéke került elő.

Szennyvíztelep (KÖH 97961): A község belterületétől DK-i irányban, a Hanyi-ér jobb partján (hrsz. 0311/9, 18) egy valószínűleg a vízfolyás természetesen meghagyott kanyarulatában található. A térszín Ny felé emelkedik, a talaj homokos, a vizsgált részen parlag van. A környezetéből alig kiemelkedő hátat figyeltünk meg, amit a vízfolyás körülölel. A dombhát tengerszint feletti magassága 104–105 m. A felszíni megfigyelés nehézkes volt a területet borító parlagfű miatt. A leendő szennyvíztelep területén folytatott felszíni terepbejárás során sikerült lokalizálni a telep határát is: az É-i és K-i oldalon a kerámiatöredékek egészen a vízfolyás partjáig, Ny felé egy alig láthatóan mélyebb területig terjedtek.

A kijelölt részen, nagyjából a vízfolyásra merőlegesen 3 kutatóárkot húztunk géppel, kb. 1,60–1,80 cm szélességben. Az árkokban 4 jelenséget regisztráltunk. A középső részen egy kisebb, vörösre égett kerek foltot (talán egy kemence) figyeltünk meg. Mellette előkerült egy téglalap alakú, humuszos folt, melynek K-i végében vörösre égett rész van. Ezen kívül a terület Ny-i felében húzott kutatóárokban két kisebb humuszos folt jelentkezett. A jelenségek felszínéről, illetve a felszíni gyűjtésből jellegtelen apró kaviccsal soványított, rosszul égetett kerámia, valamint egy többsoros vonalköteggel díszített töredék került elő.

A felület teljes humuszolására július 15–17. között került sor, több mint 40 jelenséget figyeltünk meg egy 60×40 m-es területen. A jelenségek a kijelölt rész DK-i és DNy-i sarkában, valamint a középső területen sűrűsödnek. A korábban előkerült kemencék mellett árok, gödrök, valamint feltételezhetően a nagyobb szögletes foltok építmény helyét jelzik. Sok összefüggés nélküli cölöplyukat is regisztráltunk, ezek egy része állati bolygatás is lehet. A humusz vastagsága 30–40 cm.

A régészeti lelőhely objektumait július 22. és augusztus 7. között minősített szakfelügyelet keretében tártuk fel. Összesen 47 jelenséget kutattunk meg, de csak alig negyedéből került elő értékelhető leletanyag. Néhány gödörből őskori, egyből biztosan a kora bronzkor időszakára tehető leletanyag került elő. A népvándorlás korból előkerült egy ágasfás-szelemenes szerkezetű, valószínűleg kővel kirakott tűzhelyű, ÉNy–DK-i irányú ház, egy kút, egy tüzelőhely és néhány gödör. A terület ÉK-i sarkában valószínűleg kora újkori–újkori árok, illetve vályogvető gödrök voltak. A többi jelenségből nem volt értékelhető leletanyag.

Farkas Csilla

121. Esztergom, Szentkirály I. (MRT 5. k. 8/20. lh. KÖH 2108)
(Komárom-Esztergom megye) **Ró, Á, Kö, Tö**

A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ 2014 szeptemberében próbafeltárást végezett a régészeti lelőhelyen, az Esztergom és Párkány (Štúrovo) között megépítendő teherkomp-átkelőhely tervezett területén. A lelőhely Esztergom határától mintegy 1,6 km-re DNy-ra, a Duna parton (a Nyárosi- (Nyáros, Nyárosd) sziget és a Prímás- vagy Felső-sziget között), a Szentkirályi-Duna-dűlő ÉK-i részén, a Duna, valamint a Papere és a Szentteleki-patak által határolt, alacsony homokdombokkal tagolt területen helyezkedik el. A beruházás a lelőhely DNy-i részén valósult meg, a 11-es sz. főúttól a dorogi bánya egykori dunai szénrakodójához vezető bekötőút vonalán.

A bekötőút mentén, annak két oldalán 1959-ben és 1966-ban Bálint Alajos végzett régészeti feltárást. Ennek során az Árpád-kori település objektumai – földbe mélyített házak, szemétgödrök, kemencék, árkok – kerültek elő, az objektumok 12. századi pénzekkel keltezettek. Az 1959-es szelvényekben egy kétosztatú, felmenő falú házat is feltártak, omladékában II. Géza (1141–1161) ezüstpénzével. Az Árpád-kori objektumok fölött 1959-ben 21 török kori sírt is feltártak.

1988-ban, a szénrakodóhoz vezető út ÉK-i oldalán, a bős–nagymarosi vízlépcsőrendszerhez tartozó mederőr telepet terveztek gátőrházzal és melléképülettel (rozmári mederőrtelep). A területen Lázár Sarolta és Biczó Piroska végzett megelőző feltárást. Ennek során az Árpád-kori település további objektumai (gödrök, tűzhelyek, árkok) kerültek elő, 39 újabb török kori temetkezéssel együtt.

Az előzetes régészeti dokumentáció előkészítő munkarészéhez kapcsolódóan Stibrányi Máté vezetésével a területen geofizikai kutatást és talajfúrást végeztünk 2014-ben. A vizsgálatok azonban csak a területnek a homok- és kavicsbányászás által erősen bolygatott voltát igazolták.

A próbafeltárást az ÉNy–DK-i irányú bekötőút két oldalán, a tervezett út új szikkasztó árkai és az útpadka helyén, 1,6 m kanálszélességű markolóval húzott kutatóárkokkal végeztük. A bekötőút ÉK-i oldalán két kutatóárkot húztunk (1–2. kutatóárok), az út DNy-i oldalán pedig további 11-et (3–13. kutatóárok). A feltárás során 28 régészeti objektumot és 59 stratigráfiai egységet (SE) különítettünk el.

Az úttól D-re lévő betontelep felhajtójától ÉNy-ra, a Duna irányában az előzetes adatgyűjtés alapján bolygatott területet feltételeztünk, ezt több kisebb szondával ellenőriztük (8–13. kutatóárok). A szondák alapján a lelőhelynek ezt a részét kibányászták és recens hulladékkal töltötték fel. Régészeti jelenséget már nem észleltünk. Ugyancsak negatívnak bizonyult az 1. kutatóárok és 2. kutatóárok nagyrésze is: a bekötőút ÉK-i oldalán túlnyomórészt újkori bányagödröket és hulladékkal feltöltött modern beásásokat találtunk. Mindössze a 2. kutatóárok ÉNy-i végében, a gátőrház épületeivel szemben maradt részben érintetlen egy alacsony homokdomb. Ezen a részen a török kori temetőhöz tartozó hét újabb temetkezés maradványait tártuk fel. A sírok közül kettő egy korábbi, valószínűleg Árpád-kori, DNy–ÉK-i irányú árok betöltésébe volt beleásva. Egy további, anatómiai rendben fekvő, ÉNy–DK-i tájolású síron kívül a többi temetkezés az újkori beásások és a területen a feltárás előtt kivágott fák gyökerei által erősen bolygatott volt, a tájolásukat sem lehetett egyértelműen megállapítani. Az erős bolygatás miatt a sírgödrök sem voltak megfigyelhetők. A sírokból csak igen szegényes leletanyag került elő: néhány vasszeg és koporsókapocs, rézkarika, csavart rézdrót töredéke. A sírokat lefedő bolygatott humuszréteg eltávolítása során egy római kori bronzpénz került elő.

A bekötőút DNy-i oldalán, a betontelep felhajtójától a 11-es főútig húzott 3–7. sz. kutatóárokkal feltárt területen az Árpád-kori Szentkirály számos települési objektuma került elő. A Bálint Alajos 1959-es és 1966-os feltárásai közé ékelődő terület egy alacsony homokdombon helyezkedik el, ami a mai felszínen már nem szembetűnő. A recens, bolygatott humuszréteg alatt több újkori, az Árpád-kortól a 18. századig jellemző leletanyagot tartalmazó, áradások által létrejött homokréteget figyeltünk meg. A régészeti objektumok 40–60 cm mélyen jelentkeztek, egy barna, homogén homokrétegbe ásva (SE 2). Ez a réteg helyenként viszonylag nagyobb mennyiségű Árpád-kori leletanyagot tartalmazott, a régészeti objektumok közötti részeken is, tehát az Árpád-kor korábbi szakaszában jöhetett létre. A sárga homokos altalajt az SE 2 alatt 20–30 cm-re a 3., 6., és a 7. kutatóárok É-i és középső szakaszán értük el. A 7. kutatóárok DK-i, a 11-es út felőli részén több hasonló, ártéri, áradások által létrehozott sárga és barna homokréteg volt megfigyelhető, itt az egykori domboldal meredekebben lejtett a Szentteleki-patak irányába. Ezek a régészeti objektumok egy részét lefedik, más objektumokat viszont e rétegek némelyikébe beleásták, tehát az Árpád-kori településrész fennállása alatt jöttek létre. A 3. kutatóárokban, az SE 2 rétegbe ásva több, igen sekély beásás volt megfigyelhető, melyek nem rendelkeztek határozott körvonallal, hanem paticsos, faszenes, nagy mennyiségű leletanyagot tartalmazó, kiterjedt amorf folttal jelentkeztek. A bontás során 15–20 cm mélység után a jelenségek eltűntek. Valószínűleg ez esetben is az áradások során szétmosott, elhordott objektumokkal számolhatunk.

A 3., 6. és 7. kutatóárokban több ÉK–DNy-i vagy K–Ny-i irányú árkot, kerek, sekély gödröket és cölöplyukakat, nagyobb méretű, egymásba ásott szemétgödröket találtunk. A 6. kutatóárokban egy földbe mélyített épület részlete került elő, a 7. kutatóárok ÉNy-i részén pedig egy több mint 4 m átmérőjű, hengeres falú kutat tártunk fel. Ennek bontásával 4 m mélyen megálltunk, mivel a keskeny kutatóárokban a jelenség bontása tovább nem volt biztonságosan folytatható. További bontása csak az ásatási terület szélesítésekor, rábontással végezhető el. A kút felső rétegét, annak feltöltése után egy 30–40 cm vastag, sárga homokréteggel egyengették el, majd arra egy kemence kerámia alapozású sütőfelületét tapasztották.

A 7. kutatóárok DK-i részén, a domboldalba ásva további három kemence/tűzhely került elő, kettő közülük közös munkagödör oldalában kialakítva. Ezeknél a sütőfelület alig volt kiégve, viszont az egyiknél ugyancsak cserépalapozás volt megfigyelhető.

A feltárt objektumok leletanyagát igen nagy mennyiségű Árpád-kori kerámiatöredék és állatcsont, kevesebb fémtárgy alkotja. A fémkeresővel átvizsgált felső humuszrétegből, illetve az árvízi homokrétegekből, valamint két objektum betöltéséből számos Árpád-kori ezüstdenár, egy ezüstgyűrű, egy liliomos bronzveret került elő, több más fémtárgy töredékével együtt. Az SE 15-ös rétegben III. Béla rézpénzét találtuk.

A feltárás munkatársai: Eleki Nándor, Fullár Zoltán, Koller Melinda, Kvassay Judit, Mesterházy Gábor és Schilling László régészek; Bicskei József, Dankovics Norina, Kecskés Bence, Magyar Tünde, Markaly Zsuzsanna, Oláh István, Pánczél Péter, Pethe Mihály és Somogyi Ferenc technikusok; Horváth István fémkeresős.

Skriba Péter

A próbafeltárást követően az MNM Balassa Bálint Múzeuma munkatársai végeztek megelőző feltárást a lelőhelyen.

A megelőző régészeti feltárási területnek csak csökkentett (út melletti 3 m) területét vettük át jegyzőkönyvezve a munka kezdetekor, 2014. november 10-én, az élő telekommunikációs kábel miatt. A NIF Zrt. és a Strabag Zrt. képviselőivel egyeztetve, ezt november 14-én kiszélesítettük, mindösszesen 5–6 m-ig. A humuszolást a Strabag Zrt. alvállalkozója végezte, sajnos nem a kért ütemben, sokat kellett várnunk a munkagépre, ami jelentősen lassította a munkaszervezés és a feltárás hatékonyságát. Végül csak a feltárás végén, november 25-én humuszolták le a maradék földszakaszt, amikor már emiatt gyakran fagyban kellett dolgoznunk. A feltárandó területnek a 11-es főút felőli oldalán, kb. 100 m^2-nyi, feltárásra kijelölt területét a régészeti ásatás megkezdése előtt már lebetonozták, ott feltárást sajnos nem tudtunk végezni. A feltárt, összenyitott szelvényünk kapcsolódott az MNM NÖK által végzett próbaásatás árkaihoz. A lehumuszolt és teljesen feltárt terület nagysága mindösszesen 699 m^2 volt. A hideg, téli időjárás ellenére rövid idő alatt tudtuk a feltárást elvégezni, mindössze szűk 3 hét alatt (14 munkanap).

Összesen 50 régészeti objektumot tártunk fel, túlnyomórészt az Árpád-kor korai évszázadaiból (10–11. század), kisebb részben a késő Árpád-korból (12–13. század). Az MNM NÖK által részben vagy teljesen feltárt 28 objektummal együtt 78 objektum került kibontásra. A feltárt objektumok között egy korabeli faház cölöp- és gerendaszerkezete, egy tapasztott háznak már csak a szétroncsolt alja, sütőkemence-maradványok, tárolóvermek, szemetesgödrök, kisebb árkok és cölöplyukak

kerültek elő. A faházhoz tartozó sütőkemence erősen sérült a régi, Duna felé vezető út készítésekor, de tapasztása kb. 25×30 cm méretben megmaradt.

Az előkerült, igen nagy mennyiségű kerámialeletben különleges típusok is előfordulnak (mázas import kerámia, kívül-belül bekarcolt díszítésű tál, bordás nyakú korsók stb.). Kb. egy tucat Árpád-kori pénzt is találtunk, köztük két bizánci érmét és egy honfoglalás kori veret darabját. További fémleletek is előkerültek (egy részét fémkeresővel leltük meg), pl. római kori bronzkulcs, Árpád-kori gyűrű és hajkarika, középkori madaras veret.

A feltárási területet geodézia bemérés és felszínrajz készítés, végső dokumentálás után visszaadtuk a beruházónak.

Munkatársak: Merczi Mónika és Kövecses Varga Etelka régészek; Boldizsár Péter, Kocsis Anita régészhallgató (PPKE Rég. Tanszék); Horváth Orsolya, Kiss Eszter, Várszegi Róbert és Bérczi Miklós (MNM Balassa Bálint Múzeuma).

Tari Edit

122. Farád határa
(Győr-Moson-Sopron megye) **Ő, R, B, Ró, Kö, Kk, Kú, Ú, I**

Az M85 gyorsforgalmi út Csorna elkerülő építésének II. ütemához kapcsolódó előzetes régészeti dokumentáció II. fázisának keretében négy, a Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága (jelenleg Römer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum) által 2012-ben terepbejárás során, Farád határában azonosított lelőhely próbafeltárását végeztük el 2014-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ, II. sz. Regionális Irodájának munkatársaival. A próbafeltárások eredményeként a lelőhelyek területe a kutatott nyomvonalon a terepbejáráson azonosítottnál többnyire kisebbnek bizonyult, továbbá a felszínen talált középkori és Árpád-kori leletanyaggal szemben leginkább római kori és őskori – késő bronzkori – megtelepedés nyomait találtuk.

Dámföld (KÖH 86791): Három ütemben (2014. március 31. – 2014. április 18., 2014. május 26. – 2014. június 25., 2014. október 27. – 2014. november 20.), 12 616 m²-en végeztünk próbafeltárást a 2012-ben, nagy kiterjedésű Árpád-kori és középkori telepnyomként azonosított lelőhelyen, a Farkas-árokba csatlakozó csatornától K-re és a Kis-Árkus (KÖH 86789) lelőhely Ny-i határát jelentő, egykori patakmedertől ÉNy-ra. Az összesen 113 db, 2 m széles és többnyire 50 vagy 100 m hosszú kutatóárokban 393 jelenséget dokumentáltunk, ebből azonban 64 szonda, ill. metszet a lelőhelyen tapasztalt természetes agyagrétegződés megfigyelésére szolgált. A 40 – 60 cm vastag humuszréteg alatt helyenként elvékonyodó sárgás / világos-vörösesszürke tömör agyagrétegben csupán egy késő középkori – kora újkori árok és néhány ismeretlen korú gödör és cölöphely foltja jelentkezett. Az alatta lévő (kb. 50 – 80 cm mélységben) sötét-vörösesszürke, többé-kevésbé kavicsos agyagrétegben 19 késő bronzkori (urnamezős kultúra) hamvasztásos urnasírt és ezektől távolabb egy háton fekvő nyújtott csontvázas sírt tártunk fel, valamint e rétegben helyenként késő bronzkori leletkoncentrációt tapasztaltunk. A telepjelenségek beásását azonban csak az alsó, kb. 70 – 110 cm mélységben jelentkező sárgás / világosszürke kavicsos rétegben lehetett megfigyelni a lelőhelyen. A viszonylag mélyen jelentkező gödrök és cölöphelyek nagy része – köztük két földbemélyített épület – egy késő bronzkori (urnamezős kultúra) telep részei lehetnek. Kerámia alapján néhány telepobjektum (kút, árok, cölöphely) a római korra keltezhető. Összesen 3 újkori jelenségen kívül, a rétegviszonyok alapján 326 régészeti korú jelenséget tártunk fel a próbafeltárás során, amelyekből 119 esetben származott korhatározó leletanyag. A terepbejáráson azonosított lelőhely Ny-i és É-i része bizonyult régészetileg intenzívnek, ahol az urnamezős kultúra telepnyomai mellett temetőjének részletét (19 urnasír) is azonosítottuk ÉNy fele. A lelőhely É-i területén, a Győr – Sopron vasútvonal fele szórványos telepnyomokon kívül, a szondákban rábontással három nyújtott csontvázas sírt (K–Ny, ill. Ny–K tájolással) tártunk fel, amelyek az egyetlen mellékletként előkerült, rossz állapotú vastárgy alapján talán a római korra, vagy későbbre keltezhetőek.

Hat-Hét-Rendes (KÖH 86793): Próbafeltárást végeztünk 2014. június 12 – 24. között, 382 m²-en, 3 kutatóárokban, a Farád – Jobaháza közti út K-i oldalán. Folyamatosan megfigyelt és dokumentált réteges humuszolás mellett csak az egyik kutatóárokban találtuk 4 régészeti jelenség nyomát, a Dámföldön (KÖH 86791) tapasztalthoz hasonlóan, egy sárgásszürke és egy sötét-vörösesszürke agyagréteg alatt, kb. 100 cm mélységben. Egy nagyobb méretű gödörből származott rézkori kerámia, a feltárt árokrészletek leletanyag nélküliek voltak.

Kis-Árkus (KÖH 86789): Próbafeltárást végeztünk 2014. október 29. és november 21. között, 2040 m²-en, 11, egy kivétellel 100×2 m nagyságú kutatóárokban, a 2012-ben, a Törökmajortól és a Jobaházi-csatornától ÉNy-ra, középkori telepnyomként azonosított lelőhelyen. A szondákban egy helyütt újkori bolygatás nyomait, egy ismeretlen korú cölöphelyet és egy ugyancsak leletanyag nélküli gödröt tártunk fel, valamint a humuszolásból egy középkori kerámiatöredék került elő.

Megyeri-rét I. (KÖH 86795): Próbafeltárást végeztünk 2014. november 4 – 12. között, 2417 m²-en, 13 kutatóárokban, a 85-ös sz. főúttól D-re, a Győr – Sopron vasúttól É-ra, a Farkas-árokba csatlakozó csatorna K-i partján, a 2012-ben felszíni leletek alapján középkori telepnyomként azonosított lelőhelyen. Folyamatosan megfigyelt és dokumentált réteges humuszolás mellett a Dámföldön (KÖH 86791) tapasztalthoz hasonlóan, egy sárgásszürke és egy sötét-vörösesszürke, kavicsos agyagréteg alatt, kb. 80 cm mélyen világosszürke kavicsos agyagban jelentkezett 13 régészeti korú telepjelenség foltja. Az 50 – 80 cm mélységben lévő sötét-vörösesszürke agyagrétegből D fele szórványosan kerámia- és téglatöredékek származtak. Négy gödörből előkerült régészeti korú leletanyag a késő bronzkorra és a római korra keltezhető, az ismeretlen korú jelenségekkel együtt a terepbejárás során azonosított lelőhely középső részén találhatóak.

A lelőhelyek megelőző feltárását (teljes felületű feltárás, régészeti megfigyelés) a Römer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum (Győr) végzi az M85 Csorna elkerülő II. ütemének kivitelezéséhez. A próbafeltárás dokumentációja és leletanyaga elsődleges feldolgozásra 2015. január 1-től a Magyar Nemzeti Múzeumba került.

A próbafeltárás munkatársai: Skriba-Nagy Mónika régész-munkatárs, Binder Hajnalka, Csuti Tamás, Lakatosné S. Erika, Radics András, Ritly Jenő, Skriba Pál, Tóth Zoltán, Vágusz Anina és Wolf Ernő technikusok.

Melis Eszter

123. Fehérvárcsurgó, Károlyi-kastélypark (KÖH 87897)

(Fejér megye) **B**

A Szent István Király Múzeum régészeti megfigyelést végzett Fehérvárcsurgón, a Károlyi-kastélypark parkrekonstrukciója során, 2014 augusztusában és októberében. A kastélypark tópartjának rézsűzése közben, a rézsűből, a középső bronzkori mészbetétes edények népe kultúrájához tartozó két urnasír került elő.

Az első sír négy, a talajvíz és a kivitelezési munkálatok által erősen roncsolt edény töredékeit tartalmazta. A rossz megtartású töredékek erősen morzsolódtak, a restaurálás után sem voltak értékelhető állapotban. A második sír feljebb helyezkedett el a rézsűben, megkímélt állapotban volt. A sírban egy nagy méretű, teljesen kiegészíthető urna volt, az urna belsejében két teljesen ép, fényezett felületű, mészbetéttel díszített füles bögre helyezkedett el a hamvak felett. A leletek a mészbetétes edények népe kultúrája észak-dunántúli csoportjának idősebb fázisába sorolhatók.

A lelőhelyről az urnasírok előkerüléséig nem rendelkeztünk adatokkal. Az ismert mészbetétes kultúrába tartozó temetők alapján további sírok lehetnek még a partfalban, illetve a kastélypark D-i részén.

Munkatársak: Pozsgai Helga régész, Varjaskéri Máté Balázs és Kiss László régésztechnikusok.

Savanyú Bálint

124. Felsővadász, Bodó-szőlő (KÖH 88207)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Kö**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.

A régészeti érdekű terület Felsővadász falutól DK-re, Selyeb és Felsővadász falvak határán, egy névtelen É–D irányú hegygerinc É-i végén található. Itt egy 50×50 m-es területen szórványos középkori kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

Fekete László

125. Füzesabony, Kastély-dűlő III. (KÖH 49649)

(Heves megye) **Ő, I**

A füzesabonyi 2. sz. hulladéklerakó rekultivációjához kapcsolódó szakfelügyelet során (2014. augusztus 21.–szeptember 25.) két gödör és egy kút került elő. A vizsgált terület Füzesabony külterületén, a várostól ÉNy-ra, a 3. sz. és a 33. sz. főút kereszteződése mellett, DNy-ra, a Laskótól mintegy 500 m-re ÉK-re található, mintegy 118 m tengerszint feletti magasságban, az egykori érseki kastély helyén, őskori telep és kora Árpád-kori temető területére esik.

Az 1. objektum kerek alaprajzú, ívelt aljú gödöralj, betöltése homogén, kötött sötétbarna agyagos humusz, leletmentes. A 2. objektum szintén kerek alaprajzú, ívelt falú és aljú gödör, betöltésében kötött sötétbarna és középbarna agyagos humusz váltakozik. Leletanyaga: kevés őskori kerámia. A gödrök pontosabb kora bizonytalan. (A földmunkák nem terjedtek ki a lelőhely egész területére, ezért a negatív megfigyelések csak a terület egy kis részére érvényesek.)

A nagy méretű, íves kváderekkel kövezett kút nagy valószínűséggel az egykor a területen állt, a 19. században épült érseki kastélyhoz köthető. Mivel a kút vélhetően a pusztaszikszói érseki kastély utolsó épített nyoma, megőrzését és bemutatását indokoltnak tartjuk.

Halász Ágoston

126. Füzér, Vár (KÖH 16582)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Á, Kk, Kö**

A miskolci Herman Ottó Múzeum Régészeti Tára 2014. augusztus közepétől november közepéig végezte tervásatását a füzéri Felső-vár területén. A régészeti kutatómunka a vár 2014 nyarán megkezdett kiépítésével párhuzamosan zajlott. Az építészeti terveknek megfelelően azokon a területeken – elsősorban pinceterekben – végeztünk feltárást, amelyeket a kiépítés során drasztikusan átalakítanak vagy megsemmisítenek.

A kutatást az ún. Tárház alatti pince K-i falának lokalizálásával kezdtük. Ennek a falazatnak a föld alatt megbúvó alapozását, pontosabban annak felületét azonosítottuk. A munkát az ún. Ebédlőpalota alatti pince feltárásával, a kiviteli tervekben szereplő szintekig történő szintsüllyesztéssel folytattuk. A süllyesztés során a helyiség D-i falának – azaz a D-i várfalnak – belső oldalán előkerült az átlag 15–20 cm széles alapozási kiugrás. A tervezett kivitelezési szint elérése során szisztematikusan eltávolítottuk a középkori rétegeket, megtisztítottuk a helyiség kétharmadát elfoglaló, É felé lépcsőzetesen emelkedő természetes sziklafelszínt is. A helyiség K-i falát, melyben egy nagy méretű teherhárító ív is megmaradt, erre a sziklafelszínre alapozták. A helyiség még meglévő falait, valamint a teherhárító ívet részletesen dokumentáltuk. Az utóbbi – kivitelező által végzett – elbontását követően jól azonosíthatóvá vált a falazat utólagos bekötése a külső D-i várfalba.

A Várkápolna előtti, ún. Gerendás-pince területének K-i harmadában vált szükségessé a régészeti célú szintsüllyesztés. A nagyköves, fekete humuszos, Árpád-kori feltöltési rétegben az épület K-i falának alapjait már nem találtuk meg. A Várkápolna falához futó keresztfal D-i szakaszán alapozásra nem számíthattunk, mivel itt egy nagy méretű, boltozott nyílás biztosította a közlekedést a pincehelyiségek között. Ebben a helyiségben is azonosítottuk a D-i várfalszakaszon (azaz a Várkápolna É-i falában) egy 25 cm széles alapozási kiugrás nyomait. Ennek az alapozásnak a kövei porózus kötőanyagban, lazán helyezkedtek el. Megtisztítottuk ennek a helyiségnek az ÉNy-i negyedét is, feltárva így az itt meglévő természetes szikla É felé emelkedő tömbjét.

Az alsó várudvarszakasz területén 2009–2011[24] között feltárt ciszterna kiépítéséhez kapcsolódóan, annak környezetében régészeti feltárást végeztünk. A felső humuszréteg eltávolítá-

24 RKM 2011, 55–56.

sát követően azonosítottuk a várudvar utolsó, 17. századi sárga agyagos járószintjét. Ezt elbontva még lehetőségünk volt az ez alatt lévő feltöltési réteg vizsgálatára is. A beruházás által érintett mélységig végeztük a feltárást, mely átlagosan 40–50 cm volt. Így a mélyebben húzódó, a korábbi korszakhoz tartozó rétegek teljes feltárására már nem volt módunk.

A 16. században emelt Ny-i, ún. Alsó-bástya területén a kivitelező által elvégzett elsődleges földmunkákat követően nyílt lehetőségünk a védmű K-i részén a várfalak külső és belső síkjának meghatározására. A várfalakat itt is a természetes, lépcsőzetes sziklafelszínre alapozták. Az 1,5 m hosszú K-i falsík kivételével, ezen a részen felmenő falszakaszok lényegében nem maradtak fent. A bástya K-i végében 4 m vastag falak belső síkja a hegy emelkedő sziklafelületeihez simult.

A Felső-vár külső fala mellett, a kaputoronytól É-ra jelöltünk ki három kutatóárkot az itt futó rétegsor vizsgálatára. A két nagyobb méretű 2014/1. árok (190×170 cm), 2014/2. árok (270×320 cm), valamint egy kisebb kutatóblokk a 2014/3. árok (100×250 cm) területén közepes mennyiségű kései, 17. századi kerámiaanyagot találtunk. A sziklafelszínt, egy barna erdei talajt és közepes mennyiségű omladékból származó követ tartalmazó réteget tudtunk csak azonosítani.

A 2014. évi feltárás utolsó szakaszában az ún. Rimay-ház (korábban már kutatóárkokkal vizsgált) rétegeinek szisztematikus bontását végeztük el ásatás keretében, a kivitelező által meghatározott mélységig. A helyiség Ny-i felében két meszeshabarcsos járószintet, egy ezek között lévő feltöltési szintet – innen egy 1482-as években vert Hunyadi Mátyás dénár is előkerült –, továbbá a tér É-i falánál azonosított alapozási kiugráshoz kapcsolódó építési szintet, végül az ez alatt húzódó szintkiegyenlítő réteget távolítottunk el, mintegy 3 m-es mélységig.

A feltárás közben a helyiség K-i falának belső síkja, melytől K-re egy eddig még nem kutatott terület húzódik, instabillá vált. A falsíkot dúcoltuk, majd érintett szakemberek bevonásával tartott konzultáció eredményeképp a terület K-i felének teljes feltárását – mivel szükségessé vált a falazatok visszabontása, a mögöttük lévő várudvari területek régészeti módszerekkel történő kutatása, lesüllyesztése is – a következő évre halasztottuk. A Rimay-ház K-i felében így ez évben csupán csak a felső két járószint feltárására maradt lehetőségünk.

Régészeti szakfelügyelet keretében elvégeztük a Várkápolna külső homlokzatain a falszövetben megfigyelhető falelválások, másodlagos helyzetben lévő faragott kövek rajzi felmérését, fotódokumentálását, majd ugyanerre lehetőségünk nyílt a kápolna alatti ún. Szalonnás-pince falszövetei esetében is. Megállapításaink szerint a Várkápolna utólagosan épült a D-i várfal addig többszörösen javított külső falsíkjához. Megfigyelhető volt, hogy a D-i várfal Ny-i szakaszának külső síkjában látható fehér tufaköves javítás befut a kápolna falcsatlakozása mögé. Ugyanezt tapasztaltuk a kápolna K-i falánál is. A falszövetben meghatározott, másodlagosan felhasznált faragott kőanyagban – többek között – megtalálható volt a feltételezhető első kápolna boltozati bordáinak, sőt boltozati csomópontjának több darabja is. Emellett kiemelendő, hogy a D-i falban található, az első kápolna feltételezett DK-i sarkát alkotó faragott kövek egy további példánya jelentős magasságban, a D-i falszövet Ny-i felében került elő.

Arra, a várkápolnával kapcsolatos alapvető kérdésre, hogy maguk a D-i falban látható sarokkövek eredeti helyzetükben vannak-e, kutatásunk után sem adhatunk megnyugtató választ. Az azonban kiderült, hogy a három, egymás felett elhelyezkedő, nagy méretű kő közül csak az alsó kettőn figyelhető meg egy jellegzetes, 135 fokos éltörés. A legfelső, anyagában is eltérő elemen ez már nem található meg. A faragott kövek alatt, a sziklafelszínen ugyanakkor két sorban andezitből rakott kiegyenlítő sorokat azonosítottunk, melyek törés nélkül haladnak tovább K-i irányba a sarokkövek K-i szélétől. A vizsgált kövek környezetében falelválás, kötőanyag- vagy kőanyag-váltás nem figyelhető meg.

A részletesen dokumentált munka végén nem jelenthetjük ki egyértelműen, hogy a sarokkövek egy korábbi kápolna *in situ* megmaradt részét alkotják. Ugyanakkor az sem bizonyítható, hogy a mai kápolna építésekor – legalábbis a sarokkialakítás tekintetében – tervmódosítás történt volna, mivel a faragott „sarokkövek" alá lerakott szintkiegyenlítő sorok már a téglalap alaprajzú kápolna formájához igazodnak. A Ny-i fal mélyebben fekvő lábazati kiugrása egy periódusban épült a falazat felmenő részeivel, azaz az első kápolna maradványai itt sem figyelhetőek meg. Véleményünk szerint a ma is álló Várkápolna az alapjaitól újonnan épült, s építése során falai alsó részében falazóanyagként felhasználták egy előző épület egyes faragott kőelmeit.

A Várkápolnától Ny-ra eső falszakasz kivitelező általi visszabontása során derült fény arra, hogy az eddig egységesnek gondolt várfalat belülről, ismeretlen időben megvastagították, azaz köpenyezték. Ebbe az 50 cm vastagságú belső falvastagításba vésték bele utólag az ún. Tárház alatti pince és az ún. Gerendás-pince közti átjáró D-i boltvállát is. A falvastagítás kora a belső területek korábbi szintsüllyesztése miatt már nem volt meghatározható. A kivitelezés előrehaladása miatt azt sem tudtuk megállapítani, hogy milyen hosszúságban érintette e köpenyezés a D-i várfalat.

Gál Viktor

127. Gamás, Országúti-Studenca (KÖH 72173)

(Somogy megye) **B**

A Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum a Dél-balatoni szennyvízprogram keretében végzett megelőző feltárást a lelőhelyen. 2014 augusztusában először a terület K-i sávjában, a 67-es út mellett, majd a dombtetőn nyitottunk 3 m széles árkot, a vezeték nyomvonalán. Az utóbbi területen egy bronzkori gödör és egy árok került kibontásra.

Munkatársak: Cserép Tamás, Papp Zoltán, Nyári Zsolt és Stunya Péter.

Molnár István – Németh Péter Gergely

128. Gödöllő, Szabadság tér (Grassalkovich-kastély) (MRT MRT 11. k. 10/1. lh., KÖH 25973)

(Pest megye) **Kú**

A Gödöllői Királyi Kastély Közhasznú Nonprofit Kft. (továbbiakban: Megbízó) megbízásából 2014. április 22. és május 12. között a Grassalkovich-kastély nyári lovardája területén, 320 m^2-en végeztünk régészeti kutatásokat. A tervásatás célkitűzése Grassalkovich I. Antal gróf kedvenc lovának, Schimmel szobrának felkutatása volt. A szobor egy 1930-as képeslapról már ismert volt, azonban 1945 után nyoma veszett. 2012-ben egy szovjet harckocsiállás betontömbjének elbontásakor a Schimmel-szobor törzsét megtalálták, a talapzat, végtagok és a fej azonban hiányzott.

A kutatásra a Megbízó a 2012-es földmunkáktól DK-re eső területet jelölte ki, az ÉNy–DK-i, az ún. nyári lovardán át vezető szervizúttól D-re. Miután a terület a régészeti lelőhely szélére esett, régészeti korú jelenségekkel is számoltunk, ilyen azonban nem került elő.

Az úttal párhuzamosan, illetve az útra merőlegesen is húztunk kutatóárkokat (összesen ötöt), egyrészt a rétegviszonyok tisztázására, másrészt mert a Megbízó feltételezte, hogy a szobor az út mentén kerülhetett földbe. Az úttal párhuzamosan kijelölt kutatóárokban egy ismeretlen korú (25 cm átmérőjű) 15 m hosszan futó közművezeték feküdt, amely ÉNy-on, illetve DK-en egy-egy aknában végződött. Az 5. kutatóárokban, amelyet a szervizútra merőleges, betonozott bejáró út mellett nyitottunk, vaslemezekkel fedett aknák sorát tártuk fel, amelyek benyúltak a szovjet kori betonozott felület alá.

A szondázás negatív eredményei után a kutatóárkok közötti területet 20 cm mélységben gépi munkával lehumuszoltuk, hogy a kutatást a modern kori bolygatások által érintett területre szűkítsük. A 2012-es év földmunkáinak határa jól megfigyelhető volt a felszínen, a beásás helyenként (kutatóárkokban megfigyelve) 175 cm mélységig is elpusztította az eredeti rétegeket. Szovjet-kori bolygatás csupán a felső 20 cm-en jelentkezett. Miután a teljes vizsgált felületen lemélyültünk a barokk rétegig, valamint helyenként a bolygatatlan altalajig, és a modern és recens kori beásásokat szintén mind megvizsgáltuk, kijelenthetjük, hogy a keresett szobor a megvizsgált 320 m^2-es felületen nem található.

A kézi bontás és fémdetektoros vizsgálat során számtalan fém alkatrész és szerszám mellett tiszti szövet-válllapot, szovjet kitűzőket (sarló-kalapács, vörös csillag), néhány ruhagombot és egy ép, üveg tintatartót találtunk.

Az említett bejáró út, és ennek mentén fekvő szerelőállás szélein is nyitottunk kutatóárkokat, azonban ezekben a barna altalajt elérve sem bukkantunk a szobor töredékeire, vagy más, történeti korú jelenségekre.

Ezzel szemben az ásatás legfőbb eredménye a Megbízó számára is eddig ismeretlen, az összenyitott, humuszolt felületen jelentkező, 17 m hosszúságban megfigyelt, homokos alapozású, sóderes borítású, barokk (Grassalkovich-kori) bélyeges téglákból kirakott, közel 6 m szélességű út. Vonalvezetése alapján a mai Martinovich utcai kapura kanyarodott, D-en az 5. kutatóárokban még megfigyelhető volt, É-on pedig feltárási területünk széléig tartott, ugyanis legészakibb szondánkban már egy vastag kavicsos felület jelentkezett, a téglaborításnak és a homokos alapozásnak nem találtuk nyomát.

Munkatársak: Simon Bence régész és Szőcs Péter térinformatikus.

Rácz Tibor Ákos

129. Gönc, Szt. Imre Római Katolikus plébániatemplom (KÖH 80737)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Kk, Kú**

A Herman Ottó Múzeum Régészeti Tárát 2013 decemberében kereste meg a Tiszáninneni Református Egyházkerület vezetője, Csomós József püspök úr, a Károlyi Gáspár Program tervével. A Református Egyház által megvalósítani tervezett, Magyarország Kormánya által támogatott Károlyi Gáspár Program első, kiemelt elemének része a gönci Szent Imre Római Katolikus plébániatemplom szentélyének helyreállítása. A projekt kapcsán kapott múzeumunk felkérést a szentély területén egy megelőző régészeti tervásatás elvégzésére. A tervezett kutatás 2014. március és április hónapjaiban került megvalósításra.

A történeti források alapján a 15. század utolsó harmadában emelt épület feltárása kihívásokat tartogatott. A modern működő burkolat eltávolítását követően három, a korábbi időszakból származó téglapadlót azonosítottunk. A habarcsos fektetőrétegek formájában megmaradt felületeken jól kirajzolódtak a téglákba égetett D, illetve CAC mesterjegyek. A régészeti kutatás során feltárt legkorábbi padlószint rátakart a szentély mai pilléreinek alapozási kiugrására, így egyértelműen azok építéséhez köthető. A gönci templom szentélye jelenleg a sekrestyeajtó szemöldökkövébe vésett 1763-as évszám alapján barokk átépítés nyomait viseli magán. A legkorábbi téglapadló is ehhez a korszakhoz kapcsolható.

A pillérek alapozásának vizsgálata mutatta ki, hogy a szentély É-i fala a 15. századi gótikus templom idejében épült, ehhez utólagosan illesztették a barokk boltozatot tartó pilléreket. A D-i oldalon ugyanakkor a pillérek egybeépültek a templomfallal. Pontosabban a templomfal megvastagított belső részével, ugyanis a szentély padlásán máig láthatóak a középkori boltozat indítókövei. Mindezek alapján megállapítottuk, hogy a barokk átépítés során a szentély 15. századi belső terének szélességét és magasságát csökkentették.

A modern kori oltár elbontását követően feltártuk a 18. századi templom kőből emelt, 2×2 m kiterjedésű oltáralapját, melynek környezetéből míves kidolgozású olaj vagy szenteltvíztartó üvegcse került felszínre. Ehhez az oltárhoz a szentély közepén keresztben kőkockákból kialakított lépcsőn lehetett fellépni. A 18. századi rétegek elbontását követően – meglepő módon – nem találtunk ezeknél régebbi építési- vagy padlószinteket.

A feltárás egyik legizgalmasabb kérdését a barokk oltár elbontása után felszínre került, középkori eredetű, kőből falazott, tégla dongaboltozatos kripta kibontása jelentette. A legelőkelőbb pozícióban lévő temetkezés feltárásával azonban megelőztek minket. A közelben lévő pillér alapozásakor a 18. századi mesterek rátaláltak a kriptára, belsejét kipucolták, majd agyagos, földes, téglatörmelékes anyaggal döngölték azt vissza, hogy a barokk boltozatot tartó pillérnek stabil alapot biztosítsanak.

A közvetlenül a legalsó téglapadlók alatt feltárt középkori eredetű temetkezések, illetve a szentély külső és belső szintviszonyainak jelentős különbsége azt a megállapítást erősíti, hogy a szentély belsejében – barokk átépítésekor – egy jelentős, akár az egy métert is meghaladó szintsüllyesztést hajtottak végre. Ezzel elpusztították az összes középkori járószintet és temetkezést is.

A szentély területén három barokk kori sírt bontottunk ki. Mindhárom koporsót díszítették; az elhunytak nevét és a halálozás dátumát kerek fejű koporsószögekkel verték a deszkába. Egy-egy koporsón több száz veretet figyeltünk meg. A szögekkel kirakott feliratok minden esetben töredékesek voltak. Két koporsónál a deszkát borító koporsólepel maradványaira is felfigyeltünk.

Mindhárom elhunyt csontváza igen rossz állapotú, rendkívül porózus volt. A férfi elhunyt nevét és halálozásának idejét nem ismerjük; a koporsóveretek ennél a sírnál voltak a legroszszabb állapotban. A 2. sír deszkáján az ESZTERHAZY felirat olvasható. A halott feltételezésünk szerint a gönci földesúr, gr. Csáky István felesége, Eszterházy Borbála lehet. A 3. sírban az 1730-ban elhunyt Niczky Angélát azonosítottuk. A fiatalon meghalt leány halotti ruházatának maradványait, koponyája

körül vendéghajának töredékeit bontottuk ki. A feltárt temetkezések alapján cáfolhatjuk azt a legendát, hogy Károlyi Gáspár a jelenlegi templom szentélyében nyugszik.

A régészeti kutatás során több alkalommal fémkereső segítségével átvizsgáltuk a templom és a plébánia udvarát. Az előkerült leletanyag a 16–20. század időszakára tehető. A tárgyak között több pénz, gyűrű és egy Szent Mihályt ábrázoló medál található.

Gál Viktor – Miskolczi Melinda

130. Gulács, Nagy-réti csatorna (KÖH 48336)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg) **Ró**

Próbafeltárást végeztünk 2014. szeptember 2-án a Beregi komplex árapasztási és ártér-revitalizációs fejlesztés projekt kivitelezési munkálataihoz. A munkát az előző években[25] húzott szelvényektől Ny-ra végeztük. Régészeti jelenség nem került elő. Bacskai István műszeres leletfelderítése során számos fémtárgy is napvilágra került. Többek között egy arany vödörcsüngő, négy 2. századi római denár, egy fibula és egy lándzsahegy.

Munkatárs: Sipos Attila Csaba.

Toldi Zoltán

131. Gulács, Tóbeli-Büdös-szeg ÉK (KÖH 89241)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Sza?**

A Tisza – Szamos – Túr közi tározók tervezett anyagnyerői és töltései területén végzett terepbejárások alkalmával, 2014. április 30-án azonosítottuk a lelőhelyet. A dűlő ÉK-i felében, egy szántóban, két kézzel formált, feltehetőleg császárkori cserepet gyűjtöttünk össze. Feltehetőleg egy nagyobb kiterjedésű lelőhelyről van szó. A lelőhely nagyjából Ny–K irányú, 140 m hosszú és 64 m széles, környezetéből nem emelkedik ki.

Körösfői Zsolt

132. Gyál, M0 10. lelőhely (KÖH 30953)

(Pest megye) **N?**

A kutatást a MOL Barátság 1. kőolajvezeték felújítási munkálatai tették szükségessé. A Pest Megyei Kormányhivatal Érdi Járási Hivatal Járási Építésügyi- és Örökségvédelmi Hivatalának állásfoglalása és az MNM Nemzeti Örökségvédelmi Központtal, mint Megbízóval kötött megállapodásunk alapján 2014. május 19-én végeztük el a lelőhelyen a régészeti megfigyelés során végzett bontómunkát. A humuszolt terület 231 m² nagyságú volt, a régészetileg pozitív terület 182 m².

A lelőhely az M0 autópálya két oldalán, az M0-M5 csomóponttól K-re helyezkedik el. A Barátság II. kőolaj vezeték viszonylag kis felületen érintette: összesen 7 objektumot, 14 stratigráfiai egységet bontottunk ki és dokumentáltunk. Az objektumok közt 2 gödör és 5 árok volt. Az 5 árok közül kettő valószínűleg azonos. A 2–3., valamint a 6. árkok ívelt falú, egyenes aljú, derékszögben kanyarodó, viszonylag mély beásások. Az 1. és 7. árok egyenesen haladó, egyosztatú, sekély objektumok. Az 5. gödröt egybeásták a 6. árokkal, betöltésük nem vált el. A 4. gödröt pozíciója és mélysége miatt nem tárhattuk fel teljesen.

Korhatározó leletet csak a 3. és 6. árok, valamint a 4. gödör tartalmazott. Kihajló peremű, kézzel formált, réteges falú, rossz minőségű fazekak, kő és állatcsont volt bennük. Néhány edénytöredéket bekarcolással díszítettek. A legnagyobb valószínűséggel 8–9. századiak.

Munkatársak: Bózsa Anikó és Simon Bence régészek, Benyó Gergely ásatási technikus és Szőcs Péter térinformatikus.

Rácz Tibor Ákos

133. Gyöngyös, Gyöngyöspüspöki, Olajbanfőtt Szent János templom (KÖH 63508)

(Heves megye) **Á, Kú**

A régészeti szakfelügyelet keretein belül, 2013. december 3. és 6. között, az Olajbanfőtt Szent János templom körül zárt vízelvezető csatorna kiásása során a munkagép 60 cm mélységben csontokat bolygatott meg a templom körítőfalának D-i oldalán. A területet kézi erővel megtisztítottuk, ezután egész koponya, valamint ettől kissé távolabb jobb oldali medence- és combcsont maradványai kerültek elő. Ezek után meg lehetett állapítani, hogy legalább kettő temetkezést található a munkaterületen belül. Az árok Ny-i részén szórványosan volt még néhány csont, azonban a felület megtisztítása után nem rajzolódott ki sír. Egy korábban nem ismert templom körüli temető sírjait találtuk meg.

Az elhunytakat Ny–K-i tájolásban, háton fekve, nyújtott testhelyzetben temették el, keresztény temetkezési szokás szerint. Az 1. sír rendellenes temetkezés volt, mert a felnőtt személyt zsugorított pózban helyezték el a sírgödörben.

A sírgödrök formája nem rajzolódott ki a feltárás során. Egyik sem volt koporsós temetkezés, az elhunytak felét valamilyen szerves anyagba becsavarták, amelyre utalnak a felhúzott vállak, valamint a szorosan test mellett elhelyezkedő karok.

Kizárólag az 5. sírban került elő tárgyi leletanyag: 2 db S-végű bronz hajkarika, amely a 11. századra vagy a 12. század első harmadára keltezi a temetkezést. A többi sír korát nem lehetett meghatározni leletek hiányában. Stratigráfiailag Árpád-koriak és kora újkoriak is egyaránt lehetnek. A temetkezések relatív kronológiai sorrendjét figyelembe véve annyit megállapíthatunk, hogy a 12. század második felétől fiatalabbak.

A munkák a téli időszak miatt szüneteltek, 2014 márciusának végén folytatódott a beruházás. A kialakított nyílt vízelvezető árok a templom DK-i részétől az ÉK-i részéig vezet. A DK-i részen kb. 70 cm mélységben csatlakozott a már korábban lefektetett zárt csatornaszakaszhoz, az ÉK-i részen pedig a felszínig hozták ki az árkot, tehát ebbe az irányba folyamatosan egyre sekélyebb volt. A nyílt szakasz elején a gépi földmunka csontokat bolygatott, amelyekről a megtisztítása után megállapítható volt, hogy egy gyermekhez tartoztak.

A gyermekváz szinte teljes mértékben a Rédei út útalapozási szintje alatt volt. A csigolyák között néhol az útalapozásból származó kavicsdarabok is voltak, ezért már a korábbi munka is érinthette a temetkezést, viszont csekély bolygatás érhette a sírt. Az elhunytat Ny–K-i tájolásban, háton fekve, nyújtott testhelyzetben temették el, keresztény temetkezési szokás szerint. A sírgödrök formája nem rajzolódott ki a feltárás során.

25 RKM 2012, 47., RKM 2013, 45.

Tárgyi leletanyagot nem tartalmaztak a sírok, a középkoron belül így nem tudjuk keltezni a temetkezést. A kora újkori eltemetés sem zárható ki. Az árok sekélyebb részein további régészeti jelenségek nem voltak.

Munkatársak: Bilicz Enikő és Bíró László régésztechnikusok.

Tóth Zoltán

134. Győrsövényház, Gárdonyi G. u. 47., Általános Iskola (KÖH 1759)

(Győr-Moson-Sopron megye) **Ő, A**

Régészeti megfigyelést végeztünk 2014. augusztus 28-án a településen, az általános iskola területén, ahol egy új épület alapozási munkálatai kezdődtek, nagyjából 150 m^2-es területen. A földmunkával érintett területen korábban egy kisebb melléképület állt, ezen felül a mai iskola épületei részben egybeesnek a 17–18. századi jezsuita rendházzal, majd később a Fricke-kastéllyal is, emiatt a talaj erősen bolygatott, törmelékes volt.

A tervezett épület alapárkai kb. 50 cm szélesek, 140–190 cm mélyek voltak. A felső, a legtöbb helyen erősen bolygatott, törmelékes réteg alatt a sárgás, agyagos altalaj jelentkezett, de volt olyan szakasz is – elsősorban a K-i, ÉK-i részen –, ahol a törmelékréteg 2 m-es mélységben is megfigyelhető volt.

A megfigyelés során az alapárkokban összesen nyolc temetkezést észleltünk, melyek feltárását augusztus 29. és szeptember 5. között elvégeztük. Valamennyi sírgödör lekerekített sarkú, téglalap alakú, ÉNy–DK-i tájolású volt, melyekben a vázak nyújtott pózban, háton fekve helyezkedtek el. Az összes előkerült sír bolygatott volt, a legtöbb az árok ásása közben sérült meg. A viszonylag kevés kerámiaanyag alapján a sírok az avar időszak korai és középső szakaszára datálhatóak. Mellékletként előkerült vaskés, orsókarika, vascsat és gyöngyök. A sírok szabályos rendszerben, sírsorokban kerültek elő. A temető határai egyelőre nem ismertek, a beépítettség miatt további kiterjedése nem meghatározható. Minden bizonnyal ehhez a temetőhöz tartozik az akkor még ismeretlen korúnak meghatározott emberi váz is, melyet Szőke Béla 1950-es jelentésében közölt.

A területről szórványként kevés atipikus őskori kerámiaanyagot gyűjtöttünk.

Munkatársak: Alács Attila, Dankó Judit, Fehér Alíz és Papp Szilveszter.

Czigány Dávid

135. Gyulaháza, Kossuth u. 45. (Béke Tsz) (KÖH 47511)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **U**

A nyilvántartott régészeti lelőhelyen trágyatározó létesült. A beruházás által érintett területen 2014. szeptember 2–5. között Vizler Csaba kollégám több szondát is nyitott, hogy a lelőhely kiterjedését és rétegtanát meg lehessen határozni. Ekkor néhány régészeti objektum foltja került elő. A próbaszondák eredménye alapján a tározók és ülepítő medence helyét teljesen lehumuszoltuk, s az egybenyitott felületen 13 foltot dokumentáltunk és bontottunk ki. A jelenségek egy részéről bontáskor sem sikerült megállapítani, hogy régészeti, vagy esetleg természeti. A legtöbb objektumnak már csak az alsó részét, alját sikerült kibontanunk: 3., 4., 6., 7., 8., 9., 10. és 11.

Kevés leletanyag került ki a feltárt objektumokból, leszámítva az 1. sz. árkot, s a hozzá kapcsolódó 12. és 13. gödrökből, ahonnan nagy mennyiségben került elő neolitikus kerámiaanyag. Az 1. árokban vonallal, bütykökkel díszített cserepeket, a 12. gödörben relatív nagy mennyiségben állatcsontot, a 13. gödörben pedig festett fekete sávokkal díszített kerámiatöredékeket találtunk. A 2. sz. gödör obszidián pengéje és néhány kézzel formált cseréptöredéke zárja a feltárás nem túl gazdag leletlistáját.

Ami az objektumok jellegét illeti, zömében gödröket tártunk fel, közülük a legérdekesebbnek az 1. sz. árokra ráásott 13. sz. bizonyult. Többségüknek, ahogyan már említettem, már csak az alját sikerült dokumentálni. Ezen kívül még egy árokrészletet (1. sz.), s egy földbemélyített házat(?) (10. sz.) tártunk fel.

A feltáráson részt vett: Vizler Csaba, Deák Rita (Járási Hivatal), Sipos Attila, Körösfői Zsolt és hat bontómunkás.

Körösfői Zsolt

136. Gyulaj határa

(Tolna megye) **Ő, B, V, Lt?, Kö, Kú**

Március 12-én és 27-én terepbejárást végeztem a falutól É-ra, a gyulaji erdőben, a Pankai-ér mentén. Ennek során az alábbi lelőhelyeket érintettem:

Almás-dűlő (Nagy-Katonás 1. lh.) (KÖH 74801): Az erdő K-i oldalán, enyhén bevágódott dűlőút partjából mintegy 100 m hosszan, apró, jellegtelen őskori cserepeket gyűjtöttem, az út falából pedig kéttenyérnyi kelta oldaltöredéket szedtem ki.

Nagy-Katonás 2. lh. (KÖH 87959): A határ K-i szélén, a Pankai-érbe É felől torkolló ér Ny-i felén, egy tisztáson, vakondtúrásokból, őzcsapásokból és a dűlőút nyomvonalából kevés középkori edénytöredéket gyűjtöttem, ami a középkori Biród falu helyét jelzi (templomát ld.: Pogány-templom).

Parlag (KÖH 87955): Egy régi adat szerint, az Óbiródihalastó D-i oldalán kialakított 2–4 m magas, mesterséges partfalból őskori cserepek kerültek elő. A partfalat fű borítja, de egy vadcsapásból így is sikerült egy őskori (kelta?) töredéket gyűjtenem. A domb É-i részét 10–50 m szélességben elhordták a tó építésekor.

Pogány-templom (KÖH 87957): A gyulaji erdő DK-i sarkában, egy tisztás D-i sarka közelében, a dombtető D-i peremén, ritkás, 50–60 éves erdőben azonosítottam a középkori Biród falu templomát, amelyet rengeteg tégla és mészkőtöredék jelez a felszínen. Az épület törmeléke Ny–K-i irányban húzódik, a leomlott felmenő falak omladéka részben kirajzolja az alaprajzot, a hajó és a szentély belseje mélyedés formájában jelentkezik. Az épület kb. 20 m hosszú és 14 m széles, szentélye talán félköríves záródású. Embercsontot nem találtam. A templom körül csak a DDNy-i oldalon, néhány kisebb, állatok által kikoptatott foltban találtunk középkori cserepeket. A faluhelyet ld. Nagy Katonás 2. lelőhelynél. Az épülettől É-ra húzódik egy ÉNy–DK irányú, kb. 1 m mélyre bevágódott, ma már nem használt, valószínűleg középkori eredetű mélyút.

K. Németh András

Április 4-én terepbejárást végeztünk a gyulaji erdőben, valamint a falu DNy-i határában.

Kerekes-kút[26]: Majth Zoltán, a Gyulaj Erdészeti és Vadászati Zrt. dolgozója jelezte, hogy fagyűjtés közben középkori csere-

26 A lelőhely nem szerepel a Közhiteles Nyilvántartásban.

peket talált az erdőben, Gyulajtól ÉNy-ra, az ún. Kerekes-kút közelében, ami egy DNy–ÉK irányú, Ny felé erősen mélyülő, kiszáradt patakmeder mellett fekszik. A kúttól ÉNy felé vezető dűlőút és a patakmeder között, ahol megritkították az erdőt, viszonylag sok középkori kerámiát gyűjtöttünk. A meder D-i oldalán, a vele párhuzamos dűlőútig további cserepeket találtunk, sőt, az enyhén bevágódott út mindkét partjából is gyűjtöttünk leletanyagot.

Pusztaszentegyházi-dűlő I. (KÖH 87977): Terepbejárásunkat a Banya-hegytől É-ra, a Gyulaji-árokba É-ról torkolló patak Ny-i felén folytattuk. A két patak találkozásánál fekvő lapos földnyelven, simított szántásban, kevés, jellegtelen őskori kerámiát gyűjtöttünk kb. 150 m hosszan.

Pusztaszentegyházi-dűlő II. (KÖH 87979): Ettől É-ra, a patak Ny-i felén, az előző lelőhelytől É-ra, kb. 500 m-re, a meredek dombvonulat lábánál, egy keskeny sávban, kb. 100 m hosszan néhány késő vaskori kerámiatöredéket találtunk.

Pusztaszentegyházi-dűlő III., Kis-kúti-dűlő (Tüskés-kert) (KÖH 87981): A Google Earth-ön, a Gyulaji-ároktól É-ra, a bele torkolló két kisebb, egymástól kb. 1 km-re É–D-i irányban folyó patak közti széles dombhát K-i felén egy kb. 170–180 m átmérőjű területet közrefogó, sötét sáv rajzolódik ki a szántásban, amely feltehetően földvár lehetett. A fennsík tetején, az űrfotón látott objektuménál jóval nagyobb kiterjedésben találtunk közepes sűrűségben bronzkori kerámiát, kb. 600 m hosszan.

Túri-erdő (KÖH 87983): Majth Zoltán hívta fel figyelmünket a lelőhelyre, amely a középkori Től falu kolostorának helyet adó Templomdomb DK-i folytatásában fekszik. A dombvonulat keskeny tetején és az aljnövényzettel borított, néhány éves faültetvénnyel fedett Ny–DNy-i oldalában, vakondtúrásokból és az állatok által kitúrt földből kevés, apró és jellegtelen őskori kerámiát gyűjtöttünk. A domb fekvése alkalmas lehetett földvár létesítésére, ennek esetleges egykori megléte további vizsgálatot igényel.

Túri erdő (Túri-kút) (KÖH 20472): Felkerestük Től falu kolostorhelyét az ún. Templomdombon, ahol az ÉNy felé előreugró földnyelv lapos, keskeny tetejének teljes szélességét falakra és helyiségekre utaló enyhe domborulatok töltik ki. Itt egy 1540-es ezüstdénárt is találtunk. Majth Zoltán elmondása szerint a középkor falu felszíni nyomai a Templomdombtól DNy-ra, a Vörös-víz melletti keskeny feketediósban találhatók. Az erdőfolt É-i részén található sózó körül, az állatok által kijárt földben viszonylag sok középkori kerámiát figyeltünk meg, valamint az erdőfolt ÉK-i sarkánál, az út közelében is.

K. Németh András – Czövek Attila

137. Hajdúböszörmény, Téglagyár 2. (Perczel Mór utca) (KÖH 32519)

(Hajdú-Bihar megye) **Á**

A Hajdúsági Múzeum, 2014. augusztus 1–22. között végzett rövid feltárást a lelőhelyen. A feltárás előzménye az a terepbejárás, amit a Hajdúsági Múzeum 2014 májusában tartott a lelőhelyen, amelynek célja a Téglagyárnál húzódó, Böszörmény falunak tartott Árpád-kori település kiterjedésének meghatározása volt. A terepbejárás során intenzív megtelepülésű Árpád-kori településrészletet sikerült térképezni. A helyszín a térség egyik legismertebb és legtöbb kérdést felvető régészeti lelőhelye. A lelőhely jelentősége ellenére területén ezidáig csak igen kis felületen nyílt lehetőség régészeti feltárásra.[27]

2014-ben a Hajdúsági Múzeum újabb, valamivel több, mint 100 m^2-t tárt fel a település feltételezett K-i szélén, ahol 10 objektum, valamint 37 stratigráfiai egység került felszínre. Az objektumok között négy házat és három gabonatároló vermet dokumentáltunk. A felszínre került leletanyag és a feltárt jelenségek újabb adatokat szolgáltatnak a falu kiterjedésének meghatározásához, a település szerkezetére, valamint a falu élete időbeli határainak meghatározására vonatkozóan. Az Antalóczy Ildikó szelvényeitől egy km-re eső felszínen szabályos rendben, szorosan egymás mellett, azonos tájolással sorakoznak a lakóépületek. A házak körül, azokhoz szorosan igazodva gabonatároló vermek találhatóak. Az egyik vermet kovácsműhely ből származó hulladékkal töltötték fel. A házaknál az Árpád-korra jellemző általános házépítési megoldásokat figyeltük meg, amelyeket néhány apró részlet tesz változatossá. A feltárt leletanyag a 12. század második felére, végére helyezhető. A kerámiaanyag között feltűnő a palackok magas aránya. A feltárási eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy a falu túlélte a tatárjárást, és ezt nemcsak a fehér színű cserépbográcsok megjelenése bizonyítja, hanem a természettudományos kormeghatározás eredménye is.

Bálint Marianna

138. Halmajugra, Szoller-dűlő 1. (KÖH 77241)

(Heves megye) **Pa**

A Mátrai Erőmű Zrt. tulajdonában levő Visonta–D-i bányaterületen, 2011 áprilisában[28] négy felső paleolitikus lelőhelyet azonosítottunk. A lelőhelyek Heves megyében, a Mátraalja K-i részén, az Ugrai-patak pleisztocén teraszán, 140–180 m tengerszint feletti magasságban helyezkednek el.

A Dobó István Vármúzeum 2013. október 5. és november 5., valamint 2014. május 11. és június 13. között leletmentő régészeti feltárásokat végzett Halmajugra, Szoller-dűlő 3. sz. lelőhelyen.

Szoller-dűlő 1. sz. és Karácsondi-part-dűlő 1. sz. lelőhelyeken kisebb, szondázó jellegű kutatásokat is folytattunk. Az utóbbi két lelőhelyen négy 1×1 m-es szondát nyitottunk. A szondákban régészeti leleteket nem találtunk.

A Szoller-dűlő K-i részén, 2013-ban három különböző helyen nyitottuk meg a 3×2–2,5 m-es szelvényeket. A leletkoncentrációkat követve az 1., a 3. és az 5. szelvényben É-i, Ny-i és D-i irányban végeztük a bontásokat. A szelvényeket egybenyitottuk. A pattintott kövek jelentős része 40–65 cm között került elő. A megfigyelt rétegsorok a következők voltak: 0–45 cm között bolygatott, humuszosodott, barna agyagos réteg, alatta 45–96/100 cm között vörösesbarna színű, aleuritos agyagos késő pleisztocén–óholocén erdőtalaj/paleotalaj és 96/100 cm-től riolittufás agyagos alapkőzet következett. Összesen 37,7 m^2-t tártunk fel, 801 lelettel.

27 Éry Kinga 1953., Antalóczy Ildikó 1979–1982.; Nagy Emese Gyöngyvér–Hajdú Zsigmond 1997., Szolnoki László 2012–2013.

28 RKM 2011, 65.

Az egybenyitott szelvényekben folytattuk a feltárást 2014-ben. Ezen a részen még 5 szelvényt nyitottunk meg (22 m^2). A pattintott kövek kisebb koncentrációkban a 6-os és a 7-es szelvényekben is voltak.

Szoller-dűlő K-i részének ásatási helyszínétől Ny-i irányban, kb. 200 m-re egy földúton pattintott köveket regisztráltunk. Itt sakktáblaszerűen 15 szelvényt nyitottunk meg (11 m^2). A 14-es szelvény kivételével szórványosan kerültek elő a leletek. A 14-es szelvényben leletkoncentrációt figyeltünk meg. A leletek többsége a humuszosodott, barna agyagos réteg és a vörösesbarna, aleuritos agyagos talajréteg határán látott napvilágot. A gyújtőpontokat egynek kezeltem és így jelentettük be 2014-ben.

Dr. Mester Zsolt egyetemi adjunktus (ELTE Régészettudományi Intézet) közreműködésével mikromorfológiai, szedimentológiai és OSL földmintákat vettünk.

Gutay Mónika

139. Hegyfalu, Két út közi-dűlő III. (KÖH 54510)

(Vas megye) **V, Á**

A lelőhely területén 2012. október 26. és november 9. között próbafeltárást végeztünk 680 m^2-en, az M86 gyorsforgalmi út építéséhez kapcsolódóan. Az egymással érintkező, és a gyakorlatban elválaszthatatlan Két út közi-dűlő III. és IV. (KÖH 54511) lelőhelyek Hegyfalu község belterületétől K-re, a meglévő 86-os sz. főút D-i oldalán, a KITE gépállomás és a TÜZÉP telep közötti sekély völgyben helyezkednek el. Területüket a tervezett beruházáshoz kapcsolódó, új 84331 j. vasúti bekötő út nyomvonala keresztezi. A próbafeltárás során négy kutatóárkot alakítottunk ki. Ahol szükséges volt a szondákat kibővítettük az objektumok kiterjedéséhez igazodva. A korábbi terepbejárások alapján Árpád-kori és késő középkori településre számítottunk, ezzel szemben egyetlen Árpád-kori árok kivételével, egy kora vaskori temető 15 objektuma került elő. A humuszréteg a teljes területen meglehetősen vastag (kb. 60–80 cm) volt. A régészeti jelenségek kivétel nélkül a humuszban jelentkeztek, 25–5 cm mélységben, rendszerint folt nélkül. A szántás révén a sírok kisebb-nagyobb mértékben károsodtak.

A próbafeltárás pozitív eredményei után a megelőző feltárást 2013. június 10. és július 1. között végeztük el. Feltárásra kizárólag a tervezett közművezetékek, valamint a vízelvezető árkok területe lett kijelölve, míg a fennmaradó területen a lelőhely védelmét elfedéssel kívánták biztosítani. Ennek ellenére igyekeztünk a temető minél nagyobb részét feltárni.

A feltárás során, a korábban ismertté vált temetőhöz tartozó további 39 temetkezést és 6 gödröt tártunk fel, melyek szintén a temetővel lehettek kapcsolatban. A sírok jól láthatóan két csoportba rendeződtek, melyeket egy kb. 20 m széles, mélyebb fekvésű rész választott el egymástól. A csoportokon belül a sírok É–D-i irányú sorokat alkottak. A temetkezések részben urnásak, részben szórthamvasak voltak. A sírok között előkerülő gödrök alakilag és méretben is a sírgödrökhöz hasonlítottak. A szántással erősebben érintett objektumok esetében előfordult, hogy nehézségbe ütközött az objektum jellegének meghatározása, vagy sír esetén a hamvasztás pontos rítusának eldöntése. A sírok egy részében csak egy urnaként használt edény került elő. Néhány sírban további edények is előkerültek, amelyek részben az urnát fedték be, részben mellé kerültek. Több esetben a kerámiák szándékos összetörésével is találkoztunk. A fémanyag szegényesnek mondható, egyetlen bronz nyakperec töredékei kerültek csak elő. Mivel a sírok a feltárás során már a humuszrétegben jelentkeztek, és a teljes nyomvonal területe nem került feltárásra, ezért a kivitelezés során újabb sírok előkerülésére lehetett számítani.

A kivitelezés földmunkái és a hozzá kapcsolódó szakfelügyelet 2014. szeptember 18-án vette kezdetét és október 14-én fejeződött be. A kivitelező a közel 60 cm vastag humuszréteget kizárólag a lelőhelytől DK-re lévő nyomvonalszakaszon távolította el teljes mértékben. Az építés közben végzett szakfelügyeletünk során 11 régészeti objektum került elő a lelőhely nyilvántartásban szereplő kiterjedésén túl, a próbafeltárással érintett területtől DK-re.

Az objektumok közül a 15. KE számú egy kora vaskori gödör volt, amely a már említett temetőhöz tartozhatott, benne nagyobb mennyiségű kerámiatöredék hevert szanaszét. A többi leletanyagot tartalmazó objektum Árpád-kori volt. Az előkerült kerámiaanyagot a korra jellemző bekarcolt csigavonallal díszített fazéktöredékek uralták. A 11. sz. gödörből egy köpűs, vas nyílhegy került elő.

A lelőhely nyilvántartott területén, a bekötőút építése során a humuszréteg átlag 30–40 cm mélységben került eltávolításra, az altalaj ebben a mélységben még nem került elő. A munka jórészt a feltárások által is érintett szakaszokon folyt. A nyomvonal D-i szélén egy hamvasztásos temetkezésre utaló kerámiatöredékeket észleltem 2014. október 10-én. A sír bontását október 14–15-én végeztük el. A temetkezés kb. 40 cm mélységben helyezkedett el a humuszrétegben. A szántóföldi művelés következtében a leletek összetörtek és szétszóródtak. A legalább két edényhez tartozó kerámiatöredékek mellett egy bikónikus orsógomb került elő. A DK-i lelőhelyrészen inkább Árpád-kori telepobjektumok, az ÉNy-i részen inkább a temető sírjai kerültek elő, de a két korszak között jelentős térbeli átfedés volt.

A Hallstatt-kori temető minden bizonnyal az ettől É-ra, kb. 170 m-re lévő lelőhellyel (OMV kút és 84-86-os utak kereszteződése, KÖH 35764) függ össze, ahol Farkas Csilla 2003-ban[29] kora vaskori sírokat tárt fel.

A feltárás során előkerült leletanyag a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeumban került elhelyezésre.

Munkatársak: Keresztes Noémi Ninetta és Nagy Gergely régészek, Kántor Orsolya régészhallgató, Horváth András és Vámos Péter, régésztechnikusok, Körmendy Tibor, Isztin Gyula és Lukács Gábor geodéták, Ferencz Eszter (restaurátor).

Hornok Péter – Mrenka Attila

140. Hegymeg, Második völgy (KÖH 88209)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **I**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar

29 RKM 2003, 229.

Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.

Hegymegtől Ny-ra, a közút É-i oldalán, közvetlenül az út mellett található a lelőhely. A 60×50 m-es területen szórványos, meghatározhatatlan korú leletet gyűjtöttünk.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

Fekete László

141. Hejőbába, ÉNy-i külterület (Keringő-csatorna É-i partja) (KÖH 88797)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **R, B, Kö**

A lelőhely a községtől ÉNy-ra, a volt Új Élet Tsz telepétől ÉNy-ra, a Keringő-csatorna vizenyős kiszélesedésének É-i partján, egy K–Ny-i irányú kiemelkedésen helyezkedik el.

Pusztai Imre leletbejelentése nyomán vált ismertté, aki 2014 márciusában mintegy 400×150 m-es területen gyűjtött leleteket: rézkori és késő bronzkori kerámiatöredékeket (összesen 9 db-ot), valamint egy középkori ekepapucsot.

Csengeri Piroska

142. Helvécia, Ludas (KÖH 86871)

(Bács-Kiskun megye) **Ő, Sza, Á, Kk**

2014. május 19-én és 21-én a „Kék-víz" Észak Bács-Kiskun Megyei ivóvízminőség-javító program – ivóvízhálózat rekonstrukciós munkák, ellátó vezeték és távvezeték építése megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást.

A terepbejárás során ezt, a korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet, valamint egy régészeti érdekű területet (Helvécia, RÉ1) azonosítottunk, melyekről őskori, szarmata, Árpád-kori, valamint késő középkori leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Parditka Györgyi, Bedő Valér, Szabados György.

Harkai István

143. Hencida, Gyűrű-szeg 2. (KÖH 87395)

(Hajdú-Bihar megye) **U, Sza, I**

A lelőhely a Kis-Körös-ér és a Hencida-Csereerdő-csatorna közötti egykori meder vagy mellékér magaspartjának DK-i ívében található. A Kis-Körös és a Berettyó lefűződött meandereivel erősen tagolt területen halad a sánc (Hencida, Csörsz-árok II./Ördög-árok II., KÖH 75485). A Kis-Körösre merőlegesen haladó, megközelítőleg É–D-i irányú sáncot 1,4 km hosszan azonosították még a 70-es években végzett terepbejárások során. A lelőhelyen 2012. április 13-án kontroll terepbejárást végeztek a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatóságának munkatársai (Dani János, Hullám Dénes, F. Csutak Tünde, Tóth Mihályné), valamint Papp Zoltán geodéta. A kontroll terepbejárás során nem találták meg magát a sáncot, de leletanyag került elő. A lelőhelyen 2012–2013-ban Dani János (HBM-i Múzeumok Igazgatósága, Déri Múzeum) és Márkus Gábor geofizikai (magnetométeres) felmérést végeztek. A magnetométeres felmérésen az adattári adatok alapján feltételezett Csörsz-ároknak egyértelműen azonosítható nyoma nem ábrázolódik, ettől függetlenül lelőhelyre utaló anomáliák láthatók. Feltétlenül említést érdemel a lelőhelyhez K-felől csatlakozó, korábban nem ismert lelőhelyrész, mely intenzív településre utaló anomáliákat mutat.

Az M4 autópálya próbafeltárására a lelőhely D-i végében és tőle kissé K-re került sor. A terület átvételét követően, egy kb. 2 m széles iszapolókanalas forgó-kotró munkagéppel lehumuszoltuk mind a két próbaszondát (110–111. szonda). Az így kinyitott terület nagysága 2261 m² volt.

A próbafeltárás során a megnyitott két szonda régészeti szempontból pozitívnak bizonyult. A feltárás során a Csörsz-árok lokalizálása nem történt meg, azonban egy intenzív kora neolitikus (Körös-kultúra) település vált ismertté (sírok és gödrök), mely indokolttá tette egy új lelőhely (Hencida, Gyűrűszeg 2.) felvételét. A lelőhelyen összesen 33 objektum került elő, melyekhez 37 stratigráfiai egységet kapcsoltunk. Az objektumok közül egy nem régészeti korú (tanyakút). A Körös-kultúrához kapcsolható 15 objektum (3 sír, 12 gödör) mellett 1 római császárkori (szarmata) gödör, illetve 16 ismeretlen korú gödör és árok került elő.

Az egyik legjelentősebb feltárt objektum a 8/11. sz. Körös-kultúrájú gödör, melyből nagyon nagy mennyiségű kerámia, hálónehezék és patics származik. A temetkezések (5/10, 5/16. és 9/12.) mindegyike szintén a Körös kultúrába sorolható: baloldalra fektetett, rossz megtartású, zsugorított helyzetű vázak, melléklet nélkül.

A feltárás munkatársai: D. Szabó László és Laczi Orsolya régészek; Bőr Gabriella és Jurás Ákos ásatási technikusok; Czakó Viktória geodéta.

Laczi Orsolya

144. Hernádnémeti, Németi halom (Bőcs-Nagyhalom) (KÖH 85685)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, Lt**

A BORBAS (Borsod Plain Bronze Age Settlements) projekt előkészítő munkálatainak részeként helyszíni szemlét tartottunk a Miskolci Egyetem hallgatóival Hernádnémeti-Németi halom lelőhelyen, 2014. február 27-én. A bronzkori tell település Kalicz Nándor monográfiájában Bőcs-Nagyhalom néven szerepel. A telltől K-re, az egykori vízjárás magaspartján több helyen világos folt látható. Ezeken a területeken a homokos altalaj az erózió miatt a felszínre került. Az egyik ilyen folton két helyen kiszántott embercsontokat és mellettük frissen törött bronzkori kerámiát találtunk. A sírokat fényképeztük, felszedtük az embercsontot és a kerámiát. A tell településhez való közelség alapján valószínűsítettük, hogy füzesabonyi temetkezésekről van szó. A Herman Ottó Múzeum munkatársaival és Kertész Gabriellával 2014. március 7-én újból kimentünk a helyszínre a sírok leletmentése céljából. A 2. sírként nyilvántartott lelet- és embercsont-sűrűsödés területét megtisztítva nem találtunk további régészeti jellegű anyagot és az altalajt elérve nem jelentkezett sírfolt sem. Az 1. sz. sír helyének tisztítása során több rétegben további, erősen bolygatott embercsontok jelentkeztek. Az altalaj elérésekor itt sem mutatkozott sírbeásás foltja. A felszedett csontanyag kevesebb, mint egy ember csontjai.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a területen temetkezések vannak/voltak, melyeket a talajművelés megbolyga-

tott és az eredeti helyétől távolabbi területen a felszínre hozott. A helybeliek elmondása alapján a második világháborúban temettek a területen katonákat. A sírok helye a tell település külső lakóövezetéhez tartozhatott, így a bronzkori kerámia régészeti objektumok bolygatásából is kerülhetett az embercsontok mellé. Valószínűsíthető azonban az is, hogy egy esetleg két megbolygatott bronzkori sírról van szó, melyeknek csak másodlagos, megbolygatott részeit találtuk meg.

A lelőhelyen a BORBAS projekt keretében végeztünk geofizikai kutatást és szisztematikus fémkeresős felderítést 2014 március 19 és 29 között.

Geofizikai felmérést 675 ha területen folytattunk a tell K-i és Ny-i oldalán, a bolygatások által kialakult rézsűt kihagyva. A geofizikai képen házak egyértelmű nyomai nem mutatkoztak. A központi tell települést a felszínen sötétebb színű, széles sáv övezi, melyet árokként értelmeztünk. A geofizikai képen e sáv két szélén nagyon markáns önálló vonalvezetésű, keskeny anomália látható, közöttük leletmentes területtel. A központi domb területén Bacskai István végzett fémkeresős kutatást. Az átvizsgált területen 7 db régészeti korú tárgyat talált, sok lőszermaradvány mellett: 1 salakmaradvány, két kis bronzrög, egy töredékes bronztárgy mellett egy bikónikus fejű, tordírozott szárú bronztű és egy spirális végű kartekercs sorolható a település korába. Ezek mellett egy kelta karperec töredéke is előkerült.

Munkatársak: Tobias L. Kienlin, Pusztai Tamás, Bacskai István, a kölni és a miskolci egyetem hallgatói.

Pusztainé Fischl Klára

145. Hetefejércse, Kis-kúti-dűlő[30]

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B**

Kivitelezés közbeni feltárást végeztünk 2014. augusztus 4-én a Beregi komplex árapasztási és ártér-revitalizációs fejlesztés projekt érintett töltés nyomvonalszakaszán. A lelőhely eddig ismeretlen volt. Az ásatás során 4 cölöplyuk, 2 gödör, 1 árokszakasz került elő. A feltárt jelenségek a Felsőszőcs-kultúra időszakára tehetőek.

Munkatárs: Sipos Attila Csaba.

Toldi Zoltán

146. Hetefejércse, Vas-tag (KÖH 81725)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **V, Szk**

Kivitelezés közbeni feltárást végeztünk 2014. augusztus 5–7. között a Beregi komplex árapasztási és ártér-revitalizációs fejlesztés projekt érintett anyagnyerőjében.[31] Az ásatás során 2 kis olvasztókemencét, 3 gödröt és 1 házat tártunk fel. A feltárt jelenségek a kora vaskorra tehetőek. Megfigyeléseink szerint – az amúgy is ritkás lelőhelyen –, az objektumok magas jelentkezési szintje miatt, a terület évtizedes használata során a jelensége zöme megsemmisült. A területen szórványosan egy nagyobb bronzrögöt és egy szkíta üveggyöngyöt is találtunk.

Munkatársak: Bocz Péter, Körösfői Zsolt, Salamon Bernadett és Sipos Attila Csaba.

Toldi Zoltán

147. Heves, Római katolikus templom (Hősök tere) (KÖH 67493)

(Heves megye) **Kk, Kú, Tö**

A Heves városi főtér és r. k. templom környezetének rendezéséhez, mivel az érintett terület regisztrált régészeti lelőhely, próbafeltárásra és régészeti megfigyelésre volt szükség (2014. április 22.–július 9.). A római katolikus templom a főtér D-i felének közepén, a középkori mezőváros központjában helyezkedik el, mintegy 97 m Balti tszf. magasságban. A tér rendezése során a templom körüli mintegy 10 m-es sávban teljesen átmozgatták a talajt az új járdák és a hozzá illeszkedő terepszint kialakításához, valamint földkábeleket helyeztek le a köz- és díszvilágítás számára.

A próbaásatás egyetlen 4×4 m alapterületű szelvényét a szentély és az É-i sekrestye sarkában jelöltük ki. A próbafeltárás során az É-i sekrestye és a szentély között nyitott (1.) szelvényben 3 újkori és 25 középkori sírt tártunk föl, valamint egy török kori építmény nyomait. A 3 újkori sír egyértelműen igazolja, hogy a templom köré a település újratelepülése után is temetkeztek – feltehetően főleg a köztemetők megnyitása előtt. (A tereprendezés földmunkái során újkori sírkő is előkerült, amin sajnos a bontókörmös kanál okozta sérülés miatt az évszám olvashatatlan.)

A felső humuszréteg és az újkori feltöltés alatti rétegből előkerült nagy mennyiségű kora újkori kerámia és állatcsont a templom közvetlen környezetének intenzív lakottságát igazolja, megerősítve azt a feltételezést, hogy a 17. századi török palánk a templom körül helyezkedett el. A török kori, földbe süllyesztett, könnyűszerkezetes építmény mintegy 3×3 m alapterületű lehetett. A szentély fala mellé ásták le, három oldalról a sekrestye, a szentély és a szentély ÉK-i támpillére határolta. A megmaradt karólyukak sűrűsége alapján fala vesszőfonatos lehetett. Mivel a török kori épület szintje jóval a középkori járószint alatt volt, a szelvény területén csak a középkori temető legmélyebbre leásott sírjai maradtak meg. A sírok egy részét bizonyosan a jelenlegi szentély kialakítása előtt ásták le; a szentély támpillére több sírt bolygatott, két mélyebben fekvő sír egy része pedig a pillér alatt található, tehát a 15. század közepére vagy az elé keltezhetők. A 24 sír közül hatban pártaöv és kettőben párta került elő. Az É-i sekrestye alapfalában elválik a szentély támpillérétől.

Gyimesiné Gömöri Ilona 2014. május 9-én, délután 2 óra után a gépi tereprendezés humuszdepóján letört nyakú cseréppalackra lett figyelmes. Az edény kora újkori éremkincset tartalmazott, mint utóbb kiderült 643 érmet: több, mint 300 magyar ezüstdénárt és egy obulust, III. Zsigmond lengyel királytól 262 krajcárt (1/24 tallér), 16 három- és 9 hatgarasos érmet, Báthory Gábor erdélyi garasát, egy bajor ezüsttallért, valamint cseh, svéd és porosz vereteket. Záró dátum 1640.

A templom körüli járda tükörszedésében, 2014. május 12-én, a hétvégi esőzések után láthatóvá vált falmaradványt (sokszög alaprajzú temetőkerítés) öt kisebb alapterületű (2×2,5, illetve 1×2,5 m) szelvénnyel vizsgáltuk, aminek során sikerült a fal két sarkát megtalálni, és a K-i oldalon a járdaszegély vonaláig a nyomvonalát tisztázni. A templomtól É-ra álló, közeli kivágott hársfák tönkölése során, 2014. május 19-én a fal újabb szakasza bukkant elő; ez a megtalált sarokkal együtt a fal újabb, több mint tíz méteres szakaszát teszi kiszerkeszthetővé. Az érintett rész DNy- részén a falat az alapozás aljáig visszabontották. A szentélytől DK-re induló járdaszakasz tükörszedésekor, 2014. június 17-én, török kori jelenségek mellett (ld. alább) a temető-

30 A lelőhely nem szerepel a Közhiteles Nyilvántartásban.

31 A lelőhelyen a munkálatok 2012 óta folynak, lásd RKM 2012, 52–53., RKM 2013, 53.

fal újabb sarka bukkant elő, amivel összefüggően, július 8-án, kábelkeresés kapcsán további falszakasz látott napvilágot, így összesen újabb mintegy hét m hosszú szakasz vált ismertté. Szerencsés esetben földradaros vizsgálattal tisztázható a teljes nyomvonal.

A szentélytől DK-e induló járdaszakasz tükörszedésekor, 2014. június 17-én, török kori épületmaradványok és a temetőfal egy újabb sarka mutatkozott. Az előkerült 17. századi épületmaradványokat újkori beásások bolygatták, emiatt az épületek érintett területre eső részének lehatárolása is sok esetben bizonytalan.

A három nagy égett folt és kettő szélén húzódó szenes gerendamaradványok alapján először roncsolt padlókkal számoltunk, de a bontás során beigazolódott, hogy az épületek paticsos omladékát találtuk meg (36–38. obj.). A három nagyméretű jelenség összefüggése nehezen tisztázható, mivel azokat nagy mélységű újkori beásások választják el. A 36. obj. esetében megfigyelhető volt az alapárok befordulása egy rövid szakaszon, de D-i széle ennek is bolygatott, így bizonytalan, hogy az épület sarkáról vagy csak osztófaláról van szó. A 37–38. objektumoknál csak a használati szintet sikerült tisztázni az épületek területre eső kontúrját teljesen elpusztították az újkori beásások. A temetőfal sarka mellett újabb alapárok és tőle független padló nyoma került elő. Az előkerült épületrészletek keltezését a leletanyagon kívül a térképi források és a bolygató újkori sír(ok) is támogatják.

Az ásatás és a megfigyelés eredményei alapján a terület régészeti védettsége indokolt; az újkori feltöltés alatt megmaradt sírok és épületnyomok egyrészt a középkori mezőváros, másrészt a török kori település történetének kiemelkedő jelentőségű forrásai.

Az ásatáson részt vett Bilicz Enikő, Bíró Emese, Bujdosó László, Hortobágyi Viktor és Papp Lilla, a geodéziai bemérést Tanyi Sándor végezte.

A. Halász Ágoston

148. Hévíz, Temető (KÖH 52969)

(Zala megye) **U?, Ró, Á, Kk**

A 76-os sz. főút Hévíz–Alsópáhok elkerülő út és a 73178 j. bekötő út építése nyomvonalába eső régészeti lelőhely Hévíz város ÉNy-i határában, a Zalavári-hát lankás lejtőjén és a mai Páhoki-patak vizenyős, mocsaras partja között húzódik. A lelőhelyet 2005-ben P. Barna Judit találta meg, 2006-ban Kvassay Judit, majd 2013-ban Eke István, a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársa végeztek újabb terepbejárásokat. A terepbejárások során őskori (az újkőkori Dunántúli Vonaldíszes Kerámia Kultúrája) és középkori felszíni leleteket találtak.

A nyomvonalba eső, lehatárolt lelőhelyen a régészeti fedettség vizsgálata céljából az MNM-NÖK próbaásatást végzett Eke István vezetésével. A nyomvonal 100 m-es sávjában összesen 6 kutatóárkot húztak a tervezett út tengelyében és a vízelvezető árkok helyén. Mivel a próbafeltárás eredménye pozitív lett, bizonyossá vált, hogy a terület régészetileg fedett, ezért szükségessé vált a teljes felületű feltárás.

A feltárást 3 793 m²-en a Göcseji Múzeum végezte el 2014. augusztus 26. és október 10. közt. A korábbi években kőfejtés, és folyamatosan mezőgazdasági művelés alatt álló területen a humuszréteg alatti homokköves kibukkanások közötti agyaglencsékben lehetett csak megfigyelni a régészeti korú objektumokat. A lelőhelyen összesen 74 telepjelenséget tártunk fel, a régészeti jelenségek között cölöphelyek, karólyukak, félig földbemélyített, illetve cölöpszerkezetes házak, szabadon álló kemencék, méhkas alakú és rézsűs falú, egykor gabonatároló, másodlagosan szemetesgödörként használt objektumok jelentkeztek az alább megnevezett korszakokból.

A régészeti objektumok közül megemlíthető néhány olyan őskori (feltehetően neolit) jelenség, mely pattintott kőeszközöket, magköveket, valamint jellegtelen kerámiát tartalmazott. Az őskori telepet a későbbi korokban történő megtelepedés folyamán többször megbolygatták. A magkövek és pattintott kőeszközök sok esetben folt nélkül, csupán szórványként kerültek elő a gépi humuszolás közben.

A római korból több, ugyancsak bolygatott és szétszántott régészeti jelenség között néhány, kisebb-nagyobb átmérőjű gödör és félig földbemélyített, cölöpszerkezetes ház is szerepel. A római kori kultúrrétegből bronzérmék, korongolt, jó minőségű, érdes felületű, szürkére égetett kerámia, állatcsont, vasszegek és kisebb vaseszközök (pl. vaskés), félig megmunkált agancs, jelölt téglák, vakolatdarabok stb. kerültek elő. Pontosabb keltezés az érmék és a kerámia restaurálása után adható

A régészeti jelenségek többsége az Árpád-korból (12. század végéről – a 13. század elejéről) és a késő középkorból (14–15. század) származik. A korongolt, jó minőségű, felületkezelt, oxidációs és redukciós égetésű Árpád-kori és késő középkori kerámiák jellegzetes peremkiképzésük alapján jól elkülöníthetőek. Az Árpád-kori edények töredékei között viszonylag gyakoriak a vízszintes vonalkötegekkel díszített darabok, valamint fehér kerámia is előfordult a hévízi leletanyagban. A kerámián kívül némi állatcsont is került elő az erősen faszenes, paticsos betöltésű gödrökből. Ezek mellett szabadon álló kemencék maradványait és az azokhoz tartozó hamusgödröket tártuk fel. A középkori kemencék boltozata az elmúlt évszázadok leforgása alatt egytől egyig elpusztult, csupán a kemencék falának a köríve, illetve sütőfelülete maradt fenn. Rétegbontással egyes esetben a kemence átépítésének, a sütőfelület megújításának egykori mozzanatait is sikerült nyomon követni. A sütőfelület feltörése után csupán egy esetben lehetett felfedezni, hogy a platni alatti felületet elszórtan, nem összefüggően kerámia-töredékekkel rakták ki a jobb hőmegtartás érdekében.

Munkatárs: Miháczi Pálfi Anett régész.

Straub Péter

149. Hódmezővásárhely, Csomorkány, Hódmezővásárhely, 2. lelőhely (KÖH 1539)

(Csongrád megye) **Sza, Á, I**

A Hódmezővásárhely 0421/51. hrsz.-ú csomorkányi templomrom közvetlen környezetének rehabilitációja beruházáshoz kapcsolódó megelőző feltárást a Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ munkatársai végezték 2014 szeptemberében.

A feltárás a Csomorkányi-lapos D-i részén, a mai csomorkányi úttól D-re, a régi csomorkányi út mentén, továbbá a csomorkányi templomrom közvetlen környezetében folyt. A templomdomb és közvetlen környezete részben feltárt, jól kutatott.

A megelőző feltárásra kijelölt terület humuszolását követően 14 szelvényt tűztek ki az emlékfal, a kilátó és a torony helyén. A különböző méretű szelvényeket 40–50 cm mélyen humuszol-

ták le. A kézi erővel végzett földmunkák során ásónyomonként külön gyűjtöttük a leleteket, valamint megnyestük és dokumentáltuk a felszínt. A humusz minden esetben szürkésbarna, kicsit kevert, agyagos volt, helyenként paticspöttyökkel. A legtöbb esetben az első ásónyomból jelentősebb mennyiségű leletanyag került elő, mint a kevésbé bolygatott, mélyebb rétegekből. Régészeti objektumot, illetve régészeti objektumra utaló jelenséget 10 szelvény esetében dokumentáltunk. Az átlagos humuszvastagság 54 cm, a szelvények teljes területe pedig 14 m^2 volt. *(Az illusztrációt lásd lent!)*

Hódmezővásárhely, Csomorkány.
A feltárási terület a humuszolt szelvényekkel.

Négy település objektumot különítettünk el (2 árok és 2 gödör) és 10 jelenség kapott SNR számot. Az objektumok közül 2 az Árpád-korra keltezhető (1–2. objektum, SNR 1–3), míg 2 objektum (3–4. objektum, SNR 4–6) minden valószínűség szerint római kori szarmata. Egy jelenség kora nem adható meg pontosan (SNR 6). A 11–14. szelvényben, azok kis felülete miatt nem volt lehetőségünk a régészeti objektumok kiterjedésének, típusának megfigyelésére. Ezekben az esetekben csak annyit rögzíthettünk, hogy a kis szelvényeket valamilyen régészeti jelenségre ásták rá, mivel azokban az altalajt nagyobb mélységben dokumentáltuk, továbbá az alsóbb betöltési rétegek is tartalmaztak régészeti leletanyagot. Az 1. sz. ároknak az 1. és a 3. sz. szelvényben is került elő egy-egy szakasza és a 3. gödörnek is két részletét tártuk fel (a 2. és az 5. szelvényben). Az objektumok és jelenségek betöltése nagyon kis mennyiségű leletanyagot tartalmazott, ami néhány esetben azok korának meghatározásához sem nyújtott megfelelő segítséget. Így a 4. sz. gödör (SNR 6, 6. szelvény) csak feltételesen keltezhető a római korra, az SNR 7 kora (10. szelvény) pedig nem adható meg.

A megelőző feltárás konkrét bizonyítékkal szolgált azt illetően, hogy az Árpád-kori település objektumai egészen a késő középkori templom területéig húzódnak.

A leletek elsődleges feldolgozása a Tornyai János Múzeumban történik, majd ugyanott kerülnek végleges elhelyezésre. Megkezdődött a leletanyag tisztítása, a dokumentáció összeállítása.

A feltárás munkatársai: Tóth Katalin régész, Göbölyös Mihály ásatási technikus, valamint Imre Lajos ásatási munkás. A geodéziai felmérést a Móra Ferenc Múzeum geodéziai csoportja végezte el.

Csányi Viktor

150. Hódmezővásárhely, Kutasi-dűlő V. (437. lelőhely) (KÖH 55636)

(Csongrád-megye) **Sza, Ge, A, Á, Ú**

A 47-es sz. főút burkolat-megerősítés és párhuzamos kerékpárút építéshez kapcsolódóan 2014. május 20–28. között végzett próbafeltárás folytatásaként megelőző régészeti feltárást végeztünk a lelőhelyen. A humuszolt terület mindösszesen 7533 m^2 volt.

Eddig munkánk során a 12 szelvényben 350 jelenség kapott azonosító számot. E számokhoz végül 276 objektumszámot osztottunk ki. Korszakos bontásban az újkorral együtt 5 korszak emlékei kerültek elő.

A legidősebb korszakot a római kori szarmata telepnyomok fémjelezték a területen. Mindösszesen 17 jelenség nyomait rögzítettük e korból, amelyből 10 árok, 2 épület, 4 gödör, 1 pedig még a termő humuszrétegben azonosított kerámiaomladék volt. A leletanyag döntő része kerámia, amelynek anyaga alapján egy 2–3. századi település létezhetett a területen.

A terület következő régészeti korszaka, egyben a feltárás legkiemelkedőbb leletei, a Kr. u. 5–6. század fordulójára keltezhető germán, gepida temető 7 csontvázas sírját és azok leleteit jelentik. A sírok egy csoportban kerültek elő. Az 1 m vastag humuszréteg alatt fekvő sírok 4 ÉNy–DK-i irányú sort alkotva, ÉK–DNy-i tájolásban feküdtek, szorosan egymás mellett. Az aknák közül több padkásan mélyedt, néhány pedig trapézos, a láb felé keskenyedő aknának bizonyult. A kiscsaládi temetőben előkerült sírok egyike sem volt rablott. A sírokban talált nyújtott, háton fekvő vázcsontok mellett viseleti tárgyakat (fülbevaló, fibula pár, vascsatok, gyöngyök) és mellékleteket (edények, vaskés, csiholó), valamint ételmellékeltekre utaló állatcsontmaradványokat találtunk.

A következő régészeti korszak az avar korra tehető. Összesen 30 jelenség, köztük 4 sír, 13 árokszakasz, 8 gödör, 1 kemence előtér, 2 sütőfelület, 1 kemence tűztér, 1 épület került elő. A sírok tekintetében előzetesen elmondható, hogy azok egy ÉNy–DK-i irányú, két sírsorból álló temetőrészlethez tartoztak. A 4 sír közül egyben rablás nyomait figyeltük meg. Az aknasírok egységesen ÉK–DNy-i tájolásúak voltak, amelyek közül egyben fordított volt a tájolás. A leletek között dudoros, hurokfolyatott gyöngyök, ívelt talpalójú kengyelpár, vaskés, vascsat is volt.

A kora–közép avar korra datálható 26 telepjelenség a nyomvonalszakasz mélyebben fekvő részein, a Sóshalmi-iskolától DNy-ra feküdt. A leletanyag az állatcsont mellett kizárólag kézzel formált házi kerámia volt. Magas, tölcséres peremek, díszként ritkán feltűnő függőlegesen lefutó fésűs vonalkötegek, peremen ujjbenyomkodások jellemezték az anyagot. Az objektumokból talajmintát gyűjtöttünk a későbbi vizsgálatok számára.

Az Árpád-kort nagyszámú objektum jelezte a területen. Mindösszesen 126 jelenség került elő, amelyből 51 árok, 1 kút, 7 cölöphely, 10 épület, 33 gödör, 3 ház, 5 kemence előtér, 3 kemence hamus gödör, 6 kemence sütőfelület, 6 kemence tűztér, egy pedig egy kemence munkagödörbe tett őrlőkő darab volt. Nagyszámú kerámia mellett egy árokban talált teljesen ép sarkantyú és egy gödörből származó III. Béla bronz érme (1172–1196) segíti a telep keltezését.

Pópity Dániel

151. Hódmezővásárhely, Kutasi-dűlő IX. (KÖH 55640)
(Csongrád-megye) **Sza, A, Á**

A 47-es sz. főút burkolat-megerősítés és párhuzamos kerékpárút építéshez kapcsolódóan próbafeltárást végeztünk a lelőhelyen. A lelőhely nyomvonalba eső részének lehatárolását célzó feltárásra 2014. május 20–28. között került sor. A lelőhely egy markáns, ÉK–Ny-i irányú földhát ÉNy-i oldalán, a földhát vonalával párhuzamos tengelyű, ovális alakú területen húzódott, a Víg I.-tanya K-i oldalán. Az ERD-hez kapcsolódó próbafeltárás során a kutatásra kijelölt szelvény az 1988-as terepbejárás alapján lett kitűzve.

A próbafeltárás során mindösszesen 4 különálló, 2 m széles és változó hosszúságú kutatóárkot húztunk 345,48 m^2 alapterületen. Az átlagos humuszvastagság 84 cm volt. Az objektummélység 2 és 80 cm között ingadozott, az átlag 34 cm volt.

A kutatás során mindösszesen 32 objektumot különítettünk el. A négy szondában három korszak emlékanyaga került elő. Szarmata objektumból jelen fázisban kettőt tartunk számon. Egy gödör és egy árok került elő az 1. szonda területén. Szürke korongolt és bizonytalan, kézzel formált kerámia jelezte a korszakot. A leletek száma a legalacsonyabb a teljes anyagban. A megfigyelés megfelel a korábbi terepbejárás során nyert adatnak.

Az avar kori objektumokat 9 beásás képviselte. Minden ilyen korú jelenség az 1. szondában került elő, annak is a középső harmadában. Az avar jelenségek között egy házrészlet, öt gödör, három pedig árokrészlet volt. A próbafeltárás legtöbb leletét éppen az 5. sz. avar ház feltárása során gyűjtöttük be. A kiszerkesztve 7–7,5 m^2 alapterületűnek becsült, lekerekített sarkú, rövidebbik oldalainak közepén egy-egy cölöphelyes házveremben egy kődarab és a nagy mennyiségű állatcsont mellett kizárólag kézzel formált kerámia került elő, köztük egy orsógomb. A kerámiák felületkezelése, kivitele egyértelműen avar. A házveremnek csupán az ÉNy-i felét tárhattuk fel. Ebből a részből 92 kg súlyú talajmintát emeltünk ki iszapolásra. A próbafeltárás eredménye megerősítette a terepbejárás adatait.

Az Árpád-kori jelenségek száma 17 volt. Az említett korszak emlékanyagát a próbafeltárás teljes területén megtaláltuk. Ebből 4 gödör 10 árok, 2 pedig kemencerészlet volt. A kemencék az 1. szonda DNy-i végén bukkantak csak elő, egymáshoz igen közel. A jelek alapján szögletes előterük volt, a platnik pedig nem voltak építettek. A tűzterek kivitele azonos volt, ovális alaprajzzal. A feltárt árokrészletek változatosak ebből a korból. Mélyebb és sekélyebb is van köztük, döntően trapézosak, több esetben tagoltak. Az árkok rövid részletei nagyobb összefüggő rendszerről árulkodtak az 1. és a 3. szonda tágabb környékén. A korszakban szuperpozíciókat is megfigyeltünk, így egy hosszabb életű Árpád-kori teleppel számolhatunk a lelőhely ezen szakaszán.

Pópity Dániel

152. Igal, Templom mellet (Szent Anna templom) (KÖH 26576)
(Somogy megye) **Á, Kk, Kö**

Az igali templom környékén végzett régészeti megfigyelések során, 2014 júniusában és októberében, a középkori temető leletit gyűjtöttük össze. A templomtól K-re több csontváz került elő, konkrét sírhoz nem köthető leletek között érmék és párta is volt. A templom É-i falánál ossarium került elő. A nagyszámú csont között leletet nem találtunk. A templomtól ÉK-re és DNy-ra négy Árpád-kori és középkori települési objektum leleteit gyűjtöttük össze. Az előkerült leletek alapján a lelőhely D-i irányban jelentősen megnőtt. A régészeti megfigyelések idején újították fel a Kálváriát, itt is megfigyelhető volt embercsontok és kerámiatöredékek előfordulása, de ezek másodlagos helyzetűek is lehetnek.

Munkatársak: Nyári Zsolt rajzoló, Brányik Sándor és Cserép Tamás technikus.

Németh Péter Gergely

153. Igal határa
(Somogy megye) **Ő, B, Lt, Kö**

Terepbejárást végeztünk 2014. december 4-én Igalban és Kazsokban, melynek célja a korábban még nem azonosított Pusztaszentegyházi-dűlőben lévő középkori templom(hely), valamint a Kazsok és Igal között említett középkori Dada település, és a feltételezetten hozzá tartozó johannita rendház megtalálása volt.

Dávid sarok (KÖH 88065): A dűlő ÉNy-i részén, Rozbéti-vízfolyás K-i oldalán, a friss szántásban legalább kéttucatnyi, kisebb-nagyobb objektum szürke, szürkésfekete foltját tudtuk megfigyelni. Korábban ez a lelőhely nem volt ismert, így a koordinátáit bemértük, néhány kerámiát összegyűjtöttünk. A kerámiák alapján a lelőhely bronzkori.

Kerületi-dűlő (KÖH 59364): Az előző lelőhelytől É-ra, egy Ny-ról érkező mellékág[32] É-i oldalán, továbbra is a patak K-i felén, a korábban azonosított középkori faluhelyre mindössze egy-két töredék utalt.

Pille-réti-dűlő 2. (KÖH 94549): A terepbejárást Igal, Pille-réti-dűlőben (KÖH 59363) kezdtük, ahol Berta Gyula véleménye szerint középkori templom volt, azonban ezt sem korábbi, sem jelenlegi terepbejárásunk során nem találtuk meg.

A domb tetején (Sűrűs-tag), a műúthoz közelebb, a szántásban őskori, míg a lekaszált lucernában középkori településnyomokat tudtunk megfigyelni.

K. Németh András – Varga Máté

154. Iharos, Temető (KÖH 73253)
(Somogy megye) **Á, Kk, Tö, Kú**

Az iharosi fiatalokból álló Szent László Király Lovagrend hitelesítő feltárás végzésére kérte fel a Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum jogelődjének számító megyei múzeumot, 2009-ben. Iharos település Somogy megye Ny-i, a zalai határhoz közeli részén, Csurgótól É-ra található. Korábban is ismert volt, hogy a ma is használt temetőben állt egykor a falu temploma, ennek pontos helyét szerettük volna megtalálni, létét igazolni. A település kapcsán adatok vannak több világi birtokos és a Johannita lovagrend birtoklására is. A templom első említése 1334-ben, a pápai tizedjegyzékben történik. A török időket, ha rossz állapotban is, de túlélte a templom, majd a 18. században felújításon is átesett. Az első katonai felmérés idején még létezett, de állapota gyorsan romlott. A 19. század első harmadában

32 Az M=1:10 000 topográfia térképen a mellékág K-ről folyik a Rozbéti-vízfolyásba. (A Szerkesztők)

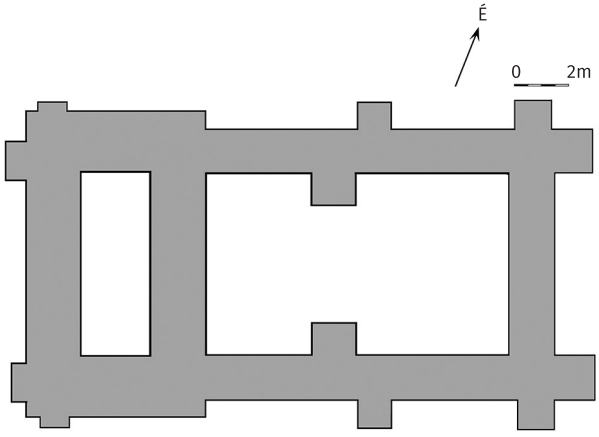
előbb a tornyát, majd az egész épületet lebontották, építőanyagát az új templomhoz használták fel, így a második katonai felmérésen már nem szerepel.

A templom maradványait 2009-ben[33] megtaláltuk és nagyjából tisztáztuk helyzetét. Sajnos sem ekkor, sem a későbbiekben nem találtuk felmenő fal maradványát, csak az alapozás nyomai maradtak meg, a 19. században nagyrészt ebből is kiszedték a téglákat, így általában csak az egykori alapárok változó mélységben megmaradt nyoma volt követhető. A késői rombolások és tereprendezések mélyen átforgatták a területet, az egykori külső vagy belső járószint, padló nyoma nem maradt meg. A templom a ma is temetőnek használt domb K-i részén állt, környezetében K-re és D-re van bejárható terület, ahol középkori kerámiatöredékek utalnak a korábban itt elhelyezkedő falura.

A Nemzeti Kulturális Alap támogatásával folytattuk a feltárást 2011 és 2014 között, minden évben a település önkormányzata biztosította a pályázathoz szükséges önrészt.

A feltárások végeztével nagyjából felvázolhatjuk a templom történetét. Feltehetően valamikor a 13. század második felében, esetleg a 14. század legelején épült egy, már a gótika elemeit is használó templom, amelynek Ny-on egy téglalap alakú, a templomhajónál szélesebb, 11×6,6 m-es tornya volt. Az épületrész nagy magasságára utaló, masszív, 2,2 m vastag alapozása 28–29×5–6×13–14 cm nagyságú téglákból készült, 5–7 cm-es vastagságú agyagréteget döngöltek a téglasorok közé. A torony Ny-i részén kisebb vastagságú, sekélyebben alapozott, téglalap alakú támpilléreket építettek, amelyek a falak meghosszabbításában álltak, de azoknál keskenyebbek voltak.

A templom hajójának és vele egy szélességű szentélyének a toronyénál keskenyebb, 1,5–1,7 m széles, hasonló technikával készülő alapozási árka volt. Az É-i oldalon megtaláltuk az egykori diadalív alapozását, a D-i oldalon lévő párja az erős bolygatás miatt, sajnos nem volt jól követhető. A diadalív-alapozástól K-re kissé mélyült az alapozás, a támpillérek is ekkor jelentkeztek. Idáig tarthatott a templom kisebb méretű hajója, amelyhez egy nagyobb méretű szentély csatlakozott. Szélességük hasonló, belül nagyjából 6,9, kívül 10 m lehetett. *(Az illusztrációt lásd lent!)*

Iharos, Temető. A templom korai formájának alaprajza.

Az egyenes záródású szentély Ny-i indulásakor merőleges helyzetű támpillérek álltak, amelyek közül a 120×130 cm-es É-i maradt meg jobb állapotban. A DK-i és az ÉK-i sarkokon, a falak folytatásában, L alakban épült egy-egy újabb támpillér-pár. A támpillér-alapozásokat, amelyeket a téglák felszedésekor nem bolygatták, szintén téglasorok és közéjük döngölt agyagrétegek alkották. Az szentély K-i fala belül 11,25 m, külső oldalán 12,80 m-re van a torony K-i falától és kb. 5,7 m-re a feltételezett diadalív-alapozástól. A toronnyal együtt, a támpilléreket nem számolva, az épület 19,5 m hosszú volt, tájolása a Ny–K-i iránytól kissé DNy felé tért el. Téglából épült, csak két faragott kőtöredéket találtunk.

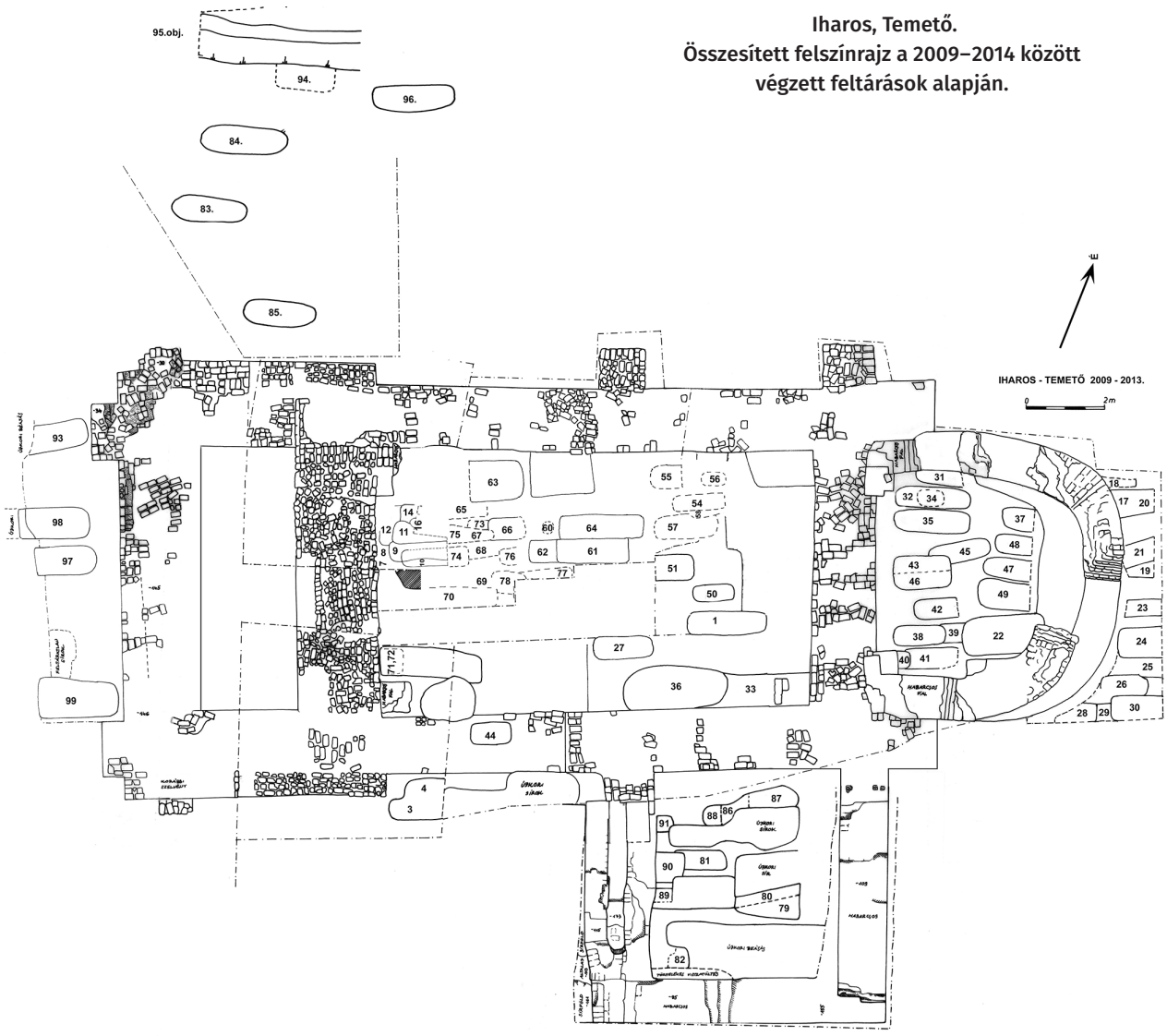
A pápai tizedjegyzékből tudjuk, hogy a templom már létezett a 14. század elején. Megjelenése az Árpád-kor végére, a 13–14. század fordulójára utal. A területen szórványként III. Béla pénzét találtuk meg, ami arra utal, hogy korábban is lakott volt a terület, elképzelhető, hogy a templomnak is lehetett valamilyen könnyűszerkezetű előzménye, de ennek semmi nyomát nem találtuk meg.

A forrásokból tudjuk, hogy a templomot a török időkben, majd 18. században is megújították. Valamelyik ilyen átépítéshez kapcsolódik a szentély félköríves záródásúvá alakítása. Az épületrész a többinél 70 cm-rel mélyebb alapárokba, meszes habarccsal leöntött téglákból volt alapozva. Két ívelt vonalú alapfalat találtunk, amelyek közül a korábbi K-re van, 105–110 cm vastag, 20×13–14×5,5 cm-es téglákból rakták. Ezen belül van egy másik fal alapárka, amely 20 cm-rel sekélyebb, 120 cm vastag. A betöltése alapján későbbi lehet, metszi a külső fal alapárkát, illetve annak betöltését, téglái rálógtak arra. Elképzelhetően egy félköríves apszist újítottak meg, kissé laposabb ívvel, de építés közbeni tervmódosításra is gondolhatunk. A szentély eredeti K-i falát elbontották, az alapárokból itt is kiszedték a téglákat, de kevésbé kevert betöltése alapján ez még a 18. század előtt, feltehetően az új szentély építésekor megtörténhetett. A K-i támpilléreket is rombolta az új fal, a téglák innen is nagyrészt hiányoznak. A templomhajó Ny-i belső sarkainál és a félköríves szentély indulásánál talált habarcsba rakott pilléralapok is a templom átépítéséről tanúskodnak.

Az új félköríves szentély kívül 6,3 m-rel növelte meg az épület hosszát, ami így 25,5–26 m-re nőtt. A későbbi átépítés kb. egy m-rel bentebb volt. A hasonló alapozás alapján talán ekkor építhették a szentélyhez D-ről csatlakozó, annak K-i támpilléreit romboló, 7,5×6 m-es sekrestyét. A téglalap alakú épület vastag alapozását az magyarázhatja, hogy 18. századi források alapján kétszintes volt, oratórium volt felette. Úgy véljük ezek az építkezések barokk stílusban, már az újkorban, talán a 18. században történhettek. *(Az illusztrációt lásd a 80. oldalon!)*

Az évek során a temető 97 sírját tártuk fel. A templomon belül is számosat találtunk, amelyek a templomhajóra és a szentély Ny-i felére terjedtek ki, több rétegben is rombolták egymást. A szentély K-i részét nem használták temetkezési célra, maradt egy szabad terület, ahol az altalajban nem látszanak a középkori sírok nyomai. A templomon kívüli temetkezésekből is többet kibontottunk, Ny-ra és É-ra igen ritkásan, K-en és D-en sűrűbben helyezkedtek el. A szentély falától 30–70 cm-re K-re szabályos sorban kezdtek temetkezni, a félköríves szentély megépítésekor, a 2–3. sorban lévő sírok rombolódtak, míg a korábban kívül lévő 1–2. sor sírjai a templomon belülre kerültek. A templomtól 7–7,5 m-re 2014-ben feltártuk a teme-

33 RKM 2009, 227–228.

Iharos, Temető.
Összesített felszínrajz a 2009–2014 között végzett feltárások alapján.

tőárok egy szakaszát, amelynek alsó, spontán betöltődött részében késő Árpád-kori, míg felső, sötétebb, betemetett részében 15. századi kerámiát is találtunk.

A területen számos újabb sír is volt, ezek egy részét a templom falához ásták, több földjében freskótöredékeket is találtunk. Talán a török korra vagy azt követő időszakra keltezhetőek, a félig romos templomba, illetve köré temetkezők sírjai lehetnek. Sajnos számos még fiatalabb sír nehezítette a feltárást, főleg a templom Ny-i részén. Több újkori beásás is rombolta a területet, a templombelső középső részét megsemmisítő nagyobb, újkori betöltésű gödör talán a szájhagyományban fennmaradt amatőr kutatás nyoma lehet.

A feltáráson igen szép leletanyag került elő, amelyből külön említést érdemel a nagyjából kéttucatnyi könyvveret. Az egykori templom felszereléséhez tartozott egy sajnos csak töredékesen megmaradt, háromkaréjos, gótikus kereszt és a középkori harang több kisebb darabja is felszínre került. A templom egykori freskóiról nagy számú töredék tanúskodik. Az egykori temető sírjaiban, illetve szórványként több övcsatot, ruhacsatot, gombot, gyűrűt, bronztűt, nagy számú pénzt találtunk.

Az évek során egy viszonylag különleges alaprajzú templomot sikerült teljesen feltárnunk, amely – úgy vélem – maradványaiban is értékes adatokat szolgáltat a térség építészetére.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Cserép Tamás, Balla Krisztián, Stunya Péter, Sipos Carmen és Varga Máté.

Molnár István

155. Ikrény, Szentkereszt-puszta II. (KÖH 92121)

(Győr-Moson-Sopron megye) **Ő, I**

Az M85-ös út építéséhez kapcsolódóan, 2014. szeptember 18-án, szakfelügyelet mellett humuszolás kezdődött az M1-es autópálya és a 85-ös sz. főút ikrényi csomópontjától kb. 50 m-re Ny-ra lévő, a főúttól É-ra kitűzött 1-es korrekció nyomvonalában.

A régészeti megfigyelés során 8 jelenség foltja rajzolódott ki a sárgás-barna, agyagos altalajban, valamennyi kisebb gödör. Szeptember 22-én elvégeztük a jelenségek kibontását és dokumentálását, 6 gödör tartalmazott kevés atipikus, őskori leletanyagot, a többi lelet nélküli volt. A területen korábban régészeti lelőhely nem volt ismert.

Munkatárs: Dankó Judit.

Czigány Dávid

156. Ikrény, Szilágyi tanya I. (KÖH 24203)

(Győr-Moson-Sopron megye) **B, Ró, A, Kö, Kk, Kú**

Régészeti megfigyelést kezdtünk 2014. május 28-án Ikrény K-i határában, a települést az 1-es sz. főúttal összekötő műút D-i oldalán, ahol egy látványtó bővítési munkálatai kezdődtek el. A humuszolási földmunkálatok első szakaszban a bővítési terület K-i szélénél zajlottak kb. 4500 m^2 kiterjedésű területen, a regisztrált Ikrény, Szilágyi tanya I. régészeti lelőhely közelében.

A terület D-i, valamivel mélyebben fekvő részén több objektum foltja rajzolódott ki, elsősorban árkok és kisebb gödrök. A lehumuszolt terület É-i szakaszán több lekerekített sarkú, téglalap alakú, ÉNy–DK-i tájolású, változó nagyságú sírfolt került elő, melyek közül némelyikben már a humuszolás során felszínre bukkantak a csontok. A terület domborzati adottságait figyelembe véve, igen valószínűnek látszott, hogy a kisebb kiemelkedés lankás oldalán számolnunk kell további sírok előkerülésével. A június elején ideiglenesen befejeződött humuszolás idején összesen közel 200 folt került elő, melyek közül 105 sír, vagy sír-gyanús folt.

A jelenségek előkerülése után kutatóárkokat húztunk a tervezett tó teljes területén, de a temető csak a K-i részre terjedt ki. Ezt követően folytatódott a teljes felület humuszolása, mely 2014 szeptemberében fejeződött be. A terület ÉK-i sarkában lévő temetőt leszámítva a régészeti feltárás a humuszolás üteméhez igazodva megtörtént, összesen több, mint 4 ha lett megkutatva. Itt elszórtan jelentkezett kevés régészeti objektum, többségük hosszan követhető, széles árok, illetve kisebb, magányos gödör, vagy cölöplyuk. Az objektumokból korongolt, késő- közép- és kora újkori kerámiatöredékek kerültek elő. A temetőhöz közeledve nőtt az előkerült leletanyag száma, a közeli gödrökből bronzkori kerámiatöredékek jöttek elő, a temető melletti humuszból szórványként *terra sigillata* töredék is felbukkant.

2014 októberében lehumuszoltuk a tervezett tó ÉK-i területét, a már ismert temető körüli részekkel. A temető az előzetes várakozásokhoz képest É-i irányba nem bővült, viszont Ny-ra még kb. 15–20 sír került elő, ezek többsége már a humuszban megfogható volt. A sírok feltárását 2014. október 28-án tudtuk elkezdeni.

A temető az avar időszakra keltezhető, azon belül a közép avar periódus végétől a késő avar korszak közepéig. Az idei évben 2482 m^2-en összesen 151 temetkezést tártunk fel. A sírok többsége lekerekített sarkú, téglalap alakú, tájolásuk ÉNy–DK-i irányú, de néhány sírgödör Ny–K-i tájolású. A sírok sűrűn egymás mellett helyezkedtek el, több esetben szabályos sírsorok megállapítására volt lehetőség, elvétve jelentkezik egy-egy magányos temetkezés.

A temető jelenleg ismert kiterjedése kb. 80×35 m, határa csak K-i irányba nincs meg, de ez a rész a jelenlegi beruházással nem érintett. A terepi megfigyelések és az előkerült leletanyag alapján a temetőben több kisebb sírcsoport különíthető el, melyek között kronológiai eltérés is kimutatható. A sírok ÉNy-i irányba haladva egyre fiatalabbak, a temetőt először a DK-i részén nyitották meg.

A sírok változó mélységűek, átlagosan 70–80 cm mélyre ásták őket a sárgásbarna, homokkal kevert agyagos altalajba, de szélsőséges eltérések is kimutathatók. A gazdag, több leletanyagot tartalmazó sírok mélysége a 2 m-t közelíti, míg a melléklet nélküli gyermeksírok közül némelyik a humuszhatárt alig lépte túl.

Több esetben egyértelműen megfigyelhető volt a koporsós temetkezés (koporsószegek, sarokvasalatok). Néhány sírgödör sarkainál cölöplyukszerű mélyedések rajzolódtak ki, ezek felszínre épített faszerkezetek meglétét feltételezik, de szerves faanyagot nem lehetett megfogni (egy rossz állapotú, csak a dokumentációkon megörökíthető koporsódeszka az egyetlen előkerült fadarab). A sírok közül több rabolt, bolygatott, a gazdagabb, övgarnitúrás férfisírok közül valamennyit kirabolták.

Több gyermeksírt is találtunk, ezek a felnőttek között, hasonló tájolásban lettek eltemetve. A vázak szinte kivétel nélkül háton, nyújtott helyzetben feküdtek, néhány esetben figyeltünk meg ettől eltérő temetkezési módot. Egy esetben felhúzott térdekkel temetkeztek, egy másiknál félig oldalra dőlve, zsugorított helyzetben feküdt a váz.

A temetőben általánosan megfigyelhető a leletszegénység, a korszak ismert temetkezéseihez képest feltűnően kevés sírmelléklet került elő. Ezek többsége viseleti tartozék: ilyenek a vascsatok, ill. négy férfi temetkezésből bronz öntött övgarnitúra is előkerült. Az ékszerek közül gyakori a bronz lengőcsüngős fülbevaló, ill. hajfonatdísz, valamint a különböző színű kása-, és dinnyemag alakú gyöngyök. Egy női sírból üvegbetétes boglárpár is előkerült. Fegyvereket csak elvétve találtunk, ezek közül leggyakoribb a rövid vaskés, két sírból nyílhegyeket és csontból készült íjmerevítőt vettünk ki.

A kerámiamelléklet szintén ritkának számít, a legtöbbször kézzel formált, gyengén égetett, díszítetlen, vagy néhány esetben árkolt vonalköteggel díszített kis fazekakat helyeztek a vázak mellé.

Az avar temető K-i szélénél egy római kori, szórthamvas temetkezést is feltártunk. A vörösre átégett oldalú sírgödörbe üvegpoharat, bronzkancsót és firmamécsest helyeztek.

Az avar temető Ny-i, DNy-i részén több őskori gödör jelentkezett, melyek a bronzkor korai szakaszára keltezhetők. Jellegtelen, kézzel formált kerámia mellett több kagylótöredéket is tartalmaztak.

A temető közepén egy kisebb körárok figyelhető meg, a feltárás során világossá vált, hogy nem tartozik a temetőhöz, annál fiatalabb, valószínűleg a középkorra keltezhető.

A feltárás 2014. december 15-től, a téli időjárás miatt határozatlan időre abbahagytuk. Munkatársak: Herbály Róbert, Tomka Péter régészek, Alács Attila, Dankó Judit, Fehér Alíz, Hatos János, Nagy Gábor és Papp Szilveszter technikusok.

Czigány Dávid

157. Imrehegy, Faluszél (KÖH 87537)

(Bács-Kiskun megye) **Sza**

A Szegedi kistérség és Kiskőrös kistérség optikai körzethálózat építése II. ütem megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást a Kecskeméti Katona József Múzeum munkatársaival együttműködve.

Imrehegy határában egy régészeti lelőhely (Imrehegy, Faluszél, KÖH 87537) és egy régészeti érdekű terület (Imrehegy, RÉ2) vált ismertté a mostani terepbejárás során, melyekről szarmata kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Benedek-Bene Zsuzsanna, Hrabák Zita, Pál Róbert, Szabados György (MNM NÖK); Kovacsóczy Bernadett, Pánya István és Domonkos Márk (KKJM).

Harkai István

158. Iregszemcse, Szardóka (KÖH 87969)

(Tolna megye) **Ró**

Az Iregszemcsétől ÉNy-ra, a Kulcsár-patak K-i felén fekvő egykori Zardókapusztán jártam, 2014. április 28-án. Rövid terepszemlét végeztem, mivel a Tolna megyei földrajzi nevei című kötet szerint a környéken török templom, illetve régi „zárda" állt. Régészeti lelőhelyet – részben a fedettség miatt – csak a patak Ny-i felén, a patakkal párhuzamosan azonosítottam. Mintegy 200 m hosszan, kb. 100 m szélességben római cserepeket találtam.

K. Németh András

159. Isaszeg, Vad-átjáró, Kecskerágó (MRT 11. k. 13/2. lh., KÖH 26085)

(Pest megye) **N, Á**

A már korábban ismert lelőhelyről Kupor Zoltán fémkeresős egy késő avar övveretet és egy Árpád-kori sarkantyútöredéket szolgáltatott be a szentendrei Ferenczy Múzeumnak. A lelőhely bejárására, újbóli lehatárolására 2014. november 14-én került sor.

A lelőhely az Isaszeget Dánnyal összekötő út (Isaszegen Ady Endre, Dányban Szabadság útként folytatódik) D-i oldalán, nagyjából 250 m-re az úttól helyezkedik el, Isaszeg közigazgatási területén belül. A Felső-Tápió-patak Ny-i oldalán húzódik egy kisebb mélyedésben, 176–178 m tengerszint feletti magasságon. Jelenleg egy fiatal telepített erdő van rajta. Kiszállásunkkor a vastag avartakaró miatt csak korlátozottan tudtuk a felszíni leleteket begyűjteni. A terepbejárás eredményeit torzíthatja, hogy a lelőhelyet a telepített fasorok által megszabott ösvényeken járhattuk csak be, nagyjából egy 500×50 m-es területet.

Kevés népvándorlás kori és Árpád-kori kerámiát, valamint egy malomkövet találtunk. A lelőhely az eddig feltételezett területtől ÉK-i irányba is folytatódik, talán egészen a Sápi útig húzódik.

Munkatársak: Bózsa Anikó, Buránszki Nóra, Kiss Katalin és Patay Róbert régészek.

Herbst Anna – Rácz Tibor Ákos

160. Jászfényszaru határa

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) **Ő?, Sza, A, I**

Az alábbi lelőhelyek feltárására a 32-es sz. főút rekonstrukciója miatt került sor, melynek folyamán az utat szélesítették, kerékpárutat létesítettek és egy kb. 2 km-es szakaszon új nyomvonalat építettek egy új vasúti felüljáró miatt. A terepbejárásokat a Damjanich János Múzeum munkatársai végezték 2012-ben, mely során mindkét helyszínen római császárkori (szarmata) települést találtak. A régészeti szakfelügyeletet, valamint a szakfelügyelet közbeni bontómunkát a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ 2014. augusztus 22. és november 10. között végezte el.

Csépe-lapos II. (KÖH 81337): A lelőhely Jászfényszaru külterületén, a településtől É-ra, kb. 3 km-re található, közvetlenül a 32-es sz. főút mellett, a K-i oldalon, kb. a 8+200 és a 8+500 kmsz között. A környéket 2–4 m relatív magasságú kiemelkedések tagolják. A beruházás területe csak néhány m-re nyúlt be a lelőhely eredetileg észlelt kiterjedésébe, de a földmunkák végzése során, a szakfelügyelet alatt kiderült, hogy a lelőhely É-ra és K-e is nagyobb területű. A létesítendő út a mellette haladó kerékpárúttal és árokkal együtt kb. 30 m szélességben vágta át a lelőhelyet. A feltárással csak a lelőhely É-i és D-i végét sikerült megtalálni. Az ásatás egész környékén a felszínt mezőgazdasági munkákkal bolygatják. A területet a kivitelező humuszolta le, körmöskanalas forgó kotrókkal, ezért ahol a szakfelügyelet során objektumokat lehetett megfigyelni, ott újból, iszapolókanalas forgókotróval kellett a sima felszínt kialakítani. A humuszréteg vastagsága erősen változott, 60 és 150 cm között. A feltárás során 93 objektum került elő, ez 63 sírt és 30 kerek gödröt jelent.

A 63 sír egy avar temetőhöz tartozott, a gödrök pedig egy római császárkori (szarmata) település objektumai lehettek. Csak kevés gödörből (kb. hat) került elő datálásra alkalmas leletanyag, de mivel más korszak településének leletei nem kerültek elő, ezért valószínűleg a többi gödör is a szarmata településhez tartozhattak. A sírok a lelőhely D-i végén csoportosultak, míg a gödrök a feltárás teljes területén voltak, de többségük az É-i felén. Az avar temetőt kb. 125 m hosszan érintette az út nyomvonala, és teljes szélességében (kb. 30 m) kerültek elő sírok. É-i és D-i végén sűrűbben, középen ritkásabban voltak egymás mellett.

A gyereksírok kivételével az összes sírt rabolták, még az egyetlen érintetlen halottra is ráraboltak, de az elkövetőket megzavarhatták, ezért nem jutottak el a koporsóig (arany varkocsdíszes halott). Az avar temetőkben általános vascsat és vaskés volt a leggyakoribb lelet. Érdekes, hogy csak egyetlen halott mellett volt – a máshol gyakori – kis, fazék alakú pohár. A sírok kb. kétharmad részénél találtunk valamilyen sírszerkezetre utaló nyomot, leginkább az ún. Szent-Mihály-lovát. Sok sírgödör (kb. az egyharmad részük) jelentősen nagyobb méretű volt, mint a szokásosak (melyek kb. 200×80 cm-esek, és egyetlen koporsó befogadására alkalmasak). Néhány nagyobb méretű temetkezési gödörnél sírkamra nyomait is tudtuk dokumentálni. Mindegyik sírt kb. ÉNy–DK-re irányították. A legérdekesebb sírok közé tartozott két temetkezés, ahol csontlemez borítású íjakkal temették el a halottat, egyiknél a párban lévő arany varkocsdísz is megmaradt. A rablás ellenére több ékszer is megmaradt, pl. két különböző sírból bronz, öntött, állatküzdelmet ábrázoló nagyszíjvég. Ritkasága miatt az avar korszak kutatásában kiemelkedő jelentőségű lelet volt egy, a halott lábfejénél talált, ónozott réz (vagy bronz), talpas kehely. *(Az illusztrációt lásd a 83. oldalon és a hátsó borítón!)*

Vasútállomás (KÖH 81339): Jászfényszarutól É-ra, kb. 2 km-re található a lelőhely, közvetlenül a 32-es sz. főút K-i oldalán. A környéket 2–6 m relatív magasságú kiemelkedések tagolják, a humuszréteg kb. 40–60 cm vastag volt. A feltárt terület 1024 m^2 volt. A beruházás területe nem érintette a lelőhely eredetileg észlelt kiterjedését, hanem közvetlenül mellette volt. A földmunkák végzése során, a szakfelügyelet alatt kiderült, hogy a lelőhely Ny-ra nagyobb felületű. A földmunkák területén, kb. 20 m-en három objektum került elő. Az egyik egy kerek gödör, melyből néhány, körömnyi, jellegtelen, kézzel formált (őskori?) kerámia került elő. A második egy téglalap alakú, keskeny és sekély árokrendszer, lelet nélkül. A harmadik egy kerek gödör, melyből szarmata jellegű kerámia került elő.

Munkatársak: Schilling László, Nemes György régészek, Bicskei József fotós, Cserepkei Csilla restaurátor, Czagány János, Erdei Krisztina technikusok és Szegleti Katalin rajzoló. A geodéziai felmérést az MNM NÖK I. Budapesti Régió munkatársai végezték.

Nagy Nándor Norbert

Jászfényszaru, Csépe-lapos II.
Avar kori ónozott réz (vagy bronz), talpas kehely

161. Jobbágyi határa
(Nógrád megye) **Ő, U, B, V, Sza, Ge, Kk, Ú**

A 21-es sz. főút szélesítési munkálataihoz kapcsolódó előzetes régészeti dokumentáció II. szakasza tette szükségessé az alábbi lelőhelyek próbafeltárását, amit a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársai végeztek el, 2014 márciusában. Ezt követően a Dornyay Béla Múzeum munkatársai végezték el a megelőző feltárásokat.

Csincsa, Csincsa-partél (KÖH 46883): A lelőhely Jobbágyi D-i határában, a Csincsa elnevezésű külterülettől D-re, a Zagyva magaspartján, közvetlen a 21-es úttól Ny-ra helyezkedik el. A *próbafeltárás* célja a lelőhely É-i, K-i és D-i határainak tisztázása volt. A humuszolt terület 791,53 m² nagyságú volt, ebből lelőhely-érintettség 515,20 m², régészetileg pozitív 59 m². A szondákban 33 stratigráfiai egységet tártunk fel. A kutatóárkok É–D-i irányban átszelik a Zagyva magaspartját, ezért a régészeti szint fölötti humuszvastagság 20–100 cm között változott. A lelőhely határai a próbafeltárás során egyértelműen kirajzolódtak. ÉK felé, a Zagyva teraszának lejtőjén erősen lehúzódik az egykori árterület határáig. A part meredek lejtője alatt, a terasz peremén, valamint a D-i dombhát K-i lejtőjén is ritkásan jelentkezett. A sekély gödrökből, árkokból neolit, ill. vaskori jellegű kerámia származik, de számolni kell azzal is, hogy a dombtetőről lecsúszott eróziós anyag későbbi objektumokba keveredett. A terepbejárással meghatározott császárkori település valószínűleg nem húzódott le a nyomvonalig.

Az É-i, sóderes homoktalajon csak újkori jelenségek, valamint késő középkori szórványanyag fordult elő. A lelőhely É-i határát géppel megszondáztuk, és megállapítottuk, hogy az ártéri területen egy eltemetett második humuszréteg húzódik, amely alatt régészeti jelenségek előkerülésére már nem számíthatunk.

Munkatársak: Erdei Krisztina és Gelencsér Ákos régésztechnikusok.

Masek Zsófia

A *megelőző feltárás* folyamán a lelőhelyen három, Ny–K-i tájolású, nyújtott vázas temetkezést tártunk fel, melyek egy sorban, É–D-i irányban helyezkedtek el egymástól. A legdélebbi női sír (OBNR 47) medencetájékán egy díszítetlen bronz hajkarika került elő. A középső férfisírt (OBNR 48) a temetés után kirabolhatták, mellkasi részén feltételezhetően díszesebb fibula lehetett, megszerzésért a bordákat és a bal felkarcsontot bolygatták. Hat nyéltüskés vas nyílhegy és egy vas övcsat került elő a koponya és a medence közti részről, szintén bolygatott helyzetben. A legészakibb (OBNR 49) sír nem tartalmazott mellékleteket.

A temetkezésekhez tartozó népvándorlás kori település veremházai/műhelyei a síroktól jóval északabbra helyezkedtek el. A síroktól 12 m-re egy K–Ny-i tájolású, téglalap alakú veremházat tártunk fel. Oldalfalai rézsűsen lejtettek, K-i végén

egy ovális kemence platinját találtuk. Betöltése fekete, égett faszenes volt, rengeteg vassalakkal. A vasolvasztásra szolgáló műhelyt tűzvész pusztíthatta el. Tőle 40–60 m távolságra, É-ra, három újabb veremházat/műhelyt találtunk. Alakjuk négyszögletes, kettő tájolása É–ÉNy–DDK, a harmadiké pedig É–D-i. Mindegyik épületnek tapasztott agyagpadlója volt, fűtésüket kőpakolásos tűzhellyel látták el. Az OBNR 68 veremház tűzhelye a DNy-i negyedben, az OBNR 69 és 75 veremházaké az ÉK-i negyedben kapott helyet. A veremházaktól É-ra, 20–40 m távolságra, két kisebb méretű gazdasági tevékenységre használt É–D-i (OBNR 73) és É–ÉK–D–DNy-i (OBNR 74) tájolású épületet tártunk fel. Méretük is kisebbek a fentebb említett épületeknél. Egyikük betöltésében malomkő feküdt. A veremházaktól Ny-ra, egy É–D-i tájolású, cölöpszerkezetes lakóépület K-i cölöpsorát tártuk fel. Az épület nagyobbik része kívül esett a kisajátítási területen. A veremházak között elszórtan három külső kemencét is feltártunk hamusgödörrel, valamint két méhkas alakú tárológödröt. A szórtan elhelyezkedő épületek utcarendszert nem rajzoltak ki. Köztük, illetve a házak környékén sok karó- és cölöplyukat tártunk fel. Az előkerült kerámia- és fémleletek alapján a települést a Kr. u. 4–6. század között, germán népesség lakhatta.

Konzulens: dr. Rácz Zsófia (ELTE-BTK)

Baráth Anita Kármen – Zandler Krisztián

Gyúri-földek 2. (KÖH 86325): A Csincsa, Csincsa-partél (KÖH 46883) lelőhely *próbafeltárás*a során nyitott szondák közül a legdélebbi ehhez, az újonnan azonosított lelőhelyhez tartozik. Itt két árokszakaszt, egy sekély gödöraljat, valamint egy sírt tártunk fel. A szondát átszelte egy nagy méretű őskori árok. A sír kora népvándorlás kori, Ny–K-i tájolású, derékig rabolt, ám a bolygatatlan lábak mellett egy langsaxot (hosszú, kétélű tőr), valamint tarsolykészség kisebb leleteit találtuk.

Munkatársak: Erdei Krisztina és Gelencsér Ákos régésztechnikusok.

Masek Zsófia

A *megelőző feltárás* folyamán feltártuk a nagy méretű őskori árkot. A V-keresztmetszetű árok enyhe ívben, K-i oldalról övezte a települést, É-i végét belevezették a lelőhely és a Csincsa-partél lelőhely között K–Ny-i irányban húzódó természetes mélyedésbe. Leletanyaga nagyon kevés és jellegtelen (bronzkori?) házi kerámia töredék.

A Masek Zsófia által feltárt germán sír az őskori települési árkon belül helyezkedett el. Vele azonos tájolásban két további sírt tártunk fel, az árkon kívül, attól K-re, a domb lejtőjén. Az északabbi sír (OBNR 32) mára már teljesen elpusztult, néhány lábcsontot találtunk csak *in situ.* A délebbi (OBNR 31) Ny–K-i tájolású, nyújtott vázas temetkezés, mellékleteket nem tartalmazott.

Konzulens: dr. Rácz Zsófia (ELTE-BTK).

Baráth Anita Kármen – Zandler Krisztián

Hosszú-dűlő 3. Tenk (5.) (KÖH 46877): A lelőhely Jobbágyi Tenk nevű határrészében, a 21-es út Ny-i oldalán, a Zagyva jobb oldali teraszán lokalizálható. A *próbafeltárás* a lelőhely középső, Ny-i és D-i részén folyt. A humuszolt terület 652,26 m² nagyságú volt, ebből lelőhely-érintettség 337,93 m²; régészetileg pozitív terület: 38,5 m². Összesen 28 stratigráfiai egységet figyeltünk meg és tártunk fel.

A lelőhely É-i szélén három, a római császárkorra (szarmata-germán kevert anyag) keltezhető hulladéktároló gödröt találtunk. Ezek az objektumok jelzik a lelőhely É-i szélét. A lelőhely K-i felén előkerült jelenségek a késő bronzkorra és a késő vaskorra datálhatók. A lelőhely D-i szélén a késő bronzkori halomsíros kultúra urna- és szórthamvas sírjai kerültek elő. A sírokat egy fekete színű, kötött, erősen humuszos talajrétegben találtuk. A temetkezések nagy része urnás volt. Összesen nyolc urnás és két szórthamvas temetkezést tártunk fel. Az urnák mellett gyakran voltak kísérő edények (bögrék, fazekak és tálak). A temető területén előkerült egy hosszabb kősor, amely egy nagyobb területet határolhatott, feltételezhetőleg a halom alatt. Ezen kősor környékén, a kősorral egy szinten került elő a legtöbb temetkezés. A késő bronzkori temető szélét, a lelőhely D-i határát sem a próbafeltárás, sem a D-i területen folytatott geofizikai vizsgálat nem tudta hitelt érdemlően meghatározni.

Munkatársak: Kiss László és Szabó Attila régésztechnikusok.

Bóka Gergely – Masek Zsófia

162. Juta határa
(Somogy megye) Ő, Kö

A település határában végeztünk terepbejárást (a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum munkatársa) Hivatal Péter jutai lakossal, 2014. március 20-án.

Alsó-major 1. lelőhely (KÖH 78731): A településtől D-re mutatott egy lelőhelyet Hivatal Péter az Alsó-major nevezetű részen, a Hetesi-ároktól K-re, annak egy K-i mellékágától közvetlenül K-re. Itt viszonylag nagyobb területen tudtunk középkori kerámiákat, két kőtöredéket (talán őrlőkő darabjai), egy salakdarabot, valamint egy sárgásfehér színű, vörös festésű oldaltöredéket gyűjteni. Utólag kiderült, hogy ez már egy ismert lelőhely. Mi a lelőhely É-i részét jártuk be, a bejárt területet térképen is jelöltük.

Pusztai-dűlő (KÖH 88175): Ezen a korábban nem ismert lelőhelyen, egymástól nem messze, két szürkés foltot is találtunk, amik jól elkülönültek egymástól, jól látszott az is, hogy mindegyik objektumot az eke húzta szét. Mindegyik folt környékét bemértük és alaposan bejártuk, az ott gyűjthető leleteket összeszedtük. 1. objektum/folt: 9 kerámia, 3 pattintott kő, egy csont és egy állatfog. 2. objektum/folt: kb. 30 kerámia, 2 kőtöredék, 3 pattintott kő.

Varga Máté

163. Kaposfő, Gondai-dűlő (KÖH: 88061)
(Somogy megye) Ő

Terepbejárást végeztünk Kaposfőtől Ny-ra, közvetlenül Kiskorpád és Kaposfő határán, 2014. január 12-én. A kiskorpádi temetőtől K-re lévő vízfolyás (Határárok) K-i oldalát tudtuk bejárni, a 61-es sz. főút É-i és D-i oldalán egyaránt. Az út É-i oldalán mindössze egyetlen szórvány őskori csiszolt kőeszköz töredékét találtuk, de körülötte semmilyen más egyéb régészeti leletet nem. Az úttól D-re, a vízfolyás mentén két kisebb-nagyobb területen is találtunk leleteket, többnyire apró pattintott köveket, szilánkokat, illetve őskori kerámiákat. A lelőhely korábban nem volt ismert.

Varga Máté

164. Kapospula, főút Dombóvár-Pula között futó főút É-i oldala (KÖH: 92297)

(Tolna megye) **Ő, U, Ró**

A településen a Dombóvár és térsége ivóvízminőség-javító program tárgyú projekt kivitelezése során, a Dombóvár és Pula között futó főút É-i oldalán húzott vízvezeték nyomvonalán több helyen egészen apró téglatörmeléket, paticsdarabot, illetve őskori edénytöredékeket találtunk. A közművek között, közvetlenül az út szélén, magánterületen húzott árokban a kivitelezéssel párhuzamosan csak a régészeti jelenségek megfigyelésére volt lehetőség, amit 2014. október 30-án végeztünk. Az árok végig megnyesett oldalában szinte mindenütt másodlagos helyzetben lévő régészeti leletek voltak, amelyeket valószínűleg a nyomvonal felett lévő domboldalról mosott le az eső a vastag iszapfeltöltődéssel együtt. A leletek egyértelműen őskori, illetve római kori lelőhely közvetlen közelségére utaltak. Az árok aljában, ahol értékelhető leletanyag, beásás megfigyelhető foltja került elő, külön objektumszámmal láttunk el és mérőállomással pontosan bemértük. Összesen 11 kisebb objektumot tudtunk dokumentálni. A kézzel készített őskori edények az úkőkori lengyeli kultúra idejére, a kisebb tégladarabok, korongolt kerámiák a római korra keltezhetők.

Szabó Géza

165. Kaposvár, Kaposszentjakabi bencés apátság (KÖH 40006)

(Somogy megye) **Ő, B, Ró, Kö Á, Kk**

A kaposszentjakabi (korábban zselicszentjakabi) monostort 1061-ben Győr nembeli Ottó alapította. Az átiratban fennmaradt alapítólevélből tudtuk, hogy a terület már ekkor is lakott volt, egy „szerfölött régi" templom maradványai is álltak a területen. Az apátság jelentős birtokokkal rendelkezett, 1392-ben búcsúengedélyt kapott. Az 1508-as bencés vizitáció idején az apáttal együtt hat szerzetes élt az akkor még jó állapotban lévő épületegyüttesben. A szerzetesek elhagyták a monostort 1543-ra, katonák érkeztek a helyükre, majd Kaposvárral együtt török kézbe került. A visszafoglaló háborúk után már nem települt újjá, maradványait részint elhordták, részint föld alá kerültek.

A maradványokat 1960–1966 között, Nagy Emese vezetésével tárták fel, ekkor a helyenként több méter magas falakat kibontották, meghatározták a templom alaprajzát, ugyanakkor jelentős területek kutatatlanok maradtak, a dokumentáció sem terjedt ki egyforma részletességgel mindenre, az egykori alapozások csak részben lettek dokumentálva. A különleges szerkezetű apátsági templom eredeti formájának rekonstruálására egymástól jelentősen eltérő elképzelések születtek.

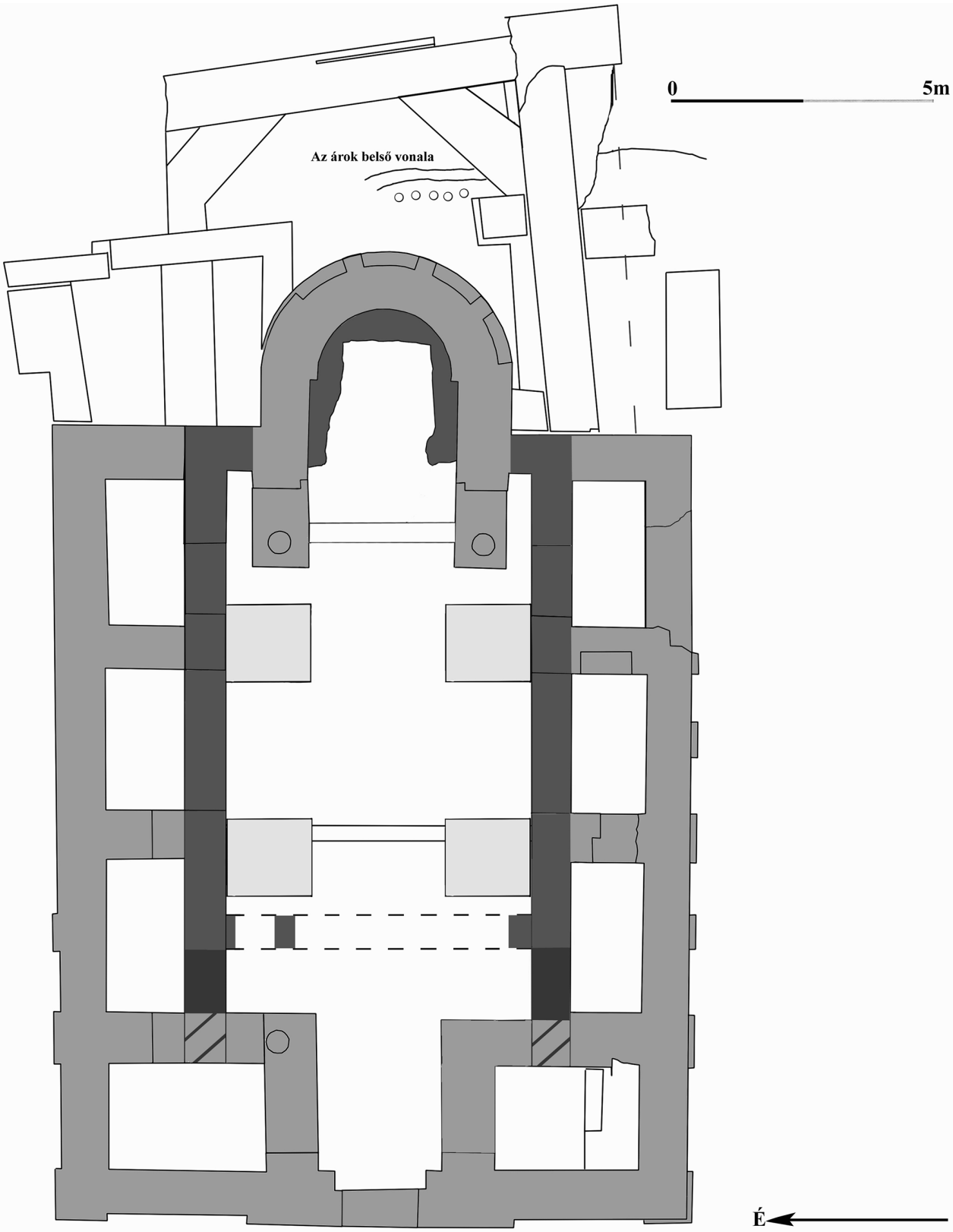
Az elmúlt évtizedekben a helyreállított romterület, elsősorban az apátsági templom és környezete felújításra és részleges átalakításra szorult. A munka megkezdése előtt a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum feltárásokat folytathatott a területen. Újra feltártuk a templombelsőt 2013 őszén és 2014 áprilisában, valamint egy, a templom szentélyétől DK-re lévő, kisebb területet. Első lépésben eltávolítottuk az újkori visszatöltést. Ebben – mivel az 1960-as években nem használtak fémkeresőt – nagyszámú (főleg római) érmét és kisebb fémleletet találtunk. A visszatöltés alatt változó mélységben megmaradt – olykor igen vastag – középkori rétegek voltak, valamint összesen 53 (ebből a templom területén 38) sír vagy sírrészlet, amelyek közül az 1960-as években többet már részleteiben feltártak. A középkori jelenségek gazdag leletanyagú bronzkori objektumokat vágtak. A római kori megtelepedésre a templom építésénél használt római téglák mellett érmék, kerámiatöredékek utaltak.

A feltáratlan részek kibontása mellett legfontosabb célunk az alapozások szisztematikus dokumentálása, és ennek segítségével a különböző korú falak lehetőség szerinti elkülönítése volt. A feltárás folyamán megfigyelt alapfalak közül jól elkülöníthető volt egy sekély, a felszíntől 60–80 cm-re mélyülő alapozás. Az alapozási árok alján, 40–45 cm magasságig, két-három sorban egymásra tett, 20–60 cm-es megmunkálatlan kövek feküdtek, amelyek között nem, vagy csak minimális mértékben volt habarcs. A kövekre nagy méretű, 40–50 cm hosszú, 8–10 cm vastag téglákból három-négy sort falaztak. Úgy vélem, ezeket az alapozásokat az alapítólevélben említett, az apátsági templom alapításakor romosan álló templomhoz kapcsolhatjuk. Ilyen alapozásokat figyeltünk meg a ma romjaiban látható templombelső, 80–85 cm vastag falai alatt, a templom K-i falától az ÉNy-i és DNy-i zárt helyiségek középső részéig terjedő párhuzamos szakaszon, a templom K-i falának belső részén, az apszis két oldalán is. Utóbbiak kétségtelenül együtt épültek a hosszanti falakkal, azok „fordulnak be". Az apszisban töredékesen, ám jól rekonstruálhatóan került elő a korai épület négyzetes szentélyének alapozása. Azonos szerkezete alapján jól köthető a többi hasonló alaphoz, csupán az új szentély falai választják el azoktól. Az így kirajzolódó templomnak legjobban a Ny-i fala sérült. Ez a későbbi templom belsejébe került, így a templombelső temetkezései szinte teljesen megsemmisítették. Megmaradt azonban egykori ÉNy-i és DNy-i falforduló indítása, a templom belsejének bontásakor pedig a fal É-i szakaszából tártunk fel egy félméteres részletet – gyakorlatilag két nagy követ, amelyek kijelölik az épület egykori Ny-i végét.

A templom egyenes szentélyzáródású, nagyjából 12,5 m hosszú, 7,5 m széles egyhajós épület volt. A felmenő falaiból is azonosíthatóak szakaszok, amelyeket felhasználtak az apátsági templom építésekor. Azonosításukat jellegzetes építőanyaguk teszi lehetővé: az alapozás köveire épülő téglasorok téglái jóval nagyobbak, vastagabbak és világosabb árnyalatúak, mint a később beépítettek. Hasonló téglákat a felmenő falakban csak ezek felett az alapozások felett, elsősorban az egykori templom É-i falán találtunk. A folyamatos 20. századi helyreállítások alkalmával a téglák nem mindig az eredeti helyükre kerültek, de így is jól elválik egy-egy ilyen szakasz az ÉNy-i zárt fülke közepétől K-re, valamint az egykori templom ÉK-i részén.

A templomtól K-re egy nagyméretű árok részletét tártuk fel Mivel a késői rombolások miatt csak a mai felszíntől 2,5–3 m mélyen jelentkezett, az 1960-as években nem érték el. Mi is csak 3,5–4 m mélységig tudtuk követni. Betöltésének felső részét egy visszatemetés rétege alkotta, alatta a természetes feltöltődésben, őskori és római kerámia, római pénzek, tégladarabok, és egy aranyfüggő mellett hullámvonal-kötegdíszes kerámiát találtunk. Az objektumot a feltárt szakaszon falazott téglasírok és későbbi falak metszik. Az árok belső oldalán cölöpök sorakoztak.

Az alapozások és a falmaradványok jó részét az apátsági templomhoz kapcsolhatjuk. A 98–110 cm vastag falak alapozásai kb. 100–140 cm mélységűek voltak. A kiásott alapárkot téglákkal és kövekkel töltötték meg, majd habarccsal öntötték le, az alapozást végül a lábazatnál három fekvő, vagy egy ferdén álló téglasorral zárták le. Ilyeneket találunk nagyjából mindenhol a templom külső falainál és az ezekből induló É–D-i irányú kis falak is így vannak alapozva. A habarcsozásuk folytatólagos, láthatóan egyszerre készülnek, tehát a templom két oldalán sorakozó félig zárt terek – ha nem is mai formájukban – egyidősek a külső határoló

Kaposvár, Kaposszentjakabi bencés apátság.
A templom azonosított építési periódusai.
Nagy Emese 1964-es térképének felhasználásával

falakkal. A Ny-i oldalon a hasonló alapozások két toronyszerű téglalapot rajzolnak ki. A felsorolt falszakaszok folytatólagosak, egyszerre, a régi templom alapjaihoz épültek, annál egyértelműen későbbiek. K-en a szentély a régi falakhoz csatlakozik, azokat részben rombolja is, nem kapcsolódik közvetlenül a többi vele egykorú falhoz, de itt is ugyanazt az alapozást találjuk.

Nagyon hasonló szerkezetű, 120–130×160–80 cm nagyságú alapozás van a szentély előtt lévő faragott oszloplábazatok alatt is. Közöttük és a szentélyfal alapozása között csak egy kis rés van, utóbbinál némileg sekélyebbek és talán valamivel szabályosabban rakottak is, de alapozásuk alapvetően azonos, az apró eltérések talán az építés folyamatával magyarázhatóak. A faragott oszloplábazatok így az alattuk lévő alapozások mellett a fentebb bemutatott falakat is keltezhetik.

A templom közepén lévő, egyfajta középteret kijelölő, egymástól 230–250 cm-re lévő 170×160 cm kiterjedésű nagy pilléralapok közel 2 m mélyek. Alapozásuk igen jó minőségű: szabályosan rakott, habarccsal összefogott és leöntött kváderekből állnak. A kövek közötti réseket apró téglatörmelékkel tömték be. Az általunk feltárt részen régészeti jelenséget nem vágtak. Szorosan a korai templom falai mellé épültek, de azoktól jellegükben nagyon eltérnek. A régi templom falai mellett maradtak meg a 20. századra, az apátsági templom belső, É–D-i irányú falai is ezekhez csatlakoztak. Tehát ha esetleg nem is utóbbiakkal együtt épültek, mindenképpen figyelembe vették és felhasználták ezeket. A nyugatabbra lévő pilléralapok között sekély alapozás fut, amely alig 16–18 cm mélyen maradt meg, 40–44 cm vastag, talán a kórusrekesztő helyét jelöli. A pillérekhez hasonlóan később visszabontották, a most felül lévő rész 20. századi visszaépítés. A késő középkori átépítés miatt a szentély előterének korai formájáról keveset tudunk, az oszlopalapok feltehetően diadalívet tarthattak.

A 18,5×12,5 m-es apátsági templom építéséhez felhasználták a korábbi templom maradványait. Az épületnek feltehetően Ny-i toronypárja és K-i félköríves apszisa volt. A középső részen egy keresztirányú, egybefüggő tér nyílt a négy nagy pillér között, amelyek kupolát vagy kis tornyot tarthattak. A templombelső négy sarkában egy-egy félig zárt tér volt, bejáratuk a templombelső fele eső falak Ny-i részén nyílt, felettük karzat lehetett.

A szentélytől DK-re folytatott kutatás során egy, agyagba rakott téglából álló, vastag alapozásmaradványt tártunk fel. A hozzá tartozó felmenő falnak már csak egy kisebb, Ny-i szakasza áll. Úgy vélem, eredetileg egy, a templomhoz feltehetően még az Árpád-korban hozzátoldott épület alapozásához tartozik, amely K-en a domb aljától induló, Nagy Emese által – valószínűleg tévesen – pinceként meghatározott, boltozatos helyiséghez csatlakozik. Jól érzékelhetően annak faláig tart, egy épületsort alkothattak, a D-i fala valahol a mostani kerengő É-i szárnyának D-i falánál lehetett. A 14–15. század fordulóján kiépülő gótikus kolostornál korábbi épületről van szó, hiszen legkésőbb ez utóbbi megépülésekor már jórészt el kellett bontani. Úgy vélem, ha nem is a legkorábbi, de még az Árpád-korban kiépülő, a templomhoz képest kissé elfordított, DNy-ra tájolt helyzetű kolostorszárny nyomát találtuk meg.

Az 1060-as években épült monostortemplomot később, újabb falszakaszokat építve átalakították. A tornyok és az eredetileg a korábbi templomhoz kapcsolható, sekélyebben alapozott belső falak között, azokkal nem kötésben lévő, egyértelműen későbbi alapozások vannak. Ezek az alapozások 70–80 cm mélyek, habarcsba rakott téglákból álnak, de az É-i oldalon lévő alap felső része töredékes téglából épült. Tehát csak későn alakultak ki a templom Ny-i felének É-i és D-i falánál lévő zárt fülkék, a tornyok eredetileg nem kapcsolódtak a tőlük K-re lévő belső falakhoz. Ezeket később húzták el a tornyokig, azokba bekötve, az épületrészt átalakítva. A falakon látszik is itt egy elválás. Elképzelhető, hogy az átalakítás a boltozáshoz kapcsolódik, főleg ha az a belső falakra, a karzatokra támaszkodott. Legkésőbb ekkor meg kellett nyitni az így kialakuló Ny-i fülkék K-i, rövid oldalán lévő bejáratokat.

Ezek alapján a templom késői korszakában egy „hagyományos", hosszanti elrendezésű, gótikus stílusban beboltozott épület lehetett. A belsejében álló pillérek és az általuk tartott kupola vagy torony ekkor már elbontásra kerültek, a 60-as évek ásatási beszámolója alapján a padlót lesüllyesztették, a szentélyt megemelték, elé lépcsőt alakítottak ki. *(Az illusztrációt lásd a 86. oldalon!)*

A műemléki helyreállítás is jelez három falszakaszt, amelyekről megállapítottuk, hogy valószínűleg egy megkezdett, de végül nem megépített poligonális szentély nyomai. A szentélytől É-ra egy helyiség látható, amely jelen formájában a 14–15. század előtt nem alakulhatott ki. A templomhoz képest, a környező kolostorépületekhez hasonlóan, ferdén tájolt K-i fala ráépült az említett poligonális szentélyre.

A dombra az apátsági templom építése előtt is temetkeztek, hiszen az utóbbi falai többször metszenek sírokat. A régi templom falai alatt nem, de azokhoz közel, akár fél m-re is kerültek elő sírok. Az alapítólevél szerint 1061-ben laktak az akkor már elhanyagolt, pusztán álló templom mellett, feltételezhetjük, hogy a temetkezések a templom részleges pusztulása után is folytatódtak. Feltehetően az apátsági templom építése utáni időszakra keltezhetünk több falazott téglasírt. Ezeket mélyre ásták, sorokat alkottak, az általunk feltárt részen a korai templomhoz kapcsolható árkot metszik, de ezen kívül minden fiatalabb náluk. A templomba évszázadokig temetkeztek, a sírok egymást rombolták, úgy tűnik az épület pusztulása után is temetkezőhelyül szolgált.

A templom ma látható, magasabban álló falai legalább három építési periódus nyomait őrzik. Nem csak az alapítás előtt itt álló épület maradványainak felhasználása, de a későbbi átalakítások is jelentősen módosították formáját. A kolostor területén nyitott kis szelvényben feltárt, egymást többszörösen metsző falszakaszok a kolostorépületek többszöri átépítéséről tanúskodnak.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Stunya Péter és Cserép Tamás.

Molnár István

166. Katymár, Járás-földek (KÖH 87827)

(Bács-Kiskun megye) **A, Á, Kú**

A Felső-Bácskai Ivóvízminőség-javító program – vízellátó vezeték beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan, 2014. október 20-án Madaras és Katymár külterületén végeztünk terepbejárást.

Katymár határában, a terepbejárás során, egy korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet: *Járás-földek (KÖH 87827)* és 2 régészeti érdekű területet (Katymár, RÉ1, Katymár, RÉ2) regisztráltunk, melyekről avar kori, Árpád-kori és kora újkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Bottyán Katinka, Hrabák Zita, Kovács Sándor, Szabados György.

Harkai István

167. Kazsok, Cserhák, Meleg-oldal (KÖH 88063)

(Somogy megye) **Lt**

Az Igal–Kazsok műút K-i oldalán a Meleg-oldal nevű részen haladtunk. Itt, egy domboldalban, egy részben kiszántott csontváz két alkarcsontját és kézcsontjait láttuk meg. A kézcsonton zöld patina, valamint egy kelta babos karperec volt. A feltételezett sír másik végében, feltehetően ahhoz tartozóan egy szétszántott kerámia töredékei voltak. A leletek GPS koordinátáit bemértük, a helyszínt lefotóztuk, majd a leleteket felszedtük, a csontvázhoz nem nyúltunk. A karpereces sírtól É-ra, kb. 10 m-re egy másik hosszúcsontot figyeltünk meg, ami feltehetően egy másik sírhoz tartozhat. Véleményünk szerint itt egy kisebb családi temető rejtőzhet, amit a karperec alapján a La Téne C1-C2 korszakba keltezhetünk. Hasonló karperec a nagyberényi kelta temetőben került elő. A lelőhelynek a kataszteri térkép alapján a Cserhák, míg az 1:10 000-es térkép alapján a Meleg-oldal nevet adtuk.

K. Németh András – Varga Máté

168. Kánya, Fő út 129. (KÖH 89019)

(Somogy megye) **I**

A kaposvári Rippl-Rónai Múzeumot 2014. október 16-án értesítették arról, hogy Kánya belterületén, egy hátsókertben, facsemete gödrének ásása közben csontokat találtak. Másnap kimentünk a helyszínre, és megállapítottuk, hogy a fa ásásakor a dombtetőn lévő sír koponyája sérült meg, de a többi részét nem rombolták. A csontok sekély, 35–45 cm mélységben voltak. ÉK–DNy-i tájolású sírgödörben, háton fekve, nyújtott helyzetben temették el az elhunytat, mellékletet nem találtunk. A domb akár nagyobb temetőt is rejthet, de a csekély sírmélység alapján a többi temetkezés meg is semmisülhetett.

Munkatárs: Nyári Zsolt.

Molnár István

169. Kecel, Csárda lapos III. (KÖH 87535)

(Bács-Kiskun megye) **Sza**

A Szegedi kistérség és Kiskőrös kistérség Optikai körzethálózat építése II. ütem megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást a Kecskeméti Katona József Múzeum munkatársaival együttműködve, 2014. szeptember 4-én és 9-én.

Kecel határában összességében 4 régészeti lelőhelyet és 1 régészeti érdekű területet sikerült lokalizálnunk. A terepbejárás eredményeként az ismert lelőhelyek közül a Kiskőrösi út, Herceg-tanya nyugati lelőhely (KÖH 60216) és a Lakatosrét III. (KÖH 60235) kiterjedése megnőtt, míg a Kalocsai műút, Berek-erdő keleti lelőhely (KÖH 60224) kiterjedése nem változott.

A *Csárda lapos III. (KÖH 87535)* és egy régészeti érdekű terület (Kecel, RÉ1) a mostani terepbejárás során vált ismertté. A lelőhelyen szarmata leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Benedek-Bene Zsuzsanna, Hrabák Zita, Pál Róbert, Szabados György (MNM NÖK); Kovacsóczy Bernadett, Pánya István, Domonkos Márk (KKJM).

Harkai István

170. Kemecse határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **R, B, Sza, Hu**

Helyi lakosok (Lucza János, a kemecsei Helytörténeti Gyűjtemény vezetője, valamint Prémusz István) bejelentése alapján, 2014. március 19-én és május 29-én helyszíni szemlén járt kint Istvánovits Eszter vezetésével Körösfői Zsolt, Vizler Csaba és Beleznai Gabriella a település határában, az alábbi lelőhelyeken.

Gondovár (KÖH 87015): Kemecséről D-re indultunk a Libabokorra vezető földút felé. A temetőtől D–DNy-ra álltunk meg a következő lelőhelynél, Gondovár: É–D-i homokos dombhát, amelyen nagyobb mennyiségű bronz- és császárkori cserepet, lapított gömb alakú kő töredékeit találtuk. Kb. 300×100 m a lelőhely.

Homok alja (KÖH 87013): Visszamentünk a bogdányi útra, s Ny-ra tartva, a Sényői (VI.) főfolyás Ny-i partján fordultunk le D-re. Átmentünk a Fényes-háti szivárgó hídján Ny-ra, s tovább tartottunk D felé. Itt mutatta meg Prémusz István a következő lelőhelyet: Homok alja.

Az új telepítésű nyárfásban friss mélyszántás van, így látni bármit is reménytelen volt. Az itt korábban előkerült cserepeket a bejelentő átadta. Ezek jellegtelen őskori – talán bronzkori – cserepek. A lelőhely É–D-i, kb. 250 m hosszú, 100 m széles.

Kásás kotymán vagy Bika-sziget laposa (KÖH 87019): A Szőlődomb D-i végéhez mentünk, illetve attól jócskán D-re. Itt Prémusz István régészeti korú leleteket talált: Kásás kotymán vagy Bika-sziget laposa. A dűlő közepe táján, egy É–D-i vízfolyás medre látszik. E meder és a jelenlegi csatorna közötti részen van a domb. A lelőhely hun kori.

Kis Kósa domb (KÖH 87007): A nyírbogdányi út mellett, a műúttól É-ra, a Sényői (VI.) főfolyás közelében, attól Ny-ra álltunk meg az első lelőhelyen. A területen, a zsenge kukoricában, jó megfigyelési körülmények között nagy kiterjedésű – korábban nem ismert – lelőhelyet regisztráltunk. A bogdányi úttól elindulva É felé egy alacsony dombháton azonnal találtunk bronzkori cserepeket. Tovább É felé egészen a Fényes-háti szivárgóig elnyúlik a lelőhely. É-i felén a bronzkori telep felett egy császárkori telep is húzódik. A lelőhely helyenként már erősen kiszántott: nagy mennyiségű cserép, több obszidián jelentkezett. Az É–D-i irányú lelőhely hossza mintegy 600, szélessége 300–350 m.

Kis-Zadány (KÖH 87009): A Sényői (VI.) főfolyás másik, K-i partján – szemben az 1. lelőhellyel –, a bogdányi úttól ugyancsak É-ra, a szántott dombháton végigsétálva, az É–D-i háton kevés őskori cserepet figyeltünk meg, gyakorlatilag a műúttól egészen a Fényesháti-szivárgó K-i folytatásaként értelmezhető csatornáig. A közhiteles nyilvántartás Pápaházi-dűlő, 51678. sz. lelőhely gyakorlatilag mintegy a most általunk talált lelőhely szerves D-i folytatása lehet. A lelőhely teljes kiterjedése (a KÖH-nél nyilvántartottal megtoldva) mintegy 1000 m hosszú és 100–150 m széles.

Pápaházi-dűlő K (KÖH 87011): Az 1. és 2. lelőhelyről a bogdányi úton mentünk tovább K felé. Az egykori Kossuth Tsz telepével szemben fordultunk D felé, egy erdős részen, majd vissza Ny felé. Így értük el a következő lelőhelyet, mely egy nagy kiterjedésű, intenzív (késő) bronzkori telep.

Rakottyás (KÖH 87017): A libabokori úton menve, az egykori Szőlődomb közepe táján, homokos, szélfútta részen talált cserepet Prémusz István. Az É–D-i magas, homokos parton mintegy 200 m hosszan, 50 m szélességben rézkori cserepeket gyűjtöttünk. Köztük egy szétszántott nagy edény összetartozó töredékeit.

Széchenyi tér 5. (KÖH 87021): A Lucza János által bejelentett cserepek Mudri Sándorné portáján voltak, és faültetés során bukkantak rájuk. Megnéztük a telket, amely egy magas dombon fekszik. K-ről víz ölelte egykor. A dombháton nagy mennyiségű bronzkori cserép gyűjthető.

István Eszter – Körösfői Zsolt

171. Keménfa, Szentegyházi-dűlő (KÖH 37813)

(Zala megye) **R, B, Ró, Á, Kk**

A 86-os sz. főút Zalalövőt elkerülő szakasz útberuházása a korábbi terepbejárásokból több, mint 30 000 m² kiterjedésűre valószínűsített lelőhelyet érintette. A terület az elmúlt évtizedekben nem állt mezőgazdasági művelés alatt, s É-i részét a Budafa és Keménfa közti műút keresztülszeli, ahol így egy szakaszon nem is tudtuk azt megkutatni. A terület tényleges régészeti érintettségének megállapítására a 2013. július 30 és augusztus 29 közt elvégzett próbaásatásunk során több, mint ötven, többségében megközelítően É–D-i irányú árkot húztunk, melyeket objektumok esetén a feltárandó terület minél pontosabb lehatárolása érdekében sűrítettünk. Régészeti jelenségek két területen koncentrálódtak. A 150–153. sz. karók közelében, a nyomvonal Ny-i szélében hét önálló, hosszabb-rövidebb római falszakaszt találtunk, melyek közül a legnagyobbak 65 cm vastagságúak. A délebbiek egy többhelyiséges épülethez tartoznak, melyek körül több helyen főként *tegulá*kból álló omladékréteget is találtunk. Az épület leghosszabb falszakasza közel 20 m hosszúságú, a falakból az apró kavicsos alapozás maradt meg, van, ahol több mint 60 cm mélységig. Az épület Ny-i irányban a nyomvonalon kívül, a ma az erdőben folyó Keresztúri-patak irányába bővül. Az északabbi falrészletek kevésbé markánsak és ott gyakorlatilag az alap legalja maradt csupán meg, melyekről az is elképzelhető, hogy nem épülethez, hanem valamiféle kerítéshez tartoztak. Müller Róbert 1965. évi terepbejárása során már talált római épület(ek)re utaló maradvány(oka)t a területen, 1973-ban pedig a nyomvonal Ny-i szélétől 80 m-re Ny-ra egy római villaépület falait bolygatták meg szántáskor. Ennek a villagazdaságnak az újabb emlékeit találtuk meg, melyek szerencsére annyira a nyomvonal szélében helyezkednek el, hogy a 2013. augusztus 6-án tartott helyszíni szemle alapján útkorrekcióval megoldható, hogy azok sértetlenek maradjanak a kivitelezés földmunkái során. A Zala Megyei Kormányhivatal Zalaegerszegi Járási Hivatal Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatala nyilatkozata alapján a falakat dokumentálásuk után lefedtük és földdel visszatakartuk.

A 23 stratigráfiai egység többsége a falaktól É-ra, hozzávetőleg a 111–161. és a 116–156. sz. karók által lehatárolt területen került elő. Itt kora római- és középkori objektumokat egyaránt találtunk: cölöplyukakat, hulladéktároló gödröket, vermet és egy edényégető kemencét. Külön említésre érdemes a nyomvonal legszélében előkerült kétosztatú, rostélyos edényégető kemencerészlet. Az összeomlott, de egyébként nagyon jó állapotú rostélydarabok közt előkerült nagy mennyiségű kerámiaanyag a Kr. u. 1. század végére–2. század elejére datálható.

A többi régészeti jelenség elszórtan és kis számban jelentkezett a lelőhelyen, amik a kivitelezés alatti szakfelügyelet során is feltárhatóak, azok külön megelőző feltárást nem tesznek indokolttá.

A 2013 augusztusában folyt próbaásatás idején a nyomvonal szélében, két helyen erdő- és bokorcsoportok nyúltak be (a kitűzési karók szerint a 127–137. sz. karóktól D-re, valamint közvetlenül a 138–150. sz. karók mellett lévő sávban), így azok megkutatására akkor nem nyílt lehetőség. A tuskózást követően, 2014 márciusában ezen a két részen összesen öt különböző irányú kutatóárkot húztunk, valamennyi negatívnak bizonyult. Egyedül a lelőhely DK-i sarkában nem tudtunk árkokat húzni, ott ugyanis néhány nagyobb fa a nyomvonalban maradt és egy illegális szemétlerakó is volt a területen.

Straub Péter

A megelőző régészeti feltárására 2014. május 21. és július 4. közt a zalaegerszegi Göcseji Múzeum vezetésével került sor. A Göcseji Múzeum 2009-ben terepbejárással, majd 2013 nyarán és 2014 tavaszán próbafeltárással az előkerült objektumok sűrűsége alapján jelölte ki megelőző régészeti feltárásra a tárgyidőszakban megkutatott területet. A megelőző feltárás során pedig 101 stratigráfiai egységet különítettünk el.

A lelőhely az elmúlt évtizedekben nem állt mezőgazdasági művelés alatt, így az eltávolított humusz átlagosan 40–50 cm vastagságú volt. A humusz alatti altalaj homokkal kevert agyagos, helyenként kavicsos, sóderes jellegű volt. Az előkerült régészeti objektumok korszakai nagyrészt megegyeznek a korábbi felszíni gyűjtések és a próbafeltárások adataival, a zömmel késő Árpád-kori, kora Anjou-kori telepjelenségek mellett a római korra és az őskorra (középső bronzkorra) keltezhető objektumok kerültek még feltárásra.

A késő Árpád-kori, kora Anjou-kori objektumok a terület D-i felében koncentrálódtak, számuk K-i irányban fokozatosan csökkent. A megelőző régészeti feltárás során összesen 88 erre a korszakra keltezhető telepjelenséget – 4 felszínre épített cölöpszerkezetes épületet, 1 félig földbemélyített gazdasági épületet, 1 szabadtéri kemencét, 1 vaskohót, 1 ércpörkölő gödröt, 24 gödröt és egy közel 7 m széles árokszakaszt – tártunk fel.

A feltárt terület É-i harmadában jelentkeztek a kora római korra keltezhető objektumok, elsősorban cölöphelyek és hulladéktároló gödrök. Külön említést érdemel az a kétosztatú, rostélyos edényégető kemence, melynek kemenceépítményét már a próbafeltárás során feltártuk, teljes kibontására viszont csak a megelőző feltárás folyamán nyílt lehetőségünk; a kemence ÉNy-i oldalánál megtaláltuk a jó állapotban megmaradt boltozatos fűtőnyílást és a hozzá tartozó munkagödröt is.

Mindössze egy objektum keltezhető az őskorra, melyet a késő Árpád-kori K–Ny-i irányú árok szelvénybe benyúló Ny-i vége vágott át. A gödör bolygatatlan alsó részéből előkerült díszített kerámiaanyag a középső bronzkori mészbetétes edények népe kultúrájának hagyatéka.

Az előkerült leletanyag zöme a 13. század végére, 14. század elejére datálható kerámiatöredék – többek között bekarcolt vonalakkal és hullámvonalakkal, valamint rádlimintával díszített fazéktöredékek – patics, agyaggolyó, állatcsont, salak, kőlapok, de előkerült még több félgömbös fejű vasszeg és vastárgy, egy orsókarika és a vaskohászat emlékét őrző 3 fúvócső töredéke, továbbá nagy mennyiségű vasbuca is. Külön említést érdemel a felső humuszrétegben szórványként talált 2 – az egyik töredékes – ezüst bécsi fillér (1260–1338), egy 14. századi, díszes bronz gótikus csat, továbbá egy faragott, pont-körös díszítésű csontnyél. A késő Árpád-kori, kora Anjou-kori leletanyag mellett számottevő római kori kerámiatöredéket és *tegulá*t találtunk.

A feltárás résztvevői: Miháczi-Pálfi Anett, Császár Renáta és Gönye András régésztechnikusok.

Simmer Lívia

A 86-os sz. főút Zalalövő elkerülő út építésével összefüggően, 2014. szeptember 30. és november 25. közt újabb megelőző régészeti feltárás elvégzése vált szükségessé a lelőhelyen. 2014. augusztus 5-én a főút kivitelezési munkálataihoz kapcsolódó humuszolás során újabb jelenségek kerültek elő, ami a lelőhely bővülésére utalt. Az objektumok sűrűsége miatt így további megelőző feltárás vált szükségessé. Az előkerült régészeti objektumok korszakai nagyrészt megegyeznek a korábbi felszíni gyűjtések és feltárások adataival.

A megelőző régészeti feltárás során összesen 16 őskori telepjelenséget tártunk fel. Az előkerült őskori objektumok közül a tűzdelt barázdás kerámia kultúrája emlékanyagát érdemes kiemelni. Két gödör is nagy mennyiségű kerámiatöredéket tartalmazott, pl. a külső- és belső felületén egyaránt bekarcolt vonalakkal, bebökődött dísszel és szalagfüllel ellátott edények töredékeit, agyagból megformált két rögzítőfurattal ellátott idolfejet, valamint egy díszített, egy ép- és több töredékes agyagkanalat.

A feltárás során két római kori épület alapozási árkának maradványait kutattuk meg. Római korra datálható leletek a villa omladékának bontási munkálatai során kerültek elő. A megkutatott délebbi épület sóderes alapozási árka 90 cm mély, É–D-i irányú szakasza 5,5 m, Ny–K-i irányú szakasza 2,3 m hosszúságú, 40 cm vastag és 55–60 cm széles volt. Az épülethez tartozott egy pillér maradványa is. Az épület K-i oldalán *tegula*- és *imbrex*töredékek hevertek.

Az északabbi épület É–D-i irányú alapozási maradványai 35,9 m hosszú, a K–Ny-i irányú maradvány 4,2 m hosszúságú volt. Az épület D-i végén maradt fent 8,8 m hosszan a köves sóderes alapozás maradványa. A tisztán sóderes szakasz 29,8 m, illetve 24,9 m hosszú volt az É–D-i irányú falaknál. Az épület K–Ny-i irányú falainál ugyanez a sóderes szakasz a D-i oldalon 1,5 m, az É-i részen 5,9 m volt. Az alapozás maradványa 6–32 cm vastagságú és 45–60 cm szélességű volt. Az épülethez tartozott két pillérmaradvány is, melyek 10 cm, illetve 20 cm vastagságúak voltak.

Az épületmaradvány középső részén található volt egy t*egula*törmelékes betöltésű, 40 cm széles és 20 cm vastagságú, 4,1 m hosszúságú falkiszedés.

Az épülettől K-re nagy méretű, a villa pusztulásából származó átégett *tegula*törmelékes terület helyezkedett el. A korszakhoz köthető még egy kemence és két hulladéktároló gödör is. A római kori leletek nagy része hétköznapi használatú kerámia, de került elő faragott kő és 1 *terra sigillata* utánzat töredék is. Érdemes kiemelni az épületek tisztítási munkálatai során az omladékból előkerült szürke színű talpgyűrűs tálkát, és egy bronztű töredéket.

A késő Árpád- és Anjou-kori objektumok a területen egyenletesen szóródtak. A megelőző régészeti feltárás során összesen 14, erre a korszakra keltezhető telepjelenséget: egy felszínre épített cölöpszerkezetes épületet, három szemétgödröt, egy árkot, egy kohászati tevékenységhez kapcsolódó gödröt és több cölöplyukat találtunk.

Az előkerült leletanyag zöme a 13. század végére, 14. századra datálható kerámiatöredék – többek között bekarcolt vonalakkal és hullámvonalakkal, valamint rádlimintával díszített fazéktöredékek – patics, agyaggolyó, állatcsont, salak, szőlőmetszőkés és kőlapok.

Munkatársak: Miháczi Pálfi Anett régész, Frank Tamás és Gönye András régésztechnikusok.

Orha Zoltán

172. Keszthely, Fenékpuszta (MRT 1. k. 21/33. lh. KÖH 10530)

(Zala megye) **Ró, N**

A Nemzeti Kulturális Alap Építőművészet és Örökségvédelem Kollégiumának támogatásával folyó német-magyar feltárást 2014. július 28. és augusztus 22. közt folytattuk. A 2014. évi hitelesítő ásatás a 2009., 2011. és a 2013. évi kutatásokat folytatva három épületre koncentrált, mely során összesen hét szelvényt nyitottunk meg.

Az ‚A' – más néven 25. sz. – épület területén öt szelvényt jelöltünk ki: 2014/2D, 2E, 2F, 2G, 2H. Idei kutatásunk másik területe a 27. sz. épület volt, ahol a 2014/3A9 sz. szelvénnyel, a 24. sz. fürdőépületnél pedig a 2014/3C névvel nyitottunk meg felületet. A tervezett 2014/3D szelvényt idő hiányában nem ástuk ki. A szelvények felülete összesen 233 m^2.

A 25. sz. épület esetében mindhárom korábbi ásatásunk egyértelműen megmutatta, hogy a Csák Árpád-féle 1906-os alaprajz és az elmúlt években nagy területen elvégzett geofizikai felmérések eredményei azért nem egyeznek, mivel több fázis épült egymásra. Idén az épület területén öt szelvényt nyitottunk, ahol a geofizikai felmérések alapján az eddigi alaprajzhoz kapcsolódóan kőfalak is várhatóak voltak. A 2E, 2F és 2G szelvényekben részben csak a Csák által már kiszedett falak nyomait találtuk meg. A geofizikai felmérések alapján feltételezett apszis a kerékpárúttól D-re a 2F, illetve a Csák által lokalizált fűtőcsatorna nyomai a 2E szelvényben nem kerültek elő, mindkét esetben jól kirajzolódtak azonban a kiszedett falak nyomai, illetve az alapozás megmaradt részei. A 2G szelvényben szintén csak a korábbi ásatások által kiszedett falapozások árkait tudtuk dokumentálni, itt sok késő római, talán Kr. u. 5. századi érem is került elő.

A 2D szelvényben az előbbiekkel szemben nagyon összetett stratigráfiát figyelhettünk meg, ami több építési fázisra utal. A római objektumok közül a legkorábbi, a szelvény DK-i sarkában, a Csák-féle alaprajzból ismert *perystil*-udvar ÉNy-i sarka, ami egy *terazzo* padló alatt feküdt. A falak alapárkának betöltéséből egy hagymafejes fibula és egy késő római érme került elő, feltehetően a Kr. u. 4. század középső harmadára keltezhető tehát az átépítés, amikor is a falat visszabontották és egy *terazzo* padlót húztak fölé, ami ezen a részen erősen besüppedt volt.

A szelvény É-i felében előkerült egy további, a korábbi ásatásokból már ismert hosszúkás, mély pillér alapozása, aminek a padlószintjén felmenő rész is volt, ami arra utal, hogy a körülötte levő *terazzo* padlót egyidejűleg tovább használták. Összesen hat ilyen pillér tagolta itt hajdan a belső teret, a padlót borító törmelékrétegből népvándorlás kori kerámia is előkerült. Feltételezhető, hogy a pillérekre az aula lefedése kapcsán volt szükség, s mind az építéstechnika, mind pedig a leletek alapján már egy római kor utáni építési fázisról beszélhetünk.

Hasonlóan mély alapozások nyomait találtuk meg a 2H szelvényben, ami a technika alapján szintén ehhez a fázishoz köthető, s az aulához kívül kapcsolódó *portikusz* egy része lehetett. Ez azt jelenti, hogy ez nem a Csák-féle *perystil* villa alaprajz része kell, hogy legyen, hanem egy későbbi fázist képvisel. Az alapozásokból a köveket teljesen kitermelték, de a kemény löszös talaj oldalában kirajzolódtak a nagy terméskövek lenyomatai.

A 2014/3A9 jelű szelvényt a 27. sz. épület területén jelöltük ki, a tavalyi 2013/3A6-os szelvényben talált *hypocaustum*nak feltételezett objektum nyomait kutatva tovább. Az átégett, anyagos rész feltehetően egy *preafurnium* és nem *hypocaustum*, ami egyidejű lehet a 27. sz. épülettel. Előkerült egy további É–D-i

fal, aminek kapcsolata a 27. sz. épülettel továbbra sem egyértelmű. Egy kutatóárokkal K felé rábontottunk az *apszis*ra, hogy a kapcsolódást tisztázhassuk. Itt is jelentkezett az *apszis*on kívül egy É–D-i irányú fal, ami párhuzamos, de keskenyebb a szelvényben talált fallal.

A 2014/3C szelvényben a 24. sz. fürdőépületet kutattuk, aminek a latrináját és egyik medencéjét 2009-ben idei szelvényünktől K-re, a Balaton irányába már feltártuk. A geofizikai felmérések alapján itt több helyiség részleteire ástunk rá: szelvényünkben egy É–D-i és egy K–Ny-i irányú falat is találtunk. Jól elkülöníthetőek voltak a vastag, kis kövekből, malterrel falazott alapozások a „felmenő" falaktól, ahol már kváderköveket is használtak. Padlóréteget azonban csak egyetlen helyiségben találtunk, igen rossz megtartással. Szelvényünk K-i bővítésében *apszis*os záródású, rendkívül jól állapotban megmaradt medencét tártunk fel, melynek padlóját kétszer is megújították. Vastagsága arra utal, hogy padlófűtés lehet alatta. Ezt ellenőrizni nem tudtuk, mivel egy esetleges későbbi bemutatás lehetőségére gondolva nem akartuk a padlót roncsolni. A szelvény ÉK-i sarkában talált feltöltés ennek a résznek egy későbbi átépítésére utal, aminek felső *terazzo* rétegében csőlenyomatok maradtak meg. A szelvényből előkerült leletanyag nagyon szegényes, mindössze pár késő római kori érmét és kerámiát találtunk. Minden jel ara utal, hogy az épületet a népvándorlás korban már nem használták.

A szelvényeinkben feltárt és dokumentált falmaradványokat az ásatás végeztével kézi erővel földdel óvatosan elfedtük, majd a szelvényeket munkagéppel visszatemettük.

Straub Péter – Heinrich-Tamáska Orsolya

173. Kevermes határa
(Békés megye) **Ő, B, Lt, Sza, A, Á, Kk**

A Békés megyei Ivóvízminőség-javító program – vízbeszerzés és víztisztítás, iszapkezelés tervezési és kivitelezési munkái – Battonyai mellékág (Kunágota, Lökösháza, Kevermes, Dombiratos, Kisdombegyház, Magyardombegyház, Battonya) távvezeték megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást 2014. szeptember 29. és október 2. között. A tervezett beruházás terepbejárással vizsgált szakaszai Battonya, Magyardombegyház, Kunágota, Dombiratos, Kevermes és Lökösháza területén kerültek megvalósításra.

A terepbejárás eredményeként Kevermes határában két ismert lelőhely: Vörös Csilla TSz. területe (KÖH 62892) és Bartahalom I. (KÖH 62820) kiterjedése megnőtt.

Emellett további 4 lelőhely a mostani terepbejárás során vált ismertté: *Tagos-dűlő (KÖH 87497)*, *Barta-halmi-dűlő (KÖH 87499)*, *Epres-dűlő II. (KÖH 87501)* és *Sínai-hegy II. (KÖH 87503)*. A lelőhelyekről őskori, bronzkori, kelta, szarmata, avar kori, Árpád-kori és késő középkori leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Bottyán Katinka, Hrabák Zita, Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Pál Róbert, Szabados György.

Harkai István

174. Kérsemjén, Patakbéli-dűlő (KÖH 89271)
(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **N, Kö, Ú**

A Tisza–Szamos–Túr közi tározók tervezett anyagnyerői és töltései területén terepbejárásokat végeztünk. A panyolai határában,[34] 2014. április 29-én dokumentáltuk a lelőhelyet. A Patakbéli-dűlőt keresztülvágó csatorna és egy É–D irányú másik csatorna kereszteződésénél egy kis méretű, tagolt, középkori peremtöredék, egy újkori pipatöredék, valamint egy késő népvándorlás korra keltezhető, lassú korongolt, szemcsés cserép került elő. A területet körülhatároltuk, de a kevés szórványlelet miatt tartózkodunk a pontos méretek meghatározásától.

Körösfői Zsolt

175. Kisar határa
(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, Szk?, Sza, N?**

A Tisza–Szamos–Túr közi tározók tervezett anyagnyerői és töltései területén terepbejárásokat végeztünk. Kisar határában, 2014. április 30-án az alábbi lelőhelyeket dokumentáltuk:

Homok-Mező (KÖH 89235): Ezt követően újabb, egymást váltó szántott, vetett területek mellett haladtunk el, szakaszonként, a töltésre merőleges gyümölcsösök tagolják a területet. A dűlő ÉK-i részén a töltés élesen kanyart vesz, itt a szántásban két lassúkorongolt, szemcsés, feltehetőleg késő népvándorlás kori cseréptöredéket találtunk. A lelőhely nem tűnik ki környezetéből, az általunk lehatárolt terület 100×108 m-es.

Kiss-Mező-dűlő (KÖH 89239): A Kis-Mező töltés felőli, É-i felében vetéstábla mellett haladtunk el, majd egy szántott területet vizsgáltunk meg, amelyet egy repceföld, majd újabb szántó követett. Ez utóbbiban cserepeket találtunk. A lelőhelyet nem sikerült pontosan körülhatárolnunk, a cserepeket a szántó ÉK-i felében, egy jelenleg beerdősödött, korábbi folyómeder szélében gyűjtöttük össze. A szürke, korongolt cserepek császárkoriak lehetnek, kissé szappanos tapintásuk miatt még az is lehet, hogy kora vaskoriak / szkíta koriak. A lelőhely ÉNy–DK tájolású, 13 m hosszú és 89 m széles.

Kormány-föld É (KÖH 89233): A nap legérdekesebb lelőhelyét a Kormány-föld és a Homok-Mező-dűlők találkozásánál, az É–D irányú öntözőcsatorna Ny-i oldalán találtuk. A bronzkori Felsőszőcs-kultúra cserepei nagy sűrűségben kerültek elő a szántásból (több díszített is, összesen 21 darab), valamint egy csontot (emberi?), egy salakdarabot és négy paticsrögöt is találtunk A lelőhely a csatorna K-i oldalán nem folytatódik, a szántás jó vizsgálható volt, cserepet itt mégsem találtunk. A lelőhely É–D irányú, 181 m hosszú, 129 m széles.

Tóbeli-Büdös-szeg (KÖH 89237): Egy korongolt, szürke császárkori cseréptöredék és egy megmunkált(?) állatcsont került elő. A lelőhely ÉK–DNy irányú, 380 m hosszú és 151 m széles. A közelben, kb. 120 m-re DNy felé, található a Tóbeli (KÖH 38217) lelőhely. Az is lehet, hogy az idáig kinyúlt, főleg, hogy római kori leletek is ismertek onnan.

A Tóbeli-Büdös-szeg ÉK (KÖH 89241) lelőhelyről a jelentést lásd Gulácsnál.

Körösfői Zsolt

34 A terepbejárási jelentésben a Panyola határában lévő lelőhelyek leírásában szereplő helyszín valójában Kérsemjén határába esik, a közhiteles nyilvántartásba az utóbbi településnél került felvételre. A Szerkesztők.

176. Kisfüzes,Vár-tető (KÖH azonosító nélkül)
(Heves megye) **Kö?**

A Vár-tetőt a korai irodalomban már említik. Czenthe Huba 1996-ban járt a helyszínen, a kis kúpot lezáró átvágást megállapította és paticsdarabokat is talált. A III. katonai felmérésen[35] téves helyen, a község feletti Sós / Só-hegyen jelöli a Vár-tetőt és ugyanezt a tévedést találjuk a legújabb Mátra turistatérképen is. A nehezen megtalálható kis várat Fejes Erik kereste meg, majd 2014. augusztus 16-án a vezetésével mentünk fel a várhoz, velünk volt Kovács Lajos is.

Kisfüzes község Ny-i végétől indul DNy irányába egy szakadékos völgy. A Sós-hegy alját elhagyva érünk egy É–D irányú, rendkívül meredek oldalú, keskeny gerinc É-i vége alá. A vár fent, a gerinc végén van. A kis, védett, lapos területnek a pereme elmosódott, alakja hosszúkás, kerek sarkokkal, hossza kb. 17, szélessége kb. 11 m. Bolygatásnak nincs nyoma, É-i végén rövid lövészárok maradványa látható. Egyetlen erődítés látszik a felszínen, D irányából, a gerinc azonos magasságú folytatásától egy 19 m hosszú, 10 m széles, jelenleg 1 m mély árok védte. A sűrű növényzetben régészeti lelet keresésére nem volt lehetőség, a vár a jellege alapján középkori lehet. Kísérőim segítségével vázlatosan felmértem.

Nováki Gyula

177. Kisgyőr, Halomvár (KÖH 16014)
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Á, I**

Az ismeretlen korú erődítés és halomsírok területén a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 2. alprojekt keretében végeztünk kutatásokat 2014. november 24. és november 28. között.

A Halomvár építési idejének meghatározására a halomba vágott út partfalának és a központi halomtest közepében található mélyedés kb. 0,5×3 m-es területének megtisztítására, valamint a vár tetején található háromszögelési pont mellett, a jelenleg legmagasabban megmaradt terület kutatóárokkal történő vizsgálatára került sor. A feltárás eredményeképpen megállapíthattuk, hogy a Halomvár valóban mesterséges építmény, korhatározó leletanyagot azonban sajnos egyik szelvényben sem találtunk. A Halomvártól DNy-ra, még a kerítőárkon belül található szántott terület geofizikai kutatása során egyértelmű régészeti objektumot nem sikerült kimutatnunk, ám a szántó bejárása során egy Árpád-kori fazékperem-töredéket találtunk.

A Halomvár árkának ÉK-i szomszédságában található sekély, kőpakolásos halmok közül a legnagyobbat (1. halom) egy 1×11 m-es kutatóárokkal vágtuk át. A szelvényből összesen egy, 1×3 cm-es, jellegtelen kerámia oldaltöredék került elő, mely korhatározásra alkalmatlan. A halomsír É-i részéből azonban több szenült famaradványt is gyűjtöttünk, melyek későbbi radiokarbonos kormeghatározása talán szolgáltat némi támpontot a keltezéshez. A halomsír változó méretű, lapos kövekből épült kőpakolásának legalján az egykori altalajra egymás mellé fektetett, nagy méretű, lapos köveket találtunk. A szelvényben négy bolygatást (rablógödröt) dokumentáltunk, melyek tölcsérszerű bemélyedései – a halomtest intakt részein megfigyelhető, szabályosan egymásra fektetett követől eltérően – rendezetlenül visszadobált kövek és intenzívebb humuszos betöltés formájában jelentkeztek. Az utólagos beásások egyetlen esetben sem érték el a legalsó, vízszintesen egymás mellé fektetett kőréteget. A halom alján lévő kősort eltávolítva, az intakt, szürke agyagos altalajban egy 10 és egy 60 cm átmérőjű, sekély (5–10 cm mélységű), sárga agyagos-kőmorzsalékos betöltésű foltot találtunk, ám ezeket kibontva semmilyen régészeti jelenséget nem dokumentáltunk.

A régészeti feltárással párhuzamosan a Halomvár teljes területét fémkereső műszerrel is átvizsgáltuk, ám a második világháború idejéből származó tárgyakon kívül mást nem találtunk.

A Halomvár és a környezetében található halomsírok korának meghatározására további, nagyobb felületű szelvények nyitására lenne szükség.

Munkatársak: Kertész Gabriella Nikoletta, Miskolczi Melinda, Bacskai István, Bakos Gábor, Gyárfási József, Honti Szabolcs, Juhász Ádám, Nagy S. József, Toronya Zsolt.

Király Ágnes – Szörényi Gábor András

178. Kiskunfélegyháza, Bajza utca 64. (KÖH 89341)
(Bács-Kiskun megye) **Sza**

Lakossági bejelentés érkezett 2014. július 16-án, hogy Kiskunfélegyháza Bajza u. 64. sz. alatti telken, az udvaron, árokásás során embercsontok kerültek napvilágra. A nap folyamán, a telken helyszíni szemlét végeztünk. A tulajdonos megbízottjával való egyeztetés után a sír leletmentésére 2014. július 17-én került sor. A leletmentés során egy erősen rongált szarmata sír maradványait tártuk fel. A sír egy része feltehetőleg az évekkel korábban végzett földmunkáknak eshetett áldozatul, míg egy részét a jelenlegi árokásás rongálta meg. *In situ* csak a bal láb hosszúcsontjai, és a lábfej, valamint a jobb alkar és kéz maradt meg. Az árok ásása során előkerült még a koponya és néhány hosszúcsont, illetve a jobb váll környékén néhány csont. A sír egy felnőtt nyújtott vázát rejtette. Tájolása DNy–ÉK. Mivel elsődlegesen csak a kiásott árokban tudtunk dolgozni (részben így is rá kellett bontanunk az árok falára), a sírgödör méretét nem tudtuk dokumentálni. A sír az agyagos altalajba mélyedt. A sír egyetlen melléklete egy igen jó állapotú, kis méretű bögre volt, a bal lábfej belső oldalán (feltehetőleg a lábfejek között), amely restaurálás után a Kiskun Múzeum gyűjteményébe kerül. Az árok további szakaszain régészeti jelenséget nem tapasztaltunk. A sír feltehetőleg egy nagyobb kiterjedésű szarmata temető része, amely kiterjedhet a szomszédos telkekre is.

Munkatárs: Kiss László.

Knipl István

179. Kiskunfélegyháza, Templomhalom (Béla király utca 16.) (KÖH 31399)
(Bács-Kiskun megye) **Á, I**

Az építési telek megelőző feltárására 2014. április 10–11. napján került sor. A feltárás előzetesen kalkulált területe 100 m^2 volt. A tulajdonossal folytatott egyeztetés alapján, a telken a munkát a Kiskun Múzeum a Kecskeméti Katona József Múzeummal együttműködve 2014. április 10. napján kezdte meg. A humuszolást a tervezett épület sarokpontjainak kitűzése után, az építéssel közvetlenül érintett területen végeztük el. A változó mélységű (20–40 cm) humusz alatt elértük a sárga, homokos

35 III. katonai felmérés 4864/1,2.

altalajt. A nyesés során 4 objektum (3 gödör, 1 árok) került elő. Ezek egy csoportban, a telek É-i sarkában voltak. A lehumuszolt terület többi részén régészeti jelenséget nem figyeltünk meg, leletanyagot nem találtunk. A kibontott objektumok közül az 1. gödörben jelentős mennyiségű Árpád-kori kerámia és kevés állatcsont került feltárásra. A 2. és 3. gödörben leletanyag nem volt, így datálásuk bizonytalan. Elhelyezkedésük, betöltésük arra utal, hogy az 1. gödörrel lehetnek egykorúak. A 4. objektum (sekély árok) egy része az 1. gödör betöltésének felső részébe volt ásva, így annál fiatalabb. A feltárt objektumok leletanyaga alapján megállapítottuk, hogy a telepjelenségek az egykor a Templomhalom körül elterülő településhez tartozhattak. A leletanyag a Kiskun Múzeumban került elhelyezésre.

Knipl István – Rosta Szabolcs

180. Kiskunfélegyháza, Dinnyés-tanya (KÖH 87105)
(Bács-Kiskun megye) **Sza**

A Kiskunfélegyháza kistérség, Kiskunmajsa kistérség és Kistelek kistérség optikai körzethálózat építése II. ütem megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan 2014. július 21-én végeztünk terepbejárást a Kecskeméti Katona József Múzeummal együttműködve.

A terepbejárás során, a terület fedettsége miatt, a korábban már ismert régészeti lelőhelyek területét nem tudtuk bejárni. Azonban a korábban ismeretlen *Dinnyés-tanya* régészeti lelőhelyet és egy régészeti érdekű területet (Kiskunfélegyháza, RÉ1) sikerült azonosítanunk, melyekről szarmata kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Hrabák Zita, Szabados György (MNM NÖK); Kolonits László (KKJM).

Harkai István

181. Kiskunfélegyháza határa
(Bács-Kiskun megye) **Sza, Á, Kú, I**

A Kék-víz észak Bács-Kiskun megyei ivóvízminőség-javító program – ivóvízhálózat rekonstrukciós munkák, ellátó vezeték és távvezeték építése megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást, 2014. május 29-én, június 5-én, 17-én és 18-án.

A terepbejárás során 4, korábban már ismert régészeti lelőhelyet tudtunk azonosítani (M5 út 174. lelőhely KÖH 31366; M5 út 123. és 123/a lelőhely KÖH 31335; Izsáki út-Petőfi Tsz, M5 út 124. lelőhely 31336; Halasi út KÖH 31381, melyek közül 3 lelőhely (KÖH 31366, 31335, 31336) területe kisebb-nagyobb mértékben megnőtt.

További eredmény, hogy 6, korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet: *Gyémánt lakópark (KÖH 86945)*; *Vidéki-tanya (KÖH 86943)*; *Kocsis-tanya I. (KÖH 86937)*; *Kocsis-tanya II. (KÖH 86939)*; *Kocsis-tanya III. (KÖH 86941)*; *Hevér I.-tanya (KÖH 86935)*, valamint 2 régészeti érdekű területet (Szikszai-tanya ÉK és Ferenczszállási-tanyák, Széll-tanya) azonosítottunk a területen. A lelőhelyekről szarmata, Árpád-kori, középkori és kora újkori leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Hrabák Zita, Bedő Valér.

Harkai István

182. Kisléta, Lednekes[36]
(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Sza, N, Á**

Kislétától D-re, a Lednekes határrész É-i részén, a Nyírbogát–Kisléta műút két oldalán, egy kisebb homokdomb K-i lejtőjén római császárkori, népvándorlás kori és Árpád-kori telepnyomokat találtunk. A lelőhelyet egy megközelítőleg 100×220 m-es területen sikerült megfigyelni.

Magyar Csaba

183. Kisszállás határa
(Bács-Kiskun megye) **Ő, Sza, A, Á, I**

Az alábbi lelőhelyeken a 2014. január 9. és 15. között végzett próbafeltárásokat az 55-ös út Kelebia–Tataháza közötti szakaszának szélesítéséhez kapcsolódóan készítendő előzetes régészeti dokumentáció munkálatai tették szükségessé. A szondaárkokkal azt tisztáztuk, hogy a lelőhelyeken várható-e régészeti jelenségek előkerülése az ismert lelőhely-kiterjedéseken kívül, továbbá geológiai kutatóaknákkal feltártuk a talaj rétegzettségét.

Alsó-Kovács-gyöp (Balogh-tanya) (KÖH 86175): A kitűzött szondaárkok humuszolását az ismert lelőhely-kiterjedésen kívül, a K-i végen kezdtük, Ny-i irányba haladtunk, ennek során előkerült egy, a szelvényt keresztben átszelő árokszakasz. A szondaárkokban az altalaj sárga, homokos volt, kb. 50–60 cm mélységben jelentkezett. A Ny-i oldalon kitűzött rövid szondaárokban két gödör foltja került elő. Mindkettő a feltételezett lelőhely-kiterjedésen belül. A próbafeltárás pozitívnak bizonyult, a feltárt objektumrészekből lelet nem került elő, de a jelenségek morfológiai felépítése egyértelműen igazolja azok régészeti jellegét.

Dusnoki-tanya Ny, 55. sz. út (KÖH 85427): A korábbi topográfiai munkákból ismert lelőhely K-i és Ny-i szélére egyaránt tűztünk próbafeltárási szelvényeket. A gépi munkálatokat a lelőhely K-i végén, a szondaárok ismert poligonon kívül eső részénél kezdtük meg, abból a megfontolásból, ha netán előkerülne régészeti jelenség a megmaradó négyzetméterekkel a K-i széleket minél pontosabban tudjuk lehatárolni. A szonda Ny-i végénél előjött egy gödör foltja. Ez már az ismert lelőhely-kiterjedésen belül volt, ezért a hátralévő árokszakaszt a K-i vég meghosszabbítására fordítottuk. Az altalaj sárga és barna homokos volt, a humuszvastagság eltérő, 20–40 cm között változott. Több jelenség nem került elő. Ennek alapján a lelőhely a K-i oldalán a próbafeltárás alapján lehatárolhatónak minősíthető.

A Ny-i lelőhelyszélen az első objektumok előkerülése után a megmaradt négyzetmétereket az ismert lelőhelyen kívüli területeken nyitottuk meg. A humuszvastagság eltérő volt, 50–90 cm között váltakozott. A szondaárok elején egy bizonytalan folt került elő, utána egy hosszabb üres sáv következett, majd a szondaárok legvégén előkerült még egy objektum. A lelőhely Ny-i szélét a próbafeltárás során nem lehetett lehatárolni. A település széle mindösszesen a terület természetföldrajzi adottságai alapján valószínűsíthető.

Két-erdő (KÖH 86173): A szondaárok humuszolását a K-i oldalon, a lelőhely ismert kiterjedésén kívüli ponton kezdtük. Az altalaj sárga és barna homokos volt, jelentkezésének mélysége 60–90 cm között változott. Az ismert lelőhely-kiterjedésen belül előkerült egy széles, a szelvényt keresztben átszelő, valamint egy keskenyebb, a szelvénnyel párhuzamosan futó árok.

36 A lelőhely nem szerepel a Közhiteles Nyilvántartásban.

Az ismert lelőhely Ny-i szélére nyitott szondaárok K-i végében került elő egy szabálytalan, ismeretlen korú gödör. Ez a topográfiai munkákból ismert lelőhely-kiterjedésen belül helyezkedett el. A lelőhely kiterjedése a próbafeltárás során nem változott.

Négyestelep, Balogh-tanya (KÖH 68711): A munkálatokat a lelőhely ismert K-i szélére kitűzött szonda Ny-i végén kezdtük. K-i irányba haladva 25 m-es szakaszon nem került elő régészeti jelenség. Az altalaj világossárga, laza szerkezetű homok volt, ezért a szonda K-i végében lemélyítettünk egy geológiai kutatóaknát a talajrétegzettség feltárásának érdekében. A szelvényben 150 cm mélységig nem lehetett rétegzettséget megfigyelni, az altalaj egyöntetűnek bizonyult (sárga-világossárga, rozsdavörös foltos homok). A szondaárok régészeti szempontból negatívnak bizonyult. Ettől a szakasztól K-re egy következő, 10 m hosszú szondaárkot nyitottunk. Ebben is létesítettünk egy geológiai kutatószelvényt, talajrétegződést itt sem lehetett megfigyelni, az altalaj az előző szakaszhoz hasonló színű és szerkezetű volt.

A humuszolást a kitűzött szondaárkok legnyugatibb pontján folytattuk. Ebben az árokban egy, az erdőtelepítés során átforgatott, 20–30 cm vastag, barna homokos talajréteg alatt egységes, sárga, laza állagú homokréteg jelentkezett. Egy 15 m hosszú szakasz után, az arra alkalmas helyen geológiai kutatóaknát létesítettünk. A sárga homokréteg alatt (SNR 2) kb. 30 cm mélységben egy sötétszürke, magas szervesanyag tartalmú, kötött állagú, homokos kultúrréteg került elő (SNR 3). Ebből a rétegből a felső szintről római kori, szarmata kerámiatöredékek kerültek elő, az alsó szintjén a következő réteggel történt váltásnál néhány őskori edénytöredék volt. Beásás nyoma nem jelentkezett. Ez alatt 150–160 cm mélységben egy újabb, világosszürke, kötött állagú, homokos talajréteg következett (SNR 4), mely a geológiai altalaj volt. A kutatóaknában tapasztaltak alapján a régészeti lelőhely ezen részét 40–60 cm vastagságban futóhomok és a felső talajréteg fedi el. A futóhomok és a régészeti kultúrréteg lehatárolásának céljából a további egy szondaárkot K-i irányba helyeztük el. Az itt megnyitott felszínen egy 20–30 cm vastag humuszos-barna homokréteg után sárga, homokos altalaj következett. Lemélyítettünk egy geológiai kutatóaknát, de a talaj rétegződésének nem volt nyoma. Az altalaj egységes, homokos volt, olyan, mint a keletebbre elhelyezett szondákban is tapasztalhattuk. A futóhomok Ny-i irányú kiterjedését a területet borító, le nem irtott növénytakaró miatt nem volt lehetséges pontosan lehatárolni.

Vitéz-földek (KÖH 68715): A próbaszelvényeket előzetesen a lelőhely K-i és Ny-i szélére helyeztük el. Ezek pozícióját a feltárások során változtatni kellett.

A gépi munkálatokat a lelőhely K-i oldalán, az ismert lelőhely-kiterjedésen kívüli részen kezdtük, Ny-i irányba haladva. Az első métereken bebizonyosodott, hogy a lelőhely kiterjedése bővül K-i irányba. Itt jelenleg egy legelő található, felszíne topográfiai munkák végzésére alkalmatlan. A szondaárkot K-i irányba húztuk tovább, mindaddig, amíg régészeti jelenségek jelentkeztek, a humuszolás végpontját egy modern csatorna határozta meg. Régészeti objektumok folyamatosan jelentkeztek. A lelőhely kiterjedésének, valószínűleg az eredetileg is vízjárta, jelenleg csatornává szabályozott természetes mélyedés képezhetett határt. Ezen a területen a lelőhely ismert kiterjedése jelentős mértékben bővült, hiszen a szondaárkokat végig az ismert poligonon kívül létesítettük. Ebben a kutatóárokban a humusztakaró viszonylag vékony volt, helyenként csak 20–25 cm vastagságú. Az altalaj szerkezete változónak bizonyult, a magasabb térszinteken barna, homokos, az alacsonyabban fekvő részeken világosszürke, agyagos-szikes állagú. A szondaárok Ny-i részén egy kb. 20 m hosszú szakaszon egy avar leleteket tartalmazó futóhomok réteget lehetett dokumentálni (SNR 26).

A lelőhely Ny-i végén nyitott kutatóárok alján a barna, homokos altalaj kb. 80–100 cm mélyen jelentkezett. Az ismert lelőhelyszélhez közel előkerült egy széles, mély őskori árokszakasz, utána azonban egy hosszabb, üres sáv következett. Feltételezhetően ebben az irányban szintén lehatárolható volt a lelőhely kiterjedése.

Vitéz-földek, 55. sz. út, Dél (KÖH 85433): A lelőhely azonosítására a területről készített légifotó alapján került sor. A meglévő műúttól É-ra található szántóföldön árkok, gödrök nyomai rajzolódtak ki. A beruházással veszélyeztetett terület a műút vonalától D-re helyezkedett el, jelenleg legelő.

A lelőhely K-i szélén az altalaj fehér, kötött állagú homokréteg volt. Felületén egymással párhuzamosan talajlazító nyomait lehetett megfigyelni. Nem került elő régészeti jelenség, ezért 30 m után a további szondaárkot áthelyeztük nyugatabbra. Ebben K-ről Ny-i irányba, a lelőhely feltételezett közepe felé haladtunk. A munkálatok során két jelenség került elő, a szonda pozitívnak bizonyult. Az egyik árokszakasz feltételezhetően régészeti korú lehetett. A másik jelenség valószínűleg egy jelenleg is használt dűlőúthoz kapcsolható. A szondaárok 35 m hosszú volt. A Ny-i végén egy használatban lévő dűlőút található, ezért a további kutatóárkot azon túl nyitottunk meg. Ez egy 10 m hosszú szakasz volt, egy gödör került elő benne.

A próbafeltárásra kijelölt további szelvényeket a feltételezett lelőhely-kiterjedés Ny-i részére helyeztük. A humuszolás során a talaj felső rétegéből (a gyep alatt közvetlenül) kövek, üvegtöredékek és egyéb újkori leletek kerültek elő. A talaj itt több helyen fehér agyagos-homokos szerkezetű kevert állagú volt. Az újkori leletek és kőzet alapján bebizonyosodott, hogy az útépítés során itt maradt törmelékréteg volt. Több objektumnál látható, hogy ez a talajréteg erősen át volt forgatva, a korábbi rétegződéseket ekkor elpusztították. A szondaárok K-i végében ez alatt a réteg alatt Árpád kori településnyomok rajzolódtak ki. Ezek a légi fotóról azonosított jelenségek folytatásai lehetnek.

Az altalaj változatos összetételű volt, a fölötte található humuszréteg eltérő vastagságot mutatott. K-i szélén 30 cm mélységben jelentkezett a sárga, homokos altalaj, Ny-i szélén 60–70 cm mélységben szikes-agyagos altalaj volt.

A próbafeltárás eredményeként megállapítható, hogy sikerült lehatárolni a légi fotóról azonosított lelőhelyet. A terepi munkálatok során az 55-ös úttól D-re található legelőn található magaslaton végzett szemle során embercsontok és téglatöredékek kerültek elő a modern géppuskafészek mellett. A magaslaton egy korábban, a kecskeméti múzeum szakemberei által (Pánya István), térképészeti forrásokból azonosított középkori templom helyezkedett el. A próbafeltáráson előkerült településnyomok minden bizonnyal az ehhez tartozó település részét képezték.

Munkatárs: Kulcsár Kornél régésztechnikus.

Sóskuti Kornél

184. Kistelek, Vasútvonaltól DNy-ra (KÖH 87107)

(Csongrád megye) **Á**

A Kiskunfélegyháza kistérség, Kiskunmajsa kistérség és Kistelek kistérség optikai körzethálózat építése II. ütem megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást a szegedi Móra Ferenc Múzeummal együttműködve, 2014. július 23-án.

A terepbejárás során a korábban már ismert régészeti lelőhelyek területét nem tudtuk bejárni. Azonban a címsorban nevezett, korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet sikerült azonosítanunk, melyről Árpád-kori kerámiatöredéket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Hrabák Zita, Szabados György (MNM NÖK); Kujáni Yvett és Paluch Tibor (MFM).

Harkai István

185. Kistokaj, Homokbánya (Mályi – Homokbánya, Gerenda, Gerendás, Homokbánya) (KÖH 16017)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, B, Lt, Sza, H, Á**

A Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából előzetes régészeti dokumentáció II. fázisának készítéséhez kapcsolódóan 2014. november 17-én próbafeltárást kezdett a Kistokaj, külterület 018/16 hrsz.-on létesítendő üvegház és kiszolgáló létesítményei beruházás területén.

A próbafeltárás a címbeli lelőhelyet érintette, amely már az 1950-es évek óta ismert, és véleményünk szerint megegyezik a Gerenda, illetve Gerenda-dűlői homokbánya elnevezésű lelőhelyekkel. Az 1950-es évektől az 1970-es évek közepéig, a homokkitermelés során középső neolitikus (AVK tiszadobi csoport), késő vaskori (kelta kori) és római császárkori településmaradványokat, hun kori temetkezést, valamint egy honfoglalás kori temetőt bolygattak meg. A nagyszámú kutatás ellenére a lelőhely pontos helyzete és kiterjedése a 2000-es évek elejére feledésbe merült, mivel a betemetett homokbánya helye ekkor már nem volt azonosítható, a régi feltárásokhoz pedig nem kapcsolódtak geodéziai adatok.

Czajlik Zoltán és Tankó Károly (Eötvös Loránd Tudományegyetem) vezetésével vaskori településkutatás keretében szisztematikus terepbejárások zajlottak a térségben 2003 novemberében, melynek során a homokbánya EOV térképen ábrázolt helyén, két területen őskori és neolitikus, a terület D-i részén pedig középkori(?) leleteket gyűjtöttek. Az Üvegház és kiszolgáló létesítményei beruházáshoz készülő előzetes régészeti dokumentáció I. fázis kapcsán Miskolczi Melinda és munkatársai (Herman Ottó Múzeum) terepbejárást végeztek 2014. február 19-én a területen, melynek alkalmával pontosították a lelőhely kiterjedését. A D-i lelőhelyrészen Árpád-kori, míg az ÉNy – DK-i irányban hosszan elnyúló lelőhelyrészen neolitikus, bronzkori, római császárkori és Árpád-kori leleteket gyűjtöttek.

Az előzetes régészeti dokumentáció II. fázis próbafeltárását megelőzően, 2014. november 11-től a Herman Ottó Múzeum munkatársai Tóth Krisztián régész, valamint Honti Szabolcs térinformatikus és Nagy Zoltán geodéta-régésztechnikus vezetésével a beruházás területéből 18 ha geofizikai felmérését végezték el. A kutatás hordozható MAGNETO® MXPDA talajmágnesesség mérő műszerrel történt. A vizsgált terület Ny-i, szélső sávját kivéve mindenütt régészeti jelenségeknek tulajdonítható mágneses anomáliák jelentkeztek, mely a felszínen gyűjtött leletekkel együtt előrevetítette egy intenzív, több korszakú lelőhely meglétét szinte a teljes beruházási területen.

A próbafeltárást D-ről É felé haladva végeztük az előre kimért, K – Ny-i irányú kutatóárkokban (1 – 33. árok), 20 600 m^2 területen. A kutatóárkokban 759 régészeti jelenséget azonosítottunk (SNR 1 – SNR 759), melyek foltjai közepes intenzitásban jelentkeztek, és igen változatosak voltak. A terület D-i részén főként Árpád-kori házakat, árokrészleteket, kemencéket és gödröket fogtunk meg, míg északabbra inkább őskori (késő vaskori) és római császárkori telepjelenségeket, földbemélyített, négyszögletes épületeket, cölöphelyeket, kemencéket, gödröket találtunk. Mindkét területen előkerült továbbá néhány, feltehetően temetkezéshez köthető folt (honfoglalás kori és késő vaskori?).

Az árkok nyitásával párhuzamosan megkezdtük az előkerült régészeti jelenségek foltjainak dokumentálását, melyet azonban 2014. december 2-án, a téli csapadékos időjárás beköszöntével, *vis maior* bejelentése mellett fel kellett függesztenünk. A jelenségek feltárására már nem nyílt lehetőségünk. A 759 jelenség geodéziai bemérése elkészült, a foltleírások SNR 1 – SNR 601-ig, a foltfotók SNR 1 – SNR 706-ig, míg a foltrajzok SNR 1 – SNR 657-ig állnak rendelkezésre.

A próbafeltárással párhuzamosan 5 ha területen műszeres leletfelderítést végzett a Múzeum megbízásából Bacskai István. Ennek alkalmával kb. 70 régészeti lelet került elő, többféle korszakból.

2015 tavaszán a *vis maior* feloldására nem került sor, a lelőhelyen a próbafeltárás nem folytatódott, mivel a beruházó elállt beruházási szándékától.

Munkatársak: Fekete László régész, Juhász Ádám, Galkó József, Gregóczki Gergő, Gyárfási József, Honti Szabolcs, Nagy S. József, Nagy Zoltán, Simon József és Toronya Zsolt régésztechnikusok.

Horváth Antónia – Tóth Krisztián – Csengeri Piroska

186. Kisvarsány, Körtélyes (Gáttól keletre) (KÖH 34856)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, Á**

A nyilvántartott lelőhelyen árvízvédelmi gát létesül, a töltés építését megelőzően az érintett területet 20 – 25 cm mélységben kiérkezésünket megelőzően humuszolták. A sekélyen eltávolított felső réteg alatt csak sejteni lehetett a régészeti objektumokat, a legtöbb helyen nem érte el a mezőgazdasági munkálatok által bolygatatlan altalajt, a felszínről bronzkori és Árpád-kori cserepeket, valamint obszidiánpengéket gyűjtöttünk össze.

A területre merőlegesen egy szondaárkot nyitottunk, 20 – 30 cm mélyen, a jelenlegi szinttől így 40 – 55 cm mélyen elértük a bolygatatlan altalajt. A szonda vonalába esett objektumokat bontottuk, a terület többi részét nem vizsgálhattuk, mivel a munkálatok nem követeltek nagyobb földkitermelést, s a lehetséges régészeti komplexumok fölött megfelelő védőréteget lehetett biztosítani.

A munkálatok alatt biztosított régészeti szakfelügyelet során három, egymással szuperpozícióban és / vagy kapcsolatban álló objektumot tártunk fel: egy négyzetes formájú házat (1. objektum), arra ráásott nagy méretű gödröt (2. objektum), amely az itt feltárt kemence (3. objektum) munkagödre lehetett.

A 310×300 cm-es négyzetes ház(?) alja a nyesett felszíntől számítva 38 cm mélyen értük el. Nagyjából a közepére ásták rá a 260 cm átmérőjű és 138 cm mélységű 2. gödröt, amelynek

DNy-i felében, egészen magasan, nagyjából a bolygatott lakóház padlószintjével megegyező magasságban, az ívesen felmenő oldalfalra nyomkodva, *in situ* helyzetben lévő összeroskadt fazék darabjait dokumentáltuk. A gödör É-i felében sütőkemencét bontottunk ki. A kemence szájától induló hamus, faszenes rétegződést a gödör betöltésében több helyen is megfigyeltük, s ez is azt erősíti, hogy kemence és munkagödréről van szó, bár előbbi jelentős mélységét nem tudjuk magyarázni.

A feltárt három objektumból nagy mennyiségben kerültek elő lassú korongolt, szemcsés kerámiatöredékek, több darab fenékbélyeggel, befésült hullámvonalköteggel, vagy éppen rádlival díszített. A leletek alapján az objektumok tágabban az Árpád-korra keltezhetőek.

A feltáráson részt vett Kiss László és Vizler Csaba rajzoló, valamint két történészhallgató.

Körösfői Zsolt

187. Kocsord, Erdőhely (KÖH 38161)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Á**

A Jósa András Múzeum Régészeti Osztályának munkatársai régészeti felügyeletet adtak 2014. június 16.-ától 18.-áig a Mátészalka – Kocsord között tervezett kerékpárút Kocsord község közvetlen határába eső nyomvonalszakaszán.

A helyszíni szemle során, a felszínen is találtunk kerámiát, továbbá a humuszolás közben is kerültek elő cseréptöredékek és csontmaradványok is. A felügyeletet az is indokolta, hogy adattári adatok szerint erről a területről 1962-ben már érkezett leletbejelentés, melynek tanúsága szerint itt homokbányászat folyt, s ennek következtében megbolygattak és elpusztítottak egy vélhetően Árpád-kori temetőt. Erről a bejelentésről csak egy kézzel írt lap maradt fenn, és a hely megjelölése, miszerint a Kraszna híd-tól mintegy 200 m-re lehetett a temető. A jelenleg földmunkával érintett szakasz éppen erre a részre esett. A humuszolást követően 9 régészeti objektum került elő: 2 cölöplyuk, 5 gödör és 2 árokrészlet. Ezek közül 5 objektumban találtunk leletanyagot, melynek alapján a lelőhely az Árpád-korra datálható. Az objektumok mellett megtaláltuk egy jelenleg is működő postai optikai kábel nyomvonalát is. A lelőhely pontos kiterjedését nem tudtuk meghatározni mert a szelvénytől D-re fut a Mátészalkát Kocsorddal összekötő főút, É-ra a kukorica és napraforgó borította a terület.

A lelőhely pontosabb, felszíni lehatárolását a betakarítási munkák után lehet majd elvégezni. A régészeti objektumokat feltártuk, a leleteket a Jósa András Múzeumba szállítottuk.

Tompa György

188. Kondoros, Kecske-sor I-II. (M44 6.) (MRT 8. k. 6/109. lh., 5298)

(Békés megye) **Á, I**

Az M44 autópálya Tiszakürt – Kondoros között létesítendő szakaszán, előzetes régészeti dokumentáció készítése során próbafeltárást végeztünk 2014. november 11 – 17. között, a Kondorostól D-re, a nagyszénási műút két oldalán, az ún. Kecske-sortól közvetlenül É-ra található lelőhely területén. A próbafeltárás célja a korábbi terepbejárási adatok, valamint geofizikai felmérések alapján diagnosztizált lelőhely-kiterjedés pontosítása, valamint intenzitásának vizsgálata. Öt szondaárkot nyitottunk meg, a feltárt felület nagysága elérte az 544 m²-t, melyből 96 m² bizonyult régészetileg fedettnek.

A kutatott felületeken a felső termőréteg alatt változó mélységben, az 1 – 4. szondákban 40 – 50 cm-en, míg a terület É-i részén, az 5. szondában 70 – 80 cm mélységben jelentkezett az agyagos altalaj. A régészeti jelenségek közvetlenül a humuszréteg alatt kerültek elő.

A kitűzött és lehumuszolt szondaárkok közül az 1 – 4. régészetileg teljesen negatívnak bizonyult, míg az 5. munkaárokban településhez köthető objektumok foltjai jelentkeztek.

A megfigyelt objektumok jelentős részéből időrendi besorolásra alkalmatlan állatcsontok kerültek elő, ennek ellenére betöltésük alapján feltételezhetően ezek is régészeti korú jelenségekként tarthatóak számon. A kerámiaanyag jelentős hányada a szondaárok É-i végében észlelt épületből, illetve a közvetlen közeléből előkerült, egymásra ásott Árpád-kori kemence, illetve füstölő objektumokból álló komplexumból került elő. Az egymásra ásott objektumok szuperpozíciós helyzetét nem lehetett megfigyelni, illetve a füstölő kürtő teljes feltárására nem volt lehetőség, mivel jelentős része a szonda területén kívül folytatódott tovább.

A próbafeltárás eredménye alapján megállapítható, hogy a lelőhely kiterjedése É-i irányban tovább bővült.

A feltárás munkatársai: Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Szabados György régésztechnikusok és Molnár Zsolt geodéta.

Benedek-Bene Zsuzsanna

189. Koroncó, Bábota (KÖH 24266)

(Győr-Moson-Sopron megye) **U, R, B, V, Ró, Kö**

A nagy kiterjedésű, régóta ismert, kiemelten védett lelőhely Koroncótól ÉNy-ra, a Marcal jobb partja mellett enyhén emelkedő domb oldalán, valamint lapos platóján terül el. Ennek Ny-i részét, a Marcal jobb parti részöblözet árvízi biztonságának megteremtése céljából, a 2+077 – 2+396 km szelvények között kialakításra kerülő magasparti út érinti, mely szükségessé tette a terület próbafeltárásának elvégzését.

A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ által 2014. március 26. – április 16. között, 1126 m² területen végzett próbafeltárás során 8 kutatóárkot húztunk, melyek három sorban, egymással párhuzamosan helyezkedtek el. Ezek mindegyike pozitív eredményt hozott, a vizsgált teljes terület régészetileg fedettnek bizonyult.

A területen a humuszréteg rigolírozás által erősen bolygatott volt, amelyben a szelvényfalak tanúsága alapján a régészeti jelenségek betöltését többnyire a mai felszíntől mért 50 – 70 cm-es mélységben lehetett dokumentálni.

A régészeti munkálatok során összesen 125 régészeti korú jelenséget azonosítottunk, amik 100 objektumhoz tartoznak. Ezek próbaárokba eső részét feltártuk és ledokumentáltuk. A jelenségek – cölöphelyek, gödrök, házak, árkok, tűzhelyek és mély tárolóvermek – jelentős mennyiségű leletanyagot tartalmaztak. A belőlük feltárt leletek túlnyomó többségét kerámiaedények töredékei alkotják, illetve sok állatcsont, valamint orsókarika és kevés kőeszköz került elő. Ezek több időszak embereinek megtelepedésére utalnak: a legkorábbiak a középső neolitikumból, majd a késő rézkor, a középső és késő bronzkor, vaskor, a rómaiak és végül a középkor idejéből származnak.

A kis számú középső neolit, a zselizi és a kottafejes kultúrához sorolható jelenségek a IV. és a VIII. szondában jelentkeztek.

A próbafeltárás legkiemelkedőbb teleprészlete a késő rézkori badeni kultúra idejéből való. Korábban ilyen korú megtelepe-

dést nem észleltek a lelőhelyen. A feltárás egészén jelentkeztek cölöphelyei, gödrei és nagy, mély, méhkas alakú tárolóvermei, melyek közül az egyik (STR 36) a 2,43 m-t is elérte. Belőlük hatalmas mennyiségű leletanyag látott napvilágot: a karcolásokkal és bebödéssel díszített díszedények és a házi kerámiák töredékei között több kiegészíthető edény, mély tál, bögre és csak ehhez a népességhez köthető magas fülű merice van. A homokos talajnak köszönhetően a feltárt állatcsontok is jó állapotban és jelentős mennyiségben maradtak fent, köztük négy marha és egy kutya teljes váza, valamint teknőspáncélok.

A próbafeltárás É-i részén feküdt a vaskorban egy falu, melyre az I. és II. kutatóárkokban feltárt, félig földbe mélyített házak részletei (STR 2, 18, 95) utalnak.

A próbafeltárás eredményeképpen megállapítottuk, hogy a lelőhely területe a korábban ismerteknél nagyobb kiterjedésű, mind É-i, mind D-i, mind pedig a Marcal felé eső Ny-i irányba. É-on a meglévő gátig tudtuk kutatni, D-en a jelenleg bodzásként hasznosított területen is tart még, Ny-on pedig a most is használt földúttól még nyugatabbra húzódik, mivel a szállítóút rendezése során annak szélein is leleteket gyűjtöttünk. A próbafeltárás alkalmával tehát a lelőhely szélét egyik irányban sem értük el.

A feltárás munkatársai: Spolár Erika és Tóth Zoltán technikusok, valamint az utolsó három napon (változó összetételben 4-4 fő): Binder Hajnalka, Csuti Tamás, Radics András, Skriba-Nagy Mónika, Skriba Pál, Vágusz Anina technikusok. A feltárt terület és a régészeti jelenségek geodéziai felmérését Eke István, az MNM NÖK II. régió régész-térinformatikusa végezte el.

Tokai Zita Mária

190. Kosd, Kéméndvég (MRT 9. k. 14/9. Kéméndvég) (MRT 9. k. 14/9. lh. KÖH 10623)

(Pest megye) **Ő, U, R, B, I**

A B1 DN 400 kőolajvezeték rekonstrukciójához kapcsolódó régészeti kutatások során 2014. április 2. és április 15. között régészeti megfigyelés során végzett bontómunkát végeztünk a lelőhelyen. A terület Kosd településtől ÉK-re, egy ÉNy–DK-i irányú dombon, É–D-i irányban húzódik. 2013-ban a Hu-SK DN 800 gázvezeték építését megelőző feltárások során szintén dolgoztunk a lelőhelyen, idei szelvényünk a 2013-astól kb. 15–20 m-re, K-re húzódott. A 2014-ben humuszolt terület 1165 m² nagyságú volt, összesen 61 objektumot bontottunk ki. A kibontott objektumok között 1 árok, 56 gödör, 3 sütőkemence és 1 ház volt. Az objektumok közül kiemelhető egy középső neolit (zselizi kultúra) gödör, amelyből festett és karcolt díszű edénytöredékekből álló leletegyüttes került elő. Ezen kívül még őskori, középső neolit, késő rézkori, késő bronzkori gödröket, árkot és keltező leletanyag hiányában bizonytalan korú objektumokat (pl. kemencék, ház) bontottunk ki. A középső neolit objektumok előkerülése megerősíti a 2013-ban talál kőeszközdepó keltezését.

Munkatársak: Bózsa Anikó régész és Szőcs Péter geodéta.

Patay Róbert

191. Kosd, Szőlőmeggy (KÖH 85845)

(Pest megye) **Ő, I**

A kutatást a MOL Barátság 1. kőolajvezeték felújítási munkálatai tették szükségessé. A Pest Megyei Kormányhivatal Érdi Járási Hivatal Járási Építésügyi- és Örökségvédelmi Hivatalának állásfoglalása és az MNM-Nemzeti Örökségvédelmi Központtal, mint Megbízóval kötött megállapodásunk alapján 2014. április 2-án elvégeztük a lelőhelyen a régészeti megfigyelés során végzett bontómunkát. A humuszolt terület: 694 m² nagyságú volt, régészetileg pozitív terület 112 m².

A felszín tisztítása után összesen 5 régészeti jelenséget regisztráltunk és bontottunk ki. Az 1. objektum igen nagy méretű, őskori beásás volt, melyet csak részlegesen tudtuk kibontani elhelyezkedése miatt. Betöltéséből nagy mennyiségű kerámia és állatcsont került elő. A 2. gödör sekély, barna agyagos betöltésű, lelet nélküli beásás volt. A 3. és a 4. objektumokat pozíciójuk miatt egyáltalán nem tudtuk bontani, bár a 3. objektum tisztítása során kerültek elő kerámiatöredékek is. A 4. objektum, paticsos betöltése alapján tűzhely lehetett. Az 5. objektum mindössze egy folt és beásás nélkül jelentkező csonthalmaz volt, mindenféle anatómiai rend és kísérő lelet nélkül.

Munkatársak: Bózsa Anikó régész és Szőcs Péter térinformatikus.

Rácz Tibor Ákos

192. Kozármisleny, Botos-dűlő (KÖH 37945)

(Baranya megye) **Ró**

A művelés miatt felszínen jelentkező épületmaradványokat 2014 márciusában, egy hetes mentő feltárás keretében, két szelvénnyel kutattuk. A leletanyag alapján két, a 3. századra keltezhető épület *terrazzo*, illetve a padlótéglás járószintje került elő. A lelőhelytől É-szakra található ipari terület rézsűjéből, 2014 őszén az esőzések miatt egy római kori téglasír került elő. A melléklet nélküli, előzetes értékelés alapján női váz nyeregtetős téglasírba került eltemetésre, Ny–K-i tájolással (fejtől-lábig). Az eddigi eredmények alapján a lelőhelyen egy római kori *vicus* és temető található. A további kutatását tervásatás keretében kívánjuk végezni.

Kovaliczky Gergely – Nagy Balázs

193. Kóny, Csornai úton aluli dűlő (KÖH 67215)

(Győr-Moson-Sopron megye) **Ő, U, R, Lt, Á, I**

A lelőhely M85 gyorsforgalmi út nyomvonalába eső szakasza került feltárásra, annak építése kapcsán 2011. és 2012. évben. A 2011. évben feltárt terület mérete 6720 m², ahol a kibontott objektumok száma 537. A 2012. évben feltárt terület mérete 5516 m², ahol a kibontott objektumok száma 50. A 2014-ben, a kivitelezés alatt végzett régészeti megfigyelés során további 11 objektum került elő.

2011. évi feltárás

A megelőző feltárás alá eső lelőhelyszakasz humuszolását 2011. június 23-án kezdtük el, ill. még ebben a hónapban elkezdtük az objektumok bontását is. Sajnos a huzamosabb ideig tartó esőzések nehezítették a feltárást. Majd augusztus folyamán beköszöntő kánikula betonkeménységűre szárította a löszös homokot, mely szintén nem segítette a feltárás előrehaladását. Végül 2011. október 12-én fejeztük be az objektumok bontását, dokumentálását. Ezek nagyrészt telepobjektumok (gödör, árok, cölöplyuk, ház, kemence), melyek több korszakból származnak: késő neolit, rézkor, kelta, Árpád-kor. Ezen kívül még előkerült 3 sír: a 385. nyújtott csontvázas (női?), a csontok rossz megtartásúak, tájolása: DK–ÉNy-i, melléklete nem volt, kora kérdéses.

A 412. zsugorított csontvázas, a csontok szintén rossz megtartásúak, tájolása: É–D irányú, a mellkasán egy fenőkőtöredék volt, kora kérdéses. A 414. objektumban (ez a 412. sír közelében található) egy, valószínűleg gyermek koponyatöredéke került elő, egyéb csontvázrészeket nem találtunk, valamint leletanyag sem volt ebben az objektumban.

Fontosabb objektumok: két rézkori alapárkos ház, a felület D, DNy-i végében előkerült árokrendszer (feltehetően vízelvezetésre szolgált, több egymással párhuzamosan futó, mély széles árok, melyekhez több kerek mély gödör vagy víztározó csatlakozott) és a fent említett sírok. A 496. kemence és 482. munkagödre: a kemence vájt jellegű, oldalfala leszakadozott, vörösre égett agyagtapasztás főként a szájnyílása körül található, teljes platnija (sütőfelület) nem maradt meg, valószínűleg többször megújíthatták, mivel a betöltésből kb. 20 cm vastag homokrétegen, vörösre átégett, vastag, paticsos réteg jelentkezett (késő vaskor). 465. és 476. gödör: festett kerámia (sávosan vörösre festett, késő neolitikum).

Érdekesebb leletek: 3 csiszolt kőbalta, illetve kőbaltatöredék, valamint több pattintott kőeszköz.

Az ásatás során egyértelművé vált, hogy a lelőhely kiterjedése nagyobb, mint azt korábban feltételezték, így az M85 nyomvonalába eső lelőhelybővítmény feltárása is szükséges.

2012. évi feltárás

A 2012. augusztus végén született kormánydöntésben engedélyezték az M85 gyorsforgalmi út nyomvonalába eső lelőhelyek bővítményeinek feltárását. Ennek értelmében 2012 szeptemberében elkezdtük a lelőhely további, a nyomvonalba eső szakaszain a régészeti munkákat.

Tehát 2012. szeptember 14-én elkezdtük a feltárásra kijelölt terület humuszolását, mely a 2011-ben feltárt terület Ny-i irányú folytatása. A felszín ritkásabban fedett régészeti jelenségekkel, mint a 2011. év során feltárt felszín, ez is bizonyítja, hogy a bővítmény határának kijelölésével elérjük az egykori őskori telep szélét is a nyomvonalban.

Az objektumok bontását a tavalyi feltárás folytatásában, Ny felé haladva kezdtük el 2012. szeptember 20-án, és október 12-én fejeztük be, melynek során további 50 telepjelenséget (gödör, kút, árok) bontottunk ki, melyek főként az őskorra datálhatók, ill. vannak köztük lelet nélküliek is.

Fontosabb objektumok: a nyesett felszínt ÉNy–DK irányban középen szinte kettéválasztja a tavalyi év folyamán már előkerült árok (164. obj) folytatása. 2 kút: az egyikben egy kivájt fatörzs képezte a bélését, a másikban pedig deszkákból álló, összeácsolt faszerkezet maradványa került elő. A fatörzset a restaurátoroknak sikerült egészben kiemelni és így kerül konzerválásra.

2014. évben végezett régészeti megfigyelés

Az M85 építése során, 2014. október 7-én régészeti megfigyelés mellett humuszolási földmunkát végeztek a lelőhely É-i szélénél, egy kb. 10×10 m-es területen, ahol a korábbi években egy magasfeszültségű oszlop miatt nem volt lehetőség kutatásra. Itt, egy homokos magaslat tetején, viszonylag sűrűn kerültek elő neolit telepjelenségek, összesen 8 gödröt tártunk fel. Szórványként Árpád-kori kerámiaanyag is előkerült a területről.

A másik földmunkával érintett kisebb szakasz a 85-ös főútra merőleges Soproni út Ny-i szélénél található, itt kb. 10 m szélességben humuszoltak, a 2011-es feltárás K-i széléig. Az altalaj itt változik, a homokos réteg már nem jelentkezik, helyette az alatta lévő szürkéssárga agyagos altalaj került elő. Ebben összesen 3 régészeti jelenséget találtunk, melyek kevés atipikus őskori leletanyagot tartalmaztak, emiatt a lelőhely K-i irányba bővült.

Régész munkatársak: Czigány Dávid, Pesti Krisztina és Tomka Péter. Technikusok: Alács Attila, Dankó Judit, Dinnyés Dóra, Gera Ágnes, Papp Szilveszter, Semperger Zoltán, Szalai Gábor, Szöllősi Géza.

Nagy Andrea

194. Kóny, Markotai út összevont lelőhely, Markotai út, Markotai útra dűlő IV. (KÖH 24324)

(Győr-Moson-Sopron megye) **Ő, R?, B, Lt, Ró, Ge, N, A?, Á, Kk, I**

Az M85-ös út építéséhez kapcsolódóan, 2011-ben és 2013–2014 ben végeztünk régészeti feltárásokat a Markotai út lelőhelynek az út nyomvonalába eső szakaszán, továbbá elvégeztük a régészeti szakfelügyelet melletti humuszolási munkák során napvilágra került objektunok bontását a lelőhelyen, valamiant a Markotai útra dűlő IV. elnevezésű helyszínen.

A nagy felületű humuszolás eredményeképp a Markotai útradűlő IV. és a Markotai út régészeti lelőhelyek összeérnek, kiterjedésük jelentősen bővült, ezért a két lelőhelyet Markotai út összevont lelőhely néven egyesítettük.

Az alábbiakban az elvégzett munkák időrendjében részletesen összefoglaljuk a feltárások eredményeit.

2011. évi feltárás (Markotai út, Nagy Andrea)

A régészeti munka három ütemben zajlott, először a próbafeltárás befejezése után, 2011. március 24. és április 18-a között végeztünk feltárást 6978 m^2 nagyságú területen, az akkor régészeti feltárásra alkalmas részen (a 85-ös sz. főút mellett, azzal párhuzamosan futó erdősáv és egy optikai kábel miatt nem tudtuk a teljes feltárásra kijelölt területet megkutatni, erre csak az erdősáv kivágása után kerülhetett sor).

A lelőhely nem túl intenzív, a felület kb. 25–30%-osan fedett régészeti jelenségekkel. A dombtető nagy részén csupán sekély objektumokat találtunk, ezen a részen a humusz is nagyon vékony volt, az altalajon az erózió nagyrészt már elpusztította a korábbi településnyomokat. A lebukó domboldal K-i szélén, a mély fekvésű részen sűrűsödtek a kutak, gödrök. A kutak széle mellett két-három cölöplyukat is megfigyeltünk.

Összesen 136 objektumot tártunk fel, melyek mind telepjelenségek. Típusuk alapján főként gödrök, cölöplyukak és árkok. A kora bronzkorra (Somogyvár-Vinkovci), vaskorra (kelta), továbbá az Árpád-korra datálhatók a betöltésükből előkerült leletanyag alapján.

Fontosabb objektumok: a 39. és az 51. objektum, amely „égető" hely lehetett, pontos funkciója még nem behatárolható. Vájt kemencéhez hasonló alakú objektum, melynek azonban csupán felső harmadán égett át oldalfala, alsó része kis méretű tároló méhkas alakú gödörhöz hasonlítható (51). Szájánál DK felől több lemélyedésből álló munkagödör (39) csatlakozik hozzá. Betöltéséből kora bronzkori kerámia került elő. Két méhkas alakú tároló gödörből is kerültek elő belső díszes tálak töredékei. A 7. kút (kelta, seprűdíszes edény töredékei); a 75. kút (Árpád-kor, sok kerámiatöredék, állatcsont és kagyló); a 8. gödörbokor (több korszakhoz tartozó kerámiatöredékek, viszonylag sok állatcsont) és az 51. kemence a munkagödrével (39. obj.); a 106. gödör (Árpád-kor, agancseszköz/agancskapa: a nyélrész körben

vésett, valamint korsó peremtöredék és csiga); a 73. gödör (Árpád-kor, hullámvonalköteggel és vízszintes vonalköteggel díszített kerámiatöredékek, ill. kevés állatcsont); a 40. gödör (bronzkor, szalagfüles, bevagdosott peremű edény töredéke, seprűdíszes oldaltöredék és kis csupor töredéke), valamint a 61. gödör (sok kerámiatöredék, széles szalagfüles edény töredéke, behúzott peremű tál töredéke, némi patics és állatcsont).

A fakivágás 2011 novemberéig megtörtént, így a második ütemben a 85-ös sz. főút mellett, azzal párhuzamosan futó erdősáv területén 2011. november 17. és december 13. között is elvégeztük a feltárást. A feltárt terület nagysága: 2479 m^2 és a feltárt objektumok száma 40.

A felszín a humuszolás után elég gyökeres, helyenként újkori bolygatásokkal tagolt. A fennmaradt feltárandó lelőhelyrészlet hasonlóan a korábban kutatotthoz elszórtan fedett régészeti jelenségekkel. A feltárt objektumok szintén az őskori (bronzkor) és Árpád-kori telephez tartoznak, de előkerült egy magányos, népvándorlás kori temetkezés is. A nyújtott vázas, háton fekvő felnőttet, nyaka körül gyönggyel, derekán vascsattal és kovakövekkel temették el.

2013. évi feltárás (Markotai út, Nagy Andrea)

A lelőhely határait a feltárt terület K-i szélénél nem értük el. Így a lelőhely bővítményének feltárása volt szükséges, melyet a 2012 augusztusában hozott kormánydöntés értelmében végül 2013. április 15–23. között végeztünk el. Ennek során összesen 1769 m^2 területen tártunk fel még 20 telepobjektumot (ebből az egyik árokszakasz a 2011. évi feltárási területről átnyúlt a most feltárt területre).

A bővítési területen jelentkező objektumokból értékelhető leletanyag csak néhányból került elő, ezek az őskorra, azon belül a bronzkorra datálhatóak. A legtöbb objektum nem tartalmazott leletanyagot. Emellett a lelőhely ezen részének lefedettsége meglehetősen ritkás, így kijelenthető, hogy sikerült elérnünk a lelőhely K-i határát.

Az előzetes vizsgálatok alapján megállapítható, hogy az őskor, azon belül a bronzkor és vaskor idején a terület hosszabb időn keresztül intenzív használat alatt állt. A lelőhelyen több megtelepedési fázissal kell számolni.

2013–2014-ben végzett régészeti megfigyelés (Markotai út, Nagy Andrea és Markotai útra dűlő IV., Czigány Dávid)

Az M85-ös gyorsforgalmi út humuszolási munkálatai közben, a Markotai útra dűlő IV. lelőhelyrész területén, 2013. november 15-én, régészeti szakfelügyelet mellett a nyomvonal 16+460 km szelvényétől K-i irányba kb. 300 m hosszú szakaszon több régészeti objektum foltja rajzolódott ki. Az érintett szakasz a kónyi Diana vendéglőtől kb. 100 m-re K-re kezdődik, a meglévő 85-ös úttól É-ra, egy kisebb kiemelkedés D-i lejtőjén. A területen mostanáig legalább 40 m szélességben telepített erdő, hófogó fasor volt, emiatt a korábbi terepbejárások nem érinthették. A területen bejegyzett régészeti lelőhely nem volt.

Az objektumok bontását 2013. november 16. és december 4. között végeztük, az érintett kb. 7770 m^2 nagyságú területen összesen 101 régészeti objektumot tártunk fel, valamennyi telepjelenség (ház, kemence, árok, gödör, cölöplyuk). Az objektumokból viszonylag nagy mennyiségű leletanyag került elő, mely alapján egy Árpád-kori telep körvonalazható. Az objektumok sűrűsége nem túl intenzív, átlagosnak mondható. A jelenlegi lelőhely középső részén, több szabadon álló, nem épülethez kötött kemence vagy tüzelőhely maradványát tártuk fel. A lelőhely K-i harmadában két téglalap alakú, nagy méretű, egyterű, alapárkos házat tártunk fel. Az épületek a kevés, de jellegzetes kerámiaanyag alapján szintén az Árpád-korra keltezhetőek.

A kivitelezéshez kapcsolódóan humuszolási földmunkákat végeztek 2013 novemberében régészeti megfigyelés mellett a lelőhely K-i és Ny-i szélénél. A lelőhely K-i határánál humuszdepó állt korábban, emiatt csak most került sor a humuszolásra, a területen összesen 8 gödröt tártunk fel 2014 januárjában, melyek datáló leletanyagot nem tartalmaztak.

Folytatódott a humuszolási földmunka a régészeti lelőhely É-i szélénél, 2014. január 29-én. A humuszolás során összesen 7 objektum foltja rajzolódott ki, melyek bontását február 11–13. között végeztük el. A gödrökből Árpád-kori és késő középkori leletanyag került elő. A tavalyi évben részben feltárt lelőhely határát É-i irányba bővítettük.

A kivitelezés közbeni régészeti megfigyelés során 2013. december és 2014. január között még 3101 m^2-en összesen 27 jelenséget rögzítettünk.

A lelőhelytől Ny-ra eső nyomvonalszakaszon, 2014 januárjában egy népvándorlás kori bronzüst került elő régészeti megfigyelés közben a sárgás, agyagos altalajból, régészeti jelenség, beásás foltja nem látszódott. Ezen a szakaszon, de az üst előkerülési helyétől távolabb, összesen 19 telepjelenséget tártunk fel, az objektumok többsége gödör, ill. cölöplyuk, ill. egy nagyobb gödörbokor került még elő. A lelőhely ezen része leletanyagban szegény, mindössze 5 objektum tartalmazott őskori, jellegtelen oldaltöredékeket. Egy nagyobb gödörből majdnem épen került elő egy nagy méretű urna, mely a késő rézkor, esetleg a kora bronzkor idejére keltezhető.

A 2014 tavaszán kezdődő, a Kónytól É-ra lévő két új körforgalom és lehajtóinak humuszolási földmunkálatai során számos régészeti jelenség került elő szakfelügyelet mellett. A nagy felületű humuszolás következtében a korábban bejegyzett Kóny, Markotai útra-dűlő IV és a Kóny, Markotai út régészeti lelőhelyek összeérnek, kiterjedésük jelentősen bővült, ezért a két lelőhelyet Markotai út összevont lelőhely néven egyesítettük, a dokumentálást már ezen a néven végeztük:

A településtől É-ra lévő főnyomvonal, valamint az É-i körforgalom és lehajtóinak területén folyt a kivitelezés közbeni régészeti megfigyelés 2014. március és április hónapokban. Az előkerült régészeti jelenségek bontását és dokumentálását több ütemben, a humuszoláshoz igazodva, kisebb magszakításokkal április 14. és június 6. között végeztük el.

A feltárási terület K-i részén elszórtan egy bronzkori telep jelenségeit figyeltük meg. A legtöbb feltárt objektum kis, vagy közepes méretű gödör, illetve cölöphely. Néhány objektum a római korra keltezhető, a főpálya szakaszán egy melléklet nélküli, magányos, zsugorított temetkezést tártunk fel.

Az É-i forgalmi csomópont és az ÉNy-i lehajtó nyomvonalában az egymástól nagyobb távolságra lévő őskori jelenségek között három temetkezés is napvilágra került. Ezek közül az egyik melléklet nélküli, zsugorított helyzetben feküdt, valószínűleg őskori. A másik kettő K–Ny-i, ill. ÉK–DNy-i tájolású sír egymáshoz közel jelentkezett. A vázak háton fekve, nyújtott helyzetben feküdtek, az egyik mellett kis bronz csat és egy római kori bronz érme volt mellékletnek, a másik sírgödörből egy csüngős bronz fülbevalót vettünk ki. A szegényes leletanyag alapján a két temetkezést a népvándorlás korra datáljuk, feltehetően az avar időszakra keltezhetőek.

A körpálya középső részén a római korra datálható az a nagy méretű, eredetileg valószínűleg agyagkitermelő helyként hasz-

nált objektum, amelybe később több, – összesen kilenc – kemencét vájtak bele. A kemencék többségének változatos, egymástól eltérő módon kialakított sütőfelülete (*tegula*, vagy kerámia alapozású) volt. Az objektumból számos, a római kor végére keltezhető éremanyag, ill. épületekre utalva több tetőfedő cserép került elő.

Szintén a római időszakra keltezhető az a téglalap alakú, kb. 4×3 m nagyságú, K–Ny-i tájolású, földbe mélyített ház is, mely az É-i körforgalomtól D-re kivezető lehajtó nyomvonalában került elő. A ház rövidebbik oldalánál 1-1 cölöplyuk jelentkezett.

A lehajtók nyomvonalában, ill. a körforgalom területén három, egyértelműen kútként használt objektumot tártunk fel, egyet a bronzkor időszakából, másik kettőt pedig a római korból. A bronzkori kútnál a deszkabéléses, karókkal rögzített faszerkezet is előkerült, gazdag leletanyag mellett.

Az É-i körforgalomból Ny-ra kivezető lehajtó nyomvonalában ritkásan jelentkeztek objektumok, az őskori telepjelenségek mellett több Árpád-kori gödör és keskenyebb árok került elő.

A meglévő 85-ös főúttól D-re eső részen végeztek humuszolást, az ún. 2-es körpálya területén és a hozzá kapcsolódó lehajtók, ill. korrekciók nyomvonalában, 2014. május – júniusban.

Külön kiemelendő a terület K-i részén váratlanul előkerült, összesen 20 népvándorlás kori, a langobard népességhez köthető temetkezés. Még a temető feltárása előtt szinte valamennyi sírnál látható volt egy nagyjából kerek alakú rablógödör nyoma, így mindegyik sír rabolt, bolygatott. A rablás következtében több esetben anatómiai rend nélkül, egy kupacba dobálva kerültek elő a csontmaradványok, de néhányban épen maradtak a csontvázak. A sírok viszonylag szabályos rendben, egymástól 1 – 1,5 m-es távolságban helyezkedtek el. Valamennyi lekerekített sarkú, téglalap alakú; átlagos mélységük 2 m körüli, de volt olyan sírgödör, melynek alja 2,5 m mélyen jelentkezett. A jellegzetes, fatörzsből vájt koporsóiknak csak a lenyomatára bukkantunk, a szerves faanyag a földben nem maradt meg. A sírrablás ellenére több esetben találtunk bepecsételt díszű kerámiát vagy viseleti tárgyat az elhunyt maradványai mellett. Összesen öt gazdagon díszített csontfésűt vehettünk ki a sírokból. Két férfi temetkezésben is találtunk kis bőrből készült erszények maradványait, amelyek többek között csipeszt, fenőkövet, tűzcsiholót és kisebb késeket tartalmaztak. A fegyvermelléklet száma viszonylag kevés, négy sírból került elő hosszú lándzsa, ezek közül az egyik a sírgödör oldalába, a fej mellé volt szúrva, ezek mellett rövidebb tőröket, ill. késeket találtunk. A sírok feltárását elvégeztük, két feltételezet sírfolt a modern közművek által bolygatott, feltárásuk nem volt kivitelezhető.

A körpálya, illetve attól D-re és Ny-ra lévő nyomvonalszakaszon az objektumok előfordulása csökkent, a jelenségek elsősorban Árpád-kori gödrök, cölöplyukak, kisebb árkok voltak. Néhány magányos gödör az őskor időszakára keltezhető.

Régész munkatársak: Ács Csilla, Czigány Dávid, Deák Andrea, Hargitai András, Nagy Andrea, Pesti Krisztina és Tomka Péter. Technikusok: Alács Attila, Dankó Judit, Dinnyés Dóra, Gera Ágnes, Fehér Alíz, Máthé Genovéva, Péter Dávid, Papp Szilveszter, Semperger Zoltán és Szalai Gábor.

Czigány Dávid – Nagy Andrea

195. Kömlő, Szeles tanya (KÖH 86565)

(Heves megye) **Ő, Á**

A Kömlő község ivóvízjavítása projekt kapcsán 2014. május 6-án régészeti szakfelügyeletet végeztem a lelőhelyen. A helyszín a községtől É-i irányban, a Besenyőtelek felé vezető műúttól K-re, egy egykori tsz major mellett futó DNy – ÉK-i irányú földút mentén, a Görbe-éri csatorna mellett található. A csatorna túlpartján füves, vizenyős, mély fekvésű terület van, a földút K-i oldalán kelő kukorica, a Ny-i oldalon gabona tábla.

A műútra merőlegesen, ÉK-i irányban ástak árkot, 70 cm szélességben, kb. 110 – 120 cm mélyen. A terület az előző napokban többször megázott, így az árok sok helyen beomlott. A barna humusz alatt, sárga márgás altalaj jelentkezett. A Görbe-éri csatornához közel az árok oldalában három szabályos, függőleges falú, egyenes aljú beásást figyeltem meg, különböző távolságra kerültek elő egymástól. Betöltésük határozottan elkülönült a környező talajtól. A keskeny árok miatt nem lehetett egyértelműen eldönteni, hogy oszlophelyekről, esetleg kisebb árkokról van-e szó. A kidobott földben egyetlen őskori cseréptöredék került elő. Az árok nyomvonalától ÉNy-ra gabona tábla található, a magas és sűrű vetésben semmilyen megfigyelést nem lehetett végezni. A nyomvonal DK-i oldalán kukoricaföld van, itt még jók voltak a megfigyelési viszonyok. A talaj erősen megázott, a felszínen viszonylag sok újkori törmelék, pala és egyéb került elő. Az újkori töredékeken kívül több csigavonal díszes és díszítetlen Árpád-kori kerámia töredéket, valamint néhány kis méretű őskori kerámia töredéket gyűjtöttünk. Az őskori töredékek mérete miatt nem dönthető el egyértelműen melyik kultúrához tartozhattak.

Farkas Csilla

196. Kömörő határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Ő, B, Ú**

A Tisza – Szamos – Túr közi tározók tervezett anyagnyerői és töltései területén terepbejárásokat végeztünk, Kömörő határában, 2014. március 12-én. Az alábbi lelőhelyeket dokumentáltuk:

Gacsályi-tag (KÖH 89263): A Gacsályi-tagon kanyargó kiszáradt patakmeder által közrezárt terület egyik kiemelkedő részén, jelenlegi vetésben két cserepet és egy paticsot gyűjtöttünk össze. A két, kézzel formált, közepes hidegbarna színű cserép őskori, pontosabb keltezésre nem alkalmasak. A lelőhely nagyjából É – D tájolású, 266 m hosszú, 97 m széles.

Homokszer-dűlő (KÖH 89265): Kömörő D-i felében, a Penyige felé tartó országút Ny-i részén, a Homokszer-dűlőben, D-ről zárt fenyőcsemete kert, Ny-on a már említett kiszáradt patakmederrel határolt területen, egy kiemelkedő dombon nagy mennyiségű, Felsőszőcs-kultúrájú, bronzkori cserepet (néhány újkorit is) gyűjtöttünk össze. Több helyen megfigyelt paticsrögös részek objektumok foltjait adták ki. A lelőhely ÉNy – DK irányú, 565 m hosszú, É-i részén 305 m, D-i felében 85 m széles.

Körösfői Zsolt

197. Kömpöc, RÉ[137]

(Bács-Kiskun megye) **Á**

A Kiskunfélegyháza kistérség, Kiskunmajsa kistérség és Kistelek kistérség optikai körzethálózat építése II. ütem megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást a Kecskeméti Katona József Múzeummal együttműködve, 2014. július 21-én.

37 A régészeti érdekű terület a Közhiteles Nyilvántartásban nem került rögzítésre.

A terepbejárás során egy régészeti érdekű területet (Kömpöc, RÉ1) sikerült azonosítanunk, melyről néhány Árpád-kori kerámiatöredéket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Hrabák Zita, Szabados György (MNM NÖK); Kolonits László (KKJM).

Harkai István

198. Köröm, Rákóczi-domb, Kápolna-domb (KÖH 16022)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, Á, Kk, I**

A lelőhely a Körömről Girincs felé vezető közúttól DK-re, a szennyvíztisztító területén, a Kápolna-dombon található. A területen 1969-ben Kemenczei Tibor leletmentő ásatást végzett. Ekkor a homokbánya partfala mentén 15 kora vaskori gödröt tárt fel, köztük két gödörházat tűzhellyel. Az előkerült leletanyag a Hallstatt A periódusból származik, s a Gáva-kultúra körébe tartozik. 1996-ban a Kápolna (Kálvária)-dombon Hellebrandt Magdolna végzett feltárást, mivel a dombon létesült szennyvíztisztító üzem földmunkái során leletekre bukkantak. A domb D-i végén csontvázak kerültek felszínre. Az ásatás során 85 objektum – ebből 34 sír – került elő. Főként kora vaskori cserepek, paticsok, agancs, bordasimító, csontlyukasztó, állatcsontok, őrlőkő, nagyméretű edények, bronz karperectöredékek, ló figura, kis agyag állatok, agyag kocsikerék modell, őskori edények és tűzikutya töredéke került elő. A kibontott sírok szegényes mellékletűek voltak, néhány lemezgyűrű került elő belőlük. A korukat az ásató a 10. századra keltezte. Az idei feltárás az 1996. évi ásatás, illetve a szennyvíztelep középső területének É-i részén történt, részben fedve azt. Összesen 13 olyan objektumot tudtunk beazonosítani, amelyeket már Hellebrandt Magdolna feltárt.

A kutatást a körömi szennyvíztisztító telep fejlesztése tette szükségessé. A beruházó az Aedium Építőipari és Kereskedelmi Kft. volt. A megelőző feltárás előtt 3 héttel megtörtént a terület humuszolása, amelyet a Herman Ottó Múzeum munkatársa, Horváth Antónia felügyelt. A feltárást a Herman Ottó Múzeum alvállalkozójaként az Ásatárs Kft 2014. április 22. és 26. között végezte el. A lehumuszolt terület 829 m², amely a 10 m-es polygonhálózat alapján régészetileg teljesen fedett volt. Az agyagos altalajon, illetve az egyes beásásokban összesen 69 régészeti jelenség (stratigráfiai egység) került elő. A jelenségek közül 39 késő bronzkori, 7 középkori és 23 leletanyag hiányában ismeretlen korú – valószínűleg főként bronzkori – volt. A jelenségek a következők: 41 gödör, 11 cölöphely, 7 sír, 3 kutatóárok, két épület, két csontváz (gödörben), egy padlószint és egy házon belüli jelenség (agyagnehezékek csoportja).

A legkorábbi településnyom a késő bronzkorból származik és a *Gáva-kultúra* hagyatékához köthető. A településobjektumok a feltárt terület középső és É-i részén sűrűsödtek. Az 1996. évi ásatáson előkerült objektumok elhelyezkedése alapján a 2014-ben feltártak, a korábbi terület ÉK-i részén helyezkednek el. A gödrök nagyobb részt kerek alakúak, kisebb részük ovális vagy lekerekített sarkú téglalap alaprajzú volt. A faluk íves vagy méhkas alakban bővülő. Több gödör betöltése erősen paticsos, omladékos. A gödröktől közvetlen D-re két, közel 10 m² alapterületű, négyzethez közelebb álló formájú, amorf alakú épület is előkerült (SNR 42, 43), amelyek alján kerek alakú cölöphelyeket bontottunk ki. Mindkét épületben gödörszerű beásásokat figyeltünk meg. Az SNR 42 alján helyenként keményre letaposott padló volt, az objektum É–ÉK-i sarkánál pedig hét nagy méretű anyagnehezék feküdt. Az SNR 20 méhkas alakú, 1 m mély gödör betöltésében, 53 és 84 cm mélységben egy nő és egy férfi vázát bontottunk ki. A két váz a gödör két szélén, a méhkas alakú öblösödésben feküdt. A férfi váza hiányos (a lábszárak hiányoznak, a koponya lefelé fordulva), a csontokon TBC-re utaló elváltozásokat figyeltünk meg. A lentebb fekvő női vázcsontok anatómiai rendben helyezkedtek el, azonban helyzete alapján úgy tűnik, hogy bedobták a gödörbe. A leletanyag nagy részét az edénytöredékek alkották, amelyek között két alapvető típust lehetett elkülöníteni egymástól: vastag és vékonyabb falú. A vastag falú, kerámiazúzalékkal soványított anyagú töredékek főként nagy méretű, ferdén kihajló, lekerekített peremű tárolóedényekhez tartoztak. Belső felületükön sokszor látni lehet az ujjsimítás nyomait. A vékonyabb falú töredékek felülete általában kívül és/vagy belül fényezett. Az előkerült edénytöredékek tárolóedényekhez, tálakhoz, bögrékhez, szalagfüles edényekhez, apró, átfúrt bütyökfüles bögrékhez vagy tálakhoz tartozó darabok. Előkerült egy miniatűr bögre háromnegyed töredéke, illetve néhány *omfaloszos* aljú bögretöredék is. A díszítések között a legáltalánosabb a kannelúra, de előfordult bekarcolt egy- vagy többsoros cikcakk vonaldíszítés; kis méretű, kerek alakú benyomkodással díszített peremtöredék, vízszintes irányú bütyökfülek, apró, kerek alakú bütykök, illetve egy belső oldalán karcolt díszű bögretöredék is. A fülrész kialakítása is többféle: perem fölé magasodó, keskeny, vaskosabb, szélesebb, átfúrt bütyök. A kerámia mellett nagy méretű agyagnehezékek, megmunkált kőeszközök (dörzs-, őrlőkő), állatcsontok és nagy mennyiségű áglenyomatos tapasztás, továbbá egy orsógomb került felszínre.

Hét *középkori* temetkezést is feltártunk a terület ÉK-i, középső részén. Az általunk feltárt sírok közül kettőt (SNR 25, 27) már 1996-ban kibontottak. A megközelítőleg Ny–K-i tájolású temetkezések egy csoportban helyezkedtek el. Az 1996-ban feltárt sírok hasonló tájolásúak voltak, elhelyezkedésük pedig nagyon változó: voltak sorokban és kisebb csoportokban fekvő sírgödrök. Összesen öt sírban találtunk a szántással megbolygatott vázakat, azonban csak két sírban voltak mellékletek. Az egyik sírban egy bronz gömbsorcsüngős fülbevaló, illetve a mellrészén rossz megtartású üveggyöngyök (nyaklánc) feküdtek. Egy másik sírban, a koponya felszedésekor egy bronz háromgömbös fülbevalót, egy vaskést, illetve a fejhez helyezett, bekarcolt vonalkötegdíszes fazekat leltünk. A leletek alapján a sírokat a 10–11. századra keltezzük.

Az egyik kutatóárokban, amely a feltárási terület ÉNy-i részén húzódott, egy kettőskereszt díszítésű bronz fejesgyűrűt találtunk. A gyűrű a 14. századra keltezhető, azonban az említett kutatóárok betöltése bolygatott, visszatöltött volt.

Az ásatás munkatársai: Litauszki Zoltán, Barta Gábor régésztechnikusok. A szakmai és a kézi munkát az Ásatárs Kft látta el, a geodéziai és térinformatikai munkát az Archeoline Kft végezte el. A restaurált leletanyag a miskolci Herman Ottó Múzeumba került.

Gallina Zsolt

199. Kőszeg, Jurisics vár (KÖH 41753)

(Vas megye) **Kk, Kú, Ú, I**

A Jurisics-vár külső udvarának csapadékelvezetése és a burkolat cseréje kapcsán régészeti szakfelügyeletet folytattunk a várárok és a vár külső, valamint belső udvara területén, 2014. augusztus 19. és október 10. között.

Az elővár hídjától É-ra kialakított akna helyén egy vegyes falazatú, főképp csatári palából, kisebb részt téglából álló fal

egy szakasza került elő (1. fal). A fal iránya pontosan nem határozható meg, de a híd alatt jelentkező falmaradvány miatt lehetséges, hogy egy a hídnál korábbi fal sarka lehetett.

A várat É-ról kerülő árokszakasz várhoz közeli részén, a két várat összekötő híd K-i részénél egy csatári kőből épített, 70 cm vastag, Ny–K-i irányú, szintén ismeretlen korú falat találtunk (2. fal). Az itt ásott árokszakasz bolygatott, törmelékes talajba mélyed, kidobott földjéből 17–19. századi virágmintás kályhacsempéket, korsónyakat és más kerámiatöredékeket gyűjtöttünk és kevés állati és emberi csontot figyeltünk meg. Az árok a két vár között indul, itt épített emlékeket (a két vár között, a hídtól D-re húzódó, vastag erődítésfal nyomait, vagy arra utaló jeleket) nem sikerült megfigyelnünk. Rétegződése kék agyaggal kevert újkori törmelékes feltöltés.

Az elővár É-i részén ásott Ny–K-i irányú főág mélysége a burkolatbontás utáni szinttől 70–80 cm. A Marcipán múzeum bejáratától kb. 4 m-re Ny-ra, egy cáki kövekből épült, 90 cm vastag, É–D-i irányú falszakaszt találtunk (3. fal). Habarcsa sárgás színű homokos kavics. Az udvar feltöltéséből késő-középkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Az elővár DNy-i részén, szintén bolygatott rétegekkel fedve került elő a 4–6. fal. Az É–D-i irányú, 80 cm vastag fal a 4-es, az erre merőleges, a 1824/1-es hrsz.-ú épület közepe táján elhelyezkedő, L alakú, 50 cm vastag, korábban már közmű által bolygatott falszakasz az 5-ös számot kapta. A 6. falszakasz az 5. faltól 1,60 m-re került elő, iránya Ny–K.

Az udvar ÉK-i sarkában 1,20 m mélységig csak planírozási rétegeket tudtunk megfigyelni. A 1824/4-es hrsz-ú épületrész ÉK-i sarkának közelében, 50 cm mélyen, egy csatári kőből falazott, belső oldalán talán vakolt falsarkot találtunk (7. fal). A fal egy szakaszát egy korábban letett gázcső árkával vágták át. Ettől a falsaroktól DK-re került elő az ÉNy–DK-i irányú 8. falszakasz, amely 60 cm mélyen jelentkezett és legalább 1,80 m vastag.

A 9., csatári kőből épült falszakasz az udvar DK-i részén, a bástyától ÉNy-ra, 20 cm mélységben került elő. Ettől pár m-rel nyugatabbra, egy nagyjából Ny–K-i irányú, korábbi bolygatás miatt már sérült falszakaszt is találtunk (10. fal).

Az udvar D-i részén, az 1824/1 hrsz-ú épület Ny-i vége közelében, a 4. és 5. fal között egy újabb falszakasz került felszínre (11. fal). Iránya K–Ny, vastagsága 66 cm. Meglévő szakaszának É-i felét korábban már megbolygatták.

Ugyanezen épület K-i homlokzata előtt, azzal párhuzamosan, 15 m hosszan egy vagy kettő falszakaszt találtunk (12. fal), amelyet a beruházással kikerültünk.

Az elővár K-i kapuja alatti járószint és a kapuhoz vezető híd is meg lett bontva a csapadékelvezető csatorna kiépítéséhez. A 0,6–0,8 m széles, 0,8–1 m mély és 10 m hosszú árok egy régi csatorna nyomvonalán haladt. Eredetileg téglákból és csatári kövekből készült, majd egy széles betoncsőben folytatódott. A kapu Ny-i nyílása alatt egy középkori eredetű, csatári kövekből rakott, körülbelül 2,2–2,4 m széles, É–D-i irányú, kívül-belül vakolt falszakasz került elő (13. fal). A falat a korábbi közművek készítésekor roncsolták, illetve követ részben felhasználták a csatorna készítéséhez. A kapunyílásra merőleges falszakaszt újkori feltöltés vette körül.

A csatornaárok innen a kapu középtengelyében futott, majd a K-i kapunyíláson kilépve a meglévő T-Com akna mellett É felé fordult és a hídkorlátot áttörve köt bele a már meglévő csatornába. A hídtest rendezetlenül rakott csatári kövekből állt, boltívet nem lehetett megfigyelni.

A belső vár udvarán futó, 0,5 m és 0,6 m mély feltöltésben futó árkokban épített emlékeket nem találtunk, azonban az udvar különböző pontjain három kőemlék, egy kőgolyó, egy hasáb alakú és egy íves faragott kő került elő.

Munkatársak: Kőszegi Ádám régésztechnikus-gyűjteménykezelő, Isztin Gyula régésztechnikus-geodéta, Lukács Gábor geodéta és Czöndör János ásatási technikus.

Anderkó Krisztián – Pap Ildikó Katalin

200. Kőszegdoroszló, Római katolikus templom (Szent Márton templom) (KÖH 69003)

(Vas megye) **Á, Kk**

Helyszíni szemlét végeztünk 2014. december 16-án a Kőszegszerdahelyi Római Katolikus plébánia kőszegdoroszlói Szent Márton titulusú, régészeti és műemléki védelem alatt álló templománál, amelyet ekkor Nemes András művészettörténész kutatott. Az elsőként 1279-ben említett templom az írott források szerint a Kőszeghegyalja legrégebbi egyházi épülete.

A helyszíni szemlére azért volt szükség, mert a belsőben folytatott festő-restaurátori és a homlokzaton történt falkutatás mellett, az épület eredeti küszöbszintjének meghatározására is sor került. A D-i oldalon, a korábbi D-i bejáratnál lemélyített kis szondával a mai felszín alatt mintegy harminc cm-re található meg a D-i kapuhoz tartozó küszöbszint, melynek helyét dokumentáltuk.

Munkatárs: Kőszegi Ádám régésztechnikus-gyűjteménykezelő.

Pap Ildikó Katalin

201. Kunágota, XX.-dűlő É-i széle (KÖH 1467)

(Békés megye) **Ő, Á**

A Medgyesegyháza szennyvíztisztító telep bővítése beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan 2014. november 12-én végeztünk terepbejárást a szennyvíztisztító telep közvetlen környezetében fekvő területeken.

A terepbejárás eredményeként a már ismert XX.-dűlő É-i széle lelőhely kiterjedése megnőtt. A lelőhelyről őskori és Árpád-kori leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Bottyán Katinka és Hrabák Zita.

Harkai István

202. Kunágota határa

(Békés megye) **Ő, R, Sza, A, Á**

A Békés megyei ivóvízminőség-javító program – vízbeszerzés és víztisztítás, iszapkezelés tervezési és kivitelezési munkái – battonyai mellékág (Kunágota, Lökösháza, Kevermes, Dombiratos, Kisdombegyház, Magyardombegyház, Battonya) távvezeték megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást. A tervezett beruházás terepbejárással vizsgált szakaszai Battonya, Magyardombegyház, Kunágota, Dombiratos, Kevermes és Lökösháza területén kerültek megvalósításra.

Kunágota határában összességében három új régészeti lelőhelyet: *Újhelyi-dűlő II. (KÖH 87473)*, *Újhelyi-dűlő III. (KÖH 87475)*, *Újhelyi-dűlő IV. (KÖH 87477)*, és egy régészeti érdekű területet (RÉ5) sikerült lokalizálnunk, melynek során őskori, kora rézkori, szarmata, avar kori és Árpád-kori leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Bottyán Katinka, Hrabák Zita, Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Pál Róbert és Szabados György.

Harkai István

203. Kunmadaras, Ecse-halom (KÖH 32725)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) **R**

A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság támogatásával és több tudományos intézmény[38] összefogásával 2012-ben lehetőség nyílt rá, hogy elinduljon az Ecse-halom természettudományos vizsgálata. 2012 és 2014 között megtörtént a halom zavartalan geológiai magfúrásából származó minták kiértékelése. A komplex geoarcheológiai elemzés során – a felhasznált természettudományos módszerek és a fellelhető történeti dokumentumok segítségével – igyekeztünk minél részletesebb és árnyaltabb képet adni a kurgán építésének körülményeiről, a korszak természeti viszonyairól, valamint az elmúlt ötezer esztendő környezettörténetéről. Ehhez a geomorfológia, szedimentológia és geokémia, mikrofaciológia (mikromorfológia), régészeti sztratigráfia és kurgánmorfológia, térinformatika, abszolút kronológia (radiokarbon), fitolitelemzés, paleobotanika (pollenanalízis), tájtörténet, botanika (florisztika és cönológia), valamint a természetvédelmi kezelés és természeti állapotfelmérés módszereit használtuk fel.

Az Ecse-halmot alapvetően szikes mocsárrétek, legelők veszik körül. Két település, Karcag és Kunmaradaras határvonalán áll, e mentén középkori eredetű út vezet keresztül, mely a több évszázados használat miatt löszmélyútként mélyed a halomtest központi részébe. A 20. század során a halom további torzításon ment keresztül, D-i felét felszántották, majd rizsföldként használták, végül katonai megfigyelőtornyot telepítettek rá. A halom felszíne ennek ellenére viszonylag jó állapotú, regionális szinten jelentős, fajgazdag löszpusztagyepet és nyomokban löszfalnövényzetet őriz.

A késő rézkorban a keleti eredetű nomád közösség, a Jamnaja-kultúra által emelt kurgánt két felhordási szint alkotja. Az első réteget a Kr. e. 3. évezred végén hordták fel, majd újabb szinttel magasították meg azt. A felhordási rétegek a halom közvetlen környezetéből származnak, de lokális viszonyaikból kifolyólag eltérő tulajdonságokkal rendelkeznek, mint a jelenlegi környezet talajai. A kurgán tömegének kialakításához vízhatású réti, csernozjom jellegű és szikes talajokat egyaránt felhasználtak. A fúrási szelvényben a szemcseméret-eloszlásra a finomkőzetliszt frakció dominanciája a jellemző.

A halom kialakításával a Jamnaja-közösség megváltoztatta a lokális földtani, hidrogeológiai, geomorfológiai viszonyokat, ennek nyomán gyakorlatilag egy folyamatosan száraz, szigetszerű felszínt hoztak létre egy időszakosan víz borította, mocsaras környezetben. Ennek hatására a halom szűkebb környezetében a talajképződés földtani és hidrogeológiai feltételei, valamint biológiai lehetőségei (például a növényzeti borítás) alapvetően megváltoztak, így egy mesterséges, szigetszerű, száraz élőhely alakult ki, valamint már a Kr. e. 2. évezred végétől tipikus csernozjomképződés indult meg a felhalmozott talajanyag felszínén, melyet a löszsztyepp kialakulását követően a növényzet felszíni záródása kísért.

Munkatársak: Czukor Péter, Csathó András István, Náfrádi Katalin, Páll Dávid Gergely, Persaits Gergő, Roderick B. Salisbury, Sümegi Balázs Pál, Szilágyi Gábor és Törőcsik Tünde.

Sümegi Pál – Bede Ádám

204. Kunszentmárton, Koplaló (KÖH 72737)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) **Sza**

Az M44 autópálya Tiszakürt-Kondoros között létesítendő szakaszán, előzetes régészeti dokumentáció készítése során próbafeltárást végeztünk 2014. november 13 – 14-én, illetve november 20-án, melynek során 3 szondaárkot nyitottunk meg.

A megnyitott három szondaárokban 40 – 50 cm mélységben jelentkezett a sárgásbarna, agyagos altalaj. A régészeti jelenségek közvetlenül a humuszréteg alatt kerültek elő.

A településhez köthető objektumok legnagyobb hányada gödör volt, melyek többségéből csak kormeghatározásra alkalmatlan állatcsontok kerültek elő, azonban betöltésük alapján feltételezhetően ezek is régészeti korúak lehettek. Az előkerült kerámiaanyag jelentős része jellegtelen, kézzel formált töredék volt, csupán egyetlen gödör betöltéséből származik egy nagyobb, korongolt, jó minőségű szürke szarmata edény töredéke, mely egyértelműen meghatározza a településrészlet korát.

A próbafeltárás eredménye alapján – mind az objektumokból előkerült leletanyag, mind a helyszínen megfigyelt domborzati viszonyok alapján – úgy tűnik, hogy a szondaárkokban előkerült jelenségek a korábban is ismert Koplaló lelőhelyhez tartozhatnak. Ezáltal, annak a lelőhelynek a kiterjedése Ny – ÉNy-i irányban tovább bővült.

A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a szolnoki Damjanich János Múzeumban kerül végleges elhelyezésre.

A feltárás munkatársai: Bottyán Katinka, Pál Róbert, Szabados György régésztechnikusok, Molnár Zsolt geodéta.

Benedek-Bene Zsuzsanna

205. Kupa határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, U, Kö**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.

Fecske-dűlő V. (KÖH 88211): A lelőhely Kupa falutól DK-re, a Vadász-pataktól K-re, az Őr-hegy lábánál található. A 30×40 m-es területén szórványos őskori és középkori lelőhelyet azonosítottunk.

Fecske-dűlő VI. (KÖH 88213): A lelőhely Kupa falutól DK-re, a Vadász-pataktól K-re, az Őr-hegy lábánál, a Fecske-dűlő V. lelőhelytől 200 m-re, D-re található. Az 50×40 m-es területen szórványos középkori lelőhelyet azonosítottunk.

38 Móra Ferenc Múzeum, Szeged; Szegedi Tudományegyetem, Természettudományi és Informatikai Kar, Földtani és Őslénytani Tanszék; Magyar Tudományos Akadémia, Ökológiai Kutatóközpont, Ökológiai és Botanikai Intézet, Vácrátót; Magyar Tudományos Akadémia, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Régészeti Intézet; Vienna Institute for Archaeological Science, Vienna, Austria.

Pap-erdő (KÖH 88215): A lelőhely Kupa falutól ÉK-re, a Kupai-Vadász-pataktól K-re, az ÉK–DNy irányú gerinc D-i teraszán található. 30×30 m-es területén szórványos neolit kerámiát gyűjtöttünk.

Sirmány (KÖH 88221): A lelőhely Kupa falutól Ny-ra a Vadász-pataktól Ny-ra, a Kupát Tomorral összekötő földúttól É-ra, közvetlenül a kertek alatt található. Egy 40x30 m-es terülten szórványos őskori lelőhelyet azonosítottunk.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

Fekete László

206. Kurd határa
(Tolna megye) **Ő, Lt, Kö**

A Dombóvár és térsége ivóvízminőség-javító program tárgyú projekt kivitelezése érintette az alábbi lelőhelyeket, amelyeket az október 30. és december 20. között végzett régészeti szakfelügyelet keretében figyeltünk meg.

Csurgópuszta (KÖH 92289): A Kapos völgyéből enyhén kiemelkedő kis domb a vasúti átjáró és a Csurgópusztai-árok közötti szakaszon van. Azon a részen, ahol a bekötő út kiér a bevágásból az eredeti felszínre, a vízvezeték árkának ásása során három régészeti korú kemence került elő. Az első kemencéből kelta edénytöredékek kerültek elő. Belsejét egy közepén futó 20 cm széles, erősen átégett borda osztotta két részre, ami arra utal, hogy ez eredetileg egy edényégető kemence volt, amelynek felső részét már elszántották. Átmérője mintegy 120 cm volt. A másik kemence, téglalap alakú, lekerekített sarkú, 70x90 cm nagyságú volt, fala, oldala mintegy kétujjnyira átégett. Betöltésében csak pár középkori oldaltöredék volt. A harmadik, több mint 1 m átmérőjű, kerek kemence aljának tapasztásába őskori edények oldaltöredékeit tették.

A megfigyelt objektumok melletti szántáson az új típusú talajműveléssel teljesen ledarált, alig felismerhető őskori és kelta edénytöredékek figyelhetők meg.

Leperdi rét (KÖH 92295): A Kurd és Gyulaj határán futó ivóvízvezeték nyomvonala a Leperdi-rét nevű részen egy kis dombot vágott át. A Kapos árteréből alig kiemelkedő kis magaslat területén 11 lemélyedő objektum foltját figyeltük meg, betöltésükből rendkívül kevés és jellegtelen őskori, kézzel készült kerámia töredéke került elő. A szokatlanul szegényes leletanyag és a mély fekvés a hely időszakos őskori használatára utal.

Szabó Géza

207. Lad, Szabadság tér
(KÖH 89003)
(Somogy megye) **Ró?, A?**

Lad belterületén 2014. július 25-én, emberi csontokat és egy gyöngydarabot találtak, amiről a barcsi rendőrkapitányságot értesítették. Miután intézményünk (Rippl-Rónai Múzeum Kaposvár) is értesítést kapott, 2014. augusztus 7-én a rendőrséggel kilátogattunk a helyszínre. A csontokat és a talált gyöngyöt átvettük, az utóbbi valószínűleg avar kori, esetleg római lehet. A telek tulajdonosa megmutatta a sír helyét. Amennyire még megállapítható volt, szabályos sírgödörben, Ny–Ki tájolással temették el az elhunytat.

Munkatárs: Nyári Zsolt.

Molnár István

208. Lak határa
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, B**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.

Dél (KÖH 88229): A lelőhely a falutól 150 m-re, D-re, az út K-i oldalán található. Egy 20×30 m-es területen szórványos neolit korú kerámiát és obszidián leleteket gyűjtöttünk.

Út alja-földek 1. (KÖH 83281): A lelőhely a falutól É-ra, az út mentén, a Vadász-pataktól Ny-ra, az Út-alja tető lábánál található. 600×80 m-es kiterjedésű, igen intenzív bronzkori (pilinyi kultúra) lelőhely.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

Fekete László

209. Ládbesenyő, Nyugat
(Pincék alja, Alsó kenderföldek)
(KÖH 88225)
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, Kk**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán, Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között, majd október 30-án végeztük.

A lelőhely Ládbesenyő falutól Ny-ra, a Besenyei-pataktól É-ra, a Református templomtól 200 m-re, É-ra található. Két földút kereszteződésében szórványos, meghatározhatatlan korú leleteket gyűjtöttünk.

A lelőhely ismételt bejárása során, október 30-án megállapítottuk, hogy a lelőhely az előzőekben megfigyeltnél jóval nagyobb: A szántott területet, melyet vizsgálhattunk, É-ról a pincék, D-ről és K-ről földút, míg Ny felől egy tanya határolja. A bejárt terület nagysága: 250 m (ÉNy–DK)×130 m (ÉK–DNy), a lelőhely azonban ennél nagyobb kiterjedésű is lehet. Elképzelhető, hogy egy késő bronzkori erődített vagy magaslati település alacsonyabban fekvő szélét találtuk meg. A bejárás során bronzkori és 15–16. századi leleteket gyűjtöttünk: 26 késő bronzkori kerámiatöredéket, 1 pattintott követ (obszidián), 1 bronzkori paticsot, 1 bronzkori padló- vagy kemencetapasztást; 22 db 15–16. századi kerámiatöredéket, 1 fenőkövet és 1 cseréppipatöredéket).

Munkatársak: Horváth Antónia, Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Óvári Gábor, Simon József és Toronya Zsolt.

Fekete László – Csengeri Piroska

210. Lébény, Mécséri utca (Dózsa Gy. utca 70.) (KÖH 24351)
(Győr-Moson-Sopron Megye) **I**

2014. szeptember 24-én régészeti megfigyelést végeztem Lébény belterületén a Dózsa György út 70. sz. telken (hrsz. 1944). A telken a közelmúltban lakóépület állt, pince nélküli ház, illetve könnyűszerkezetű gazdasági épületek. A lakóépület elbontása részleges volt, az utcafronti részét meghagyták, a bővítés ehhez illeszkedik. Az alapárok mélysége 100 – 110 cm, szélessége 40 cm volt. Az udvarban két beton kútgyűrű, illetve több nagy kiterjedésű gyökérzettel rendelkező fa is vágta az esetleges régészeti jelenségeket. Bár a közvetlen környékről, szomszédos telkekről, beépítetlen területekről 2002-ben nagy mennyiségű Árpád-kori cserepet gyűjtöttünk, illetve a terület határos a Göbeháza lelőhellyel (neolit-, illetve Árpád-kori településnyomok), ezen a telken mindössze egy objektumot figyeltünk meg. A telek K-i oldalán húzott alapárok K-i falában volt megfigyelhető egy 40 cm mély, 80 cm széles gödör metszete, amelynek betöltése világosbarna agyagos volt, tisztán elvált a sárga agyagos altalajtól, amely a telken 20 – 40 cm mélységben jelentkezett. A gödör a kutatóárok Ny-i oldalán nem folytatódott, leletanyag nem került elő, rábontásra pedig nem volt lehetőség, hiszen közvetlenül a telekhatáron volt megfigyelhető, az objektum átnyúlik a Dózsa Gy. út 72. (beépített) telek területére. A telken a fenti objektumon kívül egyéb régészeti lelet, objektum vagy jelenség nem került elő a megfigyelés során.

Aszt Ágnes

211. Lőkösháza határa
(Békés megye) **Szk, A**

A Békés megyei Ivóvízminőség-javító program – vízbeszerzés és víztisztítás, iszapkezelés tervezési és kivitelezési munkái – Battonyai mellékág (Kunágota, Lőkösháza, Kevermes, Dombiratos, Kisdombegyház, Magyardombegyház, Battonya) távvezeték megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást 2014. szeptember 29. és október 2. között.

Lőkösháza területén két új régészeti lelőhelyet sikerült lokalizálnunk.

Pártos-halom-dűlő I. (KÖH 87505): szkíta leletek.

Pártos-halom-dűlő II. (KÖH 87507): a lelőhelyekről avar kori leleteket gyűjtöttünk.

Harkai István

212. Madaras, Kígyós-főcsatorna (KÖH 87829)
(Bács-Kiskun megye) **Lt(?), A, Á**

A Felső-Bácskai Ivóvízminőség-javító program – vízellátó vezeték beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan Madaras és Katymár külterületén végeztünk terepbejárást, 2014. október 20-án.

Madaras határában egy korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet regisztráltunk, melyről kelta(?), avar kori és Árpád-kori leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Bottyán Katinka, Hrabák Zita, Kovács Sándor és Szabados György.

Harkai István

213. Magyardombegyház határa
(Békés megye) **Ő, Sza, A**

A Békés megyei Ivóvízminőség-javító program – vízbeszerzés és víztisztítás, iszapkezelés tervezési és kivitelezési munkái – Battonyai mellékág (Kunágota, Lőkösháza, Kevermes, Dombiratos, Kisdombegyház, Magyardombegyház, Battonya) távvezeték megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan, 2014. szeptember 29. és október 2. között végeztünk terepbejárást.

Magyardombegyháza területén három új régészeti lelőhelyet és egy régészeti érdekű területet (RÉ4) sikerült lokalizálnunk.

Cikó-halmi-csatorna (KÖH 87467): szarmata kori lelőhely.

Faluszél (KÖH 87469): őskori és szarmata kori lelőhely.

Temető (KÖH 87471): őskori és avar kori lelőhely.

Munkatársak: Bottyán Katinka, Hrabák Zita, Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Pál Róbert és Szabados György.

Harkai István

214. Magyaregres, Törökhagyás (KÖH 85291)
(Somogy megye) **Á, Kk**

A leletmentés előzménye: Jutai Dénes magyaregresi lakos 2013. január 8-án embercsontokat, téglatöredéket, vastárgyat és 4 koporsószeget hozott be a kaposvári múzeumba, melyeket a településtől K-re, a temetőbe vezető úttól D-re, az ún. Törökhagyás nevű részen talált. Elmondta, hogy ezen a helyen nagyobb földmunka folyik, sok téglát és embercsontot lehet találni.

Helyszíni szemlét tartottunk 2014. január 9-én, és megállapítottuk, hogy középkori templomot bolygattak meg. A templomtól K-re és ÉK-re nagyon sok embercsont látszik a felszínen, a munkálatok során legalább 15 – 20 sírt elpusztíthattak.

Leletmentést végeztünk 2014. március 27-én és április 2-án, aminek során feltártuk a szentély alapozását. Bár a földkitermelés több helyütt megbolygatta, a többszögű, 13 – 14. századi szentély formája jól kirajzolódott. Sárga agyagos alapozáson, két méretű (kisebb és nagyobb) téglákból épült, a habarcsozás vastag. A kisebb méretű téglák túlsúlyban vannak, a nagyobb méretű téglák jó része töredékes, nem eldönthető, hogy a gépi munka bolygatása miatt, vagy eleve töredékesen építették be őket. A szentély ÉK-i részén a támpillér jó állapotban maradt meg. A hajó É-i, D-i és Ny-i fala a fel nem tárt, gyepes domboldalon őrződött meg. Feltételezésünk szerint, a templom falai magasan megmaradhattak. A szentély DNy-i és ÉNy-i részén magasan megmaradt rész esetleg a diadalív alapozása lehet. A szentélytől É-ra, kisebb, sekély alapozású toldaléképület (sekrestye vagy ossarium) került elő, melyet egy szögben törő fallal kötöttek össze. A leletmentés során kevés kerámiatöredéket, néhány festett vakolatdarabot, bronz kódexkapcsot, érméket és vastárgyakat találtunk.

Munkatársak: Aradi Csilla és Molnár István régész, Nyári Zsolt rajzoló, Brányik Sándor és Cserép Tamás technikus.

Németh Péter Gergely

Makó, Dáli-ugar, M43 40., M43 autópálya HT 43. (KÖH 52735)
(Csongrád megye)

A részletes tanulmányt lásd: Sóskuti Kornél: Középső bronzkori, szarmata, avar-, Árpád-kori településnyomok, valamint szarmata

és avar kori temetkezések Makó, Dáli-ugarról. (Előzetes jelentés az M43, 40., HT 43. lelőhelyen végzett régészeti feltárásról) RKM 2011–2014, 76–96.

215. Makó, Gerizdes (KÖH 88849)

(Csongrád megye) **Ő, Sza, Á**

A Móra Ferenc Múzeumot 2014. február 20-án értesítették, hogy a Makó, 6128, 6136, 6138 és 10683 hrsz.-ú ingatlanok villamosenergia-ellátásának kivitelezése során, a Nyizsnyai és a Velnök utca kereszteződésétől D-re, a Nyizsnyai utca D-i folytatásában, az itt átvezető út mentén (Ny-i oldalán), árokásás során csontvázat találtak.

A következő napon megtekintettük a helyszínt, és azt tapasztaltuk, hogy a sírt (1. objektum) igen megbolygatták, a csontokat jórészt kiszedték, azonban a munkások elbeszélése alapján így is pontosan lehetett rekonstruálni a sír helyzetét és mélységét: ÉNy–DK-i tájolás; a mai talajszinthez viszonyítva 0,8 m-es mélység. Kis mértékben az árok mindkét falában lehetett követni a sírt, így kis felületen a törzsrészhez tartozó, *in situ* csontokat is sikerült kibontani. Az árokból kitermelt földben szórványként találtunk egy szögletes átmetszetű vas koporsószeget (vagy fémtárgyat) is, mely szintén a sírhoz tartozhatott.

Aznap folyamatosan nyomon követtük a kivitelezési munkálatokat, ennek fejleményeként az előző sírtól 8 m-re, DK-i irányban újabb sír (2. objektum) került elő, mely tájolásában és mélységében is megegyezett az előzővel. Az árok falát kibővítve a teljes sír feltárását el tudtuk végezni, a sír pontos körvonalait azonban nem lehetett megfigyelni. A nyújtott vázas rítusban eltemetett halott egy fiatal nő volt, mellékletei: a bal kéz egyik ujjpercén egy bronz pántgyűrű, a tarkó alatt egy bronz hajkarika.

A lelőhely fekvése, a sírok tájolása és leletanyaga alapján az itt húzódó Maros-parti dűnesor legmagasabb pontján egy kora Árpád-kori soros temető található, melynek pontos kiterjedése egyelőre nem ismert.

A Makó belterületétől közvetlenül DK-re fekvő Gerizdes nevű határrészt (kiskerteket és szántókat) 2014. február 21. és 25. között bejártuk, hogy megállapítsuk, felszíni településnyomok is találhatók-e a területen, és ha igen, milyen kiterjedésben. Ugyanis ez a határrész korábban nem szerepelt a nyilvántartott régészeti lelőhelyek között, a terület geomorfológiai viszonyai és a Nyizsnyai utca D-i végénél előkerült sírok azonban arra mutattak, hogy településnyomok is lehetnek a közelben.

A nagy kiterjedésű lelőhely a geomorfológiai viszonyokat jól tükrözi, a Velnök utcával párhuzamosan, DNy–ÉK-i irányban, hosszúkás alakú foltként jelentkezik. Minden részén gyenge intenzitású, azonban egy-egy ponton (elsősorban a Ny-i végén) enyhén sűrűsödnek a felszíni leletek. A szarmata népesség kerámiatöredékei egyöntetűen, végig jelen vannak, őskort és az Árpád-kort azonban csak a Ny-i, 300 m hosszúságú részen találtunk. Az Árpád-kori leletanyag valószínűleg a középkorban a Maros jobb partján állt Velnök faluhoz tartozik. A lelőhely K-i felét az itt található bányagödrökkel már korábban elpusztították, a meglévő csekély kiterjedésű, érintetlen részek azonban terepbejárásra alkalmatlanok voltak a növényzeti borítás miatt. Ezért a lelőhely K-i határának meghatározásánál a bányagödrök széleit vettük alapul. Ugyanígy alkalmatlanok voltak a bejárásra a belterületi házak telkei, így a lelőhely É-i szélének egyes szakaszait a belterület szélénél határoztuk meg.

Munkatársak: Nagy Judit régész, Bereczki Balázs régésztechnikus.

Bede Ádám

216. Mecsér, Kövecses-dűlő II. (KÖH 85207)

(Győr-Moson-Sopron megye) **Kö?**

A Mosoni-Duna jobb parti töltésépítési munkálatai során (ÉDU-1 projekt), 2014. január 10-én régészeti megfigyelés mellett lehumuszolásra került a 30+569–31+800 km szelvények közötti szakasz, mely Mecsér településtől kb. 500 m-re, DNy-ra, közvetlenül a Mosoni-Duna É-i partján található.

A szakfelügyelet során egy nagy méretű körárok foltja rajzolódott ki a homokos altalajban, melynek feltárását január 13-án elvégeztük. Az árok É-i szakasza részben kívül esik a nyomvonalból, oldala szűkülő, alja ívelt, átlagos mélysége 50 cm. Egy kisebb, kézzel formált, atipikus, talán középkori oldaltöredék került elő belőle. A szakaszon más régészeti jelenség nem jelentkezett.

Munkatárs: Dankó Judit.

Czigány Dávid

217. Medgyesegyháza, Kattyán-dűlő (KÖH 87915)

(Békés megye) **Sza, Á**

A Medgyesegyháza szennyvíztisztító telep bővítése beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást a szennyvíztisztító telep közvetlen környezetében fekvő területeken, 2014. november 12-én.

A terepbejárás eredményeként egy új lelőhely vált ismertté, melyről szarmata és Árpád-kori leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Bottyán Katinka és Hrabák Zita.

Harkai István

218. Mezőcsát, Laposhalom (KÖH 16049)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, Sza, Á, Kö

A lelőhelyen a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 4. alprojekt keretében végeztünk roncsolásmentes kutatásokat 2014-ben, illetve a BORBAS (Borsod Region Bronze Age Settlements) projekt keretén belül 2013. szeptember 22. és október 5. között geofizikai (13,5 ha) és geodéziai felmérést (85 ha), szisztematikus felszíni leletgyűjtést (1,25 ha), extenzív terepbejárást (30 ha) és fémkeresős kutatást (1 ha).

A lelőhelyen folytattuk a 2012 őszén elkezdett geofizikai vizsgálatokat. Így összesen 13,5 ha területről állnak rendelkezésre geofizikai felmérések. A vizsgált terület DNy-i sarkában egyértelműen elfogytak a települési jelenségekre utaló anomáliák, így itt minden bizonnyal sikerült megfogni az egykori település szélét. A DK-i sávban feltehetően szarmata körárkos sírok geofizikai lenyomatait láthatjuk. A felszínen található kis számú szarmata kerámia alapján feltételezzük a sírok datálását erre a periódusra. A vizsgált terület ÉNy-i, patakparti sávjában igen markáns, nagy méretű, szabályos geometriai alakzatokat mutató anomáliákat lehet látni. Itt esetleg elképzelhető, hogy a település egyik temetőjét sikerült megtalálni vagy egy nagy méretű tárológödrökkel jellemezhető településrész különül el ezen a területen.

Az összetett szerkezetű bronzkori település magjában és attól Ny-ra 1,25 ha nagyságú összefüggő felületen végeztünk szisztematikus felszíni leletgyűjtést. A leletanyag a hatvani és füzesabonyi kultúrába sorolható. A geofizikai felmérés nem mutatott ki házakat a központi részt körülölelő árkon kívül, a leletanyag

sűrűsödése azonban a Tardon megfigyeltek alapján feltételezi e területen is házak létezését. Bacskai István, a felszíni leletgyűjtéssel részben átfedésben, 0,8 ha területen végzett szisztematikus rendszerben fémkeresős vizsgálatokat, melynek során bronzkori és középkori leletanyag került elő.

A Kölni Egyetem Földrajz tanszékének fúrócsapata (Geographisches Institut der Universität zu Köln) talajmintákat vett a lelőhelyen és közvetlen földrajzi környezetében. Szintén a tágabb környezet rekonstruálása céljából Prof. Kalis Joop Institut für Archäologische Wissenschaften, Goethe-Universität Frankfurt am Main nyugalmazott professzora pollenmintavételezés céljából mélyített talajmintákat a lelőhelytől K-re, a Rigós-patak medrében. 2013 október 19-én a Pazirik Kft. légifelvételeket készített a lelőhelyről, melyekből ortofotó és 3D domborzatmodell készült.

A vizsgálatok alapján a terület egy a korai bronzkor végén és a középső bronzkorban (Kr. e. 2300–1500) lakott összetett szerkezetű település. Központja egy mély árokkal övezett tellszerű, többrétegű települési mag. Itt a korábbi ásatások és a nagy méretű borzvár miatt csak feltételesen lehet házak körvonalait rekonstruálni. Az árok külső részén egy a felszínen is jól követhető külső települési övezet figyelhető meg. Sajnos itt markáns házfoltok nem látszanak a geofizikai képen, de a leletanyag szóródásának koncentrációja jól mutatja a terület intenzív lakóövezet voltát. A külső és belső lakóövet 3 helyen köti össze valamilyen kapu vagy átjáró. A Rigós-ér partján, a felmért terület ÉNy-i részén csoportosulnak a település nagy méretű tárológödrei. Az ezzel átellenes sarkon szarmata körárkos sírok egy csoportja figyelhető meg. A gyűjtött régészeti leletanyag több mint 90%-a a bronzkorhoz kapcsolható. Néhány szarmata töredék mellett a fémkeresős vizsgálatok középkori pénzérméket is eredményeztek, így a területet egy markáns bronzkori település mellett, szarmata temetkezési helyként és szórványosan előkerülő Árpád- és középkori lelőhelyként határozhatjuk meg. A bronzkori település a törvényi szabályozás szerint a földvárak kategóriájába sorolható, így *ex lege* védett.

Munkatársak: Tobias L. Kienlin, Pusztai Tamás, Balogh András, Bacskai István, Joop Kalis, valamint a kölni és a Miskolci Egyetem hallgatói.

Pusztainé Fischl Klára

219. Mezőkövesd határa
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, U, R, B, Sza

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló, Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén. Mezőkövesd határában az alábbi lelőhelyeket jártuk be:

Kelementina Kelet (KÖH 87667): A lelőhely a Lator-patak jobb teraszán, attól 200 m-re, közvetlenül a tardi elágazástól Ny-ra helyezkedik el, keresztülvágja a 3-as sz. főút. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor friss szántás borította, mely közepesen jó látási viszonyokat biztosított. Egy 350×175 m-es területen szórványosan őskori, neolitikus vagy rézkori kerámiatöredékeket és pattintott kőeszközöket gyűjtöttünk.

Nagy-fertő (M3-76. lh) (KÖH 30976): A terület Mezőkövesd DNy-i részén, a Kánya-patak jobb partjánál, attól 50 m-re helyezkedik el, a 2002-ben feltárt terület közvetlen közelében, csak az út K-i oldalánál található. Minden bizonnyal e lelőhely széle az úton átnyúlik a patakig. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor friss szántás borította, mely közepesen jó látási viszonyokat biztosított. Egy 60×70 m-es területen gyűjtöttünk szórványosan neolitikus kerámiákat.

Nagy-fertő Dél (KÖH 87669): A lelőhely Mezőkövesdtől DNy-ra, 600 m-re, a Nagy-fertő nevű terület DK-i részén átvágó villanyvezetékek alatt található, egy egykori mélyedés (tó?) K-i partján. A Ny-i irányba tartó földút átvágja a lelőhelyet. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor friss szántás borította, mely jó látási viszonyokat biztosított. 270×80 m-es területen közepes intenzitással neolitikus (szakálháti csoport) és késő rézkori (badeni kultúra) kerámiatöredékeket, valamint két pattintott kőeszközt és egy őrlőkövet gyűjtöttünk.

Vasút alja Kelet (KÖH 87671): A lelőhely 1,2 km-re, DNy-ra helyezkedik el Mezőkövesdtől, 1,5 km-re, ÉK-re az Ostoros-pataktól, az M3-as autópályától 800 m-re, ÉNY-ra, a környezetéből enyhén kiemelkedő dombháton. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor őszi búza borította, mely közepes látási viszonyokat biztosított. 300×50 m-es területen közepes intenzitással gyűjtöttünk neolitikus kerámiatöredékeket és pattintott kőeszközöket.

Gulya-tó melléke (KÖH 16371): A lelőhely Mezőkövesdtől DNy-ra, az M3-as autópályától DK-re, 1 km-re, egy enyhén kiemelkedő ÉNy–DK-i irányú dombháton helyezkedik el. Átvágja a gázvezeték. Már korábban ismert volt e lelőhely, azonban e terepbejárás által É felé 130×60 m-es területtel bővült. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen beszántott napraforgó borította, mely közepes látási viszonyokat biztosított. Közepes intenzitással bronzkori és római kori (szarmata) kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Farmosi-útra-járó-dűlő I. (KÖH 87673): A lelőhely Mezőkövesdtől DNy-ra, 3,8 km-re, az M3-as autópályától 1,8 km-re, DK-re, egy környezetéből enyhén kiemelkedő dombon helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. 200×80 m-es területen alacsony intenzitással őskori és római kori (szarmata) kerámiatöredékeket és egy pattintott kőeszközt gyűjtöttünk.

Farmosi-útra-járó-dűlő II. (KÖH 87675): A lelőhely Mezőkövesdtől 4,1 km-re, DNy-ra, az M3-as autópályától 2,4 km-re, DK-re, egy környezetéből enyhén kiemelkedő dombon helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. 220×80 m-es területen nagy intenzitással jelentkező neolitikus vagy rézkori és római kori (szarmata) kerámiatöredékeket, egy magkövet és egy csiszolt kőbaltatöredéket találtunk.

Farmosi-útra-járó-dűlő III. (KÖH 87677): A lelőhely Mezőkövesdtől 4,6 km-re, DNy-ra, az M3-as autópályától 2,9 km-re, DK-re, egy környezetéből enyhén kiemelkedő dombon helyezkedik el, a megyehatártól 300 m-re, K-re. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen tárcsázott napraforgó borította, mely rossz látási viszonyokat biztosított. A látási viszonyokhoz mérten közepes intenzitással kerültek elő rézkori kerámiatöredékek és két pattintott kőeszköz egy 480×60 m-es területen.

Szedres Nyugat (KÖH 87679): A lelőhely Egerlövőtől ÉNy-ra, 2,9 km-re, közvetlenül a megyehatár mellett, attól K-re, egy Ny–K-i irányú dombháton helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen tárcsázott búzatarló borította, mely közepesen jó látási viszonyokat biztosított.

280×90 m-es területen nagyobb intenzitással jelentkező rézkori (badeni kultúra), bronzkori és római kori (szarmata) kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Hármas-határ (KÖH 87681): A lelőhely Egerlövőtől ÉNy-ra, 2,2 km-re, a megyehatáron helyezkedik el, egy mocsaras terület K-i partján kiemelkedő enyhe dombon. A lelőhely területének egy része Heves megyébe esik. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen tárcsázott búzatarló borította, mely közepesen jó látási viszonyokat biztosított. 290×90 m-es területen közepes intenzitással jelentkező rézkori és római kori (szarmata) kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Fekete László, Király Ágnes, Miskolczi Melinda, Simon József, Galkó József, Toronya Zsolt, Gregóczki Gergő és Nagy S. József.

Tóth Krisztián

220. Mezőnagymihály, Farkas-tanya (Névtelen halom) (KÖH 16107)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, B, Sza, Á, Kk, Kú**

A lelőhely területén a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 8. alprojekt keretében végeztünk kutatásokat 2014 szeptemberében és októberében.

Extenzív terepbejárást 30 ha területen végeztünk, amiből növényzeti fedettség miatt 8,5 ha volt vizsgálható. Ennek alapján a terület K-i felén egy, az Árpád-kortól a 16. század végéig lakott település található, Ny-i felén pedig bronzkori, majd az ugyanide települt szarmata település. A terület É-i sarkában szórványos neolitikus település nyomaira bukkantunk.

A középkori település temploma a vizsgált terület DK-i részén található, egy, a környezetéből markánsan kiemelkedő dombon. Létét a felszínen nagy mennyiségben található kövek jelzik. A templomhoz tartozó temetőből származó csontok főként a K-i és a Ny-i oldalon kerültek elő. A templom környezetében minimális mennyiségű kerámia volt található, a műszeres leletfelderítés során viszont erről a területről a templomokra és temetőkre jellemző fémanyag nagy számban jelentkezett (gyűrűk, pénzek, könyvveretek).

A középkori falu a templomtól É-i és Ny-i irányban húzódik, L-alakban, környezetéből kiemelkedő magaslaton. Erről a területről kerámiatöredékeket, és nagyszámú vasból készült használati tárgyat gyűjtöttünk. A vizsgálat módszere 50×50 m-es négyzetekben történő szisztematikus leletgyűjtés volt ezen a területen (2,25 ha). Az ÉK-i sarokban a felszínen egy földbe mélyített ház kemencemaradványai látszanak, környezetéből vaskés, pénzérme stb. került elő. A többi házra csak a felszíni kerámia és fémleletek utalnak.

A település É-végében egy – feltételezhetően – kovácsműhely nyomaira bukkantunk. Közepes mennyiségű kerámia mellett kb. 20 kg összsúlyban félkész és kész vas használati eszközöket, szerszámokat és vasbucát találtunk a műszeres leletfelderítés során. A geofizikai felmérés eredménye igazodott a felszíni leletgyűjtés eredményeihez, tehát a település földbe mélyített objektumai jelentkeztek ilyen módon is.

A terület többi részét extenzív terepbejárással, valamint műszeres leletfelderítéssel vizsgáltuk meg. Ennek eredményeképpen megállapítottuk, hogy az ÉNy-i, legmagasabb dombon bronzkori és szarmata településnyom található a felszínen gyűjtött kerámia töredékek, valamint a kisszámú fémleletek alapján. Egy kis területen neolitikus szórványokat is találtunk az É-i részen, így ez a település valószínűleg a most vizsgált területtől É-ra található.

Munkatársak: Bakos Gábor, Fábián Sára, Galkó József, Honti Szabolcs, Kertész Gabriella, Polyák Teodóra, Szegedi Kristóf és a Miskolci Egyetem hallgatói.

Horváth Antónia

221. Mezőnagymihály, Király- vagy Márk-halom (KÖH 80999)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **R**

A lelőhelyen a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 9. alprojekt keretében végeztünk geodéziai (2 ha) és geofizikai felmérést (1 ha) 2014 november 3. és 5. között.

A Márk-halom rézkori kurgánsír. Tetején geodéziai mérőpont található, mely erősen zavarja a geofizikai képet. A környékén látható anomáliakoncentráció talán a központi sírhoz köthető. A kurgán D-i felén további három kör alakú anomália figyelhető meg, melyek későbbi betemetkezések, bolygatások is lehetnek. A kurgántól ÉNy-ra található természetes dombháton található régészeti leletanyag valószínűleg az ide temetkező közösség lakóhelyét jelzi.

Munkatárs: Honti Szabolcs.

Pusztainé Fischl Klára

222. Mezőnyárád határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, U, R, B**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén. Ennek során a település határában az alábbi új lelőhelyeket lokalizáltuk:

Gyeptörés Kelet (KÖH 87663): A lelőhely Mezőnyárádtól DNy-ra, 700 m-re, a 3-as sz. főút közvetlen közelében, attól D-re, a Száraz-tó-ér jobb teraszán helyezkedik el, attól mintegy 300 m-re Ny-ra. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor friss szántás borította, mely jó látási viszonyokat biztosított. Egy 130×80 m-res területen szórványosan találtunk őskori kerámiatöredékeket és pattintott kőeszközt.

Gyeptörés Nyugat (KÖH 87665): A lelőhely a tardi elágazástól K-re, 350 m-re, a 3-as sz. főút mellett, attól D-re, a Lator-patak bal teraszán, a pataktól 100 m-re helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor friss szántás borította, mely közepesen jó látási viszonyokat biztosított. Egy 70×30 m-es területen neolitikus, rézkori, bronzkori kerámiatöredékeket, egy pattintott kőeszközt és paticsokat gyűjtöttünk.

Munkatársak: Fekete László, Nagy Zoltán, Simon József, Galkó József, Juhász Ádám és Toronya Zsolt.

Tóth Krisztián

223. Mélykút, Kígyós-főcsatorna nyugat (KÖH 85353)
(Bács-Kiskun megye) **Á**

A lelőhelyen végzett kutatás a mélykúti szennyvíztisztító telep építéséhez készített előzetes régészeti dokumentáció során vált szükségessé. A 2014. május 28. és június 3. között végzett munkálatok során 377,5 m² nagyságú terület feltárására került sor, ahol összesen 29 jelenség került elő.

A kutatott területen a felső termőréteg alatt, 30–60 cm mélységben jelentkezett a sárga, laza szerkezetű, homokos altalaj. A szondákban megfigyelhetőek voltak a területen végzett mezőgazdasági munkálatok során keletkezett talajlazító nyomok.

A feltárt objektumok többsége szórt elhelyezkedésű, eltérő méretű árokszakasz volt, funkciójukat az ásatás jellege miatt nem lehetett egyértelműen megállapítani. Az árkokon kívül feltártunk még két kisebb és egy nagyobb gödörrészletet, feltehetőleg egy részben földbe mélyített épület kis részletét, valamint két egymás közelében fekvő nagy méretű kutat, melyekben 120 cm mélységben megjelent a talajvíz. A jelenségekből nagyon kevés leletanyag került elő. Egyértelmű régészeti korú kerámiát két árokban találtunk (SNR 9 és 14). Másik három objektumban pedig kizárólag állatcsontok voltak. A csontok jellege alapján valószínűsíthető, hogy ezek a jelenségek sem újkori beásások. Az SNR 4, kis méretű, szabályos méhkas formájú gödör paticsos, hamus betöltéséből tapasztás- és omladékmaradványok kerültek elő. Ez az objektum szintén régészeti korú lehetett. A régészeti korú objektumok mind a nyilvántartott lelőhely Ny-i határán túl, a beruházási terület Ny-i szélén húzódtak, azaz a korábban ismert kiterjedése bővült. A feltárt jelenségek alapján egy közepes intenzitású Árpád-kori települést sikerült azonosítani a próbafeltárás során.

Munkatársak: Bottyán Katinka, Kovács Sándor, Molnár Zsolt, Pál Róbert és Szabados György.

Herendi Orsolya

224. Méra, Vízre-járó 2. lelőhely (KÖH 90627)
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ró**

A Herman Ottó Múzeum Gyarapodási naplója 1995. évi 2. tételének leírása szerint egy ismeretlen lelőhelyű, II. Theodosius (408–450) solidus került Méráról a múzeum éremtárába. Az eladó elérhetőségi adatainak felkutatása után, 2014. augusztus 18-án, vele együtt helyszíni szemlét végeztünk az aranyérme előkerülésének helyén.

A területet Ny-ról vasútvonal, D-ről a községhatár, K-ről és É-ról a község É-i részének (Felső-Méra) lakott területe határolja. Itt az 1990-es években kukoricaföld volt, ennek rotakapálása közben került elő a solidus. A helyszín meghatározására a találó a falut keresztülszelő Bélus-pataktól kb. 500 m-re Ny-ra, egy, a felületből enyhén kiemelkedő dombon kb. 20 m-es átmérőjű kört jelölt meg. Itt (és e hely közvetlen környékén) nem sokkal a bejárás előtt takarították be a repcét, és tárcsázást végeztek. Az érme megtalálásakor a szóban forgó terület a találó családja tulajdonában volt.

A lelőhelyen és környékén a felszín jól látható, bejárásunk mégis eredménytelenül záródott. Semmiféle régészeti jelenséget nem észleltünk és a találó elmondása szerint ő sem talált itt más leletet az érmén kívül, sem annak előkerülésekor, sem azt követően.

A helyszíni szemlén a találón kívül részt vett még Nagy Zsolt Dezső.

Simon László

225. Milota, Szilas-dűlő (KÖH 89253)
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B**

A Szilas nevű dűlő D-i harmadában egy bronzkarperecet találtak a 2014. január 13-án, Jakab Attila vezetésével végzett terepbejárás alkalmával. Mivel a leletet a szántás kiforgatta, ezért indokolt volt január 15-én leletmentő feltárást végezni a területen.

A depó magjának azonosítása után megkezdtük a rábontást. Tizenegy bronz karperecet sikerült feltárnunk, így összesen – az előbb megtalálttal együtt – 12 lelet került elő (ebből 7 ép). A bontás során egyéb régészeti leletet vagy jelenséget nem sikerült megfigyelnünk.

Munkatársak: Bacskai István és Kiss László.

Toldi Zoltán

226. Milota határa
(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Ő?, B, Sza?**

A Tisza–Szamos–Túr közi tározók tervezett anyagnyerői és töltései területén terepbejárásokat végeztünk. Az alábbi lelőhelyeket dokumentáltuk 2014. január 8-án:

Pece-hát (KÖH 89255): A kijelölt nyomvonal bejárását Milota K-i határán, a Pece-háton kezdtük meg. A nyomvonal itt egy Ny–K irányú csatorna É-i partján halad, melyet mi is követtünk Ny felé. A terület szántó, melyet helyenként őszi vetések tarkítottak. Elindulásunk után nem sokkal került elő a szántásban két darab kézzel formált kerámia (2. sz. lh.). A kis méretű, kézzel formált, sötétbarna és sötétszürke töredékekről nem tudtuk eldönteni, hogy őskoriak, vagy császárkoriak.

Pece-hát 2 (KÖH 89257): Kissé tovább haladva Ny felé, hat kézzel formált kerámia, valamint hét patics látott napvilágot (3. sz. lh). Egy kettős bekarcolt vonallal díszített töredék alapján talán Felsőszőcs-kultúrájú, késő bronzkori keltezésűek lehetnek.

Körösfői Zsolt

227. Miskolc, Szentlélek, Pálos kolostor (KÖH 16762)
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Kk, Kú**

A Herman Ottó Múzeum 2014-ben már harmadik éve folytatta a szentléleki pálos kolostor régészeti feltárását.[39] A kutatás anyagi forrását az elnyert NKA pályázat biztosította.

Az egy hónapos feltárás során a kolostor D-i és Ny-i traktusát, valamint a kerengőfolyosó Ny-i oldalának középső részét vizsgáltuk.

A templom kolostorba vezető bejáratának Ny-i oldalán nyitottuk ki a IV. szelvényt. D-i határát a templom fala jelentette, É-ról a kerengőfolyosó D-i fala zárta le. A szelvény Ny-i oldalán jelentkezett a már azonosított, 16. század első harmadára keltezhető téglapadló. Ettől K-re egy korábban visszabontott, É–D-i irányú kőfalat találtunk, melyre két sorban a téglák rátakartak. Feltételezésünk szerint ez a két sor tégla egy bejárat/átjáró maradványa lehet. A visszabontott fal későbbi, mint a ma is álló templom 14. századra tehető fala.

A visszabontott fallal párhuzamosan egy sárga színű, habarcsos rétegre bukkantunk, mely K-i irányban lejtett. Ettől K-re, szintén egy téglapadló maradványait azonosítottuk. Téglái megegyező méretűek a Ny-i szárnyat fedő padlóban elhelyezet-

39 A korábbi évek feltárásairól a jelentéseket lásd: RKM 2012, 70.; RKM 2013, 81.

tekkel; a Ny-i oldalon tapasztaltaktól eltérően azonban itt É–D-i irányban tették le ezeket. Az itteni padló egy lépcsőfoknyival lejjebb jelentkezett, mint a Ny-i szárnyban lévő. Véleményünk szerint az előkerült agyagos-habarcsos réteg egy fából készült lépcső alapozásának maradványa. Ez a lépcső vezetett a Ny-i téglapadlóról a D-i szárnyban megtaláltra. A lépcsőt minden bizonnyal a 16. században alakíthatták ki; az agyagos réteg ugyanis elfedte a templom D-i falának sárgásfehér színű vakolatát, valamint a visszabontott fal alapozási kiugrását. A téglapadló fektetési rétege alatt egy vöröses színű, agyagos réteget figyeltünk meg, mely szintén nekifutott az S97 falnak. Funkcióját tekintve egy szintet kiegyenlítő rétegnek tartjuk. Elbontása után már az altalajt észleltük.

A kolostor Ny-i zárófalának külső, Ny-i oldalán nyitottuk ki az V. szelvényt, a külső rétegek tisztázására. Itt a kolostor pusztulási időszakához köthető réteget, alatta pedig a 16. századra keltezhető réteget találtunk. Az ez alatti réteg a 16. századinál korábbi jelenség; a Ny-i zárófal vágta ezt a réteget. A szelvény további mélyítése során már az agyagos altalajt találtuk. Ebbe az altalajba ástak bele egy gödröt, mely hő hatására kiégett. A jelenség a kolostor életének legkorábbi fázisához köthető; bontása során Árpád-kori kerámiára bukkantunk.

A kolostor Ny-i traktusának kutatását is tovább folytattuk. A 2012–2013-ban vizsgált területektől É-ra bővítettük ki a II. szelvényt. Az idei ásatási terület építési periódusait a Ny-i szárnyban az alábbiakban foglalhatjuk össze:

Az első időszakban egy négyzetes alaprajzú épület (S120 falakkal) állhatott a területen. Ennek a Ny-i zárófala általunk ismeretlen időben megsérült. Erre a sérült falszakaszra – a fal vonalára – építhették rá a már korábban is feltárt S6-os falat. A hiányzó részek kiegyenlítésére az altalajra egy vörös színű, agyagos, néhol erősen köves, törmelékes réteget fektettek, majd ezen kezdték meg az S6 fal építését. A visszabontott és az újonnan megépített falak egymásra merőlegesek, síkban találkoznak. Ezen a falszakaszon átjárónak nyomát nem találtuk; feltételezésünk szerint É-ról lehetett a bejárat.

Az S6-os fal megépültét követően jött létre az épületrész 2. periódusa, amikor az S6 és S120 falak együtt álltak. Ekkor alakíthatták ki az S120 faltól É-ra elhelyezkedő pincét is. A pince a 14. századra keltezhető; erősen hamus felszínű járószintjéről egy Anjou-kori pénzérme került elő.

A 3. periódus idején már nem volt szükség a pincére. Vélhetően ekkor építették meg az É–D-i irányú, kerengőfolyosót határoló falat is, aminek létesítése során átvágták az S120-as falat. Az egykori pincét két, kövekben igen gazdag réteggel kezdték el feltölteni; ez a feltöltés szolgált a kerengőfolyosó fala alapozásának is. Ennek elkészültét követően a pince feltöltését tovább folytatták. Az S6-os faltól kb. 1 m-re, Ny-ra felhúzták a jelenleg is látható Ny-i falat. A két fal közét feltöltötték, majd az S6-os falat visszabontották. Ezzel párhuzamosan a korábban visszabontott S120-as fal szintjét elérve az egész területet elfedték egy kiegyenlítő réteggel. Ennek tetejére egy vörös színű, agyagos réteget fektettek, mely a rendszeresen megújított padlók alapját képezte. Ezeket a járószinteket a későbbiek során folyamatosan elplanírozták; mi csak a 16. század első harmadára keltezhető téglapadlót és a vele párhuzamosan futó, a cellák padlójául szolgáló, kemény agyagréteget tudtuk megfogni.

A VI. szelvényt a kerengőfolyosó Ny-i részén, a II. szelvénnyel párhuzamosan nyitottuk ki. A kerengőudvar Ny-i fala és a kerengőfolyosó Ny-i fala között feltárt, egyetlen járószintet a 16. század első harmadára keltezhetjük; a vörösesbarna színű, agyagos réteg megegyezik a Ny-i traktusban azonosított utolsó padlóval. A korábbi időszakból származó padlók nyomát – hasonlóan a Ny-i szárnyban észleltekhez – itt sem találtuk. Valószínűnek tartjuk, hogy ezen a helyen is folyamatosan megújították a járófelületet.

A VI. szelvényben kerültek elő a kolostor területén található első sírok is. Mind a négy elhunytat a 16. században helyezhették örök nyugalomra. Elsőként rendellenes fektetéssel – É–D-i tájolásban – egy felnőtt és egy gyermek kettős sírját találtuk meg. A sírhely K-i oldalán elhelyezett felnőtt óvón átkarolta azt a hat év körüli gyermeket, akit valamilyen textíliába csavarva, a fal mellé helyeztek el. Egy későbbi időpontban kialakított, Ny–K-i tájolású sírhellyel megbolygatták a kettős temetkezést; a felnőtt és a gyermek lábait ekkor távolították el a sírból. Még később, de vélhetően a 16. század idején temették el a negyedik elhunytat. Sírhelyét majdnem pontosan a korábbi, Ny–K-i tájolású sírhelyre alakították ki.

Szörényi Gábor András – Miskolczi Melinda

228. Mogyoród, Haraszti-erdő (KÖH 85847)

(Pest megye) **Sza, N**

A B1 D400 kőolajvezeték rekonstrukcióhoz, kivitelezési munkáihoz kapcsolódóan a régészeti lelőhelyet 2014. április 15–16-án tárta fel a szentendrei Ferenczy Múzeum.

A lelőhely egy erdő bevágatában terül el. A lelőhelyről, 26 objektum feltárása során, több korszak emlékei kerültek elő. A feltárást nehezítette, hogy a lehumuszolt rész egyik és másik oldalán a magyar–szlovák gázvezeték és a B1 vezeték is benyúlt. A szarmata objektumok mellett külön szót érdemel a néhány késő népvándorlás kori gödör, melyek nagyjából a feltárt rész középső, kissé magasabb részén helyezkedtek el. Ezek közül kettőben (8. és 9. objektumok, STR 15–16 és 17–18) a korhatározó kerámiaanyag mellett egy-egy vaskés is előkerült. Az objektumokat a 8. század második felére-végére, esetleg a 9. század elejére datálhatjuk. A feltárt terület 1334 m^2.

Munkatársak: Sima Gábor technikus és Szőcs Péter geodéta.

Rajna András

229. Mogyoróska, Regéci vár (KÖH 16252)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Kk, Kú**

A vár területén 2014-ben történt régészeti feltárás továbbra is a küszöbön álló helyreállítás elősegítését szolgálta. Az ebben az évben munka alá vett négy munkaterületen már 2013-ban is folyt feltárás,[40] az ez évi munka ezek folytatását – de nem lezárását – jelentette. A kisebb-nagyobb megszakításokkal július 21. és október 3. között lezajlott kutatás első fele ismét a hagyományos régésztábor keretén belül zajlott, míg az őszi munkák már közvetlenül az MNV Zrt. által finanszírozott kivitelezéshez kapcsolódtak.

A középső vár É-i felén található, nagy alapterületű 20. helyiségben 2013-ban csupán részlegesen sikerült egyenletes felszínt kialakítanunk (anélkül, hogy itt bármiféle történeti járószintet sikerült volna megfognunk). Mivel a terület felett húzódik a felső vár helyreállításra váró D-i fala, folytatni kellett a terület feltá-

40 RKM 2013, 81–83.

**Mogyoróska, Regéci vár.
Ásatási alaprajz, 2014.
(A szürkére színezett részek
a 2014-es munkaterületek.)**

rását, melynek minimális célkitűzése volt, hogy itt az állványozáshoz biztonságos, többé-kevésbé vízszintes felszínt alakítsunk ki. A területen a feltárás első három hetében dolgoztunk. Mindvégig kevert, köves, 17. századi leleteket tartalmazó pusztulási rétegben haladtunk, történeti járószintet továbbra sem találtunk. A munka során a helyiség Ny-i falának É-i végén található ablakfülke könyöklőjétől mért kb. 70 cm-es mélységben alakítottunk ki új szintet a helyiség teljes területén. Kiderült, hogy a helyiség K-i fala teljes hosszában a természetes sziklára van alapozva, az ÉK-i sarokban a szikla oldalán jól megfigyelhetőek a faragásnyomok, melyek a most kialakított szint alá futnak. A most kialakított szint már most jóval mélyebben húzódik a terem bejárati ajtajának küszöbszintjénél, így egyre valószínűbb, hogy itt egy mélyebb, pinceszerű szinttel is számolnunk kell. Itt a feltárás folytatására lesz szükség.

Folytattuk a középső vár derekánál a K-i várfalból K, azaz a várárok felé benyúló Kis-bástya kutatását is. A bástya területét egy, a bástya K-i hegyére dőlt nagyobb faltömb és annak környezete kivételével teljesen megtisztítottuk az igen tekintélyes mennyiségű omladéktól. Az előző évben már megtalált ÉK-i falban sikerült azonosítani egy fülke részletét, ugyanott előkerült a bástya alsó részének egykori járószintjét jelző alapozási kiugrás is. Az ÉK-i fal a K-i sarok felé már csak alapozásban maradt meg egy darabig. A D-i oldalon végre sikerült azonosítani a D-i és a DK-i fal igen csekély (helyenként egy-két kősornyi) maradványait. Ugyanitt azonban fontos megfigyeléseket is tehettünk. Egyrészt bebizonyosodott, hogy a Kis-bástya és a Délkeleti-bástya között húzódó falszoros K-i fala utólag épült hozzá a Kis-bástya D-i falához. Ugyanakkor nyilvánvalóvá vált az is, hogy a falszoros (az annak É-i végén tavaly feltárt, a várárokba vezető ajtó küszöbszintje alapján valószínűsíthető) járószintje sem a bástya alsó szintjének, sem pedig felső szintjének nem felel meg. Így, ha volt is (az eltérő építési időpont miatt a bástya D-i falába utólag nyitott) közvetlen kapcsolat a falszoros és a bástya között, az csak belső lépcsővel volt megoldható.

Folytattuk az alsó vár K-i oldalát kísérő Délkeleti-bástya (61. helyiség) belsejének megtisztítását az omladéktól, de mivel a külső sarkok is ismeretlenek voltak, dolgoztunk a bástya külső falsíkjai mellett is. Nagy erőfeszítések árán a bástya teljes belső területét feltártuk az alsó szint gerendafödémjének szintjéig. Az alsó szint hat lőrése közül ötöt teljesen napvilágra hoztunk, az alsó szint földes járószintjét azonban csak a bástya D-i végén, egy rövid szakaszon sikerült elérnünk. A bástya K-i fala kötéssel csatlakozik az alsó vár K-i falára merőleges, mindeddig ismeretlen rendeltetésű, igen magas falcsonkhoz, mely tehát a bástya vékonyabb, D-i falát alkotta egykor. A magasan álló fal felső részén azonosítani lehetett egy lőrés felét is. Mindebből nyilvánvaló, hogy a délkeleti bástya eredetileg legalább háromszintes volt. Az enyhén megtört K-i falban csak az alsó két szint lőrései maradtak meg, de ezek közül a felsők csak igen töredékesen. Ezek – eltérően az alsó szint lőréseitől – csak kifelé tágultak, s kisebbek is voltak az alsó lőréseknél. A felső lőrésekhez egykor tartozó – nyilván fa – szint, vagy gyilokjáró nyomai nem voltak megfigyelhetőek. Az alsó szint lőrései kifelé-befelé táguló, álló téglalap alakú, változatos szélességű és magasságú, egyenes záradékú, kőlapokkal áthidalt nyílások. Az alsó szintet gerendás fafödém választotta el a felette levő szinttől. A födémgerendák fészkei a bástya belső falsíkján szépen előkerültek. A gerendák a Ny-i oldalon az erősen előreugró természetes sziklán nyugodtak. Ebből következőleg az alsó szint jóval szűkebb a felette levőnél. Az alsó szint földes járószintje felett kb. 50 cm vastag égésréteg mutatkozik, a felette levő, helyenként 4–5 m vastag omladék alsó részéből számos átmetsződő tagozatú reneszánsz nyíláskeret-töredék került elő, melyek nyilván az alsó vár K-i falában volt nyílásokból származnak. Az alsó vár K-i falának nyílás nélküli alsó része a bástya területén végig előkerült, a bástya D-i falán túl azonban nem fogható meg, ott sziklafal mutatkozik. Mivel az alsó vár egyetlen eddig feltárt helyiségéből (64. helyiség) ajtó nem vezet az alsó vár belseje felé, s más, eddig fel nem tárt, de extrém helyzetű helyszínről sem valószínű, hogy ott lett volna az alsó vár bejárata, fel kell tennünk, hogy az alsó vár bejárata magasabban nyílt, melyhez alighanem külső falépcső vezetett fel. Ez bizonyára a délkeleti bástya területén állt, de nyoma nem maradt. A délkeleti bástya területén még egy további fontos megfigyelést tehettünk: hogy tisztázódott az, hogy milyen módon robbantották le 1686-ban a „bástya" orrát. Kiderült, hogy a sarok külső oldalán, mintegy 1,5–2 m-es szélességben, U-alaprajzú, embermagasságú aknafolyosót vésték kézi erővel a bástya falába, egészen a sziklafelszínig. A folyosóval kis híján teljesen áttörték a bástya falát. Ezt a vájatot tölthették ki robbanóanyaggal, majd robbantották fel. A bástya ÉK-i sarka teljes mértékig hiányzott. Alighanem hasonló módon pusztították el azt is. Helyén nem csupán a falsarok, de az alatta volt szikla is erősen kipusztult.

A váron kívül, az új fogadóépület helyén is folytattuk a tavaly megkezdett munkát. Egyrészt összenyitottuk a 36. és a 36.B. árkot, másrészt az árok Ny-i végét kibővítettük ÉK-i és DNy-i irányban (45.É., illetve 45.D. árkok). A két árokszakasz közötti tanúfal helyén egy sekély alapozású, keskeny, hevenyészett fal került elő, mely pontosan a várárok külső peremén húzódik. Tőle K-re, az árkot kitöltő omladék, Ny-ra pedig a sánc leletgazdag, kevert rétege húzódik. Ez utóbbiban az ÉK-i bővítményben három, a DNy-iban hat további cölöplyukat tártunk fel. Az említett, hevenyészett fal mindkét bővítményben folytatódott. A sánc koráról 2013-ban tett megállapításainkat az onnan előkerült I. Ferdinánd érem és egy egyelőre meghatározatlan lengyel pénz megerősítette. *(Az illusztrációt lásd a 111. oldalon!)*

A leletanyag – hasonlóképpen az eddigiekhez – döntően a 16–17. századból származik. Az előkerült, 90%-ban reneszánsz kőfaragványt zömmel a délkeleti bástya területén találtuk, ahol még további darabok várhatóak.

Résztvevők: a budapesti Széchenyi Gimnázium diákjai és tanárai, a ráckevei Ady Endre Gimnázium diákjai és öregdiákjai Mészáros Attila vezetésével, regéci diákok és munkások, Molnár Gergely, Kovács Gergely, Vilmányi Kis Zoltán, Zsuga Zsolt, Zsuga Márk, Melegh Szabolcs. Régészhallgatók, pályakezdő régészek: Búth Mária, Hegyi Dóra, Polyák Teodóra és Rákóczi Gergely. Geodéziai felmérés: Viemann Zsolt és Tóth Anikó.

Giber Mihály – Simon Zoltán

230. Molnári, Nagy Gyurgyance-dűlő I. (KÖH 84689)

(Zala megye) **R**

A Murai árvízvédelmi szakasz fejlesztése kapcsán az A/6 jelű anyagnyerőhely Molnári külterületén (040/1 hrsz.) nyilvántartott régészeti lelőhelyet érintett (KÖH 84689), mely a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársainak 2011. évi februári terepbejárása eredményeként vált ismertté.

Nagyberuházás révén az előzetes régészeti dokumentáció próbafeltárás elvégzését tette szükségessé, melyet az MNM NÖK megbízásából a Göcseji Múzeum végzett el. A terepi munkára 2014. március 11. és március 28. közt került sor. A lelőhelyen ösz-

szesen 32, megközelítően É–D/ÉK–DNy-i irányú kutatóárkot húztunk. Az árkokat három sávba elosztva, egymással párhuzamosan igyekeztünk kijelölni. A föld az árkok két oldalán került elhelyezésre, a humusz és az alkalmatlan anyag szétválasztásával. A lelőhely felszíni adatokból valószínűsített kiterjedése Ny-i irányban túlnyúlik a tervezett bányaterületen, így annak legszélében nem húztunk szondákat, valamint a meglévő és még használatban lévő földút miatt is elhagytunk a DNy-i sarokban egy szűk sávot.

Árkainkban a régészeti jelenségek átlag 50 cm mélységben, markánsan jelentkeztek. A foltokra valamennyi esetben rábontottunk, azok széleit körben megkeresve feltártuk és dokumentáltuk. A humuszolás során még úgy tűnt, hogy a lelőhely ÉK-i irányban bővülhet, a 29. és a 30. sz. árokban a terepbejárás során valószínűsített lelőhelyhatáron kívül ugyanis elszíneződések kerültek elő, azokról kiásásukat követően azonban meggyőződtünk, hogy nem régészeti korúak.

Az árkok összterülete 3000 m^2, azokban összesen 31 stratigráfia egységet sikerült elkülönítenünk. Az előkerült kerámiaanyag két korszakra bontható: a lelőhely DNy-i felében inkább középső rézkori (tűzdelt barázdás kerámia kultúrája), a keletebbiben pedig késő rézkori (badeni kultúra) objektumok kerültek elő. Az objektumok közt cölöplyukakat, tárolóvermeket és nagy méretű, mély, amorf gödröket találni, utóbbi közül több eléri a 15 m^2 kiterjedést. Mindkét korszak anyagát döntően kerámia reprezentálja és mindkettőben tucatnyi díszített edénytöredéket találni (plasztikusakat és karcoltakat egyaránt). Számos töredékes, de kiegészíthető bögre és merice is előkerült, valamint orsókarikából is több változatot találtunk. Az objektumok betöltése szinte minden estben paticsos és faszenes volt, csont viszonylag kevés került elő és csiszolt, valamint pattintott kőeszközből is csupán pár darabot találtunk.

A próbaásatás eredményeképp megállapítható, hogy a lelőhely a feltételezettnél kisebb kiterjedésű, enyhén ovális formájú és ÉK–DNy-i hossztengelyű. A régészeti lelőhely tényleges kiterjedése 14 309 m^2-ben határozható meg.

Munkatárs: Miháczi Pálfi Anett régész.

Straub Péter

231. Monaj határa
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Á, Kk**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük. Monaj határában az alábbi lelőhelyeket jártuk be:

Észak (KÖH 78821): A lelőhely közvetlenül Monajtól É-ra, a közúttól K-re található. Az ismert lelőhelyről Árpád-kori kerámiát gyűjtöttünk.

Monajkeddi (KÖH 16125): A lelőhely közvetlenül Monajtól É-ra, a közúttól Ny-ra található. Az ismert lelőhelyről késő középkori kerámiát gyűjtöttünk

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

Fekete László

232. Mosonmagyaróvár, Mosonvár és mezőváros összevont lelőhely (Moson-Soproni u. 50.) (KÖH 70685)
(Győr-Moson-Sopron megye) **Á, Ú**

A próbafeltárás megkezdésekor, 2014. július 30-án egy CAT típusú, 160 cm széles sima kanalú földmunkagéppel két kutatóárkot alakítottunk ki a telek É-i oldalán tervezett B épület hossztengelyével párhuzamosan, az épület belsejében, 2 m szélességben, 31,5 m hosszan. (A telek D-i oldalán építendő A épület egy már elbontott épület helyén lesz, amelynek bontása közben régészeti jelenséget nem észleltünk a megfigyelés során.) A humuszolás megkezdésekor egy kis 2×2 m alapú szondagödröt alakítottunk ki 110 cm mélységben, hogy láthassuk a terület pontos rétegviszonyait. A telken a humusztakaró egyenetlen vastagságú, 15–40 cm között változik, a sárga agyagos altalaj ennek megfelelően 40–70 cm mélyen jelentkezik.

A sárga agyagos altalajban megfigyelhető elszíneződések egy része újkori objektumnak bizonyult, ezek betöltése laza szerkezetű sötétbarna-feketés agyag, bennük üvegszilánkok, porcelántöredékek, újkori téglatöredékek láthatóak. A régészeti jelenségek betöltése világosabb, homogénebb, tömörebb barna agyag. A gépi mélyítés során az 1. kutatóárok egyik objektumának felszínén Árpád-kori fazékoldal-töredéket gyűjtöttünk, a 2. kutatóárok egyik objektumának felületéről pedig 13. századi osztrák import edény grafitos soványítású oldaltöredéke került elő. Az Árpád-kori objektumok foltjai K–Ny-i irányú árkok, cölöplyukak és gödrök. A bontás során nagyobb mennyiségű állatcsont került elő, korabeli konyhai hulladékként, illetve kisebb mennyiségű Árpád-kori edénytöredék. Ezek – egyetlen osztrák import töredék kivételével – helyi készítésű fazéktöredékek, amelyek a 12–13. századra datálhatóak.

A feltárt terület a humuszolás alján mérve 120 m², felül 132 m² lett. Ezen felületen foltként 18 objektum mutatkozott, ezek száma bontást követően 16 lett, részben felületi bemosódás, részben folthatárok egységesülése miatt.

Az objektumok néhány újkori beásástól eltekintve Árpád-koriak. A feltárt objektumok közül kiemelendő egy összetett Ny–K-i irányú árokrendszer, amely egy mély, függőleges falú ciszternához fut be. A régészeti jelenségek egyértelműen kapcsolódnak a környező területeken végzett feltárásokon tapasztaltakhoz: az ispáni vár *suburbiumának* jellegzetes objektumai.

Aszt Ágnes

233. Mórahalom határa
(Csongrád megye) **Ő, B, Sza, N, A, Á, Kö, Kk, Kú, I**

Az 55-ös sz. főút, Mórahalom elkerülő szakasz építéséhez kapcsolódóan 2014-ben[41] a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársai az előzetes régészeti dokumentáció munkálatainak keretein belül próbafeltárásokat végeztek, amelyek célja a geofizikai felmérések során tapasztalt anomáliák vizsgálata, valamint a lelőhelyek kiterjedésének pontosabb meghatározása volt. A szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársai próba- és mentőfeltárásokat, régészeti megfigyeléseket, valamint megelőző régészeti feltárásokat végeztek az alább felsorolt lelőhelyeken.

Ábrahám-tanya (KÖH 72991): A párhuzamos kerékpárút építése kapcsán 2014. április 22. és 23. között Mórahalom K-i

41 A lelőhelyen 2012-ben végzett terepbejárásól a jelentést lásd RKM 2012, 73.

határában, az Ábrahám-tanya lelőhely területén próbafeltárást végeztünk. A 2009-ben[42] és 2012-ben zajló régészeti terepbejárás kapcsán bronzkori és népvándorlás kori jellegű kerámiatöredékeket találtak a szóban forgó lelőhely területén, melyet a 2014-ben zajló próba- és mentő feltárás során mi is beigazoltunk.

A humuszolásra kijelölt elnyújtott blokkszerű, K felé a kitűzés alapján lényegesen elkeskenyedő szelvényünk a 18+150 – 17+700 km pontok között feküdt, a műút É-i oldala mellett, attól 4 – 7 m-re. A műút mindkét oldalán megtalálható lelőhely nyomvonalba eső része 4758 m^2-t tett ki. Az ÉK – DNy-i irányú, egy kisebb és egy DNy-ról nagyobb téglalap alakú szelvényszakasz a lelőhely D-i harmadát érintette a felszíni leletgyűjtés adatai alapján. Ez utóbbi során szarmata és avar korinak meghatározott kerámiatöredékek kerültek elő a közel ovális alakú lelőhelyen.

A próbafeltárás során, a 10%-os felületnyitás irányadó értékét szem előtt tartva, 235 m hosszan húztuk meg azt a szondaárkot, amelyben a későbbi próbafeltárás zajlott. A felmérésünk alapján 477,89 m^2-t humuszoltunk le. A 40 és 70 cm között ingadozó humusz alatt, a homokosabb jellegű, foltokban szürkés, agyagos altalajon, kisebb csoportokban végig kerültek elő régészeti korú objektumok. A régészeti feltárás nyomán egy szarmata kori település részlete bontakozott ki. Mindösszesen 11 jelenséget számoltunk össze a szelvényben, amelyből K-en egy recens beásásnak minősült a benne talált síküveg töredékek alapján. A további 9 gödörből és egy árokrészletből szarmata leletanyag kerül elő. E korszak mellett más időszak leletanyagát nem találtuk a területen. Az objektumok között 6 biztosan szarmata kori, egy a terepen még bizonytalan népvándorlás kori meghatározást kapott, további 3 gödör pedig leletanyag hiányában ismeretlen korú maradt. A beásások zöme sekély volt. Kisebb, kerekded, néha szögletesebb alakú gödrök mellett azonban a két jelenség nagyobb, már a talajvízszint alá mélyedő gödörnek bizonyult. Ezek foltja kezdetben a kutakra jellemző, gyűrűs, agyagos elszíneződésként mutatkozott. Mélységük és tölcséres alakjuk alapján azonban ezek nem bizonyultak kutaknak, bár a szelvény legmélyebb részén ásták meg őket. A szondaárkokban előkerült jelenségeket feltártuk, rajzos és fotós dokumentációt készítettünk azokról.

A próbafeltárás területétől D-re, Benedek András 2014. július 3-án régészeti megfigyelést végzett, melynek során a 18+050 km környékén három régészeti objektum foltját vette észre. Az objektumokat az elhelyezkedésük alapján az Ábrahám-tanya lelőhelyhez kötötte. A mentő feltárást július 4-én kezdte el. A 35 – 45 cm között váltakozó humusztakaró alatt a sárga homokos-agyagos altalajon 47 stratigráfiai egységet figyelt meg, melyeket végül 46 objektumhoz rendelt. A stratigráfiai egységek közül 30 gödörnek, 15 cölöphelynek és 2 árokrésznek bizonyult. Korszak meghatározó leletanyag szinte az összes objektumból előkerült, melyeket a bronzkoroz és a népvándorlás korhoz kötött. Az objektumok között 1 bronzkorinak, 34 objektum népvándorlás korinak bizonyult. További 11 objektum leletanyag hiányában ismeretlen korú maradt. A népvándorlás kori beásások zöme ovális alakú, kis méretű és sekély mélységű volt. A feltárt terület K-i végéből előkerült egy kerek alakú, ívelt aljú, padkával tagolt oldalfalú bronzkori gödör. Az objektumból nagy mennyiségű kerámia, állatcsont és egy csonteszköz került elő.

A feltárás munkatársai Gyűrösi Tímea, Nagy Norbert, Takács Gábor, Pópity Richárd és Varga Róbert régésztechnikusok voltak.

Pópity Dániel – Benedek András

Belső járás, Holdi-tanya II., Holdi-tanya III. (KÖH 29724): A próbafeltárás során kutatott 842 m² nagyságú területén 80 régészeti jelenség került elő.

A lelőhely Mórahalom ÉNy-i határában, egy vízjárta, nádasos területek által határolt, kisebb, É – D irányú kiemelkedésen helyezkedik el. A megkutatott lelőhelyrészen eltérő altalajok és szakaszonként többszörösen felülrétegzett futóhomokszintek voltak megfigyelhetőek. Az egyes rétegek vastagsága változó volt, régészeti korú objektumokat mindegyik tartalmazott. A feltárt szakaszon az objektumsűrűség eltérőnek bizonyult.

A Ny-i, mélyebben fekvő részeken csak szórványosan kerültek elő egy szarmata település nyomai kültéri kemencével, néhány tárolóveremmel és árokszakasszal. A lelőhely középső része negatívnak bizonyult. Ezen a szakaszon húzódott a legmélyebben az altalaj, mely felett három talajréteg volt elkülöníthető, de régészeti jelenség nyomai egyik szinten sem jelentkeztek. A legnagyobb objektumsűrűség a feltárt terület K-i részén volt tapasztalható. Ezen a szakaszon folytatódott a szarmata település, ahol nagy méretű tárolóvermeken, árokszakaszokon kívül egy ugyancsak nagy méretű, részben földbe mélyített, téglalap alakú épület nyoma is előkerült. A telepobjektumok leletanyagban nem túl gazdagok, korongolt és kézzel formált kerámiatöredékeken kívül állatcsontok kerültek elő. Említésre méltó még a 8. szondában, közvetlenül a humusz alatt előkerült, egyértelműen telepobjektumhoz nem köthető, nagyobb mennyiségű, sárga engobos, bordázott felületű amforatöredék.

Részben a szarmata telepobjektumokra ráásva egy kisebb, ÉNy – DK tengelyű, 14 síros késő avar kori temetőrészlet is előkerült, egy kb. 35 m hosszú szakaszon. A téglalap alakú, mély aknasírok általában jól kivehető foltokkal jelentkeztek, kb. 50 – 70 cm mélységben. Egy gyermeksír és az É-i szelvényben egy felnőtt férfi temetkezése jóval sekélyebbnek bizonyult a többi jelenségtől. Néhány temetkezésben sírépítményre utaló cölöphelyek nyomait is azonosítottuk. A gyakran megfigyelhető bolygatások ellenére egy férfisírból aranyozott bronz griffesindás övszerelékek kerültek elő. A közelében fekvő gazdagabb mellékletű női temetkezés bronz gyöngycsüngős fülbevalót, dinnyemag alakú gyöngyöket, csont tűtartót, orsógombot, étel- és italmellékletet tartalmazott.

Az avar kori temető feltárását a Móra Ferenc Múzeum munkatársai megelőző feltárás keretében folytatták.

A próbafeltárás eredménye alapján megállapítható, hogy a korábban ismert lelőhelykiterjedés Ny-i és K-i irányban is bővült.

Munkatársak: Bene Zsuzsanna, Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt, Sóskuti Kornél, Szabados György.

Herendi Orsolya

A Móra Ferenc Múzeum munkatársai 2014. július 16. – augusztus 11-e között megelőző feltárást végeztek a lelőhelyen. A fent leírt régészeti próbafeltárás kapcsán szarmata és késő avar kori objektumok kerültek elő, melyet a megelőző feltárás során mi is beigazoltunk. A lelőhely feltárással érintett, lehumuszolt területe elérte a 2294 m^2-t. A 20 – 50 cm között váltakozó humusztakaró alatt a sárgásbarna és szürkésfekete homokos altalajon 242 stratigráfiai egységet figyeltünk meg. A lelőhely feltárása során 35 sírgödör, 2 épület, 155 tárolóverem, 45 cölöphely és 5 árok került elő. Korszak meghatározó leletanyag 20 objektum kivételével az összes objektumból előkerült, melyeket a szarmata és a késő avar korhoz kötöttünk. A lelőhely megelőző feltárással érintett területe egy ÉNy – DK-i irányú, természetéből jelentősen

42 RKM 2009, 287.

kiemelkedő magaspart területén helyezkedett el. A munkálatokat a terület K-i végén kezdtük meg, ahol sűrűn szarmata kori településobjektumok és egy késő avar kori temetőrészlet került elő. Ez az objektumsűrűség a teljes magasparti részen érzékelhető volt. A terület e részén két félig földbe mélyített épületet tártunk fel. Az épületek szabályos téglalap alakúak, meredek falúak és egyenes aljúak voltak. A lelőhely teljes területén 155 kisebb-nagyobb vermet is feltártunk. Előfordultak sekélyen az altalajba mélyedő, ívelt oldalú és aljú, tálszerű és erősen méhkas alakú gödrök. A szarmata gödrök betöltéséből nagy mennyiségű kerámiatöredék és állatcsont került elő. *Terra Sigillata* töredéke 15 objektumból került elő. A jellegzetes római leletek mellett, többségben a helyi hagyományos kerámiaművesség emlékei kerültek elő (tál, hombár, korsó, fazék, fedő). A feltárás során 5 árok kisebb-nagyobb szakaszát bontottuk ki. Nagyobb részletet az SNR 45 és az SNR 120 árkok esetében tudtunk megfigyelni. Az elhelyezkedésük és a keresztmetszetük alapján mindkét árkot vízelvezetés céljából készíthették.

A terület K–DK-i részén került elő a 35 sírgödörből álló, 8. századi késő avar temetőrészlet. A sírok többsége téglalap alakú, meredek falú és egyenes aljú volt. Tájolásuk ÉNy–DK-i. A sírokból bronz fülkarika, gyöngy nyaklánc, öntött bronz övveretek, vascsat és vaskés került elő.

A lelőhely területén később minősített régészeti megfigyelést, majd régészeti megfigyelést végeztünk. A megelőző feltárás során egyértelművé vált, hogy a lelőhely mind ÉK-i, mind DNy-i irányban tovább folytatódik, ezért ezeken a részeken a minősített régészeti megfigyelés szükségessé vált. A feltárást a korábban feltárt (megelőző feltárás) terület K-i szélén egy ÉNy–DK-i irányú, a környezetéből jelentősen kiemelkedő magaspart területén, egy négy-öt m széles sávban folytattuk, ahol sűrűn szarmata kori településobjektumok és egy szarmatakori gödörhulla került elő. Ez az objektumsűrűség a korábban feltárt magasparti részen is érzékelhető volt. A feltárást a földút másik oldalán is folytattuk, de ezen a részen régészeti jelenség nem került elő. A humuszolást a lelőhely DNy-i végén, egy mélyebb fekvésű területen folytattuk. Ezen a részen is tovább jelentkeztek a szarmata kori telepobjektumok (karám, kemencebokor, vermek).

A kivitelezést végző vállalat 2014. augusztus 26. és szeptember 17-e között, a megelőző feltárás területétől DNy-ra és D-re további földmunkákat végzett, ezért ezen a szakaszon szintén régészeti megfigyelést végeztünk. A megfigyelés során a terület DNy-i részén, kb. 1640 m^2 nagyságú területen, 92 régészeti objektum foltja rajzolódott ki, illetve a megelőző feltárás területétől D-re a pályatest és a földút között, egy kb. 500 m^2 nagyságú területen további 31 objektum foltját figyeltem meg. Az objektumok között, a részben feltárt, késő avar temetőhöz köthető további sírhelyek és telepobjektumok foltjai rajzolódtak ki, ezért ezeken a részeken további régészeti feltárás vált szükségessé. A lelőhely feltárása során további 8 sírgödör, 4 épület (a hozzá tartozó gödrökkel és cölöphelyekkel), 1 gödörhulla, 1 három kemencéből és egy munkagödörből álló kemencebokor, 76 tároló verem, 41 cölöphely és 5 kerítő árok került elő. A terület ÉK-i részén egy gödörhulla (SNR 318) került elő. A gödörből egy zsugorított pozícióba elhelyezett csontváz került elő. Lábánál gyöngyök voltak. Az SNR 333 gödörből egy, a belső oldalán bepecsételt (levéldíszek) tál töredékei kerültek elő. A jellegzetes római leletek mellett, többségben ezen a részen is a helyi hagyományos kerámiaművesség emlékei kerültek elő. A munkálatok során egy kerítő árok (SNR 328) került elő, melyet teljes felületében fel tudtuk tárni. Formája, szerkezete és elhelyezkedése alapján az árok karámként funkcionálhatott. A lelőhely kiterjedésének két szélét a humuszolás során le tudtuk határolni, melynek során kiderült, hogy a lelőhely ÉK-i és DNy-i irányban biztosan nem folytatódik.

A régészeti megfigyelést a megelőző feltárás területétől Ny-ra folytattuk, ahol sűrűn szarmata és ismeretlen korú település objektumok kerültek elő. A terület e részén 3 félig földbe mélyített épületet (SNR 400, 401 és 402) tártunk fel. Az épületek szabályos téglalap alakúak, ívelt oldalfalúak és egyenes aljúak voltak. Bejáratnak, tapasztott felületnek, kemencének nem találtuk nyomát. A terület teljes felületén 56 kisebb-nagyobb vermet is feltártunk. Az SNR 446 gödörből négy-öt, gyengén kiégetett agyagnehezék került elő. A feltárás során 4 árok kisebb szakaszát bontottuk ki, melyek funkciója ismeretlen maradt. A terület D-i részén folytatódtak a 8–9. századi késő avar temetőrészlet és a szarmata település objektumai. A korábban feltárt 35 sírgödörhöz újabb 8 sír került elő. A sírgödrök téglalap alakúak, meredek falúak és egyenes aljúak voltak. Két sír (SNR 441 és 443) kivételével a sírok négy sarkában cölöphelyek kerültek elő (Szent Mihály lova). Tájolásuk ÉNy–DK-i. Kettő sírgödör kivételével a sírokat bolygatás érte. A sírokból öntött bronz övveretek, gyöngy nyaklánc, vascsat, orsógomb és edény került elő. Szinte az összes csontváz mellett volt ételmelléklet (állatcsont, tojás).

A feltárás során kiderült, hogy a minősített régészeti megfigyeléssel és régészeti megfigyeléssel érintett területek a Mórahalom, Belső-járás, Holdi-tanya II. lelőhelyen elvégzett megelőző feltárással egy egységet, egy lelőhelyet képeznek.

A feltárás munkatársai Pópity Richárd, Varga Róbert és Bóka Péter régésztechnikusok voltak.

Benedek András

Tanács István tanyája (Börcsök-tanya I., Börcsök-tanya, Bölcsök-tanya) (KÖH 29622, korábban 29604): A próbafeltárás során kutatott 785 m² nagyságú területen 41 régészeti jelenség került elő.

A kutatóárkok D-i felében az előkerült objektumok jellege, betöltése és az előkerült leletanyag alapján feltételezhető, hogy a Gyulai-tanya (KÖH 29603) lelőhelyen megfigyelt középkori település jelenségei folytatódnak tovább. Ezek között főként tárolóvermek és karámokat vagy gazdasági egységeket kerítő árkok voltak jelen. Említésre méltó két rendkívül nagy méretű, 25–30 m széles, viszonylag sekély, réteges betöltődésű jelenség. A középkori leleteket tartalmazó jelenség pontos értelmezése a szondaárkok nyújtotta szűkös keretek miatt nem volt lehetséges.

A próbafeltárás eredményei alapján a lelőhely É-i és D-i kiterjedése a korábbi topográfiai adatokhoz képest egyaránt változott. A próbaárkokban előkerült régészeti objektumok jellege, szerkezete és az előkerült leletanyag alapján indokolt az összevonása a 29603, 29605 és a 29622 azonosító számú lelőhelyekkel.

Munkatársak: Kovács Sándor, Kulcsár Kornél és Molnár Zsolt.

Sóskuti Kornél

Tanács István tanyája (Börcsök-tanya II., Bölcsök-tanya II.) (KÖH 29622, korábban 29605): A próbafeltárás során kutatott 556 m² nagyságú területen 34 régészeti jelenség került elő.

A megkutatott területen változó mélységben, eltérő szerkezetű altalajokon változó intenzitással végig jelentkeztek régészeti korú településjelenségek. A mélyebb fekvésű részeken húzott po-

zitív kutatóárkokban világosszürke iszapos altalaj jelentkezett, míg a magasabb térszinteken a sárga, sárgásbarna homokos altalaj dominált. A lelőhely ÉNy-i részén és a mély fekvésű területek szélén a szarmata településen belül, több, futóhomok által eltemetett talajréteget lehetett megfigyelni.

A feltárt településjelenségek között főként gödrök, gödörkomplexumok és eltérő funkciójú árkok szerepeltek.

A megnyitott öt kutatóárok közül a poligon K-i szélén kitűzött szonda összeért a következő lelőhely (Börcsök-tanya I.) kutatóárkával, mely alapján a településnyom jelentős méretű bővülést mutatott. Ezen a lelőhelyrészen az objektumsűrűség erősen megritkult, mindösszesen néhány leletanyag nélküli árokszakaszt és cölöphelyet sikerült azonosítani. Feltehetőleg ezen a részen már a korábban 29604 nyilvántartási számon szereplő lelőhelyre jellemző Árpád-kori, középkori jelenségek is megjelentek.

A próbafeltárás eredménye alapján a lelőhely kiterjedése DNy-i irányban bővült, a Tanács István tanyája elnevezésű, 29622 nyilvántartási számú, szintén szarmata lelőhely folytatásának tekinthető. A próbaárkokban előkerült régészeti objektumok jellege, szerkezete és az előkerült leletanyag alapján indokolt az összevonása a 29603, 29604 és a 29622 azonosító számú lelőhelyekkel.[43]

Munkatársak: Bene Zsuzsanna, Bottyán Katinka, Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt, Pál Róbert, Sóskuti Kornél és Szabados György.

Herendi Orsolya

Tanács István tanyája (Gyulai-tanya) (KÖH 29622, korábban 29603): A próbafeltárás során kutatott 997 m² nagyságú területen 66 régészeti jelenség került elő.

A lelőhelyen a talajtani adottságok viszonylag egyöntetűek voltak, a legtöbb helyen a sárga homokot lehetett megfigyelni, néhol jelentkezett agyagos-lösziszapos elváltozás is. Több esetben a területen egykor végbement homokmozgások során bizonyos lelőhelyrészek eltemetődtek. A feltárt jelenségek között tárolóvermek, kerítő és vízelvezető árkok, valamint felszíni épületekre utaló oszlophelyek fordultak elő legnagyobb mértékben. A jelenségek betöltéséből előkerült 15–16. századi kerámialeletek mellett az egyik gödörből patkótöredék és csizmavasalat is napvilágot látott.

A próbafeltárás eredményei alapján a lelőhely É-i kiterjedése a korábbi topográfiai adatokhoz képest változott. A próbaárkokban előkerült régészeti objektumok jellege, szerkezete és az előkerült leletanyag alapján indokolt az összevonása a 29604, 29605 és a 29622 azonosító számú lelőhelyekkel.

Munkatársak: Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt.

Sóskuti Kornél

Masa kanyar I. (KÖH 82619): A próbafeltárás során kutatott 528 m² nagyságú területen 8 régészeti jelenség került elő.

A lelőhelyen a vékony humuszréteg alatt a sárga, laza szerkezetű, homokos altalaj jelentkezett. A terület mezőgazdasági művelés által bolygatott, az altalaj felületén minden szondában megfigyelhetőek voltak a talajlazító párhuzamosan futó nyomai. Ezek mellett minden kutatóárokban jelentkeztek régészeti korú jelenségek. A szórtan elhelyezkedő árokszakaszokból kevés Árpád-kori kerámiatöredék került elő. A feltárt jelenségek alapján egy gyér intenzitású Árpád-kori település részletét lehetett azonosítani, kiterjedése Ny-i és K-i irányba egyaránt bővült.

Munkatársak: Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt és Szabados György.

Herendi Orsolya

Masa-kanyar II. (KÖH 82621)[44]: A próbafeltárás során kutatott 800 m² nagyságú területen 14 régészeti jelenség került elő.

A lelőhelyen a humuszréteg alatt sárga, laza szerkezetű, homokos altalaj jelentkezett. A terület mezőgazdasági művelés által bolygatott, minden szonda alján az altalajban is megfigyelhetőek voltak a talajlazító párhuzamosan futó nyomai. A régészeti jelenségek közvetlenül a humuszréteg alatt jelentkeztek, betöltésük felső részét gyakran a talajlazító bolygatta meg.

A legtöbb kutatóárokban került elő régészeti korú vagy betöltésük alapján feltételezhetően régészeti korú jelenség. Az objektumok többsége különböző méretű árokszakasz volt, amelyek szórtan helyezkedtek el a feltárt területen. A jelenségekből kevés Árpád-kori korongolt fazék- és cserépbogrács-töredék került elő. A telepobjektumokon kívül, a lelőhely K-i végében a humuszréteg alatt, mintegy 7 m hosszan, 20–30 cm vastagságban megfigyelhető volt egy sötétszürke színű, kötött állagú kultúrréteg. A rétegből szintén Árpád-kori kerámia került elő. A feltárt jelenségek alapján egy gyér intenzitású Árpád-kori település részletét sikerült azonosítani. A próbafeltárás eredménye alapján a lelőhely D-i része mindkét irányba bővült.

Munkatársak: Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt és Szabados György.

Herendi Orsolya

Ördögh-tanya (KÖH 29620): A próbafeltárás során kutatott 1154 m² nagyságú területen 18 régészeti jelenség került elő. A beruházással érintett nyomvonalszakaszon őskori és népvándorlás kori települések nyomai kerültek elő. A kutatott területen változatos talajtani adottságok voltak tapasztalhatóak, több esetben a területen egykor végbement homokmozgások során bizonyos lelőhelyrészek eltemetődtek. A lelőhely D-i részén a régészeti objektumok jelentkezési szintje mélyen található, míg az É-i részen viszonylag sekélyen. A feltárt jelenségek közül néhány sekély, lapos gödör és széles árokszakasz említhető meg. A próbafeltárás eredményei alapján a lelőhely É-i és D-i irányba egyaránt bővült.

Munkatársak: Kovács Sándor, Kulcsár Kornél és Molnár Zsolt

Sóskuti Kornél

Régészeti megfigyelést végeztünk a nyomvonal területén 2014. május 8-án. A 18+700 km szelvényszám környékén 4 régészeti objektum foltját vettük észre. Az objektumokat az elhelyezkedésük és korszakolásuk után a kb. 100 m-re, ÉNy-ra elhelyezkedő

43 Az összevonás a 2014-ben végzett kutatások nyomán megtörtént, a felsorolt lelőhelyek a Közhiteles Nyilvántartásban Tanács István tanyája néven, a 29622 azonosítószámon találhatók meg.

44 A feltárások eredménye alapján a két lelőhelyet összevonták Masa kanyar I. néven, 82619 azonosítószámon.

Ördögh-tanya lelőhelyhez kötöttük. Az 1996-ban és 2010-ben[45] zajló régészeti terepbejárás kapcsán őskori és népvándorlás kori jellegű kerámiatöredékeket találtak a szóban forgó lelőhely területén, melyet a 2013-ban (MFM), majd 2014-ben (NÖK) zajló próbafeltárások be is igazoltak.

Egy sajnálatos információ-elakadás következtében a NÖK munkatársai nem vették figyelembe, hogy a Mórahalom és Zákányszék települések szennyvízelvezetése és tisztítása projekt építése kapcsán 2013. február 11–12. között volt egy feltárás, ahol már négy objektum dokumentálása megtörtént.[46]

A mentőfeltárás során a nyomvonalon 4 objektum foltja rajzolódott ki a sárga homokos altalajon. A stratigráfiai egységek közül mind a négy régészeti objektumnak, gödörnek bizonyult. Korszak meghatározó leletanyag az összes objektumból előkerült, melyeket az őskorhoz és a népvándorlás korhoz (szarmata) kötöttünk.

A feltárás munkatársai Pópity Richárd és Varga Róbert régész technikusok voltak.

Benedek András

Papdi-tanya, Bálint-tanya (KÖH 29718): A próbafeltárás során kutatott 49 m² nagyságú területen 31 régészeti jelenség került elő.

A megkutatott lelőhelyrészen eltérő altalajok és szakaszonként futóhomokrétegek voltak megfigyelhetőek (világosszürke, mésziszapos-homokos; sötétszürke, kötött állagú, eltemetett talajréteg; sárgásbarna homok). A futóhomokréteg kora ismeretlen, a tetején újkori beásások kerültek elő.

Minden kutatószondában tártunk fel régészeti korú jelenséget, melyek a csatornától távolabb eső D-i, DNy-i területre összpontosultak. Néhány széles, mély ároknak világos, sárgásbarna, homogén homok betöltése volt. Az objektumokból kevés késő szarmata (csillámos-szemcsés fazéktöredékek, meredek falú tál stb.) lelet került elő. A feltárt jelenségek alapján egy gyér intenzitású, kis méretű római kori, szarmata települést sikerült azonosítani.

A próbafeltárás eredménye alapján a lelőhely kiterjedése ÉNy-i és É-i irányban is bővült.

Munkatársak: Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt, Sóskuti Kornél és Szabados György.

Herendi Orsolya

Szél-tanya (KÖH 29621): A próbafeltárás során kutatott 297 m² nagyságú területen egy, feltételezhetően régészeti korú jelenség került elő.

A lelőhely Mórahalom É-i határában, a Széksóstói-főcsatornától 200 m-re ÉK-re, egy egykori vízjárta terület mentén húzódó kiemelkedés DNy-i végében fekszik. A magasabban fekvő ÉK-i szondákban a 40 cm vastag humusz alatt közvetlenül már a sárga, homok altalaj jelentkezett. DNy-i irányban a domborzat fokozatosan mélyül, helyenként a humuszréteg alatt vékony futóhomokréteg volt megfigyelhető.

Az egyetlen, feltételezhetően régészeti korú objektum egy árokszakasz volt, betöltéséből leletanyag nem került elő.

A lelőhely ismert kiterjedése a próbafeltárás és geofizikai felmérés alapján nem változott.

Munkatársak: Bene Zsuzsanna, Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt és Szabados György.

Herendi Orsolya

Tanács István tanyája (KÖH 29622): A próbafeltárás során kutatott 1005 m² nagyságú területen 111 régészeti jelenség volt.

A lelőhely Mórahalom É-i határában, a Széksóstói-főcsatornától ÉK-re, egy egykori vízjárta terület mentén húzódó ÉNy–DK irányú kiemelkedésen fekszik.

A megkutatott lelőhelyrészen változatos geomorfológiai adottságok voltak tapasztalhatóak. A mélyebb területeken az altalaj szikes-lösziszapos volt, míg a magasabb részeket homokréteg borította. Több helyen megfigyelhetőek voltak futóhomok által eltemetett talajrétegek.

A régészeti jelenségek jelentkezési szintje a sötét talajrétegben vagy a futóhomokrétegben volt megfigyelhető. A lelőhely közepén található magaslat tetején és K-i oldalában nagy sűrűségben tártunk fel szarmata telepobjektumokat. Főként nagy méretű tárolóvermek, nagy kiterjedésű, gödörkomplexumok, árokszakaszok, kutak, cölöphelyek és kisebb épületrészletek kerültek elő. A területen végbement római kori homokmozgásokra jó bizonyítékot szolgáltatott a lelőhely D–DK-i részén feltárt, világosbarna homokkal betemetett és felülrétegzett jelenségek sora.

A régészeti jelenségekből leletanyag változó mennyiségben került elő. A szarmata korongolt és kézzel formált kerámia mellett, említésre méltó néhány *terra sigillata*, amfora és festett edény töredéke, továbbá egy perforált szélű római tükör darabja.

A próbafeltárás eredménye alapján a lelőhely kiterjedése Ny-i irányba bővült. További bővülés volt tapasztalható a területen található magaspart vonalát követve DK-i irányban is. Ezen a területen összeért a 29605 nyilvántartási számú lelőhely Ny-i szélével. A próbaárkokban előkerült régészeti objektumok jellege, szerkezete és az előkerült leletanyag alapján indokolt az összevonása a 29603, 29604 és a 29605 azonosító számú lelőhelyekkel.

Munkatársak: Bene Zsuzsanna, Bottyán Katinka, Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt, Pál Róbert, Sóskuti Kornél és Szabados György.

Herendi Orsolya

A próbafeltárás eredményei, valamint az ERD-ben megfogalmazott javaslatok alapján végül egy közel 314 m hosszú nyomvonalszakaszon végezhettünk megelőző régészeti feltárást. A feltárástól DK-re Paluch Tibor vezetésével zajlottak a kivitelezés közbeni feltáró munkák.

A megelőző feltárás során a kisebb bővítések, rábontások következtében 14 485 m² alapterület került feltárásra. AZ ERD keretében lehumuszolt szondák területét (1032 m²) ismét megnyitottuk.

Ahogy a próbafeltárás, úgy a 30 napig végzett megelőző feltárás során is egy változó intenzitású római kori szarmata település részlete került elő gazdag leletanyaggal. A szarmata település közel 929 jelenségét (839 objektum) több fázisra lehetett osztani. Bár adataink előzetesnek tekinthetők, annyi elmondható, hogy a településekhez 534 leletanyaggal biztosan keltezhető jelenség

45 RKM 2010, 291.
46 RKM 2013, 84.

tartozott. A 395 leletanyagot nem rejtő objektum pedig a betöltése, a telepen megfigyelt pozíciója alapján került a római kori besorolás alá. A római korszakhoz tartozó településen 11 ház, 7 épület, 603 gödör, 1 sír, 177 cölöphely és legalább 6 füstölőgödör került elő. Az intenzív megtelepedés első fázisát gödörcsoportok jelentették a területen. Ezek csoportokban kerültek elő a feltárás teljes területén (1. fázis). A terület átmeneti elhagyása után később ismét megtelepedő szarmaták már földbe mélyített házakat, gazdasági épületeket és ehhez igazodva kerítőárkokat, karámokat hoztak létre (2. fázis). Utóbbiak között számos nagyobb méretű is volt. Jelentős egy kettős árokkal kerített, Ny-i bejárattal tagolt, téglalap alakú, nagy méretű karámárok.

A szarmata telep gazdag volt leletekben. Ezek zöme állatcsont volt, de jelentős a kézzel, valamint korongon formált kerámia mennyisége is. A telepkerámiában a helyi készítésű anyag mellett mennyiségben és minőségben jelentősek voltak a római amforák és a korabeli galliai provinciákból ideszállított *terra sigillata* díszkerámiák töredékei. Utóbbiak között egy *Co[mitialisf(ecit)]* felirattal bíró példány is előkerült. A Comitialis csoport Kr. u. 175 után kezdte meg a működését az Inn menti műhelyekben. A műhely a fénykorát a Kr. u. 200 előtti időszakban élte. A telepen importként megjelenő kerámiák, a helyi kerámiák összképe, valamint a telepen talált fémleletek alapján az itt előkerült település a Severus-korban, azaz a II. század végén, a III. század közepe között élhette a fénykorát. Az 1. és 2. fázis időbeli határait, jellemvonásait csak a részletesebb elemzés után körvonalazhatjuk. A lelőhely objektum és leletgazdagsága azonban jó alapot kínálhat a szarmata települések kutatásához.

A területen a római kori objektumok mellett elhanyagolható a középkorra datálható jelenségek száma. Két, a feltárás középső harmadában feltárt gödör, valamint a DK-i harmadban, a dűlőúttól DK-re szórványként előkerült érmék, madáralakos fejes ezüstgyűrű sorolható ebbe a korszakba.

Pópity Dániel

234. Murga, Temető (KÖH 40433 és 77985)

(Tolna megye) **Kö**

A település középkori temploma Miklós Zsuzsa adatgyűjtése, valamint a helybeliek szerint a falu D-i szélén, a Murgai-víz DNy-i oldalán fekvő temető ÉNy-i részében állt.[47] 2011-es terepszemlém[48] idején a ravatalozó közelében fekvő sírok földjében néhány őskori töredéket találtam csak. Időközben felfigyeltem rá, hogy az első katonai felmérés a falutól DK-re fekvő dombon – ami megfelelhet a mai temetőnek – templomot jelöl, a kataszteri térkép pedig a templomot a temető közepén jelzi, amelyet az 1940-es években bontottak le. Április 24-én a temető ÉK-i részén fekvő ravatalozótól É-ra, 3–4 m-re, egy É felé kinyúló, lapos platón, a magas fűben 12–13 m hosszan és 6–7 m szélességben nagy mennyiségben találtunk olykor fél téglányi, illetve kisebb tégladarabokat, főként kézzel vetett, vörös, pelyvás anyagúakat. Mivel a területet soha nem szántották, ez bizonyára a középkori eredetű – az újkorban bizonyára átépített, megerősített – templom valós méretét jelzi. A templom helyén a jelek szerint lebontása óta nem temetkeztek.

Munkatárs: Dákó Balázs történészhallgató.

K. Németh András

47 RKM 2003, 256.

48 RKM 2011, 119.

235. Nagyar határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, Sza, N, Ú**

A Tisza–Szamos–Túr közi tározók tervezett anyagnyerői és töltései területén terepbejárást végeztünk 2014. április 8-án és 14–15-én.

Nagyar Ny-i határában, a víztározó Tiszába való bekötésének nyomvonalát jártuk be először. A terület jól vizsgálható volt, szántók, vetések váltották egymást parcellákban. A nyomvonalat követve É felé indultunk, a Tisza felé tartó mezei út bal oldalán lelőhelyet azonosítottunk be: *Szarka-tag DNy (projekten belül 13. sz. lh., KÖH 89229*). A két korongolt (szürke és piros) és egy kézzel formált, kaviccsal erőteljesen soványított cseréptöredékek alapján a lelőhely késő császárkori, esetleg kora népvándorlás kori lehet. A lelőhely a Tisza egyik holtágának K-i partján fekszik, É–D irányú, 65 m hosszú, 31 m széles.

Innen K felé tartottunk, mivel ezen a részen találtunk szántott parcellákat, majd É felé fordulva, egy kisebb kiemelkedésen újabb lelőhelyet azonosítottunk be: *Szarka-tag DK (projekten belül 14. sz. lh., KÖH 89227)*. Az itt talált cserepek a 200 m-re, D-re lévő Szarka-tag DNy lelőhelyen találtakhoz hasonlóan a késő császárkorra, esetleg a kora népvándorlás korra keltezhetőek. A két lelőhely jó eséllyel egyetlen nagyobb kiterjedésű lelőhelyet is jelenthet, ezt azonban a terepen nem sikerült biztonsággal megállapítanunk. A feltételezhető lelőhely nagyjából É–D irányú dombon fekszik, 51 m hosszú, 29 m széles.

A két mezei út találkozásában lévő lelőhelytől ÉK irányba tartottunk tovább, egy zártkert és vetések között lévő szántásban, annak végében, egy újabb zártkert, valamint egy mezei út közelében két újkori cserepet találtunk *Lubi-lanka É (projekten belül 15. sz. lh., KÖH 89223)* lelőhelyen.

A zártkertet körbejárva visszatértünk a nyomvonal felé, annak közelében, de azt nem érintve egy nagyobb kiterjedésű lelőhelyet találtunk, szórványosan előkerülő, lassú korongolt, kavicsszemcsés, népvándorlás korra keltezhető cserepekkel: *Lubi-lanka D (projekten belül 16. sz. lh., KÖH 89225)*. A lelőhely É–D irányú, 214 m hosszú, 152 m széles.

Az Öreg-Túrt elérve ÉK felé fordultunk, a Túr-belvíz É-i oldalán haladtunk. A Csingő-dűlőben egy szántót megvizsgáltunk, innen a Hajcsár út felé tartva egy újabb szántón mentünk keresztül. Lelőhelyet a Hajcsár úton keresztül menve, a Tövis-szeg határban azonosítottunk be: *Tövis-szeg (projekten belül 17. sz. lh., KÖH 89231)*. Néhány újkori, több császárkori korongolt, szürke hombártöredéket és kézzel formált cserepet találtunk. A lelőhely a hajcsár-út és a Tövis-szeg csatorna között DNy–ÉK irányban fekszik, 140 m hosszú és 96 m széles.

A következő szakaszban a Sándor-tagot elérve D felé tartottunk, a Cser-hát-dűlőn keresztül eljutottunk az Öreg-Túr D-i szakaszához, itt egy juhászatot megkerülve, É felé követtük a nyomvonalat legelőkön keresztül, majd a Cser-mögötti-csatorna, egy földútba való végénél lelőhelyet azonosítottunk be, sajnos egy cserépdarabon kívül más nem került elő: *Cser-mögötti csatorna DNY (projekten belül 18. sz. lh., 89221)*. A kézzel formált, töredékes cserépről nem lehetett pontosan megállapítani, hogy bronzkori, esetleg császárkori. A lelőhely ÉK–DNy irányú, 61 m hosszú, 44 m széles.

Továbbhaladva a nyomvonalon ÉK felé két, egymáshoz közeli ponton is találtunk cserepeket: a DNy-i részben 15 darabot, valamint 11 darab paticsrögöt is, a Sándor-tag felőli részen érzékelhetően sűrűsödve (itt 61 darabot), véleményünk szerint egyetlen, nagyobb kiterjedésű lelőhelyről van szó: *Sándor-tag (projekten belül 19. sz. lh., KÖH 89219)*. A kézzel formált csere-

pek egy része császárkori, másik fele keltezhető bronzkorra. A lelőhely K-i felében, ahol sűrűsödött a kerámialelet, késő császárkori darabok is előkerültek, illetve 5 paticsrög, valamint egy salakdarab. A nagy méretű, ÉK–DNy irányú lelőhely 296 m hosszú és 137 m széles.

Körösfői Zsolt

236. Nagykónyi, Kispusztai-tető (KÖH 87967)
(Tolna megye) **Ő**

A gyulaji erdőben április 10-én végzett terepbejárásunkon Majth Zoltán erdőgazdasági dolgozó újabb régészeti lelőhelyre hívta fel a figyelmünket.

Nagykónyi, Ságpusztától DK-re kb. 1 km-re, a Vörös-víz K-i oldalán, egy két oldalról völgyekkel közrefogott kiemelkedés K-i felén futó, enyhén bevágódott dűlőút partjában és nyomvonalában jellegtelen őskori cserepeket találtunk.

K. Németh András – Czövek Attila

237. Nagyoroszi, Templom-dűlő (KÖH 87075)
(Nógrád megye) **Ő, B, Lt, Á, I**

A Barátság-1 kőolajszállító tranzit vezeték rekonstrukciós munkálataihoz kapcsolódó, az MNM NÖK által végzett régészeti szakfelügyelet során nagy mennyiségű szórvány kerámiatöredék és patics került elő a nyomvonal 11+040 – 11+122 km szelvényénél.

A lelőhely Nagyoroszi DK-i határában, a Nagyoroszi-patak É-i oldalán emelkedő ÉNy – DK irányú domboldalon fekszik. A régészeti feltárást 2014. június 24. és július 2. között végeztük el az 1065 m² nagyságú megnyitott felületen, amelyen összesen 25 objektumot azonosítottunk. Ezek túlnyomó többsége gödör volt, de két-két árkot és kemencét is találtunk. A telepobjektumok egy részében sajnos nem volt keltező értékű leletanyag. S noha ezek biztosan antropogén jellegű jelenségek, konkrét régészeti korszakhoz való besorolásuk egyelőre nem megoldható. A jól keltezett telepjelenségek közül az őskori és késő bronzkori gödrök leginkább a dombháton jelentkeztek. Ugyancsak ott került elő a most megkutatott terület egyetlen késő vaskori (kelta) objektuma, amely egy kis méretű, méhkas alakú verem volt. Már a domb peremén, illetve a Nagyoroszi-patak felé lejtő lankás domboldalon azonosítottuk a középkori (Árpád-kori) telepjelenségek (gödrök és kemencék) túlnyomó többségét. Nagyon valószínű, hogy a domb alján feltárt széles és relatív mély, V-keresztmetszetű középkori árokszakasz ezt a települést keríthette. Mivel a terület a régészeti megfigyelés időpontjában növényzettel fedett volt, egyelőre csak egy 275×30 m nagyságú területet lehetett a lelőhelyhez kapcsolni. Ugyanakkor mind a középkori településrészlet töredezettségében is sokat sejtető szerkezete, mind pedig a késő vaskori objektum arra enged következtetni, hogy a lelőhelyünk kiterjedése minden azonosított régészeti korszakban a most megismertnél lényegesen nagyobb lehetett.

A feltárás munkatársai: Nicklas Larsson és Skriba Péter régészek, valamint Erdei Krisztina, Kazsóki Ágnes technikusok. A geodéziai felmérést és a térinformatikai utómunkálatokat Gelencsér Ákos és Zsiga Zsolt végezte.

Czifra Szabolcs

Nagytőke, Kistőke Szikháti-dűlő, Kajtor-tanya (KÖH 57889)
(Csongrád megye)

Lásd Szentes határa.

238. Nagytőke határa
(Csongrád megye) **Ő, Sza**

A Nagytőke község ivóvízminőség-javító beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan 2014. szeptember 24-én végeztünk terepbejárást a szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársaival együttműködve. A tervezett beruházás terepbejárással vizsgált szakaszai Szentes és Nagytőke területén kerülnek megvalósításra. A beruházási területen, illetve annak pufferzónájában a vizsgálat időpontjában nagyobb részben kutathatatlan területeket (kukorica, napraforgó, legelő, rét, bekerített terület) találtunk. Főként a tervezett nyomvonal középső, illetve a Nagytőkéhez közel eső szakaszán volt jelentősebb számú szántóterület, ahol a terepi vizsgálatokat el tudtuk végezni.

Nagytőke határában összességében 1 új régészeti lelőhelyet sikerült lokalizálnunk; 5 régészeti lelőhely esetében tettünk a korábbi adatokat kiegészítő megfigyeléseket:

Faluszél (KÖH 87435): a mostani terepbejárás során vált ismertté. Őskori és szarmata edénytöredékeket gyűjtöttünk.

Kistőke, Szikháti-dűlő, Kajtor-tanya (KÖH 57889) területe nagyobbnak bizonyult az eddig nyilvántartottnál, területe összeér a *Kistőke, Homok-dűlő (KÖH 18568)* lelőhelyével, ezért javasoltuk egy lelőhellyé történő összevonásukat.[49]

Kistőke, Tőke-halom (KÖH 33467), *Nagytőke, Buzi-tanya (KÖH 33470)*, valamint *Nagytőke XIV. (KÖH 57899)* területe megnőtt, összeérnek, javasoljuk összevonásukat.[50]

Munkatársak: Bottyán Katinka, Hrabák Zita és Kovács Sándor (MNM NÖK); Bóka Péter, Kujáni Yvett és Paluch Tibor (MFM).

Harkai István

239. Nádasd, Borostyánkő út nyomvonala, keleti ág (KÖH 59596)
(Vas megye) **Ró, I**

A 76-os és 86-os sz. főutak Nádasd-Hegyhátsál-Katafa közös elkerülőszakasz útberuházáshoz kapcsolódóan, a 8. lelőhelyen, a 0128/1 hrsz.-ú területen, 2014. június 10 – 27. között végeztünk megelőző feltárást.

A lelőhely Katafától Ny-ra található, a Katafát Nádasddal összekötő dűlőút alatt, illetve annak É-i oldalán. A lelőhelyen Ilon Gábor végzett 2007-ben helyszíni szemlét Nádasd község örökségvédelmi hatástanulmányának elkészítéséhez.

A humuszolás során négy jelenség került elő, amelyből kettőről bontás során kiderült, hogy nem régészeti jelenségek. A KE 1 gödörből sem került elő leletanyag. Koráról annyit lehetett megállapítani, hogy biztosan a római úttól későbbi, mert annak É-i oldalán helyezkedett el, a finomszemcsés útsóderbe vágva.

A lelőhely legfontosabb régészeti jelensége a Borostyánkő út. Az út Aquleiától, Emonán, Celeián, Poetovión, keresztül, Sallán, Savarián, Scarbantián át vezetett Carnuntumba, ahol

49 Az összevonás megtörtént, a két lelőhely a Közhiteles Nyilvántartásban Kistőke, Szikháti-dűlő, Kajtor-tanya néven, az 57889 azonosítószámon szerepel.

50 Az összevonás megtörtént, a három lelőhely a Közhiteles Nyilvántartásban Kistőke, Tőke-halom néven, a 33467 azonosítószámon szerepel.

átlépve a Dunát folytatta az útját É felé, egészen a Balti-tengerig. A Borostyánkő út a rábai átkelőhely előtt, Nádasd területén kettéágazott. A feltárás során a Borostyánkő út keleti ágának egy szakaszát volt lehetőségünk megkutatni. A keleti ág az elágazásnál ÉK-i irányba fordul, Katafa irányába. A kis erőd mellett elhaladva átlépi a Csörnöc-patakot, majd a Rábát. Ezután elhagyva Magyarszecsődöt, Egyházashollóst és Sorokpolányt érkezik meg D-ről Savariába.

A Borostyánkő út a Katafát Nádasddal összekötő dűlőút alatt és annak É-i oldalán helyezkedik el. A Borostyánkő út felett a humusz mindössze 10 cm vastagságban jelentkezett, de a dűlőút mellett található bokrok és fák gyökerei erősen megbolygatták az alatta lévő 10 cm-t is, amely már a római út útsóderével erősen kevert volt. Sajnos a római utat két közműárok roncsolta, amelyeket az út D-i felébe ásták bele. Ezért az úttest pontos szélességét nehéz megállapítani, kb. 5–6 m között lehetett. A római út bogárhátíves úttesttel rendelkezett. Két oldalán árokra utaló nyomokat nem találtunk. Az útfelület közepén 50–60 cm vastagságban maradt meg a sóderréteg. Az úttest középső részén nagy szemű kavicsból álló, jól ledöngölt sóderréteg található; míg két oldalt finomszemcsés sóderrétegek helyezkedtek el. Sajnos az eredeti római útfelület nem őrződött meg, a jelenlegi dűlőút mellett található fák és bokrok gyökerei megsemmisítették. Így egykori keréknyomok megfigyelésére nem volt lehetőség. Az út szerkezetét két, a római útra merőleges kutatóárokkal vizsgáltuk meg. A jelenlegi dűlőúthoz képest a Borostyánkő út enyhén ÉNy-i irányba tart.

A feltárás során csak kevés leletanyag került elő. Kerámiát ugyan nem találtunk, de a szisztematikus fémkeresőzésnek köszönhetően említésre méltó fémleletek is kerültek elő. A fémek döntő többségét a vastárgyak teszik ki, amelyek között talán a vasszögek mellett egyszerűbb kocsialkatrészek is megtalálhatóak. Az út felületéről előkerült egy bronz pénz is, de nagyon kopott állapotban. Korának megállapításához restaurálásra van szükség. A legszebb leletet egy igen jó állapotban előkerült bronz szíjbújtató képezi, amely a római út É-i oldalán került elő. A leletek a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum Pásztor utcai raktárbázisában kerültek elhelyezésre.

Munkatársak: Nagy Gergely régész, Kenesei Ágnes régésztechnikus, Czöndör János kisegítő munkatárs és Lukács Gábor geodéta

Mladoniczki Réka

240. Négyes határa
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U**

Terepbejárás folyt 2014. szeptember 29. és október 3. között a BORBAS (Borsod Plain Bronze Age Settlements) projekt keretében Borsodivánka, Nagyhalom (Marhajárás) (KÖH 16345) tell település környezetében, bronzkori szatelit települések azonosítása céljából. Ennek során Négyes település határában az alábbi új régészeti lelőhelyeket találtuk:

Alsó-Rákos 2. (KÖH 89305): A területen terepbejárásunk során a neolitikus alföldi vonaldíszes kerámia kultúrája intenzív leletanyagát gyűjtöttük. A lelőhely *a Horgas (KÖH 85401)* lelőhely fizikai folytatása a mai Rima mesterséges medre által attól leválasztva.[51]

Kerülő rét (KÖH 89307): Az egykori és a mai Rima meder által közrefogott kis szigeten a neolitikus alföldi vonaldíszes kerámia kultúrája időszak kerámiáját gyűjtöttük. A lelőhely egy történeti-földrajzi egységet képez a Horgas (KÖH 85401) és az Alsó-Rákos 2. (KÖH 89305) lelőhelyekkel.

Munkatársak: a Miskolci Egyetem hallgatói.

Pusztainé Fischl Klára

241. Négyes határa (GOP pályázat)
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, U, R, B, Sza**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén. Ennek során Négyes település határában az alábbi régészeti lelőhelyeket jártuk be:

Alsó-rákos (KÖH 87747): A lelőhely Borsodivánkától 1,2 km-re K-re, a Csincse-patakról 600 m-re Ny-ra helyezkedik el, a közúttól 50 m-re D-re. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott és tárcsázott volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. 95×60 m-es területen szórványosan gyűjtöttünk neolitikus kerámiatöredékeket és állatcsontot.

Felső-rákos I. (KÖH 87753): A lelőhely Négyestől 1,2 km-re Ny-ra, a Csincse-patak jobb teraszán, attól 300 m-re, a közút mellett, attól É-ra helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen tárcsázott búzatarló borította, mely közepes látási viszonyokat biztosított. 160×80 m-es területen szórványosan őskori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Felső-rákos II. (KÖH 87755): A lelőhely Borsodivánkától 1,2 km-re K-re, Négyestől 1,6 km-re Ny-ra, a közúttól 5 m-re É-ra, egy holtmeder D-i partján, illetve a Csincse-patak jobb teraszán, attól 700 m-re helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott és tárcsázott volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. 180×120 m-es területen nagy intenzitással jelentkező rézkori és római kori (szarmata) kerámiatöredékeket (142 db) és pattintott kőeszközöket (7 db) gyűjtöttünk.

Gátőrház (KÖH 87759): A lelőhely Négyestől Ny-ra, a közút É-i oldalánál, a gátőrházzal szemben, a Csincse-patak bal teraszán, attól 150 m-re helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott és tárcsázott volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. 150×110 m-es területen gyenge intenzitással jelentkező rézkori és bronzkori kerámiatöredékeket (8 db) gyűjtöttünk.

Szigethát (KÖH 81007): A már korábban is ismert lelőhely Négyestől 500 m-re Ny-ra, a közút É-i oldala mentén, a Csincse-patak jobb teraszán, egy környezetéből markánsan kiemelkedő ÉNy–DK irányú dombhát DK-i végén helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen tárcsázott volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. 140×120 m-es területen szórványosan gyűjtöttünk rézkori kerámiatöredékeket. A lelőhelyről a korábbi bejárások alkalmával őskori, középső bronzkori, római kori (szarmata), Árpád-kori és középkori leletek is előkerültek.

Munkatársak: Fekete László, Csengeri Piroska, Simon József, Galkó József, Toronya Zsolt, Gregóczki Gergő és Nagy S. József.

Tóth Krisztián

51 A Közhiteles Nyilvántartásban az utóbbi néven és azonosítószámon található meg a lelőhely.

242. Nick határa
(Vas megye) **Ő, B, Kk, Kú, I**

Az M86 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalán a szombathelyi múzeum munkatársai 2012-ben terepbejárást végeztek a település határában, majd 2014 tavaszán a tervezett műtárgyak, közművezetékek, valamint a vízelvezető árkok területén megelőző régészeti feltárásokra került sor. A fennmaradó területen a lelőhelyek védelmét elfedéssel kívánták biztosítani. A munkálatok az alábbi lelőhelyeket érintették:

Csörgés I. (projekten belül 26. sz., KÖH 80841): A terepbejárás során a község belterületétől Ny-ra egy eddig ismeretlen lelőhelyet találtunk a régi postakocsiút É-i oldalán, egy K–Ny-i irányú kiemelkedésen. Alacsony, ritkás gabonavetésben átlagos intenzitású őskori és késő középkori lelőhelyet találtunk. A lelőhely határainak tisztázását nehezítette, hogy K-i részén sűrű, jól fejlett gabonavetés húzódott, amiben nehéz volt pontos megfigyelést tenni. A lelőhely kiterjedése ebben az irányban kissé bizonytalan maradt.

Megelőző feltárásra kijelölt terület humuszulása és a hozzá kapcsolódó szakfelügyelet 2014. április 7-én kezdődött és még aznap be is fejeződött. A földmunkák végig régészeti megfigyelés mellett folytak. A vörösbarna agyag altalaj 25–30 cm mélységben jelentkezett és a terület nagyobb részén kaviccsal erősen kevert volt, ami jelentősen nehezítette a felület megtisztítását. A megelőző feltárást a szakfelügyelet során lehumuszolt területen végeztük el 2014. május 14-én. A feltárás során összesen 5 településobjektumot bontottunk ki és dokumentáltunk le. A jelenségek kizárólag az ÉNy-i szelvényben jelentkeztek. A felismerhető rendszert nem alkotó négy cölöplyuk mellett egy gödör került elő. Leletanyagot egyetlen objektum sem tartalmazott.

Csörgés II. (projekten belül 27. sz., KÖH 80843): A terepbejárás során a község belterületétől ÉNy-ra egy új, a nyilvántartásban nem szereplő lelőhelyet találtunk. A lelőhely egy hajdani kavicsbánya közvetlen közelében, a Csörgető-ároktól 70 m-re D-re, egy kerekded kiemelkedésen helyezkedett el. Ottjártunkkor a repcében és a gabonavetésben néhány 15–17. századi kerámiatöredéket találtunk.

A megelőző feltárásra kijelölt terület humuszolása és a hozzá kapcsolódó szakfelügyelet 2014. április 7-én kezdődött és másnap fejeződött be. A földmunkák végig régészeti megfigyelés mellett folytak. A sárgásfehér löszös és a vörösbarna agyagos altalaj felváltva jelentkezett 25–30 cm mélységben, utóbbi kaviccsal erősen kevert volt, ami jelentősen nehezítette a felület megtisztítását.

A megelőző feltárást a szakfelügyelet során lehumuszolt területen végeztük el 2014. május 14-én. A feltárás során egyetlen gödröt bontottunk ki és dokumentáltunk le, ami a főpálya jobb oldali árkának a területén helyezkedett el. A feltárt objektum leletanyagot nem tartalmazott.

Munkatársak: Nagy Gergely régész, Isztin Gyula és Lukács Gábor geodéták.

Hornok Péter

Deczki-tag (projekten belül 28. sz., KÖH 80845): A korábbi szakfelügyelet alkalmával előkerült hat régészeti korú objektum bontása történt meg a 2014. április 2-án folytatott régészeti feltárás során. Az elszórtan jelentkező objektumok egy részéből jellegtelen bronzkori kerámia került elő.

Munkatársak: Kőszegi Ádám régésztechnikus és Czöndör János ásatási technikus.

Pap Ildikó Katalin

243. Nőtincs, Petényi-határon-dűlő 2. (KÖH 87077)
(Nógrád megye) **Á**

A Barátság-1. DN400 kőolajvezeték kiváltó rekonstrukció munkálatai kapcsán a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársai végezték a régészeti munkákat.

A lelőhely Nőtincs községtől K–ÉKi irányban, légvonalban kb. 0,5 km távolságra, a Petényi-határon-dűlő határrészben található, a Lókos-patak és a Ny-ról belefolyó névtelen ér által közrefogott domb D-i lejtőjén, egy fenyő–akácerdőben. Nyomvonalba eső hossza kb. 39 m, szélessége kb. 30 m. A lelőhely teljes kiterjedése nem volt vizsgálható. A korábban ismeretlen lelőhelyet a július 27-én elvégzett régészeti megfigyelés során Nicklas Larsson fedezte fel.

A régészeti megfigyelés során végzett bontómunkával 2014. július 30–31-én feltárt objektumok a nyomvonal középső és K-i részén helyezkedtek el. A jelenségek a mai bolygatatlan erdei felszíntől számítva kb. 50–80 cm mélységben jelentkeztek, 49 m² nagyságú felületen, valószínűleg a lelőhely Ny-i részét tártuk fel. Az előkerült 3 objektum (1 tűzhely, 2 gödör) bontását fák gyökerei nehezítették. A feltárt objektumok valószínűleg egykorúak, az STR 2 számú gödör kerámiatöredékekben gazdag leletanyaga alapján korai Árpád-korra (10–11. század) keltezhetőek.

A lelőhely nyomvonalba eső szakaszán a feltárást követően folytatódott a beruházás. Az egykori település kiterjedésére csak következtetni tudunk, a feltárt területnél minden bizonnyal nagyobb kiterjedésű lehetett.

Schilling László

244. Nyésta, Kötél (KÖH 88241)
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.

Nyésta falutól D-re a Vadász-patakól K-re, közvetlenül az út mellett található a közepes intenzitású, neolit korú lelőhely. Területe 300×50 m.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

Fekete László

245. Nyírbogát határa
(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Sza, A, Á**

A Nyírbogát–Kisléta szennyvízhálózat építése és szennyvíztelep kiépítése beruházás által érintett területeken 2014. március 6-án terepbejárást végeztünk. A beruházás kiterjedt a két település belterületére, valamint a két település közötti és a Nyírbogát, Istvántanya közötti külterületekre. A települések belterületén a beépítettség és a zártkertek miatt nem tudtunk bejárást végezni.

A terepbejárás során a Nyírbogát és Kisléta közötti szakaszon és a Nyírbogát Istvántanya közötti szakaszon egy-egy új lelőhelyet találtunk.

Fekete-rét (azonosító nélkül): Nyírbogáttól É-ra, a Nyírbogát–Kisléta közötti műúttól ÉK-re, a Fekete-rét határrészben, egy É–D-i irányú homokdomb és a Léta-Pócspetri-csatorna között helyezkedik el. A terepbejárás során egy megközelítőleg 60×100 m-es területen római császárkorra és Árpád-korra keltezhető telepnyomokat találtunk. A lelőhely kiterjedését DNy-i irányba, a terület fedettsége miatt (akácerdő) nem tudtuk vizsgálni.

Istvántanyától É-ra (azonosító nélkül): Nyírbogát és Istvántanya nevű településrésze között, a két településrészt összekötő műúttól K-re, az út és a Bogáti (IV/4-es) folyás között, egy megközelítőleg 220×100 m-es területen római császárkori és késő avar kori településnyomokat találtunk. A lelőhely egy É–D-i irányú homokdomb É-i lejtőjén helyezkedik el. A lelőhely kiterjedését K-i és Ny-i irányban a terület fedettsége (fejlett őszi gabona) miatt nem tudtuk vizsgálni.

Magyar Csaba

246. Nyíregyháza, Oros VII. (Oros, Nyírpazonyi leágazás) (KÖH 35112)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **U, B, V, Szk, Lt, Sza**

Fent nevezett helyen, a Vezér utcában, 2014. március 18. és június 10. között feltárást folytattunk. Előzményként említjük, hogy kivonulásunkat megelőzően a megrendelő az adott telken már előzetesen eltávolíttatta a humuszt, így az objektumok egy részét biztosan el is pusztította.

A munka során megkutatott 120 jelenség közül 1 középső újkőkori, 6 kora bronzkori, 50 kora vaskori gödör és egy ház, 2 kelta gödör, 15 császárkori gödör, valamint 25 recens gödör. Ez utóbbiak jelenléte nem meglepő, hiszen a telken álló házat is csak a közelmúltban bontották el, ráadásul Oros egyik fő ütőere, a Vezér utca mentén fekszik.

A lelőhely neolit anyagának csúcsát egy bükki kultúrás töredék jelenti, de nagyon szép Nyírség-kultúrás kerámiát is találtunk. Itt is azt tapasztaltuk, hogy a környék más lelőhelyeihez hasonlóan (M3 Keleti elkerülő út 24., és Nyíregyháza-Oros, Üzleti Megapark) a jellegzetes, még késő bronzkori jegyeket mutató kerámia mellett, már vaskori tulajdonsággal bíró anyag (korongolt kerámia, csontfaragványok) mutatta ezt az átmeneti korszakot. Szép lelet egy gerezdelt, kis méretű agyag orsógomb. A jól iszapolt edények mellett, a kelta fazekasság jellemzői, a grafitos fazekak is szép számban kerültek elő. A császárkori településanyag szokványos, túlnyomórészt szürke, kisebb mennyiségben téglaszínű cserépanyaggal és nem túl sok állatcsonttal képviseltette magát. Bacskai István fémdetektoros szakember is átvizsgálta a telket, és a néhány régészeti korú tárgy közül említésre érdemesnek bizonyult egy kettős, spirálbütykös korongpárral díszített bronz szíjelosztó(?), 2 szkíta nyílhegy, egy császárkori karperec, egy 2. századi római érme és egy kulcs töredéke.

A feltáráson részt vettek: Mester Andrea gyűjteménykezelő, Kiss László, Sipos Attila Csaba rajzolók, Vizler Csaba régésztechnikus, Körösfői Zsolt, Toldi Zoltán, Tompa György régészek.

Pintye Gábor

247. Nyíregyháza határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Ő, B, Sza, Hu?, Ge?, Á, I**

A Nyíregyháza nyugati elkerülő 338-as sz. főút létesítésével kapcsolatban 2013–2014-ben az alábbi helyszíneken folytak próbafeltárások, a nyomvonalon É–D-i irányban haladva:

Felsősima, 11. (KÖH 59088): A nyomvonal 10. és 11. lelőhelyi esetében a feltárásra kijelölt területet 2014. május 20-án vette át Istvánovits Eszter (JAM) Pappné Kurucz Katalintól (MNM NÖK), a lelőhelyek humuszolása még aznap megtörtént. A következő nap Toldi Zoltán végezte a feltárását, majd 2014. május 22-től Körösfői Zsolt folytatta. Május 26-án, hétfőn befejeződött a lelőhely feltárása. A kutatószondából kitermelt földet az árkok két oldalán deponáltuk. A humuszréteg változó vastagságúnak bizonyult: nagyjából fél méter és egy méter között.

A lelőhelyen hét objektumot tártunk fel. Egy újkori edényalj töredékét találtuk, így a lelőhely keltezésénél továbbra is a közhiteles nyilvántartásban ismertre hagyatkozhatunk. Az objektumok betöltése alapján annyi megállapítható volt, hogy azok feltehetőleg nem egy időhorizonthoz tartoznak. Az árkok, bár bizonyítani nem tudjuk, viszonylag magasan kerültek elő a jelenlegi járószinthez képest, emiatt (is) inkább újkoriaknak / jelenkoriaknak tartjuk, a környező termőföldek vízvezető árkai, csatornái lehettek. A geofizikai vizsgálatok által kimutatott gödröt megtaláltuk, ez feltehetőleg régészeti korú.

Felsősima, Polyákbokortól ÉK-re, 10. (KÖH 59087): A lelőhelyen hét objektumot tártunk fel. Két állatcsonttöredéket találtunk, így a lelőhely keltezése továbbra is kérdéses. Az objektumok betöltése alapján annyi megállapítható volt, hogy azok feltehetőleg nem egy időhorizonthoz tartoznak. Az árkok, bár bizonyítani nem tudjuk, viszonylag magasan kerültek elő a jelenlegi járószinthez képest, emiatt (is) inkább újkoriaknak / jelenkoriaknak tartjuk, a környező termőföldek vízvezető árkai, csatornái lehettek. A geofizikai vizsgálatok által kimutatott gödröt megtaláltuk, ez feltehetőleg régészeti korú.

A próbafeltárás szegényes régészeti „felhozatalában" legjelentősebb leletnek a 6. STR számú nagy méretű gödör jelentett, amelyet már a magnetométeres vizsgálatok is kimutattak. Keltezését nem sikerült megállapítanunk (egy darab állatcsont került ki belőle), ahogyan funkcióját sem. Annak alapján, hogy a szélei felé a betöltés az oldalfal sárga, szűz talajától már nehezen különválaszthatónak bizonyult, s nagyobb, sárga rétegződések voltak megfigyelhetőek, hosszabb ideig állhatott nyitva és lassan töltődött fel.

A nyomvonal 10. és 11. lelőhelyei feltárásán résztvevő munkatársak: Istvánovits Eszter, Toldi Zoltán régészek, Bocz Péter és Vizler Csaba régésztechnikusok, Kiss László rajzoló, valamint Veszprémi László geodéta.

Körösfői Zsolt

Felsősima, Polyákbokortól DK-re, 5b. lelőhely (KÖH 34774): A nyomvonal 5b., 6. és 7. lelőhelyei próbafeltárását 2014. május 20. és június 16. között végeztük el.

A lelőhely Nyíregyházától Ny-ra, Polyákbokortól DK-re, a Nyíregyházáról Polyákbokorra vezető műúttól D-re helyezkedik el. A tervezett É–D-i irányba futó 338-as sz. főút nyomvonala a korábban terepbejárások[52] alapján azonosított, meg-

52 RKM 2006, 250.

közelítőleg ÉNy–DK-i irányú lelőhely ÉNy-i részét érinti. Az érintett lelőhelyrészre két kutatóárkot húztunk. A kutatóárokban a gépi kézi humuszolás során 11 foltot azonosítottunk. A 11 foltként jelentkező jelenség közül 9 bizonyult régészeti érdekeltségűnek, a szarmata és Árpád-korra keltezhetők (3 árok, 2 ház, 2 gödör, 1 kemence és egy feltehetően füstölő). Az objektumok döntő többsége csak részben esett a kutatóárokba. Az STR 21 esetében pedig csak a kemence egy negyede. Az STR 21 kutatóárokba eső kemencerész boltozata épségben maradt meg. A feltehetően lakóházhoz tartozó jelenséget pozitívba bontottuk. A boltozat kis szelete és *in situ* helyzete a további bontást nem indokolta. Egy jelenség (STR 4) esetében munkavédelmi okokból a teljes mélységet nem értük el. A három árokrész közül kettő irányából adódóan feltehetően azonos. Az épületek tapasztott padlójú félig földbe mélyített lakóházak kemencéjük meglehetősen rossz állapotban maradtak meg.

Felsősima, 7. (KÖH 59084): A lelőhely Nyíregyházától Ny-ra, Polyákbokortól DK-re, a Nyíregyházáról Polyákbokorra vezető műúttól D-re, az 5b. lelőhelytől D-re lévő, megközelítőleg K–Ny-i irányú dűlőúttól D-re helyezkedik el. A tervezett, É–D-i irányba futó 338-as sz. főút nyomvonala a korábban terepbejárások alapján azonosított, megközelítőleg É–D-i irányú lelőhely döntő többségét érinti. Az érintett lelőhelyrészre három kutatóárkot húztunk. A kutatóárkokban összességében 15 régészeti érdekeltségű jelenség került elő (2 ház, 3 gödör, 1 kemencebokor 2 kemencével, 1 árok és 8 feltehetően verem). Az épületek félig földbe mélyített tapasztott padlójú, tüzelőberendezéssel ellátott lakóházak. A kétkemencés kemencebokor egyik kemencéjénél 7 megújítás-réteget azonosítottunk. A veremként azonosított jelenségek egyszerű ívelt oldalúak, illetve kissé vagy nagymértékben hasasodóak (méhkas alakúak). A 15 jelenségből 5 esetében került elő kerámiaanyag, melyek Árpád-koriak.

Felsősima, Nagy szék-tó kelet, Állatforgalmi Vállalattól ÉK-re, 6. (KÖH 81639): A lelőhely Nyíregyházától Ny-ra, a Nyíregyházáról Kálmánházára vezető műúttól É-ra helyezkedik el. A tervezett 338-as sz. főút nyomvonala É–D-i irányban érinti a lelőhelyet. A kutatóárkokban összességében 37 régészeti érdekeltségű jelenség került elő (2 ház, 1 kemencebokor, 2 kút, 13 verem, 19 gödör). Az épületek félig földbe mélyített tapasztott padlójú, tüzelőberendezéssel ellátott lakóházak. A veremként azonosított jelenségek egyszerű ívelt oldalúak, illetve kissé vagy nagymértékben hasasodóak (méhkas alakúak). A feltárt gödrök döntő többsége kisméretű, sekély, leletanyagot szinte alig tartalmaztak. Datálásra alkalmas kerámiaanyag alapján szórványos bronzkori és átlagos intenzitású szarmata, szarmata-germán (?), illetve Árpád-kori településrészlet került feltárásra.

Kiss Csaba

Mandabokor II. (Nyíregyháza nyugati elkerülő 36. lh. (KÖH 38836): A Nyíregyháza nyugati elkerülő út nyomvonalán, a címbeli lelőhelyen a következő feltárómunkák zajlottak 2013–2014-ben:

A NIF Zrt-vel kötött szerződés alapján a Nyíregyháza nyugati elkerülő út nyomvonalára elsődleges régészeti dokumentációt kellett készítenie a nyíregyházi Jósa András Múzeumnak. Ennek keretein belül az érintett, 36. sz. lelőhely feletti humuszvastagság okán a kiásott szondák, valamint a 90 cm mélységet meg nem haladó mélységben jelentkező régészeti objektumokat tárhattuk fel. A lelőhelyen 2013. április 22. és május 2. között 75 objektumot azonosítottunk 2193 m² területen.

Feltártunk 3 őskori gödröt – a jellegtelen kerámiaanyag pontosabb kormeghatározást nem tett lehetővé. A legtöbb objektum egy igen intenzív, késő császárkori/hunkori(?) településhez tartozott: 1 ház, 5 cölöplyuk, 40 gödör. Régészeti leleteket nem tartalmazott, vagy csak keltező értékkel nem rendelkező állatcsontot találtunk 20 gödörben és egy cölöplyukban. Utóbbiak korát kérdésesnek határoztuk meg. Kibontottunk továbbá négy természetes jelenségnek bizonyult gödröt. A 17. sz. objektum közepén egy kézzel formált edényt találtunk – feltehetően egy kérdéses korú, hamvasztásos sír lehetett.

Korszak	Sír	Ház	Gödör	Cölöplyuk	Természetes jelenség	Összesen
Őskor	-	-	3	-	-	3
Császárkor	-	1?	40	5?	-	46
Kérdéses	1	-	20	1	-	22
Természetes jelenség	-	-	-	-	4	4
Összesen	1	1	63	6	4	75

A régészeti objektumok a lelőhely É-i, magasabban fekvő részen sűrűsödtek. A lelőhely pontos határait nem sikerült megállapítanunk. A lelőhely a tervezett út nyomvonalán É-i és D-i irányban is tovább folytatódik.

A kiásott objektumokból bőséges leletanyag került elő. A leletanyag kézzel formált és a vörös vagy szürke színű, jól iszapolt, korongolt császárkori és kézzel formált edénytöredékből, valamint állatcsontokból és kevés paticsból tevődik össze. A leletanyagot a nyíregyházi Jósa András Múzeumban helyeztük el.

A feltáráson részt vettek: Bocz Péter régész technikus, Svéda Csaba és Vizler Csaba rajzolók, Bacskai István műszeres leletfelderítő.

Scholtz Róbert

Lelőhelyünk a 0+000–2+225 km közötti szakaszon Mandabokor II. határában található, az M3 autópályától közvetlenül É-ra. A 2013. év folyamán Scholtz Róbert által elkezdett ásatást folytattuk és fejeztük be. A munka idei folytatásának oka az volt, hogy egy akácos kivágása és dücskőzése csak mostanra valósult meg.

2014. április 10. és május 9. között 25 régészeti objektumot tártunk fel, melyek egy kút kivételével gödrök, ill. gödöraljak voltak. Objektumaink többsége 5–20 cm közötti mélységet mutattak, azaz nyilvánvalóan indításuk valahol a mai értelemben vett humuszban kereshető. Érdekes, hogy egyes objektumok a placc azon részén is jelentkeztek, melyekről csak 40–50 cm termőréteget távolítottunk el. Ezzel együtt, a gödrök sekély mivolta megengedi, hogy szájuk valahol a mai felszín felett kellett, hogy induljon, tehát egy erőteljes erózióval vagy futóhomok mozgással számolhatunk. Leletanyagunk minimális ugyan, de a szokványos szarmata cserepek mellett előkerült 2 amforatöredék is.

Bacskai István fémdetektoros szakember több alkalommal megvizsgálta a szelvényt és környékét, és a placctól ÉK-i irányban 30–40 m-re kezdődően egy alacsony dombháton egy 90 darabos Kr. u. II. századi római denárokból és egy arany fülkarikából álló, szétszántott kincset talált.

A feltáráson részt vettek: Kiss László és Sipos Attila Csaba rajzolók, valamint Istvánovits Eszter, Körösfői Zsolt és Toldi Zoltán régészek.

Pintye Gábor

248. Orosháza, Bónum, Faluhely (KÖH 29828)

(Békés megye) **Á**

A bónumi homokbánya terjeszkedésével kapcsolatosan az Orosházi Múzeum 2012, 2013 és 2014 nyarán 163 sírt tárt föl mentőfeltárás keretén belül. Minden előkerült sír padmalyos temetkezés volt, és nagy valószínűség szerint a 11–13. századra keltezhetőek. A rohammunkában rendkívül sok szakember és lelkes aktivista vett részt, akiknek a munkáját itt is köszönjük! Az ásatáson végig segítségünkre volt Csányi Viktor régész (TJM, Hódmezővásárhely).

Rózsa Zoltán

249. Ozora, Vár (KÖH 23216)

(Tolna megye) Kk, Kú, Ú

A szekszárdi Wosinsky Mór Múzeum (megrendelő: Forster Gyula Örökségvédelmi Központ) megbízásából az Ásatárs Kft 2014. november 7-e és 21-e között ásatást végzett az ozorai várban.

A Wosinsky Mór Múzeum a következő feladatok elvégzésével bízta meg az Ásatárs Kft-t: a Ny-i (ÉNy-i) várfal előtti szelvények tanúfalainak elbontása, a Ny-i (ÉNy-i) várfal lavírsíkjának kialakítása, az ún. DNy-i rész (tervezett kiállítóhely) kivitelezési mélységig való feltárása, a D-i (DNy-i) várfal Ny-i szakasza előtti rész kivitelezési mélységig való feltárása, megtisztítása, a D-i (DNy-i) várfal lavírsíkjának kialakítása, a D-i (DNy-i) várfaltól D-re levő szennyvízaknák feltárása, a várépület K-i oldalán tervezett vizesblokk területének feltárása. A feltárási munkák közben feladatunk az ÉK-i saroktorony kutatószondával való keresésével bővült.

Ny-i (ÉNy-i várfal) tanúfalainak elbontása

Az 1980-as években feltárt Ny-i (ÉNy-i) várfal előtti sávban az itt tervezett felvezető út helye 2013-ban Feld István vezetésével került feltárásra.[53] Az idei évben régészeti módszerekkel bontottuk el az árok megfelelő részének betöltését. Négy alapfeltáró szondát mélyítettünk le a várfalak alapozási síkjának meghatározására. Teljesen kibontottuk az ÉNy-i torony D-i részét. Végig (változó magasságban álló) kőfalazatot figyelhettünk meg, téglasorok csak a K-i, magasabb falszakaszon maradtak meg. Alul 70–80 cm megfogható magasságban nagyobb faragott kőtömbök, felette 9 téglasor 65 cm legnagyobb magasságban, felette közepes méretű, részben faragott kőtömbök (20×40–30–60 cm) 80 cm magasságban, felette 10 téglasor 80 cm magasságban, Ny–ÉNy felé lepusztuló magasságban volt megfigyelhető. A vár enyhén rézsűs ÉNy-i külső falát – mely az É-i saroktoronyhoz csatlakozó része felső szakasza kivételével teljes egészében kőből készült – már 1981–1988 között feltárta Feld István és munkatársai. A 2013-ban kijelölt szelvényekben/árkokban elért mélységet nem tudományos/kutatási szempontok határozták meg, az az itt tervezett felvezető út szintjéből adódott. A cél akkor alapvetően az volt, hogy az annak kialakításához szükséges földmunkát végezzük el, az útépítés által nem érintett (alsó) rétegeket bolygatatlanul kívántuk meghagyni az utókor (és így egy későbbi kutatás) számára. A metszet- és tanúfalakat a 2013-ban kiosztott rétegszámok alapján bontottuk el, a leletanyagot is ez alapján különítettük el. Idén szállítottuk be a 2013-ban feltárt nagyobb faragott kövekből álló kőanyagot: nagy méretű, többszörösen profilált kapukeret elem (1. sz. kő) és egy gótikus bordaindítás (2. sz. kő).

A Ny-i (ÉNy-i) várfal mintegy 1,1–1,5 m-es szélességben, É-i részén jóval magasabban és szélesebben, volt megfogható. Az É-i részen a vízszintes falkoronát a lavírsík mentén is egy rövid szakaszon meg tudtuk fogni. A D-i, mélyebben lévő rész, egy nagyon rövid kis szakaszán meglehetősen lepusztult volt a várfal. D-i végében a modern iskolaépülettel elrombolták (már nem csatlakozott a DNy-i saroktoronyhoz, egy 1,5–2 m-es hiátus képződött). A Ny-i várfal DNy-i saroktornyához közel, attól É-ra a várfalnál, a 2013/1 és a 2013/2-es számú tanúfal K-i végén egy vörös, illetve nagyobbrészt szürke hamus réteges foltot érzékeltünk a tanúfal alján, amire négyzet alakban, két kis szelvényben (2×2 m, illetve 2,1×2,2 m) rábontottunk. Egy NyDNy–ÉK irányú vörös égett sávot bontottunk ki, valószínűleg, egy elplanírozott résznek a maradványa a kivitelezési mélység alatt 20 cm-rel. A vörös égett réteg egy 10–15 cm után, belsejében szürke hamus réteggé változott. Az előkerült leletanyag (16–17. századi kerámia) alapján is egy valószínűsíthető feltöltési réteget fogtunk meg.

Úgy tűnik, hogy kései (17. századi), modern beásásokkal zavart betöltési rétegeket kutattunk itt, akárcsak Feld István 2013-ban.

A Ny-i (ÉNy-i) várfal lavírsíkjának kialakítása

É-ról D-i irányba haladva 40–50 cm, majd 50–90 cm szélességben lehetett megfogni a Ny felé leszakadó, nagyjából vízszintes falkoronát. Belső oldalát 20–30 cm-es faragott kváderek, belsejét nagyobb és apró kövekből álló, beleoltott mészhabarccsal összefogott falazat alkotja. A Ny-i lavírsík függőleges metszetében számos alaktalan folt jelentkezett, aminek oka az lehet, hogy a különböző ferde helyzetű, illetve ívelt, egyenetlen felületű feltöltési rétegeket egy (csak keresztirányban vízszintes, de amúgy szintén a fal síkját követő) lavírsíkkal metszettük el, mely által különböző szinteken jelentkeztek a feltöltési rétegek. A függőleges falban jól érzékelhetők a különböző feltöltési rétegek. A felső humuszos réteg alatt egy modern kori feltöltési réteg helyezkedik el. Ez alatt, D felé haladva egy ferde, valószínűleg megcsúszott, illetve részben valószínűleg modern feltöltési rétegsorok váltakoznak sötétebb barna, rögösebb betöltésekkel. Alattuk már egy barnább, kevésbé bolygatott, illetve szürke bolygatott rétegek váltakoznak.

Az É-i rész D-i harmadában függőleges, jóval vastagabb vöröses feltöltési réteggel találkoztunk, értelemszerűen ott a vízszintes részen is sokkal pregnánsabban vöröses foltokkal jelentkezett. A vörös planírozási réteg 1,0–1,2 m-es mélységben Zsigmond kori feltöltés nyoma lehet. A lavírsík bontása és nyesése közben 16–18. századi kerámia került felszínre. A Ny-i lavírsík vörös égett betöltés részét egy szakaszon lemélyítettük. Itt a felső rétegsor humuszréteg; alatta egy alig kevert masszívabb, talán Zsigmond kori, feltöltés; aztán kevertebb, sötét barnásszürke réteg; majd a Zsigmond kori erősen kevert, vörös, égett, masszív, tömör feltöltés, mintegy 80–150 cm vastagságban; alatta egy a D-i részén fekete, majdnem tömör, tőzeges; Ny-i részén a lemélyített területen pedig újabb, paticcsal alig kevert sárgásszürke-barnás rétegsorokat figyeltünk meg. Ez a

53 RKM 2013, 90–93.

lemélyítés É-i részén a lavírsíkhoz képest ez még jó 1,5 m, D-i részén mintegy 70 cm. A lemélyítésből viszonylag nagyobb mennyiségű állatcsont, zöld mázas alakos kályhaszemtöredékek, 15. századi kerámiák kerültek elő.

Az ún. DNy-i rész (tervezett kiállítóhely), kivitelezési mélységig való, feltárása

E területet gépi munkával tártuk fel. Érzékelhető volt, hogy e szakasz a sárga altalajig fel volt tárva, 3–4 m mélységig recens törmelékkel volt feltöltve.

A D-i (DNy-i) várfal Ny-i szakasza előtti rész, kivitelezési mélységig való feltárása, megtisztítása

A modern iskolaépület fala aláomlaszthatta a tőle É–ÉK-re elhelyezkedő várfalat. A kidőlt és részben megmaradt fal maradványát a régi iskolaépület ÉNy–DK irányú falazatrésze vágta. A részben kidőlt falazatrész a DNy-i saroktoronytól kb. 7–8 m-re, K-re fogható meg. A meglévő várfaltól D-re, DK-re mintegy 8–10 m-es hosszúságban, és 2–2,5 m-es szélességben megfogtuk a kidőlt fal nagyobb maradványait. A falazatrészekből 15–17. századi kerámiatöredékek jöttek elő. DNy-ra a falazat részben már elplanírozott darabjai kerültek elő. A Ny-i és középső részen egybefüggő nagyobb falazatrészek dőltek ki, illetve maradtak meg. A D-i fal Ny-i szakasza több rétegben került felszedésre, nagyjából félkör alakban három rétegben dőlt ki a fal egy 0,5–1,0–1,5 m szélességű omladékos sávot alkotva, a felső részén nagyobb faltömbökben.

A téglafal feletti 1. rétegből (az 1. rétegnek a legfelső még géppel elszedett részt tekintjük) nagyobb mennyiségű állatcsont és 16–18. századi kerámiatöredékek, vastárgyak (kapupántok, ajtóvasalások, vascső darabok, vaskések, vasszegek) kerültek elő. A 2. réteg omladékából nagy mennyiségű állatcsont, 15–17. századi kerámiák (mázas kerámia, zöld mázas kályhacsempék, szögletes és pohár alakú kályhaszem töredékek), 3 db vaseszköz (patkó vagy sarkantyú töredékek) kerültek feltárásra. A 3. rétegből (ami a D-i fal Ny-i szakaszához támaszkodott) nagyobb mennyiségű állatcsont és 16–17. századi kerámiatöredék került felszínre.

A saroktoronytól K-re, mintegy 7 m-es hosszúságban megfogtuk az eredeti falat. A fal megfigyelhető vastagsága, omladék réteg nélkül, 80–90 cm ezen a szakaszon. A várfal ezen a részen a felső és alsó részen is téglából rakott, mintegy 5-6 téglából álló vastagságot sikerült különböző magasságokban megfigyelni. A várfal vastagsága a felső szinteken 70–80 cm, alsó szinteken 80–100 cm. A várfal teljes D-i szakaszát gyakorlatilag oldal- és felülnézetben kibontottuk, mely által a korábbi feltárt részek is megfigyelhetővé váltak. Ny-i falrészlet: 25-30 téglasor magasságban megfigyelhető.

A D-i (DNy-i) várfal lavírsíkjának kialakítása, Ny-i szakasz

A lavírsík területén a falat is megfogtuk, annak felső omladékos téglafalas részét. A K-i falhoz hasonlóan, teljes mértékben téglából rakott. A lavírsík függőleges metszetéből látható, hogy a humuszréteg alatt újkori törmelékes sávok mutatkoznak, gyakorlatilag egy tisztán újkori feltöltési réteg, ferde helyzetű rétegekkel. A felső rész visszatöltött törmelék. Az altalajt csak a várfeljáró közelében, mintegy 1–1,5 m-es szakaszon fogtuk meg. *K-i szakasz:* A lavírsíkkal megfogtuk a falkoronát mintegy 70–80 cm-es vastagságban. A sárga altalajig is eljutottunk. Egy ferde helyzetű omladékos (recens feltöltési) réteget is találtunk nagyjából középtájon.

A D-i (DNy-i) várfaltól D-re levő szennyvízaknák feltárása

A D-i (DNy-i) várfal K-i szakaszától D-re levő területen két szennyvízaknát terveztek. A Ny-i 235×660 cm, a K-i 230×680 cm, a Ny-i tartályban 200–295 cm-t, a K-i tartályban 260–275 cm-t mélyítettünk le, É felé mélyülve. A terület korábbi szelvényekkel már feltárt, a feltöltés rétegsorait érzékeltük. Lementünk az altalajig. A várárok egyértelmű nyomát itt nem észleltük. Talán a Ny-i tartály É-i oldalának lemélyülése jelezheti egy sekély árok nyomát.

A várépület K-i oldalán tervezett vizesblokk területének feltárása

A K-i blokk, az ún. 2014/I. szelvény kitűzése és feltárása az építendő színház vizesblokkja helyén történt. 70 cm mélységben megvolt az altalaj, de igen nehéz megfogni mivel rendkívül tagolt a sok beásás által. A D-i részen sárga löszös altalaj, az É-i oldalon pedig, ahol már feljebb jöttünk, egy világosszürke, sárgás löszös betöltés altalaj jelentkezett. Az ÉK-i fal mentén a beásások miatt egy kicsit mélyebbre mentünk, itt a falban újkori beásások nyomai látszódtak. A DK-i falnál hasonló helyzet. A DNy-i fal K-i része gyakorlatilag régészeti objektum, Ny-i része pedig egy feltöltés, illetve egy részben feltárt objektum lehet. A szelvény D-i, Ny-i, illetve K-i részén, valamint az ÉNy-i fal mentén, annak D-i részén nagyobb méretű újkori törmelékkel feltöltött, valószínűleg már feltárt régészeti korú objektumokat találtunk. Az újkori, illetve a már feltárt objektumok egy részét, felső rétegeit kibontottuk. A recens, illetve már korábban feltárt és visszatöltött beásásokból viszonylag nagy mennyiségű 16–18. századi kerámia, kályhaszemek, fazéktöredékek, mázas kerámia és újkori üvegtöredékek került napvilágra.

Az ÉK-i saroktorony kutatószondával való keresése

Az ÉK-i saroktornyot keresve, az É-i (ÉK-i) fal kitűzött, de már nem létező folytatásában húztunk Ny–K irányban egy kutatószelvényt. A sárga altalajig mentünk 120–140 cm-es mélységig, K-i irányban mélyülően. A felső humuszréteg alatt világosbarna feltöltési réteg jelentkezett, illetve részben már lementünk a sárga altalajba is. Ny-i végében négyszögletes újkori beásás, középtájon Feld Istvánék régi kutatóárka volt megfigyelhető. A K-i részen égett, illetve helyenként faszenes, hamus betöltésű, recens, modern beásás érzékelhető. A felső szinteken, főleg a K-i részen, nagyon sok újkori törmeléket szedtünk ki. A nyesésszintből kora újkori, 16–17. századi mázas kerámia került elő.

A gépi és kézi munkával történő feltárás és dokumentálás után a terület érzékenyebb részét geotextillel fedtük le, majd visszatemettük.

A feltárás munkatársai: Móricz Róbert és Barta Gábor régésztechnikusok.

Gallina Zsolt

250. Ozora határa
(Tolna megye) **Ró**

Célzott terepbejárást végeztünk 5. századi és 10–11. századi lelőhelyek beazonosítására Pincehely, Regöly, Tamási és Ozora határában, 2014. március 13-án. Ennek során utaztunk ki az Ozora D-i és Pincehely ÉNy-i határán lévő, de teljesen Ozorához tartozó, az Érmelléki-árok tól K-re fekvő területre.

Egri-híd (KÖH 47144): A terepbejárás során csak római kori kerámiát találtunk, de K. Németh András, amikor 2000-ben kint járt ezen a lelőhelyen, a római leletanyag mellett őskori kerámiát is gyűjtött a területről. A lelőhely É–D-i irányú, 420 m hosszú és átlag 170 m széles.

Cziráki Viktor regölyi lakos elmondása alapján az 1990-es években szórványként kerültek elő erről a területről 5. századi

fibulák. Ezek pontos helyszíne a lelőhely középső részén keresendő, annak K-i felében, egy kb. 70–80 m átmérőjű területen, mely a halmoktól D-re található.

Határ-dűlő (KÖH 90447): A lelőhely ÉK-i részén elkülönülve három római kori halmot, tumulust(?) figyeltünk meg. Ezek átmérője 8–15 m és jelen állapotukban átlag 1 m-re emelkednek ki a környezetükből.

A terepbejáráson részt vettek: Hucker Veronika, Pap Csilla és Zsiga Zsolt.

K. Németh András – Ódor János Gábor

251. Ófehértó, Iskolaudvar (KÖH 86951)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Sza, Hu, N?**

A nyírbátori Báthori István Múzeum igazgatója, Báthori Gábor 2014. június 23-án 11 óra körül telefonon értesítette a Jósa András Múzeumot, hogy Ófehértón földmunkák során emberi maradványokra akadtak, amit jelentettek a rendőrségnek. A helyi rendőrkapitány hozzájuk szólt be, hogy a rendőrségi megállapítás szerint régészeti leletről lehet szó. A helyszínre kimenve kiderült, hogy az iskola udvarára tervezett kerti csap és a hozzákapcsolódó árok ásása során kerültek elő a maradványok, valamint egy késő császárkori–hunkori vagy kora népvándorlás kori edény. A leletmentésre másnap került sor.

Ekkorra már egy másik váz is előkerült. A két váz helyére rábontottunk. Az egyik egy Ny–K tájolású, melléklet nélküli férfiváz volt, míg a másik egy DNy–ÉK tájolású fiatalabb nőé. Melléklete ennek sem volt. Az edény előkerülési helyén régészeti jelenséget nem tapasztaltunk. A dokumentálás befejezése után levonultunk a területről.

Istvánovits Eszter

252. Ősagárd, Széles-mező II. (KÖH 84121)

(Nógrád megye) **A?**

A régészeti lelőhely Ősagárd külterületén, a település szélétől 700 m-re Ny-ra található, a Széles-mező nevű határrészben, a patak É-i oldalán K–Ny-i irányban húzódó domb D-i lejtőjén fekszik. A lelőhelyet az MNM NÖK munkatársai a Magyar–szlovák tranzit gázvezeték építéséhez kapcsolódó örökségvédelmi munkálatok során fedezték fel terepbejárással 2012-ben. Ezt követően 2013-ban történt próbafeltárás[54] a lelőhely veszélyeztetett szakaszán, amely több ismeretlen korú régészeti jelenséget hozott felszínre. Majd 2014-ben volt újabb kisfelületű feltárás a lelőhelyen, amely a Barátság-1 kőolajvezeték rekonstrukciós munkálataihoz kapcsolódott. Ennek során a lelőhely Ny-i felén, a nyomvonal 29+180–30+300 km szelvények között nyitott 447,5 m² nagyságú területét tártuk fel.

Az átlagosan 40–50 cm vastagságú humusztakaró eltávolítása után négy régészeti jelenség patics- és faszénszemcsékkel jelzett, kissé elmosódott kontúrú foltja került elő. Az eredetileg négy foltként rajzolódó jelenségben öt régészeti objektumot különítettünk el: három kisebb méretű gödröt és két kemencét. A kemencéknek jól kiégett, agyagtapasztásos sütőfelülete volt, boltozatuk – legalább részben – kisebb méretű kövekkel volt megerősítve. Az egyik kemencénél két oszlophelyet is azonosítottunk, amelyek valamiféle tetőzetet tarthattak. A sekély telepobjektumok kevés leletanyagot tartalmaztak, amelyet feltételesen a népvándorlás kor avar periódusára lehet keltezni.

A feltárás szakmai munkatársai: Schilling László, Skriba Péter, György László és Nicklas Larsson régészek. A geodéziai felmérést és térinformatikai utómunkálatokat Gelencsér Ákos és Zsiga Zsolt végezte.

Czifra Szabolcs

253. Pannonhalma, Bencés Főapátság (KÖH 1722)

(Győr-Moson-Sopron megye) **Á, Kk(?), Ú**

A győri Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum 2014. január 15. és 23. között régészeti szakfelügyelet látott el a Pannonhalma, 1132, 1, 2, 10/1 hrsz. alatti ingatlanon építendő tornacsarnok, gyalogos híd és összekötő alagút csatlakozásának építése kapcsán.

A szakfelügyelet során, a sportcsarnok építéséhez kapcsolódóan, attól K-re, az apátságtól és a gimnáziumtól DK-re, felszínre került két téglaégető kemence. Az 1. sz. kemence ÉNy–DK-i tájolású volt, szájjal ÉNy-felé. Ny-i oldalát nagyrészt elmarkolták, és az ÉK-i része is sérült. A megmaradt része felmenő falakkal és két tüzelőcsatornával rendelkezik: egy K-i, majdnem teljesen ép, és egy Ny-i csatorna, melynek kb. csupán DNy-i harmada maradt meg. A K-i csatorna K-i oldala végig ki van rakva téglával, míg a Ny-i csatorna K-i hosszoldalának D-i végén, s DK-i rövid oldalán láthatók sorba rendezett téglák. A téglák nem, ill. csak részben voltak kiégetve.

Az objektum nagy valószínűséggel téglalap alakú volt. Egy 630×800 cm-es rész maradt meg belőle, a külső falakat nem számítva. A kemence külső falai kb. 25–30 cm vastagon égtek át, s kb. 50 cm magasan maradtak meg. Betöltéséből tégla- és tetőcseréptöredékek, Árpád-kori kerámia, állatcsont és vaskés töredéke került elő.

Az 1. kemencétől kb. 15 m-re DK-re újabb kemence került napvilágra, melynek D-i és Ny-i oldala is sérült. É–D-i tájolású. Három tüzelőcsatornája került feltárásra, de valószínűleg K-i irányban, a le nem humuszolt területen még folytatódik az objektum. Betöltése és a fölötte levő réteg erősen törmelékes volt: nagy számban kerültek elő innen téglatöredékek – kannelúrásak is –, valamint tetőcserép- és némi kerámiatöredék, vaskéstöredékek és állatcsontok kíséretében. A tüzelőcsatornákból Árpád-kori és késő középkori(?) töredékek kerültek elő, míg a fölötte lévő rétegből késő középkori / újkori töredékek kerültek feltárásra egy porcelántöredék társaságában. A téglaégető felső részét valószínűleg az újkorban bolygatták. A tüzelőcsatornák mentén téglapakolást nem lehetett megfigyelni. A kemence É-i részén a három tüzelőcsatorna kiszélesedve összenyílt.

Az 1. kemencét dokumentálását követően munkagéppel elbontották, a 2. kemencének csupán ÉNy-i sarka semmisült meg, a többit visszatemették.

Régész munkatárs: László Csaba és Ujvári Ferenc. Technikusok: Alács Attila, Kulcsár Zoltán, Nagy Gábor, Semperger Zoltán és Szöllősi Géza.

Nagy Andrea

54 RKM 2013, 95.

254. Panyola, Jumi-Erdő-dűlő (a projekt 23. sz. lh.-e, KÖH 89273)
(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Sza, Ú**

A Tisza – Szamos – Túr – közi tározók tervezett anyagnyerői és töltései területén terepbejárást végeztünk.

A település határában 2014. április 30-án folytattuk a terepbejárást. A nagyobbik, K-i vésztározó ÉK-i felét jártuk be. A terület jól vizsgálható, nagyrészt szántott rész, parcellákban néhány repcetábla, s már kinőtt búzavetés. Sajnos, utólag kiderült, hogy az egyik nyomvonalszakaszt nem pontosan járták be, hanem attól 200 m-re haladtak párhuzamosan. A Jumi-Erdődűlőben, a Tó-foki csatorna Ny-i oldalán két újkori és egy császárkori cserepet gyűjtöttek össze. Az ÉK – DNy irányú lelőhely a Zsaró-kerti-csatorna és a Tó-foki-csatorna között 210 m hosszúságban és 145 m szélességben fekszik.

A Patakbéli-Dűlő (KÖH 89271) lelőhelyről a jelentést lásd Kérsemjénnél.

Körösfői Zsolt

255. Páli, Dombok[55] (KÖH 32270)
(Győr-Moson-Sopron megye) **Pa, U**

A lelőhely Páli községtől D-re, kb. 3 km-re, a Rába gátjától mintegy 400 m-re levő kavicsbányában található. A lelőhely római kori és őskori leletekről korábban is ismert volt. 2014-ben az M86-os út építéséhez kapcsolódva és a korábbi bányát bővítve intenzív kavicskitermelésbe fogtak. Augusztus végén a bánya rézsűjében a felszín alatt mintegy két m-es mélységben pattintott köveket fedezett fel Hatos János régésztechnikus. Losonczi Máté megyei régészeti felügyelőnek és a bánya támogatásának köszönhetően október 10-én próbafeltárást, majd október 30. és november 7. között mentőásatást végezhettünk a helyszínen. Ennek során egy 6 – 10 cm vastagságú, összefüggő leletes horizontot figyelhettünk meg, amely egy 20 cm vastag, sötétszürke színű humuszos réteg alsó felében helyezkedik el. Ez az eltemetett talaj egy kékesszürke színű, iszap jellegű, közvetlenül a pleisztocén kavicsösszletre települő üledékréteg fölött található, s fölötte egy ugyanolyan kékesszürke réteg következik. A rétegsor felfelé barnásabb színűre változik, s legfelül a vastag jelenkori humusz látható. Az eltemetett talaj és az azt befoglaló iszapos rétegek hidromorf jellenségeket mutatnak.

A leletes horizontból kizárólag pattintott kőanyag került elő, mely nyersanyagában is homogén. A rendkívül sok apró szilánk és a néhány elhasznált magkő helyben végzett kőeszközkészítésre utal. A kis méretű retusált eszközök között olyan mikrolitok is vannak, amelyek alapján az emberi megtelepedés korát az epipaleolitikumra vagy a kora mezolitikumra valószínűsíthetjük. Rétegtani metszet készítése közben az ásatási szelvénytől 5 m-re, s a leletes horizonttól 90 cm-rel magasabban egy kis méretű, trapéz alakú csiszolt kőbalta került elő, amely a neolitikum fiatalabb szakaszára keltezhető.

Abszolút korhatározás céljából a leletes horizont, valamint az alatta és felette levő iszapos rétegek üledékeiből mintát vettünk OSL-méréshez. A leletekkel azonos szintben faszénszemcséket is gyűjtöttünk, amely esetleg radiokarbon datálásra is alkalmas lehet.

Mester Zsolt

256. Pári határa
(Tolna megye) **Kú, Tö? I**

Kirhenberg (Altacker) (KÖH 37596): Lakossági bejelentésre helyszínelést végeztem május 22-én a falutól ÉK-re, a Tamási utcai házak fölötti szántóföldön, ahol az eső csontvázat mosott ki a két szántóföldet elválasztó, kb. 30 cm barázda aljából. Május 23-án kibontottam a csontvázat, koponyáját a víz elvitte. Tájolása ÉNy – DK irányú, kézfejeit a medencére hajtották. Koporsó nyoma nem jelentkezett, leletet nem találtam. A lelőhely ismert, ezen a dombon már 2003-ban is találtunk kiszántott csontvázakat a szántásban. Május 27-én Czövek Attilával fémkeresővel átkutattuk a kiszántott vázak helyét. Találtunk egy I. Ferdinánd denárt, egy egyszerű bronz pántgyűrűt és egy vascsiholó töredékét. A tárgyak összetartozása a sírokkal kérdéses, ha mégis azokból származnak, akkor leginkább török kori, nem keresztény temetőre gyanakodhatunk.

Orvosi rendelő (Óvoda /Kis u. 152./) (KÖH 23227): A fenti lelőhely bejelentőjének munkatársa átadott egy koponyatöredéket, amelyet a faluban, a Kis utca és a Kossuth utca kereszteződésében álló óvoda mögötti partfalnál talált, a terep rendezésekor. A rézsűben a növényzet és a törmelék miatt érdemi megfigyelést nem tudtam tenni. A partfaltól néhány m-re, az óvoda udvarán 1986-ban Gere László ismeretlen korú, melléklet nélküli csontvázat bontott ki, tehát további sírok előkerülése is várható a környéken.

K. Németh András

257. Penyige határa
(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Ő, Sza, N, Á?, Ú**

A Tisza – Szamos – Túr – közi tározók tervezett anyagnyerői és töltései területén terepbejárást végeztünk.

Gacsályi-tag 2 (20. sz. lh.) (KÖH 89267): A Penyige és Kömörő közötti országúttól Ny-ra eső szakaszt korábban már bejártuk, de utólag kiderült, hogy rossz nyomvonalverzió alapján. Így 2014. április 15-én újra bejártuk. Az itt kanyargó, kiszáradt folyóág jobb partját jártuk be ezúttal, annak fákkal jelzett partszakasza és egy nagy kiterjedésű repceföld között haladva, majd egy méhészetet elérve, a Gacsályi-tagban egy szétszántott kemence paticsos foltját találtuk. Nagy méretű, áglenyomatos paticsdarabokat gyűjtöttünk, valamint egy lassú korongolt, kavicsszemcsés, szürke edényaljtöredéket, amely véleményünk szerint császárkor végére, népvándorlás korra keltezhető. A lelőhely a kiszáradt folyómeder Ny-i, magas partján fekszik.

Bár leleteket nem találtunk, nagy eséllyel a lelőhely nagyobb az általunk körülhatároltnál, kiterjedhet a folyó következő, É-i kanyarulatáig, követve a környezetéből enyhén kiemelkedő partszakaszt. Ebben az esetben háromszor nagyobb az első változatnál. Az általunk körülhatárolt rész ÉK – DNy irányú, 251 m hosszú, 212 m széles.

Gyenge-tag (5. sz. lh) (KÖH 89261): Kömörőig mentünk 2014. március 12-én. Az Öreg-Túr felé tartó földúton a falu ÉK-i végéig mentünk, innen tartva a jelenleg kiszáradt Fenyves-

55 A győri Római Flóris Múzeum által 2014–2015-ben, a bánya területén végzett feltárások eredményeként a korábban ott lokalizált kisebb lelőhelyek összevonásra kerültek. Ezek a Közhiteles Nyilvántartásban Páli, Dombok összevont lelőhely néven, 68201 azonosítószámon találhatók.

csatornán keresztül, körbe szántók és legelők váltják egymást. Két, mára már elsekélyesedett csatorna között szórvány obszidián pengét találtunk.

Szegedi-tag (21. sz. lh.) (KÖH 89269): A nyomvonalat követve, a Csomota-csatorna és az említett kiszáradt holtág között, a Szegedi-tagban három helyen is gyűjtöttünk cserepeket, véleményünk szerint egyetlen, nagy kiterjedésű lelőhelyről lehet szó. A lelőhely ÉNy-i feléből Árpád-kori(?) kerámia, DK-i részén újkori és császárkori cserepek kerültek elő. Ezen kívül még három paticsrögöt, egy salakdarabot és egy vastárgyat (kérdéses, hogy régészeti) találtunk. A lelőhely Ny–K irányú, 507 m hosszú és 295 m széles.

Körösfői Zsolt

258. Petőfiszállás, Ferenczszállási-dűlő (KÖH 86947)

(Bács-Kiskun megye) **A**

A Kék-víz Észak Bács-Kiskun Megyei Ivóvízminőség-javító program – Ivóvízhálózat rekonstrukciós munkák, ellátó vezeték és távvezeték építése megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást 2014. május 29. és 18. között.

A terepbejárás során a címben megnevezett, korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet és egy régészeti érdekű területet (Ferencszállási-csatorna, D) azonosítottunk, melyekről avar kori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Harkai István

259. Pécel, Hatos-dűlő (MRT 11. k. 19/2. lh., KÖH 26222)

(Pest megye) **Ő, R, Sza**

A B1 D400 kőolajvezeték rekonstrukcióhoz, kivitelezési munkáihoz kapcsolódóan a lelőhelyet 2014. április 4. és 26. közt tárta fel a szentendrei Ferenczy Múzeum.

A lelőhely egy lankás domboldalon terül el, ahol 73 objektum feltárása során több korszak emlékei kerültek elő: a meghatározhatatlan őskori anyag mellett főként a késő rézkori badeni kultúrához sorolható és szarmata kori anyagot tártunk fel. Kiemelkedően gazdag a 106. objektum leletanyaga, melyben több jól kiegészíthető, a klasszikus badeni kultúra időszakára keltezhető edény maradványai láttak napvilágot. A lelőhelyet egy patak szelte ketté, amelytől távolabb kerültek elő a szarmata leletek. Ez alól kivétel a 152. objektum, mely a lankás domboldal alján, a patak közelében feküdt. Ebben néhány cserép mellett nagy mennyiségű salakot találtunk. A feltárt terület 1984m^2.

Munkatársak: Bózsa Anikó, Sima Gábor és Szőcs Péter.

Rajna András

260. Pécs, Belváros keleti része (KÖH 70847)

(Baranya megye) **Kk, Tö, Ú**

A Szent Mór Iskolaközpont[56] (Hunyadi János út 9.) É-i épületszárnya területén, a Hunyadi János úti bejáratnál, a Ny-i épületszárny mögötti udvar É-i végében álló garázs bővítésére került sor. Ennek során a garázs É-i végét meghosszabbították. A garázs hátsó falában régészeti korú kultúrrétegződés jelentkezett, amelyet 2014. november 20. napon régészeti felügyelet keretében dokumentáltuk. A rétegekből késő középkori, hódoltság kori és újkori kerámiaanyag került elő, valamint objektumként egy kemence jelentkezett a metszetfal felső részén.

A természetes talajszint az iskolaközpont területén É-ról D-i irányba, illetve K-ről Ny-i irányba is erősen lejt. Ebbe a lejtős térszínbe építették az iskolát. É-i, legmagasabb részén az iskola építésekor belemélyítettek a meglévő térszínbe, ennek eredményeképp kiásták a kultúrrétegeket is. A garázzsal egy szintben lévő udvar területére ugyanez érvényes.

Tóth Zsolt

Pécs, Péter-Pál sírkamra (Cella Trichora, a székesegyház nyugati oldala előtt) (KÖH 26789)

(Baranya megye) **Ró, Ka, Á, Kk**

A részletes tanulmány megjelent: Tóth Zsolt: Régészeti kutatások Sopianae északi temetőjében: az I. számú Cella Trichora 2013–2014. évi kutatásának eredményei. Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 54., 2016–2017 (Pécs, 2017), 267–304.

261. Pécs, Széchenyi tér (Szent Bertalan templom) (KÖH 28721)

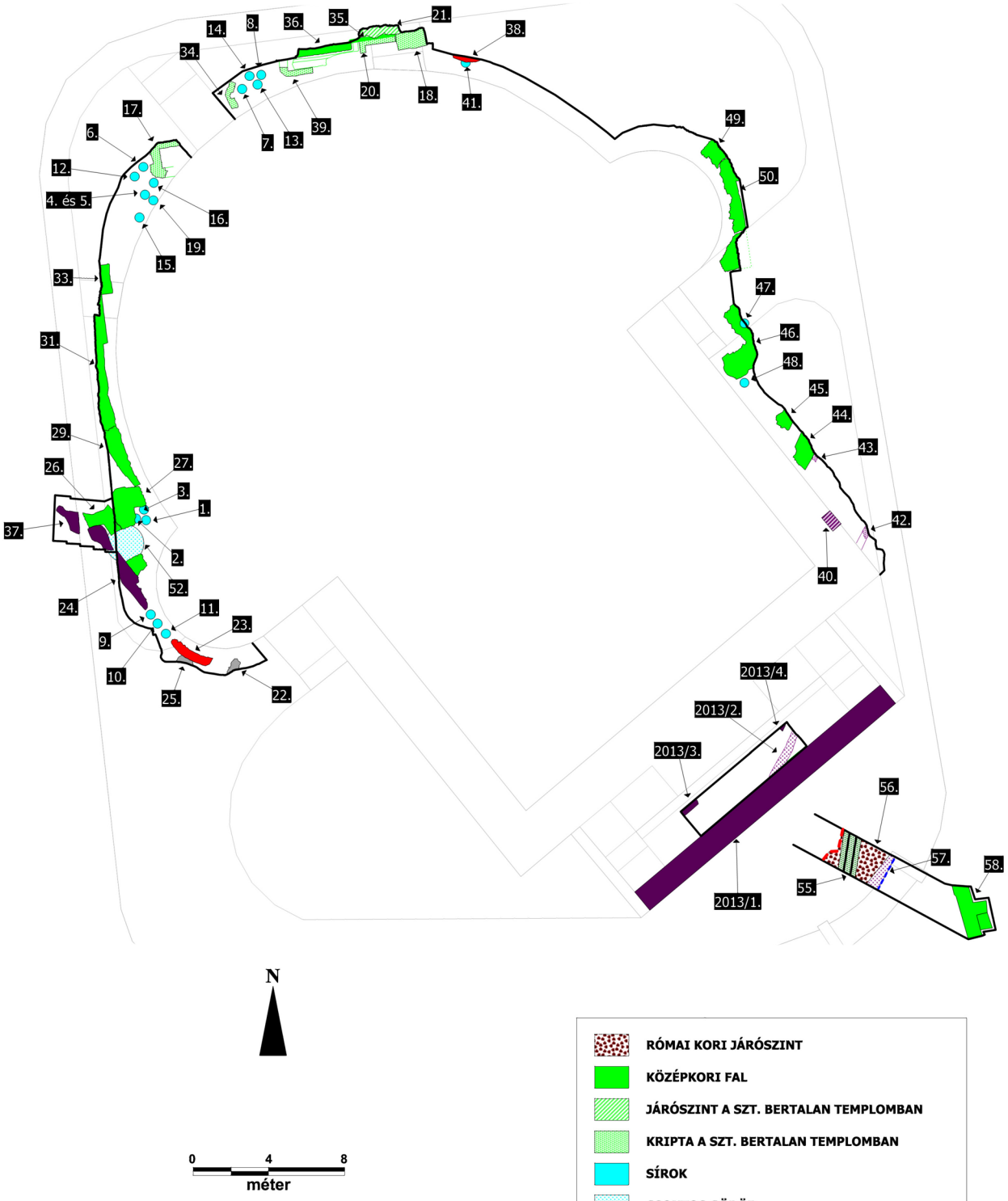
(Baranya megye) **Ró?, Á, Kk, Kú, Tö**

A Széchenyi téren, a Belvárosi Plébániatemplom szigeteléséhez kapcsolódó földmunka régészeti felügyeletére a 2014. április 10. és június 20. közötti időszakban került sor. (*Az illusztrációt lásd a 129. oldalon!*) A templom kriptaszintjét kívülről körbe szigetelték, ugyanis a régi szigetelés elöregedése miatt nedvesedett a föld alatti rész és a temetkezőhelyek a kripta oldalában beáztak. A szigetelési munkálatokhoz a templomot kívülről a K-i, É-i és Ny-i oldalon 1–1,5 m szélességben körbeásták. Az árkok mélysége 2–3,5 m között változott, igazodva a mai terepszinthez. Szigetelni csak a templom D-i oldalát nem kellett, ugyanis az már nincs földben, a felszínen áll. A beruházó a Pécsi Egyházmegye volt. A munkálatok mellé a Pécsi Járási Hivatal Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatala régészeti felügyeletet írt elő, amelyet Janus Pannonius Múzeum végzett.

A Gázi Kászim pasa hódoltság kori dzsámijának É-i oldalához 1940-ben új, modern, szimmetrikus elrendezésű templomrészt emeltek, amelynek alaprajza félköríves apszisra emlékeztet. Ehhez K-en és Ny-on egy-egy kis oldalkápolna tartozik, amelyek alaprajza szintén félköríves. Az új templomrész helyén Török Gyula (régész) és Gosztonyi Gyula (Pécsi Egyházmegye főépítésze) végzett feltárásokat az építkezés megkezdése előtt, 1939-ben. Az akkori építkezés helyén a Szent Bertalan templom állt a középkor évszázadaiban. Részben a templom területén, részben a templomtól D-re épült fel a 16. században a török dzsámi. A katolikus templom már részlegesen elpusztult a dzsámi építésének idejére. A török dzsámi É-i oldalához, a középkori templom maradványai fölé a 18. században barokk épületrészt toldottak hozzá. Gosztonyiék a munkálatok megkezdése előtt ezt lebontatták, s ezt követte az építkezés előtt a régészeti kutatás.

Sajnos az új templomrész építésekor a régészeti kutatás után a középkori Szent Bertalan templom mintegy fele elpusztult. Ennek helyén található az új templomrész kriptaszintje. A templom É-i hajójának maradványai a templomtól É-ra, az út-

56 A helyszínen 2013-ban végzett kutatásról a jelentést lásd RKM 2013, 96.

Pécs, Széchenyi tér
(Szent Bertalan templom).
A 2014-ben végzett megfigyeléseken előkerült objektumok
összesített felszínrajza

test alatt, a szentély megmaradt részei pedig a templomtól ÉK-re helyezkednek el a modern burkolat alatt. Állapotuk a 2006. és 2009. évi kutatások alapján erősen bolygatott.

A templom maradványai 1891-ben, vízvezeték építésekor kerültek felszínre először. Ekkor a templom K-i, szentély része válhatott ismertté, ugyanis a vízvezetékek nyomvonala itt halad.

1930-ban a templom kerítésének építése közben a Ny-i templomfalra és a szentélyrészre akadtak rá.

Az 1939. évi kutatások eredményeképp született meg a templom építéstörténetéről az első összefoglaló munka Gosztonyi Gyula tollából.[57]

Habár a templom helye Gosztonyiék kutatása alapján ismert volt, a szocializmus időszakában nem szenteltek túl sok figyelmet a földben lévő középkori emléknek: A templom É-i falát egy vízvezeték árkával vágták ketté hosszában, az É-i hajó területén, szintén hosszában pedig egy gázvezeték halad. Mindösszesze két rövid feljegyzés maradt fenn régészeti megfigyelésről az 1970-es évekből. Mindkét alkalommal az É-i templomhajó falának egy szakasza vált ismertté. 1974-ben Kováts Valéria a tudósítás szerint hét kifosztott kriptát is talált. (Ezt a 2009. évi kutatás nem erősítette meg, ugyanis a végig feltárt É-i templomfal mellett mindössze három kripta került elő.) 1975-ben pedig Kárpáti Gábor egy 2 m-es szakaszt talált meg ebből a falból.

2004-ben Kikindai András végzett kisebb leletmentést a templom szentélyének területén a modern harangláb létesítéséhez kapcsolódó munkálatok során. Megfigyelései alapján pontosítani tudta a templom építéstörténetét.[58]

Jómagam 2006-ban és 2009-ben kutathattam a templom területén: 2006-ban a Szent Bertalan templom É-i falát találtam meg, egy K–Ny irányú vízvezeték árkában. 2009-ben régészeti felügyelet formájában[59] egy gázárok felügyeletét végeztem, amely az úttest vonalában az É-i hajó területén haladt K-Ny irányban.

Az Európa Kulturális Fővárosa 2010 program részeként 2009-ben sor került a Széchenyi tér megújítására is. A Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat (KÖSZ) végezte a régészeti feltárásokat a téren, ennek keretében sor került a Belvárosi Plébániatemplom Ny-i és É-i oldala előtti terület megkutatására, Ács Zsófia vezetésével.[60]

Ács Zsófia és jómagam kutatásai alapján finomítani és módosítani lehetett a Gosztonyi Gyula által kidolgozott kronológiát és alaprajzot.[61]

A 2014. évi régészeti munka a Ny-i oldalon, a Ny-i oldalkápolna D-i végénél kezdődött, innen haladt tovább É-i, majd K-i irányba. Lényegében három szakaszra tagolódott a kivitelezési munka és így a régészeti felügyelet: egy – egy szakaszban került sor a Ny-i, É-i és K-i oldal kutatására. A felügyelet keretében végzett kutatás tulajdonképpen hitelesítő ásatásnak is felfogható, ugyanis az érintett terület mintegy fele egyszer vagy kétszer már fel lett tárva. Új, korábban kutatatlan terület a szigetelő árok Ny-i és K-i végén volt: az árok DNy-i végének mintegy 12 m hosszú szakasza a Ny-i kis félköríves templomrész körül, valamint a dzsámi K-i oldala mellett a K-i kis félköríves kápolnáig. A köztes terület É-i része Gosztonyiék kutatásának É-i széle volt, a Ny-i oldalon pedig Gosztonyiék után Ács Zsófia is kutatott.

A szigetelési munkához 2014 szeptemberében még közmű bekötés társult. (Erről külön jelentés is készült.)

Objektumok

Sírok

Összesen 20 csontvázas sír részlete került feltárásra: 1–16., 19., 41., 47. és 48. objektumok. 18 sír bolygatott, az 1939–1940. évi építkezéshez köthető munkálatok alatt roncsolták őket. A K-i oldalon talált két sírból (47. és 48. objektum) csak az elhunytak koponyája esett a kutatási területre. Mindegyik sír Ny–K tájolású. Koporsó nyoma egy sírnál volt kimutatható (6. objektum).

A középkori Szent Bertalan templom főhajójának területére esik 12 sír: 4–8., 12–16., 19. és 41. objektumok. Ezek a sírok a templommal nem lehetnek egyidősek, annál korábbiak. A valószínűleg 1387-ben elpusztult, Árpád korban emelt templom helye nem ismert. Buzás Gergely bizonyította, hogy az Árpád kori templom máshol, talán a későbbi templomtól É-ra, keresendő. A 12 sír helye megerősíti Buzás Gergely következtetéseit. Ezek a sírok ehhez az ismeretlen helyű első templomhoz tartoznak. Egykorúak a Szent Bertalan templom szentélye alatt talált aknaszerű négyszögletes építménnyel. Ezt Török Gyula római kori sírépítménynek határozta meg, amelyben elhamvasztott halottak csontjait gyűjtötték és temették volna el. Az építményről Buzás Gergely mutatta ki, hogy középkori csontkamra.

Az 1–3. sírok datálását illetően annyi biztos, hogy a háromhajós gótikus templomnál korábbiak, a 2. századra ráépült a harangtorony D-i oldalához épült kis kápolna.

A 9–11. objektumok a háromhajós templomtól D-re kerültek elő. Egy vonalba esnek a 26. objektummal, amely a templomkert kerítőfalának az alapozása lehet. A három sír a falnál korábbi.

A K-i oldalon talált 47. és 48. objektumok szintén a háromhajós templomtól D-re kerültek elő. Annyi bizonyos, hogy későbbiek a 46. objektumnál, ugyanis ráásták ezeket erre a visszabontott falra.

A templom DNy-i sarka előtt előkerült egy gödör, amelybe szanált sírok csontanyagát gyűjtötték össze (52. objektum). Erre ráépült a háromhajós templom DNy-i sarkában emelt oldalkápolna, így annál korábbi. A 26. objektum (templom kerítőfal) is áthaladt rajta. Mivel az ismeretlen helyű Árpád kori templomnak volt épített csontkamrája, feltételezhető, hogy az egyhajós gótikus templom időszakában létesítették.

Reméltük, hogy előkerül a Török Gyula által római kori sírkamrának gondolt építmény, amelyről Buzás Gergely bizonyította, hogy egy középkori csontkamra, a gótikus templom megépülte előtti időből. A szigetelés árkába az építmény Ny-i falának kellett volna beleesnie, de nem került elő. Már Gosztonyi rajzáról is hiányzik az a szakasz, amely beleeshetett volna az árokba. Valószínűleg a barokk épületszárny alapozási munkálatai során semmisíthették meg, ugyanis pontosan erre esik a K-i barokk szárny ÉK-i sarka.

57 A várostemplom építéstörténete. Pécs, é. n.

58 RKM 2004, 267.; Kikindai András: Újabb adatok a pécsi Szent Bertalan templom építéstörténetéhez. In: Pilkhoffer Mónika – Vonyó József (szerk.): Tanulmányok Pécs történetéből, 18. Pécs, 2006. 15–41.

59 RKM 2009, 319–321.

60 Ács Zsófia, Gelencsér Ákos: Pécs – Széchenyi tér (Baranya megye, Pécs, Európa Kulturális Fővárosa Közterek és parkok megújítása) In: Kvassay J. szerk.: Évkönyv és jelentés a K.Ö.SZ. 2009. évi feltárásairól, 94–95.

61 Ács Zsófia és Tóth Zsolt eredményei alapján a legkorszerűbb összefoglalás Buzás Gergelytől származik: A pécsi Szent Bertalan plébániatemplom. Pécsi Szemle 2010. ősz, 2–12.

Kripták

Összesen öt kripta részlete került elő: 17., 18., 20., 34. és 39. objektumok. Mindegyik a Gosztonyi által kutatott területre esik. Mindegyik bolygatott, csak részben maradt meg. Gosztonyi az ötből csak kettőt jelölt az alaprajzán (17. és 18. objektumok). A 34. objektum kriptaként való azonosítása kérdéses.

A kripták két periódusban épültek: A 17., 20. és 39. objektumok az egyhajós gótikus templomhoz tartoztak. A 17. objektum a főhajó középtengelyében Gosztonyiék által megtalált nyolc kripta közül a legnyugatabbi maradéka, annak Ny-i vége. Helyzete alapján mind az egyhajós, mind a háromhajós templomhoz tartozhatott volna, de az építmény koronaszintje alapján az egyhajós templomhoz köthető. A 20. objektum K-i felét átvágta egy másik kripta (18. objektum) és elfedte a templom megemelt padlószintjének kőlap burkolata. A 39. objektum É-i felére pedig ráépítették a háromhajós gótikus templom É-i tartópillér sorának középső pillérét. A 18. objektum fedlapja szintje egy szintben van a háromhajós templom járószintjével, így ahhoz tartozik. A 34. objektum bizonytalan.

Falak, pillérek

Összesen 17 objektumot azonosítottunk falként, egyet pedig pillérként a szigetelés árkában. Ezek a középkor több periódusából, a hódoltság korból és az újkor időszakából származnak. A falak egy részének a funkciója nem volt meghatározható a szűk árokban. A meghatározást a korábbi kutatások dokumentációja segítette. A templomtól DK-re, a csatornabekötés árkában szintén előkerült egy falszakasz. 2013-ban pedig a templom DK-i bejárata előtt három hódoltság kor utáni falszakasz került elő.

A dzsámi K-i oldala mellett három falcsonk (44., 45. és 46. objektum) került elő. A 44. és 45. objektum két, egymás melletti, egymással párhuzamos falszakasz ÉK–DNy tájolással. A tájolás eltér mind a középkori templométól, mind a török dzsámiétól. A 44. objektum D-i széle mellé egy 19. századi vízvezeték (43. objektum) van építve, annál korábbi. A 44. objektum Haüy ábrázolása alapján a templomkert kerítőfalának egy szakasza. A 45. objektum helyzete, iránya alapján talán a 44. objektumnál korábbi, visszabontott kerítésfal részlete. A 46. objektum egy vastag, masszív fal maradványa. Annyi Gosztonyiék rombolása után is megállapítható, hogy egy épület (vagy épülethelyiség) DK-i sarka. Tájolása megközelítőleg egyezik a Szent Bertalan templomával. Haüy térképén a dzsámi ÉK-i sarkánál nem látszik semmilyen építmény, így valószínűsíthetően nem ahhoz tartozik. Amikor építik a dzsámit, átvágják a fal D-i szakaszát. Mivel két sírt is ráástak a falra, a síroknál (templomkertnél), azaz a gótikus Szent Bertalan templomnál is korábbi. Nem zárható ki, hogy az Árpád kori (eddig ismeretlen helyű) templomhoz lehet köze.

A dzsámi É-i oldalához toldott új templomrész K-i kis oldalkápolnája előtt két roncsolt falat lehetett azonosítani (49. és 50. objektum). A 49. objektum az egyhajós gótikus templom szögletes záródású szentélyének falrészlete. Gosztonyiék ennek a szakasznak az É-i szélét látták. Az 50. objektum későbbi, a háromhajós templomhoz tartozik. É-i vége a szentélyindítás D-i végével azonos. Maga a falcsonk a szentély és a D-i hajó szegletébe épített saroktorony K-i és D-i falának a maradványa.

Az É-i oldalon napvilágot látott az egyhajós templom É-i falának D-i falsíkja (35. objektum), miután leomlott előle egy rossz állagú kripta maradványa (20. objektum). Sikerült megismerni az erre a falra emelt pillérsor középső pillérének D-i szélét is (36. objektum). Jól látszódott, hogy a pillér alapozása úgy készült, hogy a meglévő templomfal D-i szélének nekifalaztak a pillér helyén, s így nyertek négyzetes alaprajzot. Az egészre pedig összefüggő, kb. fél m vastag egységes, összefüggő alapzat került, amely összefogta az alatta kötésben nem lévő alaprészt. A két alapozásrész falsíkja is eltérő a D-i oldalon. A pillért ráépítették egy korábbi kriptára (39. objektum).

Buzás Gergely megállapításai alapján a török foglalás időszakában a templom megsérült, de teljesen nem pusztult el, egyes részeit tovább használták, a sérült részeket válaszfalakkal különítették el. A 38. objektum a K-i pillérpár között 1939-ben megtalált É–D irányú falszakasz részlete. Ez a fal az épen maradt templomrész K-i zárófala.

A Ny-i oldalon 2009-ben a KÖSZ jóval szélesebb sávban kutatta a területet, mint amire 2014-ben a szigetelés árkában lehetőség nyílott, így akkor az összefüggések is sokkal jobban értelmezhetőek voltak.

A 26., 31. és 33. objektumok az egyhajós gótikus templomhoz köthetők. A 33. objektum az egyhajós gótikus templom D-i falának a Ny-i vége. A 31. objektum a templom DNy-i sarkában emelt tornyának a Ny-i fala. Amennyire megállapítható volt, a kettő össze volt építve. A 26. objektum pedig a kerítőfal részlete. Külső, Ny-i oldalát támpillérrel erősítették meg. É-i irányú folytatását a KÖSZ megtalálta 2009-ben. A 27. és 29. objektumok a DNy-i torony D-i oldalához hozzáépített kápolna részei. A 29. objektum a kápolna Ny-i fala, a 27. objektum pedig annak DNy-i sarka. A 24. objektum neki van építve a 26. objektum Ny-i oldalának, annál későbbi. (A KÖSZ barokk falként határozta meg.) A 37. objektum kis csonkja összefüggések nélkül nem datálható, a KÖSZ újkori falként datálta. A Ny-i kis oldalkápolna DNy-i része előtt előkerült egy íves fal 2,40 m hosszú szakasza (23. objektum). Ez helyzete alapján a török dzsámi ÉNy-i sarkához esik, a dzsámihoz tartozó minaret maradványa. A 22. és 25. objektumról annyi sem állítható biztosan, hogy fal, lehet omladék is.

A dzsámi DK-i oldala előtt 2013-ban két kis falcsonk vége jelentkezett a kutatási terület É-i profiljában (2013/3. és 2013/4. objektumok). Merőlegesek a dzsámi falára. A hódoltság kornál későbbiek. Valószínűleg a barokk templombejárat két pofafalának a maradványai. A 2013/1. objektum az újkori-modern katolikus templom DK-i oldalon kialakított bejárata elé emelt porticus alapozása. Gosztonyiék bontják el 1939-ben. Rá van építve egy újkori vízvezetékre.

A dzsámitól DK-re, közműbekötés során előkerült falszakasz (58. objektum) tájolásban nagyjából egyezik a középkori templommal, így ez is középkorinak tartható.

Járószintek

A középkori templom belső járószintjét illetően 2009-ben, a gázárokban lehetett részletes megfigyeléseket tenni. Megállapítható lett, hogy a templom háromhajóssá való átépítésekor 0,5–0,6 m-rel megemelik a belső járószintet a korábbihoz képest. A háromhajós templom járószintjét szabálytalan alaprajzú, néhány cm vastag kőlapok alkották. Ezekből napvilágra került egy kis részlet az árok É-i szakaszán, az É-i pillérsor középső és K-i pillére között (21. objektum). Felszínén faszenes égésnyomok és hamu volt megfigyelhető.

A dzsámitól DK-re végzett közműbekötés során járószint részlete került elő (56. objektum). Külső járószint döngölt kavicsból. A természetes talajszintre építették rá, néhány cm vastag. Felszínén vékony, szürke, faszenes föld volt megfigyelhető. Átvágja egy kőből épített középkori és egy téglából épített újkori vízvezető csatorna (55., ill. 57. objektum). Szélei nem kerültek elő. Helyzete alapján római korinak tartható, így a késő római temető területére, annak K-i szélére eső út része lehet. Bolygatott.

Csatornák

Pécs történeti belvárosának 19. század végi vízvezeték hálózatáról részletes korabeli térkép áll rendelkezésünkre. A felügyelet során több ehhez a rendszerhez tartozó csatornaszakasz, valamint egy elosztómedence is előkerült (2013/2., 42., 43., 57. valamint a 40. objektum).

A dzsámitól DK-re végzett közműbekötés során egy kőből épített csatorna részlete is napvilágot látott, amely építésmódja alapján biztos, hogy újkornál korábbi. Vízvezető csatorna (55. objektum): iránya ÉK – DNy, szabálytalan alakú, lapos terméskő darabokból építették 1 m széles, a vízvezető vályú 0,39 m széles és mély. A vályúban kemény agyagos, homokos, finoman iszapolódott betöltés volt megfigyelhető. Csatornához tartozó fedőlap nem került elő. A csatorna felett laza kavicsos-köves anyag volt megfigyelhető. Átvágja a döngölt kavicsos szintet, oldalának felső széle 0,1 m-rel van magasabban a római járószintnél. Helyzete és építéstechnikája alapján középkori vagy hódoltság kori.

Munkatárs: Varga Máté.

A Széchenyi téren, a Belvárosi templom felújításához kapcsolódóan, a templomtól DK-re a templom csapadék- és szennyvízét elvezető közművek árkának kiásására 2014. szeptember 15 – 22. napok között került sor. A gépi földmunka régészeti felügyelet mellett történt.

Az árok ÉNy – DK irányú. A közműveket a tér K-i szélén meglévő aknákba vezetik bele. A kiásott árok 2 m széles és 11 méter hosszúságú volt. A kiásott árokban épített emlékek kerültek elő:

Járószint (56. objektum): Külső járószint döngölt kavicsból. A természetes talajszintre építették rá, néhány cm vastag. Felszínén vékony, szürke, faszenes föld volt megfigyelhető. Átvágja egy kőből épített középkori és egy téglából épített újkori vízvezető csatorna (55., ill. 57. objektum). Szélei nem kerültek elő. Helyzete alapján római korinak tartható, így a késő római temető területére, annak K-i szélére eső út része lehet. Bolygatott.

Vízvezető csatorna (55. objektum): iránya ÉK – DNy, szabálytalan alakú, lapos terméskő darabokból építették 1 m széles, a vízvezető vályú 0,39 m széles és mély. A vályúban kemény agyagos, homokos, finoman iszapolódott betöltés volt megfigyelhető. Csatornához tartozó fedőlap nem került elő. A csatorna felett laza kavicsos-köves anyag volt megfigyelhető. Átvágja a döngölt kavicsos szintet, oldalának felső széle 0,1 m-el van magasabban a római járószintnél. Helyzete és építéstechnikája alapján középkori vagy hódoltság kori.

Vízvezető csatorna (57. objektum): Téglából épített. Vízszintes helyzetű téglaágyon, nyeregtető szerűen összeillesztett téglák voltak megfigyelhetők. A vízcső az utóbbi alatt feküdt a téglaágyon. Az újkori ivóvízvezeték-rendszer részlete.

Kőfal (58. objektum): Szabálytalan terméskő darabokból épült, a habarcsa sárgás, eléggé homokos. Alapozás, amely bolygatott, falhoz tartozó járószint nem került elő. Egy épület (vagy helyiség) Ny-i fala, amelyhez K-i irányban keresztfal csatlakozik. A Ny-i fal iránya ÉÉNy – DDK, Ny-i szélét egy betoncső bolygatta. A megmaradt falvastagság 0,85 m, 3 m hosszú szakasza került feltárásra. A keresztirányú falrész 0,60 m vastag. D-i oldalához utólag hozzátoldottak egy másik falszakaszt, a kettő együtt 1,50 m vastag. Ennek K-i folytatását két közműakna létesítésekor elrombolták. (Ezekbe kötik bele a csapadék-, ill. szennyvizet.)

Az előkerült objektumok dokumentálás után vissza lettek temetve (geotextil, homok). A két közművezeték az előkerült objektumok felett lett elvezetve, roncsolás nem történt.

Tóth Zsolt

262. Pécs, Teréz u. 11-13 – Jókai u. 11-15. (KÖH 24599)

(Baranya megye) **Ró, Kö, Tö**

A belváros területének Ny-i részén 2013 – 2014-ben az alábbi régészeti munkák zajlottak.

A Jókai utca 17 – 19. és Teréz utca 9., egy helyrajzi szám alá összevont telkeken mélygarázs és lakópark építését megelőző régészeti feltárás folyt 2013 – 2014. évben. Az összesen 8 hónapos kutatómunka (2013. január 21. és május.15., továbbá 2014. március 20. és július 28 között) során 920 m² került feltárásra. *(Az illusztrációkat lásd a 133. oldalon!)*

A terület a fallal körbekerített késő római település ÉK-i negyedében terül el, a középkori városnak pedig a középső D-i részén fekszik. A feltárási terület Ny-i szomszédságában, a Jókai utca 11 – 13. sz. alatt, korábban római kori fürdőkomplexum és egy palotaszerű épület került elő,[62] a kutatási területtől D-re. A Citrom utca területén pedig római kori lakóépület maradványa látott napvilágot. A telek DNy-i részén a D-i telekhatárt a középkori Szent Benedek templom É-i fala alkotja.[63] A területen korábban újkori épületek és azokhoz tartozó udvarok helyezkedtek el. Az épületek a régészeti kutatás megkezdése előtt elbontásra kerültek. A feltárási területen 2012-ben talajmechanikai vizsgálat történt régészeti felügyelet mellett.

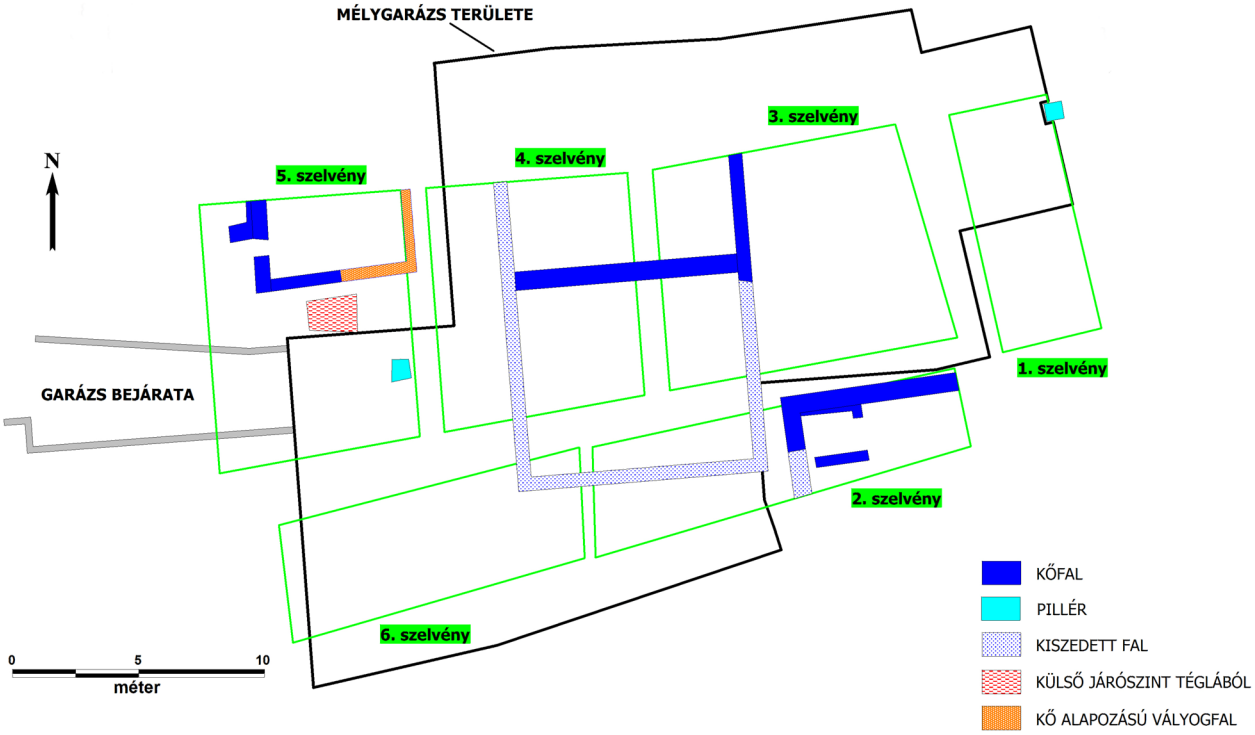
Rétegrend: A római korból három építési szint volt megfigyelhető: A legalsó, a kora római, amely a természetes talajszinttel egyezik. A második építési szint a markomann-kvád háborúk utáni planírréteg szintjén jelentkezett. Efölött agyagos-faszenes pusztulásréteg volt megfigyelhető, ennek a felszínén jelentkezett a harmadik építési szint. Ezen ásatási terület K-i felében egy újabb, faszenes pusztulásréteg volt megfigyelhető. A római kor után természetes módon töltődött a terület. Ennek anyaga sötétszürke – fekete humuszos föld. Épített középkori szint nem került elő, a szürke réteg felső szintjével egyezhetett meg. E fölött erősen törmelékes újkori és modern eredetű feltöltés volt megfigyelhető.

Kronológia: A terület a kora római időszaktól lakott. A kora római időszakhoz gerenda alapárkok, árkok, cölöpök gödrei mellett három kút köthető, amelyeket a Kr. u. 2. század második felében már szemetesgödörnek használtak. A markomann-kvád háborúkban a település elpusztult, a háború maradványainak az eredménye az átlagosan 15 – 20 cm vastag planírréteg. A feltárás előtt a Jókai utca és Irgalmasok útja közötti területről nem volt adat a kora római megtelepedésre, csak ettől Ny-ra és K-re. A feltárás eredményei alapján egy nagy kiterjedésű kora római településsel lehet számolni Pécs belvárosának a területén.

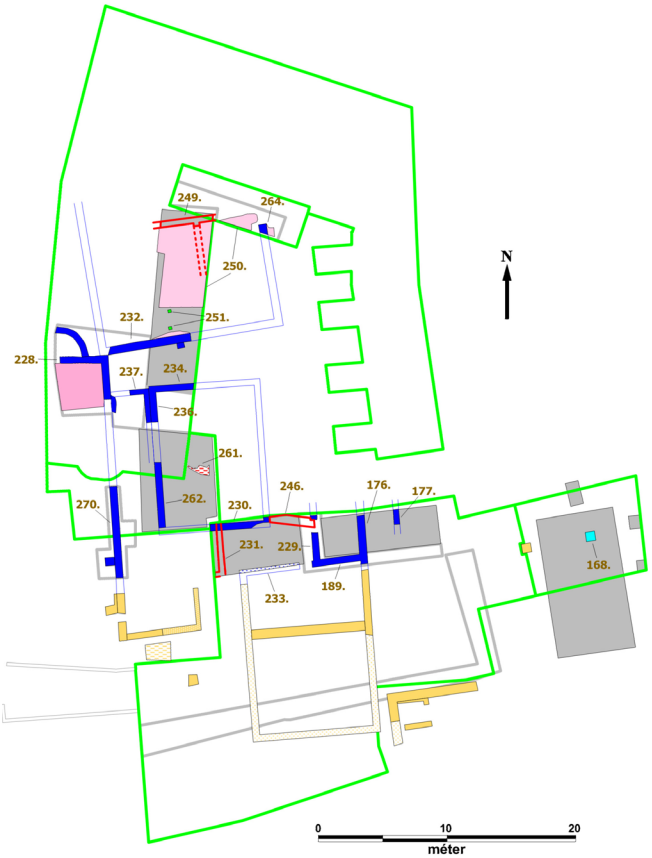
A Severus-korhoz a terület D-i részén előkerült épület köthető. Az épület a korábban Kárpáti Gábor által a Citrom utcában megtalált nagyobb épület ÉNy-i sarka lehetett. Az É-i falban ismertté vált a bejárati küszöb helye. Megfigyelhető, hogy az ajtónyílást

62 Lásd Gábor Olivér megelőző feltárása 2003-ban szintén ezen a lelőhelyen.

63 Lásd Kárpáti Gábor feltárása 1983-ban, a Pécs, Citrom u. 16. KÖH 24593 elnevezésű és azonosítószámú lelőhelyen.

Pécs, Belváros nyugati része. A Jókai utca 17–19. és Teréz utca 9. sz. alatt 2013-ban végzett kutatások összesített felszínrajza

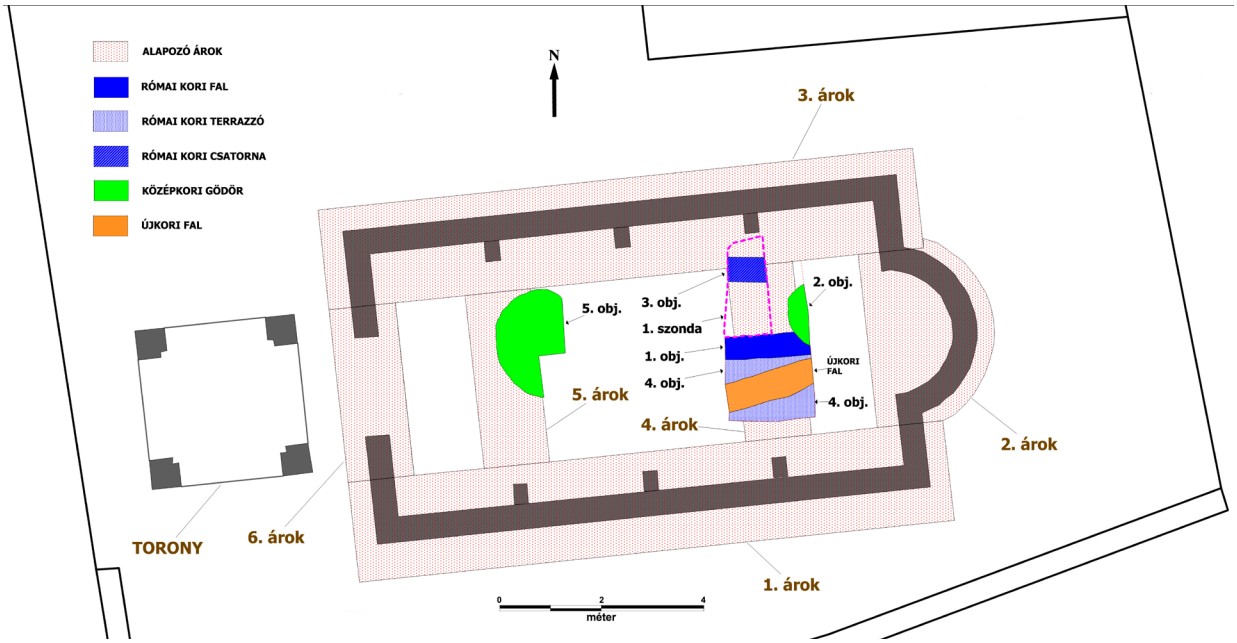

**Pécs, Belváros nyugati része.
A Jókai utca 17–19. és Teréz utca 9. sz. alatt
2014-ben végzett kutatások összesített felszínrajza**

egy idő után falazással leszűkítették. Az épület sarkában utólagosan egy kis méretű helyiséget alakítottak ki, amelynek száraz kőalapozása vált ismertté. Az épület falazatát a római kor folyamán alapozásig visszabontották, részben ki is szedték.

A mélygarázs középső részén egy nagy méretű, többhelyiséges, több periódusú épület maradványai láttak napvilágot. Az épület falainak és alapozásának nagy részét teljesen elbontották, ill. kiszedték, alapozásmaradványok és felmenő falrészek az épület ÉK-i részén maradtak meg. Első periódusa a Kr. u. 3. század második felére (260 és a Kr. u. 3. század vége közti időszak) tehető. Az épület megmaradt részein agyagba kötött kőalapozás volt megfigyelhető ebből a periódusból, ill. az alapozó árok alján helyenként az agyag.

A Kr. u. 4. század elején egy új, tervezett struktúrájú települést építettek fel a korábbi helyén. A Kr. u. 3. századi épület helyén, a korábbi épület alapozását felhasználva egy újat emeltek. Az új épületnek van külön alapozása is a korábbi fölött. A Kr. u. 4. századi falazat részben lelóg a korábbi alapozásról. A felmenő falrész felszíne vízszintes, egyenletes, azon agyagfoltok voltak megfigyelhetők. Ez alapján kőalapozású vályogfallal vagy faszerkezettel megerősített vályogfallal lehet számolni. Az épület pusztulásrétegében számos festett vakolatdarab került elő. Az épületnek két helyisége esett a kutatási területre: A D-i helyiség 12,80×8,85 m belméretű, ehhez É-ról a K-i oldalon egy kisebb helyiség kapcsolódik, amelyből 3,45 m hosszú szakasz volt kutatható, szélessége 3,05 m. A D-i helyiséget a későbbiekben egy K–Ny irányú fallal kettéosztották. Ennek a kövekből és tégladarabokból álló száraz alapozása maradt meg.

Pécs, Belváros nyugati része.
A Zrínyi Miklós utca 15. sz. alatt 2014-ben végzett kutatás összesítő alaprajza

A tervezett mélygarázs Ny-i szélén és annak folytatásában a Teréz utcai telekrész Ny-i részén, az előbbi épülettől Ny-ra 9 m távolságban egy nagy méretű épülethelyiség K-i fala vált ismertté 22,20 m hosszan, több szakaszban. A helyiséget É-on apszis zárta. A helyiségnek mintegy fele esett az ásatási területre, a Jókai utca 13. sz. telken volt a folytatása, azaz a helyiség az ott talált palotaszerű épülethez tartozhat. Erősen bolygatott az újkori-modern építkezések miatt. Az épület K-i oldalához kisebb fűtőcsatorna-nyílásokkal ellátott helyiség kapcsolódik. Az épület a Kr. u. 4. század első periódusához tartozik.

A következő periódusban a fűtőcsatornás helyiség K-i széléhez egy 10,60×7,60 belméretű helyiséget toldottak, amely K-i irányban lezárta a fűtőcsatornákat. A területen kis felületen homokágyon téglaburkolat volt megfigyelhető. A tér valószínűleg egy udvarral azonosítható. Ettől É-ra, az apszisos épülethelyiség ÉK-i sarkához hozzáillesztve egy újabb nagy méretű épülethelyiség vált ismertté. Kiterjedése K–Ny irányban 13,20 m, É–D irányban legalább 7,40 m. A helyiség járószintje terrazzó, amely alatt téglából épített fűtőcsatornák voltak. Az épületrész erősen bolygatott: hódoltság kori gödrök és az elbontott lakóépület pincéje erősen bolygatta és részben megsemmisítette.

A Kr. u. 4. század harmadik periódusban az apszisos helyiség már nem funkcionált tovább, a helyiség D-i része biztosan megszűnik. Az egykori belső tér helyén egy *praefurnium*ot alakítottak ki, a falat áttörték, innen fűtötték a fal K-i oldalához hozzátoldott új épületet. Ez egy kőalapozású, vályogfalú épület volt, a K-i falon talált maradványok alapján. A helyiség padlószintje alatt T-alakú fűtőcsatorna volt. Az új helyiség D-i oldala előtt részleteiben a külső burkolat téglái is megmaradtak.

A mélygarázs K-i részén, a megtalált épületektől K-re két kőalapozású téglapillér vált ismertté egymástól 4,30 m távolságban. Környezetükben vastag törmelékréteg jelentkezett, a hozzájuk tartozó épület azoktól ÉNy-ra keresendő.

A mélygarázstól és a Teréz utcai épületrésztől különállóan a telek Jókai utcai frontjánál a 30 m²-es szelvényben folyt kutatás a tervezett csapadék puffer-tározó területén, a középkori Szent Benedek templom É-i fala előtt. A szelvényben is megfogható volt a markomann háborúk utáni planírozásréteg. Erre ráásva kőfalak jelentkeztek, amelyek egymáshoz viszonyított helyzetük alapján 4 építési periódust képeznek. A kis felületen csak a relatív kronológiájuk volt meghatározható.

A középkor időszakában a templomtól É-ra eső terület temetőként funkcionált, a római kori falakra ráásva középkori sírok kerültek elő. A temető kiterjedt K-i irányban a tervezett mélygarázs DNy-i részére is. A hódoltság korban megszűnik a temető használata, a korábbi objektumokat ebből az időszakból származó gödrök bolygatták.

Előkerült néhány kiemelkedő tárgyi lelet is a feltárás alatt. Római kor: ifjúportrés hagymafejes fibula, fogadalmi ólomtábla, mintegy 400 darabos éremlelet; hódoltság kor: feliratos edény töredéke.

A régészeti feltárás után az előkerült épített emlékeket visszatemettettük. A mélygarázs az emlékek figyelembevételével áttervezésre került.

A Zrínyi Miklós utca 15. (Hrsz.: 18597) területén a Szerb Ortodox Egyházi Központ és Egyházművészeti Gyűjtemény udvarán kápolna épül, amelynek alapozási munkálatai régészeti felügyelet mellett folytak. *(Az illusztrációkat lásd fent és a 135.oldalon!)*

A terület a késő római település feltételezhető ÉNy-i szélére esik, közvetlenül a feltételezhető É-i városfaltól D-re. Középkori viszonylatban a város DNy-i negyedében helyezkedik el. Egy 1770-es évre keltezett Pécs térképen a mai Zrínyi utca Alsó Ferenczrend utca néven szerepel. A térképen a mai Zrínyi M. utca 15. a 418. telekszámon van nyilvántartva. A középkor folyamán kert vagy udvar lehetett a kápolna helyén. Az utca-

fronton álló főépület mögött az újkor folyamán melléképületeket emeltek. Ezeket elbontották a munkakezdésre, a felszínben látszottak a falak vonalai.

Az építendő kápolna hosszháza K–Ny tájolású, amelyet a K-i végén apszis, a Ny-i végén pedig torony zár. Az épület kis méretű, kiterjedése mindössze 16,40×6,30 m. Az épületet sávalapozással építették, amely a gyakorlatban két, 2 m széles árkot jelent, amelyeket keresztirányban is alaptestek kötnek össze. Az alapozás alá statikai okok miatt kőzúzalékból álló ágyazat került.

A felügyelet során csak a bolygatás szintjéig, azaz a kőzúzalékos réteg aljáig, végezhettünk megfigyeléseket. Az elért szint nagyjából a római kori pusztulásréteg szintje. A telek Ny-i részén még ez sem jelentkezett, amely a terepszint Ny-i irányú eséséből adódik. Az építkezés szintje alatt mindössze egy kicsi, 3,30×1,70 m nagyságú területen (1. szonda) tudtunk az altalajig kutatni (a kivitelezővel és a Hivatallal történt előzetes egyeztetés alapján).

A felügyelet során összesen öt régészeti korú objektumot számoztunk be.

A kiásott árkokból római kori, középkori, hódoltság kori és újkori leletek egyaránt előkerültek. A leletek közül egy római kori bronztál emelhető ki.

Objektumok

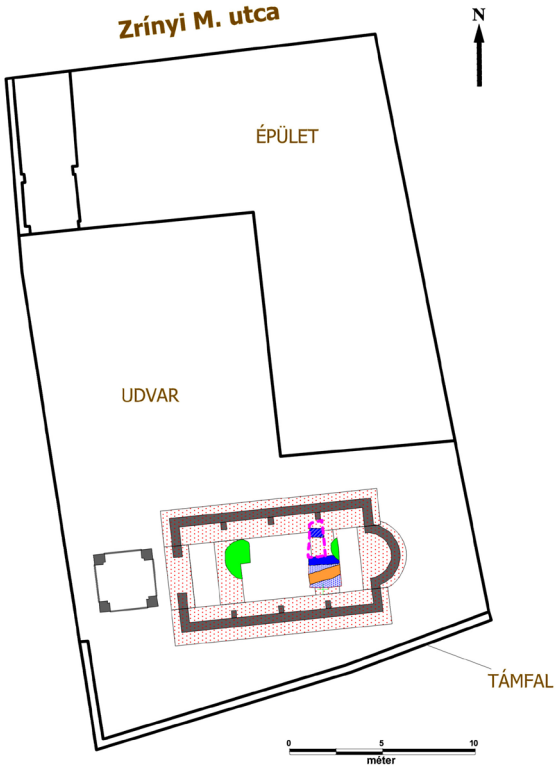
1. objektum: Római kori épület fala. K–Ny irányú, 1,70 m hosszú szakasza volt kutatható, 0,45–0,50 m vastag. Az alapozás egyetlen, habarcsba kötött kősora maradt meg. D-i széle mellett terrazzó padló jelentkezett (4. objektum), amely a fal oldalára is ráfordult, azaz a kettő összetartozik. A fal egy épület É-i fala. A faltól 1 m távolságban É-ra, azzal megközelítőleg párhuzamosan egy vízelvezető csatorna (3. objektum) haladt. Az 1. szonda Ny-i metszetében látható sárgásbarna agyagos és téglatörmelékes anyag jelentkezett, amely az épület pusztulásrétege. A fal alatt járószintként azonosítható habarcsos réteg volt megfigyelhető, amely ez alapján korábbi a falnál.

2. objektum: Középkori gödör. Feltáratlan. Csak a gödör Ny-i széle volt 0,40×1,20 m nagyságú területen megfogható. Nagyobb része kutatatlan területre esett. Széle ívesen fordul. Eredeti funkciója nem volt meghatározható, másodlagosan szemetesgödör lett.

3. objektum: Római kori vízelvezető csatorna. K–Ny irányú, 0,75 m hosszú szakasz volt kutatható az 1. szonda területén. Az egész csatorna 0,50 m széles, a vízvezető árok 0,20 m széles. Felszínét terrazzó fedi, fölül vízszintes helyzetben ráhelyezett téglákkal zárták le. Ezek eltörve, a csatornába beleesve kerültek elő. A csatorna sötétszürke humuszos földdel töltődött fel. Megközelítőleg párhuzamos a talált római épületfallal (1. objektum). Felette egy planírréteg terül el, amelynek a felszínén terül el az épülethez tartozó járószint. Így az épületnél korábban építették, de az épület működésének idején is funkcionált valószínűleg.

4. objektum: Római kori terrazzó padló, egy épülethelyiség járószintje. 1,25×1,70 m nagyságú területen volt kutatható. Roncsolta egy újkori fal alapozása. A padlót legalább egyszer megújították. Összetartozik a kőfallal (1. objektum), ráfordul annak a falára.

5. objektum: Középkori gödör. Feltáratlan. 2,15×1,35 m nagyságú területen jelentkezett. Átmérője 2,20 m körüli lehetett. Mintegy fele kutatatlan területre esett. Széle ívesen fordul. Eredeti funkciója nem volt meghatározható, másodlagosan szemetesgödör lett.

**Pécs, Belváros nyugati része.
A Zrínyi Miklós utca 15. sz. alatt 2014-ben végzett kutatás áttekintő rajza**

4. árok, 1. szonda

A bontás rétegenként történt, amely a téglatörmelékes, sárgásbarna agyagos réteg szintjéről indult. Ez az anyag egy vályogfalú és kőalapozású épület falmaradványaként értelmezhető. A kőalapozás mindössze egy sor kőből állt, a fölötte és környezetében jelentkező agyagos és téglatörmelékes anyag a vályogfal maradványa. A réteg alatt habarcsos építési szint jelentkezett. Mivel az 1. objektum alatt is megfigyelhető volt a habarcsréteg, ezért ez a járószint nem az épülethez tartozik. Alatta átégett vöröses, faszenes, hamus réteg jelentkezett. Ebben a rétegben kora római leletanyag volt megfigyelhető. Előkerült egy bronztál is az 1. objektum mellett, kissé az alá benyúlva. A szonda É-i végében egy vízelvezető csatornát találtunk. A csatorna betöltése laza, sötétszürke humuszos föld. Mivel a csatorna beásása átvágja az átégett réteget, későbbi annál, a habarcsos szinttel egykorú rétegtani helyzete alapján. A csatornában talált fibulához tartozó hagymafej alapján a késő római időszakban is működött.

A római faltól D-re a római kori épület terrazzó padlója került elő. A felszínét kétszer biztosan megújították, É-i szélénél felfutott a falra. A terrazzó felszínét átvágja a telken keresztirányba végigfutó újkori fal alapozása.

A szonda és a 4. árok értékelhető Ny-i metszetfala alapján három építési periódus mutatható ki a római időszakon belül: A természetes talajszint tartozik az első periódushoz. Ez valamilyen pusztulással ért véget az égésréteg alapján. A leletek alapján a kora római időszak ez, a pusztulás a markomann-kvád háborúkhoz köthető. A habarcsos szint az előbbiek alapján 3. századi. Az hogy mihez tartozik, a kis szonda alapján nem volt meghatározható. A felszínén jelentkező vékony égésréteg szin-

tén pusztulásra utal. Ez leginkább a 260-as eseményekkel hozható összefüggésbe. Az efölötti planírréteg pedig a 4. századi építkezéseket megelőző tevékenység eredménye. Az épület és a terrazzó padló a késő római időszakhoz tartozik az előbbiek alapján. Ennek elpusztulásából származó anyag pedig a római kor végén – népvándorlás kor elején keletkezett.

Rétegrend

Az árkok metszeteiben a szokásosnak mondható városi rétegződés jelentkezett:

Az árkok alján egyértelműen római eredetű pusztulásréteg volt megfigyelhető, amelynek szintjét épphogy elérte a kutatás. (A római koron belüli rétegződést mindössze az 1. szondában lehetett megfigyelni. Ld. ott.) A római kori legfelső szinten sárgásbarna agyagos réteg volt megfigyelhető tégladarabokkal. A munkaterület Ny-i részén ez a réteg nem került a felszínre a természetes talajszint Ny-i (és D-i) irányú esése miatt. Az agyag és a téglák arra utalnak, hogy a helyszínen egy elpusztult római kori vályogfalú (vagy vegyes falazású) épület maradványai lehetnek. A római kori pusztulásréteg fölött vastag, kb. fél m vastag sötétszürke, fekete humuszos-iszapos föld a népvándorlás kori feltöltődés réteg. Felszíne a középkori külső talajszint, amelyen kavicsos járószint maradvány volt megfigyelhető részlegesen. Ez a szint D-i és Ny-i irányban is lejtést mutat. A szürke réteg anyaga viszont kevert. Ez valószínűleg a középkori kertművelés eredménye, amely jelentősen megnövelte a humuszos réteg vastagságát. (Egy idő után viszont gazdasági udvar lett az előkerült gödrök alapján.) A középkori külső járószint felett szintén szürke, humuszos kevert földet lehetett megfigyelni, amely a hódoltság kor utáni tereprendezés és területhasználat eredménye. Ennek felszíne az újkori talajszint. Az efölötti laza habarcsos, téglás rétegek többszöri bontási-építési tevékenységre utalnak.

Értékelés

Az 1. szonda és az abban talált jelenségek alapján új adatokat kaptunk Pécs római kori topográfiájához: Úgy tűnik, hogy a római település kiterjedt erre a területre is. A legészakibb ismert régészeti nyom ez. A legfontosabb, hogy a késő római időszakból épített emlékekre találtunk. A terület a feltételezhető É-i városfal helyéhez nagyon közel esik. A talált épített emlékek alapján a terület még a városfalon belülre esett, amely egybevág az elméleti kiszerkesztéssel. A késő római kori É-i városfal (elvileg) pontosan a ma is álló lakóépület D-i falának vonalába esik. Valószínűleg nem véletlenül. Logikusnak tűnik azt feltételezni, hogy a lepusztult/visszabontott római városfalat már a középkorban is falalapul használták fel, s ez folytatódott az újkorban is. Hasonlóra van már példa Pécs területéről: A Rózsakertben talált cella trichora visszabontott falait felhasználták egy középkori lakóház építésénél.

Középkori viszonylatban kevesebb információval rendelkezünk. Épített örökség tárgykörébe tartozó emlék a földmunka során nem került elő. Az árkok metszetei és a felszínben jelentkező két gödör alapján vonhatunk le következtetéseket. A római pusztulásréteg feletti kb. 0,50 m vastag szürke réteg önmagában a népvándorlás kori feltöltődésből nem származhat. A réteg földjének kevert jellege is ezt erősíti meg. Egy utcafronton lévő épület mögötti kerttel és udvarral lehet számolni. A vastag humuszos réteg az előbbi, a talált két gödör és a kavicsos járószint az utóbbi nézetet támogatja. Lehet, hogy a telek hátsó része megosztott volt, vagy időben (is) változott a két funkció. Kérdéses, hogy a középkorban hol volt a telek D-i határa. Elviekben ház (utcafronton) – udvar – kert hármas tagolással számolhatunk. A kert kiterjedése/helyzete kérdéses.

Az újkor időszakában a lakóépület mögé a kert/udvar területére kőalapozású (gazdasági) melléképületeket emeltek.

Tóth Zsolt

263. Pély, Belterület, Fő út (KÖH 97963)

(Heves megye) **Ró**

A község belterületének K-i felében, a Fő út mentén húzott vízvezetékárokban figyeltünk meg régészeti jelenségeket szakfelügyelet során. A szakfelügyeletet a Dobó István Vármúzeum munkatársa látta el, 2014. június 26.–július 10. között.

A lelőhely kiterjedését a teljes beépítettség miatt nem lehet megállapítani. A jelenségek a nagyjából É–D-i irányban futó utca K-i, majd D-i végében a Ny-i oldalában is megfigyelhetőek voltak, követték egy kiemelkedő, lapos dombhát vonulatát. Az objektumok kb. 350 m hosszan jelentkeznek a nyomvonalban.

A kb. 60 cm széles, kb. 110–130 cm mély árokban 49 objektumot regisztráltunk. Az objektumok fotózása, rajzolása és bemérése történt meg. Csupán néhány esetben bontottunk bele az objektumokba. Többségében gödör, vagy méhkas alakú tárolóverem került elő, de néhány esetben feltételezhetünk házat, vagy egyéb építményt is a metszet alapján. Csak kevés objektumból került elő leletanyag. A házi kerámia mellett korongolt szürke kerámiatöredékek, illetve az egyik objektumból meglepően sok *terra sigillata* utánzat került elő. A település a római korra tehető.

Munkatársak: Gulyás Bence és Szabó Dóra régészhallgatók.

Farkas Csilla

264. Pér, Kámvás-kúti-dűlő (KÖH 71969)

(Győr-Moson-Sopron megye) **Ő, A?**

A lelőhely Pértől kb. 3 km-re ÉNy-ra, a 81-es sz. főút É-i oldalán, egy nyílt területen helyezkedik el. A terület feltárása a Győri geotermikus projekt 1. kútfúrása miatt vált szükségessé. A 2014. március 28. és április 2. között zajló próbafeltárás során a kútfúrás körüli részen egy 20×20 m-es terület került lehumuszolásra, továbbá 4 párhuzamos, ÉK–DNy irányú kutatószonda került kiásásra. Ennek során 29 objektum került napvilágra, melyek szórványosan jelentkeztek a feltárási területen. Az objektumok gödröknek, árkoknak, cölöphelyeknek és árokszerű gödröknek bizonyultak. Belőlük minimális és jellegtelen leletanyag került elő, mely a késő népvándorlás korra keltezhető.

A megelőző feltárás 2014. április 15–29. közt zajlott, területe két részre volt osztható: a D-i területre, ami betonalap területét képezi, valamint a nagyobb, É-i részre, a külső víztározó területére. Összesen 2184 m^2 került feltárásra, mely 74 objektumot eredményezett. Ebből 6 objektum a próbafeltárás során részben már feltárásra került (22., 23/24., 26., 27., 28. objektum). A betonalap területén kerültek feltárásra a 30–35. objektumok, míg a 36–97. objektumok a külső víztározó területén.

Az objektumokból minimális leletanyag került napvilágra, többnyire állatcsont és kő formájában. Csupán a 23/24. árokból és a 28., nagyobb gödörből került elő kerámia, azok is többnyire jellegtelen, kézzel formált töredékek voltak, leszámítva két, karcolt vonaldísz-köteggel díszített töredéket a 28. gödörből. Ez alapján és a próbafeltárás során előkerült többi kerámiatöredék alapján a lelőhelyet a népvándorlás korra, azon belül feltehetőleg az avar korra lehet datálni. Említést érdemel

még a 96. cölöpszerkezetes épület. A humuszdepóból szórvány kőeszközöket gyűjtöttünk, így őskori településsel is számolni kell a lelőhelyen.

Nagyobb mennyiségben kerültek elő karólyukak, ill. kisebb cölöplyukak. Mivel a terület erősen állatjáratos volt, ezért sok esetben nehéz volt megállapítani, hogy az adott jelenség valóban régészeti objektum-e vagy csupán egy állati fészek.

Munkatársak: Ujvári Ferenc régész, Györke Réka, Kulcsár Zoltánné, Kulcsár Zoltán, Hatos János, Koncz Dániel és Tarjányi László technikusok.

Hargitai András

265. Pincehely, Méhesek (KÖH 88879)

(Tolna megye) **B, Ró**

Március 13-án célzott terepbejárást végeztünk a tudomásunkra jutott 5. századi és 10–11. századi lelőhelyek azonosítása végett. Helyi adatközlőnk szerint a falutól DNy-ra, a 61-es út DK-i oldalán, a Kapossal párhuzamosan, a Telek alja dűlőben, szántóföldön szórvány leletként egy 11. századi ereklyetartó kereszt és 10–11. századi pénzek, veretek kerültek elő. Az ezek alapján feltételezhető 10–11. századi temetőre utaló további leleteket, embercsontokat nem találtunk, csak kora bronzkori és késő római kori cserepeket gyűjtöttünk kb. 300 m hosszan.

Munkatárs: Pap Csilla (WMMM).

Ódor János Gábor – K. Németh András

266. Pincehely, Szentkúti-hegy (KÖH 84083)

(Tolna megye) **Ró, Kö**

Március 11-én bejártuk a Szentkúti-kápolnától ÉK-re 2012-ben[64] azonosított középkori templomhelyet. Ismét sok embercsontot és építőanyagot figyeltünk meg a szántott dombocskán, köztük több római peremes tégla töredékét is. A szántótól É-ra fekvő, beerdősült talajlépcsőn további kevés, szétszórt embercsontdarabot és törmeléket találtunk. A szántótól DK-re fekvő telken a legyalult partban egy nagy méretű, átvágott objektumot figyeltünk meg, amelyből középkori fazékperemet szedtünk ki. A közvetlenül a templomhelytől K-re húzódó mély és széles vízmosás (valószínűleg elhagyott, erodált mélyút) alján embercsontokat vettünk észre, ezért átvizsgáltuk a meredek, leszakadozott partoldalt, amelyben két helyen is az erózió miatt kimozdult, összetartozó vázmaradványokat figyeltünk meg. A templomhelyen számos kovácsoltvas szöget, néhány bronzcsatot és egy bronzveret (könyvveret?) töredékét gyűjtöttük. A középkori Görbő legalább 400 m hosszan húzódott DNy–ÉK irányban a Kapos mentén, mert a templomtól DNy-ra, a belecskai út mentén, a szőlőhegy lábánál is találtunk középkori cserepeket. Megjegyzésre érdemes, hogy a lelőhelytől kb. fél km-re ÉK-re található a Szentkút alja (KÖH 84085) nevű, 2012-ben Pincehely belterületének D-i szélén azonosított középkori lelőhely, amely talán összetartozhat lelőhelyünkkel, ezt azonban jelenleg a két lelőhely közti rész beépített, illetve erdős volta miatt nem tudjuk igazolni.

K. Németh András – Czövek Attila

64 RKM 2012, 83.

267. Pincehely határa

(Tolna megye) **A, Tö, Kú?**

Berzsenyi utca 25. (KÖH 88085): lakossági bejelentésre helyszínelést végeztem a Kapostól Ny-ra eső második utcában, mert koponyát találtak kerítésoszlopok ásása közben. A 60 cm hosszú, 30 cm széles gödörben kb. 30 cm mélyen, másodlagos helyzetben került elő a koponya, amelyet megtalálása után visszatemettek, de lenyomata így is jelentkezett a sárga homokban, a törmelékes humusz és az altalaj határán. A lakók elmondása szerint az udvar tavaly még fel volt szántva, ekkor bordacsontok is voltak a felszínen. Tudomásuk szerint a környéken temető volt, csontok más házaknál is kerültek elő. A Berzsenyi utca már az 1780-as években készült első katonai felmérésen is beépített területként szerepel, az itteni temetőt sem ez, sem más későbbi térkép nem jelöli. Lehetséges, hogy a 18. század első felében használt temetőről van szó, de régészeti korú is lehet.

Kis Gyánt (KÖH 88083) lásd Tolnanémedi, Kis Gyánt.

Újhegy (KÖH 87965): 1981-ben vagy 1982-ben az Újhegy nevű szőlőhegyen csontváz került elő. A helyszínelést Rosner Gyula végezte, aki a Régészeti Füzetekben kétszer is beszámolt az általa a népvándorlás kor második periódusára keltezett lelőhelyről,[65] de dokumentáció nem maradt fenn a kiszállásról, így a sír pontos helye sem volt ismert. Március 21-én azonosítottam a lelőhelyet Ocsovai László volt polgármester és Kuvik József mezőőr segítségével. Elmondásuk szerint Pincehelytől ÉNy-ra, a Méhes-patak K-i ágába DK felől folyó, mára kiszáradt kis vízfolyás K-i felén, a domb oldalában és teteje Ny-i szélén kerültek elő embercsontok mélyszántás során. A szőlő jó részét 10–15 éve kivágták, azóta szántóföldként használják. A kelő búzában leletet nem találtam.

Zrínyi u. (KÖH 88087): Október 6-án földmunkára figyeltem fel a falu keleti részén, Görbőn. Kiderült, hogy az E-ON megbízásából földkábelt fektetnek, a kábel végpontja a Zrínyi u. 86. és 85. sz. házak telke végében álló villanyoszlop, amelyet ki fognak cserélni. Ez a helyszín a Kapos egykori szigetének területére esik, amelyen a 17. századi, pontosabban ismeretlen helyen fekvő török palánkvár is állt. Október 8-án a kertek végében kb. 1 méter mély árkot ástak a villanyoszlopig, amelynek során két nagy méretű, sekély török kori objektumot vágtak át. Az 1. objektum kidobott földjéből és az árok falából néhány pelyvás anyagú, középkori jellegű téglatöredéket, viszonylag sok állatcsontot, zöld mázas török talpas tál töredékét és néhány vékony falú, mázas edénytöredéket gyűjtöttem, a 2. objektumból bosnyák korsó töredéke került elő fogaskerékmintás sávos díszítéssel, valamint kézi korongolt fazék pereme. Az oszlop cseréjére november 11-én került sor. A kb. 1,5×1,5 m-es, 2 m mély gödröt a korábbi árokszakasz közelében ásták, ebben a 2. objektum folytatódott, kb. 70 cm-es mélységig, a korábbihoz hasonló betöltéssel. Az azonosított jelenségek alapján kétségtelen, hogy azok a 17. században létesített és még a század végén valószínűleg el is pusztult török palánkvár környezetét jelzik.

K. Németh András

65 Pincehely, Halastótól K-re, Újhegy. RF I. 35 (1982) 70–71; Pincehely, Halastó feletti dűlő. RF I. 36 (1983) 65.

268. Poroszló, Bika-fertő (KÖH 87797)

(Heves megye) **Sza, A**

Gazdasági operatív program keretében Szélessávú körzethálózati fejlesztések pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez kapcsolódóan 2014. szeptember 29-én terepbejárás végeztünk Poroszló külterületén. A terepbejárás során a településtől D-re, a Poroszló – Újlőrincfalva műúttól É-ra, megközelítőleg az egykori Vörös Csillag Tsz-től ÉNy-ra, a Bika-fertő határrész DK-i részén, egy megközelítőleg 112×134 m-es területen avar és szarmata telepjelenségre utaló kerámiaanyagot gyűjtöttünk. A lelőhely megközelítőleg ÉK – DNy irányú, ÉK-i kiterjedését a lelőhelyet megközelítőleg K – Ny-i irányban keresztező dűlőút, illetve az azt követő kukoricás miatt nem tudtuk lehatárolni. Feltehetően a lelőhely abban az irányban belenyúlhat a kukoricásba. A lelőhely sűrűsödési góca az É-i részen azonosítható.

Kiss Csaba

269. Porrogszentkirály, Cserhát-dűlő IV. (KÖH 55090)

(Somogy megye) **U, Kö**

A Csurgói kistérségben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztés projekthez kapcsolódó földmunkákkal párhuzamosan az MNM NÖK munkatársai régészeti szakfelügyeletet végeztek. Ennek során 2014. május 29-én az 5. szakaszon, a Csurgóról Gyékényesbe vezető úttól D-re, egy vörösre átégett régészeti jelenséget tapasztaltunk és dokumentáltunk le. A megfigyelésünk alapján megállapítottuk, a régészeti lelőhely kiterjedése D-i irányban nagyobb a korábban ismertnél,[66] a műút D-i oldalára is kiterjed.

Munkatárs: Spolár Erika múzeumi asszisztens.

Tokai Zita Mária

270. Püspökladány, Görepart, Derítő (KÖH 75915)

(Hajdú-Bihar megye) **Sza**

Püspökladány Város Önkormányzatának beruházásában a Püspökladány Újtelep városrész szennyvízcsatorna hálózatának kiépítése tárgyú projekt (KEOP-1.2.0./09-11-0018.) keretein belül régészeti megelőző feltárást folytatott a Déri Múzeum a püspökladányi szennyvíztelepen, mely a Püspökladány-Görepart néven regisztrált régészeti lelőhelyet is érinti.

A lelőhelyet 1973-ban Nepper Ibolya azonosította, mikor a szennyvíztelep építése közben régészeti leletek kerültek elő, ezért leletmentés elvégzése vált szükségessé. 2013. augusztus 26. és szeptember 2. között régészeti próbafeltárást folytatott a Déri Múzeum a tervezett szennyvíziszap-tározó területén, melynek során két, a római császárkorra sorolható objektumot lehetett megfigyelni. A régészeti próbafeltárások pozitív eredménye miatt a kivitelezés kezdete előtt szükségessé vált a teljes terület megelőző feltárása.

2014. március 14.-én feltárásra került a lehumuszolt 1156 m^2-es területen megfigyelt két régészeti jelenség (árok, gödör), valamint a próbafeltárás során megfigyelt árok folytatása. Az árkokból lelet nem került elő, de feltételezhető, hogy ezek is a korábban azonosított római császárkori telepnyomhoz tartoznak. A régészeti jelenségek a feltárási terület K-i felén összpontosulnak, a D-i és Ny-i részek üresek voltak. Ennek magyarázata lehet, hogy az eredeti felszín Ny-i irányban lejt, vagyis a régészeti lelőhely szélét fogta meg az ásatási helyszín.

Munkatársak: Laczi Orsolya régész és Czakó Viktória geodéta.

Hullám Dénes

271. Rábapatona határa

(Győr-Moson-Sopron megye) **Ú, R?, B, Ró, N, Á, Kö, Kú**

Az M85 gyorsforgalmi út építéséhez kapcsolódóan a győri múzeum munkatársai végeztek megelőző feltárásokat és a kivitelezéssel párhuzamosan zajló régészeti megfigyeléseket az alábbi lelőhelyeken, 2012 – 2014 során:

Kós-domb (KÖH 33047):

2012. évi feltárás

Az eredetileg feltárásra kijelölt terület D-i szélén nem értek véget a régészeti jelenségek,[67] ezért 2012. szeptember 24. és október 18. között a részben feltárt területet DDK-i irányba bővítettük tovább, mely során 3991 m² területen további 114 objektumot tártunk fel. A kibontott objektumok többsége szintén az újkőkori településhez köthető. Ezek között a leggyakrabban gödör, vagy kisebb cölöplyuk, emellett néhány árokszakasz is jelentkezett még. A cölöplyukak némely esetben földfelszínre épített, cölöpszerkezetes házhoz tartoznak. Külön említést érdemelnek a terület középső és Ny-i harmadában jelentkező nagy méretű, kerek kutak, melyek közül kiemelkedik egy majdnem tökéletes épségben megmaradt, fonott faszerkezetes kút, mely a benne talált kerámiák alapján a középső neolitikum idejére datálható.

Rendkívüli a terület ÉNy-i szegletében talált, egy nagy méretű, kivájt belsejű fatönkkel letakart, megmunkált fadarabokkal, gerendákkal körberakott kút, esetleg áldozati gödör. A fatönk alól előkerült kerámiaanyag a késő bronzkor időszakára datálja a jelenséget.

2013. és 2014. évben végzett régészeti megfigyelés

2013. december 5-én az útépítéshez kapcsolódóan kezdődtek humuszolási földmunkák a főpálya, a 85-ös utat kiváltó korrekció nyomvonalában, illetve a közeli kavicsbányába vezető szállítóút szakaszain. Ezeken a területeken a földmunkák kezdetéig kisebb erdő volt, így kutatásra nem volt lehetőség.

A több ütemben zajló, hosszan elnyúló humuszoláshoz kapcsolódó régészeti megfigyelés során összesen 426 régészeti jelenséget tártunk fel 11 746 m² területen.

A kutatás következtében a lelőhely kiterjedése számottevően bővült ÉK-i irányba, a feltárás itt 2014. február 24. és április 30. között zajlott. A területen talált telepjelenségekből előkerült kis számú kerámia alapján a jelenségek többsége a bronzkor korai időszakára datálható, de néhány objektum, főként kisebb tárolóvermek az Árpád-korra keltezhetőek. Ezenkívül szórványként a római kor tárgyi emlékei – különösen a Kr. u. IV. századra keltezhető bronzérmék – is fellelhetőek. A nyomvonalban elsősorban nagyobb méretű gödröket, ill. széles, vízelvezetésre, vagy elkerítésre használt, többször megújított árkokat találtunk. Az újkőkori vonaldíszes kerámia kultúrájának egy magányos

66 RKM 2013, 104.

67 A 2011-ben végzett megelőző feltárás ismertetését lásd RKM 2011, 149.

temetkezése is előkerült. Az elhunytat zsugorított pózban temették el, mellé egy bekarcolt vonalakból álló mintával ellátott kis edényt helyeztek. A későbronzkor időszakára datálható a mélyebben fekvő K-i területen feltárt nagy méretű, csapolt gerendás szerkezetű kút, melyből igen gazdag leletanyag, főként díszített kerámiadarabok és állatcsontok kerültek elő.

2014. július 24-én kezdtek humuszolni a lelőhelytől É-ra lévő 5-ös földút nyomvonalában, mely során régészeti megfigyelést végeztünk. Az út nyomvonala egy hosszan követhető, kisebb magaslat K-i, DK-i lejtőjén fut; az út két oldala között kb. 2 m-es szintkülönbség figyelhető meg. A tervezett földút nagyobb részén telepített erdősáv húzódott, melyet a földmunkák megkezdése előtt vágtak ki, emiatt a terület régészeti lelőhely-felderítésre korábban alkalmatlan volt.

A régészeti megfigyelés keretében fémkereső műszerrel átkutattuk a teljes nyomvonalat, melynek eredményeként, több római kori érme, bronztárgy, fibula került elő, de felbukkant néhány Árpád-kori pénz is. A római tárgyak egyik sajátos csoportját alkotják az ólomból öntött kis tárgyak, köztük figurális ábrázolások (fogadalmi tárgyak), melyek szintén nagy számban (20–25 darab), viszonylag lehatárolható területről kerültek elő. Az ólomtárgyak előfordulási helyén, a nyomvonal K-i szélénél, annak középső harmadában, a kivitelező hozzájárulásával két, egyenként kb. 10×30 m-es területen 2014. július 28-án eltávolítottuk a megmaradt kb. 40–50 cm-es humuszréteget. Az altalaj szürke, homokos agyag melyben összesen 14 régészeti objektum rajzolódott ki. Valamennyi objektum az Árpád-korra datálható, római jelenség nem került elő.

A földút nyomvonalának teljes humuszolását 2014. november 3-án végezték el. Az itt jelentkező objektumok feltárása november 17–27. között zajlott le, ekkor 1418 m² területet tártunk fel, melyen a kibontott objektumok száma 76 volt.

A humuszvastagság néhol meghaladta a 2 m-t is. A nyomvonal középső részén, a régészeti objektumokkal sűrűbben fedett dombháton összesen 4 csontvázas temetkezés került elő, ezek mindegyike a humuszban jelentkezett, látható folt nélkül. A feltárt sírok egy zsugorított temetkezést kivéve nyújtott, háton fekvő csontvázas temetkezések voltak. Mellékletek, viseleti tárgyak alig kerültek elő. A sírokból, illetve a humuszolás során a sírok közvetlen környezetéből előkerült emlékanyagból a feltárt temetőrész a Kr. u. 5. századra keltezhető. A domborzati viszonyokat és temetkezési sajátosságokat figyelembe véve a temetőnek Ny felé kell folytatódnia.

A nyomvonal D-i részén, a dombhát alján leletanyagban szegényes Árpád-kori telepjelenségek feltárását végeztük el. Az objektumok többsége egyrétegű, egyszerre betöltődött telepjelenség. A felbukkant leletanyag többsége Árpád-kori cserépbogrács és fazéktöredékek, háziállatok csontjai, valamint építési törmelék. Az ásatás K-i szélén a magas talajvízszint jelentősen megnehezítette a munkálatokat.

Munkatársak: Danyi József, Deák Andrea, Hargitai András és Herbály Róbert régészek, Alács Attila, Dankó Judit, Dinnyés Dóra, Göbölyös Mihály, Koncz Dániel, Kulcsár Zoltán, Kulcsár Zoltánné, Nagy Gábor, Tarjányi László, Papp Szilveszter, Péter Dávid és Szabó Bea technikusok.

Országúton felüli-dűlő III. (KÖH 70195):

2012-ben végzett megelőző feltárás

A régészeti feltárás 2012. október 3.–november 20. között zajlott, összesen 8203 m² nagyságú területet tártunk fel a kibővített részen[68], itt 183 régészeti jelenséget dokumentáltunk.

A K-i területen feltárt objektumok nagy része a kora bronzkori telephez köthető, legtöbbjük gödör, vagy rövidebb árok. Az egyik nagyobb gödörből egy szinte teljesen épen maradt, jellegzetes mészbetéttel finoman díszített tárolóedény került elő. A telepjelenségek között egy magányos, zsugorított csontvázas temetkezés is előkerült a K-i szélén, mely a bronzkor időszakára datálható. A terület közepén több nagy méretű, méhkas alakú veremből a lelőhelyen eddig nem dokumentált kora népvándorlás kori leletanyagot találtunk. A népvándorlás kori telep kiterjed a lelőhely D-i felére is, itt több földbe mélyített épület maradványát tártuk fel, melyek a Kr. u. 4–5. századra keltezhetőek. Az egyik házból egy különösen jó állapotban megmaradt, karcolt motívumokkal díszített csontfésű és néhány üvegtárgy is előkerült. Néhány népvándorlás kori gödörből 1-1 római lelet, leggyakrabban *terra sigillata* töredékek is előbukkantak, valószínűleg másodlagos felhasználás következtében.

A mélyebben fekvő, vizenyősebb Ny-i bővítési területen elsősorban árkokat és néhány gödröt tártunk fel. Az objektumok elszórtan, ritkásan helyezkedtek el, a legtöbb jelenség nem tartalmazott leletanyagot, az árkokból 1-1 középkori/kora újkori kerámia került elő.

2013-ban végzett megelőző feltárás

2013. június 10–27. között a 85-ös út mellet húzódó fasor kivágást követően lehetőségünk nyílt a lelőhely DK-i sarkát is feltárni. Ezen a 1666 m² nagyságú területen összesen 33 régészeti objektumot tártunk fel, melyek közül 7 a korábbi években feltárt területről nyúlik át. Valamennyi telepjelenség (árok, gödör, cölöplyuk). A lelőhely ezen része már jóval gyérebb megtelepedési nyomokat mutat, a leletanyag is kisebb mennyiségben került elő, de a kerámialeletek tanúsága szerint erre a részre is áthúzódik a korabronzkori telep. Itt találtunk egy téglalap alakú alapozási árkot is.

2014-ben végzett régészeti megfigyelés

A kivitelezéshez kapcsolódó humuszolási földmunkálatok 2014. január 24-én kezdődtek a lelőhelytől K-re, az 5+860–6+000 km szelvény közötti főpálya szakaszon és az ezzel párhuzamosan É-ra futó földút nyomvonalában. Az érintett szakasznak a K-i szélénél jelentkeztek a jelenségek foltjai, melyek feltárását 2014. február 21–27. között végeztük el. 1481 m² területen összesen 20 objektumot dokumentáltunk, ezek közül 10 gödör, 5 cölöplyuk, 1 ház, 2 kemence, 2 árok.

Egy lekerekített sarkú, négyzetes alaprajzú, félig földbemélyített ház nagyobb része a feltárási területen kívül esik. Feltehetően hozzá tartozik a két ovális alakú, vörösre átégett kemence is. Az objektumok a bennük fellelt kerámiaanyag alapján az Árpád-kor idejére keltezhetők.

Ezeken kívül még négy kisebb gödörből és egy kérdéses határú, keskeny árokból került elő Árpád-kori leletanyag. A területet az Országúton felüli-dűlő III. lelőhelyhez csatoltuk, így annak kiterjedése K-i irányba kb. 150 m-rel bővült.

Munkatársak: Ujvári Ferenc régész; Alács Attila, Dankó Judit, Dinnyés Dóra, Fehér Alíz, Péter Dávid, Papp Szilveszter és Semperger Zoltán technikusok.

68 A 2011-ben végzett feltárás ismertetését lásd RKM 2011, 149.

Országúton felüli-dűlő IV. (KÖH 70197):[69]

2014-ben végzett régészeti megfigyelés

Régészeti megfigyelés mellett humuszolást végeztek a gyorsforgalmi út főpályájának 5+800 km szelvényénél, már az útépítéshez kapcsolódóan, 2014 februárjában. A humuszolás során mindössze egy kisebb lekerekített sarkú téglalap alakú gödör sötétszürke, faszenes betöltésű foltja rajzolódott ki a lelőhely DK-i sarkában. A gödör bontását és dokumentálását február 14-én elvégeztük, belőle Árpád-kori leletanyag került elő.

Munkatársak: Alács Attila, Dankó Judit, Fehér Alíz, Göbölyös Mihály, Papp Szilveszter és Szabó Bea.

Polgár Péter – Czigány Dávid

Országúton felüli-dűlő V. (KÖH 84815):

Rábapatona határában, az M85 gyorsforgalmi út Győr-Enese szakaszán, a főpálya 6+800 – 6+350 kmsz. közötti részén 2013. szeptember 22 – 28. között régészeti megfigyelés mellett humuszolási földmunkát végeztek. Ezen a szakaszon korábban nem volt bejegyzett lelőhely. A mélyebben fekvő, agyagos területen egymástól távolabb több régészeti jelenség került elő, sűrűbb előfordulásuk egy kisebb természetes kiemelkedés közelében, a 6+780 – 6+720 kmsz. közötti területen figyelhető meg.

Az előkerült jelenségek feltárása 2013. október 1 – 10. között zajlott, 4944 m²-en összesen 37 régészeti objektumot bontottunk ki, melyek közül a legtöbb kis, vagy közepes méretű gödör, cölöplyuk volt. Leletanyag elsősorban a terület Ny-i részén, a homokos altalajba ásott objektumokból került elő, melyek alapján a telep a bronzkor időszakára datálható. Szintén a Ny-i szélen került elő egy széles, több mederből álló, mély, É – D-i irányú őskori árokszakasz. Az árok mind É-i, mind D-i irányba tovább folytatódik a feltárt területen kívül is. A terület középső, mélyebben fekvő részén elszórtan jelentkeztek objektumok, többnyire leletanyag nélküliek.

2014. január-februárjában lehumuszolták az érintett főpálya szakasztól kb. 10 m-re É-ra lévő, azzal párhuzamos földút nyomvonalát, ezen a szakaszon is több régészeti jelenség foltja került elő. Az objektumok feltárása 2014. február 13 – 21. között zajlott, az 1903 m²-es feltárási területen összesen 20 objektum került elő. A jelenségek többsége szintén gödör, vagy kisebb cölöplyuk, a két hosszan követhető, több medrű árok a tavalyi feltárási területről nyúlik át. A leletanyag szegényes, csak 5 objektum tartalmazott datáló anyagot: az egyik vékony oldaltöredéken mészbetétes díszítés volt látható.

Munkatársak: Alács Attila, Dankó Judit, Fehér Alíz és Papp Szilveszter.

Czigány Dávid

Poszogó-domb (KÖH 33024):

2011 – 2014 között összesen 638 régészeti jelenséget tártunk fel, 19654 m²-es területen.

2012-ben végzett feltárás

A 2011-ben megkezdett feltárás[70] során azt tapasztaltuk, hogy a lelőhely ÉK-i szélén nem értek véget a feltárásra kijelölt területen a régészeti jelenségek, emiatt 2012. november 15 – 19. között egy 416 m²-es bővítési területen folytattuk a feltárást. Az ÉK-felé fokozatosan emelkedő, sárgás-szürke altalajban összesen 12 objektumot bontottunk ki, melyek többsége a tavaly feltárt bronzkori településhez köthető telepobjektum, különböző méretű gödrök, illetve egy keskenyebb árok.

2013-ben végzett régészeti megfigyelés

Régészeti megfigyelés mellett kivitelezési földmunkálatok indultak a gyorsforgalmi út főpályájának nyomvonalában, a lelőhely ÉK-i részén 2013. szeptember 13-án. A humuszolás során több régészei korú objektum foltja rajzolódott ki a szürkés-barna, agyagos altalajban. A felület kézi átnyesése után, szeptember 23-án megkezdtük az előkerült objektumok bontását. A feltárás során összesen 27 objektum került elő 2131 m²-es területen.

A felső szürkés, vaskiválásos, kb. 20 cm vastag rétegben is találtunk régészeti korú, bronzkori leletanyagot, de az objektumok foltja, csak az ez alatti sárgás, szürke, agyagos rétegben rajzolódott ki egyértelműen. A nyomvonal D-i részén jelentkező néhány nagy méretű gödör feltehetően kút volt, az egyikben egy sor deszkabélést is dokumentáltunk. A belőlük előkerült leletanyag a bronzkor korai időszakára datálható.

A felszín ÉNy-i sarkában egy nagy méretű, deszkabéléses, mély kutat tártunk fel. Az egyes deszkák csapolással voltak összefogatva. A kútból származó leletanyag talán a rézkor korai szakaszára keltezi az objektumot.

2014-ben végzett szakfelügyelet

A földmunkálatokkal párhuzamosan végzett szakfelügyeletek során a lelőhely több részén találtunk régészeti jelenségeket, így a lelőhely kiterjedése jelentősen bővült. Ebben az évben összesen 368 objektumot tártunk fel 7622 m²-en.

Humuszolási földmunkát végeztek 2014. március 21-től a 85-ös főút 3-as korrekciójának DNy-i szakaszán, ahol számos régészeti jelenség került elő. A terület a már nyilvántartott Poszogó-domb, Ürgedombi-dűlő I. és Ürgedombi-dűlő II. lelőhelyek közti részen található, részben azokat érintve, emiatt a három lelőhelyet Poszogó-domb összevont lelőhely néven egyesítettük, a dokumentálást is már ezen a néven végeztük.

A feltárás március 24. és április 18. között zajlott, az innen származó viszonylag sok kerámia alapján a jelenségek az őskorra, azon belül a neolitikum középső fázisára (zselizi kultúra), ill. a bronzkor korai időszakára datálhatóak, de néhány objektum az Árpád-korra keltezhető. Elsősorban nagyobb méretű gödröket, neolit cölöpszerkezetes házak oszlophelyeit, kemencét, félig földbe mélyített középkori házakat, ill. széles, vízelvezetésre használt árkokat találtunk.

Ugyanennek a lelőhelynek a K-i szakaszán kezdődött humuszolás 2014. április 4-én. A régészeti megfigyelés során több objektum került elő az 5+300 – 5+320 km szelvény között. Az itt talált gödrökből és szabadon álló kemencékből őskori, az újkőkor középső és fiatalabb, esetleg a rézkor korai szakaszára datálható, gazdagon díszített leletanyag került elő.

A nyomvonalon keresztülhaladó gázközmű kiváltását követően 2014. október 2-án lehetőségünk nyílt a 2013-ban feltárt területtől Ny-ra eső nyomvonalszakaszt is megkutatni. 2014. december 9 – 15. között ezen a részen 61 objektumot tártunk fel, összesen 717 m² területen. Az előkerült leletanyag alapján a lelőhely ezen része is a középső neolitikumra, a zselizi kultúra időszakára keltezhető, emellett két gödörből Árpád-kori leletanyag került elő. Több objektumban találtunk zoomorf ábrázolásos, átfúrt bütyökfül töredéket, az egyik gödörben előkerült erősen stilizált állatfejen több helyen is megmaradt a vörös festés nyoma.

69 A 2011-ben végzett megelőző feltárás leírását lásd RKM 2011, 149 – 150.

70 Erről a jelentést lásd RKM 2011, 150.

Munkatársak: Herbály Róbert régész; Alács Attila, Dankó Judit, Dinnyés Dóra, Fehér Alíz, Göbölyös Mihály, Koncz Dániel, Linzenbold Csongor, Nagy Gábor, Papp Szilveszter, Péter Dávid és Szabó Bea technikusok.

Polgár Péter – Czigány Dávid

Ürge-dombi-dűlő II. (KÖH 70199):

A lelőhelyen 2011 tavaszán végeztünk megelőző feltárást.[71] 2014-ben az útépítéshez kapcsolódó régészeti megfigyelés eredményeként a lelőhelyet a Poszogó-domb (KÖH 33024) és Ürge-dombi-dűlő I. (KÖH 70201) lelőhelyekkel együtt Poszogó-domb néven és a 33024 azonosítószámon összevontuk.

Munkatársak: Göbölyös Mihály, Koncz Dániel és Szabó Bea.

Polgár Péter

272. Rábapaty, Kisboldogasszony-plébániatemplom (KÖH 67157)

(Vas megye) **Á, Kk**

Helyszíni szemlét végeztünk 2014. április 9-én és 15-én a rábapatyi (felsőpatyi) Kisboldogasszony templomnál, ahol Nemes András művészettörténész egy szalagfonatos kőtöredék előkerüléséről értesült. A faragványt az épület felújításához kapcsolódó tereprendezés során, a templomtól D-re, kb. 30–40 cm-es mélységben találták.

A templom D-i falában, a barokk kripta szellőzőnyílásának közelében, alig a mai terepszint fölött helyezkedett el egy másik, íves formájú faragott kő, amelyet kérésünkre a kivitelező kiemelt a falból. Ez a töredék egy íves nyíláskeret szemöldökköve lehet, amelynek külső és alsó részét sűrűn elhelyezett csigavonalak díszítik. Felületének egy részén vörös festés látható, felső részén sárga festés figyelhető meg. A töredék egy részét a beépítés következtében habarcs borítja.

A templom D-i oldalán egy újabb, a szalagfonatos kőhöz hasonló formájú, ám annál sokkal kisebb, díszítetlen faragott kőtöredéket is találtunk, amelyet a másik két töredékkel együtt a Savaria Múzeumba szállítottunk.

Munkatársak: Hornok Péter régész, Kőszegi Ádám régésztechnikus-gyűjteménykezelő és Czöndör János ásatási technikus.

Pap Ildikó Katalin

273. Rád, Cseke-Szitnya (MRT 9. k. 25 / 44. lh., KÖH 11362)

(Pest megye) **Á**

A kutatást a MOL Barátság 1. kőolajvezeték felújítási munkálatai tették szükségessé. A Pest Megyei Kormányhivatal Érdi Járási Hivatal Járási Építésügyi- és Örökségvédelmi Hivatalának állásfoglalása és az MNM Nemzeti Örökségvédelmi Központtal, mint Megbízóval kötött megállapodásunk alapján 2014. április 7-én teljesítettük a lelőhelyen a régészeti megfigyelés során végzett bontómunkát.[72] A 18 m² nagyságú humuszolt terület egész felülete régészetileg pozitív volt.

A felszín tisztítása után mindössze egy régészeti jelenséget regisztráltunk és dokumentáltunk. A paticsfoltos, sötétbarna homokos betöltésű objektum elpusztult tüzelőberendezés maradványa lehetett. Az objektumot szelvényfal közelsége és a vezetékfektetés rézsűje miatt nem bonthattuk ki. Leletanyag nem került elő. A régészeti topográfiai munkák során ismertté vált lelőhelyen regisztrált jelenség nagy valószínűséggel Árpád-kori lehetett.

Munkatárs: Szőcs Péter térinformatikus.

Rácz Tibor Ákos

274. Rásonysápberencs, Szőlő-alja (KÖH 84781)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, B, V, Szk, Ge, A, H, Á**

A Herman Ottó Múzeum részéről 2014. április 3-tól július 14-ig megelőző feltárásokat végeztünk a Rásonysápberencsi záportározó beruházás (ÉMOP-3.2.1/F-10-2011-0014 azonosító számú projekt) területére eső lelőhelyen. A lelőhelyet Kalli András és Tutkovics Eszter fedezte fel 2013 tavaszán, ERD készítése során[73].

A humuszolás, mely még 2013 őszén kezdődött régészeti megfigyelés részeként, összesen 10 880,54 m² területet érintett. Ebből a régészetileg pozitív 10 254,31 m² területen teljes felületű feltárást végeztünk 2014-ben. Munkánkat megnehezítette az igen csapadékos tavaszi időjárás. Amellett, hogy az 50 munkanapos ásatás 3,5 hónapot vett igénybe, a tartós esők és a hirtelen lezúduló csapadék több alkalommal tönkretette a megtisztított felszínt, és károkat okozott a félig kibontott objektumokban is.

A dokumentált stratigráfiai egységek száma 923, melyek közül azonban néhány a bontás során természetes jelenségnek bizonyult. Az összesen 902 régészeti jelenség 8 különböző korszak, illetve kultúra településéről származik, több esetben egymást bolygatva kerültek elő. A települések dombtetőn és domboldalban helyezkedtek el, a Vasonca-patak két partján, egyedül a neolitikus település volt kivétel, annak legkorábbi időszaka a mélyen fekvő, patak parti területekre esett. Itt csak földbe ásott objektumokat találtunk, melyek betöltését és fedőrétegét fekete iszap jelentette. Neolitikus, kora bronzkori és vaskori telepobjektumokat csak a patak K-i, míg késő bronzkoriakat csak annak Ny-i oldalán találtunk. Ezzel szemben a császárkori germán, az avar, a 10. századi és az Árpád-kori települések a patak mindkét partjára kiterjedtek.

A középső neolitikumban hosszan tartó megtelepedéssel számolhatunk, mely valószínűleg átfogta a tiszadobi és bükki stílusok használatának teljes időtartamát. A tiszadobi, Tiszadob-átmeneti és Bükk A-B, valamint a Bükk B-C stílusok általában objektumonként is elkülönültek, emiatt sokat várhatunk a radiokarbon vizsgálatoktól a stílusokra épített időrend felülvizsgálata szempontjából. A tiszadobi és bükki stílusok kerámiái nem csupán külön gödrökben, hanem ezen túlmenően eltérő típusú gödrökben jelentkeztek. A tiszadobi stílushoz nagy méretű agyagkitermelőket és csak kevés szabályos alakú gödröt köthettünk, míg a bükki stílushoz főként szabályos, kerek gödrök, illetve kevés kisebb agyagkitermelő tartozott.

Előkerült egy tiszadobi jellegű sarlómotívumos arcos edény is, melyet feltehetően összetörve helyeztek annak idején az agyagkitermelő-gödörbe. A tiszadobi csoporthoz kapcsolhatunk egy szűk, mély, kútszerű objektumot is, melyből egy malom-

71 Erről a jelentést lásd RKM 2011, 150.

72 A 2013-as szakfelügyeletről a jelentést lásd RKM 2013, 105.

73 RKM 2013, 105.

kő, és egy unikálisnak számító, kétszájú agyagedény került elő. Hét temetkezés is előkerült, melyekből hat házak közelében volt. Öt váz önálló sírgödörből került elő, és a két, agyagkitermelőben talált temetkezésnél is utólagos beásást feltételezünk. A sírok mind melléklet nélküliek voltak. A hetedik temetkezés egy különleges, cölöpépítményes sír, melynek közelében semmilyen neolitikus objektum nem került elő. A sírgödör lekerekített sarkú négyszög alakú, igen mély, padkás volt. A cölöpök a padkáig mélyedtek le (csak hármat sikerült megfogni belőlük a sarkok közelében). A temetkezés feltételezhetően középső neolitikus, bár a szintén oszlophelyes gorzsai és alsónyéki sírok mind a késő neolitikumból származnak.

A korai bronzkorhoz egy kutat kapcsolhatunk, melynek betöltéséből a kerámiatöredékek mellett kis méretű famaradvány is napvilágot látott. A késői bronzkor (pilinyi kultúra) települése – melyhez az ERD készítése során a lelőhelyet kötötték – a Vasonca-patak Ny-i partján található. Egy nagy méretű agyagkitermelő gödröt, 12 kisebb gödröt és felszíni házakra utaló 31 cölöplyukat sorolhatunk e településhez. Egy sekélyen megmaradt cölöplyuk aljából finom kannelúrákkal díszített, *omphalos*os aljú füles csésze került elő, míg egy méhkas alakú gödör aljába mélyített cölöplyukban(?) szájával lefelé fordítva egy behúzott peremű tálat találtunk.

Jelentős az a vaskorból származó településrészlet, mely az eddigi adatok alapján a preszkíta korhoz, esetleg a szkíta korhoz köthető. Öt-hat négyszögletes, félig földbe mélyített épület, valamint kisebb gödrök jelzik a vaskori közösség itt tartózkodását. A korszak jelentős lelete az S439 gödörből előkerült két, agancsból készült tárgy, melyek vasmaradványokat is tartalmaztak (balták?).

Az ásatás során 60 félig földbe mélyített épületet tártunk fel. Ezek jelentős része egy Kr. u. 4. századi, császárkori germán településhez tartozott. Változó nagyságú, négyszögletes, 2–6 oszlophellyel ellátott épületek, melyek ÉK-i sarkában kőből rakott kemencék omladékai kerültek elő, a kőrakások alatt átégett platnival. Az egyik hossznégyszög alakú épület nagy méretével és Ny-i részén a bútorok helyét jelző karólyukakkal említésre méltó jelenség közülük (S144), mint ahogy egy gazdag leletanyagot tartalmazó, 7×5 m-es nagyságú, több mint 150 cm mély műhelyépület (S431), vagy egy beomlott tetőszerkezet égett faelemeit tartalmazó ház is (S701). A császárkori leletek közül a széles peremű hombárok töredékei, a hullámvonaldíszes kerámiák, a bronzfibulák, valamint a római *terra sigillata* és üvegedények darabjai, valamint a római érmek emelhetők ki.

A császárkori germán épületek környékén kisebb gödröket, négyszögletes tüzelőgödröket is feltártunk, előkerült továbbá két olyan, paticsomladékos cölöplyukakból álló terület, mely a közép-európai germán területeken szokásos nagy méretű, földfelszíni hosszúházak jelenlétére utalhat. Nem kevésbé jelentős a germánokhoz köthető két kút. Az egyikből (S256) római üvegcsésze töredéke, míg a másikból (S236) fából készült vízmerítő kanál vagy ivócsanak került elő. Ez utóbbi valóban különleges leletnek számít hazai viszonylatban. A kút faszerkezetes bélésének kisebb részlete szintén megmaradt. A függőleges oszlopok közötti vízszintes szerkezetet deszkaváz alkotta. (A feltárás befejeződése után felvetődött a kút és ezzel együtt a kanál vaskori keltezése is. A kérdés még nem tisztázott.)

Az ásatással párhuzamosan Bacskai István végzett műszeres leletfelderítést a területen a múzeum megbízásából. Az ő munkájából származik egy pávás veret is, mely egy kéttagú veret alsó tagja. A késő avar népesség hagyatéka, miként a földbe mélyített épületek egy része is. Kerámiájukra jellemzőek a durvábban soványított, kézi korongon készült vagy kézzel formált edények, melyek hullámvonalas és vonalköteges díszítésűek. Számos, e korszakhoz köthető orsógomb is előkerült, melyek szintén hullámvonallal, vagy egyéb bevagdalt díszítéssel bírtak.

A 10. századot képviselik azok a kis méretű csatok, melyek szintén műszeres leletfelderítésből származnak, ugyanúgy, mint egy csörgőgomb és egy kis méretű kereszt is.

A feltárt földbe mélyített épületek egy része – kőpakolásos kemencékkel – szintén a késő avar korhoz vagy a 10. századhoz köthető. Szegényes kerámiaanyaguk korongolt, hullámvonal köteggel és vonalkötegekkel díszített edényekből áll.

A lelőhelyen talált utolsó régészeti korszakból, az Árpád-korból 2 földbe mélyített ház, 4 külső kemence, füstölő kemencék és egy kút került elő. A házak 4, illetve 6 cölöphellyel bírtak, kemencéjüket a ház sarkában meghagyott agyagtömbből alakították ki, amit szintén elláttak még kőpakolással. Ebből az időszakból származik egy ovális alakú kút is (S3), melynek összeomlott ágfonatos szerkezetét is sikerült feltárnunk. A kút betöltéséből került elő egy csaknem ép palack, egy nyakánál eltört palack és egy csigavonalas díszítésű fazék is.

A feltárás az 1938-ban egyesült három falu közül Sáp határában folyt. Ezt a falut Sap néven 1221-ben említik először az oklevelek.

Munkatársak: Bárdos Nándor, Galkó József, Gyárfási József, Juhász Ádám, Kalászdi György, Kovács Krisztián, Nagy S. József, Nagy Zoltán, Sáfrány Andrásné és Toronya Zsolt.

Horváth Antónia – Csengeri Piroska – László-Hajdú Melinda

275. Regöly határa
(Tolna megye) U, R, B, Lt, Ró, A, Á, Kö

Február 26-án terepbejárást végeztünk a kisdádi halastó környékén, amelynek medrében és szűkebb környezetében 2009-ben 5 lelőhelyet azonosítottunk.[74] A magas vízállás miatt itt újabb megfigyeléseket nem tudtunk tenni, de két újabb lelőhelyet így is találtunk.

Kisdádi-halastó V. (KÖH 74797): a tótól ÉNy-ra eső vadetető környékén korábban középkori lelőhelyet azonosítottunk. Most alaposabban bejártuk a vadetető környékét, amelytől Ny-ra néhány tíz méterre, a vaddisznótúrásokból több középkori kerámiát szedtünk össze, valamint fémtárgyakat (3 római érme, 1 Zsigmond parvus, gyűszű, gótikus könyvcsat, kardhüvely(?) koptatója, nagyobb kocsivasalások). Egy kb. 10×10 m-es területen szórványosan középkori, pelyvás sovanyítású téglatöredékeket figyeltünk meg. Az út nyomvonalából baltás szőlőmetszőkés töredékét gyűjtöttük. A lelőhely a dűlőút Ny-i felén is folytatódik, itt egy másik, kb. 10 m hosszú, középkori téglatörmelékes folt is azonosítható, ahol késő középkori fazékperemet, fejesgyűrűt és egy nagyobb vasalatot is találtunk. Mivel korábban a tó forrása körül is került elő középkori kerámia, ezért feltehető, hogy a faluhely DK-i irányban egészen addig elnyúlik.

Kisdádi-halastó 6. (KÖH 88081): a Kisdádi-vadászháztól É-ra fekvő füves dombon, amely egy ÉNy–DK irányú földnyelv DNy-i része, az állati túrásokból néhány őskori kerámiatöredéket gyűjtöttünk, É-i és K-i irányban egészen az erdő kerítéséig.

K. Németh András – Czövek Attila

74 RKM 2009, 327.

Március 13-án, Regöly felé menet átutazóban terepszemlét végeztem a falutól DNy-ra, a Borzási-árok É-i felén.

Borzási-híd (KÖH 88079): A száraz szántóföldön a bekötőúttól K-re, egészen a domb lábáig közepes sűrűségben gyűjtöttem bronzkori, kelta és római cserepeket.

K. Németh András

Célzott terepbejárást végeztünk 2014. március 13-án, 5. századi és 10–11. századi lelőhelyek beazonosítására Pincehely, Regöly, Tamási és Ozora határában. Ekkor utaztunk ki a Regöly belterületétől É-ra lévő Pacsmagi-tavak környékén lévő lelőhelyekre.

Alsómajsa, Sziget (Bozót) (KÖH 20505): A Pacsmagi-halastavak D-i, legkisebb területű tavától D-re elterülő Sziget nevű területen Cziráki Viktor közlése szerint neolit és rézkori lelőhely lokalizálható. A terület legmagasabb részén, a kilátó térségében sok obszidián került elő az elmondások alapján. A lelőhelyen belül, annak DNy-i szegletében egy kb. 150 m átmérőjű területen 5. századi fibulák kerültek elő szórványként a korábbi években. A területen jelenleg fiatal telepítésű erdő áll.

Alsómajsapuszta I. (KÖH 20502): A korábbról már ismert, a Pacsmagi-halastótól K-re húzódó középkori templomos Majsa falu kiterjedése a helyi adatközlő, Cziráki Viktor regölyi lakos elmondása alapján, ÉNy-i irányban mintegy 250 m-rel hosszabban nyúlik el, mint ahogy azt korábban feltételeztük. A középkori falu ezen részén a korábbi megfigyelések[75] szerint zömmel Árpád-kori kerámiákat találtak.

Lencsés (KÖH 90449): A Fűzfási-halastótól Ny-ra, annak belső kanyarulatában lévő területen főleg késő avar kori, kis mennyiségben római kori és rézkori kerámiákat gyűjtöttünk. A területen kint jártunkkor a felszínt jelentős mértékben borította másodlagosan kikelő búza.

Ódor János Gábor – K. Németh András

276. Répcelak határa
(Vas megye) **Ő, R, B, Á, Kk, Kú, I**

Az M86-os út kivitelezése során, régészeti megfigyelések alkalmával, az alábbi lelőhelyeken végeztek a Savaria MHV Múzeum munkatársai feltárásokat a 2014. április 2. és május 6. közti időszakban.

Ajkai-tag (M86 33. lh., KÖH 67117 és 80849): A humuszolás során három objektum került elő. A két oszlophely és az árokszakasz betöltésében leletanyagot nem találtunk, a lelőhely korának meghatározását a humuszolás során előkerült kis mennyiségű kerámia alapján volt mód elvégezni.

Bíró-földek (M86-29. lh., KÖH 43061): A korábban lehumuszolt 12 691 m² területen folyt a feltárás.

A 149 objektum nagy része jelentős mennyiségű kerámiát tartalmazó őskori oszlophely és gödör, emellett egy biztosan Árpád-kori objektumot, valószínűleg műhelyet találtunk. Ebben egyéb leletek mellett másodlagosan felhasznált római tegulák töredékei voltak.

A bronzkori településnyomok a terület É-i részén ritkásan, a D-i részen intenzívebben jelentkeztek. A terület D-i, a mai Nick településhez közelebb eső árkaiban feltételezhetően a késő középkori Nick falu gödreinek és oszlophelyeinek egy részét találtuk meg. A 13–16. századi leletek közül kiemelkedik egy bécsi fazék töredéke, amely az egyik tárolóveremből került elő. A felületen néhány 18–19. századi objektum is volt, valamint jelentős leleteink a fémkeresés során talált krajcárok és egy késő középkori bronzgyűrű.

Haraszt (M86-30. lh., KÖH 43062): A felületen a szakfelügyelet során felszínre került 30 objektumból jellegzetes, illetve kevésbé jellegzetes bronzkori kerámia került elő.

Magszeg-alja (M86-31. lh., KÖH 80847): A régészeti megfigyelés során előkerült kilenc objektumból kevés jellegtelen őskori kerámia, valamint egy árokból kora újkori fémtárgyak és kerámiatöredékek kerültek elő.

Rába-mellék (M86 32. lh., KÖH 67115): A régészeti megfigyelés során előkerült 118 objektum feltárását végeztük el. Az intenzív rézkori település túlnyomó részt különálló gödrökből és egymásba kapcsolódó gödörkomplexumokból álló régészeti jelenségeiből nagy mennyiségű, szép és jellegzetes kerámia, nagyszámú kovaeszköz és pattinték került elő. A lelőhelyről kevés neolit kerámia is ismert. Jelentős mennyiségű leletanyag származik a humuszból, amelynek begyűjtésére a földmunka alkalmával és az ásatás ideje alatt történt esőzések után a korábban kiemelt felszíni földrétegből került sor.

A lelőhely legjelentősebb objektuma egy kb. 1,5 m átmérőjű kerek gödör, amelyben egy vesszőfonatos agyagépítmény leégett és összeomlott maradványait találtuk meg. Az omladék alatt égett állatcsontok, kevés de jellegzetes kerámia és harminc csonkakúp alakú hálónehezék volt.

Munkatársak: Nagy Gergely régész, Kőszegi Ádám régésztechnikus és Czöndör János ásatási technikus.

Pap Ildikó Katalin

277. Rétság, Cigány-berek (KÖH 87087)
(Nógrád megye) **Ő, U, R, N**

A kutatást a Barátság-1. DN400 kőolajvezeték kiváltó rekonstrukciójának munkálatai tették szükségessé. A humuszolás a Barátság-1. DN400 projekt korábbi szakaszában történt meg, 2014. július 17-én a 23+450–23+665 szakaszon, összesen 837 m² felületen, amelyből a pozitív feltárt terület 270 m² volt. Az előzetes régészeti dokumentáció összeállításához kapcsolódó régészeti megfigyelés során végzett bontómunkát 2014. július 21–24. között végeztük el.

A lelőhely Rétságtól DK-re, a Cigány-berek nevű határrészben, egy, a Pusztaszántói-patakra D-i irányban enyhén lejtős domboldalban fekszik. A lelőhely a kőolajvezeték kiváltó rekonstrukciós munkákat megelőzően nem volt ismert. Teljes kiterjedése nem volt vizsgálható, hossza a nyomvonalban kb. É–D-i irányban határozható meg, kb. 180 m hosszúságban. A humuszolást követően, a megfigyelés szempontjából rendkívül nehéz talajviszonyok között, 13 jelenség foltja rajzolódott ki. A régészeti munka befejeztével ezek száma a következők szerint alakult: 6 őskori gödör és 2 őskori árok (neolitikum / rézkor időszakából), 1 késő népvándorlás kori (kb. 7–10. századi) gödör. A fennmaradó 4 folt / talajelszíneződés nem régészeti korú jelenséghez tartozott. A feltárás során 2 korszak (neolitikum / rézkor és késő népvándorlás kor) kerámia leletanyagban gazdag jelenségeit tártuk fel, melyekkel Nógrád megye régészeti lelőhelyeinek száma a beruházáshoz kapcsolódó földmunkáknak köszönhetően, tudományos szempontból értékes adato-

75 Többek között lásd RKM 2008, 267.

kat szolgáltatva tovább növekedett. A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a Dornyay Béla Múzeumban kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Nicklas Larsson és Nagy Nándor Norbert régészek, Gelencsér Ákos ásatási technikus.

Schilling László

278. Rétság, Király-haraszt (KÖH 87089)

(Nógrád megye) **Ge**

A kivitelezés közben előkerült lelőhely leletmentését (régészeti megfigyelés közbeni bontómunka) a Barátság-I. DN 400 kőolajvezeték kiváltó rekonstrukció munkálatai tették szükségessé. A munkát 2014. július 4–15. között végeztük el.

A lelőhely Rétség belterületétől ÉNy-ra, Rétság és Borsosberény határán, a Száraz-pataknak nevezett, jelenleg kiszáradt értől közvetlenül É-ra, egy dombhát D-i oldalában húzódik. A lelőhelyen 44 objektumot és 121 stratigráfiai egységét tártuk fel.

A vízfolyás É-i oldalán egy egykorszakos, közepesen intenzív császárkori germán (kvád) település képe bontakozott ki, különböző struktúrájú, félig földbe mélyített épületekkel és cölöpszerkezetes objektumok nyomaival. Az épületek egyike jellegzetesen császárkori germán alaprajzú: a nagy méretű, enyhén földbe mélyített épület a falból kiugró oszlophelyekkel ellátott, meneteles bejárattal rendelkezik, a bejárat előtt ovális lemélyüléssel, közepén szabadtéri tüzelőhely enyhén átégett nyomával. Egy másik épület padlószintjén számos karólyukat dokumentáltunk (könnyűszerkezetek, talán szövőszék nyomai). Egy kisebb zónában különböző kialakítású, méhkas alakú és hengeres tárolóvermek sűrűsödtek. Egy kisebb, ovális munkagödörrel rendelkező, kerek kemence – szerkezete és a benne talált salak alapján – talán műhely lehetett. Egy széles sávban jelentkező fekete öntéstalajban másodlagos helyzetű, átégett házomladékokat találtunk, amelyekből nagy mennyiségű paticsot csomagoltunk el.

Az ér D-i oldalán nyitott szondából megállapítható volt, hogy a lelőhely szélén szórványos anyag jelentkezik a természetes feltöltődésben, de a települési objektumok (a nyomvonalban) nem terjedtek ki az egykori vízfolyás D-i oldalára.

A település leletanyagát zömmel kézzel formált dísz- és házikerámia jellemzi, kevés korongolt áruval. A leletanyagból a római kerámia (2–3. századi festett sávos áru, *terra sigillata*-töredékek) és egy üvegedény talptöredéke mellett nagy méretű, kúp alakú agyagnehezékeket érdemes kiemelni. Fémkereső műszerrel két fibula, egy fémrög (ezüst?), egy tükörtöredék és egy bronzérem került elő.

A lelőhely egy sávját a Barátság korábbi nyomvonala elpusztította; kiterjedése nem volt vizsgálható, határai bizonytalanok.

A humuszolt terület 925 m² nagyságú volt, amelyből régészetileg pozitív 592 m² volt. A feltárást a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ I. sz. regionális irodája végezte.

Munkatársak: Kovács Loránd Olivér, Nicklas Larsson, Nagy Nándor Norbert, Skriba Péter régészek; Gelencsér Ákos, Erdei Krisztina és Zsiga Zsolt régésztechnikusok; Sándor Lajos (fémkereső-műszeres kutatás).

Masek Zsófia

279. Sajókaza, Radvánszky-kastély (KÖH 16268)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, Ró, Á**

A miskolci Herman Ottó Múzeum munkatársai 2014. május 5–20. között elvégezték a Balassi Bálint Általános Iskola bővítéséhez kapcsolódó megelőző régészeti feltárást. A megelőző feltárásra a beruházás által érintett terület két, a korábbi próbafeltárások által lehatárolt területen került sor. Ez a DK-i részen lévő tervezett konyhaépület (felszín 1), másrészt az ÉNy-i részen, az iskolaudvaron elhelyezkedő épületbővítés területe (felszín 2).

Az iskolaépülettől DK-re elhelyezkedő 116 m² kiterjedésű felszín 1 jelű területen összességében 11 régészeti korú objektumot határoztunk meg a gépi humuszolást követően. Három bronzkori tárológödör mellett 1 bronzkori kemence került napvilágra, a római császárkort 2 gödör képviseltette, míg az előkerült 1 kút, 1 kemence és 2 gödör az Árpád-korhoz kapcsolható. A terület feltárása során kiemelendő a feltárt 2 korszakból származó kemence, valamint az Árpád-kori kút, melynek betöltéséből egy ló csontvázának számos, anatómia rendben lévő csontja került felszínre. Az objektumok átlag 150–200 cm-es mélységben kerültek elő a sárga homokos jellegű, mélyebben agyagos altalajba ásva. A kutatási terület DK-i részén, a próbafeltárás során már azonosított kevert rétegekben a tervezett beruházás teljes mélységének (-350 cm) vizsgálatára gépi erővel 180 cm széles és 450 cm hosszú kutatóárkot nyitottunk, melyből régészeti korú objektum, jelenség nem került elő.

Az iskola belső udvarán, a mai épületektől Ny-ra, illetve DNy-ra, a tervezett épületbővítés helyén nyitottuk meg a 171 m² összterületű felszín 2. jelű kutatási területet. Ezen a kutatási területen összesen 15 régészeti korú objektumot azonosítottunk be. Az egyetlen bronzkori kerámiát tartalmazó cölöplyuk mellet a római császárkorhoz köthető 4 cölöplyuk, 3 faszenes betöltésű négyzetes gödör és 4 égett szélű négyzetes gödör került felszínre. Az Árpád-kort ezen a területen csupán 1 gödör képviseli, valamint ezen a területen sikerült beazonosítani 2, feltételezhetően a közelben elhelyezkedő Radvánszky-kastélyhoz kapcsolódó újkori (18–20. századi) leletanyagot tartalmazó nagy méretű, de sekély szemetesgödröt is. Az átlag 120–150 cm-es mélységben jelentkező objektumok a kutatási terület K-i háromnegyedében összpontosultak, a Ny-i negyedben régészeti objektumot, jelenséget nem találtunk. A terület kiemelt érdekessége a sűrűn elhelyezkedő faszenes és égett szélű, a római császárkorból származó négyzetes gödrök.

Gál Viktor

280. Sarkad, Vár-tábla, földvár (Vártábla, földvár) (KÖH 50059)

(Békés megye) **B, V, Sza, A?, Á?**

Az MNM NÖK elvégezte a Sarkad–Vár-tábla, földvár régészeti lelőhelyen, a 0700/13 hrsz.-ú ingatlanon a kutatási tervhez kapcsolódó műszeres lelőhelyfelderítést és feltárást.

A kutatást a Körös-vidéki késő bronzkori és vaskori településtörténeti kutatások régészeti projekt munkálatai tették szükségessé. A humuszolt terület 6 m² nagyságú volt.

A lelőhely a Dobozról Sarkadra tartó műúttól É-ra, a Feketeéri-csatorna meandere által közrefogott platón, az egykori Fekete-Körös kiszáradt medrétől É-ra helyezkedik el. A szántóföldi művelés alatt álló területen a szántás után még jól azonosítható az egykori erődítés sáncvonala. A környező sötétbarna színű talajhoz képest sárga, sárgás-barna színű a sánc megma-

radt vonala. Enyhén érzékelhető szintkülönbség is a sánc környékén. Maga az erődítés a lelőhely D-i részén helyezkedik el.

A kutatási tervnek megfelelően elsősorban az erődítés és a település szerkezeti azonosítását és korszakolását, valamint további laborvizsgálatokhoz minták gyűjtését végeztük el. Ennek érdekében terepbejárásokat folytattunk, amelyek során egyértelműen kiderült, hogy a legintenzívebben a késő bronzkori Gáva-kultúra lakta ezt a területet. Előkerültek továbbá középső vaskori, római császárkori (szarmata) és Árpád-kori leletek is. A terepbejárások során kézi GPS segítségével rögzítettük a leletanyagot, valamint sikerült a még azonosítható sáncvonalat rögzítenünk. A geofizikai kutatások során összesen 33 200 m^2 területet vizsgáltunk meg, amely során sikerült azonosítani az erődítés árokrendszerét és további régészeti jelenségeket. A geofizikai kutatásokkal párhuzamosan felszín közeli talajtani térképező fúrásokat végeztünk a magnetométeres felmérés alapján kijelölt frekventált területeken. A kutatást a D-i sáncárokszakasz átvágásával zártuk le. A kijelölt 1×10 m-es kutatóárkunkat felosztottuk 3 db 1×2 m-es tesztszelvényre (6 m^2). Az ásatás során egy kb. 7 m széles és 2 m mély, rétegzett, paticcsal és kerámiatöredékekkel sűrűn kevert betöltésű árkot találtunk.

A korábbi kutatási eredmények részben beigazolódtak. Az MRT kutatások során feltételezték, hogy egy késő bronzkori erődítéssel, erődített településsel van dolgunk. A 2014-es kutatások szerint a földvár és körülötte elhelyezkedő település nagy valószínűséggel a késő bronzkori Gáva-kultúrához köthető. Zavaró körülmény azonban a késő bronzkori és vaskori leletanyag mellett a késő avar kori vagy Árpád-kori kerámiatöredékek jelenléte a sáncárokban. A sáncárokból vett 14C minták eredményei alapján azonban egyértelművé vált, hogy az árkot újra tisztították a Kr. u. 8–9. században (vagy akkor létesítették?).

A feltárás munkatársai: Kiss László Levente, Kovács Sándor technikusok.

Bóka Gergely

281. Sály határa (Kunhalmok és földvárak rehabilitációja projekt)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, B, V, Lt, Á, Kk, Kú**

A több névvel és nyilvántartási számmal rendelkező őskori és Árpád-kori magaslati/erődített településen, valamint középkori lakótorony területén a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 1. alprojekt keretében végeztünk kutatásokat 2014. október 9. – november 28. között.

Latorvár (lakótorony) (KÖH 16301):[76] A 13. századi falcsonk közvetlen közelében kijelölt 4 szelvényben a korábbi kutatás által feltételezett alapozási árkok nyomát nem tudtuk dokumentálni, a kutatóblokkokban csupán a kibányászott sziklafelszínt, illetve az egykor ledőlt falak maradványait találtuk.

Latorvártető (KÖH 16300) (őskori erődítés): Az őskori sáncot az erődítés DNy-i végében, egy 1×11 m-es kutatóárokkal vágtuk át. A csak földből készült sánc belső oldalán egy sekélyebb, a külső oldalán egy mélyebb árkot, betöltésében néhány bronzkori kerámiatöredéket találtunk. Az őskori erődítési vonalak épebb részeinek morfológiája alapján feltételezzük, hogy a külső, mélyebb árkon kívül is található még egy sánc, de ezt a növényzeti fedettség miatt már nem tudtuk megkutatni. Az őskori sánc DNy-i kiszögellésében elvégzett geofizikai felmérésen semmilyen régészeti objektumot nem találtunk.

A fémkereső műszeres kutatások során a lelőhely területén további, az ásatás alkalmával nem igazolt korszakok (kelta kor, 15–16. század) leleteit is megtaláltuk. Az Árpád-kori sáncvonalon belül található nagyobb halom területén koporsószögek kerültek elő, mely – Gálffy Ignác 1900-as ásatási beszámolója alapján – feltételezhetően egy templom körüli temetőhöz tartozhat. A területen további kutatásokat tartunk szükségesnek.

Örsúr vára (KÖH 16480) (Árpád-kori erődítés): Az Árpád-kori erődítés DK-i, elkeskenyedő végén az 1979-es sáncátvágás, valamint a sáncok által közrefogott, korábban lakódombként azonosított halom 1982-es kutatóárkának hitelesítésére került sor. A földvár K-i sáncvonalán észlelt 1 m^3-nyi fémkeresős bolygatás területén nyitott szelvényben is megvizsgáltuk az erőteljesen átégett sáncrészek belső szerkezetét. A régészeti kutatás eredményeképpen megállapíthattuk, hogy az Árpád-kori sáncnak mindenütt van valamilyen mértékben megmaradt őskori (valószínűleg kora vaskori) előzménye, melyet az Árpád-korban a plató széle felé egy fa-föld szerkezetű alappal kiszélesítettek, majd a tetejére egy szárazon rakott kőfalat is emeltek. A sánc teste mindenütt nagy mennyiségű őskori leletanyagot tartalmazott, mely alapján meghatározhattunk egy középső neolitikus (Szakálhát-Bükk) és egy késő bronzkori – kora vaskori településhorizontot. A földvár belsejében található „lakódombról" kiderült, hogy egy gyors ütemben, különböző ős- és Árpád-kori rétegekből összehordott, mesterséges halomról van szó, ám területén semmilyen épület nyomát nem sikerült megfogni. A felső rétegekből, kb. 80 cm mélyen előkerült egy 11–12. századi, balti típusú balta alakú csüngő is, mely támpontot adhat a domb keltezéséhez is.

Munkatársak: Kertész Gabriella Nikoletta, Bacskai István, Bakos Gábor, Dallos Dániel, Dorkó Tamás, Fekete László, Gregóczki Gergő, Gyárfási József, Hajdú István, Honti Szabolcs, Juhász Ádám, Nagy S. József, Nagy Zoltán, Simon József, Toronya Zsolt, Tóth Krisztián.

Király Ágnes – Szörényi Gábor András

282. Sály határa (Szélessávú körzethálózati fejlesztések projekt)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, R?, B, Kö**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNyi részén.

Dorgó-dűlő Dél (KÖH 87619): E terepi munka során került elő a lelőhely Sálytól 1 km-re ÉNy-ra, a Dorgó-dűlő D-i részén, a Kecske-kő-tetőtől 800 m-re DK-re, e tető alatti domboldalban. A környező területet legelő, vagy erdő fedte, de a földút két oldalán beszántott sávokban, egy 60×40 m-es területen néhány neolitikus vagy rézkori pattintott kőeszköz került elő.

Dorgó-dűlő Észak (KÖH 87621): Ennek során került elő a lelőhely 1,3 km-re, a Dorgó-dűlő nevezetű terület É-i részén, a Kecske-kő-tetőtől ÉK-re, egy kisebb platón. A területet legelő

76 A korábbi régészeti tevékenységről a jelentést ld. RKM 2002, 147–159.

és erdő fedte, de a földút melletti megszántott sávokból 140 m hosszúságban, 30 m szélességben szórványosan neolitikus kerámiatöredékek kerültek elő.

Kis-rét (KÖH 87623): Ennek során került elő a lelőhely Sálytól ÉNy-ra 500 m-re, a Kis-rét nevezetű terület K-i részén, a magaslat szélén. A területet legelő és erdő borította, de a vaddisznók által megmozgatott talajból 130×60 m-es területen szórványosan késő bronzkori kerámiatöredékek került elő.

Pólián-dűlő (KÖH 87627): Ennek során került elő a lelőhely Sálytól K-i irányban, a Pólián-dűlőnek nevezett terület Ki részén, egy kisebb völgy É-i, D-i kitettségű oldalában, a Ny–K-i irányú földúttól D-re. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll. 150 m hosszú, 60 m széles területen közepes intenzitással neolitikus kerámiák és pattintott kőeszközök, illetve középkori kerámiatöredékek kerültek elő a terepbejárás során.

Munkatársak: Miskolczi Melinda, Fekete László, Nagy Zoltán, Nagy S. József, Simon József, Galkó József, Juhász Ádám, Toronya Zsolt.

Tóth Krisztián

283. Sántos, Vár-domb (KÖH 94553)

(Somogy megye) **Ő, B, Ró, Kö**

Nyári Zsolt, a múzeum rajzolója, sántosi lakos, őskori (urnamezős kultúra és egyéb őskor), római kori és középkori leleteket hozott be a múzeumba, melyeket Sántoson, a Vár-dombon talált. A helynév keltette fel a figyelmét, mely a Somogy megye földrajzi neveiben is szerepel Várhögyi-erdő néven.[77] A II. katonai felmérésen mint Várdomb szerepel.

2014. október 14-én terepbejárást végeztünk a lelőhelyen. A településtől ÉNy-ra, egy meredek, egyenes platójú domb D-i oldalán, kisebb kiemelkedés húzódik, feltételesen ez a rész zárja le az esetleges erődítést. A Vár-dombról jól belátható a Kapos völgye és a fő közlekedési útvonalak. A Vár-dombon, ha nagyobb erődítés nem is, de egy (talán egykoron sáncokkal védett) megfigyelőhely elképzelhető. Későbbi helyszínelések során római fibulatöredék, érmék, valamint középkori gótikus kereszt, továbbá bronz- és ólomtárgyak kerültek elő.

Munkatárs: Nyári Zsolt rajzoló.

Németh Péter Gergely

284. Sárszentmihály, Alsómalom (KÖH 22557)

(Fejér megye) **Ró, Kö**

A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ a Séd-Nádor csatorna kármentesítéséhez kapcsolódó előzetes régészeti dokumentáció készítésébe bevonta a Szent István Király Múzeumot, ennek keretében a SZIKM 2014. szeptember 16–18. között próbafeltárást végzett. A kutatott terület a Székesfehérvár–Úrhida műúttól É-ra, a Sárvíz-malomcsatorna Ny-i partján helyezkedik el.

A megnyitott 18,5 m²-nyi felületen összesen 11 régészeti objektumot, telepjelenségeket lehetett azonosítani, többségében gödrök és cölöplyukak kerültek feltárásra. A munkák során kevés római kori kerámiatöredék került elő, nagy mennyiségű középkori kerámiatöredék, valamint állatcsonttöredékek és patics. Az objektumok többsége a próbaárkon kívül folytatódott. Az ERD után novemberben a területen megvalósult a tervezett iszaplerakó, melynek kialakítása közben a Szent István Király Múzeum régészeti megfigyelést végzett. Új régészeti jelenség, lelet nem került elő.

Munkatársak: Savanyú Bálint, Kiss Balázs és Major Tibor.

Pozsgai Helga

285. Sárvár, Felső-mező /Alsó-mező (Sárvár Alsó mező, Felső mező) (KÖH 69263)

(Vas megye) **B, Ró, Kö**

A Sárvártól ÉNy-ra eső Alsó mező, Felső mező lelőhelyen régészeti megfigyelést végeztünk 2014 őszén. A lelőhelyet a 88-as sz. főútvonal metszi, a megfigyelésre kerékpárút építése miatt volt szükség. A területen a NÖK korábban végzett próbafeltárást, így a régészeti érintettség igazolódott.[78] Sárvár határától indulva kb. 700 m hosszú szakaszon végeztünk feltárást. A lelőhely, és feltárásunk közepén helyezkedik el egy útelágazás, mely a 88-as sz. főút régi nyomvonalától enyhén eltér, ezért itt csupán a korábbi út alapozása volt megfigyelhető.

A humuszoláskor a NÖK objektumszámozását folytattuk, ezért ekkor a 36. objektumtól 85. objektumig osztottunk ki számokat. Ezek többsége kis és közepes méretű gödör, melyek betöltéséből leginkább jellegtelen kerámiatöredékek, rossz megtartású csonttöredékek, égett csontdarabkák, és paticsdarabok kerültek elő. A néhány díszített kerámia alapján a jelenségek őskoriak, azon belül is a késő bronzkor időszakához köthetők. Ugyanitt néhány valószínűleg középkori és szórvány római edénytöredéket is találtunk.

Fontosabb leleteink között van egy egyedi kivitelű háromszögletű, konkáv bázisú tűzkő nyílhegy, egy grafitos soványítású edényperem, pár mészbetétes kerámiatöredék, egy bronzveret, pár vastárgy, salakdarabok. Néhány kerámiatöredék valószínűleg túlégetett, külső felületük enyhén megolvadt. A lelőhely legjelentősebb eredménye egy különösen gazdag – az újkorban megbolygatott – kérő bronzkori többes temetkezés, melyből három személy földi maradványai kerültek elő.

Munkatársak: Kőszegi Ádám, Czöndör János.

Nagy Marcella – Nagy Gergely

286. Sáska, Felső-Szarvas-völgy (Bakonyszentjakab pálos kolostor) (MRT 1. k. 41 / 2. lh., KÖH 9128)

(Veszprém megye) **Á, Kö, Kk**

Sáska község közigazgatási határán belül, a Bakonyerdő Zrt. kezelésében lévő erdőség területén egy pálos kolostorrom többéves feltárási és állagmegóvási projektjének első szakaszát végeztük el 2014-ben. A kutatás az ELTE BTK Régészettudományi Intézetének tanásatásaként zajlott le, kilenc régészhallgató részvételével; másrészről ugyanakkor a Bakonyerdő Zrt. Monostorapáti Erdészetének nyolc–tíz közmunkása vett

77 Papp László szerk.: Somogy megye földrajzi nevei. Budapest, 1974, 499, 159/40.

78 A lelőhely korábbi jelentéseit lásd: RKM 2002, 265., RKM 2004, 276., RKM 2010, 340-341.

részt a munkálatokban. A két hétig tartó ásatást megelőzte a június 16-i és június 23-i héten a terep erdészeti előkészítésének (a kivágott fák tuskóinak kiemelése, a felszínen lévő kőomladék elhordása) régészeti felügyelete. Július 16–18. között szintén régészeti felügyelet mellett zajlott az ásatás egyes tanúfalainak elbontása, a romok állagvédelméhez szükséges terep kialakítása.

Az ásatások megkezdése előtt csupán a szentély D-i diadalívpillérének falcsonkja emelkedett a járószint fölé. Az omladék alatt húzódó eltemetett falakról csupán a felszíni terepalakulatok, illetve a romok korábbi leírásai, vázlatrajzai alapján alkothattunk valamiféle képet. A feltárás során hat, egymástól tanúfalakkal elválasztott négyszögletes szelvényben dolgoztunk. *(Az illusztrációt lásd a 148. oldalon!)*

A feltárás felszínre hozta a nyújtott, félköríves záródású szentély falait, továbbá a szentélyhez diadalívvel csatlakozó hajó K-i falszakaszait, a szentély É-i oldalán a sekrestye D-i falszakaszait, illetve egy, a diadalívhez É-ról hozzáépített fal szelvényünkbe eső D-i szakaszát.

A romok sokszoros újkori bolygatása miatt a szentély és a hajó belsejében az egykori járószint megsemmisült, míg a falak külső oldalán (mind az É-i, mind a D-i oldalon) a legutolsó járószint egyértelműen jelentkezett az omladékrétegek és egy jellegzetes, vékony, faszenes pusztulási réteg alatt. A szentély és a hajó egyaránt 65–85 cm vastag falmaradványai jellemzően igen gyenge megtartásúak. Bár a falsíkok szinte mindenhol egyértelműen követhetők, a vulkanikus törtkő falazatot összetartó fehér kavicsos habarcs sok helyen kifagyott, ill. kimosódott, s a kövek közül kipereg. Az egyes falrészletek eltérő magasságban és állapotban maradtak ránk. Míg a szentély D-i falának belső oldalán az egykori vakolat nagyobb egyszínű (fehéres-szürkés) foltjai *in situ* láthatók, addig a szentély K-i, félköríves záródása erősen lepusztult. A szentélyzáródás tengelyében csupán az íves falalapozás legalsó kősora maradt meg, s a kövek kifelé lejtő felső felülete alapján az alsó kősor is kimozdult eredeti helyéről, K-i irányban kissé megdőlt, megcsúszott. A szentélyzáródás íve mindazonáltal jól követhető, kiszerkeszthető.

A szentély és a hajó találkozásánál, a diadalív-pillérekben egy sajátos építési fázis jeleit lehet megfigyelni: a szentélyfalak függőleges megállítású, csorbázat nélküli Ny-i végződéseit mindkét diadalívpillér U-alakban, hüvelyszerűen foglalja magába. Ez a falelválás azonban nem utal két külön építési periódusra, inkább egy egyazon építkezésen belüli két fázist, s egy sajátos építési technológiát (vagy menet közbeni tervváltozást) jelez. Ezt bizonyítja két megfigyelés is. Egyrészt a falelválást a pillérmaradványok jelenlegi falkoronája alatti kősorokban már átkötő kövek szüntetik meg, s az elválás a pillérek jelenlegi tetején a falmagban már nem követhető. Másrészt a már jelzett, csorbázat nélküli, függőleges falvégek is azt mutatják, hogy nem visszabontott falakról van szó, csupán két építési fázisról. Sem a falazókövek, sem a kötőanyag tekintetében nem jelentkezett markáns különbség a szentély és a hajó falai között.

A szentély és a hajó falainak viszonylag csekély vastagságával szemben a diadalívpillérek mintegy kétszeres vastagsága arra utalhat, hogy a 19. századi leírásokban, vázlatokban szereplő torony (legalábbis részben) ezekre a pillérekre támaszkodhatott. Sem a szentély, sem a hajó feltárt Ny-i szakaszának bolygatott belsejében nem került elő egyéb pillérnek, támasznak nyoma, így jelenleg nem igazolható az a korábbi elmélet, mely szerint a Rómer Flóris vázlatos rajzán látható kisebb torony a szentély fölött emelkedett volna.

A szentély D-i falának külső oldalán a legutolsó (késő középkori) külső járószinthez képest kb. 95 cm magasságban egy visszaugratást, peremet figyeltünk meg, mely a külső járószint enyhe lejtését követve közel vízszintesen húzódik a diadalív csatlakozásától a szentély íves záródásának kezdetéig. Helyzete és magassága alapján a visszaugratás akár egy lábazati párkány helyét is jelezheti, bár csekély kiülése (kb. 15 cm) és a vonatkozó faragványok hiánya ezt kérdésessé teszi.

Az omladékban talált kőfaragványok és festett vakolattöredékek kiegészítik ismereteinket az egykori templom felmenő szerkezeteiről. A faragványok kevés kivétellel a szentély D-i fala mellett kerültek elő, többségében a fal külső oldalán. A legjelentősebb egy mérműves ablakkeret ívmezejének és szárköveinek több töredéke, mely a töredékek lelőhelye alapján nagy valószínűséggel a szentély D-i falát díszíthette. Előkerültek továbbá hasonló, de kissé egyszerűbb profilú ablakkeret-töredékek, illetve egy közel teljes épségben megmaradt, élszedett ajtószárkő-elem. A nagy mennyiségben feltárt színes festett vakolattöredék a szentély egykori gazdag kifestésére utal. A töredékeken egyértelműen azonosítható figurális freskórészlet nem került elő. Mivel minden festett vakolattöredék az omladékrétegből származott, s a szentély és a diadalív *in situ* vakolatmaradványai egyszínűek voltak, valószínűsíthető, hogy a szentélyfalak és a diadalívpillérek alsó sávja egyszínű kifestést kapott, s csak egy bizonyos magasság felett – talán a szentély boltozatán – kezdődött a színes kifestés.

A szentélyhez É-ról csatlakozó sekrestye falai nincsenek kötésben a szentélyfalakkal, ami alapján a sekrestye egyértelműen később épült hozzá a templomhoz – kérdéses, hogy még egyazon építkezés keretében vagy csupán egy későbbi építési periódusban. Mindenesetre a szentély és a sekrestye falazási technikája és felhasznált habarcsa között különbség nem volt érzékelhető. A sekrestyébe a szentély felől egy aszimmetrikus kávájú ajtónyílás vezetett át. A – feltehetőleg kőből faragott – ajtókeret fészke az ajtónyílás szentély felé eső oldalán lehetett. Bár itt az ajtókáva lepusztult maradványai nem jelzik kétséget kizáróan, azonban a sekrestye belseje felé eső oldalon az ajtókávák sarkain az egyszínű, szürkés vakolat foltokban *in situ* megmaradt, így a keret belső, sekrestye felőli elhelyezése kizárható. Az ajtóküszöb nem maradt ránk, azonban az egykori küszöbszint nagy biztonsággal megállapítható a kávák alján, azonos szinten kiforduló vakolat alapján. Ehhez a szinthez igazodott az ajtókávák között egy jól megfigyelhető, új réteg felszíne, illetve közvetlenül a kávák mentén egy igen vékony, meszes-habarcsos sáv. Az így megállapított szint egyben megfelel a sekrestye feltételezhető belső járószintjének is. Ez utóbbira egy, az omladékréteg alatt jelentkező új réteg felszíne, továbbá a sekrestye D-i falának É-i oldalán (azaz a szentélyfal ide eső szakaszának külső oldalán) megfigyelt alapozási kiugrás utalt.

Ez a belső járószint megfelel a sekrestye további feltárt részleteinek is. A sekrestye K-i falán *in situ* került elő egy gondosan faragott kifolyós kőmedence, mely helyzete alapján minden bizonnyal a papi kézmosó fülke (*lavabo* fülke) tartozéka lehetett. A faragvány nyolcszögletűre kiképzett medencerésze nagyobb részt a falmagba mélyed, így a kézmosást valóban egy, mára nyomtalanul eltűnt, fülkeszerű falmélyedés biztosíthatta. Mivel a sekrestye K-i falának külső (K-i) falsíkja elpusztult, az eredeti falsíkot éppen e faragvány kifolyós végének nagyoltan faragott külső síkja határozhatja meg.

A sekrestye Ny-i végében két *in situ*, homokkőből faragott lépcsőfokot tártunk fel, a második lépcsőfok külső, Ny-i oldala egyszínű vakolt falsíkot mutat. Közvetlenül ehhez a vakolt falsíkhoz épült hozzá Ny-ról egy, a szentélyfalra szintén merőleges köpeny(?)fal. Mind a lépcsőfokok, mind az utóbbi, erősen lepusztult vagy visszabontott fal másodlagosan épült hozzá a szentély É-i falához. A lépcsőfokok talán az említett toronnyal állhatnak összefüggésben, de a jelenségek megnyugtató értelmezését csak a feltárások folytatása biztosíthatja, hiszen a sekrestyének (és maguknak a lépcsőfokoknak is) csupán D-i részleteire terjedt ki ásatási szelvényünk.

A jelzett köpeny(?)faltól Ny-ra a szentély É-i falán egy, a falmagon belüli, határozott szélekkel jelentkező, vízszintesre kiképzett felületet figyeltünk meg. A jelenség talán egy, 120–100 cm széles (D felé szűkülő), 40 cm mély fülke aljával azonosítható, mely É felől mélyül a szentélyfalba, és pontosan a diadalív válla és a köpeny(?)fal között helyezkedik el. A vízszintesre kiképzett felület felszínén jelentkező faszenes foltok arra utalnak, hogy a felület egykor faborítású lehetett.

A sekrestye belső falfelületein viszonylag nagyobb egybefüggő foltokban maradt meg az egyszínű szürkés vakolat. A feltárás során a sekrestyét borító omladékból is nagy mennyiségben került elő festett vakolattöredék, azonban ezek a szentély falait borító kifestés idezuhant töredékei is lehetnek.

A feltárás során előkerült leletanyag szerénynek mondható mind mennyiségében mind minőségében. A rendkívül erős újkori bolygatások következtében a templomon belül mindenütt nagyobb mennyiségű embercsont került elő, valamennyi másodlagos helyzetből. Ezek ugyanakkor az épületen belül történő temetkezések egykori jelenlétére utalnak (bár sírkőtöredéket nem találtunk). Talán ezekhez a temetkezésekhez tartozhattak a falomladék eltávolítása során, a törmelékből előkerülő 14–15. századi pénzek és különböző kisebb méretű viseleti elemek. A templomon belül feltárt rétegekből kerámia csak igen szórványosan került elő. Annál inkább kiemelendő több laposabb, nagyobb méretű tégla jelenléte, melyek alapján a szentély és a hajó padlóburkolatára lehet következtetni. Az egyik téglatöredéken egy körzővel bekarcolt kör látható, ami ebben az esetben a tégla négyzetes formájára utal (ép vagy *in situ* padlótégla nem került elő). Szintén az épület felmenő szerkezeteire vonatkozóan szolgáltat információt a falak külső oldalán megfigyelhető pusztulási réteg több százas nagyságrendű vasszöge. Ezek – a környezetükben lévő elszenesedett famaradványokkal együtt – az épület fazsindelyes tetőszerkezetéhez tartozhattak. Esetleges tetőcserepezésre semmilyen lelet nem utal.

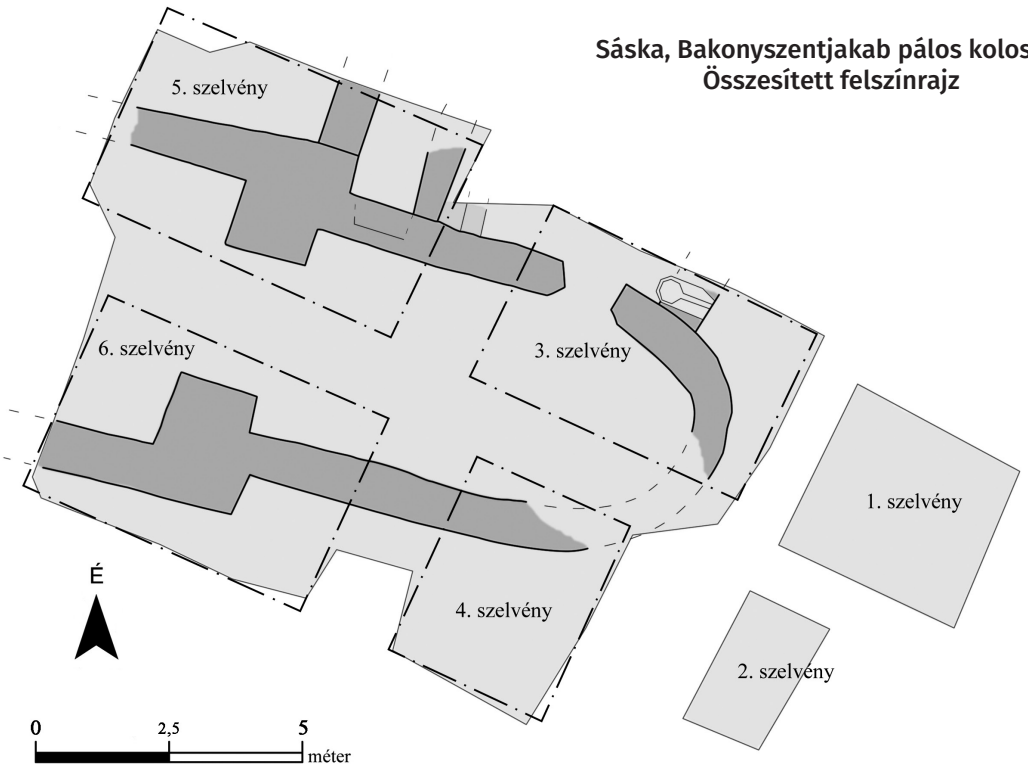
Az épületen kívül feltárt területen kisebb mennyiségű vaslelet (vasszegek, kés stb.) és nagyobb számú edénytöredék került elő, néhány késő középkori pénzzel. A kerámia nagy része a középkor végére keltezhető (15. század–16. század eleje), bár néhány töredék késő Árpád-kori vagy 14. századi jellegzetességeket mutat. Az előkerült töredékek analógiái elsősorban Sarvaly és Nagykeszi területéről ismertek.

A fémleletek között megemlítendő még egy balta és egy bárd, melyek műszeres terepbejárás során, a kolostortól D-re lévő épületek környezetében kerültek elő 10–15 cm mélységben.

Az ásatás során altalajt sehol nem értünk el. Az előkerült leletek alapján, az elért járószintek a kolostor utolsó használati fázisához köthetők, vagyis keltezésük a 16. század első felére tehető.

Az ásatáson Sándor Lajos fémkeresős munkatárs és az ELTE BTK következő régészhallgatói vettek részt: Balogh Árpád, Gálvölgyi Orsolya, Hambuch Mátyás, Juhász Réka Anna, Kulcsár Anna, Magyar Eszter, Polyák Teodóra, Szabados Ágnes és Szarvas Katalin.

Mordovin Maxim – Nagy Szabolcs Balázs

287. Seregélyes, Belmajor (KÖH 73061)

(Fejér megye) **B, Lt, Ró, Á, I**

A 62-es sz. főút Seregélyes elkerülő szakaszán, Seregélyes–Belmajor lelőhelyen 2014. április 4. és május 12. között folytatott teljes felületű megelőző feltárást a Szent István Király Múzeum.[79] A lelőhely területén az elkerülő út 3 különböző szakaszrészén 3 felszínt különítettünk el:

1. felszín (29+300–29+700 km szelvények között, 16577 m^2),
2. felszín (29+000–29+280 km szelvények között, 1795 m^2),
3. felszín (28+810–28+920 km szelvények között, 2653 m^2).

Az 1. és 2. felszín objektumainak java része egy késő kelta–kora római kori falusias településhez tartozik. Cölöpszerkezetes földfelszíni és földbe mélyített padlójú épületek kerültek elő, amelyek egy részéhez egy vagy több kemence tartozott. A kemencék többségének a platniját agyagból, a boltívét homokból égették ki. Állapota és alapozásának anyaga miatt kiemelkedő az SE 130 kemence: sütőfelülete alatt állatcsontokból és kövekből készült alapozás rejlett. Feltártunk hulladékgödröket, körárkokat és további vízelvezető, valamint kerítőárkokat. A telephez köthető leletanyag többnyire korongolt és korongolatlan kerámiatöredékekből és állatcsontokból állt. Előkerült még fenőkő, őrlőkötöredékek és néhány vasrög. A telepobjektumok között látott napvilágot két csontvázas sír is. Az egyik (SE 287) feltehetően a kora római korszakra keltezhető, a másik (SE 2.23) melléklet nélküli sír keltezése kérdéses.

Az 1. felszín területén magasodó dombháton terült el egy késő bronzkori, urnamezős kultúrába sorolható urnatemető 17 urnafészke. Az SE 194 urnafészekhez egy korhasztásos temetkezés is tartozott.

A 3. felszínen javarészt É–D irányítású Árpád-kori árkok (pl. SE 3.19, 3.21 és 3.28) mellett előkerült néhány cölöphely és egy épület (SE 3.26) kemencével (SE 3.24).

Munkatársak: Gruming Diána, Kiss László, Kondé Zsófia, Kovács Dömötör, Ködmön László, Major Tibor, Pallag Zoltán, Pozsgai Helga, Szkok Péter, Szőllősy Csilla.

Szücsi Frigyes

288. Seregélyes, Harmadik vető-dűlő (KÖH 73063)

(Fejér megye) **Á**

A 62-es sz. főút Seregélyes elkerülő szakaszán, Seregélyes–Harmadik vető-dűlő lelőhelyen 2014. április 3. és 5. között folytatott teljes felületű megelőző feltárást a Szent István Király Múzeum. 1515 m^2 átvizsgált területen összesen 11 objektum látott napvilágot (árkok és gödrök), melyek többsége az Árpád-korra keltezhető. Említésre méltó SE 04 szemétgödör, amelyből kerámiatöredékeken kívül állatcsontok is napvilágot láttak, köztük egy lófej.

Munkatársak: Gruming Dia, Kovács Dömötör, Ködmön László, Szőllősy Csilla.

Szücsi Frigyes

289. Simontornya belterület

(Tolna megye) **Ő, B, Lt, A, Á, Kö, Kk, Tö, Ú, I**

A Sió–Kapos ivóvízminőség-javító beruházás simontornyai szakaszán április 15. és július 17. között végeztem megfigyeléseket a város belterületén; április 15. és szeptember 30. között pedig a város szennyvízcsatornázása és szennyvízelvezetése kiépítésének régészeti felügyeletét láttam el. Ennek során az alábbi lelőhelyeken tettem megfigyeléseket.

Erzsébet tér (KÖH 23280): A buszállomáson álló kisbolttól a Beszédes u. 51. sz. ház előtti aknáig ásott gerincvezeték 180 cm mély árkának falában, kb. 1,5 m-es mélységig újkori feltöltést figyeltem meg, csak az árok aljáról kerültek ki középkori–török kori leletek. A Mészáros utca melletti játszótéren, illetve a Mészáros utca K felé nyúló kis közében ásott, majd a Beszédes utcára rákötött gerincvezeték nyomvonalán az átlagosan 2 m mély árokban kb. 1,5 m vastag újkori feltöltést figyeltem meg, amely azonban számos későközépkori és török kori szórványleletet tartalmazott, így pl. török talpas tál és zöld mázas kis korsó töredékét. Jelenségeket csak a játszótértől K-re sikerült megfigyelni: az itt elhelyezett 2,3 m mély akna falában egy, attól É-ra és D-re pedig egy-egy közép-, illetve török kori gödröt figyeltem meg. A Mészáros u. 11. sz. házhoz ásott bekötésben, az árok aljáról, két nagy méretű gótikus kőfaragvány került elő.

József Attila utca (89067): Az utca Ny-i végén, a két, D-i irányban nyíló köz környékén bronzkori és Árpád-kori lelőhelyet azonosítottam. A 61-es úthoz közelebb eső közben a kb. 100 m hosszú gerincvezeték falában 15 objektumot különítettem el, közülük 4 gödör meghatározhatóan őskori (valószínűleg mind bronzkori), 10 gödör ismeretlen korú (de a betöltés alapján valószínűleg szintén őskoriak), egy pedig Árpád-kori, valószínűleg veremház.

Kenderföldek (KÖH 85827): Terepbejárást végeztünk a várostól K-re, kb. 1 km-re, a Sió D-i oldalán, a tervezett szennyvíztelep helyén. A környezetéből enyhén kiemelkedő kis dombon, poros szántóföldről néhány 10 m átmérőjű területről kevés jellegtelen őskori, illetve kelta kerámiát gyűjtöttünk.

Kossuth tér- Könyök utca- Malom utca keleti vége- Óvoda u-Szív u. (KÖH 89071): A Siótól D-re fekvő városrésznek a hídtól DNy-ra, a dombok lábánál fekvő részén középkori települést azonosítottam. Elkülöníthető objektumok csak a magasabban fekvő részeken kerültek elő: a Szív utca K-i végén három középkori gödröt dokumentáltam, a Könyök utca Óvoda utcai torkolatában pedig egy kemencét. Ettől É-ra, az Óvoda utca Iskola utca és Könyök utcai szakaszán, illetve a Kossuth tértől a Malom utca K-i végéig 120–160 cm vastag újkori feltöltés alatt 20–30 cm vastag, szürke, agyagos, kevés középkori kerámiát tartalmazó réteget figyeltem meg, objektumok foltja nélkül. Ez a réteg K-en a Kossuth tér 9. sz., Ny-on a Malom u. 11. sz. házig tart, azaz kb. 300 m hosszan húzódik, D-i irányban pedig a Könyök utca és Óvoda utca találkozásáig, tehát É–D-i irányban kb. 200 m hosszan.

Malom utca (Bongor-ház) (KÖH 65152): A 20. sz. ház előtt, a kidobott földben bronzkori kerámiát, az árok falában pedig bronzkori gödör alját figyeltem meg. A szennyvízcsatornázás felügyelete során az utca középső szakaszán, a Fried-kastély előtt és tőle K felé kb. 450 m hosszan 21 jelenséget, többnyire gödröket dokumentáltam, az É-i oldalon a 111. és 93., a D-in pedig a 19. és 34. sz. házak közti szakaszon. Az objektumok egy, talán Árpád-kori és egy újkori kivételével bronzkoriak. A lelőhely magában foglalja a Wosinsky Mór által leírt bronzdepó lelőhelyét, az egykori Bongor-féle házat is.

Pósapart (KÖH 86997): Az utca D-i végén, a Bem utca torkolata feletti szakaszon, kb. 40 m hosszan, négy avar kori települési objektumot azonosítottam, köztük egy kettévágott,

79 A lelőhely további jelentését lásd: RKM 2010, 341-342.

földbe mélyített házat. A Bem utcai csatlakozás vonalában, a kidobott földből kevés, jellegtelen őskori cserepet gyűjtöttem, az árok falában jelenség nem mutatkozott.

Temető utca 13. (KÖH 89073): A szennyvízbekötés kidobott földjében megbolygatott vázhoz tartozó csonttöredékeket figyeltem meg, de az árok falát már nem tudtam megvizsgálni. A lakók elmondása szerint telkükön és a szomszédban is kerültek már elő már sírok. A temető kora ismeretlen.

Ülepítők (Bőrgyártól keletre) (KÖH 65158): A bőrgyártól kb. 800 m-re K-re tervezett szennyvíztelephez vezető dűlőút nyomvonalában ásott nyomóvezeték árkának falában, az egykori bőrgyári ülepítők vonalában, kb. 20 m hosszan egy, a 160 cm mély árok teljes mélységéig lemélyedő, nagy méretű, talán természetes eredetű, egyetlen, talán római cserepet tartalmazó objektumot, valamint egy kis méretű, leletmentes, sekély gödröt figyeltem meg.

Vasúti hídtól Ny-ra (Újsor) (KÖH 65144): Az Ódor János Gábor által 2008-ban megelőző feltárás keretében feltárt Árpád-kori településrészlettől néhány 10 m-re É-ra, a 61-es főút magas partja szélén három kisebb közműkereső aknát ástak. A kidobott földből több középkori kerámiát gyűjtöttem.

Várkert utca (Petőfi utca – Várkert utca) (KÖH 72355): a két párhuzamos, Ny–K irányú utca közepén egy egykori, É–D-i irányú, feltöltött Sió-meder helye azonosítható, amely egy ÉK-DNy irányú, félszigetszerű földnyelvet ölelt körül, amelyen bronzkori és Árpád-kori, középkori, török kori település található. A Petőfi utcában a 9/A és 10. sz. házak határától a 16. sz. ház vonaláig kb. 150 m hosszan 17 objektumot különítettünk el Czövek Attilával, 6 bronzkori, 1 középkori, 5 török kori, 1 újkori és 4 ismeretlen korú gödröt. A Várkert utcában a 18. sz. háztól a 15. sz. ház vonaláig összesen 39 objektumot különítettem el az alábbi megoszlásban: 11 bronzkori, 3 Árpád-kori, 5 középkori, 5 török kori, 3 újkori és 10 ismeretlen korú. Az objektumok egy oszloplyuk és egy földbe vájt kemencével ellátott bronzkori veremház kivételével kisebb-nagyobb gödrök, a török kort tekintve pedig mély vermek voltak. Az utca Petőfi utcai találkozásánál további 2 újkori gödör került elő. A Várkert utca K-i szélén az út alapozása és az árok alja között kb. 120 cm vastag, szórvány leleteket tartalmazó, valószínűleg 18. századi, töltött réteg húzódik az egykori Sió-ág irányába, amelyből több késő-középkori, török kori és újkori kerámiát gyűjtöttem, köztük egy későközépkori kályhacsempe-töredéket. A Petőfi u. 7. sz. előtt 5 db 1-2 m hosszú, kihegyezett, valószínűleg 18–19. századi gerenda került elő, amelyek a Sió mellékágán át vezető hídhoz tartozhattak.

Víghegy u. 9-10.-Székelyi u. 10-15. (KÖH 23287): A Víghegy u. 9–10. sz. házak előtt 1986-ban közműfektetés során sírokat bolygattak meg. A kivitelezés objektív okok miatt felügyelet nélkül készült el, de a temető kiterjedését így is jelzi, hogy az említett házaktól ÉK-re kb. 150 m-re, a Kálvin és a Víghegy utcák találkozásánál a kidobott földben Czövek Attila emberi combcsontot figyelt meg július1-jén. A Székelyi út felett, a Víghegy u. D-i oldalán húzódó löszfalban további két, ÉNy–DK tájolású, melléklet nélküli csontváz részletét dokumentáltam október 7-én.

Munkatárs: Czövek Attila és Pap Csilla.

K. Németh András

290. Simontornya határa
(Tolna megye) **Ő, A**

Derék-hegy (KÖH 88075): Lakossági bejelentéstől megtudtuk, hogy Simontornyától DNy-ra, a Derék-hegy igen meredek Ny-i részének tetején, egy elhagyott, részben beszakadt pince löszfalában lókoponyát találtak, a leomlott földből pedig embercsontok és kisebb bronzlemez került elő. Február 26-án helyszínelést végeztünk, március 11-én részben átvizsgáltuk a leszakadt földet, újabb lemezke- és néhány kisebb embercsontdarabot találtunk. A pince falát megnyesve a lókoponya Ny-i része mellől egy U-átmetszetű, apró szegeccsel átfúrt, szerves anyagra hajtott lemezkedarab került elő. A lókoponyától Ny-ra megtaláltuk az eltemetett kiesett jobb combcsont-fejecsének lenyomatát, az emberi váz jobb felkarcsontjának alsó végét, továbbá a jobb oldali alsó borda végét. A sírfolt tájolása nagyjából ÉNy–DK irányú. Márc. 27-én elvégeztük a sír feltárását. 65 cm mélyen a sírgödör DNy-i sarkában megtaláltuk a bolygatott alsó állkapcsot, tehát a sírt még az avar korban kirabolták. Az egyik medencecsont a koponyán jelentkezett, a másik a koponyától É-ra kb. 10 cm-re. A sírgödör mélysége az egykori humusz alatti szinttől mérve 75–85 cm. A koponyától Ny-ra, a bolygatott részen 3 vastárgy kisebb töredékét találtuk és egy elkeskenyedő végű, elliptikus alakú lapos csonttárgyat, valószínűleg íjlemez töredékét, egy ezüstlemeztöredéket, valamint egy állatcsontot. A sírból több apró, töredékes ezüstlemez került elő. A jobb oldali bordák között és a bal felkar mellett-alatt vas nyílhegyet figyeltünk meg. A bal felkarcsonttól D-re, a bordák mellett egy ezüstlemezke mellett apró vastárgy került elő. A bal orsócsont alá nyúlva egy, az említetthez hasonló csontlemezt találtunk. A lókoponya a bal alkaron és a megbolygatott medencén feküdt. A lovas temetkezés bizonyára részleges lehetett, a ló vázából csak a koponya került elő. Az újkori pince beásása a csontvázat kissé ferdén, a jobb felkarja alja és a bal alkar alja vonalában vágta ketté. További sírokról a dombtetőn nincs tudomásunk, nem tudjuk, hogy magányos sírról vagy kisebb temető egy sírjával van-e dolgunk.

Munkatárs: Pap Csilla.

Halom-dombi-dűlő (KÖH 88077): február 26-án lakossági bejelentésre kiszálltunk a várostól 1,5 km-re, a Sió által egykor három oldalról közrefogott, a folyó újkori medre által kettévágott lelőhelyre, amelyen a bejelentő őskori kerámiát, bronztőrt és -tűt, kilenc római érmet, valamint egy középkori övkapcsoló pálcát talált. A dombon csak jellegtelen őskori kerámiát találtunk, további fémleleteket nem. A római érmek közül hét valaha valószínűleg össze volt tapadva, bizonyára éremlelet részei lehettek.

K. Németh András – Czövek Attila

291. Siófok, Rekettyés (KÖH 86191)
(Somogy megye) **B**

A Siófok agglomeráció szennyvízcsatornázása és szennyvíztisztítása (Szennyvíztisztító telep építése) KEOP–1.2.0/09-11-2012-0014 beruházáshoz kapcsolódó terepbejárást két alkalommal, 2014. január 22-én, és a tervek megbízónk általi módosítása következtében 2014. március 20-án is, az MNM NÖK munkatársai végezték el.

Az érintett terület Siófok településtől és az M7 autópályától D-re, a Sió-csatorna É-i oldalán, a csatorna és a vasút által határolt területen fekszik. A terepbejárás eredményeként a tervezett

szennyvíztisztító telep területén, az őszi vetésben közepes és rossz megfigyelési viszonyok között késő bronzkori edénytöredékeket találtunk. Itt a vizenyős részből kissé kiemelkedő, mintegy 200×100 m nagyságú területen a leletek egy új, eddig ismeretlen régészeti lelőhelyet rajzolnak ki.

A terepbejáráson részt vettek: Tokai Zita Mária régész és Spolár Erika múzeumi asszisztens.

Tokai Zita Mária

292. Solt, Kál (Kalimajor) (KÖH 27196)

(Bács-Kiskun megye) **U, Á, Kk**

A Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Központ Magyar Őstörténeti Témacsoportjának egyik kijelölt célja a honfoglalás kori régészeti leletkataszter felújítása, a benne szereplő adatok folyamatos ellenőrzése, hitelesítése és online adatbázisban való közreadása. Az MTA BTK Régészeti Intézetének munkatársai e programhoz kapcsolódóan kezdtek hozzá a Solt külterületén fekvő kalimajori lelőhely kutatásához. A munka kijelölt célja az volt, hogy körülhatárolja a korábban itt megtalált régészeti lelőhelyet.

A lelőhely Solttól D-re, a Duna közvetlen közelében fekvő Teleki-kastély kertjében található. A kastély egy, a Duna árteréből kiemelkedő, nagy méretű, É–D-i irányú hordalékhalmon épült. Az árvizektől védett sziget vagy félsziget jellegű dombot a helyi népnyelvben temető hátnak nevezték, melyen a kastély építése során, az 1920-as években „rengeteg csontvázat találtak". 1966-ban a kastély É-i oldalán a közművezetékek cseréje során szintén találtak csontvázakat.

2014. szeptember 1–30. között folytattuk a lelőhely kutatását. A feltárás során 3 szelvényt nyitottunk és összesen 25 régészeti objektumot tártunk fel. Az 1. szelvényt az 1966-ban megbolygatott területen nyitottuk, s abban megtaláltuk a közművezetékeket, míg a visszatöltött földben 13–14. századi kerámiatöredékeket, középkori fémtárgyakat (többek közt egy csikózabla maradványait) és szórvány csonttöredékeket is sikerült fellelnünk; azonban *in situ* régészeti objektumot nem sikerült megfigyelnünk. A 2. és a 3. szelvényt az 1. szelvénytől É-ra, attól pár m-re, a kert területén nyitottuk meg úgy, hogy a kert fáinak gyökérzetét ne bolygassuk meg. E két szelvényben a felső, tömött, iszapolt rétegben csak két objektum foltját sikerült megfigyelnünk, melyek az ott talált leletek alapján egy 13–14. századi településhez, a területre lokalizálható elpusztult Kál (Kiskall) faluhoz tartoztak. A szelvényekben szórványosan újkőkori edénytöredékek is előkerültek. Az öntéstalaj eltávolítása után rajzolódtak ki a 11. századi sírok foltjai. A 2. és a 3. szelvényben összesen 15 sírt sikerült feltárnunk. A temetkezések É–D-i sorokat alkottak. Az elhunytakat Ny–K-i tájolású, általában lekerekített téglalap alakú sírgödrökbe, nyújtott helyzetben, a hátukra fektették. A fentebb említettől két sír kialakítása tért el: a 8. sír esetében a sírgödör K-i vége összeszűkült, s a gödör formája szorosan követte az egymás mellé helyezett lábszárak vonalát; míg a 12. sírnál a sírgödör padkás kialakítását is sikerült megfigyelnünk a bontás során. Maguk a sírgödrök mélysége változatos volt: a legsekélyebbekben elhelyezkedő vázak közvetlenül a 0,7 m mélységben megfigyelt objektumfoltok alatt kerültek elő; míg a mélyebbek esetében akár további fél m-es mélységet követően értük el ezt a szintet. A feltárt temetőrész szerkezete megfelel a nagy sírszámú, 10–11/12. századi; valamint a 11. században nyitott falusi temetőkének. A feltárt sírok jelentős része melléklet nélküli volt. A legáltalánosabb mellékletek a 11. századi közösségekre jellemző S-végű karikaékszerek voltak, előkerültek továbbá egyszerű karikaékszerek is, valamint két sírban (15. és 23. sír) ezüstgyűrűt találtunk. Az egyik darab ún. álrovásírásos gyűrű, míg a mádik darab elkalapált végű sodrott ezüstgyűrű volt. A gyűrűk, valamint a 7. sírban talált ásványi eredetű és aranyfóliás gyöngyök a 11. századra keltezhetők, ami egyúttal a temetőrészlet korát is meghatározza.

A lelőhely hitelesítése sikeresen lezárult. Kiderült, hogy azon a kiemelkedő dombon, melyre a Teleki-kastélyt építették, egy nagy kiterjedésű Árpád-kori temető volt egykoron. A kutatásunk során a temető használatának kezdetét és pontos végét sem tudtuk megállapítani, mivel az általunk feltárt emlékek kivétel nélkül arra utalnak, hogy a temető 11. századi szeletét sikerült feltárnunk. Mindebből adódóan továbbra is kérdéses marad, hogy egy olyan temető töredéke került-e elő e lelőhelyen, melyet már a 10. században megnyitottak; vagy egy olyané, amit csak a 11. században kezdtek használni az itt élők. E kérdés, a megítélésünk szerint nem is biztos, hogy a későbbiek során kideríthető lesz, hiszen a hitelesítő feltárásunk alapján nyilvánvaló, hogy a temető központi magja a mai kastély helyén lehetett; vagyis azt az építéskor jórészt szétrombolták. A temetőrész további kutatását pedig a kastélykert dús növényzete nehezíti; így nagyobb léptékű kutatásokra csak a kert átalakítása esetén nyílhat lehetőség.[80]

Munkatársak: Petkes Zsolt, Türk Attila (MŐT), Soós Rita (SzTE), Merva Szabina (RI). Konzulens: Takács Miklós.

Langó Péter

293. Somogybükkösd határa

(Somogy megye) **R, Kö**

Csurgói kistérségben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztés projekthez kapcsolódó földmunkákkal párhuzamosan az MNM NÖK munkatársai régészeti szakfelügyeletet végeztek. Ennek során Somogybükkösd határában két helyszínen régészeti érintettséget tapasztaltunk.

Havas Boldogasszony templom (KÖH 84493): 2014. május 7-én a 3. szakaszon, Somogybükkösd belterületén a templomdomb K-i oldalán néhány középkori kerámiatöredéket találtunk a kábelárokból kiásott földben, ám hozzájuk tartozó régészeti jelenség nem mutatkozott az árok profiljában.

Szőlőhegy (KÖH 87219): 2014. június 19-én a 4. szakaszon, Somogybükkösd külterületén, a faluból É felé kivezető út mentén, egy névtelen vízfolyásra meredeken lejtő É–D-i domb gerincén, régészeti megfigyelés során egy objektumot tapasztaltunk, melyet a géppel ásott árok kettévágott. Itt egy késő rézkori (badeni kultúra) gödör jelentkezett, melynek dokumentálását elvégeztük, a belőle napvilágra került kerámiatöredékeket és kőeszközt elcsomagoltuk. Ez a régészeti jelenség egy új, korábban ismeretlen lelőhelyhez tartozik.

A szakfelügyeletet végezte: Tokai Zita Mária régész és Spolár Erika múzeumi asszisztens.

Tokai Zita Mária

80 A feltárás ismertetése: Langó Péter, Petkes Zsolt és Soós Rita: Beszámoló a Solt-Kalimajor lelőhelyen folytatott kutatásról. In: Balogh Csilla, Petkes Zsolt, Sudár Balázs és Zsidai Zsuzsanna: ...in nostra lingua Hringe nominant. Tanulmányok Szentpéteri József 60. születésnapja tiszteletére. Budapest–Kecskemét 2015, 201–220.

294. Somogydöröcske, Temetői-dűlő (KÖH 88091)

(Somogy megye) **Kö**

A falu középkori temploma helyéről a faluban járatos dr. Sipos Imre SJP atya tájékoztatott. Elmondása szerint a templom a jelenlegi temető mellett, a ravatalozótól É–ÉK-re 40–50 m-re feküdt. Január 21-én a templom törmelékét a megadott helyen, a falu É-i részén, a K-i utca feletti fekvő temetőtől É-ra, egy kb. 20 m széles erdősávban azonosítottam. Az erdősáv és a temető közti kb.100× 100 m-es területen nemrég gyümölcsöst telepítettek, amelynek É-i kerítése az erdősáv mentén fut. A kerítésoszlopok tövében néhány mészhabarcsos téglatöredéket találtam, amelyek K felé sűrűsödnek. A kerítés É-i oldalán az erdősáv 1-2 m széles D-i sávjában helyenként sok tégladarabot figyeltem meg, amelyek néhol több tenyérnyi területen, összefüggően borítják a felszínt. A kerítéstől D-re, a csemeték közti füves részen elszórtan találtam csak tégladarabkákat kb. 10 m szélességben. A kb. 100 m hosszú erdősáv Ny-i 10–20 m-t leszámítva annak teljes hosszában, Ny-ról K felé sűrűsödve figyeltem meg építési törmeléket. A középkori falu helyét nem tudtam meghatározni, az erdősáv közelében mindenesetre nem találtam leleteket.

K. Németh András

295. Somogytúr, Hegyalja-dűlő (KÖH 49253)

(Somogy megye) **U**

A Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum a Dél-balatoni szennyvízprogram keretében végzett megelőző feltárást a lelőhelyen. 2014. augusztus 25. és 26-án 3 m-es árkot nyitottunk a vezeték nyomvonalán, amelyben a dunántúli vonaldíszes kultúra népének két gödrét tártuk fel. Ezek a lelőhely Ny-i, dombtetőn lévő részén voltak, a K-i, mélyebben fekvő részeket nagy mélységig a dombról lemosódott rétegek fedték, ebben számos kerámiatöredéket találtunk, de objektum nem volt itt észlelhető.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Stunya Péter.

Molnár István

296. Sonkád, Északi-forduló (KÖH 89259)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Ú, I**

A Tisza–Szamos–Túr–közi tározók tervezett anyagnyerői és töltései területén terepbejárást végeztünk. A tavaly év végén megkezdett K-i vésztározó nyomvonal bejárását folytattuk 2014. január 8-án. A Sonkád és Tiszabecs közötti, Tiszáig tartó K-i szakaszt jártuk be (kb. 9 km), amely nagyjából a 491-es országúttal, annak Ny-i oldalán, párhuzamosan halad. A terület nagyobbik fele bejárható, kisebb részben elkerített, zárt kert, valamint Tiszabecs határában egy részt vegyes, főleg nyárfából álló erdő fedi. A bejárható rész kisebbik, szántott felében lehetett érdemben régészeti megfigyelést tenni. A vizsgált szakaszon az alábbi új lelőhelyet azonosítottuk be.

A lelőhely ÉK–DNy tájolású, a 491 j. műút K-i oldalán, az Északi-Forduló nevű dűlőben fekszik. A lelőhely ÉK–DNy irányú, megközelítőleg 345 m hosszú, 145 m széles. A szántásból néhány újkori cseréptöredéket gyűjtöttünk össze, egy töredék feltehetőleg régészeti korú, de töredezettsége miatt pontosabb keltezésre alkalmatlan. Bár az út túloldalát nem lehetett vizsgálni, legelő borítja, azzal a résszel, ahonnan a cserepeket gyűjtöttük, enyhén kiemelkedik környezetéből, így indokoltnak tartottuk egybe vennünk.

Körösfői Zsolt

297. Sorkikápolna, Dombi-dűlő (összevont) (Dombi-dűlő I-IV.) (KÖH 68835)

(Vas megye) **Ő, U, R, Ró, Á, Kk**

2013 júliusában terepbejárást végeztünk Sorkikápolnán, a Dombi-dűlőben, örökségvédelmi hatástanulmány készítése céljából jelen van.

A terepbejárással vizsgált 098/3 hrsz.-ú terület és környezete a Sorok-patak platószerű magaspartján helyezkedik el, ahol a nyilvántartás szerint a különböző korú régészeti lelőhelyek már akkor is fűzérszerűen sorakoztak.

A gazos területet a beruházó tárcsázással tette alkalmassá a megfigyelésre, így viszonylag kedvező feltételek mellett végezhettük a munkát. A vártnak megfelelően a terepbejárás során gazdag és változatos kerámiaanyagot gyűjtöttünk. A legkorábbi időszakot a neolitikum (DVK, lengyeli kultúra) jelentette. A leletek meghatározó részét, azonban a jellegtelen őskori kerámiák jelentették. Ezeken felül néhány római, Árpád-kori, és késő középkori kerámiatöredéket találtunk. A leletanyag elhelyezkedésében korszakbeli törvényszerűséget nem lehetett megfigyelni. A műszeres felderítés során egy római (Kr.u. 4. sz.) bronzérme került elő a vizsgált terület ÉNy-i részén. Úgy tűnt, hogy a terület teljes egészében régészetileg érintett, habár a DK-i részen csak gyér leletszóródást tapasztaltunk.

2013. szeptember és október folyamán a vizsgált területen a beruházó 26 kutatóárkot alakított ki, hogy tájékozódjon a területen található kavicsvagyon mértékéről. A földmunkák mellett régészeti szakfelügyeletet láttunk el. Ennek során 9 szondában összesen 22 régészeti korú objektumot figyeltünk meg, és tártunk fel. Az objektumok közül 9 cölöplyuk és 13 gödör volt. A rendszert nem alkotó cölöplyukak kivételével minden objektum tartalmazott korhatározásra alkalmas leletanyagot.

12 jelenség a késő neolit lengyeli kultúrához köthető. Ezek jellemzően leletgazdag, kerek, ovális, vagy nagyobb méretű amorf gödrök voltak, melyeknek jellegzetes igen sötét, faszenespaticsos betöltésük volt. A gödrökből előkerült kerámiaanyagot a csőtalpas tálak, hegyes, csőrszerű bütyökfülek, plasztikus bütykök és a vörös festés gyakori alkalmazása jellemezte. A 2. sz. gödör alján egy egész edény nagyobb töredékei hevertek. A 18. sz. gödörben a Stichband kerámia jellegzetes tűzdelt díszítésű importedényének töredékei kerültek elő. Az edényekhez tartozó töredékek mellett agyagkanalakat, két idolt és radiolaritból készült kőeszközöket találtunk.

A 19. sz. jelenség egy lekerekített sarkú téglalap alakú, sekély Árpád-kori gödör volt, melyben sem oszlophelyet, sem tüzelőberendezést nem találtunk. A gazdag, bekarcolt csigavonallal díszített, főleg fazekakhoz tartozó kerámiaanyag mellett egy vaskés töredéke került elő belőle.

A szakfelügyelet a terepbejárással némileg eltérő eredményre jutott a lelőhely méreteit illetően. Úgy tűnt, hogy a lelőhely mégsem terjed ki a 098/3 hrsz.-ú terület D-i végében lévő részre, az itt kialakított kutatóárkok ugyanis üresnek bizonyultak.

Bár az eddigi adatokból kiderült, hogy a bányatelek egy kimondottan intenzív lelőhelyen fekszik, ennek ellenére a tulajdonos a bánya további bővítése mellett döntött.

Így 2014. július 14-én kezdtük meg a bővítéshez kapcsolódó minősített szakfelügyeletet. Ekkor egy nagyjából 22×34 m kiterjedésű területet humuszoltunk le, és kutattunk meg. Összesen 25 objektumot tártunk fel, melyek neolit- és Árpád-koriak voltak. Köztük két kemence is volt, mindkettő a hozzá tartozó hamus gödörrel. Alapozás nélküli platnijuk agyaggal tapasztott volt. Objektumaink többsége kerek, ovális, néhány esetben alaktalan gödör volt, melyből korjelző kerámiatöredékeket, paticsot, és kevés állatcsontot tartalmaztak. A feltárás során a már megismert lengyeli település további objektumai mellett, a DVK telepjelenségei is előkerültek.

Feltárásunk során igen gazdag pattintott kőanyagot gyűjtöttünk, amiben a próbaleválasztásos nyersanyagtól az eldobott eszközig a kőeszközkészítés és-használat minden fázisa jelen van.[81]

Az ásatás során bejártuk a kavicsbányától É-ra található Polányi rétek dűlőt, ahol szintén gazdag leletanyagot figyeltünk meg. Valószínűleg a lelőhely ebbe az irányba folytatódik. Az itt gyűjtött pattintott kövek alapján feltételezhető, hogy ebbe az irányba sűrűsödik a lelőhely neolitikus korú része.

Munkatársak: Horváth Péter, Maróti Eszter, Vámos Péter, (régésztechnikusok), Isztin Gyula, Körmendy Tibor, Lukács Gábor (geodéták).

Hornok Péter – Nagy Gergely

298. Szabadszentkirály, Gerdei árok partja (KÖH 32530)

(Baranya megye) **Ró**

A fémkeresősök által évtizedek óta rabolt római lelőhelyen 2009-ben légirégészeti kutatás által vált ismertté néhány épület, amely a korábbi, villagazdaságként való értelmezést erősítette. A légi felvételek térképre szerkesztését követően 2014 elején került sor az első szisztematikus terepbejárásokra. A lelőhely lehatárolásán túl egy épület kiszántott maradványait is rögzíthettük. Márciusban rövid leletmentő ásatással igazolhattuk, hogy a maradványok egy római épülethez tartoznak. Az év folyamán robotrepülős légi fényképezésre (Aeroart-Légikép Kft.), további terepbejárásokra és fémdetektoros kutatásra került sor. Októberben folytattuk a tavaszi szelvény kutatását. A két rövid ideig tartó feltárás szerint egy nagyobb méretű, de a kisebb szelvények miatt szerkezetében csak részben ismert római épületet kutattunk. A környék építőanyagban szegény volta miatt sajnos a falakat szinte teljesen kitermelték, a legtöbb helyen csupán az alapárkokba töltött törmelékkel és padló-alapozásokkal számolhatunk, mely a kronológiai kérdések tisztázását is megnehezíti. Az ásatás dokumentálásában rendszer-szinten alkalmaztunk fénykép-alapú 3D modellezést. Az ásatással párhuzamosan 6 ha terület magnetométeres felmérésére is sor került (MNM-NÖK). Eddigi eredményeink arra utalnak, hogy a lelőhely vicus-jellege meghatározóbb szerepet játszhatott egy esetleges késő római kor villagazdasággal szemben.

Kovaliczky Gergely – Szabó Máté

299. Szada, Pusztaszentjakab (MRT 11. k. 21 / 6. és 9. lh., KÖH 26296)

(Pest megye) **Ő, B, Sza, A, Á, Kk, I**

A lelőhelyen két egymást követő évben végeztünk feltárást. A MOL HU-SK DN 800 gázszállító tranzit vezeték munkálatai kapcsán, 2013. szeptember 2. – december 5. között megelőző feltárást, a MOL Barátság 1. kőolajvezeték felújítási munkálatai kapcsán, 2014. április 10. – július 15. között régészeti megfigyelés során végzett bontómunkát végeztünk.

A kisajátítás és kivitelezés ütemének megfelelően a munkaterületet mindkét évben több szakaszban kaptuk meg munkavégzésre, a gépi humuszolás az egyes nyomvonalszakaszokon belül is többfázisú volt. A két nyomvonal egymás mellett haladt, szélességük 5 m, illetve 3,5 – 4 m volt. A 21/6. és 9. lelőhelyek egymást részben átfedve hosszan húzódnak Mogyoród és Szada települések közt, a Sződrákosi-pataktól D-re emelkedő sík területen. A középkori pusztatemplom és a templom körüli temető egy kisebb kiemelkedésen található. A munkaterületen az altalaj sárga homokos, részben sóderes volt, néhány nagyobb humuszlencsével. Az objektumokat a szelvényfal közelsége, a vezetékfektetés rézsűje és a mélységi korlát miatt csak részben bontottuk és dokumentáltuk.

Munkánkat a kiterjedt felületű lelőhely ÉNy-i végének bontásával kezdtük meg 2013. szeptember 2-án. Az első ütemben a kompresszorállomáshoz csatlakozó leágazásig tartó nyomvonalszakasz bontását, dokumentálását, geodéziai mérését végeztük el 2013. október 24-ig. A lehumuszolt terület nagysága itt 2715 m². Egyetlen helyen kértünk bővítést, a nyomvonalszakaszból kilógó 14. objektumnál. A rábontást az indokolta, hogy itt egy jelentős belméretű földbe mélyített, 10 – 11. századi lakóépítmény került a napvilágra. Ezen a nyomvonalszakaszon egy modern, használaton kívüli közművezeték miatt több objektumot is csak részlegesen tudtunk feltárni. A közművezeték kiváltására nem került sor. Az ásatási felület egyenetlenül volt fedett: az ÉNy-i végén nagyobb objektumsűrűséget regisztráltunk, a leágazás felé haladva, egy egykori vízmosás után a homokos altalajban már csak szórványosan találtunk árkokat és pár gödröt.

Az ÉNy-i felületen összesen 75 objektum került kibontásra. A feltárt jelenségek több korszakhoz tartoztak, bár a keltező értékű lelet nélküli jelenségek száma nagy volt. Az objektumok egy része a bronzkorra keltezhető: egy urna mállékony peremrésze másodlagos helyzetben, kimozdítva került elő, körülötte kalcinált csontok voltak. Egy szinte teljesen ép urnát a nyomvonal mentén sorakozó, használaton kívüli villanyoszlopok egyikének kidöntése során, az alapozásban talált meg a munkagép kezelő. Az urnát a gép törte össze, darabjait begyűjtöttük. A bronzkorra még néhány árok és két bizonytalan funkciójú, földbe ásott építmény volt keltezhető. A területet a kora Árpád-kortól (10–11. század) kezdve a késő középkorig folyamatosan lakták, sőt az ezt közvetlenül megelőző időszakból, a 8 – 9. századból is került elő néhány objektum, például egy kőtűzhelyes ház. Pontosabb keltezést a kerámiaanyag nem tesz lehetővé. 10–11. századi a 14. és a 45. ház, az egyikben kőből rakott tüzelőberendezés volt, másikban csak egy vékony, átégett, agyagos tüzelőfelületet találtunk. Leletanyag legnagyobb részt kerámia volt, a 14. házban bronz karikaékszer és vaspenge is volt. A lelet nélküli objektumok nagyobb része árok.

A kompresszorállomáshoz csatlakozó leágazástól DK felé haladva a régészeti jelenségekkel fedett nyomvonalszakaszt a pusztatemplom körüli temetőtől É-ra és az attól D-re eső felületekre tagolhatjuk. Külön területi egységet képez a sír-

81 A feltárásokon előkerült kőeszközökről részletesen lásd: Nagy Gergely: Sorkikápolna, Dombi-dűlő (Kavicsbánya) újkőkori pattintott kőleleteiről (Előzetes jelentés). In: Kvassay Judit szerk.: Régészeti kutatások Magyarországon 2011 – 2014. Budapest 2016, 5 – 17.

mező területe, melyet év végén, a feltárás utolsó fázisában kutathattunk. A temetőtől É-ra eső felület gépi humuszolása szeptember 10-től indult, a jelenségek kézi bontása néhány munkanappal később. A települési objektumok itt már jóval sűrűbben jelentkeztek. Összesen 132 régészeti objektumot tártunk fel október közepéig. Őskori jelenségeket alig találtunk, néhány beásás szarmata kori lehetett. A 8–9. századi régészeti jelenségek ritkássá váltak. A 137. árokban találtunk például a korszakra jellemző vastag falú, bekarcolásokkal díszített edénytöredékeket. Az objektumok többsége a 12–14. századra volt keltezhető. A beásások legnagyobb része kerek gödör volt, vagy sekély árok. Több méhkas alakú gödröt is kibontottunk (például a 131. objektumot) Árpád-kori kerámiával. A 154. gödörben egy teljes kutyaváz volt 13–14. századi kerámiával. A 181. gödörben, egy paticsos-kormos réteg tetején kiegészíthető fazék töredékei mellett faszénmaradványokat dokumentáltunk. A 202. gödörben 14, esetleg 15. századi ép sarkantyút és tojáshéj töredékeket találtunk. A 162. többosztatú árok tele volt konyhai hulladékkal, állatcsonttal. Alján nyolc cölöphelyet bontottunk ki, ebből négy sorba rendeződött. A három szabadtéri kemence a sütőfelület szintjéig lepusztult, alapozásukba kerámiatöredékeket tapasztottak.

Összesen hat földbe mélyített építményt dokumentáltunk ezen a nyomvonalszakaszon, ebből három a legnagyobb valószínűség szerint ház volt. A 147. ház betöltése egyrétegű volt, alján padlót, vagy járószintet nem találtunk. Viszonylag sok 13–14. századi kerámiát tartalmazott a 167. épület, többek közt egy mécses töredéket is. Ugyaninnen került elő két vas késpenge. Betöltése erősen paticsos, kormos volt. Kovácsműhely lehetett a 190. földbe mélyített épület. Földfelszín alá mélyített alapterülete meghaladta a 20 m²-t, nyesési szinttől számított mélysége 60–80 cm volt. Járószintje alá 11 különböző beásás mélyedt, az oldalfal mentén elhelyezkedő cölöphelyek mellett átégett falú gödröket is találtunk. A betöltésből 8–10 kg vassalakot szedtünk ki. A kerámiaanyag az épület használatát a 12–13. századra keltezi. Ugyaninnen két érme is előkerült, meghatározásuk egyelőre bizonytalan.

Október 22-től kezdtük meg a temetőtől DK-re elnyúló szakasz humuszolását és bontását. Itt összesen 41 objektum és 4 temetkezés került elő. A Mogyoród–Szada közti műút közelében már csak nagyon ritkásan jelentkeztek régészeti jelenségek, azok is jellemzően árkok voltak. A temető közelében jobban sűrűsödtek a telepjelenségek is. Az árkok mellett néhány gödör és egy szabadtéri kemence is volt. A beásások kizárólag 13–14. századi emlékanyagot tartalmaztak.

A 2013. évi idény utolsó szakaszában került sor az elpusztult késő középkori település templom körüli temetőjének bontására. A nyomvonal mintegy 45 m hosszan, 5 m-es szélességben vágta a sírmezőt. A pusztatemplomot és a temetőt magába foglaló nyomvonalszakaszt október 28-án kaptuk meg munkavégzésre a beruházótól. A sírok bontását megnehezítette a november 25-től állandósuló éjszakai és reggeli fagy. Nemcsak a bontást, de a vázak felszedését is szinte lehetetlenné tette a keményre fagyott talaj. Az enyhébb hőmérsékletű időszakokban kénytelenek voltunk hétvégi munkát is beiktatni. Az első sírokat október 29–30-án bontottuk ki, az utolsó sírok kibontására, dokumentálására december 5-én került sor. A bontás és dokumentálás megkönnyítésére a temető területét tanúfalakkal nyolc szelvényre osztottuk fel. A nyomvonalból kilógó sírokra rábontottunk.

A temető ÉNy-i és DK-i szélén a sírok egy rétegben feküdtek, a közbülső mintegy 20–30 m-es szakaszon két-három rétegben, de előfordult, hogy négy temetkezés is volt egymás alatt. Összesen 152 temetkezést bontottunk ki ezen a nyomvonalszakaszon, továbbá 18 objektumot és 6 betöltési réteget. A szórvány csontok, koponyák mennyisége nagyjából megegyezett az egybefüggő vázakéval, tehát a temetkezések felét már a sírmező használata során megbolygatták az újabb és újabb beásásokkal. Sírgödröket csak a temető szélein, valamint az alsó, az altalajba mélyedő rétegnél tudtunk dokumentálni. Alakjuk lekerekített sarkú téglalap, vagy szabálytalan ovális volt. Koporsó famaradványát egyetlen esetben tudtuk megfigyelni (STR 686), de koporsószöget találtunk például a STR 692. temetkezésnél. 15–20 temetkezésnél dokumentáltunk kőpakolást. Felnőtteknél, gyerekeknél egyaránt előfordult. Néhány sírgödör oldalát végig kirakták lapos kövekkel, de az esetek nagyobb többségénél csak a fejnél helyeztek el egy-egy nagyobb követ.

A gyereksírok a temetkezések harmadát tették ki, nők és férfiak kb. azonos arányban kerültek elő. Az idős korban eltemetettek száma (a kopott fogak alapján) kifejezetten kevés volt. A csontozatok megtartása általában jó volt, a homokos talaj az apróbb csontokat is megőrizte.

A vázakat egységesen DNy–ÉK-i irányba tájolták, feltehetően a templom tájolásához igazították őket. Kivétel nélkül háton fekvő, nyújtott helyzetű vázakat találtunk, karok a test mellett voltak kinyújtva, a lábak szintén nyújtva, egymással párhuzamosan helyezkedtek el. A kezeket néha a medencére helyezték, egy esetben összekulcsolva. Két páros temetkezést dokumentáltunk (STR 651–652 és STR 766), mindkét esetben anyát és csecsemőjét helyezték örök nyugalomra azonos sírgödörben.

A temető leletanyaga, akárcsak a településé, rendkívül szegényes volt. Az STR 742 női váz vállánál gyöngy került elő. Az STR 628 váz mellett bronz gyűrűt találtunk. Vascsatja két-három elhunytnak is volt (pl. STR 569), bár ezekből jobbára csak a korrózió nyoma maradt meg. A leggazdagabbnak az STR 693 gyereksír bizonyult. Bordái alatt, a hason, egy fémveretes öv maradványai kerültek elő. A 2×4 m-es, téglalap alakú vereteket szegecsekkel kapcsolták össze, alattuk megmaradt a textil vagy bőr lenyomata. A négyzetes alakú övcsat a medencére csúszott. Szórványként került elő a temető területéről egy bronz ruhaveret, egy pecsétgyűrű és három középkori érme.

A leletszegénység miatt a temetkezések datálása nehéz. Mivel hiányoznak az Árpád-kori leletek, érmek, valamint az újkori temetkezésekre jellemző mellékletek, ruhatartozékok, a települési objektumok keltezésével összhangban a temető használatát a 13. század második felétől maximum a 16. századig terjedő időszakra helyezhetjük.

A sírmező területén pár települési objektumot és építészeti emléket is dokumentáltunk. Mind az ÉNy-i, mind a DK-i szélen két-két árok határolta a temetkezéseket. A DK-i oldalon négy szórványos sír volt ezeken kívül, melyek egymástól is nagyobb távolságra, a települési objektumok közt kerültek a napvilágra. Egyik egy gödörben feküdt, egyébként a temetőben megfigyelt rítus szerint hantolták el őket. A temető közepén került elő egy É–D-i irányban mintegy 3 m hosszan, 35–40 cm szélességben haladó, tört kövekből, kötőanyag nélkül rakott, rossz minőségű falazat (STR 715). A sárga homokos altalajtól számítva teteje 50 cm magasan, alja 35 cm magasan került elő. Csak egyetlen sor kő maradt meg belőle, teteje valószínűleg a művelés következtében lepusztult. Funkciója bizonytalan; körülötte minden irányban kerültek elő temetkezések. Az STR 594 sír befutott a fal alá, annál korábbi volt. Egy-egy széles falazat alapozási árka lehetett az STR 665–666 és az STR 735–736 beásás. Mind-

kettő szélessége megközelítőleg 1 m, és mindkettő erősen meszes, kőtörmelékes homokkal töltődött fel. Az előbbi ÉNy-i irányban haladt át a nyomvonalon, az utóbbi tájolása ettől kissé eltért ÉÉK – DDNy-i irányba. Egymástól néhány m-re haladtak, de nem egymással párhuzamosan. Az árkok alján alapozást, tapasztást, vagy falazatot nem találtunk. Az STR 665 – 666 mellett közvetlenül É-ra, a szelvényfal mellett került elő az STR 737 falcsonk, ami biztosan a templomépület része volt. A nagyobb méretű, tört kövekből épített falat rossz minőségű, sárga homokos habarcsba rakták.

Fenti adatokból a középkori templom elhelyezkedését, méretét, alaprajzát sajnos nem tudjuk rekonstruálni. A két alapozási árok között mindössze egyetlen temetkezés került elő (STR 694), melyet vágott az egyik árok. Melléklete ennek sem volt. Ugyanitt nagyobb felületen terült el az STR 738 sárgásbarna homokos feltöltődés, melyet több kormos betöltésű gödör vágott és mely a további bontás során egy széles, kétosztatú árok betöltésének bizonyult. Feltehetően ez már a templom és a temető létesítése előtt is használatban volt. Betöltésében bekarcolt díszű fazék fenéktöredékét találtunk. Járószint, padló, vagy a templomépülethez tartozó építészeti elemek, faragványok nem kerültek elő.

2014. április 10-én ismét a kiterjedt felületű lelőhely ÉNy-i szakaszának (58+570 – 59+170 kmsz) bontásával kezdtük meg munkánkat. Az első ütemben a kompresszorállomáshoz csatlakozó leágazásig tartó nyomvonalszakasz bontását, dokumentálását, geodéziai mérését végeztük el 2014. április 29-ig. A humuszolt felszínen 69 régészeti objektum jelentkezett (297 – 365. obj., STR 769 – 906), javarészt gödrök és árkok, valamint fél tucat lakóépítmény jellegű beásás. Leletanyag az azonosított régészeti jelenségek feltárt részeinek mintegy felében került elő. A lelőhely É-i részén avar kori telepobjektumokat tártunk fel, elsősorban gödröket, árkokat. A 304. objektum félig földbe mélyített lakóépítménynek bizonyult. A négyzetes alakú, kisméretű ház K-i sarkában kőből rakott kemence omladéka volt. A fűtőszerkezetet terméskövek és nagyobb folyami kavicsok mellett kerek őrlőkő-töredékekből építették. A ház betöltésében durva, kézzel formált avar kori kerámiatöredékek és állatcsont mellett két, hullámvonalas díszítésű, bikónikus orsógomb töredékeit is megtaláltuk.

A feltárt nyomvonalszakasz további, délebbi részein kora Árpád-kori (10 – 11. századi) kerámiával datált településrészletet találtunk (gödrök, árkok, házak). A 326. gödörben már egy valószínűleg Árpád-kori, kerek, majdnem ép őrlőkő feküdt, lapjával felfelé. A négyzetes házak mintegy 30 – 40 cm-rel mélyültek a humuszolt felszín alá. A 329. ház félig lógott be a nyomvonalba, eredetileg ez is négyzetes lehetett, nyers agyagba rakott kövekből épített kemencéjének omladéka a feltárt házrész Ny-i sarkában volt. A többi, lakóépítményként azonosítható objektum esetében a K-i sarokban került elő a homokos talajba beásott, nyers agyagba rakott kövekből épített kemence omladéka (334., 337. és 345. obj.). A felhasznált kőanyagban terméskövek és folyami kavicsok mellett nagy számban találtunk őrlőkőtöredékeket is. A többi régészeti jelenség javarészt egymásra merőleges, egyenes és ívelt árokszakaszokból, illetve néhány gödörből állt (hosszabb árkok pl. 338., 347. és 357.; rövid árokszakaszok pl. 339., 340. és 354.; ívelt árkok pl. 349., 351., 359. és 362.; gödrök pl. 350., 352. és 358.).

A kompresszorállomáshoz csatlakozó leágazástól DK felé haladva a régészeti jelenségekkel fedett nyomvonalszakaszt a pusztatemplom körüli temetőtől É-ra és az attól D-re eső felületekre tagolhatjuk. Külön területi egységet képez a sírmező területe, melyet ugyanebben az ütemben, de csak részlegesen kutattunk, mert 50 m-es szakaszán a beruházó a föld alatt átfúrva helyezte el a vezetéket, így ezen a részen a sírok és a templom feltárása nem volt szükséges. A második ütem régészeti munkálatai június 24. – július 15. közt zajlottak le. Összesen 146 régészeti objektumot, 337 stratigráfiai egységet bontottunk ki (366 – 511. obj, STR 907 – 1243).

Mintegy 50 temetkezést tártunk fel ekkor. Több bolygatott vázrészt és szórvány csontot is azonosítottunk, melyek esetenként külön SE számot kaptak. A háton fekvő, nyújtott helyzetű vázak karja rendszerint a test mellett, nyújtva, a lábak egymással párhuzamosan, szintén nyújtva helyezkedtek el. A temetkezési rítus egységes volt, néhány esetben, különösen a temető szélén találtunk kőkeretes sírokat. A gyerektemetkezések száma valamivel több volt, mint az összes sír 1/3-a. Az általunk feltárt temetőrészlet É-i részén, a sajtolóaknától közvetlenül D-re található 8 – 10 m-es szakasz rendkívül sűrű volt, itt több szuperpozíciót is megfigyeltünk. A temető mellékletekben sajnos nagyon szegény volt, összesen 3 S-végű karika bukkant a napvilágra, melyek típusa alapján a temetkezések inkább a 13. századra voltak keltezhetők.

A településobjektumok nagyobb része ÉK – DNy-i irányba, vagy erre merőlegesen tájolt, sekély, egyenesen haladó, egyosztatú árkokból állt, melyek több esetben egymáshoz is csatlakoztak. Betöltésük egyrétegű, barna homok volt. A gödrök a temető környékén, és attól D-re sűrűsödtek. Előfordult köztük méhkas alakú is (421. obj.). Mind az árkok, mind a gödrök feltárása rendkívül kevés leletanyagot eredményezett, a keltezhető kerámiatöredékek a 12 – 15. századra utaltak. Mindössze két gödör és három árok tartalmazott ettől a korszaktól eltérő, a legnagyobb valószínűséggel avar kori kerámiát. A kerámialeletek mellett az állatcsontok viszonylag nagy mennyiségét kell kiemelni.

Összesen hét építményt érintett kisebb-nagyobb mértékben a nyomvonal, ezekből szintén 12 – 13. századi kerámiatöredékek kerültek elő, de volt köztük keltező értékű lelet nélküli objektum is (371. és 487. obj.). Volt, amelyiknek csak alakja és mérete utalt nagyobb konstrukcióra (371. obj.), de cölöphelyeket, padlóréteget, vagy tüzelőberendezést nem azonosítottunk benne, így funkciója bizonytalan. A 374., 376., vagy 393. objektumban viszont járószint és agyagból épített sütőkemence egyaránt előkerült, tagolt peremű, bekarcolásokkal díszített, gömbös testű fazekak töredékeivel. A 470. amorf beásáshoz egy sütőkemence tartozott, ez az objektum talán külső kemenceként volt használatban. Hasonlóképp, külső kemence része lehetett a 483. sütőfelület, ehhez nem találtunk munkagödröt. A temető területén került elő több kormos betöltésű cölöphely, ezek azonban nagy valószínűséggel recens beásások voltak.

Munkatársak: Bózsa Anikó, Buránszki Nóra, Kiss Katalin, Nagy Balázs, Rajna András, Sarkadi Gergely régészek, Sima Gábor, Simon Norbert technikusok, Szőcs Péter térinformatikus.

Füredi Ágnes – Rácz Tibor Ákos

300. Szakácsi, Középső-nyomástól D-re (KÖH 82629)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád,

Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.[82]

A lelőhely Szakácsi és Lak közötti úttól Ny-ra, a Vadászpataktól Ny-ra, az Esztrázs hegy lábánál található. Az ismert, intenzív lelőhely 100×50 m-es területéről nagyon sok neolit kori (bükki kultúra) kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József, Toronya Zsolt.

Fekete László

301. Szakály határa
(Tolna megye) **Ő, B?, Ró, A, Kö**

Halom-völgy (KÖH 88071): A falutól DNy-ra, az Ürgevárról Tárkánypusztára vezető út D-i oldalán, a Füstösmalmi-árokkal párhuzamosan kb. 400 m hosszan őskori (talán bronzkori) és római cserepeket találtam a száraz szántóföldön március 27-én. A leletek É-on kissé az út É-i oldalára is átnyúlnak, ez a rész már Gyulaj területére esik. Az út közelében, a domb alsó, laposabb részén egy kisebb foltban néhány római tégla- és mészkődarabot találtam.

Halomi-dűlő (KÖH 88069): Szakály és Gyulaj között űrfotón egy lekerekített sarkú, kissé nyújtott ötszögre hasonlító, lineáris nyom látható. Április 10-én a száraz, elsimított terepen a terepalakulatot nem sikerült azonosítani, de a D felé lejtő széles földnyelv teljes területén közepes sűrűségben találtam őskori (valószínűleg bronzkori) kerámiát a jelenségnél nagyobb kiterjedésben. A gyulaji és szakályi határ sarokszerű találkozásánál néhány m hosszan szórványosan kisebb kőtöredékeket találtam. A gyűjtött cserepek között előfordul néhány korongolt darab is, ezek – a kövekkel együtt – valószínűleg egy kisebb római kőépület helyét jelzik. A településhatárt jelző oszloptól néhány 10 m-re K felé alig észrevehető egy enyhe, kb. 20 m átmérőjű, fél m magas kiemelkedés a domb tetején. Ez valószínűleg egykor halom lehetett, amelyről a dűlő is a nevét kapta.

Melegvíz gödre (KÖH 88073): a Zrínyi utca K-i ágának végében található, Melegvíz gödrének nevezett forrásos völgykatlan fölött fekvő avar temetőt Csalog József említette először. 1988-ban Szabó Géza tárt fel itt két, talajegyengetés közben előkerült sírt. Egy helyi lakostól megtudtuk, hogy a háza feletti, szőlővel borított domboldalon kb. 50 éve, a szőlő telepítésekor sok csontváz került elő, és néha kapáláskor is jönnek elő csontok. Ezt a barázdákban látható két nagyobb hosszúcsont-töredék is igazolta.

Zrínyi u. (KÖH 58954): január 16-án a 18. századi birtokperekben gyakran említett, Csernyéd nevű rác falu, illetve középkori magyar előzményének lokalizálása végett végeztünk terepbejárást. A Kapos partját Szakály É-i szélétől a Szakály és Hőgyész közti határig bejárva nem találtunk egyetlen lelőhelyet sem, csak néhány régi, részben bizonyára középkori eredetű löszmélyutat. Ismét átnéztük a Zrínyi utca É-i házaival szemben, a Kapos mentén fekvő szántóföldet, ahol a 2007-ben megfigyelthez hasonlóan néhány jellegtelen őskori, egy-két középkori és kevés néprajzi kerámiát találtunk. Javítani kell akkori vélekedésemet, amely szerint a középkori leletanyag Szakály falu K-i, a Kaposon túli kiterjedését jelezné, mert az újkori források alapján kétségtelen, hogy a folyó jelentette a határt Szakály és Csernyéd között. Kétségtelen, hogy a középkori Csernyéd feküdt itt, a középkori Szakállyal csaknem pontosan szemben.

Munkatárs: Máté Gábor (PTE).

K. Németh András

302. Szarvas, Petőfi utca 31 (Petőfi utca 23.) (KÖH 6125)
(Békés megye) **U, R, Tö, Kú**

2014 januárjában bejelentés érkezett, hogy a Szarvas, Petőfi utca 23. (5312 hrsz.) alatti telken építkezni fognak, és lebontották az ott fekvő parasztházat, valamint a partvédelmet átépítik. A Petőfi utca 23. része a Szarvas, Petőfi utca 31. néven nyilvántartott lelőhelynek.

Helyszíni szemlét tartottam, a kitermelt földben több kerámiatöredéket is találtam a szakálháti csoport, a tiszai és a tiszapolgári kultúrákból, valamint a török-kor – kora-újkor időszakából.

A munkálatokat bejelentettem a Békés Megyei Kormányhivatal Békéscsabai Járási Hivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatalának. A hivatal a BE-02D/01/722-5/2014 ügyirat számú szakhatósági hozzájárulása alapján régészeti próba- és megelőző feltárás írt elő. A megbízott Munkácsy Mihály Múzeum szerződést kötött a Tessedik Sámuel Múzeum és Szárazmalom, Városi Könyvtárral a munkák elvégzésére.

A munkához a gépeket a tulajdonos, a feltáráshoz szükséges kézi munkaerőt a múzeum biztosította. A próbafeltárás 2014. június 30 és július 2 között végeztük el.

Három szelvényt különítettünk el. A humusz vastagsága 240 cm volt. Az I. szelvényben, mely 6×5 m nagyságú volt, kiderült, hogy a korábbi épület alatt egy pince volt, amit később betemettek. A II. szelvényben (9×2 m) nem került elő régészeti objektum. A III. szelvényben, mely 3,5×8 m volt, egy objektum alja került elő, mely 5 cm mélyen mélyedt bele a sárga altalajba. Volt egy téglás, köves rész, ami véleményem szerint egy korábbi pincének a része volt, nem régészeti objektum.

Az 1. objektumban paticstörmelék és egy kaptafa alakú kőbalta került elő kagylókon és néhány őskori kerámián kívül. További régészeti jelenségeket nem találtunk. A hányóban nagy mennyiségű neolit és tiszapolgári kerámiát gyűjtöttünk. A szelvények dokumentálása után átadtuk a területet a tulajdonosnak.

Véleményem szerint egy lelőhelyen építkeztek, melynek a szelvények pont olyan részét érintették, ahol nem volt objektum. A kvázi negatív feltárás miatt, valamint azon tény miatt, hogy a felső 1,5 m erősen bolygatott volt, döntöttem úgy, hogy nem végzem el a teljes területű megelőző feltárást. Az előkerült kerámiatöredékek fényében azonban úgy gondolom, hogy a lelőhely, amely Szarvas erősen beépített területén fekszik, nagyobb területű, mint korábban bejelölték. Szerintem a lelőhely a teljes kiemelkedő magaslaton fekszik, nem csak annak D-i részén.

Gulyás András

82 A korábbi terepbejárásról a jelentést ld. RKM 2013, 113.

303. Szarvas, Arborétum-Rózsakert (MRT 8. k. 8 / 13. lh., KÖH 6069)

(Békés megye) **Ő, B, Á**

2013 novemberében egy pályázatot adtunk be a Szarvas, Arborétum-Rózsakert bronzkori lelőhely régészeti feltárásának finanszírozására. A Nemzeti Kulturális Alap Építőművészet és örökségvédelem kollégiuma támogatta a pályázatot. Az önerőt Szarvas Város önkormányzata biztosította.

A terv az volt, hogy a 2013 év végén elvégzett régészeti kutatófúrás[83] és 2014-re tervezett magnetométeres kutatások eredményeit ismerve kijelölünk 4 db 5×5 m-es szelvényt, és egy hónap alatt feltárjuk, földmintát veszünk az összes objektumból és járószintből, valamint igyekszünk olyan területet kijelölni, ahol esetleg épületmaradványok is előkerülnek.

A régészeti kutatófúrásokat elvégeztük, viszont a magnetométeres kutatások elmaradtak. Ezért úgy döntöttünk, hogy kutatóárkot húzunk a lelőhely területén, és az esetleg előkerülő objektumoknál nyitjuk ki a tervezett 5×5 m-es szelvényeket.

A kutatófúrások során egy több mint 2 m mély árok is előkerült, valamint az ároktól É-ra nőtt a humusz vastagsága, ezért úgy gondoltuk, hogy az árok lehetett a Szarvas, Arborétum-Filagória dombja (Pepi-kert) (MRT 8. k. 8/12. lh, KÖH 6068) bronzkori tellt körülvevő körárok, és az azon kívül eső terület pedig a külső telep, jelen esetben a Szarvas, Arborétum-Rózsakert lelőhely. A lelőhely korábbi leírásában[84] a lelőhelyet az Arborétum D-i részére lokalizálták, bár a leírásban szereplő, a lelőhelyről előkerült kis hatvani bögre a bejáratnál került elő, ami a telltől Ny-ra fekszik.

A feltárást a Békés megyei Kormányhivatal Békéscsabai Járási Hivatal Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatala BE-02D/01/1794-9/2013 ügyiratszámú feltárási engedélyben, a Tiszántúli Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség Gyulai Kirendeltsége 93306-004/2014-es iktatószámú ügyiratban engedélyezte a régészeti feltárást.

A feltárás konzulensei dr. V. Szabó Gábor és dr. Csányi Marietta voltak, a feltáráson három régésztechnikus, valamint 5 ásatási munkás vett részt.

A feltárás menete: A már említett ároktól D-re, ahol a kutatófúrások 30–35 cm vastag humuszréteget mutattak, egy 1,5×10 m-es kutatóárkot nyitottunk augusztus 4-én. A gyeptéglák eltávolítása után a föld paticsos-szemcsés volt, viszont nem találtunk benne objektumra utaló nyomot. Egy ásónyommal lejjebb mentünk, ahol egy hamus réteg jött elő. A hamus réteg után bontva kiszélesítettük és meghosszabbítottuk a kutatóárkot. A hamus réteg takarításánál azonban azt vettük észre, ahogy a fekete hamus föld alatt modern kerámia került elő. Ezért döntöttünk úgy, hogy tovább megyünk lejjebb. A kutatóárokban egy tégladarabokkal teli, modern gödrön kívül nem került elő objektum, az előkerült leletek is nagyrész modern tégladarabok voltak, továbbá kevés modern kerámia, és egy-két bronzkori és meghatározhatatlan őskori cseréptöredék került elő. A kutatóárokból ásónyomonként igen sok földmintát vettünk természettudományos vizsgálatokra.

Mivel az első árok negatív lett, ezért egy másikat nyitottunk, az előbbitől DK-re, a parthoz közelebb. Itt is egy modern gödrön kívül nem került elő semmi, még az előbb talált téglatörmelékek és hamus réteg is hiányzott az árokból. Innen is vettünk földmintákat.

Mivel a két kutatóárok nem hozott eredményt, ezért közelebb mentünk a tellhez, és az előbbiektől kb. 50 m-re, egy facsoport mellett egy K–Ny irányú árkot nyitottunk, mely 5×2 m nagyságú volt. Objektumot itt sem találtunk, de innen is vettünk földmintákat természettudományos vizsgálatokra. Itt már került elő néhány bronzkori edénytöredék, valamint Árpád-kori leleteket is találtunk.

A harmadik kutatóároktól K-re, a facsoport másik oldalán egy negyedik kutatóárkot is nyitottunk, mely 10×2 m volt, és É–D irányú. Itt, a gyeptéglák eltávolítása után egyből látszott, hogy nem az a bolygatatlan fekete humusz található, mint a 2. és 3. kutatóárkokban, hanem szemcsés, porózusabb humusz. Spaknival megtaláltunk egy réteget, valószínűleg külső járószintet, és azt elkezdtük követni. A rétegen feküdtek a leletek, melyek főleg modern kerámiatöredékek voltak, de akadt néhány Árpád-kori és egy-két bronzkori is. A dokumentálás után újabb réteget kezdtünk el követni, ezen már inkább Árpád-kori leletek kerültek elő. A kutatóárok D-i részén paticsfoltok voltak, É-i részén pedig egy objektum került elő. Ez volt a 3. objektum, melynek az alja valószínűleg túl lett bontva. Még egy ilyen járószintet kibontottunk, itt cserépbogrács-töredékek, és fehér, csigavonal-díszes kerámia-töredékek kerültek elő. A szintekből vettünk földmintát természettudományos vizsgálatokra.

Mivel ekkor már augusztus 21-e volt, úgy döntöttünk, hogy ásóval folytatjuk a munkát. Egy ásónyommal lejjebb egy nagy és három kisebb objektum foltja jött elő. A nagy gödör (6. objektum) egy nagy, több mint 2 m átmérőjű és majdnem 2 m mély szemetesgödör volt, melynek az alján faszénnyomok voltak. A gödröt félbebontottuk, és 12 betöltési réteget különítettünk el. Mindegyik betöltési rétegből tettünk el nagy mennyiségű földmintát, melyből természettudományos vizsgálatokat végeztetünk el.

A 4. és 5. gödrök kisebbek voltak, melyeknek leletanyaga nem volt. A 4. és 5. objektum kibontása után még egy ásónyommal lejjebb mentünk, itt került elő a 7. objektum, amely egy paticsos gödör volt, illetve egy hasonlóan nagy objektumfolt (8.), mint a 6. esetében már megfigyelhető volt. Ezért kibővítettük a kutatóárkot K felé, de itt nem csak a 8. objektum került elő, hanem az ezt vágó 9. objektum is. Mind a két objektumot, valamint a 7. objektumot is feltártuk. A 7. egy oszloplyuk volt, melyben nagy mennyiségű paticsot találtunk. A 8. és 9. nagyobb méretű szemetesgödör volt, a 8. alján égett réteggel. Itt is félbebontottuk a 8. gödröt, és 6 betöltési réteget különítettünk el. Mindegyikből nagy mennyiségű földmintát szedtünk, az alján lévő égett réteget pedig egy az egyben elraktuk természettudományos vizsgálatra. A 9. objektumban nem volt ennyi réteg, két nagyobb szakaszt tudtunk elkülöníteni, mindegyikből földmintát vettünk. Az utolsó napon még a 4. kutatóárok nyesése után egy sárga elszíneződés került elő az árok D-i részén. Beleástunk, de objektumra utaló nyomokat nem találtunk. Valószínűleg az altalaj természetes elváltozása volt.

A 6. és 8–9. objektumok anyaga a bronzkori hatvani kultúrába tartozik, a 8. objektum a korai, a 6. és 9. objektumok a kései szakaszába. A 6. és 9. objektumok egy szintből kerültek elő. A 8. objektumból dunántúli mészbetétes import kerámia is előkerült. A 6. objektumból több hordozható tűzhely töredéke is a felszínre került. A régészeti leletek a Tessedik Sámuel Múzeumba kerültek.

83 RKM 2013,114.

84 Makkay János (szerk.): Békés megye régészeti topográfiája. IV/2. kötet. A szarvasi járás, 388.

A feltárt terület nagysága összesen 73 m^2 volt, melyen összesen 9 objektum került elő. A feltárás után a kutatóárkokat visszatemettük, és a felszedett gyeptéglákat visszaültettük. A területet úgy hagytuk el, amilyen a feltárási munka előtt volt.

Az ásatás több lényeges adattal szolgált. A korábban bejelölt lelőhelyhatáron nincs régészeti nyoma a lelőhelynek. A lelőhely a tellhez közelebb esik, a fúrások által korábban megtalált árok valószínűleg a külső telep külső árka. A tell és a telep viszonyát az elkövetkezendőkben magnetométeres vizsgálattal kívánjuk kideríteni.

A Szarvas, Arborétum-Rózsakert lelőhely a Hatvani kultúrába tartozik, a Szarvas, Arborétum-Filagória dombja (Pepikert) hatvani tellnek a külső telepe. A természettudományos vizsgálatokból később megtudhatjuk, hogy az 1–3. árkok területét mire használhatták a bronzkorban. A 6. és 8. objektumból a rétegenként vett földmintákból pedig az objektumok feltöltési körülményeire tudunk következtetni.

A feltárt régészeti emlékek egy új kutatatlan lelőhelyet mutatnak be. A tell, és a hozzá kapcsolódó külső telep a hatvani kultúra elterjedésének D-i határán fekszik, így a leletek vizsgálatával, illetve a természettudományos vizsgálatok eredményeinek birtokában megismerhetjük e kultúra életének egy szakaszát, valamint a hatvani népesség környezetre gyakorolt hatását. A fúrási adatokkal és a később tervezett magnetométeres vizsgálatok eredményeivel együtt átfogó tudásunk lesz a tellről és a külső telepről, elrendezéséről, az itt lakó emberek mindennapi életéről.

A feltárás során megtalált Árpád-kori leletanyag még eddig nem került elő a lelőhelyen. A tell későbbi kutatásánál így Árpád-kori szinteket is valószínűsíthetünk.

További célok: A leletanyag feldolgozása, a természettudományi vizsgálatok és a magnetométeres térképezés eredményeinek ismeretében újabb szelvényekkel tovább kutatni a tellt és az azt övező külső telepet. A feltárt leletanyagot a ideiglenes kiállításban bemutatni a Tessedik Sámuel Múzeumban és az Arborétumban egyaránt. Eddig épület nyomai nem kerültek elő, de a későbbiekben a feltárt épületeket szeretnénk rekonstruálni az Arborétumban.

Gulyás András

304. Szatmárcseke határa
(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Kö? Ú**

A Tisza–Szamos–Túr–közi tározók tervezett anyagnyerői és töltései területén terepbejárást végeztünk 2014. április 2-án.

Kis-Rekesz-dűlő (KÖH 89245): Szatmárcseke K-i felének tartó műút É-i oldalán lévő szántóból szórványos, feltehetőleg újkori, esetleg középkori cserepeket (két darab) gyűjtöttünk be. A lehetséges lelőhely ÉNy–DK irányú, 131 m hosszú, 78 m széles.

Kis-Füzes D (KÖH 89243): A Tiszánál, a töltés és egy zárt kert közti részen szórványosan újkori cserepet gyűjtöttünk össze. A lehetséges lelőhely Ny–K irányú, 203 m hosszú, 133 m széles.

Nagy-tag (KÖH 89247): Szatmárcseke D-i határát jártuk be, nagyrészt a területen áthaladó magasfeszültségű vezeték vonalában, majd a Cser-vájás-csatorna mellett. A terület jól vizsgálható, nagyrészt szántók fedik, az indulási ponthoz közel egy, feltételezhetően újkori, esetleg középkori lelőhelyet azonosítottunk be. A lehetséges lelőhely 94 m hosszú, 82 m széles.

Körösfői Zsolt

305. Százhalombatta, Földvár (MRT 7. k. 27 / 2. lh., KÖH 11473)
(Pest megye) **B**

2011–2014 között folytattuk az 1998-ban megkezdett, mintegy 6 m vastag rétegsorral rendelkező középső bronzkori tell telep további feltárását az akkor kijelölt 20×20m-es szelvényben. A szelvény jelenlegi átlagmélysége 2,5–3 m.

A szelvény közepén eddig talált házak alatt folytatódik a településszerkezet és egy újabb, viszonylag jó megtartású ház (ID száma: 6000) maradványaira találtunk. A ház nagyrészt leégett. Két helyiséget lehetett egyértelműen azonosítani, melyek szinteltolással, azaz lépcsővel és valószínű egy részen keskeny ágfonatos válaszfallal voltak elválasztva egymástól. A ház É-i részében egy keskeny, 2 m széles kis szobát találtunk, tárolóedényekkel és sok kis bögrével a padlóján. A D-i helyiség ÉNy-i sarkában egy kőpenge koncentrációt találtunk több, mint 40 pengével. A ház többi részében is sok leletanyag volt, mint például agyagsalak koncentráció, fazekak, korsók, valamint egy nagyobb import edény. Ebben a házban a több típusból álló tűzhely-koncentráció a D-i helyiség közepén került elő. A ház K-i fala mellett egy összenyomódott arany hajkarika is előkerült. A tűzhelyek magasságában a ház Ny-i fala mellett az enyhén lemélyített padlón 8 nagyon rosszul kiégett szövőszéknehezéket és mellettük két, a fallal párhuzamosan álló, vastag karólyukat találtunk, melyek egy álló szövőszék maradványaira utalnak.

2013–14-es szezonban az elbontott ID 6000 sz.-ú ház maradványai alatt egy újabb leégett ház maradványát tártuk fel (ID száma: 6767, illetve 7000). Ennek a háznak az ÉK-i sarkában *in situ* 3 gyékénykosarat találtunk tele elszenesedett, tisztított gabonamagvakkal (ID 6767). Ezek mellett egy kisebb kosárban kelesztett kenyér, szép kosziderі korsó, tál és fazék került elő. A korsóban kis depót találtunk, ami egy kagylóból, egy – a hő hatására szétrobbant – kőeszköz nyersanyagból, és 2 bronzkarikából állt. Minden edény és kosár a ház padlóján állt omladékkal borítva.

A szelvény K-i fala mentén egy rossz megtartású, szintén részben leégett ház maradványait találtuk (ID száma: 6164). Ez alatt összefüggés nélküli hamus, kevert réteg került elő, jelentősebb hamu-koncentrációkkal. Teljesen úgy tűnik, mintha a településen egy időben ide hordta volna mindenki a hamut. A következő ásatási szezonban a szelvény ezen részén égett tűzhely maradványok, hozzátartozó padlók nélkül kerültek elő. A sok gödörbolygatás miatt nem állapítható meg az egyértelmű összetartozás. Ezek alatt szintén nehezen követhető sárga házmaradványt (ID száma: 6903), D-en K–Ny irányú házfal részlettel találtunk. Ebben a házban előkerült egy nagyon érdekes gödör, melynek több fázisát is követni tudtuk. A legutolsó fázisban (ID száma: 6808) agyaggal volt kitapasztva és egy hatalmas kőfedővel volt letakarva, amit érdekes fa- és esetleg cölöplyuk szerkezet tarthatott, mielőtt befordult és bezuhant. Az ezt megelőző fázisban egy hatalmas hamus gödör volt, melyben számos ép és fél edényt is találtunk. Talán az egykori tárológödröt használták később hamus és egyéb szemetes gödörnek.

A szelvény Ny-i fala mentén, az ún. főutca Ny-i oldalán kicsit északabbra az utca másik oldalán elhelyezkedő háztól egy kiégetetlen ház sárga agyagpadló és vékony itt-ott megmaradt omladékmaradványait tudtuk azonosítani (ID száma: 6061). A ház szelvényben lévő részének nagyjából a közepén került elő a két (az egyik többszörösen megújított) tűzhely. Úgy tűnik, hogy az utca Ny-i oldalán lévő ház-, és felszínmaradványok foltosabb, koszosabb, töredezőbb agyagból készültek. Ezen a felületen a házak megtartása sokkal rosszabb, megfogásuk nehezebb.

Az ún. főutcán folytattuk a több rétegben történő elbontását. Kisebb mikro-rétegeken kívül összefüggő rétegeket nem lehetett a viszonylag leletgazdag, kevert puha rétegben megfogni. Egykét esetben egy-egy felhalmozódott szerszám-koncentrációt sikerült dokumentálnunk, kicsit keményebb (talán jobban letaposott) rétegen. 2012-ben kezdett az utca feltöltésének állaga megváltozni. Itt-ott keményebb rétegzett szakaszok kerültek elő. Később, a 2013-as szezonban ebben a rétegben, több szakaszon egykori keréknyomok tisztán kirajzolódtak.[85] A település életében a kerámiatípusokon kívül az utcában – a 2013–2014-től – megjelenő gödrök is komoly változást mutatnak. Ugyanakkor az utca É-i felében több félbevágott állatcsontvázat (marha, disznó) is találtunk. Ez a jelenség teljesen ellentmond az eddigi utcahasználat gyakorlatának. Ezen réteg alatt egy átégett összefüggő omladékréteg kezd kirajzolódni. Egyértelműen tudatos településszerkezet váltásról van szó. Az utca D-i részén a szelvény DNy-i sarkában eltűntek a településjelenségek és az általános feltöltésben itt-ott gödrök jelentek meg.

A szelvény É-i fala mentén 6 m szélességben K-től Ny-ig, azaz az utcáig eltűntek a házmaradványok. A több évadon keresztül itt talált réteg vastag, kemény, sötétbarnás, kevert vegyes. Itt-ott sárga, égett, felülről érkező sárga omladék és egyéb maradvány, valamint keményebb munkafelületek maradványai voltak megfigyelhetők. Az ÉK-i sarokban nagyobb egybefüggő külső munkafelületet találtunk (ID száma: 6207), ahol viszonylag sok csonteszköz készítésére utaló törött szerszám, félkész csont került elő. A 2012-es szezon végén kiderült, hogy a szelvény É-i fala előtti részen talált szép házpadló és omladékmaradványok közül szinte mindegyik egy-egy alul lévő gödörbe süllyedt maradvány. A területen számos gödör kezdett előtűnni. Ezekbe csúsztak a házrészletek és töredékek. Nehéz a gödrök indulását megfogni, hiszen a felette lévő rétegek belesüllyedtek, vagy néhol beleestek. A 2013-as szezonban ezen a területen újabb gödrök és gödör a gödörben jelenségek, valamint egykori házmaradványok jelentkeztek. Ugyanakkor a terület legkeletibb részén egy egyszer használt fél kemencemaradványt találtunk (ID száma: 6865). Ez beomlott, valószínűleg boltíves fala volt, alatta a platni homokos, sárgás agyagos, aminek alapozása homokkővel volt rétegszerűen kirakva. Ez alatt kövekkel, löszbabával kevert agyagalapozás található, ami alatt kavicsos réteg került elő.

Általános megfigyelés, hogy a házak Ny-i falai bizonytalanok, elképzelhető, hogy eltérő építési technikát használtak. Az ásatásnak volt olyan szakasza, mikor a szelvényben három egymástól eltérő falépítési technikát lehetett megfigyelni. Valószínű, hogy ezek az emberek igen jól ismerték és alkalmazták az agyag, mint építési alapanyag tulajdonságait.

Mindegyik szezonban folytattuk a rendszeres mikromorfológiai mintázást, hogy minél részletesebben megismerjük a különböző bronzkori technikai megoldások, és a terek eltérő használatát.

A leletanyag minden objektumból és ásatási egységből a Vatya-Koszider korszak korai fázisára utal. Az iszapolást, a föld rostálását, a kerámiamosást és a számítógépes adatbázis folyamatos feltöltését az eddigi szokásnak megfelelően idén is az ásatással párhuzamosan végeztük. Az egyetemisták forgórendszerben felváltva, minden munkaterületen dolgoztak, így a tell-ásatás mellett megismerkedhettek a komplex kutatáshoz szükséges gyakorlati feladatok összes fázisával és a tervásatás logisztikai igényeivel.

Munkatársak:

Matrica Múzeum: Vicze Magdolna, Mali Péter, Kovács Gabriella, Lakatosné Pammer Gabriella.

Az ásatáson minden évben több hetet töltött: Marie-Louise Sørensen (Cambridge University, Anglia), és Joanna Soafer (Southampton University, Anglia).

Egyetemi hallgatók:

Magyarországi egyetemekről: elsősorban a budapesti ELTE-ről és a Pécsi Tudományegyetemről több, mint 50 fővel, felváltva vettek részt az ásatáson.

Angliai egyetemekről: a Southampton-i, és a Cambridge-i egyetemekről érkeztek hallgatók változó létszámban, 5 és 15 fő között.

Vicze Magdolna

306. Százhalombatta, Százhalom (MRT. 7. k. 27 / 1. lh., KÖH 11472)

(Pest megye) **B, V**

A százhalombattai Matrica Múzeum a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Régészettudományi Intézetének Archeometriai és Régészetmódszertani Tanszékével közösen végzett régészeti topográfiai célú légi felvételezési, geofizikai műszeres mérési és hitelesítő célú tervásatásokat az érd-százhalombattai kora vaskori halomsírmezőn a 2013–2014-es évek folyamán.[86] Az 50 ha kiterjedésű régészeti lelőhelynek jóformán a teljes területe folyamatos művelés alatt áll napjainkban: nagyobb részén szántóföldi mezőgazdasági művelés folyik, kisebb területeket foglalnak el a gyümölcsösök és a zártkertek. A művelés erősen roncsolja a kora vaskori halmok felső rétegeit, ezáltal azok egyre laposodnak, az egykori temetkezések a felszínre kerülnek és megsemmisülnek. 2001 óta készít rendszeresen légi felvételeket a területről Czajlik Zoltán (ELTE), amelyek felhasználásával Holl Balázs (Forster Központ) térinformatikai rendszert hozott létre, összevetve a felvételeket a kataszteri térképekkel, az 1847-es évi felméréssel, és az 1930-as évek óta készült légifelvételekkel. 2013–2014 folyamán több időpontban a halomsírmező érdi zónájában, összesen 8 ha-os területen történt roncsolásmentes, magnetométeres geofizikai felmérés. A geofizikai mérések eredményeit illesztettük a térképekhez és légi felvételekhez. Az utóbbiakon bizonyos esetekben „sejlett" struktúrák a geofizikai mérések révén jól kirajzolódtak, s így számos kisebb körárok nyomát dokumentáltuk a korábban ismert halomsírok közötti térségekben. Ilyen frissen megismert körárkok szondázó ásatására került sor 2013–2014 folyamán, 2-3 hetes ásatási kampányokkal.

2013. október 14. és 26. között szondázó tervásatást végeztünk az ismert érd-százhalombattai koravaskori halomsírmezőn, az érdi 062/89. hrsz.-ú ingatlanon. Az ásatás helyszíne a Százhalombatta és Érd külterületén futó, a két települést összekötő földút (Battai út) Ny-i oldalán volt. A terület beépítetlen külterület, folyamatosan művelt szántóföldekkel. A művelés szemmel láthatóan „laposítja" a ma még észlelhető halomsíro-

85 Vicze et al 2014

86 A 3234/00247. sz. NKA támogatás hatékonyan segítette az európai hírű kora vaskori halomsírmező egészének és egyes részeinek közelebbi megismerését.

kat. Az ásatás célja a Czajlik Zoltán által légi fényképezéssel 2001–2012 között, majd Puszta Sándor által 2013-ban magnetométeres vizsgálatokkal regisztrált jelenségek, többek között egy körárok régészeti kutatása volt. További cél volt annak vizsgálata is, hogy az 1847-es felmérésről és légifotókról is ismert 64. sz. halomsír régészeti maradványai hogyan vethetőek össze a magnetométeres vizsgálati képpel.

A feltárás során két szelvényben, összesen 72 m^2-es felületen tártuk fel a jelentkező régészeti emlékeket. Az 1. sz. szelvényben feltárásra került a 64. halomsír K-i oldalán a körárok 2 m hosszúságú szakasza. Az árok betöltése fölött megfigyelhettük a halom „lecsúszott" felhordási rétegeit. Ettől K-re feltártunk egy kb. 1,5 m átmérőjű, alig megfigyelhető folttal jelentkező kerek gödröt, betöltésében kevés kora vaskori kerámiával és a löszös talajtól erősen károsodott állatcsonttal. A gödör ÉK-i oldalán, a felszíntől mért 65 cm mélységben, sírfolt nélkül jelentkezett egy hamvasztásos temetkezés. A minden bizonnyal szétszántott temetkezés egy nagyjából 2×1 m-es nagyságú területen volt megfigyelhető, hamvasztott emberi csontokkal, sok darabra széttört szögletes peremű edénnyel, néhány kis bronztárggyal. A temetkezés a korai vaskor idejére tehető.

A 2. sz., 2 m széles szelvényünket az említett földúthoz egészen közel mélyítettük. Ebben a szelvényben mindössze 30–35 cm vastag humuszréteg volt megfigyelhető, alatta pedig a sárga löszös altalaj. A humuszréteg kézi eltávolítása után szürkés betöltési folttal rajzolódott ki két helyen a magnetométeres méréssel észlelt körárok Ny-i és K-i oldalának 1-1 szakasza. Ez a körárok mindeddig egyetlen korábbi felmérésből sem volt ismert, az 1. körárok elnevezést kapta. A 70 cm széles, 130 cm mély K-i árokszakaszból kevés középső bronzkori, valamint nagyobb számú kora vaskori kerámia került elő. Ugyanitt az árok betöltődésének több fázisát is megfigyelhettük. A Ny-i oldalon feltárt, hasonló méretű árokszakasz betöltése is kora vaskori kerámiát tartalmazott.

2014. szeptember 1–19. között a 2013. évi ásatás közelében tűztük ki újabb szelvényeinket. A 2014. évi munkákat gyakori és erős esőzések nehezítették. A földúthoz közeli, 3. sz. szelvényben az 1. sz. körárok közepének és É-i árokszakaszainak vizsgálata, feltárása volt a célunk. A gépi humuszolás után kézi nyeséssel tisztítottuk a felületet. Nagyjából 40 cm mélységtől volt kivehető az 1. körárok betöltése, amelyet egy 2,5, valamint egy 4 m-es szakaszon is kibontottunk. Több kisebb, kora vaskori kerámia-koncentráció esett a szelvény É-i részébe. Az 1. körárok betöltése tetején, közvetlenül a szántott humusz alatti szinten helyben összetört több nagy, kora vaskori edény darabjai is előkerültek. Az edénytöredékek között egy kalcinált embercsontdarabka került elő. Talaj mikromorfológiai mintákat vett Kovács Gabriella több régészeti jelenség betöltéséből.

A 2013. évi 1. sz. szelvénytől ÉNy-ra jelöltük ki a 2014. évi 4. sz. szelvényt. Célunk a 64. sz. halomsír közepének feltárása, az esetleges központi temetkezés megtalálása volt. A központi részen a sárga löszös altalajhoz képest barnás elszíneződésben nagyon kevés, jellegtelen, összefüggést nem mutató kora vaskori kerámia került elő. Feltártuk a 64. halomsírt kerítő körárok 2 m-es hosszúságú, ÉNy-i árokszakaszát. Kis mennyiségű kora vaskori kerámiát találtunk itt. Az ásatás során kísérleti geofizikai mérések történtek a szelvény területén, a humuszolás után, kb. 50 cm mélységben. Talaj-mikromorfológiai mintákat vett Kovács Gabriella több régészeti jelenség betöltéséből, körárkok metszetfalából.

A 2013. és 2014. évi feltárások során 4 szelvényben mintegy 175 m^2 nagyságú területet kutattunk meg. A korábban nem ismert, 1. sz. körárok kora vaskori jelenségnek bizonyult. Temetkezési helyként való használata nem volt egyértelműen igazolható. A 64. sz. halomsír kerítő árkainak egyes szakaszát átvágva, feltárva, adatokat nyerhettünk a valamikori feltöltési rétegekre vonatkozóan is. A 64. sz. halomsír középső területein nem sikerült temetkezési maradványokat azonosítani. Ugyanakkor a 64. halomsírtól K-re sírfolt nélküli, fémleletekkel és több edénnyel ellátott, bolygatott kora vaskori temetkezést találtunk.

Talaj-mikromorfológiai mintákat vett Kovács Gabriella (Matrica Múzeum) mindkét 2014. évi szelvényben, a körárkok metszetfalából. Földmintákat vettünk a 2013. és 2014. évi ásatások során is, egyes objektumokból, valamint a körárkok betöltésének alsó szintjéből is, több helyről.

A rövid kutatási program legnagyobb jelentőségű eredményének a korábban nem ismert, nem regisztrált nagyszámú körárok megtalálása tekinthető. A körárkok topográfiai helyzetük, illetve a más hasonló korú lelőhelyekről származó analógiák alapján az egykori halmokat keríthették. A geofizikai mérésekkel a még megfigyelhető halmok belső szerkezetére is nyerhettünk új információkat, így egyes halmok közepén a sírkamra maradványai is azonosíthatók voltak. A rendszeres terepjárások alapján az újonnan azonosított jelenségek nagy valószínűséggel kora vaskoriak, amit két esetben ásatással is sikerült igazolnunk. A feltárások során a körárkok középponti zónájában temetkezésre utaló maradványokat nem tudtunk dokumentálni, ami feltehetően a terület nagyfokú eróziójával magyarázható. Ugyanakkor az árkok mellett, illetve az árok részben feltöltődött szakaszán több esetben is azonosítottuk hamvasztásos temetkezések maradványait. Ez a rítus nem ismeretlen a keleti Hallstatt-kultúra területén, ugyanakkor az érd-százhalombattai halomsírmező közel 170 éves múltra visszatekintő régészeti kutatása során tudomásunk szerint először került dokumentálásra.

A folyamatban lévő komplex topográfiai kutatásról rövid előadást tartottunk 2013 májusában a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat ülésén. 2015 februárjában Czajlik Zoltán angol nyelvű előadásban ismertette az elért topográfiai eredményeket a Budapesten megrendezett New Digital Technologies and Hungarian Innovations in Heritage Management – Archaeology, Historical Landscape and Built Heritage konferencián.

Németh Gabriella

307. Szeged, Alsóváros, Kundomb I. (Szeged 184. lelőhely) (KÖH 55338)

(Csongrád-megye) **I**

Egy ipari épület létesítéséhez kapcsolódóan készített előzetes régészeti dokumentáció munkálatai során 2014. november 3-án és november 5-én próbafeltárást végeztünk a beruházás területén található lelőhelyen. A szelvényekben megnyitott felület nagysága 150 m^2 volt, melyből 3,6 m^2-nyi bizonyult régészetileg érintettnek.

A lelőhelyen korábban a szegedi vasútállomás építése alkalmával Móra Ferenc és Cs. Sebestyén Károly végzett leletmentést 1926-ban. Az általuk készített dokumentációk alapján megrajzolt lelőhely Szeged D-i részén, a Hattyas nevű településrésztől ÉK-re, nagyjából a Tompai kapu, Ballagi-tó sor és a Sínpár sor nevű utcák és a Ballagi–tó-dűlő által határolt terüle-

ten fekszik. A megközelítőleg Ny–K-i irányú, nagy kiterjedésű lelőhely területének legnagyobb részén jelenleg vasúti sínek találhatóak.

A próbafeltárás során a lelőhely kiterjedésének pontosítása és intenzitásának vizsgálata céljából összesen 30 szondaárkot nyitottunk meg, melyek helyét és méretét a beruházás műszaki paramétereire tekintettel, az épülő üzemcsarnok pontalapozásainak helyén ástuk meg.

A kutatószelvények jelentős részében, a közelben található víztározó létesítésekor kitermelt sárga agyagos és modern kori hulladékkal, valamint törmelékkel feltöltött rétegeket lehetett megfigyelni. A feltöltés vastagsága elérte a 140–145 cm-t. Ezek alatt volt észlelhető egy vékony, szürke szubhumuszréteg, majd pedig a sárga agyagos altalaj. A legmélyebb, 160–165 cm mély szondákban feltört a talajvíz.

Mindösszesen a 30. szondaárokban került elő beásás részlete. Betöltése és rétegtani helyzete alapján feltételezhető, hogy régészeti korú jelenség volt. A feltárás során régészeti leletanyag nem került elő.

A feltárás munkatársai: Sóskuti Kornél szakmai munkatárs, Pál Róbert, Szabados György régésztechnikusok, Zsiga Zsolt geodéta.

Benedek-Bene Zsuzsanna

308. Szeged, Csurgó-tanya (KÖH 87367)

(Csongrád megye) **Sza, Á**

A Szegedi kistérség és Kiskőrös kistérség Optikai körzethálózat építése I. ütem megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan 2014. augusztus 14-én és 26-án végeztünk terepbejárást a szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársaival együttműködve. A tervezett beruházás terepbejárással vizsgált szakaszai Szeged, Sándorfalva és Dóc területén kerülnek megvalósításra.

Az újonnan azonosított lelőhelyen szarmata és Árpád-kori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Benedek-Bene Zsuzsanna, Hrabák Zita (MNM NÖK); Kujáni Yvett, Miklós Eszter (MFM).

Harkai István

309. Szeged, Nyugati elkerülőút (KÖH 38112)

(Csongrád megye) **Ő, Sza**

A Szeged–Algyő ivóvízminőség-javítás projekt keretében előzetes régészeti dokumentáció készítése céljából a Móra Ferenc Múzeum 2014. május 6-án egy napos terepbejárást végzett az arra alkalmas 1,5 km hosszúságú szeged–kiskundorozsmai és az 1 km hosszúságú szeged–szőregi nyomvonalszakaszokon, 50 m-es puffersáv megfigyelésével. A kiskundorozsmai szakasznak a fele, a szőreginek az egynyolcada bizonyult bejárásra alkalmasnak. A friss szántás, napraforgó- és kukoricavetés járható volt, azonban a zártkertes övezet, a rózsaültetvények, a gyeppel és cserjével borított töltésszakaszok és gabonatáblák nem tették lehetővé a megfigyelést.

A terepbejárás során egyetlen régészeti érintettséget észleltünk, a már korábban is ismert Szeged 18. lelőhelyet, mely az 55. számú út (Bajai út) É-i és D-i oldalán, a Maty-ér K-i partján található. A felszíni leletanyag alapján a lelőhely kiterjedésének ÉNy-i és É-i irányban való bővülését tapasztaltuk, azonban ez a jövőbeni beruházás nyomvonalát nem érinti. A lelőhelyen a már ismert régészeti kultúrák mellett két újabb korszakot sikerült kimutatni, az őskort és a római kort (szarmata népességet). A területen előforduló leletek intenzitása ritka–közepes.

Munkatárs: Németh Dániel régésztechnikus.

Bede Ádám

310. Szeghalom, Kovács-halom (MRT 6. k. 11 / 50. lh., KÖH 6329)

(Békés megye) **U**

A magyar–amerikai Körös Regionális Régészeti Program szeghalom-kovácshalmi (Szeghalom 50. lelőhely) kutatásai az idei évben június 12. és június 28. között zajlottak.[87]

Az idény során folytatódtak a geofizikai felmérések a lelőhely ÉNy-i, Ny-i és DNy-i területein a középső neolitikum késői periódusában és a késő neolitikum első felében lakott település határainak megállapítása érdekében. A magnetométeres vizsgálatok 2014-ben összesen 11,8 ha-ra terjedtek ki, ezzel a jelenlegi ismereteink szerint mintegy 90 ha-ra kiterjedt település területén 51 ha felmérését végeztük el az elmúlt 5 év folyamán. Mivel a Sebes-Körös jelenlegi, ásott medrétől D-re fekvő területen – az ingatlan tulajdonosa hozzájárulásának hiányában – nem volt módunk kutatásra, a lelőhely kiterjedését D-i irányban nem tudtuk megnyugtatóan tisztázni.

Ásatásra 2014-ben nem került sor a lelőhelyen.

Ezzel befejeződtek a Körös Regionális Régészeti Program II. fázisának kutatásai Szeghalom-Kovácshalmon.

A projektet a National Science Foundation (NSF Senior Grant, NSF-IRES) támogatta.

Szakmai munkatársak: Richard W. Yerkes (Ohio State University), Apostolos Sarris, Nikos Papadopoulos (Institute for Mediterranean Studies), Danielle Riebe (UIC), Bácsmegi Gábor (Munkácsy Mihály Múzeum).

Gyucha Attila – William A. Parkinson

311. Szekszárd, Bezerédj u. 12. (Bezerédj u. 14.) (KÖH 23387)

(Tolna megye) **Ő, Á**

Szekszárd, Bezerédj u. 14. sz. alatt, a Vízügyi Igazgatóság udvarának közepén beszakadt a térkövezés és az üregbe egy terepjáró autójuk is belezuhant. A kiemelés előkészítése közben észrevették, hogy emberi csontok vannak a leomlott részben, ezért Rohi Gábor értesítette a múzeumot. A helyszíni szemlénk során (2014. október 9.) az udvar D-i oldalán lévő metszetben egy gyermek csontvázának a maradványai voltak, a találók elmondása szerint eredetileg fejjel K-re, lábbal Ny-nak feküdt. A beszakadás megnyesett K-i végében legalább két felnőtt személyhez tartozó csontok és őskori edénytöredékek kerültek elő. A sírok kibontására a gépjármű kiemeléséhez kapcsolódó földmunkák során, október 31-én került sor. Összesen négy, bolygatatlan részleteket is tartalmazó sírt tudtunk kibontani. Az egyikben előkerült kásagyöngyök, S-végű karika alapján a teljesen szétdúlt temető az Árpád-kor elejére, feltehetően a közeli Béla tér területén 1061-ben alapított apátságot megelőző időszakra keltezhető.

Szabó Géza

87 A korábbi évek kutatásairól a jelentéseket lásd: RKM 2010, 356–357., RKM 2011, 161–162., RKM 2012, 94., RKM 2013, 114–115.

312. Szeleste, Sós-dűlő II. (Szeleste, Sós-dűlő II., IV.) (KÖH 67203)

(Vas megye) **Ő, B, Ró, Á, Kk, Kú, Ú?**

2012 márciusában az M86 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalán végeztünk terepbejárást. Ennek során megvizsgáltuk a Szeleste, Sós dűlő II. és Sós dűlő IV. neveken nyilvántartott lelőhelyek érintettségét is.

A lelőhelyek Szelestétől K-re, egy jelentősebb kiemelkedés nélküli, sík területen helyezkednek el, a Kőris-patak É-i oldalán. Mivel a két lelőhely között nem tapasztaltunk leletmentes részt, ezért kezdeményeztük az összevonásukat.

A terepbejárás során talált kerámiaanyag zömét a jellegtelen őskori anyag képviselte, amely a lelőhely egész területén előfordult. Az átlagosnál alacsonyabb intenzitású lelőhely É-i felében egy 13–14. századi világosvörös palack peremtöredékét és egy Árpád-kori fazék oldaltöredékét találtunk. A lelőhely D-i feléből néhány 16–18. századi kerámiatöredék és egy vassalakdarab is előkerült.

A már összevont lelőhely területén 2012. november 20. és december 7. között próbafeltárást végeztünk 1184 m^2-en. Az előzetes régészeti dokumentáció és a korábbi terepbejárások alapján neolit, rézkori, bronzkori, római és középkori telepjelenségekre számítottunk.

A próbafeltárás során 42 objektumot különítettük el. A 12 korhatározásra alkalmas leletanyagot tartalmazó objektum kivétel nélkül a lelőhely DNy-i harmadában helyezkedett el, és mindegyikük a késő bronzkori urnamezős kultúra hagyatéka volt. Két párhuzamos, ÉK–DNy-i irányú árok, egy téglalap alakú gödör, néhány felismerhető rendszert nem alkotó cölöplyuk és egy sekély, nagyobb méretű gödörcsoport tartozott ide. Az előkerült kerámiaanyagot a behúzott peremű tálak, és nagyobb edények síkozott peremtöredékei jellemezték. A kerámia mellett, a 32. objektumban kevés bronzsalakot is találtunk.

A római időszakot egyetlen szórványként előkerült fültöredék jelentette.

A lelőhely ÉK-i kétharmadában a jelenségek alacsony intenzitást mutattak. Leletanyag innen már nem került elő. Az itt talált jelenségek egy része valószínűleg újkori.

2014 tavaszán végeztük el a megelőző feltárást a lelőhelyen, 1437 m^2-en. Feltárásra kizárólag a közművezetékek, valamint a vízelvezető árkok területe lett kijelölve, míg a fennmaradó területen a lelőhely védelmét elfedéssel kívánták biztosítani.

A megelőző feltárás során összesen 17 régészeti korú telepjelenséget különítettünk el és tártunk fel. A feltárt, kerámiaanyaggal rendelkező objektumok változatlanul a lelőhely DNy-i részéből kerültek elő. Az előkerült kis mennyiségű leletanyag alapján a jelenségek változatlanul a késő bronzkorra keltezhetőek.

A próbafeltáráson résztvevő munkatársak Kántor Orsolya (régészhallgató), Körmendy Tibor (geodéta)

Hornok Péter – Mladoniczki Réka

313. Szendrőlád határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, U, I**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) elnevezésű projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.

Dél (KÖH 88247): A lelőhely Szendrőlád falutól D-re a Besenyei-pataktól É-ra, a Szendrőládról haladó földúttól K-re, egy névtelen magaslat lábánál található. Itt egy 100×50 m-es területen szórványos neolit kori kerámiát gyűjtöttünk.

Dóka (KÖH 88253): A lelőhely Szendrőlád falutól DK-re a Besenyei-pataktól É-ra, a Szendrőládot és Ládbesenyőt összekötő földúttól közvetlenül D-re található. 50 x 50 m-es területéről szórványos neolit kori kerámiát gyűjtöttünk.

Kelet 1. (KÖH 88257): A lelőhely Szendrőlád falutól K-re a Besenyei-pataktól É-ra, a Szendrőládot és Ládbesenyőt összekötő földúttól közvetlenül É-ra található. 50 x 50 m-es területéről szórványos őskori kerámiát gyűjtöttünk.

Kelet 2. (KÖH 88261): A lelőhely Szendrőlád falutól K-re a Besenyei-pataktól É-ra, a Szendrőládot és Ládbesenyőt összekötő földúttól közvetlenül D-re található. 50 x 50 m-es területéről szórványos, meghatározhatatlan korú leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

Fekete László

314. Szenna határa

(Somogy megye) **R**

Horváth Péter múzeumi informatikus jelentette, hogy kutyasétáltatás és túrázás közben Szennától D-re több helyen is talált régészeti leleteket 2014 januárjában. 2014. január 16-án kimentünk a helyszínre, és két, korábban már azonosított lelőhelyen[88] is tudtunk leleteket gyűjteni.

Imrőláz (KÖH: 46751): Viszonylag jó megfigyelési körülmények között, nem túl intenzív lelőhelyen tudtunk gyűjteni több leletet. A kerámiákat a rézkorra lehet keltezni, azon belül is a lengyeli kultúra időszakába, illetve találtunk még néhány pattintott követ is.

Kincses (KÖH: 46739): Jó megfigyelési körülmények között több kerámiatöredéket gyűjtöttünk, amik mind a rézkorba, de azon belül legalább három különböző kultúrába sorolhatóak (lengyeli-, Balaton-Lasinja-, badeni kultúra). A kerámiatöredékek közül kiemelendő egy nagyobb fültöredék, egy bütyök, egy vonalakkal díszített és festett, valamint egy festett oldaltöredék. Ezeken kívül találtunk egy kőbalta töredéket és több pattintott követ, valamint egy magkövet is. Az őskori leleteken kívül találtunk még két középkori kerámiatöredéket, valamint egy talán kora újkori pipatöredéket. Utóbbi leletekről nem tudjuk eldönteni biztosan, hogy ehhez a lelőhelyhez tartoznak-e, mivel a korábbi terepbejárásokon nem kerültek elő középkori leletek, ezért ezt nem írtuk be a lelőhely-bejelentőre.

Munkatárs: Horváth Péter.

Varga Máté

88 RKM 2013, 118.

315. Szentes, Nagynyomás (KÖH 18290)

(Csongrád megye) **Ő, U**

Szentestől DK-re, a 45-ös sz. főút mentén, az Ipartelepi út 32–36. sz. alatt fekvő Agrotech-Komfort Kft. telephelyének tervezett fejlesztéséhez kapcsolódóan 2014. augusztus 28. és szeptember 8. között, Szentes 106. lelőhelyen próba- és megelőző feltárást végeztünk. A lelőhely egy ÉNy–DK-i irányú laposabb dombháton helyezkedik el, amelynek D-i részét érintette a beruházás. A korábbi terepbejárás során, a lelőhelyen kora újkori telepnyom, illetve szórványosan őskori kerámiák kerültek elő.

A próbafeltárás keretében összesen 7 szondát nyitottunk, egyenletes eloszlásban a tervezett üzemcsarnok és az annak megközelítését biztosító utak területén. A felső, humuszban gazdag, mezőgazdasági műveléssel érintett talajréteg eltávolítását követően 40 cm mélységben jelentkezett a homogén, barna színű, kissé agyagos altalaj.

A megkutatott 364,14 m^2-ből 299,74 m^2 volt fedett, amelyen összesen 5 régészeti korú jelenséget tártunk fel. A megkutatott terület Ny-i részén egy É–D-i irányban futó, széles, két, a D-i szondában három tagból álló árok húzódott. Betöltéséből kevés, jellegtelen őskori oldaltöredék és erősen töredékes állatcsont került elő.

A 3. sz. szonda K-i végében ugyanakkor egy nagyobb területen elszóródó, folt nélküli paticsos részt figyeltünk meg a humuszolás alatt. A bontás során egyértelművé vált, hogy egy összefüggő omladékréteget sikerült megfognunk. A NÖK-el és az Örökségvédelmi Irodával, valamint a beruházóval történő egyeztetést követően – már a megelőző feltárás keretében – a jelenségre mindkét irányban rábontottunk. A finombontást követően egy 12×4,5–5 m alapterületű, téglalap alaprajzú omladékréteget (valószínűleg épület falának omladéka) dokumentáltunk, amelynek DK-i felén több edényt és kerámiatöredéket találtunk. Mind az ép edényekre, mind pedig a töredékes darabokra jellemző, hogy többségük díszítetlen, jellegtelen oldaltöredék. Formai jegyek, valamint a kevés díszített töredék alapján az omladékréteget a középső neolitikum (szakálháti csoport) időszakába keltezhetjük. A nagy mennyiségű patics és tapasztás felszedését követően sem rajzolódott folt az omladékréteg területén.

A feltárás munkatársai: Olgyay János, Gábor László, Donka Gergely.

Varga Sándor

316. Szentes határa

(Csongrád megye) **U, LT, Sza**

A Nagytőke község ivóvízminőség-javító beruházás megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást a szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársaival együttműködve 2014. szeptember 24-én. A tervezett beruházás terepbejárással vizsgált szakaszai Szentes és Nagytőke területén kerülnek megvalósításra. A beruházási területen, illetve annak pufferzónájában a vizsgálat időpontjában nagyobb részben kutathatatlan területeket (kukorica, napraforgó, legelő, rét, bekerített terület) találtunk.

Szentes határában az alábbi megfigyeléseket tettük.

Árpád Tsz kertészete (KÖH 87431): A mostani terepbejárás során vált ismertté. Szarmata leleteket találtunk.

Balogh-tanya (KÖH 87433): A mostani terepbejárás során vált ismertté. Szarmata leleteket találtunk.

Felsőrét (KÖH 18547): A lelőhely kiterjedése megnőtt. Újkőkori (Körös-kultúra) leleteket találtunk.

Kistőke, Homok-dűlő (KÖH 18568): A lelőhely kiterjedése megnőtt, összeér a Nagytőke, Szikháti-dűlő, Kajtor tanya (KÖH 57889) lelőhellyel. Ezért javasoltuk egy lelőhellyé történő összevonásukat.[89]

Munkatársak: Bottyán Katinka, Hrabák Zita, Kovács Sándor (MNM NÖK); Bóka Péter, Kujáni Yvett, Paluch Tibor (MFM).

Harkai István

317. Szentistván, Daru-halom (KÖH 80973)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **R, B?, Kö**

A lelőhely területén a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 6. alprojekt keretében végeztünk kutatásokat 2014 októberében és novemberében.

A Szentistván és Mezőkeresztes határában levő lelőhelyet Seres Nándor természetvédelmi őr bejelentéséből ismerjük. Alakja alapján tipikus rézkor végi, esetleg korai bronzkori kurgánsír. A kurgán két település határán fekszik, a településhatárt egy beleásott árok nyomvonala mutatja. D-i felén SZI és MK vésetű határjelölő kő is található. A feltárás során a már beásott árok vonalát tisztítottuk meg és mélyítettük az altalajig (10 m^2). A kurgántest felhordása egyrétegű, megújításnak nem találtuk nyomát. A feltárás Ny-i végében egy nyújtott helyzetű csontváz ¼ részét tártuk fel. Kezének helyzete alapján középkori betemetkezés lehetett. A kurgántest felhordásában rézkori kerámiaanyagot találtunk. A központi temetkezést nem sikerült megtalálni. Az altalajba mélyedő objektumot nem találtunk.

Munkatársak: Honti Szabolcs és a Miskolci Egyetem hallgatói.

Pusztainé Fischl Klára

318. Szentpéterszeg, Mályvás-dűlő 3. (KÖH 82223)

(Hajdú-Bihar megye) **Ő, I**

A tervezett M4-es autópálya Berettyóújfalu és Nagykereki közötti szakaszán végeztünk próbafeltárásokat az MNM NÖK megbízásából 2014 júliusa és októbere között. A 2014. augusztus 18–19. között végzett próbafeltárás során a korábban elvégzett geofizikai kutatás eredményeit terveztük megvizsgálni. A próbafeltárás során 2 szondát nyitottunk 103,57 m²-es összterülettel. Az első árokban egy sekély, kör alakú, ismeretlen funkciójú gödör részletét találtuk. A második árokban egy sekély, ismeretlen funkciójú gödör és egy azt metsző, erősen paticsos betöltésű, ismeretlen funkciójú őskori árok részlete került elő.

Magyar Csaba

319. Szécsénke, Berecz-oldal (KÖH 89287)

(Nógrád megye) **Pa**

A lelőhelyet Péntek Attila és Markó András találta, 2014-ig több alkalommal végeztünk gyűjtést a területen.

89 Az összevonás megtörtént, a Közhiteles Nyilvántartásban Nagytőke, Kistőke Szikháti-dűlő, Kajtor-tanya néven 57889 azonosító szám alatt szerepel.

Csak az elmúlt években sikerült a Szécsénke, Kis-Ferenc-hegyhez (KÖH 89285) (lásd a következő jelentést) tartozó feltételezett település-komplexum további lelőhelyeit, leletkoncentrációit lokalizálni, amikor a korábban elhanyagolt vagy egyáltalán nem művelt Szécsénke-Berec-oldalon mélyszántást, részben ugarfeltörést végeztek. Ennek folytán a felső, mintegy 25–30 cm vastagságú lösztakaró alatt húzódó vörösesbarna színű paleotalajból a Kis-Ferenc-hegy Szeletien jellegű anyagához tipológiailag igen hasonló leletek kerültek napvilágra.

Munkatársak: Péntek Attila, Markó András, Béres Sándor, Mester Zsolt.

Zandler Krisztián

320. Szécsénke, Kis-Ferenc-hegy (KÖH 89285)

(Nógrád megye) **Pa**

A lelőhelyet Péntek Attila és Markó András találta, 2014-ig több alkalommal végeztünk gyűjtést a területen.

A Nyugat-Cserhát területén, Szécsénke településtől D-re, a 374,9 m tszf. magasságú Halyagos-hegytől ÉNy–DK-i irányban, a Szécsénkei-patak és a Halyagosi-ér által alkotott völgyek között húzódó aszimmetrikus dombháton található a 286,4 m magas Kis-Ferenc-hegy. Az ott található lelőhely a hegytől DK-re húzódó platón helyezkedik el. A dombhát viszonylag meredeken lejt D-re, a Halyagosi-ér alkotta völgy felé, enyhén lankás az É-ra eső Szécsénkei-patak völgye felé. Mindkét völgytől mért relatív magassága mintegy 70 m. A lelőhelyen meglehetősen „letisztult" nyersanyag-felhasználás folyt, nagy arányban használták fel a cserháti limnoszilicitet és a helyi, közvetlenül a lelőhely területén található kavicságyból származó kovakavicsot. A távolsági nyersanyagok közül igen magas a kvarcporfír aránya. A leletanyagban jelentéktelennek mondható a radiolarit, illetve a helyi eredetű kvarcit szerepe.

A régészeti anyagban a középső paleolitikumra jellemző eszközök, kaparók és bifaciális eszközök alkotják. A vakarók többsége is inkább archaikus jellegű, a fejlettebb felső paleolitikus eszközöket csak néhány, kivitelezésében azonban atipikus vakaró képviseli. Vésők a régészeti anyagban egyáltalán nem találhatók, a fúrókat egyetlen kvarcitból készült példány képviseli. Magas a levélhegyek aránya, kidolgozásuk általában viszonylag kezdetleges, nem éri el az ún. fejlett Szeletien kultúra levélhegyeire jellemző kifinomultságot. Az egyéb eszközök között is jelentős az archaikus darabok (hasítók, kvarcit völgyelt eszközök, hátas kés) száma. Az ipar tipikus szilánk-ipar, a laminaritás elhanyagolható. Valamennyi eszköznek megtalálható tipológiai, morfológiai párhuzama a szlovákiai, morvaországi és bajorországi Szeletien lelőhelyeken.

Munkatársak: Péntek Attila, Markó András, Béres Sándor, Mester Zsolt.

Zandler Krisztián

321. Székesfehérvár belterület

(Fejér megye) **Á**

Székesfehérvár – Kisfalud, Nagy Lajos király u. 4. sz. ingatlanon lakóépület építésének földmunkái közben 2014. augusztus 4-én régészeti megfigyelést folytatattak a Szent István Király Múzeum szakemberei. A megfigyelés az alábbi lelőhelyeket érintette: *Kisfalud (KÖH 80515)* és *Kisfalud-Újtelep (KÖH 29158)*. A sávalapozásban régészeti objektumok foltjai váltak láthatóvá, amelyek a beruházással érintett mélységig a régészeti megfigyelés keretében kerültek feltárásra. Az összesen nyolc objektum (árok- és gödörrészletek) a kerámiatöredékek alapján az Árpád-korra keltezhető.

Munkatárs: Major Tibor.

Szücsi Frigyes

322. Székesfehérvár, Hosszéri dűlő és Ezres puszta között (Székesfehérvár – Hosszéri-dűlő és Ezres-puszta találkozása) (KÖH 61978)

(Fejér megye) **B, Á**

2014. május 7. és július 18. között a Szent István Király Múzeum a NIF Zrt. megbízásából a 8-as. sz. főút Székesfehérvár nyugati elkerülő III. ütemének építéshez kapcsolódóan megelőző feltárást végzett a lelőhelyen. Összesen 33 194 m^2-nyi területet tártunk fel, és 917 régészeti jelenséget azonosítottunk a középső bronzkor és az Árpád-kor időszakából. A területen korábban, 2013. június 19. és július 19. között a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából próbafeltárást is végeztünk, mely során 3601 m^2-nyi területet tártunk fel és 179 régészeti jelenséget azonosítottunk az Árpád-kor és a középső bronzkor időszakából. A próbafeltárást Hable Tibor régész irányította.

A lelőhely a Székesfehérvár – Feketehegy városrész szélén található, egy, a Sárrét mocsaraiból kissé kiemelkedő területen. A lelőhelyet D felől egy kisméretű csatorna határolja, a csatorna másik partján a Székesfehérvár – feketehegyi Árpád-kori földvár található.

A lelőhelyen a mészbetétes kerámia kultúrájának 51 telepjelensége került elő. Épületet ebből a korszakból a feltárás során nem sikerült azonosítani. A település az előkerült objektumok alapján szórt, tanyaszerű szerkezetű volt. Több, leletekben gazdag méhkas alakú, nagy méretű gödröt tártunk fel, a kerámia alapján a település a mészbetétes kerámia É-dunántúli csoportjának késői kisapostagi – korai mészbetétes, illetve idősebb fázisára keltezhető.

Az Árpád-kori település 18 házból és több, mint 400 telepobjektumból áll. A terület nem volt mezőgazdasági művelés alatt, így nagyszámú cölöplyukat és sekély, valószínűleg határoló célú árkot sikerült megfigyelni. A házak többsége 2,5–3 m hosszú és 1,5–2 m széles volt, legtöbb esetben a házak hossztengelyében helyezkedett el 1-1 cölöplyuk. Kőből rakott kemencét csak 3 esetben sikerült megfigyelni, a legtöbb építmény esetében csak egy elkerített tüzelőhely volt az épület gödrének sarkában, vagy nem volt megfigyelhető égésnyom a padlószinten. A feltáráson előkerült egy É–D-i tájolású, 11 m hosszú, 4,5 m széles földbe mélyített épület. A mélyítés oldalai mellett körben egy alapárok futott végig. Az épületre két kisebb gödröt ástak rá később. A betöltésében egy *infans* I. korú gyerektemetkezést is megfigyeltünk, ezt is az épület felhagyása után temették a betöltődő beásási gödörbe.

Az Árpád-kori telep leletanyaga a 10–12. századra keltezhető. Több házból is előkerültek bordás peremű fazekak töredékei és kónikus testű, ívelt aljú fémbográcsszerű cserépbográcsok. A díszítésük a legtöbb esetben csigavonal és hullámvonalköteg díszítés, csak néhány töredéken volt megfigyelhető fogaskerékminta. Sajnos keltező erejű fémlelet, pénz nem került elő a feltárásról.

Az ásatáson feltárt állatcsontanyagot Daróczi-Szabó Márta és Daróczi-Szabó László archeozoológusok dolgozták fel,

az elemzési eredményeket, valamint a lelőhely előzetes közlését az Alba Regia múzeumi folyóiratban tervezzük megjelentetni.

A régészeti feltárást Savanyú Bálint régész irányította. Munkatársak: Pozsgai Helga régész, Kovács Dömötör, Major Tibor, Gruming Dia és Varjaskéri Máté Balázs régésztechnikusok.

Savanyú Bálint – Pozsgai Helga

323. Székesfehérvár, Maroshegy (Székesfehérvár, Borszéki utca 72.) (KÖH 22182)

(Fejér megye) **I**

2014 májusában a Szent István Király Múzeum munkatársai próbafeltárást végeztek Székesfehérváron a Borszéki utca 72. sz. alatt. A kapcsolódó lakóház építkezése a Székesfehérvár–Borszéki utca-Szalontai utca köze lelőhely É-i részén folyt. A környéken a korábbi ásatások alkalmával több korszak (bronzkor, középkor, késő középkor) települési objektumait, valamint szórvány római leleteket és középkori erődítés nyomait figyelték meg.

A jelenlegi építkezés egy közel 78 m^2-es területen zajlott, melyen összesen három régészeti jelenséget sikerült azonosítani. Az ásatás során a feltárt gödrökből valamint azok környékéről nem került elő régészeti leletanyag, a feltárt jelenségek kora ismeretlen.

Munkatársak: Gruming Diána, Savanyú Bálint.

Szőllősy Csilla

324. Székesfehérvár, Városház tér 5. (KÖH 25356)

(Fejér megye) **Á, Kö, Kk, Tö, Kú, Ú**

2014. július 7–25 között a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészeti Tanszéke Türk Attila ásatásvezető régész vezetésével tudományos tervásatást végzett Székesfehérvár, Városház tér 5. sz. (hrsz. 135) ingatlanon a püspökség kertjében, amely korábbról, mint Székesfehérvár–Püspökkert lelőhely ismert.[90] A feltárás által érintett lelőhelyek: *Püspökkert (KÖH: 25356), Püspökség pincéje (KÖH: 25357), Lakatos utca 7. (KÖH: 28617), Belváros teljes területe (KÖH:53452)*[91].

A feltárás 100 m^2-es területen, négy szelvényben folyt a Püspökkert ÉNy-i, Lakatos utca 7. sz. ingatlannal közös kerítésszakaszánál (K–Ny-i irányú), ahol a középkori és kora újkori város- és várfalak maradványait feltételezte a korábbi kutatás. A szelvényekben 1,5–1,7 m mélységig barokk kori (18. század utolsó évtizede) átépítési és feltöltési munkák során létrejött feltöltési rétegek voltak, melyekből szórványosan kerültek elő középkori kerámialeletek. A 2014/1–3. szelvényben ez alatt jelentkező sárga homogén agyagréteg kizárólag késő középkori régészeti leleteket tartalmazott.

A 2014/1–2. szelvényben, a jelenlegi kerítésfal alatt három különböző időben, részben egymásra épült, K–Ny-i irányú falat lehetett elkülöníteni. Felülről az első (2014/1/1. f.) durva mészkövekből épült fehér habarccsal -30 cm-ig (járószinttől mérve), melyet valószínűleg a kora újkorban húztak rá az alatta lévőre. Egy nyílás tagolta, melynek kerete faragott mészkőtömbökből állt. Az alatta húzódó falszakasz (2014/1/2. f.) -30 cm-től (járószinttől mérve) indult, durva mészkőből, másodlagosan felhasznált, faragott kövekből emelték szürkésfehér, kőszemcsés habarccsal. Ez alatt -1,2–3 m mélységig megtaláltuk a 13. századi vár- és városfal részletét, mely egy nagyobb, kerekdedebb mészkőtömbökből és kisebb lapos kövekből, sárga, téglaőrleményes habarcsba rakott, vegyes falazatú kőfal. A felette lévő fal D-i falsíkjától 60 cm-es szélességben terjedt ki. Alsó, szélesebb szakasza -260 cm-en (járószinttől mérve) jelentkezett. A 2014/2. szelvényben erre merőlegesen befordulva, erősen bolygatott falszakaszként (2014/2/1. f., szélessége 115 cm) folytatódott a 2014/1/2. fal, mely a kutatóárok teljes hosszában végigfutott É–D-i irányban. A 13. századi várfal vágta ezt a falat, a falak visszabontása miatt azonban nem határozható meg az építkezés menete és a korábbi fal középkori visszabontásának mértéke. A széleit nagyobb és hosszúkásabb kőtömbökből építették, míg a falbelső ezeknél kisebb törtkövekből állt fehér habarcsba rakva. A K-i falsíkja nem ismert, mert a kutatóárokban a fal melletti szűk helyen biztonsági okokból nem lehetett mélyebbre ásni. Az elomlott K-i falszél azonban azt jelentheti, hogy itt még felmenő falszakasz volt, amelyik kiomlott a földfelszínre. Biztonsági okokból azonban ezt sem tudtuk megkeresni. A fal a legkorábbi vár- illetve városfal lehet, keltezését csak további ásatás és keltező erejű leletek tennék lehetővé. A megerősítése céljából egy újabb falat emeltek a Ny-i oldalához (2014/2/2. f.) törtkövekből, sárga habarcsba rakva. A szelvény D-i végében egy K–Ny-i irányú, mészkőből és téglából épült, újkori fal (2014/2/4. f.) húzódott, mely ráépült a 2014/2/1–2. falakra. A talajradaros felmérés eredménye alapján a 2014/1–2. szelvényben megfigyelt 13. századi várfal a jelenlegi kerítésfallal párhuzamosan fut a már a 18. századi felméréseken is feltüntetett püspökségi épület – ma gazdasági melléképület – K-i oldalfalától K-re 11 m-es távolságig, majd a Lakatos utca irányába bekanyarodva hagyja el a Püspökkertet.

A 2014/1–2. szelvényektől K-re kijelölt 2014/3. kutatóárok közepén, a K–Ny-i irányú, 13. századi városfaltól D-re, kb. 15 m-re egy 2,8×1,5 m-es, további falszakaszokkal összefüggést nem mutató falpillért figyeltünk meg a várfalhoz hasonló építéstechnikával. A pillér DK-i sarkához utólag építettek hozzá egy merőlegesen csatlakozó, téglából rakott, É–D-i irányú falat egy téglasor szélességben. Ez utóbbiak mélységükből és a téglák jellegéből következően újkoriak.

A 2014/3/D. szelvény középső részében, -150 cm-en (járószinttől mérve) lévő, Ny–K-i tájolású csontváz feküdt a bal oldalán. A rajta lévő kövek erősen megrongálták. A jobb csuklóján egy vasbilincset viselt. Sírgödörre, koporsóra utaló nyom nem volt. A környezetéből keltező lelet nem került elő, de a barokk feltöltés előtti földfelszín közelében feküdt, a 17. században kerülhetett ide, még mielőtt a prépostság újra birtokba vette volna a területet.

Munkatársak: Bojtár Erzsébet, Bukva Ákos, Langer Dániel, Léhner Zita. Fotogrammetria és 3D lézer szkennelés: Salisbury Régészeti Kft.

Türk Attila – Reich Szabina

325. Székkutas, Veres-Kutas és Szőke-Halmi dűlő (Székkutas 48. lelőhely) (KÖH 33703)

(Csongrád megye) **Sza, Á, I**

A Csongrád Megyei Kormányhivatal Szegedi Járási Hivatal Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatal előírása alapján,

90 Kralovánszky Alán: Az 1969. év régészeti kutatásai. Régészeti Füzetek I. No. 23. (1970) 99.; Uő.: Az 1979. év régészeti kutatásai. Régészeti Füzetek I. No. 33. (1980) 86.

91 A lelőhelyet érintő korábbi jelentést lásd: RKM 2013, 119.

továbbá a Székkutas Községi Önkormányzat, a Móra Ferenc Múzeum, valamint a Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ között 2013. július 1-jén megkötött háromoldalú szerződés értelmében a Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ 2013. július 2. és szeptember 20. között régészeti megfigyelést biztosított a Székkutas község belterületi csapadékvíz elvezetés I. ütemének földmunkával járó munkafázisaihoz kapcsolódóan. A belterületi csapadékvíz elvezető csatorna É-i, újonnan létesítendő szakaszát a község É-i határában, a Kakasszéki-csatornától D-re húzódó dűlőút mentén, a mágocsi úttól K-re, kb. 1 km hosszan jelölték ki. Ennek a mágocsi úthoz közeli (Ny-i), mintegy 260 m hosszú szakaszát nyílt árokként, attól K-re fedett csatornaként tervezték.

A nyílt árokszakasz kivitelezési munkálatai a teljes szakaszon egy lépcsőben, előzetes humuszolás nélkül, gépi erővel, profilkanál alkalmazásával zajlottak. Az árok kialakítása során 2013. szeptember 12-én, csütörtökön egy kemence sütőfelületét, valamint a hozzá tartozó előtérgödröt, szeptember 13-án, pénteken egy gödröt vágtak át. A két megfigyelt objektum közötti távolság 58 m volt. A nyílt árok humuszolása folyamatos régészeti megfigyelés mellett zajlott. A továbbiakban, illetve korábban régészeti jelenség, vagy leletanyag nem került elő.

Az árok kialakítása során alkalmazott technológia miatt a nyílt árokszakasz által érintett területen a régészeti objektumoknak már csak az árok oldalában látható metszetét sikerült dokumentálni, az objektumok jelentkezési szintjének megfigyelésére nem nyílt lehetőség.

A leletmentés elvégzésére a beruházó Székkutas Községi Önkormányzattal (Rostás Tibor, településüzemeltetési ügyintéző), a kivitelező Joma Kvent Építőipari Kft-vel (Jochim József, ügyvezető), valamint a Csongrád Megyei Kormányhivatal Szegedi Járási Hivatal Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatallal (Mészáros Partícia) történt egyeztetést követően szeptember 16–19. között került sor.

A mentő feltárás során egy római kori szarmata árok (2. objektum), egy Árpád-kori kemence és hozzá csatlakozó előtérgödör (1. objektum), valamint egy bizonytalan korú gödör / árok(?) részlete került elő. A 2. sz., É–D-i irányú római kori árokra ásták az 1. sz. Árpád-kori kemencét. A 3. objektumból leletanyag nem került elő, kora kérdéses.

Az objektumok teljes feltárására nem volt lehetőségünk, ezért a kivitelezés során megbolygatott területen belül, metszetre bontottuk a ferde síkkal átvágott jelenségeket. A kialakított árok aljába csak az 1. objektum egy része (előtérgödör), valamint a 2. objektum (árok) mélyedt. Az előkerült leletanyagot objektumonként, illetve jelenségenként külön csomagoltuk.

A régészeti objektumok, valamint az érintett árokszakasz geodéziai felmérésére szeptember 19-én került sor. Az árok eredeti állapotát szeptember 23-án állítottuk vissza.

A megfigyelt és részben feltárt jelenségek a területen egy római kori szarmata és egy Árpád-kori település jelenlétére engednek következtetni a Kakasszéki-ér D-i partján, amely lelőhely a község, már részben beépített É-i része alá húzódhat.

A mentő feltárás eredményei és a felszíni leletek alapján körvonalazott Székkutas 48. lelőhely D-i és DK-i irányban is tovább húzódik. A részben feltárt régészeti lelőhelyet a földmunkával járó építési tevékenységek jelentősen veszélyeztetik, ezért a továbbiakban az érintett területen ezek esetében megelőző régészeti feltárások elvégzésére van szükség.

Csányi Viktor – Tóth Katalin

326. Székkutas határa
(Csongrád megye) Sza, Á

A 47-es sz. főút 11,5 tonnás burkolat-megerősítése és párhuzamos kerékpárút építése a Székkutas-Hódmezővásárhely (173+780–195+880 km szelvények) közötti szakaszon (NIF projekt kód: K047.02) beruházáshoz kapcsolódóan próbafeltárásokat és megelőző feltárást végeztünk több lelőhelyen.

Földvár (202. lelőhely) (KÖH 80741): az ERD-hez készülő próbafeltárások keretében 2014. május 23. és 30. között próbafeltárást végeztünk a lelőhelyen (Ügyiratszám: Cs-06D/01/1525-2/2013) a Móra Ferenc Múzeum és a Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ között 2014. május 8-án aláírt szerződés alapján.

A lelőhelyen 2009-ben Rózsa Zoltán (Szántó Kovács János Területi Múzeum, Orosháza) végzett helyszíni szemlét, mely során őskori (bronzkori?), római kori szarmata és Árpád-kori leleteket gyűjtött a felszínen. A területen egy késő bronzkori földvárat feltételezett (a Corona és a Google Earth felvételei alapján). A 47-es sz. főút 11,5 t-s burkolat-megerősítése a 173+780–195+880 km szelvények között beruházás ERD-jéhez kapcsolódóan 2013. novemberében Harkai István (MNM NÖK) által irányított, Bede Ádám (MFM), Paluch Tibor (MFM), Tóth Katalin (TJM), Csányi Viktor (TJM), valamint Bedő Valér (MNM NÖK) részvételével zajló terepbejárás során a lelőhelyen nem került elő leletanyag. Ennek oka alapvetően az volt, hogy a lelőhely beruházást érintő szakaszának jelentős részét nem, vagy csak részben lehetett bejárni, erdő és szőlőültetvények borították, illetve több helyen beépítették.

A Móra Ferenc Múzeum, valamint a Tornyai János Múzeum között megkötött szerződés alapján a nyomvonal 181+950 és 183+340 km szelvénye közé eső lelőhelyszakaszon 1390 m^2 területű volt az előirányzott, próbafeltárás keretében feltárandó terület. A NIF Zrt. a próbafeltárás révén kutatható területet a lelőhelynek a nyilvántartásban szereplő kiterjedését ÉK-i és DNy-i irányban is 100–100 m-rel meghaladó hosszúságban tűzte ki.

A munkaterületet 2014. május 14-én vettük át a Móra Ferenc Múzeumtól, a próbafeltárást 2014. május 23. és 30. között végeztük el. A lelőhely lehatárolását a kutatható területen összesen 11 különálló, körülbelül 2 m széles, különböző hosszúságú kutatószelvénnyel végeztük el, melyek teljes területe a geodéziai felmérés alapján 1162,51 m^2. A szondák közül az 1., 2., 6., 7/ a., 8., 9. és 10. negatívnak bizonyult (összterületük 550,88 m^2). Összesen 6 objektumot tártunk fel, melyeknek 7 SNR számot osztottunk ki.

Az 1. (123, 81 m^2) és a 2. kutatószelvényt (112,72 m^2) a kutatható terület ÉK-i (Székkutashoz közelebb eső) végében tűztük ki, a nyilvántartott lelőhely ÉK-i szélénél, illetve azon kívül, hogy a lelőhely szélét megpróbáljuk lehatárolni. Mindkét szonda negatívnak bizonyult, 35–45 cm vastag humuszréteg alatt jelentkezett a sárgásbarna, agyagos altalaj, régészeti jelenség, illetve lelet nem került elő. Ez alapján a lelőhely kiterjedése ÉK felé valószínűleg kisebb a nyilvántartásban szereplőnél.

A 3. (117,5 m^2), 4. (114,56 m^2) és 5. (112,95 m^2) kutatószelvényeket a nyilvántartott lelőhely ÉK-i felében, az erdősáv és a Rostás P. tanya körüli beépített terület között humuszoltunk. Az ezekben feltárt objektumok (egy árok, egy kút és egy kemence: 1–3., 7. SNR) alapján ezen a területen egy római kori szarmata település található. Ezen a nyomvonalszakaszon a kb. 50–70 cm vastag, ÉK-ről DNy felé vékonyodó humuszréteg alatt barnás, szintén ÉK felől DNy felé erőteljesen vékonyodó (70–20 cm-es) szubhumusz réteg jelentkezett a sárgásbarna,

agyagos altalaj felett. A régészeti jelenségek és leletek is a szubhumuszban kerültek elő. A 4. kutatószelvényben a 2. sz. kút (2. SNR) szelvénybe eső részét a balesetveszély elkerülése miatt nem bontottuk ki teljes mélységig, csak 120 cm-ig. (A többi objektum szelvénybe eső részét teljesen kibontottuk, valamennyi szelvényfal alá nyúlt.) A leggazdagabb leletanyagot az 5. kutatószelvényben feltárt 3. sz. (3., 7. SNR), igen jó állapotban (átlagosan 40 cm-es felmenő fallal) megmaradt kemence tartalmazta. A vastagon átégett sütőfelülete alatti részt cserepekkel rakták ki.

A Rostás tanya körüli beépített terület, valamint a Sós-halom közötti szakaszon nyitottuk a 6. (182,37 m^2), 7/a (28,39 m^2) és 7/b (84,25 m^2) kutatószelvényeket. A 6. és a 7/b kutatószelvényben feltárt objektumok (árkok: 4 – 5. SNR) alapján ezen a nyomvonalszakaszon feltehetően egy Árpád-kori település található. A 6. kutatószelvényben feltárt 4. árokban (4. SNR) csak 2 állatcsont került elő, a 7/b kutatószelvényben feltárt 5. árokszakasz (5. SNR) nyesésekor 1 Árpád-kori cserepet találtunk. A nyomvonalnak ez a szakasza amiatt is külön figyelmet érdemel, mert a közvetlen közelében, a 47-es út másik (ÉNy-i) oldalán egy ismeretlen korú halom (Székkutas-Sós-halom) található.

A 8. (71,22 m^2), 9. (31,36 m^2) és 10. (183,38 m^2) kutatószelvényeket a nyilvántartott lelőhely DNy-i szélénél, illetve azon kívül húztuk, hogy megpróbáljuk behatárolni a DNy-i szélét is. Régészeti szempontból mindhárom kutatószelvény negatívnak bizonyult. Csak egyértelműen újkori beásások, amorf, fekete humuszos vagy erősen kevert betöltésű, legújabb kori üvegeket, téglákat, a szőlőkhöz tartozó betonoszlopokat tartalmazó foltok jelentkeztek a szelvényekben. Az egyik kisebb méretű gödörfolt részlete a 8. kutatószelvényben kapott jelenségszámot (6. SNR), ki is bontottuk, de ez is legújabb kori volt. Ezen a nyomvonalszakaszon a humusz vastagsága 70 és 110 cm között változott a sárga, agyagos altalaj felett. Mindezek alapján a lelőhely kiterjedése (legalábbis a nyomvonalat érintő szakaszon) DNy felé is kisebb a nyilvántartásban szereplőnél.

Mind a szarmata, mind az Árpád-kori település jelenlétéről tudomásunk volt a nyilvántartás adatai (Rózsa Zoltán 2009-es helyszíni szemléje) alapján. A próbafeltárás során a felszíni leletek alapján nyilvántartott késő bronzkori település objektumai, illetve arra utaló leletek nem kerültek elő.

A próbafeltárás eredményeit erőteljesen befolyásolja az a tény, hogy a nyomvonalnak a nyilvántartott lelőhely területére eső egyes (jelentős hosszúságú) szakaszain nem tudtunk szondákat húzni az erdővel fedettség, illetve a beépítettség miatt. Azt a nyomvonalszakaszt, ahol a feltételezett földvár sánca húzódik, erdő borította, így ott nem volt lehetőségünk kutatószelvény nyitására. Emiatt, továbbá a kutatott felületnek a lelőhely nagyságához viszonyított igen kis felülete miatt, egyelőre nem javasolható a nyilvántartott lelőhely határainak módosítása.

A szondaárkokban előkerült jelenségeket feltártuk, rajz és fotó dokumentációt készítettünk azokról. A munkálatok végén megtörtént a szelvények és jelenségek geodéziai felmérése. Utóbbira 2014. május 28-án került sor.

A munkálatok végeztével a megnyitott felületeket a NIF Zrt. kérésének megfelelően nem temettük vissza, de gondoskodtunk körbekarózásukról és szalagozásukról. A munkaterületet jegyzőkönyv alapján 2014. június 3-án visszaadtuk a Móra Ferenc Múzeumnak.

A leletek az elsődleges feldolgozás ideje alatt és véglegesen is a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központban kerülnek elhelyezésre. Megkezdődött a leletanyag tisztítása, a dokumentáció összeállítása. A geodéziai felmérést a Móra Ferenc Múzeum geodéziai csoportja végezte el.

A feltárás munkatársai voltak: Csányi Viktor régész, Göbölyös Mihály ásatási technikus, Komoly Vera és Gresó Richárd ásatási munkások.

A Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ 2014. november 5. és 11. között megelőző feltárást végzett Székkutas-Földvár lelőhelyen (Székkutas 202. lelőhely, nyilvántartási azonosító száma: 80741), a 182+240 – 183+050 km szelvények között. A munkát a Csongrád Megyei Kormányhivatal Szegedi Járási Hivatal Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatal CS-06D/01/1827-4/2014 ügyiratszámú irata alapján végeztük el.

A MNM NÖK által készített ERD (B-36433/2014) feltárási projekttervében foglaltak alapján a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. (NIF Zrt.) 2014. augusztus 6-án szerződést kötött a Móra Ferenc Múzeummal a megelőző feltárások elvégzésére, a Móra Ferenc Múzeum pedig a 2014. augusztus 13-án megkötött szerződésben bevonta a Tornyai János Múzeumot a Székkutas-Földvár, valamint a Székkutas Sós-halmi-dűlő lelőhelyen végzendő megelőző feltárások munkálataiba. Székkutas-Földvár lelőhelyen a megelőző feltárásra kijelölt terület nagysága 1013 m^2 volt.

A lelőhelyen a megelőző feltárás munkaterületét 2014. november 4-én vettük át régészeti munkavégzésre alkalmas állapotban a Móra Ferenc Múzeumtól. A feltáráshoz a gépi és a kézi földmunkát a NIF Zrt. megbízásából a kivitelezést végző Duna-Aszfalt Kft. biztosította (1 forgó-kotró rakodógép és 3 fő a nyesési munkához).

A megelőző feltárás két szelvényének a humuszolását november 5-én és 6-án végeztük el a lelőhely ÉK-i szélétől indulva, DNy felé haladva, körülbelül 3,6 m szélességben (a tervezett kerékpárút nyomvonalán). A földet a szelvény két oldalára raktuk, a kisajátítási területen belül. A humuszolás megkezdése előtt a próbafeltárás szondáiból kitermelt földet a markológépnek vissza kellett temetnie.

A megelőző feltárás szelvényei sajnos nem érintkeztek a próbafeltárás szelvényeivel (átlagosan 1 – 1,5 m volt a távolság közöttük), így nem volt lehetőségünk arra, hogy a próbafeltárás szelvényeiben részben kibontott objektumok másik részét a megelőző feltárás során kibontsuk. Mindössze egy, a próbafeltárás során részben feltárt ároknak került elő egy újabb szakasza – 5. objektum / 5. SNR –, de itt is maradt egy 1 – 1,5 m-es feltáratlan szakasz a próbaásatás szondája és a megelőző feltárás szelvénye között.

Sajnos a beruházás területét érintő optikai kábel kiváltása (áthelyezése) nem történt meg a megelőző feltárás megkezdése előtt. Az optikai kábel egy jelentős szakaszon a feltárandó területen belül húzódott (ráadásul a terület ÉK-i részén a szelvény közepén). Ez jelentős mértékben megnehezítette a munkát, hiszen ezen a szakaszon egy m-nél mélyebbre nem humuszolhattunk. Emiatt a szelvény első, körülbelül 40 m-es szakaszában még a barnás szubhumuszt sem értük el a humuszolással. Az optikai kábel árka 8+615 m környékéig haladt a szelvényben, ott kiívelődött a 47-es út irányába.

A lehumuszolt terület talajviszonyai meglehetősen változatosak voltak. Legfelül egy változó vastagságú (40 – 100 cm-es), ÉK-ről DNy felé valamelyest vékonyodó humuszréteg jelentkezett, az alatt pedig egy szintén változó vastagságú (30 – 50 cm-es), világosbarna szubhumusz. DNy felé haladva a humusz vastagsága fokozatosan, kis mértékben csökkent (60 – 80 cm). A foltok többsége bizonytalan körvonallal jelentkezett (átlagosan körül-

belül 1 m mélyen), betöltésük nem különült el határozottan a szubhumusztól. Apró paticspöttyök, agyagfoltok és leletek jelezték a foltokat, észlelésük és körvonalazásuk is meglehetősen nehéz volt. A próbafeltárás során 6 objektumszámot és 7 SNR számot osztottunk ki, így a megelőző feltáráson az objektum számok osztását 7-től, az SNR számok osztását 8-tól kezdtük.

A Sós-halomtól DK-re elhelyezkedő feltárásra kijelölt szelvény (9+122–9+180 m) K-i részét az optikai kábel ÉK–DNy-i irányban húzódva keresztezte. A humusz vastagsága 75 és 130 cm között változott, az altalaj sárgásbarna, illetve sárga homokos volt, fagyökerek szabdalták. Itt mindössze egy objektum került elő. Az ÉNy–DK-i irányban húzódó árok a próbafeltárás során feltárt 5. számú árok (5. SNR) egy újabb szakasza. A próbafeltárás során az árok foltjának nyesésekor egy apró Árpád-kori cserepet találtunk, bontása közben nem került elő belőle leletanyag. A megelőző feltárás során kibontott szakasza sem tartalmazott korhatározó leletanyagot, csak állatcsont került elő belőle.

Az előkerült objektumok bontását és dokumentálását november 7. és 11. között végeztük el. A két szelvényben összesen 991 m^2-t humuszoltunk, illetve tártunk fel. Ebből 548 m^2 volt régészetileg fedett, 443 m^2 volt negatív. Összesen 20 objektumot, illetve 20 objektumnak a szelvénybe eső részét tártuk fel, 21 SNR számot osztottunk ki. Ezek döntő többsége (az 5. sz. árok kivételével) az ÉK-i szelvényben került elő: 19 objektum, 20 jelenség. A feltárt objektumok egy szarmata kori (valószínűleg késő szarmata) településhez tartoznak. Más korszak emlékanyaga nem került elő, tehát késő bronzkori településre, illetve földvárra utaló nyomokat a megelőző feltárás során sem találtunk.

Az objektumok többsége élelemtároló gödör volt, ezen kívül feltártunk egy kutat (a talajvíz jelentkezési szintjéig, 110 cm mélységig), valamint 3 kemencét (és egy elpusztult kemence maradványait). Figyelemre méltó volt a 24. sz. kemence (26. SNR), melynél a 2–3 cm vastagon vörösre égett sütőfelület alatt sárga, ráhordott agyagréteg jelentkezett 8–10 cm vastagságban a barnás altalaj felett. A sütőfelület alatti agyagrétegbe – szokatlan módon – függőlegesen helyeztek cserepeket egymástól viszonylag távolabb, lazán.

A feltárt szelvények és objektumok felmérését és szintezését a szegedi múzeum geodétái végezték el. A megelőző feltárást november 11-én fejeztük be, a munkaterületet november 12-én visszaadtuk a Móra Ferenc Múzeumnak. A feltárt leletanyag a Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központban kerül végleges elhelyezésre. Megkezdődött a leletanyag mosása, tisztítása, restaurálása, valamint a dokumentáció rendezése.

A megelőző feltárás munkatársai voltak: Csányi Viktor és Rózsa Zoltán régész, Göbölyös Mihály és Csordás László ásatási technikus, Jantyik Tibor, Barkó Sándor és Kardos Zsolt a kézi nyesést végző ásatási munkások (Duna-Aszfalt Kft.), valamint Végh Tibor, Rácz Lajos, H. Tóth Antal, Faddi Dávid és Vereb Milán régészeti bontómunkát végző ásatási munkások (Hu-Sa 31 Kft.).

Tóth Katalin

Sós-halmi-dűlő (KÖH 33720): az ERD-hez készülő próbafeltárások keretében 2014. május 22. és június 3. között a lelőhelyen végeztünk próbafeltárást (ügyiratszám: Cs06D/01/1525-2/2013).

Az 1999-ben Kürti Béla, majd Sóskuti Kornél által vezetett terepbejárások során a főút 180+100 és 180+320 km szelvényei közötti szakaszától É-ra és D-re, a felszínről gyűjtött leletek alapján, egy római kori szarmata, valamint egy Árpád-kori település jelenlétére lehet következtetni. A lelőhely Székkutastól Ny-ra, a 47-es főúttól É-ra és D-re, két egykori vízfolyás által határolt területen található.

A 2013. november 28-án a 47-es sz. főút ERD-je kapcsán Harkai István (MNM NÖK) által irányított és Bede Ádám és Paluch Tibor (MFM), Tóth Katalin és Csányi Viktor (TJM) valamint Bedő Valér (MNM NÖK) részvételével zajló kontroll terepbejárás során a lelőhelyen nem került elő régészeti leletanyag, ugyanakkor a körvonalazott lelőhely területének egy részén, valamint közvetlen környezetében jelentős terület bejárására nem kerülhetett sor. Jelentős beépített, erdősített területek, valamint kaszáló található a lelőhely egy részén és annak környezetében.

Az ERD-hez kapcsolódó próbafeltárás során a kutatásra kijelölt szelvényt az 1999-es terepbejárások alapján tűzték ki a nyomvonal 180+000 és 180+420 km pontjai között. Az ÉK–DNy-i irányú, a 47-es sz. főúttal párhuzamos kitűzés által kijelölt szelvénynek csak egy részén lehetett kutatóárkokat kijelölni, mivel a 180+150 km pontnál leágazó földúttól ÉK-re, a volt Állami Gazdaság körbekerített, részben fákkal beültetett, részben beépített területe nem kutatható. A kutatóárkokat a 180+150 és a 180+420 km pontok közötti 270 m hosszú nyomvonalon volt lehetőségünk kijelölni.

A munkaterület 2014. május 14-én vettük át. Május 22-én kezdtük el a próbafeltárást, mely során összesen 3 különálló, 2 m széles és különböző hosszúságú kutatóárkot humuszoltunk. A nyilvántartott régészeti lelőhely lehatárolását a próbafeltárásra kijelölt terület DNy-i szélénél kezdtük, oly módon, hogy a 2 m széles kutatóárkok a tervezett nyomvonal D-i, a 47-es sz. főúttól távolabb eső szélénél húzódjanak. A letermelt humuszt a kijelölt nyomvonal É-i részére deponáltuk.

Az átlagos humuszvastagság 62,24 cm volt. Az objektummélység 6 és 100 cm között ingadozott, az átlag 35,78 cm volt.

Az 1. szelvényt a feltárásra kijelölt terület DNy-i részén, az R30 jelű karótól indulva ÉK-i irányba, 50 m hosszan jelöltük ki. A 2 m széles kutatóárokban 3 árok részletének foltja jelentkezett (SNR 1–3). A humusz vastagsága Ny-i irányba haladva enyhén nőtt. A 2. szelvényt a feltárásra kijelölt terület középső részén, az R28 jelű karótól ÉK-re 30 m-re, az 1. szelvénytől 80 m-re jelöltük ki 95 m hosszan. A 2 m széles kutatószelvényben összesen 9 objektum részletének foltja jelentkezett (SNR 4–11, 15). A humusz vastagsága változó volt, a szelvény ÉK-i, magasabban fekvő részén homokos altalaj, attól Ny-ra és K-re sárgásbarna agyagos alapkőzet jelentkezett. A 3. szelvényt a feltárásra kijelölt terület ÉK-i részén, a volt Állami Gazdaság területétől közvetlenül D-re húzódó földúttól D-re, az R25 jelű karótól 20 m hosszan jelöltük ki. A kutatószelvény humuszolása során 3 objektum (SNR 12–14) részletének foltja került elő. A sárgásbarna, agyagos altalajt fedő humuszréteg vastagsága É felé jelentősen nőtt, ugyanakkor a próbafeltárás során kutatható területnek ezen a részén, vagyis az ÉK-i szakaszán tapasztaltuk a legnagyobb objektumsűrűséget. Ezen a szakaszon néhány méterenként követték egymást az objektumok, valamint szuperpozíció is előfordult (SNR 8, 15). Valamivel szórtabban helyezkedtek el az Árpád-kori település objektumai a próbafeltárásra kijelölt terület DNy-i részén, azonban a kutatásra kijelölt terület szélétől néhány m-re már jelentkezett az első, leletanyaga alapján az Árpád-korra keltezhető objektum (SNR 1, árok).

A kutatószelvények teljes területe 370,7 m^2 volt (1. szelvény: 115,8 m^2, 2. szelvény: 206,1 m^2, 3. szelvény: 48,8 m^2).

A próbafeltárás során összesen 15 település-objektumot különítettünk el (árkok, gödrök, földbe mélyített épület kemencével) és 17 jelenség kapott SNR számot. Az objektumok közül 8 az Árpád-korra keltezhető (SNR 1, 5, 8–11, 13–14), 7 objektum kora nem adható meg pontosan. Ez utóbbiak közül négy egyáltalán nem tartalmazott leletanyagot (SNR 3–4, 6–7), két esetben csak állatcsont (SNR 12, 15), egyben pedig csak patics és salak (SNR 2) került elő. Ezeknek a jelenségeknek a datálása a későbbiekben változhat, amennyiben sor kerülhet a további feltárásra, mivel csaknem mindegyik a még feltárandó nyomvonal-szakasz alá húzódott.

A legjelentősebb mennyiségű leletanyag a 2. szelvény ÉK-i részén feltárt földbe mélyített épület (SNR 11) betöltéséből került elő (kerámia, patics, kő, állatcsont, orsógomb, bronz fejes gyűrű). Az épülethez tartozott egy rendhagyó módon megépített kemence, melynek szájnyílása az épület padlószintje fölött mintegy 40 cm-rel helyezkedett el (SNR 16). Az épület részletében egy oszlophelyet (SNR 17) tártunk fel az épület ÉK-i falától 20 cm-re DNy-ra.

A próbafeltárás során egy objektum részletét nem tudtuk teljes egészében feltárni és dokumentálni. A 3. szelvény ÉK-i sarkában, a szelvényből három irányba is túlnyúló objektum részletét dokumentáltuk (SNR 14) a jelenlegi felszíntől mérve 103 cm mélyen. A jelenség alja a nyesett felszíntől mért 100 cm-re sem jelentkezett, ezért a fokozott balesetveszély miatt az objektum alját nem tudtuk kibontani, dokumentálni. Az ÉNy-i szelvényfal mellett, a humuszolás és az objektum bontása során felhalmozott földtömeg jelentős nyomást fejtett ki a szelvényfalra, ami fokozott omlásveszélyt idézett elő, ugyanakkor a 2 m széles kutatóárokban a szelvényfal megtámasztására sem volt lehetőségünk. Az objektumról rajzot és fotót készítettünk, leírtuk, a teljes jelenség feltárása pedig a későbbi kutatás feladata lesz.

A fentebb említett szuperpozíciók alapján egy hosszabb életű Árpád-kori teleppel számolhatunk a Sós-halmi-dűlő ezen szakaszán. A település pontos kiterjedésének, korának tisztázására mindenképpen további kutatások szükségesek.

A próbafeltárás során a felszíni leletek alapján nyilvántartott római kori szarmata település objektumai nem kerültek elő.

A 2014. május 22. és június 3. között végzett próbafeltárás alapján a korábbi terepbejárások eredményei által meghatározott lelőhelypoligon Ny-i, DNy-i irányban jelentősen kibővítendő. A lelőhely a feltárt jelenségek alapján a 180+420 km szelvényig biztosan megtalálható. Ugyanakkor nem zárható ki, hogy jelenségek attól DNy-ra is előkerülhetnek.

Kérdéses a lelőhely kiterjedése a nem kutatható területek irányban, ÉK felé. Ezen a területen sem lehetett a lelőhely szélét megtalálni a próbafeltárás során. A kutatószelvényeket nem tudtuk még a nyilvántartásban jelölt lelőhely poligon ÉK-i széléig sem kijelölni, a 3. szelvény a nyilvántartott lelőhely szélétől DNy-ra körülbelül 50 m-re végződik. A kutatásra kijelölt területen végzett próbafeltárás eredményei alapján feltételezhető, hogy a lelőhely ÉK-i irányban legalább 50 m hosszan folytatódik, ugyanakkor nem zárható ki, hogy régészeti jelenségek attól ÉK-re is előkerülhetnek.

A szondaárkokban előkerült jelenségeknek a kutatószelvényekbe eső részeit egy kivételével teljesen feltártuk (SNR 14), rajz és fotó dokumentációt készítettünk azokról. Megtörtént a szelvények és jelenségek geodéziai felmérése is.

A munkálatok végeztével gondoskodtunk a megnyitott felületek körbekarózásáról és szalaggal történő körbekerítéséről. 2014. június 3-án a munkaterületet visszaadtuk a Móra Ferenc Múzeumnak.

A leletek az elsődleges feldolgozás alatt a Tornyai János Múzeumban kerülnek elhelyezésre. Végleges elhelyezésükre ugyanitt kerül sor. Megkezdődött a leletanyag tisztítása, a dokumentáció összeállítása.

A feltárás munkatársai voltak: Tóth Katalin régész, Göbölyös Mihály ásatási technikus, Gresó Richárd és Komoly Vera ásatási munkások. A geodéziai felmérést a Móra Ferenc Múzeum geodéziai csoportja végezte el.

Csányi Viktor

327. Szigetvár, Széchenyi u. (Széchenyi u. 54.) (KÖH 25185)

(Baranya megye) **R, Kö**

Szigetváron, 2014. augusztus 11-én, vendégek kísérése közben, a Széchenyi utcai részen, a 61/1 sz., a konzervgyári óvoda és a konzervgyár bejárata előtt, az úttest két oldalán telefonkábel vezetéshez ásott munkagödrökre figyeltem fel. A munkagödör kidobott földjéből a várbarátok emberi csontokat és rézkori edénytöredékeket gyűjtöttek kupacba. A munkások tájékoztatása szerint a területen régész nem volt, ezért a baranyai múzeumok munkatársával, Gábor Olivérrel telefonos egyeztetés után a régészeti jelenségeket helyszíni szemle keretében dokumentáltam, az emberi csontokat további vizsgálatokra a Természettudományi Múzeum számára összecsomagoltam, az őskori edénytöredékeket pedig fotózás után meghagytam a helytörténeti gyűjtemény számára.

A konzervgyári óvoda kiskapujának tengelyében, az úttest É-i szélén egy fejjel Ny-nak irányított, hanyattfekvő ember csontjai voltak, a derékrész alatt egy rézkori gödör hamus, égett betöltése jelentkezett. Az elhunyt feje a jobb vállat érte, a felkarok a test mellett nyújtva, a jobb alkar könyökben behajlítva, a bal könyöknél, a bal alkar pedig a medencében nyugodott. A lábak bokánál összezártak. Bal lábszárát a munkások részben elásták. A sírban melléklet nem volt, csak koporsószeget találtunk a talprész alatt. A középkorinak meghatározható sír alatt, a derékrészen, egy kb. 80 cm átmérőjű, rézkori gödör volt látható. Az őskori gödör hamus, égett betöltésében leletanyag alig volt, csak néhány őskori cseréptöredéket figyeltünk meg. Az omlásveszély miatt a megfigyelt objektumokat nem lehetett teljesen kibontani, ezért amit lehetett lefotóztam és méretarányos vázlatokat készítettem.

A lelőhely nem ismeretlen a kutatás előtt, a rézkori telep nyomait Kováts Valéria már az 1960-as években megfigyelte a konzervgyári oldalon. A mostani leletek alapján a lelőhely kiterjed az út É-i oldalára is.

A most előkerült és dokumentált középkori sír – figyelembe véve a 16. századi leírásokat, metszeteket és az eddig előkerült csontvázakat – arra utal, hogy az óvoda környéki területen van annak a nagy kiterjedésű középkori temetőnek a DK-i széle, amelyet a középkor óta Katonatemetőként említenek. Ez a helyszín megegyezik azzal a temetővel, amit a kortárs Istvánffy Miklós is említ, s ahol az eddigi adatok szerint Zrínyi Miklós teste porlad. A szigetvári lakosoktól gyűjtött adatok alapján emberi csontvázak kerültek elő már korábban is a konzervgyár, a Széchenyi utca É-i felén lévő házaknál, majdnem a Basa utca vonaláig. Volt olyan ház, ahol 8 sírt is találtak. A domborzat alapján látható, hogy a nyilvántartási állapotnál lényegesen nagyobb kiterjedésű temetőnek éppen a domb legmagasabb részén lévő területe mindmáig kutatatlan. Pedig az általános gyakorlat szerint itt várhatók a legkorábbi sírok, az alacsonyabb domboldalban lévő temetőszélben pedig a legkésőbbiek.

Szabó Géza

328. Szikszó, Hell Ring 2. lelőhely (KÖH 81085)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **R**

A lelőhelyen 2014. február 4. és február 7. között ERD II. fázishoz tartozó próbafeltárás gépi földmunkáját végeztük a Herman Ottó Múzeum részéről, a Szikszó külterületén tervezett HELL RING beruházás kapcsán. A munka során a beruházási terület 20%-án, 8 kutatóárokkal mintegy 1753,64 m²-nyi felületet nyitottunk meg. Az árkokban szórványos helyzetben összesen 38 régészeti objektumot figyeltünk meg (S1 – S38), melyek többsége kis méretű gödör, néhány cölöplyuk és egy nagyobb méretű agyagkitermelő gödör volt. A geodéziai felmérés alapján megállapítottuk, hogy a lelőhely ÉNy–DK-i irányú. A 8. sz. kutatóárok kivételével az összes többi régészeti szempontból pozitív volt.

A humuszolást követően a munkát *vis maior* bejelentése mellett fel kellett függeszteni (kedvezőtlen időjárási és talajviszonyok). A kézi feltárást végül 3 nap alatt, 2014. február 19-én és február 25–26-án végeztük el. A próbaárkokban előkerült településjelenségek sekélynek és kis méretűnek bizonyultak, és az előzetes eredményekkel (neolitikum, bronzkor) ellentétben a késő rézkor (badeni kultúra) idejére datálhatók. Egy részük alig mélyedt az altalajba, nyesést követően kikopott.

Munkatársak: Galkó József, Gregóczki Gergő, Gyárfási József, Nagy S. József, Páll Gergely és Simon József.

Horváth Antónia – Hajdú Melinda

329. Szolnok, Alcsi-puszta I-II. (KÖH 65430)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) **R, A, Sza**

A régészeti lelőhely kutatását az M4 gyorsforgalmi út (Abony–Fegyvernek) építési munkálatai tették szükségessé. A lelőhely Szolnoktól kb. 5 km-re ÉNy-ra, közvetlenül a Zagyva K-i oldalán terül el. Ny-on befut a jelenlegi Zagyva-gát alá, K-en az M4 ERD II. munkálatai alapján nem ér össze a Szolnok–Alcsi-puszta III. nevű (KÖH 65442) közeli lelőhellyel. A nyomvonal a lelőhely középső részét érintette. A terepbejárás során (2013, MNM NÖK) középső neolit, középső bronzkori, vaskori, római császárkori (szarmata) és népvándorlás kori (avar) leleteket találtak. 2013-ban légifotózás (ELTE), geofizikai felmérés (MNM NÖK) és fémkereső műszeres kutatás (ELTE) zajlott a lelőhelyen.

A régészeti objektumok a területen négy csoportban jelentkeztek. A jelenségek nagy vonalakban megfelelnek a geofizikai kutatás által jelzettnek, de a lehetséges régészeti anomáliák is többnyire régészeti jelenségnek bizonyultak, és a szarmata sírok nem voltak egyértelműen azonosíthatók a geofizikai kutatás során.

A Ny-i, eredetileg szakfelügyeletre kijelölt, geofizikával nem vizsgált területen szarmata és avar településrészlet húzódott. A Zagyva-híd K-i pillérének cölöpözése miatt (amely a feltárás kezdete előtt megtörtént) bizonytalan, hogy ez a lelőhelyrész K felé összeér-e Alcsi-puszta I. központi részével. Valószínű, hogy a két avar kori teleprész nem függött össze teljesen, és a hídpillér csak kismértékben pusztította el a lelőhelyet. Alcsi-puszta I. K-i felét egy mélyen fekvő, vizenyős rész választotta el a korábbi Alcsi-puszta II. területétől. Ennek K-i oldalán csak néhány jelenség húzódott szórványosan.

Őskor közvetlenül a Zagyva-gát mellett, az ártér szélén jelentkezett. A három gödör anyaga egy szubkután fül alapján a késő rézkorra keltezhető.

A szarmata korból – valószínűleg egymáshoz tartozó – temető és település nyomait tártuk fel. Alcsi-puszta I. KDK-i oldalát egy erősen rabolt szarmata temető sírjai fedték. 42 sírt tártunk fel. A temető K-i és D-i pereme kivételével teljesen kirabolt, a leletanyag döntő része másodlagos helyzetből származik. A sírok jellemzően kis alapterületű, keskeny és sekély aknasírok voltak. Mindössze két körárkos sír volt köztük, teljesen raboltak, és körárkuk is szakaszosan, sekélyen maradt meg a vastag humuszréteg és a mélyszántás miatt.

A leletanyagból említésre méltó néhány egyszerű típusú fibula, gyöngyözött ruhaaljak maradványai, 5-6 kisméretű sírkerámia, és négy római pénzérme. A vastárgyak közül két nagyobb pengetöredék talán kardtöredék lehet.

Egy páros sírban a mellékletek alapján egy nő és egy férfi nyugodott. A medencetájéki bolygatás ellenére a női sírban ezüst(?) fülbevaló, a nyakon gyöngyök és egy kis vastárgy (fibula?), mindkét karon bronz- és vaskarperecek, orsókarika, illetve a láb környékén nagyszámú gyöngy került elő. A másik vázon csak egy nagyobb vasfibula volt található, viseleti helyzetben. A női sír sötét árnyalatú (zöld, kék, lila, piros) lábkörnyéki üveggyöngyei nadrág vagy csizma gyöngyözését alkották. A hurkos-kampós, tekercselt díszű hajkarika a késő szarmata korra keltezi őket.

A geofizikai kutatás felvételén látható egy nagy méretű kerítőárok, amely nagyjából körbefogta a temető területét. A temető kerítőárkának egy szakaszát csak a nyomvonal D-i szélén sikerült megfognunk, további vonala a szubhumuszban húzódhatott.

A közepesen intenzív szarmata teleprészletet Alcsi-puszta I. Ny-i oldalán, a gát mellett tártuk fel. A jelenségek többsége tárolóverem. A néhány épület közül az egyik félig a gát alatt áll. Egy nagy méretű, az ártér felé, Ny-ra nyitott téglalap alakú kerítőárkot D-en bejárattal láttak el. Az egyetlen külső kemence platnija kerámiával kirakott.

Két szarmata füstölőt tártunk fel, egyikük egy hármas, két kürtős füstölőrendszer volt. A tüzelőgödör szélén, a kürtő bejáratánál a tüzelőhely kis platniját két esetben figyeltük meg. A három kürtőre rábontottunk és metszeteltük őket, hogy a légáramlás szabályozásának megoldásait rögzíthessük. A kürtőket középtájon összeszűkítették (széltében és / vagy magasságát), és a füstölőgödör felé nyílásuk kissé emelkedett (vagy szájuk felfelé erősen kitágult). Kettőt közülük inkább betöltöttek, míg a harmadik egyértelműen beszakadt a használat során.

A leletanyagban 2–3. századi és 4. századi együttesek is találhatók. Az anyag, a szuperpozíciók és a próbafeltárás eredményei arra utalnak, hogy az ártér partján egy nagyobb, hosszabb ideig használt szarmata település található.

A megelőző feltárás jelenségeinek többsége az avar kori telephez tartozik. A nagy felszínen 16 avar házat és 17 kutat tártunk fel, amelyhez a Ny-i kis felszínen további 5 épület és 1 kút csatlakozott.

Alcsi-puszta I. Ny-i oldalán négy, egy periódusú, négyzetes avar házat tártunk fel. A házak elszórtan találhatók a területen. Egy további épület tagolt gödörkomplexumba / kútba ásott, és aszimmetrikus elrendezésű cölöplyukakkal ellátott, számos keletebbi jelenséghez hasonlóan. Egy nagy méretű, közepes mélységű kút felső rétegében egy kisgyermek váza feküdt, akinek bal halántékánál egyszerű bronz hajkarikát is találtunk.

A hídpillértől K-re (Alcsi-puszta I. K-i fele) egy sávban avar kutak húzódnak a lelőhely É-i oldalán. A legtöbb nagy méretű, többnyire négyzetes foltból indult; tagoltak, itt-ott padkásak voltak, bennük középen vagy oldalt jelentkezett a kútakna. Két avar kútra géppel rábontottunk: fa vagy egyéb szerkezet nyomai nem maradtak meg bennük; a humuszolt felszíntől számított

3,10 – 3,20 m mélységben elértük az aljukat. A kutaktól K-re és D-re néhány házat és egyéb, kisebb avar településjelenségeket tártunk fel, amelyek átfednek a szarmata temető területére. A lelőhely egyetlen kemencés háza ezen a területen található.

A feltárási terület közepén (Alcsi-puszta II.) egy sávban avar kori épületek sorakoztak egymás mellett, a kutakkal párhuzamosan. Viszonylag mélyek, alakjuk négyzetes, kisebb-nagyobb szabálytalanságokkal, és szinte minden esetben beleásott tárolóvermekkel vagy egyéb funkciójú, sekélyebb lemélyülésekkel. Mindössze 1-2 cölöplyuk található bennük, egy kivételével aszimmetrikus elrendezésben. E házak körül is található néhány kisebb kút, de szerkezetük különbözik a Zagyva partjához közel eső, nagyméretű objektumokétól.

A feltárási terület K-i szélén kisebb jelenségek mellett egy további, számos cölöppel ellátott épületet, valamint egy nagyméretű, tagolt, két kútaknás kutat tártunk fel.

A teljes nyomvonalat fedő 4 avar lelőhelyrész avar kori leletanyaga azonos jellegű. Igen szegényes, kézzel formált és többnyire díszítetlen kerámia, sütőharang-töredékekkel; valamint viszonylag nagy mennyiségű állatcsont. A képet őrlőkövek töredékei, orsókarikák, agyagnehezék egészítik ki. A házak környezetében szinte minden objektumból vassalakot is elcsomagolhattunk, ami valószínűleg műhely(ek?) közelségét jelzi. A megújított szerkezetű házak (2 db) és egyéb szuperpozíciók alapján az avar településen több horizont különíthető el, amelyek rövid időn belül követték egymást. Mindezek alapján a területet egy egykorszakos, szórt szerkezetű avar településként kezelhetjük.

A többkorszakos lelőhely őskori része a nyomvonaltól D-re húzódhat.

A humuszolt terület 28 639 m² nagyságú volt, régészetileg pozitív 14 722 m².

A feltárást a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ I. sz. Regionális Irodája végezte. Munkatársak: Szilágyi Krisztián Antal, Kocsis-Buruzs Gábor, Hullám Dénes és Szalai Emese régészek; Békési Ádám, Berta Norbert, Horváth Ádám Máté, Keszthelyi Orsolya, Koltai Anna, Nagy Fanni, Tóth Réka régészhallgatók; Benke András, Domján Anita, Hajdu László, Hajdú Károly, Nagy Márton, Rechner Balázs és Papi József régésztechnikusok.

Masek Zsófia

330. Szolnok, Besenyszögi út (M4-25. lh.) (KÖH 85883)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) **U, B, Szk, I**

A lelőhely Szolnok ÉK-i határában, a településtől mintegy 5 km-re, a Milléri-holtág partján, a Zagyva-folyótól K-i irányban, hozzávetőlegesen 3 km-re található. Az M4 autópálya Abony – Fegyvernek szakaszának építéséhez kapcsolódó örökségvédelmi munkálatok keretében, terepbejárással azonosított lelőhelyen az MNM NÖK által végzett megelőző feltárás első üteme 2014. október 31. – december 2. között zajlott.

Ennek során 66 jelenséget azonosítottunk és tártunk fel a lehumuszolt 4682 m² nagyságú területen, de egy részük bontása a következő ásatási szezonra tolódott át. A feltárási terület É-i részén az újkőkor kései időszakához sorolható tiszai kultúra látszólag magányos csontvázas temetkezését tártuk fel. Míg a terület DK-i részén a késő bronzkori Gáva-kultúra méhkas alakú gödre került napvilágra. Elszórva több helyütt leletanyag nélküli telepjelenségek jelentkeztek, amelyek korszakolása egyelőre nem lehetséges. A most felfedezett telepobjektumok túlnyomó többsége a vaskor középső időszakára (szkíta kor) keltezhető csak úgy, mint a közelben lévő Szolnok, Milléri-holtág-part I – II. lelőhely szkíta kori településrészlete.

A feltárás szakmai munkatársai: Kocsis-Buruzs Gábor és Prander Péter régészek.

Czifra Szabolcs

331. Szolnok, Szűcs-tanya (M4 4. lelőhely) (KÖH 81413)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) **Szk, Sza, I**

A terület a Zagyva Ny-i partján, K – Ny-i irányú dombháton húzódik. K-i részén 87 m magas dombszerű kerek kiemelkedés Eresztő hát, Eresztő-halom néven ismert. Az M4 autópálya nyomvonala ÉNy – DK-i irányban szelte át a magaslat középső szakaszát, amelyen a 2013-as terepbejárás bronzkori, szarmata és Árpád-kori település nyomait mutatta ki a területen.

A magaslaton 2014-ben végzett megelőző feltárás nem volt előzmény nélküli. 2013. szeptember 30. és október 29. között az MNM NÖK munkatársai 479,71 m² nagyságú felületet tártak fel.[92] A két kutatóárokban összesen 46 régészeti jelenséget figyeltek meg. A próbafeltárás során egy vaskori, szkíta kultúrához köthető egyrétegű telep részlete, egy Árpád-kori ház, valamint egy szarmata temető 18 sírja került elő.

2014-ben megelőző feltárás során ugyanennek a lelőhelynek mindösszesen 3489 m² nagyságú területét tártuk fel. A nyomvonalszakasz feltárása 29 nap alatt valósult meg. Ez alapján a napi átlagban feltárt terület nagysága 120 m²-re tehető. Augusztusban két hetet a 7-es lelőhelyen dolgoztunk, majd a szokatlanul esős szeptember miatt 12 napig nem tudtunk a területre lépni. Júliusban 9, augusztusban 9, szeptemberben 11 napot dolgoztunk.

A feltárás eredményeit összességében nézve megállapítható, hogy a korábbi terepbejárás és próbafeltárás során nyert eredmények részben igazolásra kerültek, és finomodtak. Az Árpád-kort leszámítva mindkét korábban prognosztizált korszak emléke előkerült a területen.

Az ásatás területén 2013-ban és 2014-ben összesen 193 stratigráfiai jelenséget figyeltünk meg, amelyhez 140 objektumot rendeltünk. A megelőző feltárás eredményei alapján a területen alapvetően két régészetileg értékelhető korszak (középső vaskor, római kori szarmata) képviselte magát.

A legkorábbi megtelepedés nyomait a területen a középső – késő vaskorra tehetjük, amelyet 24 objektum képviselt a 4. lelőhelyen. Itt egy teleprészlet gödreiből, földbe mélyített padlójú épületekből kerültek elő olyan töredékek, amelyek a szkíták hagyatékának tekinthetők. Több épület oldalán a padlójában cölöplyukakat figyeltünk meg. Ezeken a telepnyomokon kívül még néhány római korú temetkezésben kerültek elő ilyen korú áthalmozott leletek. A magaslaton feltárt nyomvonalszakasz következő tetten érhető lakói a római kori szarmaták népessége volt. A nyomvonal teljes területén 60 ilyen korú objektumot kutattunk meg (94 SNR), kivétel nélkül temetkezések és a hozzájuk tartozó körárkok nyomai.

A római kori objektumok szóródására jellemző, hogy azok a nyomvonalban csak a partos részen kerültek elő. E szakaszok mentén a nyomvonalon kívül minden esély megvan további

92 Jelentést lásd: RKM 2013, 123 – 124.

ilyen korú objektumok előkerülésére. Feltűnő volt, hogy az északabbra fekvő, agyagos talajú területen ritkábban és jóval sekélyebben jelentkeztek a sírok. Mindez egyrészt a humusztakaró elvékonyodásával, valamint a korabeli vízrajzi és topográfiai viszonyokkal magyarázható, amely minden bizonnyal nem tette lehetővé a mélyebb fekvésű területeken a sírok mélyre ásását.

A teljes területen a fenti korszakok mellett 20 ismeretlen korú és 1 újkori, recens beásás is előkerült.

A közel 2,5 hónap alatt a lelőhely nyomvonalba eső, teljes területét feltártuk.

Az ásatás befejezése után a területet visszaadtuk a beruházónak, aki gondoskodik a feltárt felületek visszatemetéséről. A lelőhely területén az M4 autópálya megvalósítása megkezdődhet.

A feltárás után megindult a leletanyag tisztítása és a dokumentáció összeállítása.

A leletek az elsődleges feldolgozás alatt a Magyar Nemzeti Múzeumban kerülnek tárolásra. A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a Damjanich János Múzeumban kerül végleges elhelyezésre.

A próbafeltárás munkatársai Schilling László ásatásvezető régész; György László régész, Kazsóki Ágnes rajzoló, Erdei Krisztina, Ritly Jenő, Wolf Ernő régésztechnikusok, Hajdu Barbara régészhallgató. A megelőző feltárás munkatársai Szakos Éva ásatásvezető régész, valamint Bittner Bettina, Nemes György régészek és Erdei Krisztina, Kazsóki Ágnes ásatási technikusok voltak.

Szakos Éva

332. Szombathely belterülete
(Vas megye) Ő, R, Lt, Ró, Kö, Ú, Kú

Szombathelyen 5 lelőhelyet érintve, több alkalommal végeztek régészeti szakfelügyeletet és megelőző feltárást a szombathelyi Svaria Múzeum munkatársai.

Savaria D-i temetője (Juhász Gyula u. 9.) (KÖH 68167): 2014. április 15–16-án régészeti szakfelügyeletet láttunk el a Juhász Gyula utca 9. sz. alatt leendő társasház építésénél. A társasház a telek D-i részen kerül megépítésre, amely falainak alapárkainak kiásását szakfelügyeltük. Az árkok 40 cm szélesek és eredetileg 90 cm mélyek lettek volna, azonban 90 cm mélységben még nem a sárga agyagos altalaj jelentkezett, így az árkok végleges mélysége az altalaj megjelenéséhez igazodott, amely jórészt 180–190 cm lett. A felső 50 cm-ben újkori, kevert, törmelékes réteg jelentkezett. Alatta pedig szürkésbarna humuszos-agyagos réteg. Az árkok markolását a K-i oldalán kezdtük.

Már az első árokban a felszíntől 93 cm mélységben előkerült két, római kori csontvázas sír. Mindkettő azonos mélységben és K–Ny-i irányú tájolásban volt eltemetve. Az 1. sír az árok D-i végében került elő, a 2. sír az árok É-i végében, az 1. sírtól 6,5 m-re É-ra.

Az 1. sír bolygatatlan állapotban került elő: a térdkalácsok, illetve a sípcsontok felső fele és a combcsontok egy része esett a 40 cm széles árok nyomvonalába. Mellékletet nem találtunk a feltárt részben, csak néhány római házikerámia töredéket a bontás során. A csontok viszonylag ép állapotban maradtak fenn. A sírt tegulából építettek meg, és tegulákkal fedték le.

A 2. sír bolygatott állapotban került elő, valószínűleg már az ókorban kirabolhatták. A markolás során éppen a sír felett helyezkedett el egy újkori épülettörmelékes gödör, így a sírt a gép erősen megroncsolta. Annak értékelhető nyoma már csak a metszetfalakban maradt fenn. A 2. sírt tegulákból és római falazótéglákból építették. A csontok viszont rossz állapotban kerültek elő, földdel keverten. A lehetőségekhez képest, amennyire tudtunk bebontottunk a Ny-i metszetfalba. A sírból Drag. 37-es *terra sigillata* tál (2. század közepe–vége) kicsiny oldaltöredéke került elő. A sír mellől római házikerámia és nyersszínű dörzstál (*mortarium*) töredékeit gyűjtöttük össze.

A terület közepén húzott árokban egy nagy méretű törmelékes gödörből sok középkori- és néhány őskori kerámiatöredék, illetve római *terrazzo* padló töredékei kerültek elő.

A kimarkolt árkok mindegyikében, a legfelső, újkori törmelékes réteg és a sárga agyagos altalaj között található szürkésbarna agyagos-humuszos rétegéből római házikerámia és tegulatöredékek kerültek elő.[93]

Munkatárs: Tárczy Tamás régésztechnikus.

Savaria tartománygyűlés székhelye és császárkultusz-szentély (KÖH 70037): az Óperint utca, a Dózsa Gy. utca és a Körmendi út vonalán 2014. augusztus 4-e és október 9-e között végeztünk szakfelügyeletet a körforgalom és járdaépítésből kifolyólag.

A Dózsa Gy. utca 1–3 előtt, a K-i oldalon, a leendő járda kialakításánál, illetve közmű áthelyezésnél szakfelügyeltünk. A leendő járda kb. 150 cm szélességben került kialakításra, mélysége pedig 50–60 cm. A járda markolása újkorral kevert törmelékréteget érintett, a római szint a járda tükrének felületén kezdődött. Ebből a sötétbarna, római feltöltésrétegből a földmunkák során kerámiatöredékek és késő római kisbronz került elő.

A Dózsa Gy. utca Ny-i oldalán, az 1–7. sz. ingatlanok előtt az úttest elbontása két ütemben történt meg, mélysége 50–60 cm volt. Mindkét felületet különböző közműárkok szelték át, ami miatt egybefüggő régészeti felület csak töredékesen került elő. A K-i oldalon a sötétbarna, római feltöltés rétegből több késő római kisbronzot találtunk, valamint még két kora újkori „gyógyító érmét". A Ny-i oldalon szintén a sötétbarna, római feltöltés rétegből több késő római kisbronz és több épített római épületmaradvány került elő. Ezek eltérő méretben, de meghatározott távolságonként jelentkeztek. Legtöbb római épületmaradvány habarcsba rakott csatárikőből épült, amelyeknek a felső 5–10 cm közötti része esett az úttest alapozási szintjébe. Ez alól kivételt képez a Dózsa Gy. utca 1. és 7. sz. előtti terület, ahol tűzcsap rákötés, illetve aknabekötés miatt keresztben, illetve részben el lett bontva az épületmaradvány.

A Körmendi úton, az 1. sz. ingatlan előtt egy akna, illetve annak bekötése a központi csatornarendszerbe került kialakításra. A bekötés árkában szintén közmű által roncsolt római kori épületmaradványok kerültek elő.

A Körmendi út és a Kálvária u. sarkán egy Y-alakú csatornabekötés került kialakításra. A meglévő központi csatornától Y irányban két bekötés lett kimarkolva. Mindkét árokban a sötétbarna, római feltöltés rétegben római, csatárikőből épült, római csatornamaradvány volt megfigyelhető. Miután a régészeti jelenségek a tervezett bekötőcső alatt találhatók, így elbontásukra nem került sor. Állapotuk megőrzéseképpen közvetlenül az épületmaradványokra söder került.

Munkatárs: Tárczy Tamás (régésztechnikus).

93 A lelőhely korábbi jelentéseit lásd: RKM 2010, 370–371. RKM 2011, 177–178.

Táncsics Mihály u. 48. sz. alatt, a Brenner J. Ált. Iskola és Gimnázium építésénél végeztünk régészeti szakfelügyeletet, ami 2 lelőhelyet érintett:

Szalézi Kollégium és Rendház (KÖH 72939) és *Savaria - Ny-i temetője (KÖH 67953)*: Jelen régészeti szakfelügyelet részben a 2013-ban megkutatott terület körüli kb. 3 m széles sávot érintette, második üteme pedig a leendő tornaterem területének humuszolására vonatkozott.

A 2013-ban végzett megelőző feltárás[94] során bebizonyosodott, hogy régészeti szempontból a K-i rész intenzívebb, így a szakfelügyeletet ezen rész bővítésével kezdtük. Az ásatások során az is kiderült, hogy a terület egykor egy vizenyős, patakkanyarulatokkal átszőtt, mocsaras térség volt. Erre egyértelműen utal a 2013-ban feltárt É–D-i irányú patakmeder, amely tovább folytatódott É-i és D-i irányban is. É-i része leletekben kevésbé intenzív volt, és a jelenség foltja sem rajzolódott ki egyértelműen a földmunkák során. Ezzel ellentétben a D-i részen kiterjedésben is nagyobb, foltja is szépen látszott és rendkívül gazdag volt leletekben. Az itt előkerült leletek döntő többségét a rézkori házi kerámiák alkották, de szép számban kerültek elő különböző díszített edények töredékei is. Továbbá pattintott kőeszközök és egy csiszolt kőbalta töredéke is. A patakmedertől K-re nagyobb, rézkori tárológödrök maradványait tártuk fel, amelyek leletekben szintén nagyon intenzívek voltak. A tárológödrökön kívül előkerült még egy ovális alakú gödör, benne egy kör alakú mélyebb gödörrel, amely az egykori fagerenda helyét jelzi. A gödör talán a 2013-ban feltárt rézkori település egyik épületéhez tartozhatott, de ezt biztosan majd a területen végzett régészeti kutatások összesítő feldolgozása fogja igazolni. A gödörből csak néhány rézkori, házikerámia-töredék került elő.

A területtől ÉNy-ra helyezkedik el a leendő tornaterem. A telek ezen részében került elő a 2013-as ásatások során a 31 darabból álló kelta ezüst éremkincs. Miután az érmék egy nagyjából 2 m^2-es területen jelentkeztek, feltételezhető volt még további pénzek előkerülése. Ezért a terület humuszolását csak vékony rétegeket szedve végeztük, illetve a területet rétegenként és a kidobott földet is folyamatosan, fémkereső műszerrel átvizsgáltuk. A humuszolás során további 5 érme került elő, egymástól viszonylag nagy távolságban. Az első ezüstpénz a tavaly feltárt területtől 1 m-re került elő, a legtávolabbi pedig 8 m-re. A pénzek 40–60 cm-es mélységben feküdtek, hol lapjukra fordulva, hol pedig élükön állva. Az előkerült 5 érem konkrét objektumhoz nem köthető. Viszont, az megfigyelhető volt, hogy az érmek egy kb. ÉNy–DK irányú vonal mentén kerültek elő. A terület ezen részén a sötétbarna humusz jóval vastagabb volt, mint a terület többi részén. Alja pedig szürke, iszapos betöltéssel rendelkezett.

Munkatárs: Tárczy Tamás (régésztechnikus), Lukács Gábor (geodéta), Czöndör János (ásómunkás).

Szabadság tér 7. (Károlyi Gáspár tér 7.) (hrsz. 5679) (KÖH 22832): A meglévő református templom mellé létesítendő harangtorony és összekötő épületrész területének a kivitelezési tervdokumentáció alapján megelőző feltárást végeztünk. Ezek alapján a harangtorony területén 420×420 cm-es területet kellett feltárni 70 cm mélységig. Az összekötő épületrész területén pedig a korábbi templom körüli vízelvezetési munkák miatt az eredeti 561×160 cm terület helyett csak 190×160 cm-es területen lehetett biztonságosan régészeti feltárást végezni 90 cm mélységig. A megelőző feltárás során 20,68 m^2-nyi területet tártunk fel, a kivitelezési tervek alapján megadott mélységig. Ez az összekötő épületrészben a régészeti rétegek teljes feltárását jelentette, viszont a harangtorony területén kb. 20–30 cm vastagságban még római kori rétegek maradtak feltáratlanul, amelyek a kivitelezés során a pilléralapok fúrásánál részben el fognak pusztulni. Ezért a harangtorony területének közepére 80 cm szélességben, egymásra merőlegesen két kutatóárok lett kijelölve.

A feltárás teljes területén kb. 20–30 cm vastagságban humusz, illetve újkori feltöltés található. Ez alatt pedig két, római kori leletekkel és építési törmelékkel erősen kevert planírréteg került elő. Az alsó planírréteg alatt pedig már a szürkésbarna agyag következett, amely már nem tartalmazott régészeti leleteket. Az összekötő épület és a harangtorony területének DNy-i sarkában előkerült egy jól megépített, tört fehér színű meszes járószint és annak csatárikőből épített alapozása. Sajnos a padlóhoz tartozó falakat vagy falkiszedések nyomait nem sikerült megfigyelnünk, nem estek a feltárandó felület területére.

A feltárt terület, csekély nagyságához és mélységéhez képest rendkívül leletgazdag, amely planírrétegeknek köszönhető. Az ásatás során előkerült leletek zömét természetesen a kerámiaanyag tölti ki. Azonban az általános római házikerámia mellett szép számban kerültek elő *terra sigillata* töredékek, dörzstálak és késő római mázas kerámia töredékei, illetve üvegedények töredékei. A kerámialeletek mellett a szisztematikus fémkeresőzésnek köszönhetően említésre méltó fémtárgyakat is hozott a feltárás. Ezek nagy részét az érmek alkotják, illetve előkerült egy vaskés is.[95]

Munkatársak: Tárczy Tamás régésztechnikus, Czöndör János kisegítő munkatárs, Isztin Gyula és Lukács Gábor geodéták

Mladoniczki Réka

333. Szomolya, Kaptárkövek, Vén-hegy délnyugati oldala (KÖH 16814)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, B, V, Á, Kk, Kú, Ú**

A szomolyai Kaptár-rét É-i völgyfőjében található, igen látványos formavilágú Kaptárkövek előterében 2014 tavaszán folytatott régészeti kutatásokat a Herman Ottó Múzeum. A munkálatok, a Bükki Nemzeti Park Igazgatóságának megbízásaként a sziklacsoportok turisztikai bemutatásához kapcsolódtak. Céljuk a rejtélyes eredetű kőfülkék rendeltetésének és korának érdemleges régészeti adatokkal történő meghatározása volt. Mindez nem volt egyszerű feladat, hiszen a meredek hegyoldalból kinyúló nyolc riolittufa sziklacsoport lába laza kőzettörmelékkel borított felszínű, ami annak ellenére, hogy aljnövényzettel fedett, stabilnak egyáltalán nem tartható – könnyedén erodálódik. Így a Kaptárkövek előterében antropogén eredetű kulturrétegek kialakulása részben az erős lejtés, részben a törmelék, részben pedig az erózió miatt nem lehetséges. A kutatás logisztikáját emellett épp a meredekség is bonyolította, hiszen a feltárás során kitermelendő föld deponálására rendkívül kis felületek álltak rendelkezésre, ahonnan a későbbiek során a tereprendezés megoldható lett volna.

94 Szombathely, Szalézi Kollégium és Rendház (KÖH: 72939) lelőhely további jelentéseit lásd RKM 2009, 361. és RKM 2013, 124-127.

95 A lelőhely további jelentését lásd RKM 2002, 279.

A bükkaljai, illetve a szomolyai Kaptárkövek régészeti kutatástörténeti előzménye kapcsán Bartalos Gyulát,[96] valamint Korek Józsefet és Saád Andort[97] kell megemlítenünk – míg előbbi helyszíni bejárások és felmérések alapján próbálta a fülkék rendeltetését meghatározni, addig az utóbbi kutatópáros 1961-ben szondázó jellegű ásatásokat is folytatott Cserépvár-alján, valamint a szomolyai kövek lábánál. Kutatásaik részletes ismertetésére jelen beszámolóban nincs módom, így csak fő teóriájukat közlöm, amelyekre a későbbiekben visszatérek. Bartalos előbb hunkori, később kelta / szkíta temetkezési helynek, míg Saádék az erdei méhészet középkori nyomainak tartotta a puha sziklafalakba vájt egységes kialakítású több száz fülkét. Az előbb említett kutatók adatait is ismertető, monografikus igényű összefoglalást Mihály Péter,[98] továbbá a közelmúltban Baráz Csaba készített.[99]

A 2014. évi kutatások elsősorban szondázó jellegűek voltak, melynek során megpróbáltuk a tágabb környezetben elhelyezni a Kaptárköveket mind a korszak, mind pedig a funkció tekintetében. A kutatások során roncsolásmentes módszereket is alkalmaztunk, ennek kapcsán legelőször geofizikai, magnetométeres felmérésekkel vizsgáltunk négy kijelölt felületet. Eme metódus korlátja volt a már említett meredek felszín, ahol nem végezhettünk méréseket, így három olyan helyszínt vizsgáltunk, melyek már a völgytalpon fekszenek, továbbá a VII. sz. sziklacsoport közvetlen előterét, ahol a későbbiekben feltárás is zajlott. A három, síkon folytatott felmérés közül kettő területe részben, illetve nagyon erősen szennyezett volt recens fémhulladékkal – amin nem is csodálkozhatunk, hiszen a pihenőpadok és a szalonnasütő környezetéről volt szó, így ott régészetileg értelmezhető mágneses anomáliát nem lehetett kiszűrni. Harmadik helyszínünkön, a völgytalp közepén (de immáron, a kutatandó ingatlan határain kívül) nyitott geofizikai szelvényünkben ugyanakkor több halvány, illetve jól észlelhető beásást lokalizáltunk, melyek egy 5×3,5 m-es téglalap alaprajzú, további régészeti kutatásra is figyelemre méltó felületet jelölnek ki. A negyedik geofizikai felmérés, a VII. sziklacsoport előterében ezzel szemben – egy kisebb beásás foltjelenségén túl – nem mutatott ki egyéb, rendszert alkotó objektumot a homogén sziklás-törmelékes rétegben.

A foltszerűen végzett geofizikai felmérések mellett terepbejárást is végeztünk a Kaptár-rét tágabb környezetében. A Kaptárkövek kapcsán a prekoncepciónk az volt, hogy a fülkéket készítő, illetve használó emberek, amennyiben huzamosabb ideig itt tartózkodtak, annak a Kaptár-rét meredek hegyoldalai nem nyújtottak megfelelő megtelepedési viszonyokat, ugyanakkor a sík völgytalpi régió erre lehetőségeket biztosíthatott. Emiatt megpróbáltuk megkeresni azon – a terepalakulatok alapján – potenciális területeket, ahol emberi élettel, illetve annak nyomaival számolhatunk. A völgyet 2000 m hosszon oda, s vissza bejárva ugyan nem találtunk régészeti lelőhelyre utaló felszíni leletanyagot, hiszen növényzetileg szinte teljesen fedett, azonban lehatároltunk olyan emberi megtelepedésre alkalmas sík felületet, amelyet régészeti érdekű területnek tarthatunk. A Kaptárkövek közvetlen előterében elnyúló 200 m hosszú, 50 m széles – viszonylag lapos – sáv potenciális megtelepedési helyszín, további régészeti kutatásra érdemes. Nem mellesleg ezen terület É-i végében azonosítottuk a magnetométeres kutatások során a már említett téglalap alakú foltjelenséget is. A további bejárások során a völgy K-i oldalában egy szárazon rakott kőfal, már földdel részben elfedett nyomaira bukkantunk. A kőfal egy kb. 22×10 m-es alapterületű téglalap alakú területet zárt három oldalról körbe. A völgy irányába néző negyedik oldalán kőrakásnak nem volt nyoma. Benne, bár jól szemlézhető volt a felszíne, ennek ellenére leletanyagot nem találtunk. A kialakítását, méretét tekintve újkori, recens objektumról lehet szó, talán nem tévedünk, ha állattartás nyomainak, egy kőfalazatú akolnak tartjuk. A völgyön lefelé haladva, annak közepén ma is vizenyős felszínű rétterület árulkodik arról, hogy valamikor egészen nagyobb kiterjedésű láp / tó lehetett itt. Kialakulásának oka, hogy az enyhén kiszélesedő völgy ezen a szakaszon hirtelen összeszűkül, ami az időszakos vízfolyások felduzzasztását / felduzzadását eredményezte – így a környezet rekonstrukciója kapcsán ezen helyszínen vízfelülettel is számolnunk kell.

A terepbejárás során célzottan megvizsgáltuk a völgy alsó szakasza fölé Ny-ról emelkedő Kutya-hegyet, hiszen két olyan önálló magaslat is emelkedik rajta, amelyek topográfiája remek stratégiai adottságokat nyújtanak. A D-i, sarkantyúhelyzetű magaslaton a bejárás során a számos vaddisznótúrás ellenére sem találtunk leletanyagot, így kutatásunkat a Kutya-hegyet ÉNy-ról lezáró markáns magaslaton folytattuk. A három oldalról meredek lejtőkkel védett, negyedik oldalán a gerincből kiemelkedő hegyet sűrű akácerdő borította. Tetején természetellenes helyzetben viszonylag sok törtkő hevert, melyek ugyanakkor a hegyoldalban teljesen hiányoztak. A kizárólagos elhelyezkedésük felveti, hogy egy, a magaslat tetején állott, szárazon rakott falú egykori kőépítmény nyomai lehetnek. A köveken túl a hegy lakottságára további, egyértelmű régészeti bizonyítékra is leltünk. Három késő bronzkori / kora vaskori, valamint egy késő Árpád-kori kerámiatöredék utal egy eleddig ismeretlen magaslati telepre. Arra vonatkozóan, hogy a helyszín erődített volt-e, sajnos nem találtunk felszíni bizonyítékokat, semmiféle terepelem nem utal sáncolatra, vagy éppen árokra. A Kutya-hegy alsóbb régióiból további szórvány késő bronzkori / kora vaskori leletanyag is ismert, melyet korábban Bíró Péter gyűjtött. A felszíni leletek egyértelműsítik, hogy a két oldalról vizenyős völgyekkel körbevett, stratégiailag kedvező helyzetű, könnyedén védhető Kutya-hegy gerince lakott volt az őskor folyamán. Az új lelőhely elnevezése: *Szomolya – Kutyahegy (KÖH 88995)*.

A Kaptárkövek környezetének roncsolásmentes vizsgálatát fémkeresőzéssel fejeztük be. Bacskai István a sziklacsoportok teljes előterét és a Kaptár-rét völgytalpi régióját átvizsgálta. Külön figyelmet fordított a völgytalpon régészeti érdekűként meghatározott sík felületre és a geofizika során beazonosított foltjelenség környezetére. A szisztematikus detektorozás ellenére a kutatás nem eredményezett régészeti fémanyagot. A modern fémszemeteken kívül mindössze egy, említésre méltó, de recens kapukulcsot talált. A fémleletek teljes hiánya beszédes lehet – a terület tartós lakottsága ellen szól.

A Kaptárkövek kutatásának második lépcsőjében roncsolásos módszerekkel, azaz régészeti feltárásokkal négy felszínt vizsgáltunk meg. A VII. sziklacsoport Ny-i lábánál egy 60–70 cm széles, hasáb alakúra kivájt fülkeszerű bevágás helyezkedik el. Ennek előterében jelöltük ki a 330×200 cm alapterületű I. szel-

96 Bartalos Gyula, Egervidéki „kaptárkövek" és barlangok. Archeologiai Értesítő, XI (1891), 136–141.

97 Saád Andor – Korek József, Denkmäler der frühmittelalterlichen Imkerei am Fuss des Bükkgebirges. Die Fragen des Felsen mit Bienennischen. Acta Archaeologica Hungarica, XVII (1965), 369–394.

98 Mihály Péter, A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kaptárkövek topográfiája. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, XVII–XVIII (1978–1979), 33–86.

99 Baráz Csaba, Kaptárkövek földje. Tájművelés és természetvédelem a Bükkalján. Eger, 2013.

vényünket, amit később egy további 100×100 cm-es rábontással kibővítettünk. A 20–35 cm vastag felső humuszos réteg alól egy szemcsés, alsóbb részén erősen köves tufatörmelék kezdődött, mely gyakorlatilag az összetöredezett sziklaaljzatig kitöltötte a szelvényt. Ebből a törmelékből leletanyag nem került elő. Feltételezhető, hogy ez a törmelékréteg természetes kialakulású, aminek a felső szintje egyfajta járószint lehetett, hiszen megállapítható volt, hogy a tetejének szintjéig voltak faragásnyomok a sziklán. A hasáb alakú fülke oldal és hátfalában hosszanti csákány és pontszerű csákányhegy nyomok utaltak kőfejtésre. A fülke két oldalfalában, egymással szemben kialakítva egy-egy bevágott vízszintes hornyolat is látható.

A további feltárásokat az V. sziklacsoport előterében, a lejtőre merőlegesen folytattuk. A II. szelvényünket egy sziklakibúvás lábától indítottuk, 300×100 cm-t vágtunk át vele. A szelvény melletti törmelékes felszín tetejéről egy késő Árpád-kori edény fenéktöredékére bukkantunk. Emellett a sziklák közötti kitaposott ösvényen további szórvány kerámiára leltünk, melyek a 13., 14. és a 15. századra keltezhető, oldal- és peremtöredékek. A leletek szemcsés homokos soványítású fehér anyagú töredékek, míg a 15. századra keltezett darabok vékonyfalúak, egy esetben sűrű hornyolattal díszített, belül zöld mázas cserepek. A szelvényben a felső törmelékes humusz réteg alatt szintén köves törmelékréteg húzódott a sziklaaljzatig, mely leletmentes volt. A törmelékes humuszos felszín ugyanakkor egy különleges leletet rejtett: egy kovácsolt vasból készült kőfejtő éket.[100] A jó megtartású vaseszköz ütőfelülete letöredezett, de a tengelyhez képest enyhén hajló pengéje ép. Formai jegyei alapján középkori, kora újkori eredetű tárgy, nyúlánk alakja és szabályos négyzetes átmetszete révén talán inkább a 16–18. századra keltezhető.

Az imént említett szelvényünk vonalában, annak folytatásaként nyitottuk a 720×110 cm-es alapterületű III. szelvényt, mellyel a meredek oldalon túl már a völgytalpat is érintőlegesen megvizsgáltuk. A humuszos törmelékes felszín alatt a szelvény jelentős részét egy sziklatömb töltötte ki. Ez egy feltehetően másodlagos helyzetű, valamely magasabban elhelyezkedő sziklacsoportról leszakadt és legördült hatalmas kőtömb. A völgytalpnál a rétegződés megváltozott. Míg a hegyoldalban mindenhol a kőzettörmelékes szemcsés humuszos rétegeket találtuk a természetesen összetöredezett sziklaaljzat fölött, addig a síkabb régióban megvastagszik a kitöltés. A humuszos szintekben csekély számú régészeti leletanyagot is találtunk, néhány 13–14. századi kerámiatöredék mellett 2-2 darab koraújkori és őskori, késő bronzkori/kora vaskori kerámia jelezte a Kaptárkövek szikláinak használati idejét. Érzékelhető volt, hogy a leletek másodlagos helyzetben, a lejtőn legurulva kerültek a völgytalpra, nyilván a sziklák meredek tövéből erodálódtak ide.

Negyedik feltárási szelvényünkkel az V. sziklacsoportba ékelődő barlangszerű üreg előterét tártuk fel. Itt a feltárások előtt is jól látható volt a Korek–Saád féle ásatás kutatóárkának helye, így ezt hitelesítendő nyitottuk a IV. szelvényünket. Bebizonyosodott, hogy az 1961-es ásatás során az üreg belsejét ásták ki mélyebbre, az előtérnek – ahol mi is kutattunk – csupán a felső rétegeit vágták át. A felső kevert rétegre jellemző itt, hogy a középkori cserepek mellől egy újkori cseréppipa is felszínre került. Alatta azonban már kőzetmálladékos, kőzettörmelékes feltöltési réteg kezdődött, mely a sziklaaljzatig lefutott. Ebből a rétegből egy 14. századi és egy kora újkorra keltezhető, belül zöld mázas kerámia tükrözi, hogy a törmelékréteg képződése ebben a korszakokban vált intenzívvé.

A leletek értelmezése: a feltárások során zárt régészeti objektumot, avagy antropogén réteget nem találtunk, csupán az erózió által a völgytalp irányába lefelé mozgó törmelékben haladó másodlagos helyzetű leletanyagot. Ezen leletek száma is elenyésző volt, legfeljebb előzetes statisztikai elemzés vonható le belőle – ennek elsődleges oka természetesen a feltárások csekély kiterjedése.

A leletek zöme a középkor három évszázadára, a 13–15. századok közti időszakra keltezhető, azon belül is elsősorban a 14. század emelkedik ki. Emellett némi tárgyi emlék alátámasztja a Kaptárkövek kora újkori, 16–17. századi kisebb intenzitású használatát. Ez utóbbi korszakhoz kötjük a feltárások „vezérleletét", a kőfejtő vaséket is. Ezen vasszerszám annak a jele, hogy a Kaptárkövek alakítása egészen későn, a török korban, sőt azt követően is élő szokás volt. Az előkerült kerámiatárgyak mindegyike egyszerű, mindennapi használatú fazekak apró töredékei voltak. A díszedények hiánya bizonyíthatja, hogy a sziklákon csupán hétköznapi jellegű gazdasági tevékenységeket folytatott a középkori ember – azaz nem tartható pogány áldozóhelynek.

A középkori és kora újkori leletek mellett kis mennyiségben előbukkanó késő bronzkorra/kora vaskorra keltezett kerámiaanyag arra utal, hogy az őskor eme szakaszában is felkeltette az emberek figyelmét a nyolc sziklacsoport. Az őskori leletek kisebb arányszáma ugyanakkor jelzésértékű lehet a kövek hasznosításának statisztikai elemzésnél. Feltételezhetően lényegesen intenzívebb a középkori/kora újkori jelenlét az őskorinál.

No, de akkor kik vájták a fülkéket? Sajnos a fülkék kifaragásának datálására nincs jelenleg az előkerült leletek elemzésén kívül más módszerünk, lehetőségünk. Így jobbára a leletek határozhatják meg, hogy mikor használták őket. A 117 szomolyai fülke kifaragása és használata hosszú idejű – de nem feltétlen folyamatos – emberi jelenlétet igényelt. A feltárt leletek számarányát tekintve pedig a középkor volt a legintenzívebb. Így bár nem törnék egyértelműen pálcát Saád Andor és Korek József középkori erdei méhészete mellett, mégis úgy vélem, hogy ez a teória a leginkább alátámasztható. A Bartalos féle szkíta/kelta/hun temetkezési hely, illetve pogány bálványtartó – elméleteknek ellentmond, hogy semmilyen alátámasztó lelet nem került elő, így a rituális eredetet elvethetjük. A méhészeti hasznosítás ellenérve lehet, hogy a ma kaptárköveknek nevezett riolittufa sziklatornyokat egyedül Szomolyán nevezik kaptárnak, míg máshol kúpnak, ördögtoronynak, ablakos-, vagy éppen köpüskőnek. Mégis a kaptárkő és emellett a köpüskő névalak beszédes, mindkettő a méhek tartásával kapcsolatos elnevezés. A kaptár szó nem kíván magyarázatot, a köpü talán igen. Ez utóbbi, mint fatörzsből kivájt hengeres méhlakás volt a legősibb méhtartási forma. A Bükkalja történeti múltból eredő kőkultúrája a legkülönbözőbb létesítmények kifaragásához nyújt(ott) remek lehetőséget. A beszédes névalak talán éppen azért maradhatott fenn a szomolyai Vén-hegy sziklái esetében, mert a régészeti leletanyag alapján e köveket még a kora újkorban is használták. Baráz Csaba a már idézett munkájában a kőfülkék kopottsági fokából kiindulva kronológiai különbségeket vélt felfedezni. Az időbeli eltérésekkel bizonyosan egyetértünk, ám véleményünk szerint a kopottabb fülkék középkori, míg az éles kontúrúak kora újkori eredetűek lehetnek – összhangban a leletekkel.

100 A középkori kőfejtő eszközökre lásd Nagy Emese, A középkori Buda és Pest építészetének technikai és szervezeti kérdései I. Budapest Régiségei, XXI, (1964), 135–137.

Mit mondanak az őskori kerámiák? A Kaptárkövek tövében talált őskori tárgyak alátámasztják a sziklacsoport korai használatát is. A késő bronzkorra / kora vaskorra keltezett kerámiatöredékek tulajdonképpen egyáltalán nem jelentenek meglepetést, hiszen számos ugyanezen korra keltezhető magaslati erődített telep jelzi a szűkebb környék lakottságát, ahol a késő bronzkori és kora vaskori népesség bizonyos kontinuitásával is számolnunk kell (Felsőtárkány – Vár-hegy, Cserépfalu – Mész-tető, Sály – Latorvár és ebbe a sorba helyezhetjük a nevezettek mellett eltörpülő, de ugyanakkor mégis magaslati telepnek értelmezett szomolyai Kutyahegyet). A Bükkalja kaptárkövei „vonzották" ezt az őskori népességet, hiszen nemcsak itt a Vén-hegyi sziklacsoportok előterében találtunk késő bronzkorra / kora vaskorra keltezett leletanyagot. Korábbi terepbejárások alkalmával ugyanezen korszakok kerámiáit gyűjtötték a cserépváraljai Mangó-tető mellett a Pulykón; a Furgál-völgyben; illetve az Ördögtorony tövében is.[101] Hogy ezen népesség áldozóhelyként tekintett-e a látványos kúpokra, avagy egyszerűen könnyen hozzáférhető kőbányaként értékelte a sziklakibúvásokat, nem eldönthető. Talán inkább az utóbbi mellett szól a szomolyai leletek egyszerű házikerámia szerű jellege, statisztikája és a fémkeresőzés negatív eredménye is.

Kutatásunk rövid összegzéseként az alábbi következtetést vonhatjuk le: a kaptárkövek két eltérő idősíkja – késő bronzkor / kora vaskor, illetve a középkor / kora újkor – párhuzamba állítható a Bükkalja lakottságával. Azokban a történeti korszakokban, amikor a hegylábi régió lakott volt, akkor az ember rendszeresen hasznosította a könnyen megmunkálható sziklatornyokat.

Szörényi Gábor András

Szomolya, Kutyahegy (KÖH 88995)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, V, Á**

A lelőhely leírását lásd a Szomolya, Kaptárkövek, Vén-hegy DNy-i oldala (KÖH 16814) lelőhelyen belül.

334. Szólád, Bozót-mellék D (KÖH 45743)

(Somogy megye) **Ő**

A lelőhelyen régészeti megfigyelést végzetünk szennyvízárok ásása miatt, 2014. november 12-én, a Szóládról Ny-ra vezető földúttól É-ra, kevés őskori kerámiatöredéket találtunk. November 13-án, terepbejárás során megállapítottuk, hogy a lelőhely a földúttól D-re is folytatódik és ezzel a lelőhely kiterjedése jelentősen megnőtt.

Munkatárs: Nyári Zsolt rajzoló.

Németh Péter Gergely

335. Szögliget, Szádvár (KÖH 16815)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, Á, Kk, Kú**

2014 augusztusának első hetében immár ötödik alkalommal nyílt lehetőségünk Szádvár régészeti feltárásának folytatására.[102] Továbbra is a Szádvárért Baráti Kör által szervezett és a Herman Ottó Múzeum munkatársai által irányított ásatás során a középső vár, valamint a belső várba vezető kapuépítmény területén folytattunk kutatást. A feltárás célja a továbbiakban konzerválni-helyreállítani tervezett falcsonkok környezetének feltárása, valamint az építési periódusok és a járószintek tisztázása volt.

A középső vár É-i részén emelkedő félköríves Lakatos-bástyát az 1573. évi Angelini-féle alaprajz a középső vár területe felé nyitott formában ábrázolja, s a bástyától DNy-ra egy téglalap alaprajzú épület emelkedik. A kutatás során azonosítottuk ez utóbbi ÉK-i sarkát, valamint É-i falának Ny-i végét. Kiderült, hogy ez az épület utólagosan épült hozzá a középső és a belső várat elválasztó egykori várfalhoz. A belsejében kijelölt kutatóárokból kitermelt igen nagy mennyiségű, mintegy másfél m vastag köves omladék ellenére sem értük el annak járószintjét, így a feltárást ezen a területen, a balesetveszélyes metszetfalak miatt, felfüggesztettük.

A Lakatos-bástya és a középső várudvar találkozási pontján kijelölt szelvényben megfigyelhettük, hogy a bástyát – feltételezhetően a 17. század folyamán – egy 100 cm vastag és 135 cm hosszú falazattal lezárták. E fal bástyabelső felőli síkjában két függőleges és két vízszintes gerenda fészkét tisztítottuk ki. Kiderült, hogy a 20×20 cm átmérőjű elemekből összeállított fakeretet lényegében körbefalazták. Az időközben elpusztult gerendákba ütött nagyméretű szegek hegyes végeit a kőfalba építve figyeltük meg. Ennek a szerkezetnek a funkciója (ajtókeret?) pontosan még nem tisztázott. A feltárt fal É-i oldalán, az eredeti szinthez képest, majd 2 m-s mélységben tártuk fel a Lakatos-bástya habarcsos padlóját.

A középső vár további két pontján folytattunk feltárást. A Lisztes-bástya előterében a 2013-ban megnyitott kutatóárok vonalában, attól Ny-ra kerestük a bástya esetleges lezárásának nyomait, valamint habarcsos járószintjének kiterjedését. Sajnos a legutolsó masszív habarcsos járószint felülete eddig a pontig már nem terjedt ki, de nem leltük nyomát a félköríves rondella lezárásának sem. Azaz a Lisztes-bástya igen nagy valószínűséggel a középső vár területe felé nyitott lehetett, Ledentu 1639-es tusrajzán is látható tetőzetét így önálló oszlopok tarthatták. Ezt a hipotézist azonban csak a bástya belsejének teljes feltárásával igazolhatjuk, vagy cáfolhatjuk meg.

Az ún. Porkoláb fal K-i előterében megkíséreltük magának a Porkoláb háznak az elsődleges lokalizálását. A feltételezett épület É-i részén, egy K – Ny-i irányú törmelékdomb tetején kijelölt kutatóárokban – előzetes elképzeléseinktől kb. egy m-rel délebbre – tártuk fel az épület É-i falának egy kis részletét. Sajnos a belső járószintjét a vastag omladékréteg miatt a rendelkezésünkre álló idő alatt nem tudtuk elérni, de az É-i fal feltételezett külső oldalán elértük az alapját képező természetes sziklafelszínt és a mellette húzódó Árpád-kori és őskori leletanyagot tartalmazó legalsó réteget is. Azonban kifejezett járószinteket ezen az oldalon sem találtunk.

101 Herman Ottó Múzeum Régészeti Gyűjtemény, ltsz. 63.50.1 – 10 (Cserépfalu-Ördögtorony alatt); 92.87.1 – 4 Cserépváralja-Furgál-völgy); 92.88.1 – 4 (Cserépváralja-Pulykó-tető).

102 A korábbi régészeti tevékenységekről a jelentéseket ld. RKM 2008, 299; RKM 2009, 362; RKM 2010, 371 – 372; RKM 2011, 178; RKM 2012, 97; RKM 2013, 127.

A belső vár területén a kaputoronytól É-ra emelkedő falcsonktól Ny-ra nyitott kutatóárokban az utolsó járószintet egy téglapadló formájában azonosítottuk. Ezen a területen azután É felé haladva megtisztítottuk a belsővár falának ÉK-i sarkát, tehát a külső várfal tetejét és a Lakatos-bástya Ny-i indítását is. Megállapítottuk, hogy a belső vár É-i és K-i fala egy periódusban épült, ennek a falazatnak a része a kaputoronytól É-ra húzódó falvonulat. A Lakatos-bástya Ny-i falvége viszont ehhez a falsarokhoz utólagosan épült hozzá. Mindezen feltehetően korai falazatoknak része a Csonka bástyától K-re emelkedő magas falcsonk, s ennek a falvonulatnak az ÉNy-i sarkát sikerült azonosítani a Csonka-bástya feltárásakor, melynek építőhabarcsából 13–14. századi kerámia került elő.

A legfontosabb feladat, a kaputorony feltárása, több fontos kérdést vetett fel. Magasan álló É-i, azaz Ny–K-i irányú falcsonkja É-i előterében járószintet az eredeti felszíntől mért több mint másfél m-es mélységben sem észleltük, holott az itt elért bontási szint megegyezett az északabbra megtalált, említett téglapadló szintjével. A kutatás során a falcsonkról az azt övező területek feltárásával megállapíthattuk, hogy az utólag épült hozzá a belső vár ÉK-i, említett sarkától induló, egykor a belső várat lezáró várfalhoz. Hozzávetőlegesen megállapítható volt a jelenleg igen roncsolt állapotban ránk maradt fal eredeti magassága is, mivel azt a kaputorony a magasabb falazata megőrizte számunkra. Az utolsó felszín alatt mintegy fél m-es mélységben azonosítottuk az egykori toronyépület külső ÉNy-i sarkát is, melyet nagy méretű (40×40×75 cm) kváderkövekkel armíroztak. Ennek egyik eleme *in situ* maradt meg. Ettől a saroktól Ny-ra egy ehhez később hozzáépített falazat indul, mely a kaputoronytól É-ra húzódó épülethez tartozhatott – ennek téglapadlóját említettük az előzőekben.

A falcsonk D-i síkjának kutatása során megtaláltuk a torony Ny-i falát, s ennek K-i, azaz belső vakolt síkját is azonosítani tudtuk. A mélyítés eredményeként kibontakozott a Ny–K-i irányú fal D-i oldalán egy dongaboltozat indítása, valamint a boltozatot erősítő ÉNy-i szögletes pillér is előkerült. Miután megtisztítottuk a kaputorony utóbb tárgyalt magasabb É-i falával párhuzamosan futó, lepusztult D-i falazat tetejét is, nagyrészt lehetővé vált az épület elsődleges értelmezése is. Eszerint itt egy alsó szintjén dongaboltozattal lezárt kapuátjáró lehetett, melynek még csak felső részét találtuk meg – a Ny-i fal belső, vakolt szakasza alatt helyezkedhetett el maga a kőkeretes kapu. Nagyon valószínű, hogy a ma a középső vár területén heverő, s egyértelműen egy felvonóhidas kapuhoz tartozó keretkövek ehhez az építményhez tartoztak.

Feltételezhető az is, hogy ez a kapuépítmény nem zárult le K felé az említett korai K-i várfal síkjának vonalában, ugyanis a már többször említett Ny–K irányú falban egyértelmű elválást nem találtunk. Hipotézisként így megfogalmazhatjuk, hogy a középső és a külső várat egykor elválasztó falazathoz, ami egykor külső várfalként is funkcionált, talán az eredeti egyszerű várkapu helyére, eddig még ismeretlen időben, egy a K-i falsíkból kiugró, téglalap alaprajzú nagyméretű, többszintes kapuépítményt emeltek. Figyelemre méltó, hogy a tornyot körülvevő omladékrétegből igen nagy mennyiségben került elő 13–15. századi kerámia, míg a kései, 16–17. századi anyag lényegében hiányzott.

A 2014. évi ásatás, habár kiemelkedő tárgyi leletet nem produkált, szerencsés módon, számos területen pontosította Szádvár alaprajzát és építési periodizálásához is fontos adatokat szolgáltatott.

Gál Viktor

336. Szurdokpüspöki, Hosszú-dűlő 1. (7. lh.) (KÖH 31514)

(Nógrád megye) **R**

2014. február 27. – március 18 között az MNM NÖK elvégezte a lelőhelyen, a 058/34 /33 /32 /13 /15 /14 /11 /12 /28 /29, 045/7/12 /10 /6 /7, 052/14 /31 /45 /41, 057 hrsz-ú ingatlanokon az Előzetes Régészeti Dokumentáció összeállításához kapcsolódó próbafeltárást. A kutatást a 21-es út szélesítési munkálatai tették szükségessé. A humuszolt terület 941,93 m² nagyságú volt. A próbafeltárás lelőhely-érintettsége 752,73 m². Régészetileg pozitív terület: 56,5 m².

A településtől Ny-ra, a Hosszú-dűlő nevű határrészben, az egykori Béke TSz területétől É-i, ÉNy-i irányban, a 21-es út által keresztezett széles, lapos földháton, a Zagyva-folyótól Ny-ra lokalizálható a lelőhely. Korábbi kutatások: 2002, helyszíni szemle, Paszternák István és Majcher Tamás. 2005–2006, ásatás, Bácsmegi Gábor. 2009 és 2013, terepbejárás, Reményi László.

A próbafeltárás a lelőhely D-i részét érintette. Az ásatást 2014. február 27-én kezdtük. A kutatóárkok megnyitása során összesen 22 objektumot figyeltünk meg és tártunk föl. A jelenségeket átlagosan 60 cm mélységben lehetett pontosan azonosítani. A 3. kutatóárokban ennél jóval mélyebbre, kb. 1 m-re kellett lemélyülnünk. Az előkerült objektumok nagy részét a késő rézkori badeni kultúrához sorolhatjuk.

A lelőhelyen korábban azonosított régészeti kultúrák és korszakok közül (középső rézkor, késő rézkor, középső bronzkor, késő bronzkor – kora vaskor, római császárkor (szarmata); temető: késő bronzkor, népvándorlás kor) csak a késő rézkori badeni kultúra településének objektumait tudtuk egyértelműen meghatározni.

A próbafeltárások során előkerült a korábbi, 2005–2006-os ásatások során azonosított késő rézkori árokrendszer (erődítés?) D-i és DK-i részlete (12., 13. és 22. obj.). Az árok 2–2,5 m mély volt a mai felszínhez viszonyítva. Az árok gyakorlatilag a lelőhely D-i szélét is jelenti egyben, amely alapján módosítani lehet a kiterjedését. Továbbá találtunk egy széles, nagy méretű kaviccsal kirakott sütőfelületet (15. obj.), valamint számos gazdag kerámia-leletanyagot tartalmazó hulladékgödröt (4., 5. és 7. obj.). A 4. objektumban egy zsugorított pózban elhelyezett csontvázas temetkezés került elő.

A feltárás munkatársai: Kiss László és Szabó Attila régésztechnikus.

Bóka Gergely

337. Tamási belterülete és határa

(Tolna megye) **U, R, B, Lt, Ró, A, Kö, I**

Mező utca – Cser László utca (KÖH 77575): a Ki mit tud lakótelepen április 11–15. között végzett földkábelfektetés régészeti felügyelete során az avar sír lelőhelyeként ismert Mező u. 15. sz. házzal D felől szomszédos Cser László u. 10. sz. ház előtt ásott közműkereső akna kidobott földjéből apró, bolygatott embercsont-töredékeket gyűjtöttem össze. Az akna falában régészeti objektum nem mutatkozott, csak egy modern közműárok beásása, valószínűleg utóbbi készítése során bolygathattak meg egy temetkezést, amelynek visszatöltött maradványait most újra érintette a földmunka. Július 24-én, a szennyvízcsatornahálózat bővítése régészeti felügyelete során a Cser László u. 12. sz. ház előtti árokban a bekötés által kettévágott, É–D-i tájolású, melléklet nélküli kettős sírt tártam fel, a ház lebetonozott

kapubejárója alatt pedig, valamint a szemközti, 15. sz. ház előtt ásott gerincvezeték metszetében, a vízgerinc alatt is egy-egy bolygatott sírt dokumentáltam.

Csortos Gyula utca (KÖH 87139): május 13-án és 19-én az 1/a. és 1/b. sz. házak bekötéseinek árkaiban két sekély, kis méretű, lelet nélküli gödröt figyeltem meg, amelyek talán a közeli római villa körüli településhez tartozhattak.

Dorog-dűlő (KÖH 94685): A 61-es úttól kb. 2 km-re É-ra, a Fürgedi-patakon létesített halastó K-i felén, a gáthoz vezető földúttól É-ra 10–5 m hosszan földkitermelés nyomait figyeltük meg, a partoldalban látható beásás bizonyára régészeti korú, de leletet nem találtunk.

Erdőrész II. (KÖH 23616): Az Erdőrész u. 1. sz. telek előtti gerincszakaszon és az akna falából, valamint a telken belüli szennyvízátemelő-akna gödrének profiljából viszonylag nagy mennyiségű neolitikus (DVK), késő bronzkori (urnamezős), kelta és római kerámiát gyűjtöttem augusztus 25-én. A leletek a humusszal egybefolyó, vastag, fekete rétegből kerültek elő, objektumokat nem tudtam elkülöníteni. Erdőrész u. 2. sz. előtt augusztus 13-án a gerincvezeték nyomvonalába eső, ismeretlen korú, Ny–K-i tájolású, melléklet nélküli csontvázas sír részletét tártam fel. Az Erdőrész 5. sz. házzal szemben augusztus 7-én a ház telkének hosszanti oldalával szemben, a Szarkahegy utca 47. sz. háztól K-re, a gerincvezeték árkának falából 6–7 m hosszú szakaszon a humusz alól bronzkori kerámiatöredékeket gyűjtöttem, objektumnak nem mutatkozott nyoma.

Kálvária kápolna (KÖH 23768): június 3. és július 17. között a 65-ös főút nyomvonalában, a Fő u. 67. sz. háztól az 1. sz. házig kb. 700 m hosszan 72 régészeti objektumot dokumentáltam, amelyek néhány őskori (köztük egy biztosan a tűzdelt barázdás díszű kerámia kultúrájához tartozó) gödör kivételével középkori telepobjektumok. A középkori falu a Vágóhíd utca Ny-i felére is kiterjed, augusztus 8. és 12. között a Vágóhíd utca 2. és 6. sz. házak között újabb 12 középkori telepobjektumot figyeltem meg. A falu a Rácvölgyi-árokkal párhuzamosan húzódott.

Hunyadi utca (KÖH 87143): Május 19-én és 20-án a Hunyadi utca 17. és 15. sz. házak között, kb. 80 m hosszú szakaszon, a dűlőút tengelyében lefektetett gerincvezeték falában 8 római kori régészeti objektumot (gödrök, kemencék, cölöplyuk) figyeltem meg. A dűlőút két oldalán, a Gonozdi-patak Ny-i oldalán húzódó szántó földön a római cserepek mellett késő bronzkori (urna mezős) kerámiát is gyűjtöttem. É-on a lelőhely a 17. sz. háztól É-ra még kb. 150 m hosszan folytatódik, Ny felé cserepeket az úttól legfeljebb 80–100 m-nyi távolságban találtam.

Móra Ferenc utca (KÖH 87145): Április 15. és május 8. között a Móra Ferenc utca 8. és 11. sz. házak közti szakaszon 12 régészeti objektumot dokumentáltam, egy Árpád-kori kemence kivételével avar kori telepjelenségeket. A lelőhely a D felé párhuzamos Honvéd utcáig is lenyúlik, itt a 39. sz. ház előtt átvágott sütőkemencét figyeltem meg.

Vágóhíd (KÖH 22993): A Vágóhíd u. 22–28. sz. házak bekötéseiből szórvány neolitikus (DVK) és késő bronzkori (urnamezős) cserepeket gyűjtöttem, augusztus 14–26. között pedig a 12. és 14. sz. házak előtt a gerincvezeték árkában 6 őskori objektumot figyeltem meg. Az utca Ny-i szakaszán a Fő utcai középkori település objektumai folytatódnak.

Miklósvár u. (KÖH 89803): Lakossági bejelentést kaptam, hogy a 15. sz. ház vízóraaknájának falát az eső részben bemosta és a behordott földben embercsontokat találtak. A ház az 1970-es években talált késő bronzkori bronzcsésze-lelet lelőhelyével szomszédos. Augusztus 14-én a vízóraakna vonalában, a ház előtti, az esőtől beszakadt járda alatti lyukat kitisztítva kiderült, hogy a járda alapozásával őskori objektumot bolygattak meg. Ennek kiterjedését a hely szűkössége miatt nem lehetett tisztázni, de az égett, laza, hamus betöltésből több nagyobb kerámiatöredéket tudtam összegyűjteni. A víz által kimosott embercsontok helye, illetve további vázdarabok nem kerültek elő.

Miklósvár, üdülőtelep felett (KÖH 92341): Torma István a miklósvári temető körül 1977-ben avar kerámiát gyűjtött. Az általa megadott helyen, a miklósvári üdülőtelep mellett, a Boróka utca K-i vége közelében, a Szemcse-Szőlőhegy felé vezető út erdő felőli oldalán, az elmunkált szántásban január 19-én és április 25-én kevés avar cserepet gyűjtöttem. A telep a légvonalban innen DNy felé kb. 200 m fekvő Szemcse-szőlőhegyi avar temető telepét jelölheti.

Várhegy (KÖH 88067): Lakossági bejelentésre kiszálltam a Várhegy nevű szőlőhegyre, amelynek tetején szőlőtelepítés végett ásott árkokban csontvázakat bolygattak meg. A 11 db párhuzamos, egymástól kb. 2 m-e fekvő, 70 cm mély, 40 cm széles, egyenként kb. 40 m hosszú, Ny–K-i irányú árkot visszatemették, a legalább 4 vázhoz tartozó csontokat összegyűjtötték. Február 28-án, a hó elvonulása után a felszínen maradt kevés csont alapján megállapítottam, hogy azok egy kb. 16×24 m-es területen fordulnak elő. A csontsűrűsödések alapján 16 sír helyét különítettem el. Feltűnő a gyerekcsontok jelentős aránya. A sírok valószínűleg Ny–K-i tájolásúak lehettek. Lelet vagy arra utaló elszíneződés nem került elő. Az É-ról szomszédos szőlőtulajdonos elmondása szerint szőlője telepítése során csontvázak nem kerültek elő. Március 13-án kituskózták az árkok melletti bozótost, de újabb régészeti lelet nem került elő. A fentiek alapján egy kisebb kiterjedésű, a dombvonulat legmagasabb pontján fekvő temetővel számolhatunk, amely valószínűleg teljes egészében erre a telekre esik.

Vitéz telek (KÖH 94765): A Fürgedi-patakon létesített halastó Ny-i oldalán, a tóval párhuzamosan kb. 500 m hosszan, 200 m szélességben, főleg késő római, illetve kevés bronzkori kerámiát találtunk. Helyi adatközlőnk szerint a lelőhely középső szakaszán korábban szórvány 5. századi fibula és fülbevaló került elő.

Munkatárs: Pap Csilla.

K. Németh András – Ódor János

338. Tarpa, Tivadar – Dobra farka (KÖH 52074)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, Ró**

2013-ban és 2014-ben próbafeltárást és kivitelezés közbeni feltárást végeztünk a Beregi komplex árapasztási és ártér-revitalizációs fejlesztés projekt kapcsán.

2013. június 14–17. között próbafeltárást végeztünk a projekt előzetes régészeti dokumentációjának elkészítéséhez. Az ismert lelőhelyet töltésépítés veszélyeztette, ezért volt szükség a próbafeltárásra. A lelőhely a Dobra-patak É-i partján fekszik. Az előző évi szelvényünktől Ny-ra folytattuk a feltárást.[103] Ennek során 3 cölöplyuk, 4 gödör, 1 gazdasági objektum került elő. A leletanyaguk a Felsőszőcs-kultúra időszakára keltezhető. Kiemelkedik a 119. sz. gödör, melyben két, majdnem ép edény töredékeit találtuk meg. Ezzel a kutatással sikerült a lelőhely Ny-i szélét lehatárolni.

103 A lelőhely korábbi jelentését lásd: RKM 2012, 99.

2014. október 14–18. között kivitelezés közbeni feltárást végeztünk a projekt által érintett töltés nyomvonalszakaszán. A feltárását a 2012-ben megkezdett szelvénytől K-re folytattuk. Ez alatt további 85 objektumot dokumentáltunk, zömében cölöplyukakat. Ezek szabályos rendben helyezkednek el, mely házak jelenlétére utal. Az előkerült leletanyag a késő császárkori Beregkultúra és a Felsőszőcs-kultúra idejére datálódnak. Műszeres leletfelderítést Bacskai István végzete el. A szelvénytől É-ra többek között kelta éremtöredéket, ezüsttükör töredékeket és három II. századi római denárt is talált.

Munkatársak: Bocz Péter, Mellár Balázs, Sipos Attila Csaba.

Toldi Zoltán

339. Tarpa, Urai-dűlő (KÖH 52081)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, V**

2013. június 18–24. között próbafeltárást végeztünk a Beregi komplex árapasztási és ártér-revitalizációs fejlesztés projekt előzetes régészeti dokumentációjának elkészítéséhez. A szelvény az előző évben elkezdett szakasz D-i folytatása.[104] A területről elmondható, hogy bár kissé zsombékos jellegű, ennek ellenére a humusz eltávolítása után nagy mennyiségű régészeti korú lenyomatos tapasztást és kerámiát sikerült találnunk. Maga a talaj rendkívül nehezen értelmezhető volt. Mivel a már korábban megfigyelt sárga altalaj alatt húzódó szürke agyag ezen a részen rendre foltokban felbukkant, ill. keveredik a sárga altalajjal. A megfigyelt öt régészeti jelenségeket sem sikerült egyértelműen megfigyelnünk, de elmondható, hogy egymástól távolabb két elpusztult járószint volt, melyből nagy mennyiségű tapasztás került elő. Érdekesség a 102. sz. járószintből előkerült kis méretű majdnem teljesen ép fedő, és a lenyomatos tapasztások változatossága.

2014. június 24–26. és november 4–18. között kivitelezés közbeni feltárást végeztünk a projekt által érintett töltés és a vízpótló csatorna nyomvonalán. A feltárását a 2012-ben megkezdett szelvénytől D-re folytattuk. Ezalatt további 66 objektumot dokumentáltunk, zömében gödröket. Az előkerült leletanyag a késő bronzkor–kora vaskor fordulójára tehető. Tíz objektumról, az előkerült leletanyag alapján feltételezhető, hogy szórthamvas sírok. Valószínűleg a kustánfalvi csoporthoz tartozók. Csontszilánkokat is gyűjtöttünk, ennek vizsgálata folyamatban van. Mellékleteket nem sikerült megfigyelni, mivel a nagy méretű folt közepén lévő kisebb gödörben a leletanyag rendkívül töredékes és rossz megtartású volt. A leleteket teljesen rendszertelen helyzetben találtuk. Műszeres leletfelderítést Bacskai István végzete el. Ennek során három bronzrögöt és egy bronztűt talált.

Munkatársak: Bocz Péter, Mellár Balázs, Sipos Attila Csaba.

Toldi Zoltán

340. Tázlár, Nagymező (KÖH 87843)

(Bács-Kiskun megye) **Sza**

A Tázlár község ivóvízminőség-javító beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást 2014. október 30-án.

A terepbejárás eredményeként azonosítottuk ezt az eddig ismeretlen szarmata kori lelőhelyet, valamint egy régészeti érdekű területet (Tázlár RÉ01). Utóbbiról szórványos mennyiségű népvándorlás kori kerámiatöredéket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Benedek-Bene Zsuzsanna, Hrabák Zita, Pál Róbert, Szabados György.

Harkai István

341. Tázlár, Templomhegy, „Pusztatemplom” (KÖH 35625)

(Bács-Kiskun megye) **Sza, Á, Kk, Kú**

2013-ben a Nemzeti Kulturális Alaphoz, a Kecskeméti Katona József Múzeummal együtt benyújtott pályázatunk az Árpád-kori – késő középkori temető, valamint templom feltárásának folytatása Tázlár-Templomhegyen, valamint régészeti emlékhely kialakítása címmel támogatást nyert. A kutatást az NKA 3234/245 pályázati azonosító szám alatt nyilvántartott engedélye alapján végeztük el. Az NKA Építőművészet és Örökségvédelem Kollégiuma 4 000 000 Ft támogatást ítélt meg pályázatunk számára, illetve további pénzösszeggel Tázlár Község Önkormányzata és az Ásatárs Kft is támogatta a munkát. Pályázatunk alapján a megítélt összeg felét régészeti feltárásra, a másik felét az emlékhely kialakítására kell fordítani. A tervásatás első felét 2013. október 25. és november 27., a második felét 2014. március 17. és április 11. között végeztük el.

2013-ban, a 2012-ben részben feltárt Ny–K-i irányú szelvény[105] É-i és ÉNy-i részén folytattuk a feltárást mintegy 183 m²-en. Befejeztük az előző évben visszatakart sírok bontását, illetve az É-i szelvényfal középső, a 450. árok (középső temetőt kerítő árok) közelében levő részére rábontottunk. A területen 82 objektum került elő, amelyek közül 64 sír vagy sírmaradvány, 6 gödör, 3 árokrészlet, egy ház és 8 cölöphely volt. A korukat tekintve egy gödör lelet nélküli, egy másik gödör szarmata, a többi jelenség Árpád-kori volt. A 450. árok a 2012-ben részben feltárt középső kerítő árok, amelynek a bontásra kerülő szakaszából nagy mennyiségű edénytöredék (fehér kerámia, bográcsok), állat-, embercsont és vastárgy (pl.: két sarkantyú, ún. juhnyíró olló, övcsat, kés, vödörfül) került felszínre. Az árok alsó részén helyenként égett, faszenes, feltehetően a tatárjárás időszakából származó pusztulási réteget figyeltünk meg. Az árok betöltésében a templomból származó, részben faragott és részben megégett réti mészkövek feküdtek. Az árok számos sírt és egy lekerekített sarkú négyzetes alapú házat is átvágott. A 64 temetkezés közül tízet foltként dokumentáltunk le, ezek feltárását nem végeztük el, mert a kijelölt szelvényfal alá nyúlt a nagyobbik részük. A sírgödrök alakja hosszúkás ovális vagy lekerekített sarkú téglalap volt, de előfordult olyan is, hogy a sírgödör a lábak felé enyhén összeszűkült. Több esetben megfigyeltük, hogy a sírok alja vagy néha a fala is kemény meszes volt, ami a terület sajátossága, azaz mészkiválás figyelhető meg a talajban. A többrétegű temetkezések közül a magasabban fekvő sírok esetében a homokdomb erőteljes pusztulása miatt, illetve más temetkezések esetében a szuperpozíciók miatt nem volt érzékelhető a sírgödör betöltése és alakja. Egy sírnál figyeltünk meg padmalyt, melyet a sírgödör bal, azaz a K-i oldalára ástak. Két sír alja volt faszenes, amely a temetést megelőző tisztítószertartásra utalhat (hasonlóakat 2012-ben is találtunk). Koporsóra utaló fama-

104 A lelőhely korábbi jelentését lásd: RKM 2012, 99.

105 A lelőhely korábbi jelentését lásd: RKM 2012, 100–101.

radványt, illetve vasszegeket nem találtunk. Esetenként az elhunyt kartartása alapján halotti lepel használatára gondolhatunk. A kartartás általánosnak mondható: mindkét kar a test mellett helyezkedett el, de néha előfordult az is, hogy az egyik kart a test előtt behajlították, vagy mindkét kezet összekulcsolták a test előtt, vagy az egyik kart a másikra fektették. A sírokból bronz és ezüst S-végű hajkarikák kerültek elő. Az egyik fiatal lány ujján egy ezüstgyűrűt találtunk. A viseleti tárgyak előfordulása nem volt jellemző. A nehéz életet élő és kétkezi munkát végző népesség csontjain számos patológiás elváltozás (kar-, láb- és bordatörések, erős izomtapadások, reumás betegségek) figyelhető meg. Az egyik vázon TBC-re utaló csontelváltozást láttunk. A temetőrészlet mellett feltártuk a templomot is, amely feltárásnak nagy része 2014-ben zajlott. A templom vélhető alaprajza szerint, a várható falakat követve, az É–D-i irányú kutatóároktól Ny-ra egy háromszög alakú szelvényt jelöltünk ki. A kutatóároktól K-re egy 60–65 cm széles tanúfalat hagytunk meg. A tanúfaltól K-re egy É felé szélesedő 2–3 m széles szelvényt jelöltünk ki először, amit az idők folyamán többször is kiszélesítettünk ÉK-i irányba. A Ny-i szelvényben 32–40 cm-t mélyítettünk le. A 2012. évi kutatóárok 32–54 cm mélyen haladt, tehát néhány cm-rel felette álltunk meg. A templom falainál érzékelhető volt egyértelműen a templom törmelékes alapozóárka és a humuszréteg közötti különbség. A többszöri átnyesés után kirajzolódott a templom Ny-i és É-i fala 80–90 cm vastagságban. A Ny-i fal külső kontúrja, valamint az ÉNy-i sarok jól látszott. Itt a folt, illetve a betöltés mészhabarcsos, apró törmelékes, barna homokkal kevert föld. Az É-i fal K-i része sokkal halványabb, bizonytalanabb volt ezen a szinten. A K-i szelvényben 42–60 cm-es mélységben jól kirajzolódott az ívelt szentély 90–100 cm vastagságban. A hajó DNy-i sarkánál, valamint a D-i falindítás kb. 2,5–3,4 m-es szakaszán bizonytalan, halvány nyomok jelentkeztek. Az ÉK–DNy-i tájolású templom egyértelműen kirajzolódott. A legelső lépésben az alapozóárkokban jelentkező omladékot bontottuk ki pozitívba, miközben a templom külső és belső részét is fokozatosan, szintenként bontottuk el. Az omladékréteg kibontása és megtakarítása után kiderült, hogy két templom alapozóárkának maradványai találhatók itt. A szintenkénti bontásnak köszönhetően az egykori beásások foltjai, illetve a sírok szépen kirajzolódtak, így az egy szinten levő sírokat egyszerre tártuk fel, majd azok felszedése után a következő sírréteg feltárását végeztük el. A templom belső részén, a szentélytől ÉK-re eső területen, illetve a K–DK-i faltól K-re 3 és/vagy 4 rétegben helyezkedtek el a vázak. A templom belső részén feltárt sírok felszedése után megkezdtük az alapozó árkok átvágását, így metszetet kaptunk azok betöltéséről és egyértelmű lett, hogy melyik alapozóárok volt az Árpád-kori, és melyik a késő középkori templom része. A megfigyeléseink alapján az Árpád-kori templom patkóíves szentélyzáródású volt, amelyhez téglalap alaprajzú hajó csatlakozott. A korábbi templom alapozó árkának átlagos szélessége 70–80 cm, a szentély alapozó árkának szélessége 90 cm körüli volt. A korábbi templom hajójának falai pont a késő középkori templom falain belül voltak, sőt a legtöbb esetben – pl.: a K–DK-i és a Ny–ÉNy-i oldalon – a korábbi templom alapozó árkának külső fala megegyezett a késő középkori templom alapozó árkának a belső szélével. Némi eltérés a DK-i saroknál mutatkozott, ahol a korábbi templom sarka legalább 50 cm-rel bentebb, északabbra jelentkezett. A DK-i és a Ny-i sarok lekerekített volt. A szentély patkóíves részének válla az omladékos rétegben volt nagyon jól megfigyelhető, amely az omladék elbontása után egyáltalán nem volt követhető. A vállrészek alapozó árkának a legalsó része maradt csak meg. A szentély belső íve patkó-, a külső íve félköríves volt. A késő középkori templom alapozó árkának belső szélei majdnem minden esetben megegyeztek a korábbi templom alapozó árkának külső szélével. A legnagyobb eltérés a szentély részen volt. A későbbi templom félköríves szentélyzáródású, amelynek alig kiugró vállai voltak. A későbbi szentély alapozó árka 80–100 cm, a téglalap alaprajzú hajó alapozóárka átlagban 80–90 cm szélességű. A két templom szentélyének alapozó árkai az ÉK-i szakaszon vágták egymást. A szentély belső, középső részén feltárt kerek alakú omladék a későbbi templom oltáralapozásának maradványa. A későbbi templom Ny–DNy-i oldalán, a Ny-i saroktól 190 cm-re É-ra egy 100×90 cm-es omladékot találtunk, amelyet karzatpillér alapozásnak határoztunk meg. A hajó szemközti oldalán ennyire határozott omladékot nem figyeltünk meg, de valószínűleg számolhatunk vele a DK-i falnál is. A későbbi templom É–ÉNy-i és Ny–DNy-i alapozó árkából a hajó részen alig maradt meg valami, átlag 10–20 cm vastag apró köves, habarcsos omladék. A szentély alapozó árkai helyenként sokkal mélyebbek voltak, É-i részén egy 40–60 cm széles sávban még további kb. 20 cm mélyedt az altalajba. A hajó K–DK-i hosszanti árkának csak a DK-i szakasza maradt meg. A középső és ÉK-i részét későbbi sírok beásásával elpusztították. Az alapozóárok szürke, kb. 90 cm széles foltja a nyesési szinten már jól látszódott, azonban betöltéséből hiányzott a törmelék, ezt a beletemetkezések előtt teljesen kibányászhatták innen. A korábbi templomnak a D–DK-i és a Ny–DNy-i rövidebb oldala, a Ny-i és a DK-i sarka, illetve a patkóíves záródású szentélyének alapozási árkai maradtak meg. A hosszanti falszakaszok alapozó árkainak nagy részét a későbbi temetkezések teljesen elpusztították, de ennek ellenére azért sejteni lehetett az egykori árkok irányát. Bejáratnak nyomát nem figyeltük meg. Az alapozó árkok kibontása után, az árkok alján hat kerek alakú szarmata gödörfolt rajzolódott ki.

Összességében elmondható, hogy az Árpád-kori patkóíves szentélyzáródású templomot (külső h: 11,94; sz: 7,19 m) a késő középkor folyamán átépítették, méghozzá úgy, hogy a korábbi hajó minden oldala mellett kiásták a későbbi templom alapozóárkait, a szentélyt pedig ÉK-i és ÉNy-i irányba megnövelték (h: 13,36; sz: 8,81 m).

2014-ben, 153 m²-en összesen 162 objektumot tártunk fel, amelyek közül 139 sír vagy vázmaradvány, 12 cölöphely, 8 gödör, egy árokrészlet, egy oltáralapozás és egy osszárium volt. Korukat tekintve 4 szarmata, egy Árpád-kori, egy újkori, a többi pedig középkori (12–15. századi). 2014-ben a templom belső részén, illetve a templom körül, a szelvénybe eső területen – a szentélytől É-ra, ÉK-re, a hajó K–DK-i falától K-re és a D-i alapozóároktól D-re – 139 sírt és/vagy vázmaradványt tártunk fel. A sírok között voltak olyanok, amelyeket az Árpád-kori és/vagy a késő középkori templom alapozóárka átvágott, de jó néhány sírt pont a késő közép-kori templom alapozóárkának a K–DK-i szakaszába találtunk. Ez esetekben megfigyelhető volt, hogy az említett árokszakaszból teljesen kiszedték a törmeléket és úgy temetkeztek ide. Néhány temetkezésnél azt is meg tudtuk figyelni, hogy a késő középkori alapozóárokkal éppen nem bolygatták meg a vázakat. A sírok, mint fentebb említettük, több rétegben, egymás felett vagy részben egymást fedve helyezkedtek el. Emiatt a temetkezések több, mint a felénél nem lehetett az egykori sírgödör formáját megfigyelni. Általában a legalsó rétegben előkerült vázak körül lehetett a lekerekített sarkú téglalap alapú sírgödör formáját rögzíteni. Közel 30 sírban,

egyes vázrészek alatt (koponya, medence, bokacsontok, csigolyák, bordák) faszénmaradványokat találtunk. A sír aljának rituális tisztítására utaló nyomok előfordulásában semmiféle rendszer nem volt kimutatható. Koporsómaradványt egyetlen váz körül sem figyeltünk meg, de az előkerült, téglalap vagy ritkábban kerek fejű koporsószegek egyértelműen szegelt koporsós temetkezésekre utalnak. Néhány sírban koporsóvasalatot és hurok alakú koporsóalkatrészt is találtunk. Halotti lepel használatára az elhunytak karjainak helyzete utalt, csupán csak egy gyermek combcsontja alatt figyeltünk meg textilmaradványt. A kartartások tekintetében sokkal színesebb kép mutatkozott, mint a 2013-ban feltárt vázak esetében. A templom körül és azon belül nagyon ritka volt az, hogy mindkét kart a test mellé fektették volna. Gyakori volt viszont az alkarok medencére, hastájékra vagy a mellrészre történő fektetése, amely elsősorban a 14–15. századi temetkezésekre jellemző. A 139 sír közül mindösszesen 20-ból került elő viseleti tárgy. Ezek a sírok a szelvény DK-i részén, az alapozóárkon kívül és a templom belső részén kerültek elő. A legáltalánosabb viseleti elem a bronz párizsi kapocs és a kéttagú, általában rombusz alakú ruhakapocs. Három sírban volt fejes gyűrű, amelyek közül kettőn kettős kereszt, egyen stilizált madárábrázolás látható. Két-két sírban bronz fülesgombot és bronz, illetve ezüst díszlemezt, továbbá egy csecsemő mellkas részén egy folytatott felületű üveggyöngyöt találtunk. Három sírban bontottunk ki övcsatot. Egy 5-6 éves kislány koponyája körül csillag és félgömb alakú bronzlemezekkel díszített pártamaradványt, egy másik, hasonló korú leány koponyáján pedig a textilmaradvány és a bronzpatina alapján ugyancsak az egykori párta létét feltételezzük. Egy fiatal nő koponyája körül apró kásagyöngyökkel díszített gyöngyös párta volt. A mellékletes sírok közül még egy gyermek és egy női temetkezést érdemes kiemelni. A gyermek jobb oldali medencéjén többek között egy fatokba helyezett vaskést, mellette pedig 11 üveggolyót találtunk. A templom alapozóárkának DK-i oldalánál feltárt női temetkezésben a kun viselet jellegzetes darabjai feküdtek: ráhúzott, nagy lemezgömbös bronz fülbevalók, a szájban halotti obulus és a derékon ezüstlemezből készített, rátett díszes öv vagy ruhaveret. A váz bal könyökénél egy vas nyílcsúcs is feküdt. A templomok D–DNy-i sarkától K-re az első sírréteg alatt késő középkori osszárium jellegű jelenséget figyeltünk meg, amely alatt és felett is bolygatatlan temetkezések feküdtek. Az osszáriumban minden rendszer nélkül egymásra dobált vázmaradványok hevertek, köztük legalább 12 egyénhez tartozó koponya és számos hosszúcsont. Ujjcsontok és egyéb aprócsontok (borda, csigolya) nem, vagy csak nagyon alacsony számban fordultak elő. Valószínűleg osszárium nyomára bukkantunk az Árpád-kori szentély K-i oldalán is, ahol ugyancsak több egyénhez tartozó, bolygatott csontok kerültek felszínre. A tázlári temetkezésekre jellemző volt, hogy ha ráástak egy sírt egy másikra, akkor az ott talált egyén érintett vázrészét vagy arrébb rakták/tolták vagy az érintett csontot kirakták a sírból, vagy pedig a teljes vázat kidobták a sírból. A véletlenszerű rátemetkezésektől azonban jól el lehetett különíteni a direkt rá- vagy után temetkezéseket. Néhány alkalommal megfigyeltük, hogy a felnőtt nő mellkasára ráfektették az 1-2 éves gyermekét. A fémdetektoros keresés és a bontás során számos koporsószög, koporsóvasalat-töredék, két övcsat, bronzlemezek, egy körmeneti kereszthez tartozó kéztöredék, két nyílcsúcs és pénzek (III. Béla, Nagy Lajos, Zsigmond, I. Ulászló) kerültek elő. Az érmék a 12. század vége és a 15. század közepe közötti időszakból származtak.

A 2013. és a 2014. évi ásatások eredményeként egyértelműen kijelenthetjük, hogy az első templomot valószínűleg a 12. században építették. A tatárjáráskor elpusztult településen a 13. század második felében újabb népesség (kunok) telepedett le. A romos Árpád-kori templomhoz temetkeztek az ide érkezők, majd idővel az Árpád-kori templom helyére újat építettek anélkül, hogy a korábbi templomból bármit is „felhasználtak" volna. E templom építése valószínűleg a 15. században történt az alapozóárokból előkerült kerámia és az általa vágott korábbi sírok alapján. A sírokból felszínre került csekély leletanyag alapján a terület a 16. század végéig biztosan lakott volt. A hagyományos ásatási dokumentáció mellett folyamatosan légi fotóztunk (sárkányrepülő, mini helikopter), melynek eredményeit a rekonstrukcióhoz és a rajzdigitalizáláshoz is felhasználtuk. A légi fotózás során észlelhető volt a külső és a középső temetőárok fel nem tárt Ny-i része a vetésben. Az árkok DNy–ÉK-i irányban elnyújtott, a templomok hossztengelyéhez igazodó, ellipszis alakban vették körbe a templomokat.

A feltárt területet április 14-én temettük vissza, majd a templomok fölé 0,6 m magas halmot emeltettünk. A mesterséges dombon elvégeztük a régészeti emlékhely kialakítását, ami a két templom falindításának rekonstrukcióját, parkosítást és a külső temetőárok teljes feltárt szakasza rekonstrukcióját, magyarázó táblákkal, emlékjelekkel foglalja magában. Az emlékhely ünnepélyes átadására 2014. június 21-én került sor.

Megkezdődött az ásatási dokumentáció összeállítása, illetve az előkerült leletanyag tisztítása, restaurálása. A megtisztított, restaurált, beleltározott leletanyag a Thorma János Múzeumba (Kiskunhalas) kerül.

A feltárás munkatársai: Litauszki Zoltán és Keresztes Noémi Ninetta régésztechnikusok. A geodéziai felmérést az Archeoline Kft végezte el. Köszönettel tartozunk az ásatást és a helyreállítást támogató Nemzeti Kulturális Alap Igazgatóságának, továbbá az ásatást és a helyreállítást minden erejével segítő Tázlár Önkormányzatának, továbbá a Thorma János Múzeumnak (Kiskunhalas) és a Kecskeméti Katona József Múzeumnak.

Gallina Zsolt – Gulyás Gyöngyi

342. Tiszabábolna, Földvár (Fehérlótanya) (KÖH 16847)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **R, B, Kö**

A lelőhely területén a BORBAS (Borsod Plain Bronze Age Settlements) projekt keretében végeztünk kutatásokat 2014. március 19. és 29. között, majd a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 3. alprojekt keretében 2014 októberében.

A lelőhely a szakirodalomból ismert kora bronzkori földvár.[106] A Csincse kanyarulatában a mesterséges szigetet a bronzkorban hozták létre a folyókanyar átvágásával. A sziget területén az eddigi ismeretekkel (hatvani kultúra) ellentétben középső bronzkori (füzesabonyi kultúra) megtelepedés is igazolódott a szisztematikus felszíni leletgyűjtés eredményeként. A geofizikai képen nem kimutatható lakóházak helyét a felszíni leletgyűjtés statisztikai értékelése szépen körvonalazza. A szigeten kívüli terület negatív geofizikai képe, a szigeten tapasztaltak miatt

106 A korábbi régészeti tevékenységről a jelentést ld. RKM 2013, 130–131.

nem bizonyító értékű, mivel itt állattúrásokban az ősgyepen is található régészeti leletanyag. A fémkeresős kutatás bronzkori, rézkori és középkori tárgyakat is felszínre hozott.

Fémkeresős kutatás, geodézia, geofizika és szisztematikus leletgyűjtés a sziget teljes területén megvalósult (0,5 ha). A lelőhely teljes környezetét két felületre koncentrálva megvizsgáltuk extenzív terepbejárással (30 ha), de a növényzeti fedettség nem tette lehetővé az eredményes felszíni leletgyűjtést. A terület LIDAR képe rendelkezésre áll.

Munkatársak: Tobias Kienlin, Honti Szabolcs, Bacskai István és a Miskolci Egyetem hallgatói.

Pusztainé Fischl Klára

343. Tiszabábolna határa
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, U, B, Sza**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén.

Kappan-fok-lapos II. (KÖH 87773): A lelőhely Tiszavalktól 1,2 km-re K-re, a közigazgatási határtól K-re, az egykori Tisza medrét körülölelő folyóterasz középső részén, a közúttól 50 m-re D-re helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor learatott napraforgó borította, mely rossz látási viszonyokat biztosított. 70×50 m-es területen szórványosan őskori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Kappan-fok-lapos III. (KÖH 87775): A lelőhely Tiszavalktól 1,6 km-re K-re, az egykori Tisza medrét körülölelő folyóterasz ÉK-i részén, a közúttól 60 m-re D-re helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott volt, mely közepes látási viszonyokat biztosított. 40×25 m-es területen közepes intenzitással jelentkező neolitikus kerámiatöredékeket és pattintott kőeszközt gyűjtöttünk.

Nádas-fertő (KÖH 63126): A már korábban is ismert lelőhely Tiszabábolnától 400 m-re Ny-ra, a közút közvetlen közelében, attól É-ra, egy a környezetéből markánsan kiemelkedő É–D irányú teraszon helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott és boronált volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. 170×50 m-es területen alacsony intenzitással jelentkező őskori kerámiatöredékeket és egy pattintott kőeszközt gyűjtöttünk. A korábbi bejárások alkalmával bronzkori és késő középkori leletek láttak napvilágot.

Sportpálya (KÖH 87777): A lelőhely a tiszabábolnai sportpálya Ny-i szélén, a településtől 200 m-re Ny-ra, a közúttól 40 m-re É-ra helyezkedik el egy viszonylag lapos területen. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott és boronált volt, mely jó látási viszonyokat biztosított, azonban a talaj nedvességtartalma miatt nehezen lehetett megközelíteni. Mindössze egy kis területen (30×20 m) gyűjtöttünk római kori (szarmata) kerámiatöredékeket.

Kis-telek Nyugat (KÖH 87779): A lelőhely Tiszabábolnától 600 m-re K-re, a Rákóczi TSz mellett, a Sulymos-főcsatorna bal teraszán nyúlik el, a közúttól D-re 60 m-re. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen tárcsázott volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. 290×60 m-es területen közepes intenzitással kerültek elő bronzkori és római kori (szarmata) kerámiatöredékek és egy pattintott kőeszköz.

Kis-telek Északkelet (KÖH 87785): A lelőhely Tiszabábolnától 1,5 km-re K-re, a Sulymos-főcsatorna bal teraszán, attól 150 m-re, a közút D-i oldalán Tiszabábolna és Tiszadorogma közigazgatási határán található. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor napraforgó borította, mely rossz látási viszonyokat biztosított. A közúttól induló földút közelében 35×30 m-es területen gyűjtöttünk szórványosan őskori kerámiatöredékeket.

Páskom Nyugat (KÖH 87789): A lelőhely Tiszabábolnától 1,8 km-re Ny-ra, a Páskom nevű terület Ny-i részén, a közúttól 270 m-re É-ra, egy kisebb Ny–K irányú domb Ny-i végén helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen tárcsázott volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. 50×30 m-es területen szórványosan római kori (szarmata) kerámiatöredékek kerültek elő.

Munkatársak: Fekete László, Csengeri Piroska, Simon József, Galkó József, Toronya Zsolt, Gregóczki Gergő, Nagy S. József.

Tóth Krisztián

344. Tiszabecs határa
(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Ő, B, Lt, N, Á, Ú**

Az árvízvédelmi rendszer elemeinek komplex fejlesztésére vonatkozó vízjogi létesítési engedélyes tervek elkészítése a Tisza bal parti töltés 143+258 és 159+382 tkm közötti szakaszára projekt anyagnyerői kapcsán Tiszakóród és Tiszabecs határában, 2014. április 15–17 között terepbejárást végeztünk. Tiszabecs határában az alábbi lelőhelyeket dokumentáltuk.

Kis úttól Ny-ra (KÖH 86879): Tiszabecstől közvetlenül Ny-ra, a Kis úttól és a gátőrháztól D-re lévő K–Ny-i irányú dűlőút sarkánál, egy kisebb háton jó megfigyelési körülmények között szórványos Árpád-kori és közelebbről meg nem határozható őskori kerámiaanyag került elő. A lelőhely feltehetően D és Ny felé folytatódik. Ezen a területen a mély fekvésű, erdős részén nem lehetett követni. A hát ezen részét feltehetően homok vagy agyagbányászás során hordták el. A lelőhely megközelítőleg É–D-i irányú, kiterjedése 30×20 m.

Mocsár 1. (KÖH 86875): A terepbejárás során Tiszabecs településtől Ny-ra, a 491-es sz. főúttól ÉNy-ra, megközelítőleg 250 m-re, a Mocsár nevű határrészen, az alacsony növésű gabona sorai közt, rossz megfigyelési körülmények között kevés számú bronzkori kerámiatöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely É–D-i irányú, kiterjedése megközelítőleg 242×75 m.

Mocsár 2. (KÖH 86877): A terepbejárás során Tiszabecs településtől Ny-ra, az Öntözött terület nevű határrésztől D-re, a Milotát Tiszabecstől elválasztó Kör-csatornától közvetlenül D-re, közepes-jó megfigyelési körülmények között nagy mennyiségű őskori (bronzkori) és kis mennyiségű újkori kerámiatöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely É–D-i irányú, kiterjedése 200×75 m.

Pető tag 1. (KÖH 86885): A terepbejárás során Milotától K-re, de közigazgatásilag még Tiszabecs területén, a Pető tag határrész DNy-i részén, a gáttól megközelítőleg 60 m-re egy K–Ny-i irányú szántásban szórványos népvándorlás kori kerámiatöredékek kerültek elő. A lelőhely ÉNy–DK-i irányú, kiterjedése megközelítőleg 210×35 m.

Pető tag 2. (KÖH 86887): A terepbejárás során Tiszabecstől Ny-ra, a Pető tag határrész D-i részén, a gáttól megközelítőleg 50 m-re DK-re, szántásban és kisebb részben az alacsony búzában közepes mennyiségű kelta kerámiatöredékek kerültek elő. A lelőhely megközelítőleg É–D-i irányú, kiterjedése 110×60 m.

Pető tag 3. (KÖH 86889): A terepbejárás során Tiszabecstől Ny-ra, a Pető tag határrész középső részén, a gáttól megközelítőleg 30 m-re DK-re, kisszámú, szórványos Árpád-kori–késő középkori kerámiaanyagot gyűjtöttünk. A lelőhely megközelítőleg ÉK–DNy-i irányú, kiterjedése 100×20 m.

Szilas hát 1. (KÖH 86881): A terepbejárás során Tiszabecstől Ny-ra, a Szilas hát határrész középső részén, a gáttól mintegy 220 m-re D-re közepes-jó megfigyelési körülmények között csekély számú, szórványos népvándorlás kori kerámiatöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely É–D-i irányú, kiterjedése 45×20 m.

Szilas hát 2. (KÖH 86883): A terepbejárás során Tiszabecstől Ny-ra, a Szilas hát határrész Ny-i oldalán a Pető tag határrésszel szomszédos területen, egy kisebb háton jó megfigyelési körülmények között szórványos bronzkori kerámiatöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely É–D-i irányú, kiterjedése 90×35 m.

Kiss Csaba

345. Tiszacsécse, Kis-mező (KÖH 86895)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, Á**

Az árvízvédelmi rendszer elemeinek komplex fejlesztésére vonatkozó vízjogi létesítési engedélyes tervek elkészítése a Tisza bal parti töltés 143+258 és 159+382 tkm közötti szakaszára projekt anyagnyerői kapcsán 2014. március 17–18.-án terepbejárást végeztünk.

A terepbejárás során Tiszacsécse településtől É-ra, a Kismező nevű határrész Ny-i szélén, az egykori Tisza mellékág magaspartján, egy átlagos sűrűségű őskori (bronzkor) és Árpád-kori lelőhely került elő. A lelőhely a partot követi, megközelítőleg É–D-i irányú, kiterjedése 120–130×80–90 m. A lelőhely gát felőli része a gát melletti dűlőútig követhető.

Kiss Csaba

346. Tiszadob, Gyermekváros (Andrássy kastély) (KÖH 35008)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B?**

2014. január 9-én bejelentés érkezett a KE-VÍZ 21 Kft. (Nyíregyháza) részéről, hogy Tiszadobon az Andrássy kastély területén, a főbejárattól jobbra lévő parkolótól – amelyet az egykori kollégium területén alakítottak ki – D-re, a Tisza felé egy csapadékvíz ülepítőt alakítanak ki. Tekintettel az előzményekre – ld. a 2013. évi kutatást[107] az ásatási naplóban – szakfelügyeletet írtak elő. A bejelentést követően még aznap kimentünk a helyszínre. A kialakítandó területet É felé a parkoló, K felé egy itt lévő – a XIX. századi cselédlakások későbbi toldalékához épített – terasz, Ny felé a telekhatár, D felé pedig a Tisza-part határolja. A rézsűs falú ülepítő fenti mérete mintegy 8,8×8,8 m, míg az alsó 7×7 m-es volt. A kialakított szint – a lejtéstől függően – 1,6–2,2 m mély volt, egyenes aljjal. Az ásás során egy régészeti jelenség mutatkozott az altalajban – melyet mindenütt elértek – ami egy ÉNy–DK irányú keskeny árokszakasz volt (49. obj.). Ennek hossza 8; szélessége 30–35 cm, átlagos mélysége 25–35 cm volt. (A gép kissé túlhumuszolta, az eredeti, legmagasabban megfigyelhető mélysége – a szelvény közepén, a ki nem szedett É–D-i irányú, jelenleg is élő, 50 cm széles vízelvezető csatorna alatt – 55 cm körül volt.) A fordított trapéz keresztmetszetű árok betöltése az alsó felében homogén szürkésbarna, feljebb homogén sötétbarna. Leletanyaga kevés kézzel formált bronzkori(?) kerámia. Egyéb régészeti jelenség nem került elő. Elmélet szintjén felmerült, hogy az árok esetleg a temetőt (esetleg a települést?) lezáró árok lenne, de az is lehet, hogy egyszerűen csak vízelvezetés volt a funkciója.

Annyit érdemes még megemlíteni, hogy a kiásott ülepítő D-i oldalán, mintegy 230–250 cm szélesen egy – minden bizonnyal – pince nyomait figyeltük meg. A pince D-i fala gyakorlatilag megegyezett az ülepítő D-i falával, Ny-i vége, pedig éppen az ülepítő falánál volt. Alja az elért szinttől mintegy 30–40 cm-rel ért véget. (A rajzoláskor felvett fix pontunk a korábban említett terasz DNy-i sarka volt, ettől 20 cm-re Ny-ra kezdődött a kiásott ülepítő széle.)

Jakab Attila

347. Tiszadorogma, Rákóczi TSz (KÖH 87787)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, Sza**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén.

A lelőhely Tiszadorogmától ÉNy-ra 300 m-re, a Rákóczi TSz mellett, a közúttól É-ra 10 m-re, egy É–D irányú domb D-i részén helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a nagyobbik részét lucerna borította, de egy kisebb sávban található friss szántás közepes látási viszonyokat biztosított. 60×20 m-es területen szórványosan neolitikus és római kori (szarmata) kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Fekete László, Csengeri Piroska, Simon József, Galkó József, Toronya Zsolt, Gregóczki Gergő, Nagy S. József.

Tóth Krisztián

348. Tiszadorogma, Szántó-halom (KÖH 81021)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, Sza, Ú**

A lelőhely területén a BORBAS (Borsod Plain Bronze Age Settlements) projekt és a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 11. alprojekt keretében végeztünk kutatásokat 2014 szeptemberében – geodéziai felmérést (2,5 ha), geofizikai felmérést (2 ha), szisztematikus felszíni leletgyűjtést (1,4 ha) és extenzív terepbejárást (30 ha).

A lelőhely előzetes helyszíni szemléje során Horváth Antónia ép bronzkori edényt talált egy rókalyukban. Így feltételeztük, hogy az ároktői és tiszabábolnai bronzkori összetett szerkezetű településekhez hasonló földvárral állunk szemben. Ezért volt indokolt a terület szántása és a szisztematikus felszíni leletgyűjtés. Ennek során, illetve a geofizikai vizsgálat eredményének ismeretében azonban azt állíthatjuk, hogy bár a területet lakták, mind a bronzkor különböző szakaszaiban, mind a császárkorban, a lelőhely nem sorolható a földvárak köré. Feltehetően egy természetes dombhát, melyen több korszakban megtelepedtek.

107 A lelőhely korábbi jelentését lásd: RKM 2011, 184.

Ez utóbbit jelentős paticssűrűsödések is igazolják. DNy-i végén egy tanyahely recens téglái és törmeléke mutatható ki. Árok vagy védmű nem övezi.

A lelőhely teljes környezetét megvizsgáltuk extenzív terepbejárással, de a növényzeti fedettség nem tette lehetővé az eredményes felszíni leletgyűjtést.

Munkatársak: Tobias Kienlin, Honti Szabolcs, Horváth Antónia és a Miskolci Egyetem hallgatói.

Pusztainé Fischl Klára

349. Tiszakeszi, Bálinthát (Újtemető) (KÖH 87217)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B**

A lelőhelyen a BORBAS (Borsod Plain Bronze Age Settlements) projekt keretében végeztünk kutatást 2014. március 19. és 29. között.

A tiszakeszi temetőben, illetve attól K-re fekvő területen összetett szerkezetű bronzkori lelőhely található.[108] A területen Tompa Ferenc ásatott 1936-ban.[109] Kéziratos naplójában az ekkor nyitott szelvény Ny-i metszetfalának rajza látható, mely alapján a település központi magjának rétegvastagsága 170 cm. A lelőhely központi része, maga a tell a temető kerítésén belül fekszik, nagy része szántó. A tőle D-re levő külső településrész szintén szántó. A tell É-i fele, az árok É-i és Ny-i része, valamint a központi résztől Ny-ra levő külső településrész részben sírokkal fedett, részben a terepbejárási munkák kezdetéig gyepes terület volt, korábbi sírkövekkel. A régészeti munkákkal párhuzamosan a már szántott sávtól Ny-ra, a temetői betonút Ny-i oldalán ismét felszántottak egy területet. Itt gyéren jelentkezett régészeti leletanyag. A temető kerítésétől K-re a földút K-i oldalán az egykori vízmeder magaspartjáig a teljes szántott területen folytatódott a külső település.

Szisztematikus felszíni gyűjtést 0,7 ha területen folytattunk 2 egységben. A temető területén a tellt is érintő szántásban 150 m hosszan és 20 m szélesen, a kerítésen kívül pedig erre a sávra merőlegesen 200 m hosszan és 20 m szélesen szedtük fel a régészeti leletanyagot. A terület orto- és ferdetengelyű fotózása (Pazirik Kft) során készült adatok további térinformatikai feldolgozása során a jelenleg is használt temető miatt a terepen teljesen nem azonosítható településszerkezet jól érzékeltethető. A központi tell körül teljes ívében követhető az árok, és annak külső ívén a barna színnel jelölt intenzív külső telep.

Munkatársak: Tobias L. Kienlin, Pusztai Tamás a kölni és a Miskolci Egyetem hallgatói.

Pusztainé Fischl Klára

350. Tiszakeszi, Százdi-sziget (Jaj halom) (KÖH 16963)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Á, Kk, Kú**

Az őskori település és a Bencés apátság helyén a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 10. alprojekt keretében végeztünk kutatásokat 2014 novemberében. A kutatási területen volt Magyarország második legrégebbi magánalapítású bencés apátsága, a Százdi apátság.[110]

Az egykori Százdi apátságot 1067-ben Aba nemzetségbeli Péter alapította és Szűz Mária tiszteletére szentelték fel. A kutatási terület a Tisza egykori ágai által körülvett sziget, aminek a Ny-i oldalán egy magasabb, és egy alacsonyabb, É – D irányú dombsor fut. A sziget Ny-i szélén található a legmagasabb pontja, 95,8 mBf magasságon, ami közepes vízállás esetén 8 m-el magasodik a Tisza-folyó vízszintje fölé. Az extenzív terepbejárás során meghatároztuk a bencés apátság helyét, valamint az apátságtól D-re, 150 m távolságban egy különálló dombon egy másik épület helyét. Az apátságtól D-re húzódó, folyamatosan csökkenő magasságú dombokon nagyon kevés 11 – 13. század kerámiatöredéket találtunk.

A szisztematikus felszíni leletgyűjtés és a geofizikai felmérés az extenzív terepbejárás során meghatározott apátságépület területére kijelölt 2 ha kiterjedésű négyzetekben történt. Ennek alapján az apátsági templom elhelyezkedését és kiterjedését a felszínre került vörös bogácsi kő, szürke riolittufa, valamint téglatöredékek alapján pontosan meg lehetett határozni. Ugyan a kutatás valószínűsítette, hogy az apátság a 13. században elpusztult, a fémkeresős vizsgálatok alapján a területet még a 16. században is lakták. A lelőhelyen 1965-ben K. Végh Katalin végzett ásatást.[111]

Munkatársak: Horváth Antónia, Kertész Gabriella Nikoletta, Bacskai István, Honti Szabolcs.

Pusztai Tamás

351. Tiszakeszi, Szódadomb (KÖH 16958)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, Lt, Sza, H, Kö, Ú**

A lelőhely területén a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 5. alprojekt keretében végeztünk roncsolásmentes kutatásokat 2014-ben, illetve a BORBAS (Borsod Region Bronze Age Settlements) projekt keretén belül 2013. szeptember 22. és október 5. között – geodéziai felmérést (15 ha), geofizikai felmérést (5,5 ha), szisztematikus felszíni leletgyűjtést (0,2 ha) és fémkeresős kutatást (1 ha).

A terület a szakirodalomból jól ismert, hosszú kutatástörténettel rendelkező, több korszakos lelőhely, melyet a szisztematikus felszíni leletgyűjtés is igazolt. A fémkeresős kutatások során is 6 korszak leletei kerültek elő. A kutatás során sikerült beazonosítani a korábbi ásatások egy részének hozzávetőleges helyét is.

A tagolt felszín egy árokkal körülvett kerek része a bronzkori földvár magja. Érdekes módon ezen a területen más korszak leletanyaga nem volt kimutatható. A gáttal elválasztott mesterséges határvonalakkal rendelkező Tiszakanyar által körbevett terület teljes felszíne régészeti lelőhely, nemcsak a bronzkori földvár viszonylag kis központi magja. A gát külső oldalán végzett extenzív terepbejárást nehezítette a vegetáció. Csak egy újkori tanyaépület leletanyaga bizonyítható a területen.

Kutatásaink a szódadombi terület azon részére koncentráltak, ahol kora bronzkor végi, középső bronzkori összetett szerkezetű település található. A felszínen még ma is jól látszik a központi

108 Kalicz Nándor: Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn. Budapest: Akadémiai Kiadó 1968.

109 Ásatási dokumentáció: MNM RégAd.: 6.T.I.

110 A korábbi régészeti kutatásról a jelentést ld. RKM 2007, 293.

111 Sz. Burger Alice (szerk.): Az 1965. év régészeti kutatásai. Régészeti Füzetek I/19., 81.

rész és az azt körülvevő árok vonala. Ezt kívülről egy helyenként magasabb térszínen futó külső település övezi félkörösen. Az egykori település ÉK-i része jelenleg a terület műveléséhez szükséges földút által roncsolt. A kutatástörténeti adatok ismeretében azonban a kiáradó Tisza is roncsolhatta ezt a részt. A tellen – és a Szódadomb más területein is – 1936-ban Tompa Ferenc folytatott ásatásokat. A HOM régészeti adattárában és raktári anyagaiban találhatunk utalást arra, hogy 1930-ban Megay Géza és meghatározhatatlan időben Hamzsa András is ásatott itt. Kemenczei Tibor 1964-es ásatásai nem érintették a tell területét. A geofizikával kutatott terület 5,5 ha kiterjedésű volt, mely a dűlő K-i felét érintette. A központi részen házakként azonosítható anomáliákat lehet látni a geofizikai felmérésen. A külső települési részen ilyet azonban nem láthatunk. Ezzel szemben két árok vonala jól körvonalazható. A terület K-i felén ÉK–DNy-i irányban húzódó dombhát D-i lejtőjének alján láthatunk még szabálytalanul anomáliákat. Ezek a területről ismert számos régészeti kultúra és korszak miatt nem sorolhatók egyértelműen bronzkori településhez. A terület 1964-es légifelvételén látható, korábban általunk szarmata körárkos síroknak interpretált jelenségek területén geofizikai anomália nem jelentkezett. A területen egymásra merőleges struktúrában kialakított, 3 irányú hálós rendszerben, 94 db 5×5 m-es négyzetben végeztünk teljes felszíni leletanyagra vonatkozó gyűjtést.

Bacskai István a felszíni leletgyűjtéssel részben átfedésben 0,6 ha területen végzett szisztematikus rendszerben fémkeresős vizsgálatokat. Az előkerült gazdag fémanyagban a bronzkor mellett vaskori, szarmata, honfoglalás és középkori leletanyag is megtalálható. A fémkeresős vizsgálat a lelőhelyről eddig ismert korszakokat kelta leletanyaggal bővítette ki. A terület LIDAR felmérése rendelkezésre áll.

Munkatársak: Tobias L. Kienlin, Pusztai Tamás, Bacskai István, a kölni és a Miskolci Egyetem hallgatói.

Pusztainé Fischl Klára

352. Tiszakóród, Református templom (KÖH 36276)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Kö**

2014. március 17–20. között, valamint július 7-én kutattuk meg a címben jelzett középkori templomot. A kutatást a padlócsere és a részleges vakolatleverés tette szükségesé. Utóbbi során előkerült a befalazott kőkeretes sekrestyeajtó, valamint a D-i szentélyfalon egy szamárhátíves, kőkeretes falfülke. Az egyházközség elbontatta az egykori – mára már elbontott – D-i diadalív helyén lévő szószéket. Ennek során annak – részben felmenő falai – is előkerültek. É-i párja az ásatás során látott napvilágot. Szelvényeinkben korábbi épület maradványa nem került elő, ám egy ismeretlen funkciójú, kőből készített építmény nyomait megtaláltuk a szentélyben. Itt, és a többi szelvényünkben egy jelentős munkával járó talajcsere nyomai is megfigyelhetőek voltak.

A külső kutatások során sikerült meghatároznunk az elbontott sekrestye kiterjedését is.

Jakab Attila

353. Tiszakóród határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, Á**

Az árvízvédelmi rendszer elemeinek komplex fejlesztésére vonatkozó vízjogi létesítési engedélyes tervek elkészítése a Tisza bal parti töltés 143+258 és 159+382 tkm közötti szakaszára projekt anyagnyerői kapcsán Tiszakóród és Tiszabecs határában, 2014. április 17–18 között terepbejárást végeztünk. Tiszakóród határában az alábbi lelőhelyeket dokumentáltuk.

Kóródi-szeg északkelet (KÖH 86891): A terepbejárás során Tiszakóród településtől Ny–DNy-ra, a Kóródi-szeg nevű határrész ÉK-i részén, Meggy-kerek határrésztől ÉNy-ra, az egykori tiszai mellékágtól É-ra, közvetlenül a gát mellett egy közepes intenzitású őskori (bronzkor) és Árpád-kori lelőhelyet lokalizáltunk. A lelőhely egy ÉK–DNy-i irányú dombháton helyezkedik el, kiterjedése megközelítőleg 240×80 m.

Nagy-szeg északkelet (KÖH 86893): A terepbejárás során Tiszakóród településtől K–ÉK-re, a Nagy-szeg határrész ÉK-i részén, közvetlenül a Tiszakóród–Tiszacsécse közötti közigazgatási határ mellett, a gát tövében futó dűlőúttól D-re szórványos őskori (bronzkor) lelőhelyet lokalizáltunk. A lelőhely K–Ny-i irányú, kiterjedése megközelítőleg 25×50 m.

Kiss Csaba

354. Tiszalúc, Dankadomb (KÖH 16929)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, Kk**

A lelőhely területén a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 13. alprojekt keretében végeztünk kutatásokat 2014 októberében – geodéziai felmérést (2,25 ha), geofizikai felmérést (1 ha), szisztematikus felszíni leletgyűjtést (1 ha) és extenzív terepbejárást (30 ha).

A szakirodalomból ismert[112] bronzkori lelőhelyen 1963-ban Kalicz Nándor végzett ásatást. A szelvény a bronzkori földvár központjában még nyitott. A külső települési részen a szelvény helye már nem azonosítható. A központi rész K-i és Ny-i oldalán is recens bolygatások nyomai figyelhetők meg, így a tell magja nagyon sérült. A külső települési részen a bronzkori leletanyag mellett csak szórvány késő középkori anyag került elő. Az extenzív terepbejárás során a bronzkori lelőhely környezetében más régészeti érdekű területet nem találtunk.

Munkatársak: Honti Szabolcs és a Miskolci Egyetem hallgatói.

Pusztainé Fischl Klára

355. Tiszavalk határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, U, R, Sza**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén.

Kappan-fok-lapos I. (KÖH 87771): A lelőhely Tiszavalktól 900 m-re K-re, a közigazgatási határ közelében, az egykori Tisza medrét körülölelő folyóterasz ÉNy-i részén, a közúttól 50 m-re D-re helyezkedik el. A bejárás idején a gyomokkal tarkított búzatarló rossz látási viszonyokat biztosított. 60×30 m-es területen, főként a földút mellett szórványosan, neolitikus vagy rézkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

112 A korábbi régészeti kutatásról a jelentést ld. RKM 2004, 295.

Kossuth TSz (KÖH 87769): A lelőhely Tiszavalk K-i szélén, a falutól 50 m-re K-re, a Tiszavalki-főcsatorna jobb teraszán, a csatornától 200 m-re Ny-ra, a közút közvetlen közelében, attól D-re helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott és tárcsázott volt, mely jó látási viszonyokat biztosított. 90×45 m-es területen szórványosan őskori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Négyesi határ (KÖH 16940): A lelőhely Négyestől 1,1 km-re DK-re, Tiszavalktól 1,5 km-re ÉNy-ra, a két település közigazgatási határán, egy enyhe dombon helyezkedik el. Átvágja a közút. Az úttól D-re található mezőgazdasági területet magas gyom fedte a bejárás során rossz látási viszonyokat biztosítva. Az úttól É-ra található kukorica nem tette lehetővé a terepbejárást. Egy 70×60 m-es területen szórványosan gyűjtöttünk rézkori kerámiatöredékeket.

Csengeri Piroska véleménye szerint e lelőhely poligonja nem egyezik meg a Patay Pál által az 1960-as években feltárt neolitikus telepével. Az alföldi vonaldíszes kerámia kultúrájának híres teleprészlete mintegy 500 m-re D-re található, és a P. Fischl Klára által *Négyes, Csám-szög* néven *(KÖH 85399)* 2013-ban bejelentett lelőhellyel azonos.

Temető-dűlő (KÖH 87767): A lelőhely Tiszavalktól 500 m-re Ny-ra, a közút közvetlen közelében, attól D-re egy nagyobb domb É-i lejtőjén helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor frissen szántott volt, mely közepes látási viszonyokat biztosított. 60×50 m-es területen szórványosan rézkori és római kori (szarmata) kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Fekete László, Csengeri Piroska, Simon József, Galkó József, Toronya Zsolt, Gregóczki Gergő, Nagy S. József.

Tóth Krisztián

356. Tiszavasvári, 9. lelőhely (Dancs tehenészet) (KÖH 24070)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Ő, N, Á**

A város É–ÉNy-i felében, a Keleti-főcsatorna jobb partján, a 36-os műút és a Tiszadob felé tartó út között, a helyi halastó közvetlen közelében az ún. Dancs-tehenészet területén található a lelőhely. A tehenészet folyamatos bővítése miatt a lelőhelyen korábban két alkalommal is folytatott feltárást a Jósa András Múzeum. 2010-ben megelőző ásatással egy középső neolitikumtól újkorig tartó többrétegű településrész 78 objektuma került elő, 2012-ben a régészeti felügyelet negatív eredményt hozott.

2014-ben a meglévő tehénistállóktól Ny-ra újabb két istállót építettek, és az alapozási munkálatok előtt régészeti feltárást végeztünk. A feltárás 2014. szeptember 25. és 29. között zajlott.

A jelenlegi örökségvédelmi előírásoknak megfelelően csak a beruházás földmunkáival bolygatott területet lehetett feltárni. Esetünkben ez az istállók falainak keskeny (50 cm) alapozási árkát jelentette, mivel az épületek belső területének betonozott padlója alá csak sekély kavicságyat töltöttek, ami 20–30 cm vastagságú humusz eltávolítását jelentette csak, ebben a mélységben azonban még a régészeti objektumok nem jelentkeztek. A beruházás által érintett kb. 35×60 m-es terület K-re, a már meglévő istállók felé lejtett, így Ny-i felében néhány objektumot sikerült megfigyelni már a 20–30 cm-es humuszolási szinten, míg K-i részen az objetumok mélyen, 80 cm-nél jelentkeztek.

A feltárás megkezdése előtt a kérdéses terület É-i felén Vízler Csaba próbaszondát nyitott, s annak metszetfala alapján ismertem a lelőhelyrész rétegviszonyait. Mivel a keskeny alapozási árokban kis eséllyel lehet a régészeti objektumokat megfigyelni, kibontásuk még ennél is bonyolultabb lett volna, a megrendelővel megegyeztünk, hogy a beruházás által érintett területet K-i és D-i felében az objektumok jelentkezési szintjéig, a többi részen pedig az építkezés által megkívánt szintig humuszolunk. A földmunka megkezdésével az objektumok sűrűsödése alapján jelöltem ki az említett részeket a mélyebb humuszolásra.

Az említett módon, a megrendelő szíves hozzáállásával legalább az objektumok számát sikerült megbecsülnünk, foltjukat ledokumentálni, felszínrajzot készítenünk, s az ígéretesebbeket feltárnunk (függetlenül attól, hogy az építkezés nem is bolygatta volna). Az É-i részen, ahol csak sekélyen humuszolást végeztek, bizonytalanul sejlettek fel a régészeti objektumok körvonalai, vagy csak a cserepek csoportosulása valószínűsítette esetleges létezésüket, s feltehetőleg sokat nem is sikerült észlelnünk.

A feltárást több körülmény is nehezítette, mint több napos esős idő, vagy az, hogy a humuszoláshoz kezdetben nem megfelelő kanalat szereltek a munkagépre, mindez pedig a megrendelő állandó sürgetését és csökkenő jóindulatát eredményezte.

Összességében 68 objektumot dokumentáltunk és rajzoltunk is le felszínben, ebből csak 15-öt tártunk fel. A feltárt objektumok (ahogyan a csak foltban dokumentáltak esetében is) legnagyobb részt a gödrök tették ki, de kibontottunk két sírt, egy megújított sütőkemencét, valamint egy nagyrészt ép fazekakat tartalmazó gödröt is. Fontos megjegyeznem, hogy az említett négy objektum a jelenlegi szabályozás szerint a földben maradt volna vagy fel sem fedezzük, mert vagy nem estek az alapozási árkok vonalában, vagy azoktól mélyebben feküdtek. A megkutatott kb. 2000 m^2-es területen sűrű, több korszakos lelőhelyrészletet sikerült megfigyelnünk: a 92-es melléklet nélküli sír zsugorított csontváza a 81-es őskori gödörrel feltehetőleg egyidős, s a korszakhoz tartozhat több olyan foltban dokumentált gödör, amelynek a felszínén kagylómaradványokat figyeltünk meg. A 101-es sütőkemence (128: annak megújítása) alját Árpád-kori cserepekkel tapasztották ki, a 94-es sír rossz megtartású csontváza melletti egyélű rövid kard (sax), valamint a vállon talált állatfejes csatnyelv az 5–6. századi keltezést valószínűsíti.

A foltban dokumentált objektumokat visszafedés előtt geotextillel fedtük.

Munkatárs: Kiss László.

Körösfői Zsolt

357. Tivadar, Madai-tag (KÖH 82323)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Sza, H, Á**

2013. május 29–30. között próbafeltárást végeztünk a Beregi komplex árapasztási és ártér-revitalizációs fejlesztés projekt előzetes régészeti dokumentációjának elkészítéséhez. A lelőhely a Tisza egyik – természetes módon – elhagyott meanderének É-i magaspartján húzódik. Az ásatás során 2 nyeles házat, 3 cölöplyukat, 3 gödröt, 1 gazdasági objektumot és egy objektum nélküli edényt találtunk. Ezek az Árpád-korra datálhatók. Bacskai István végzett műszeres leletfelderítést, ennek során egy avar szíjvég, két honfoglaló övveret és egy császárkori csipesz került elő a nyitott szelvénytől K-re. Feltételezhető a több rétegű telep, és egy temető megléte a lelőhelyen.

2014. június 12–24. között és augusztus 11-én kivitelezés közbeni feltárást végeztünk a projekt által érintett töltés nyomvonalán. A feltárást a 2013-ban megkezdett szelvénytől K-re folytattuk. Ezalatt további 49 objektumot, zömében gödröket és cölöplyukakat, valamint három házat dokumentáltunk. Az előkerült leletanyag vegyes keltezésű. A telep egy része 9–10. századi, míg a másik késő császárkori Bereg-kultúrára datálható. Ezt erősíti meg Bacskai István műszeres leletfelderítése is. Ennek során három honfoglaló csörgőgombot, fülesgombot, övveretet, valamint 2. századi dénárokat, egy császárkori emailos fibulát és köves bronzgyűrűt talált a szelvény körül.

Munkatársak: Bocz Péter, Sipos Attila Csaba.

Toldi Zoltán

358. Tolnanémedi, Kapospart utca (KÖH 88095)

(Tolna megye) **B, I**

A Sió–Kapos ivóvízminőség-javító beruházás régészeti felügyelete során május 8-án a Kapospart utca legelején, a Petőfi u. 2. sz. ház telkének végével egy vonalban, a kidobott földben néhány embercsontot figyeltem meg, valamint egyetlen mészbetétes edénytöredéket találtam. A gépkezelő szerint koponyacsont is előkerült, a sír pedig az árok É-i falában folytatódott, de ennek az árok falainak megnyesésével sem találtam nyomát. Az árok alját is megkapartam, de sírfolt nem jelentkezett. A jelenlegi nyomvonaltól közvetlenül D-re halad a régi vízgerinc, tőle É-ra pedig egy MATÁV-kábel fut. Az É-i metszetben teljes mélységig recens elemeket is tartalmazó rétegek futnak. A megbolygatott csontváz valószínűleg nem régészeti korú.

K. Németh András

359. Tolnanémedi, Kis Gyánt (KÖH 88083)

(Tolna megye) **Ő**

Terepbejárást végeztem a tervezett pincehelyi szennyvíztelep helyén, a határ K-i szélén, a 65-ös főút és a Kapos közti, mély fekvésű területen április 15-én és 23-án. Leleteket, néhány jellegtelen, őskori cserepet csak a terület DK-i, enyhén kiemelkedő sarkában találtam. A domb magasabb, már Tolnanémedi határába eső folytatásában, a főúttól D-re, a szennyvíztelep kerítéséig hasonló leleteket találtam.

K. Németh András

360. Tomor határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, B**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.

Árnyék-oldal (KÖH 88265): A lelőhely Tomor falutól K-re, közvetlenül a kertek mögött, a Tomort és Kupát összekötő földúttól közvetlenül É-ra található. Itt egy 300×50 m-es területen intenzív bronzkori lelőhelyet azonosítottunk.

Puszta-szőlő-alj (KÖH 88219): A lelőhely Kupa falutól D-re a Kupai-Vadász-pataktól Ny-ra, a Magyar-hegy lábánál, a Kupát Tomorral összekötő földúttól D-re található. A Magyar-hegy lábánál egy 30×30 m-es területen szórványos őskori kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

Fekete László

361. Tornyosnémeti, Mézestábla (Mézes-Lamos) (KÖH 16920)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, B, Kö, Kk, Kú, Ú, I**

Tornyosnémeti M30 gyorsforgalmi út (3-as sz. főút korrekciója) Tornyosnémeti–Országhatár közötti szakasz (244+825–246+525 kmsz.) építését megelőzően a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. és a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ között 2014. március 14-én szerződés jött létre egy geofizikai vizsgálatokon és próbafeltárások eredményein alapuló előzetes régészeti dokumentáció elkészítésére. A lelőhelyen a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából Herman Ottó Múzeum terepbejárást végzett az érintett a nyomvonalon 2012-ben. Az érintett út teljes területe Tornyosnémeti közigazgatási határában húzódik. A bejárás során a földmunkával érintett nyomvonalszakasz mindkét oldalát 50-50 m szélességben vizsgálták át. Az elkerülő út tervezett nyomvonalára két nyilvántartott régészeti lelőhely esik. A Mézes-tábla lelőhelyen a terepbejárás során őskőkori és szórványos középkori telepnyomokat azonosítottak. A Lamosföld nevű határrészben (KÖH 16922) szintén terepbejárás során találtak késő középkori megtelepedésre utaló leletanyagot.

A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ a területen geofizikai felmérést végzett. Kevés, biztosan régészeti korú anomália volt azonosítható. A nagyrészt a Mézestábla lelőhelyre eső felmérésnek elsősorban középső részén és ÉK-i végén voltak biztosan régészeti korú jelenségek. Körülöttük elszórtan további, bizonytalan jelek láthatóak, melyek lehetnek régészeti korúak is. Összességében elmondható, hogy a vizsgált terület régészetileg érintett, azonban a geofizikai módszerrel kutatott, nyomvonalba eső területeken a felmérés alapján szórványosan azonosíthatóak régészeti jelenségek.

A miskolci Herman Ottó Múzeum az előzetes régészeti dokumentációja II. részének elkészítését az Ásatárs Kft bevonásával végezte el. A próbafeltárást 2014. október 14. és november 4-e között elvégeztük.

A területen eredetileg két lelőhely Mézes-tábla és Lamosföld volt elkülönítve, de ezek összeértek és az ásatáson is egyként kezeltük őket, Mézes-Lamos elnevezést használva.

Összesen 84 szondát nyitottunk meg, ebből két szondát kissé át kellett helyeznünk, mert a földútba tervezték meg őket (37. és 79.). A 64. szondára pedig rábontottunk. A 3., 5. és 6. szondák – kisajátítási problémák miatt – kimaradtak. Régészetileg pozitív szondák száma 58, negatív szondák száma 23.

A szondák megnyitását az 1.-nél kezdtük. A 2. szondától kezdve már érzékeltünk egy, a humuszréteg alatti világosbarna altalajt és alatta egy újabb eltemetett humuszréteget. A 7–8. szondák alapján a talaj rétegzettsége ezen a szakaszon: 40–50 cm humusz, 30–50 cm világosbarna erdei talaj, 40–70 cm sötétbarna-fekete eltemetett humusz, sárga nyers altalaj. Az eltemetett humuszréteg oka az érintett területtől Ny-ra húzódó, É–D-i irányú magas dombhát (Cserehát része), ami erózióbázisként fedhette

a lelőhely területét. A táj fő vízfolyása a Hernád, vízjárása az egész völgyet uralja, ezért az elfedésben közrejátszhattak a Hernád nagyobb árvizei és feltöltései is. Némelyik szondában (23.) kavicsos réteget is észleltünk az altalajban. A felszín jelentős része valószínűleg holocén képződmény, ártéri iszap, agyag, futóhomok. Mivel a sárga agyagos ős altalaj igen nagy mélységben (90–180 cm) volt megfogható, ezért többnyire megálltunk a világosbarna erdei köztes altalajban, hiszen ebben is jelentkeztek nedves foltok, amelyek többnyire ismeretlen vagy újkorinak bizonyultak (jellemzően a 10–14. és a 16–21. szondákban), néhány esetben voltak feltehetően őskoriak vagy késő középkoriak. Több esetben azonban lementünk a sárga altalajig, ha az 1 m-nél nem volt mélyebb, és/vagy nem észleltünk a világosbarna köztes altalajban nedves foltokat. A 20., 23., 25., 26., 40., 47. és a 61–67. sz. szondákban őskori (bronzkori) objektumokat dokumentáltunk, többnyire nagyobb mélységben (átlagos jelentkezési mélységük a felszíntől 25–75 cm). A 24., 25., 27., 43–45. és 62. szondákat két rétegben humuszoltuk.

A 84 szonda árok közül négyben voltak régészeti objektumok. A feltárás során 208 elkülönített stratigráfiai egység került elő. Az elkülönített jelenségek közül mintegy 25 őskori, ebből 2 biztosan bronzkori, 12 középkori–késő középkori, 10 kora újkori, 46 újkori, 115 ismeretlen korú (aminek egy része biztosan újkori) és természetes képződmény voltak.

A terület nagy részén újkorinak vagy ismeretlennek minősíthető objektumokat találtunk. Csak a két eredeti lelőhely találkozásánál levő részen, mintegy 26463 m² nyomvonalbeli érintettségben észleltünk egy mélyen fekvő és ritka, kevés leletanyagot tartalmazó őskori (bronzkori) települést, szórványos késő középkori–kora újkori telepnyommal.

Az előzetes régészeti dokumentáció során végzett régészeti terepbejárás eredményeivel összehasonlítva elmondható, hogy a próbafeltárás igazolta mind a Mézes-tábla, mind a Lamos-föld lelőhelyen a késő középkori szórványos telepnyomok meglétét, az újkor felé történő hangsúly-eltolódással. Őskőkori telepnyomot nem észleltünk, de egy őskori (bronzkori) ritka település nyomai egyértelműen igazolhatók. A próbafeltárás összhangban volt a geodéziai felmérés eredményeivel is a területen (főként a Mézes-tábla középső részén) észlelt szórványos régészeti jelenségeket illetően, azaz a geodéziai felmérés feltételezései is beigazolódtak.

A feltárások során 5811 m² felületet nyitottunk meg, amiből 3171 m² számít fedett területnek 10 m-es puffer zónával számolva. A régészetileg érintett kutatóárkok területe 4314 m², a régészetileg nem érintett kutatóárkok területe 1497 m². Összesen 5357 m³ földet termeltünk ki a kotrógéppel, nem számítva az objektumokból kikerülő mennyiséget.

Megkezdődött az ásatási dokumentáció összeállítása. A leletanyag a Herman Ottó Múzeumban kerül elhelyezésre.

Az ásatás munkatársai: Gulyás Gyöngyi régész, Barta Gábor régésztechnikus. A szakmai és a kézi munkát az Ásatárs Kft, a geodéziát és a térinformatikát az Archeoline Kft, a gépi munkát Kozma Tibor egyéni vállalkozó biztosította.

Gallina Zsolt

362. Tura, Kerek-nád-parti-dűlő (Kereknád) (MRT 11. k. 22 / 15. lh., KÖH 26337)

(Pest megye) **N**

A már korábban ismert lelőhelyről Kupor Zoltán fémkeresős 13 fém kisleletet, köztük bronzkori karperecet, ruhatűket, szkíta nyílhegyeket és falerát (?), valamint vaskori csüngőket szolgáltatott be a szentendrei Ferenczy Múzeumnak. A lelőhely bejárására, újbóli lehatárolására 2014. november 14-én került sor.

A lelőhely a település lakott részétől K-re, Boldoghoz közel, egy mocsaras-vizenyős terület (Sóstó) enyhe kiemelkedésén, kedvező megtelepedési helyen terül el. Kiszállásunkkor a terület őszi búzával volt bevetve. A terepbejárás során igen kevés népvándorlás kori cserepet gyűjtöttünk. A lelőhely határa az eddig feltételezettől nem tér el.

Munkatársak: Bózsa Anikó, Buránszki Nóra, Kiss Katalin, Patay Róbert régészek.

Herbst Anna – Rácz Tibor Ákos

363. Túristvándi határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Ró, Á, Kö**

A Tisza – Szamos – Túr – közi tározók tervezett anyagnyerői és töltései területén terepbejárást végeztünk 2014. március 13-án Túristvándi határában.

Túri-Mező-dűlő (KÖH 89251): Az erdő melletti földúttól K-re eső Túri-Mező-dűlőt szántók és már bevetett parcellák borítják, a Tapolnok-főcsatorna felé eső részén, azzal K-en határolt Ny–K irányú magaslaton több császárkori és Árpád-kori cserepet gyűjtöttünk. A lelőhely nagyjából ÉK–DNy irányban nyúlik, 202 m hosszú, 45 m széles.

Túri-szeg (KÖH 89249): A Tapolna-főcsatorna túlsó, K-i felében, a Túri-szeg dűlőben lévő szántott terület egyik magaslatán egy Árpád-kori/középkori cseréptöredéket találtunk, szórványként, 6-os számmal rögzítettük, de nem kizárt, hogy a Túri-Mező-dűlő lelőhely folytatása lehet. A teljes dombot körbehatároltuk, mint lehetséges régészeti lelőhelyet (ÉK–DNy irányú, 185 m hosszú, 75 m széles).

Körösfői Zsolt

364. Udvari, Péli-erdő (KÖH 88093)

(Tolna megye) **Kö**

Egy 1801-es kéziratos térkép templomhelyet jelöl Udvaritól D-re, a Szentegyház-hegy É-i lábánál, a patak D-i oldalán. A templomot április 23-án a Nagy-gyönk-völgyi-patak D-i felén, egy É-i oldalán meredek domb ÉNy-i lábánál, a lapos platón fekvő sarjerdőben azonosítottam. A vastag humuszt megkaparva kis helyen számos, ököl nagyságú tégla- és kődarab bukkant elő. A fedettség miatt a templom pontos kiterjedését jelenleg nem lehet megállapítani. A faluhelyet nem sikerült azonosítanom, mivel a környékbeli szántóföldeket kerítés védi, illetve magas növényzet fedi. A templom dombjának lábánál megfigyeltem egy régi dűlőút befüvesedett, helyenként 2 m mélyre bevágódott szakaszát, amelyet az 1801-es térkép gyönki útként jelöl. A templom alatt azonosítottam egy, a rétről a patakmeder felé vezető, 15–20 m hosszú, lejtős bevágást, amely feltehetőleg a patakon keresztül vezető út, gázló helye lehet.

K. Németh András

365. Uraiújfalu határa

(Vas megye) **Á, Kk**

Az M86 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalán 2012 márciusában végeztünk terepbejárást, majd 2014. augusztus 19-én az építése során szakfelügyeletet.

Vidos-tag (KÖH 91967): A szakfelügyelet alkalmával a 8449. j. út (0+220 és a 0+310 kmsz-ek között) és a főpálya (110+040 kmsz-nél) jobb oldali, már kiásott vízelvezető árkában több régészeti jelenséget észleltünk.

A nyilvántartásban nem szereplő lelőhely Uraiújfalu külterületének ÉNy-i részén, a Vámoscsaládi határ közelében kerül elő egy kisebb kiemelkedésen fekszik.

Az árokban tizennyolc 13–14. századi településobjektum került elő, egy viszonylag kis területen. A jelenségeket minősített szakfelügyelet keretében tártuk fel 2014. szeptember 9. és 23. között. Az objektumok közül a gödrök és oszlophelyek mellett egy szabadban lévő kemence emelhető ki. A szomszédos útpályák területén a humuszolás nem érte el a régészeti objektumok jelentkezési szintjét.

Nagy-Remisz (KÖH 80831): A terepbejárás során, Uraiújfalu külterületén egy eddig ismeretlen lelőhelyet találtunk. A lelőhely a vasegerszegi határ közelében, egy kisebb erdősáv melletti jelentősebb, Ny–K-i irányú kiemelkedésen helyezkedik el.

Az alacsony lucernában átlagos intenzitással jelentkező 14–15. századi kerámiák töredékei kerületek elő, egy kb. 100×150 m nagyságú területen.

2014 tavaszán megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen az M86 gyorsforgalmi út építéséhez kapcsolódóan. Feltárásra kizárólag a tervezett műtárgyak, közművezetékek, valamint a vízelvezető árkok területe lett kijelölve, míg a fennmaradó területen a lelőhely védelmét elfedéssel kívánták biztosítani.

A feltárásra kijelölt terület humuszulása 2014. március 25–26-án, régészeti megfigyelés mellett folyt. A vörösbarna agyagos altalaj 30–40 cm mélységben jelentkezett, és a teljes területen kaviccsal erősen kevert volt, ami jelentősen nehezítette a felület megtisztítását. Mivel a humuszolás során a terepbejárás adatainak megfelelően, régészeti jelenségek kerültek elő, ezért a lelőhely területén megelőző feltárásra volt szükség. A megelőző feltárást a szakfelügyelet során lehumuszolt területen végeztük el 2014. április 24. és május 7. között.

A feltárás során összesen 78 településobjektumot bontottunk ki, melyek átlagos intenzitást mutatva a főpálya jobb oldali árkának két végét leszámítva, a teljes területen, nagyjából egyenletes elosztásban kerültek elő. A jelenségek betöltése több esetben paticcsal és faszénnel kevert volt. Az objektumok zöme cölöplyuk volt, melyek felismerhető rendszert nem alkottak. Az oszlophelyeken túl néhány kerek és ovális alaprajzú gödör is előkerült. A jelenségek közül egy ÉK–DNy-i irányú, hosszabb, egyenes árokszakaszt (141 KE) lehet kiemelni. Az objektumokból téglа- és paticstöredékek mellett bekarcolt csigavonallal vagy hornyolással díszített fazék-, valamint díszítetlen tál- és pohártöredékek kerültek elő. A leletanyag alapján egy 13–14. századi falu részletét tártuk fel.

A kivitelezés során, a műszaki tervekkel összhangban, jellemzően 20 cm humusz eltávolítására került sor a beruházással érintett területen. A munkálatok során az altalaj csak kisebb foltokban került elő. A földmunkák régészeti megfigyelés mellett folytak, ennek során, a 108+610 és a 108+670 kmsz-ek között három településobjektum (egy gödör és két oszlophely) került elő. A gödör még a humuszrétegben jelentkezett faszenes-paticsos betöltése révén, a lelőhely nyilvántartott területétől kissé DNy-ra. A két oszlophely a főpálya jobb oldalán került elő, ahol a humuszolás egy foltban elérte az altalajt. A jelenségeket 2014. július. 14. és 17. között tártuk fel régészeti szakfelügyelet keretében. Az objektumok a 13–14. századra keltezhetőek csakúgy, mint a megelőző feltárás során előkerült jelenségek.

A feltárás során közreműködő munkatársak: Nagy Gergely, Horváth Veronika és Bódy Tamás régészek.

Hornok Péter

Újrónafő, Szarvas-nyilas
Avar kori aranykereszt
Fotó: Czuppon Tamás (Hansági Múzeum)

366. Újrónafő, Szarvas-nyilas (KÖH 53836)

(Győr-Moson-Sopron megye) A

2014 májusában ajándékként került gyűjteményünkbe egy aranyozott bronz, kereszt alakú fibula. *(Az illusztrációt lásd fent és a címlapon)* A lelet 1998-ban Újrónafő Ny-i határában, Szarvas-nyilas területén került elő. A területről szórvány római kori anyagot[113] őriz a Hansági Múzeum, valamint kora Árpád-kori nyílcsúcsokat és egy csillagbuzogányt.[114]

Az aranyozott felületű öntött bronz ékszer[115] egyenlő szárú, görögkereszt alakú, a kereszt szárai szív formájúak, a kereszt közepe ovális kialakítású. A szárak közepén rekeszes foglaltban zöld-, illetve fehér üvegpaszta díszítés található, középen tojásdad formájú rekeszben karneol. Az alsó és felső üvegpaszta darabok kiestek, hiányoznak, a karneolkő is kissé töredékes. Hátoldalán a tűlemez felerősítő részei láthatóak. Stílusa alapján bizánci (hatású) készítménynek tarthatjuk és a kora (vagy talán már a középső) avar időszakhoz kötődik, a 7. század közepére–végére datálható.[116] A lelet több szempontból is különlegesnek tekinthető. Ékkő berakásos bizánci kereszt[117] Magyarországról mindössze Táp-Borbapusztáról és Ozora-Tótipusztáról ismert (innen az ép leleten kívül egy töredék is) hasonló elrendezésben, ám ezeket láncra fűzve, medálként, mellkeresztként viselték,

113 HMR Lsz.: 2014.5.1–18.
114 HMR Lsz.: 2007.6.1–4.; Aszt Á., 2008. 9.
115 HMR Lsz.: 2014.5.19.
116 Czuppont Tamás (a Hansági Múzeum avar koros régésze) a lelet avar kori keltezését vitatja.
117 Éva Garam: Funde byzantinischer Herkunft in der Awarenzeit vom Ende des 6. bis zum Ende des 7. Jahrhunderts. Budapest, 2001. 61–62.

női sírokból kerültek elő. Ezenkívül a Bizánci Birodalom területéről 10, a Birodalom területén kívülről a magyarországi példák nélkül további 5 hasonló, e körhöz tartozó leletet ismerünk.[118] Az ozorai analógia központi része hasonló kialakítású, méretben is megegyező az újrónafői darabbal, ami mindazonáltal egyértelműen teljes, ép lelet, és nem medálként használták, hanem fibulaként. A lelet egyedülálló olyan tekintetben is, hogy a tágabb környékről (Moson megye) nem ismert egyetlen kora (illetve középső) avar körhöz köthető lelet sem, a legközelebbi rokonlelőhely légvonalban 60 km-re található K-re, Győr megyében. A táp-borbapusztai lelettől[119] azonban mind anyagában, mind készítési technikájában, mind díszítésben jelentősen eltér, és ahogyan a tápi lelet e körön belül külön típusként értékelendő, úgy az újrónafői darab is.

Aszt Ágnes

367. Valkó, Sziluska-part (Öregszőlők) (KÖH 26454)

(Pest megye) **Sza**

A már korábban ismert lelőhelyről Kupor Zoltán fémkeresős 21 darab fém kisleletet, köztük honfoglalás kori ruhavereteket, szőlőfürtcsüngős fülbevalót, S-végű karikaékszert, gombokat, késő középkori gyűrűket szolgáltatott be a szentendrei Ferenczy Múzeumba. A lelőhely bejárására, újbóli lehatárolására 2014. november 14-én került sor.

A lelőhely Valkótól DK-re, a Török Úton Túli Dűlő elnevezésű, ÉNy – DK-i irányú, 227,5 m tengerszint feletti magasságú kiemelkedésen helyezkedik el. É-ról a Közép-Part, D – DNy-ról a Valkói-Szőlők határolják. Mezőgazdasági művelés alatt áll.

Kiszállásunkkor az egész területet őszi vetésű búza borította. A beszolgáltatott honfoglalás- és középkori fémleletekkel egykorú leleteket a felszínen nem találtunk, azonban nagyszámú szarmata kori szürke kerámia, egy faragott(?) kő és apró *terra sigillata* darabok kerültek elő, főként a terület DNy-i, alacsonyabb részén. A folyóvizek mellett elhelyezkedő kiemelkedés több régészeti korszak népességének kedvező megtelepedési helyet biztosíthatott.

A lelőhely határa az eddig feltételezettől ÉNy-i és DK-i irányban is távolabb húzódik, összesen egy nagyjából 1,5 km×150 m-es sávot alkotva.

Munkatársak: Bózsa Anikó, Buránszki Nóra, Kiss Katalin, Patay Róbert régészek.

Herbst Anna – Rácz Tibor Ákos

368. Vasegerszeg határa

(Vas megye) **Ő, Á, Kk, Kú**

Az M86 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalán 2012 márciusában végeztünk terepbejárást.

Családi-erdőtől délre (KÖH 80829): A terepbejárás során Vasegerszeg külterületének K-i részén, az Uraiújfalui határ közelében egy eddig ismeretlen lelőhelyet találtunk. A lelőhely a Családi-erdő D-i csücske előtt helyezkedik el egy markáns, É – D-i irányú kiemelkedésen. A K – Ny-i irányban elnyúló lelőhely kiterjedése: kb. 100×140 m. A lelőhelyet borító sűrű repcében egy jellegtelen őskori és néhány 16 – 18. századi kerámiatöredéket találtunk. Elképzelhető, hogy a lelőhely Ny-i irányban a Családi-erdő területére is kiterjed.

A lelőhely területén a gyorsforgalmi út építésére vonatkozó műszaki tervek jelentős bevágást irányoztak elő. Az örökségvédelmi hatóság a lelőhelyen megelőző feltárás nem írt elő. Így a kivitelezés földmunkái 2014-ben régészeti megfigyelés mellett folytak. Ennek során a 108+150 és a 108+250 kmsz-ek között 17 régészeti objektum előkerülését figyeltük meg, melyek feltárása minősített szakfelügyelet keretében történt július 18. és augusztus 1. között. Az előkerült kisebb-nagyobb gödrök, oszlophelyek és egy kút egy 13 – 14. századi településhez tartoztak.

Kemény-tábla II., Hermina-tábla I. (KÖH 51049): A terepbejárás során megvizsgáltuk a lelőhely érintettségét is. A korábbi terepbejárásokból már ismert,[120] nagy kiterjedésű lelőhely, a Vasegerszeghez tartozó Keményegerszeg belterületétől DK-re, a Zsédenyre vezető földút két oldalán terület el. Terepbejárásunk alkalmával a vetésben talált őskori kerámiatöredékek elsősorban a lelőhely középső részén sűrűsödtek, de kisebb számban mindenhol megtalálhatóak voltak. Római leleteket ezúttal nem találtunk, míg a 15 – 17. századból származó kerámiák a lelőhely DNy-i végében, egy félköríves dombháton sűrűsödtek. A lelőhely DNy-i fele átlagos intenzitású volt, míg ÉK-en csak szórványosan kerültek elő leletek.

2014 tavaszán megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen az M86 gyorsforgalmi út építéséhez kapcsolódóan. Feltárásra kizárólag a tervezett műtárgyak, közművezetékek, valamint a vízelvezető árkok területe lett kijelölve, míg a fennmaradó területen a lelőhely védelmét elfedéssel kívánták biztosítani. A humuszolás 2014. március 18. és 25. között régészeti megfigyelés mellett folyt. Az altalaj 30 – 50 cm mélységben jelentkezett, a D-i alaptest környékén sárgásfehéres lösz, a többi helyszínen vörösbarna agyag formájában. A földúttól ÉK-re eső részen az agyagos altalaj már kaviccsal kevert volt, ami jelentősen nehezítette a felület megtisztítását. Mivel a lehumuszolt területen a vártnak megfelelően régészeti jelenségek kerültek elő, ezért a területen megelőző feltárásra volt szükség, amit a szakfelügyelet során lehumuszolt területen végeztük el április 10. és 17. között.

Összesen 42 településobjektumot bontottunk ki, és dokumentáltunk le, melyek alacsony intenzitást mutatva csaknem a teljes lehumuszolt területen előfordultak. Kivételt kizárólag a főpálya jobb oldali árkának ÉK-i kétharmada jelentett. A jelenségek kisebb koncentrációját a D-i alaptesttől kissé D-re, a földútkorrekció területén lehetett megfigyelni. Az objektumok zöme oszlophely vagy kisebb méretű gödör volt, előbbiek gyakran faszénnel kevert folttal jelentkeztek, de nem alkottak felismerhető rendszert. A jelenségek közül egy É – D-i irányú, kanyargó árokszakaszt lehet kiemelni, amely mindkét alaptest, valamint a keresztező földút területén is jelentkezett.

A feltárás során szerény mennyiségű leletanyag került csak elő, amelyek az 50., az 52. és a 94. objektumokból származtak. Az első kettőben kevés, apró, jellegtelen őskori kerámiatöredékek, az utóbbiban mindössze egy, valószínűleg kora újkori vaskés töredéke került elő.

A feltárás során közreműködő munkatársak: Bódy Tamás, Horváth Veronika, Nagy Gergely régészek, Isztin Gyula, Lukács Gábor geodéták.

Hornok Péter

118 Tomka Péter: Christ oder Heide? Das Grab 317 von Táp – Borba. In: Zalai Múzeum 11. Kereszténység Pannóniában az első évezredben (Zalaegerszeg, 2002), 227 – 228. (Az analógiák rajzos táblán összefoglalva.)

119 Tomka Péter i.m. 211 – 228.

120 A lelőhely korábbi jelentését lásd: RKM 2005, 330.

369. Vasvár, Cigányszer, 31. lelőhely (KÖH 52073)
(Vas megye) **Kk**

Helyszíni szemlét végeztünk a lelőhelyen 2014. július 29-én, melynek során megállapítottuk, hogy a terület egy részét beépítették, más részein jelentős szintsüllyesztést végeztek. A nyilvántartott lelőhelyen nem fedett részében újabb késő középkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatárs: Kőszegi Ádám régésztechnikus-gyűjteménykezelő.

Pap Ildikó Katalin

370. Vatta határa
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, B, Sza, Á**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körzethálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén.

Csere-föld Dél (KÖH 87657): A lelőhely a 3-as sz. főút közvetlen közelében, attól ÉNy-ra, a Geszti-patak és egy kisebb vízfolyás által határolt dombhát D-i részén, a pataktól mintegy 150 m-re helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor friss szántás borította, mely jó látási viszonyokat biztosított. Egy 300×80 m-es területen nagy intenzitással jelentkező, nagy mennyiségű neolitikus kerámia és pattintott kőeszköz került elő.

Dél (KÖH 87641): A lelőhely Vatta D-i részén, a falutól 200 m-re, a csincsei országúttól K-re, annak közvetlen közelében helyezkedik el a Csincse-patak és egy kisebb vízfolyás által közrefogott dombhát közepén. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor búzatarló borította, mely rossz látási viszonyokat biztosított. Egy 70×50 m-es területen a rossz látási viszonyok ellenére is nagy intenzitással jelentkező középső bronzkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Középső-dűlő Észak (KÖH 87637): A lelőhely Vattától 200 m-re, a temetőtől D-re helyezkedik el, a Középső-dűlő nevű terület É-i részén, a Csincse-patak jobb teraszának szélén, a pataktól 200 m-re. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll és a bejárás idején napraforgó fedte. Közepes látási viszonyok mellett egy 280×100 m-es területen nagy intenzitással jelentkeztek neolitikus, bronzkori, római kori és Árpád-kori kerámiatöredékek, valamint pattintott kőeszközök és patics.

Munkatársak: Fekete László, Nagy Zoltán, Simon József, Galkó József, Juhász Ádám, Toronya Zsolt.

Tóth Krisztián

371. Vác, Magyar város (Konstantin tér 13-15.) (MRT 9. k. 31 / 2. lh., KÖH 12177)
(Pest megye) **Á, Kk, Tö, Kú, Ú**

2014. szeptember 4. és november 14. közt a Váci Püspökség anyagi fedezetével a püspökség két egymás melletti telkén végezhettünk tervásatást. Az 1718. évi Althan-féle telekkönyv térképmelléklete e tájon valamilyen falat vagy védművet ábrázol. Ennek azonosítása mellett az ismeretlen helyű, de a környéken keresendő váci magyar városi, Árpád-kori építésű Szent Margit-templom kutatása is célunk volt. 10 szelvényt nyitva kb. 400 m²-nyi területet tártunk fel az altalajig. A két telek ÉK-i részén az itteni telekhatár mellett ÉNy–DK-i irányban 6 m szélességben és kb. 40 m hosszan létrehozott 1–7. szelvényben az altalajt általában 1,5 és 2 m közti mélységben értük el. Egy kb. 2 m-el a 20. századi járószint alá mélyített pinceszerű helyiség is előkerült, mely tetejét (és talán az oldalát alkotó homokos talajt) cölöpök tartották. Betöltéséből 18–19. századi tárgyak kerültek elő. E részen számos ÉNy–DK-i irányú, egymástól egy-két lépésre párhuzamosan futó, néha egymást keresztező árok is felszínre bukkant. Sok árokrész lelet nélküli, így korhatározásuk problémás. Az egyik árok fenekén egy szájára fordult csigavonalas díszítésű Árpád-kori fazekat találtunk. Emellett néhány kora Árpád-kori kerámia is felbukkant, de csak egy gödörben volt kizárólagos ez a korszak, máshol 16–18. századi anyaggal került elő az Árpád-kor.

Az 1–7. szelvények által alkotott 6×40 m-es területre nagyjából merőleges a 8–10. szelvények 3–7 m széles és kb. 20 m hosszú sávja, mely a Báthori utcával párhuzamos és az utca melletti telekhatár mentén fut. Ezzel a több m széles sávval sikerült kereszteznünk egy 17–18. századi kerámiával betöltött, a mai felszíntől mérve kb. 2 m mélységig lenyúló kettős árkot, mely ÉNy–DK-i irányú, és amelyben több nagy méretű követ találtunk. Valószínűleg ez az Althan-féle térképen látható, a város e részét határoló vonal, valamilyen védővonal. A nagy méretű kövek (és általában a kőanyag) a feltáráson unikális. Talán egy kőfal is állt az árkok belső oldalán? Ezen árkainktól DNy-ra egy cölöpszerkezetes újkori épület és egy néhány m²-es, a 20. században megszüntetett 18–19. századi pince került elő. Ezek alatt késő középkori és törökkori leletekkel ellátott sóderes feltöltésű út bukkant fel, melyen az egykori szekérnyomok is kivehetőek voltak. Úgy tűnik, hogy az út sóderszórással való kialakítása előtt viszont egy igen mély, a mai felszíntől mérve 2,5 m-re lenyúló meder volt itt, amelyet fekete iszap / humusz töltött fel. Ez talán a közeli barokk székesegyház építése kapcsán a kortársak által emlegetett vizenyős terület É-i, ÉNy-i széle lehetett. A székesegyház építése előtt ezt a korábban a víz miatt beépítetlen területet töltötték fel, de az alapok ásásakor állandó probléma volt a feltörő talajvíz. A feltárási területünk talán e feltöltő munka idején kapta a kavicsos feltöltést. Sajnos a Szent Margit-templomra utaló nyom a kutatás során nem került elő.

Batizi Zoltán

372. Vác, Nagy-Gomb-híd (Nagygomb-híd) (MRT 9. k. 31 / 35. lh., KÖH 12098)
(Pest megye) **U, Sza, A, Á, Kk**

A lelőhelyen két egymást követő évben végeztünk feltárást. A MOL HU-SK DN 800 gázszállító tranzit vezeték munkálatai kapcsán, 2013. július 22.–augusztus 2. között megelőző feltárást, a MOL Barátság 1. kőolajvezeték felújítási munkálatai kapcsán, 2014.április 2–14. között, régészeti megfigyelés során végzett bontómunkát.

A lelőhely Váctól és az M2-es úttól K-re, a Rádra vezető út két oldalán, a két település közigazgatási határa közelében terül el. A felszín D-i irányban lejt, a gázvezeték és a kőolaj vezeték nyomvonala a lelőhely Ny-i nyúlványát ÉNy–DK-i irányban vágta. A feltárt felület É-i része kiterjed a rádi műúttól É-ra is, de itt mindössze hét objektumot regisztráltunk. A D-i, nagyobb kiterjedésű része be nem vetett mezőn helyezkedik el, DK-i vége mocsárban ér véget. A régészeti jelenségek itt mintegy 40 m-rel

tovább jelentkeztek a terepbejárások alapján bejelölt lelőhelyhatárnál. A felszínen mindössze egy kis pattintott kőpengét találtunk, mert a feltárás területe nem állt művelés alatt.

Munkánkat a feltárási területre eső szakaszoló állomás alapterületének feltárásával kezdtük meg, mely a nyomvonalnál szélesebb kiterjedésű felületet foglalt el, megközelítőleg 10×15 m-t. Az ásatási felület objektumokkal egyenletesen fedett volt, de a D-i részen sűrűsödtek; a feltárt jelenségek több korszakhoz tartoztak. A 96 objektum mintegy fele tartalmazott leleteket, nagyrészük neolit korú volt. Ezen kívül a terepen, még a leletanyag tisztítása előtt 14 objektumot szarmatának, kettőt avarnak, hármat Árpád-korinak és egyet késő középkorinak határoztunk meg. Az ásatási felület D-i végén, közvetlenül a humuszréteg alatt leletekben bővelkedő feltöltést figyeltünk meg. A nagy mennyiségű vastag falú házikerámia alapján egykorú lehetett a neolit települési objektumokkal, a feltöltés anyaga és összetevői is az őskori gödrökkel mutatott hasonlóságot. Fenti kultúrrétegen kívül szinte kizárólag gödröket és gödörcsoportokat dokumentáltunk. Két keskeny árok nem tartalmazott semmilyen leletet.

A neolit objektumok kivétel nélkül gödrök voltak, jellemzően nagy méretű, amorf, egyenetlen falú és aljú beásások. Kiterjedésüket sok esetben nem tudtuk megállapítani, mert mélységük meghaladta a MOL által engedélyezett 120 cm-t a felszíntől számítva, valamint mert 2014-ben szelvényünk Ny-i harmadát nem bonthattuk a Barátság kőolaj vezeték közelsége miatt. Több objektumnak is csak a foltját dokumentálhattuk. A vastag falú házikerámia töredékek mellett néhány vékonyabb falú, díszített töredék is előkerült. A 95. objektum betöltésében egy obszidián magkő volt. A szarmata gödrök méhkas alakúak voltak, némelyikük többszörösen rétegzett. A szokványos jól iszapolt, szürke kerámia mellett egy-két római utánzat is előkerült, valamint nagyobb mennyiségű tapasztástöredék és egy kutyaváz. A 94. objektum talán lakóépítmény alja volt, a betöltés alján átégett, tapasztott réteget találtunk. Hozzá tartozott az STR 197 tűzhely is. A 68. objektum szabadtéri kemence volt, roncsolt sütőfelülettel. Az avar edények peremét benyomkodással, ill. bevagdosással díszítették, az Árpád-kori edényeket bekarcolt csigavonallal és hullámvonallal. Az egyik, talán kora-avar gödörből dudoros hátú, vasszegekkel összefogott csont fésű töredékei is előkerültek.

Munkatársak: Buránszki Nóra, Kiss Katalin, Rajna András, Sarkadi Gergely régészek, Szőcs Péter térinformatikus.

Füredi Ágnes – Rácz Tibor Ákos

373. Vácduka határa
(Pest megye) **U, R, Hu, Á**

A Barátság-1. HU-SK DN 400 kőolajvezeték kiváltó rekonstrukció beruházás munkálatai során a szentendrei Ferenczy Múzeum munkatársa a település határában az alábbi lelőhelyeken végzett kutatásokat.

Bangor-hegy (MRT. 9. k. 33/8. lh., KÖH 12210): A lelőhely nyomvonalba eső szakaszának minősített szakfelügyeletét 2014. április 11-én elvégeztük. A gépi humuszolás során átlagosan 240 cm szélességben távolították el a humuszt a lelőhelyen. Az altalajban egyetlen igen széles és a humuszolt nyomvonalszakasz teljes hosszában követhető árok foltja rajzolódott ki. A 2,5–3 m széles, 25–47 cm mély árkot három helyen átvágtuk. Betöltéséből őskori – rézkori – kerámia került felszínre. A humuszolt régészeti tükörfelülettől D-re, a nyomvonal még a lelőhely területére eső szakaszát régészeti megfigyelés és megelőző feltárás nélkül bontották ki a cső befektetési mélységéig. Itt a rézsűfalban további két elpusztított objektum foltját tudtuk megfigyelni.

2013 májusában a Ferenczy Múzeum munkatársa; Rajna András a lelőhelynek a HU-SK DN 800 gázszállító tranzitvezeték nyomvonalába eső szakaszát próbafeltárás keretében feltárta.[121] Ennek során neolitikus, rézkori valamint 5–6. sz.-i csontvázas temetkezések és objektumok kerültek elő. A lelőhely Barátság kőolajvezeték által érintett területe az előző évi feltárási területtől K-re, lankásabb részen fekszik. A jelen kutatás során feltárt árokszakasz közvetlenül nem tekinthető összetartozónak a korábban feltárt objektumokkal.

Kővágói-tábla (MRT 9. k. 33/8. lh., KÖH 12216): Az MRT elkészítéséhez szükséges terepbejárás során lokalizálta a lelőhelyet Miklós Zsuzsa 1977-ben. A Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága 2011-ben végzett újabb terepbejárást a lelőhelyen, amelynek során őskori, avar vagy 10–11. századi kerámia került elő. 2013-ban, a HU-SK DN 800 gázszállító tranzitvezeték nyomvonalának próbafeltárása során, Patay Róbert, a Ferenczy Múzeum munkatársa végzett feltárást a lelőhelyen, a most feltárt területtől DNy-ra.[122] Ekkor 16 objektumot bontott ki és dokumentált, amelyekből kevés szarmata kerámia került elő. Az objektumok között egy sütőkemencét tárt fel.

A lelőhely nyomvonalba eső szakaszán a beruházásához kapcsolódó minősített szakfelügyeletet 2014. április 11. és 15. között elvégeztük. A nyomvonal gépi humuszolása során átlagosan kb. 240 cm szélességben távolították el a lelőhelyen a humuszréteget, az objektumok az altalajban foltként jelentkeztek. Hat régészeti objektumot dokumentáltunk. Ezek közül három kerek alakú gödör, három házalap részleteként értelmezhető. Utóbbiak csak részben estek a nyomvonalba, egységesen lekerekített sarkú téglalap alakúak voltak, kettő közülük igen sekély, leletanyag nélküli, egynek a sarkában kőkemence omladékát fogtuk meg és dokumentáltuk. A szabálytalan alakú hordalékkövek elbontása után kemény, égett felületet tudtunk megfigyelni. A ház betöltésében faragott kövek, továbbá kerámia került elő, a gödrök egyikéből egy ép malomkövet emeltünk ki. A most feltárt lelőhelyrészlet objektumaiból kora Árpád-kori kerámia került elő, egy településrészletet sikerült megfognunk. A lelőhely ezen része nem függ össze a tavaly feltárt szarmata teleprészlettel.

Bózsa Anikó

374. Vámoscsalád határa
(Vas megye) **Ő, B, A, Á, Kk, Kú, I**

A település határában az M86 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalán 2012-ben terepbejárást, majd 2014-ben megelőző feltárást végzett a szombathelyi Savaria múzeum munkatársa, az alábbi lelőhelyeken. A megelőző feltárásokra kizárólag a tervezett műtárgyak, közművezetékek, valamint a vízelvezető árkok területe lett kijelölve, míg a fennmaradó területen a lelőhelyek védelmét elfedéssel kívánták biztosítani.

Alsó Kenderszer (M86-22. lh.) (KÖH 43403): A lelőhely Vámoscsalád belterületétől D-re, a Nagymező TSz-től K-re, a Csörgető-árok kanyarulata körül, annak mindkét oldalán egy nagyobb, nagyjából sík területen helyezkedik el. Terepbejárásunk során egyértelművé vált, hogy a lelőhely É-i és K-i irányban jó-

121 RKM 2013, 136.
122 Jelentést lásd: RKM 2013, 136.

val kiterjedtebb, mint azt korábban gondolták. Nagyobb mennyiségű, homokkal vagy apró kaviccsal soványított 13–15. századi kerámiatöredéket gyűjtöttünk.

A feltárásra kijelölt terület humuszulása és a hozzá kapcsolódó szakfelügyelet 2014. március 26. és április 2. között zajlott. A földmunkák végig régészeti megfigyelés mellett folytak. A vörösbarna agyagos altalaj 30–40 cm mélységben jelentkezett és a terület nagyobb részén kaviccsal erősen kevert volt, ami jelentősen nehezítette a felület megtisztítását. Mivel a humuszolás során, a korábbi adatoknak megfelelően, régészeti jelenségek kerültek elő, ezért a lelőhely területén megelőző feltárásra volt szükség. A feltárást a szakfelügyelet során lehumuszolt területen végeztük el május 7. és 14. között.

Összesen 69 településobjektumot bontottunk ki és dokumentáltunk le, melyek alacsony intenzitást mutatva a teljes lehumuszolt területen, nagyjából egyenletesen kerültek elő. A jelenségek kisebb koncentrációját lehetett megfigyelni a lelőhely É-i végében lehumuszolt sávban, a Csörgető-árok tervezett új nyomvonalának a területén. A jelenségek betöltése több esetben paticcsal és faszénnel kevert volt. Az objektumok zöme, felismerhető rendszert nem alkotó oszlophely, valamint kerek és ovális alaprajzú gödör volt, ezeken felül két nagyobb, amorf gödör is előkerült a főpálya ÉK-i végéhez közel.

A leletanyagot tartalmazó nyolc objektum nagy területen, egyenletesen elszórva helyezkedett el. Belőlük 13–14. századi, jellemzően még kézi korongon formált, zömmel csigavonallal díszített fazéktöredékek kerültek elő, de előfordultak már jobban korongolt edények töredékei is, több esetben hornyolással díszítve.

A lelőhelyen a kivitelezés és a hozzá kapcsolódó szakfelügyelet június 6-án vette kezdetét. Első lépcsőben, a műszaki tervekkel összhangban, csak 20 cm humusz eltávolítására került sor a főpálya és a pihenőágak területén. A földmunka jellemzően a szántott humuszban folyt, a régészeti objektumok jelentkezési szintjét csak elvétve érte el. A humuszolás első fázisa során a 110+470 és a 110+500 kmsz-ek között két gödör és egy cölöplyuk került elő. Ezek feltárása egyszerű régészeti megfigyelés keretében történt.

Ezt követően a kivitelező alvállalkozója (Lavinamix Kft.) eltért az eredeti műszaki tervektől és augusztus 4-től kezdődően a lelőhelyen pótlólagos humuszolásba kezdett, melynek során a humuszréteg nagyobbrészt eltávolításra került, de az altalaj csak a terület kb. 50–60%-ában került a felszínre. A szakfelügyelet során további 31 objektum került elő a 110+470 és a 111+400 kmsz-ek között. Ezek feltárása már minősített szakfelügyelet keretében történt augusztus 11. és szeptember 24. között. A kivétel nélkül településhez tartozó objektumok közül egy földbemélyített lakóház, egy szabadban lévő kemence és három kút emelhető ki. Az előkerült jelenségekből változatlanul 13–14. századi leletanyag került elő.

Rába Úti-dűlő I. (KÖH 80835): A terepbejárás során, Vámoscsalád területén a Rába-úti dűlő nevű határrészén egy eddig ismeretlen lelőhelyet találtunk. A lelőhely a település belterületétől DK-re, a Misejáró úttól kb. 100 m-re, ÉK-re, egy markáns kerekded dombon helyezkedett el. A területen egy kb. 160–170 m átmérőjű körben, viszonylag jó látási viszonyokat biztosító gabonavetésben néhány 15–17. századi kerámiatöredéket találtunk.

A feltárásra kijelölt terület humuszulása és a hozzá kapcsolódó szakfelügyelet 2014. április 3-án zajlott. A földmunkák végig régészeti megfigyelés mellett folytak. A vörösbarna agyag altalaj 30–40 cm mélységben jelentkezett és a terület nagyobb részén kaviccsal erősen kevert volt, ami jelentősen nehezítette a felület megtisztítását. Mivel a humuszolás során, a korábbi adatoknak megfelelően, régészeti jelenségek kerültek elő, ezért a lelőhely területén megelőző feltárásra volt szükség.

A megelőző feltárást a szakfelügyelet során lehumuszolt területen végeztük el május 14-én. A feltárás során összesen 6 településobjektumot bontottunk ki és dokumentáltunk le, melyek közül négy cölöplyuk és egy gödör a főpálya jobb oldali árkának a területén, míg a bal oldali árokban egyetlen cölöplyuk helyezkedett el. Leletanyag egyetlen objektumból sem került elő, viszont a felületen néhány szórvány, késő középkori kerámiát találtunk.

Rába Úti-dűlő II. (KÖH 80837): A terepbejárás során találtuk a korábban ismeretlen lelőhelyet, amely a Misejáró út és a nicki közigazgatási határ között félúton, a Csörgető-árok melletti sásos-nádasos mélyedés vonalában, és attól D-re, egy platószerű magaslaton helyezkedett el. Az átlagos intenzitású lelőhelyen, a közepes látási viszonyokat biztosító vetésben néhány őskori és néhány avar kori kerámiatöredéket találtunk. Előbbiek inkább a lelőhely ÉK-i, utóbbiak a DNy-i, beruházástól távolabb eső felében kerültek elő.

A feltárásra kijelölt terület humuszulása és a hozzá kapcsolódó szakfelügyelet 2014. április 3-án zajlott. A földmunkák végig régészeti megfigyelés mellett folytak. A vörösbarna agyagos altalaj 30–40 cm mélységben jelentkezett és a terület nagyobb részén kaviccsal erősen kevert volt, ami jelentősen nehezítette a felület megtisztítását. Mivel a humuszolás során, a terepbejárás adatainak megfelelően, régészeti jelenségek kerültek elő, ezért a lelőhely területén megelőző feltárásra volt szükség.

A megelőző feltárást május 14. és május 20. között végeztük el. A feltárás során összesen 36 településobjektumot bontottunk ki és dokumentáltunk le. A jelenségek a teljes területen elszórva, az ÉNy-i szelvényünkben viszonylag intenzíven jelentkeztek. A feltárt objektumok nagyobb része felismerhető rendszert nem alkotó cölöplyuk és kisméretű gödör volt. A jelenségek közül mind méretével, mind a belőle előkerült leletanyag mennyiségével kiemelkedett a 77. sz. gödör.

A gödrökből előkerült bőséges kerámiaanyag alapján, egy több kultúra jellegzetességeit mutató, de kizárólagosan egyikhez sem köthető, középső bronzkori település részletéről van szó.

Munkatársak: Bódy Tamás, Nagy Gergely (régészek), Isztin Gyula, Lukács Gábor (geodéták).

Hornok Péter

375. Vácrátót, Harasztpusztától délre (KÖH 87917)

(Pest-megye) **B**

A B1 DN400 kőolajszállító vezetékhez kapcsolódó régészeti kutatások során 2014. március 27-én a lelőhelyen régészeti megfigyelés közbeni bontómunkát végeztünk. A terület Vácrátót településtől ÉNy-ra, egy ÉNy–DK-i irányú domb ÉNy-i részén található. A munkálatok során egy késő bronzkori urnás rítusú, hamvasztásos sír került elő. A gépi humuszolás az urna peremét, felső részét megsértette. Az urnában egy kis méretű füles bögrét és emberi hamvakat találtunk

Patay Róbert

376. Vecsés határa
(Pest megye) **Ő, U, R, Sza, N, I**

A B1 DN 400 kőolajvezeték rekonstrukciójához kapcsolódó régészeti kutatások során 2014. májusában és júniusában régészeti megfigyelés közbeni bontómunkát végeztek szentendrei Ferenczy Múzeum munkatársai az alábbi lelőhelyeken.

Vecsés, 4. lelőhely (KÖH 27022): A lelőhely homokos sík területen, az M0 autóúttal párhuzamosan terül el. A lelőhelyről 11 objektum feltárása során több korszak emlékei kerültek elő. Az objektumok főként őskori, neolitikus és rézkori anyagot, több jellegtelen őskori töredéket és népvándorlás kori anyagot tartalmaztak. Feltárt terület: 710m^2

Munkatársak: Buránszki Nóra, Benyó Gergely, Szőcs Péter.

Rajna András

Vecsés, 52. lelőhely (KÖH 53931): A terület Vecsés településtől ÉK-re húzódik. A munka során 711 m^2-es területen összesen 13 objektumot bontottunk ki. A kibontott objektumok között 11 árok és 2 gödör volt. Az objektumokból nagyon kevés kerámiatöredék és állatcsont került elő. Két árok szarmata, két árok és egy gödör talán őskori, a többi keltező leletanyag hiányában bizonytalan korú volt.

Munkatárs: Bózsa Anikó régész.

Patay Róbert

377. Vértessomló, Vitányvár (KÖH 56085)
(Komárom-Esztergom megye) **Kö**

2014-ben október 13. és december 15. között folytattuk a Vértes hegység egyik legjobb, bár igen gyorsan romló állapotú várának feltárását. Míg az első ásatási szezonban, 2012-ben[123] csak a rétegviszonyokról történő ismeretszerzés volt a célunk, addig ebben az évben már a falak állagmegóvásához kapcsolódó régészeti feltárásba kezdtünk.

Legveszélyeztetettebb falszakasz a belső várudvar ÉK-i részén volt, a külső és belső kagylós kiomlásnak köszönhetően mintegy 30–40 cm vastagságú rész tartotta a 2 m vastagságú falat. Ennek állagmegóvásához ezért először a belső várudvarra vezető kaput tisztítottuk ki az omladéktól. A várudvar felőli metszetfalban egyértelműen elkülöníthetőek voltak a különböző omladékrétegek, valamint a korábbi időszakok rablóárkai is. A várkapu 180 cm széles volt, alsó részén küszöbkő léte feltételezhető. Felvonóhídnak nincs nyoma, a bejutás a belső várudvarra lépcsőn keresztül történhetett, amely a kapu előtti kisebb pihenőhöz vezethetett, ezt két gerenda tarthatta.

A megerősített falszakasz és a külső várfal közötti falszorosban kisebb kutatóárkot nyitottunk a D-i részen, itt 60 cm mélységben már vörösre égett, paticsos omladékréteget bontottunk ki, benne nyílászáróhoz tartozó kőfaragványok darabjaival, téglákkal, valamint kályhaszemtöredékekkel. Jelentősebb kutatásra itt nem nyílt mód, következő évben folytatódik ennek a résznek a feltárása.

A vár ÉNy-i részén álló magas épülettömb É-i zárófala eddig ismeretlen volt, csak 19. századi alaprajzi vázlat utalt helyére. Ezért egy É–D-i irányú kutatóárokkal megkerestük ezt a falszakaszt. Belső oldalán a falsík egyértelműen mutatkozott, míg kívül nem találtuk meg, az azonban elmondható, hogy a fal itt is legalább 2 m vastag volt. A kutatóárkunk hosszát nem tudtuk tovább növelni a nagy méretű fák miatt, ezek kivágása után kaphatunk végleges választ a falvastagságra, és azonosíthatjuk egyértelműen a külső falsíkot is.

Kitisztítottuk az ÉNy-i épülettömb legalsó szintjén levő, a kapu irányába mutató nyílást is. Az megállapítható volt, hogy felső részét a belső oldalon még a fal építésekor elfalazták. Rendeltetésére eddig nem találtunk magyarázatot. Betöltésében az épület belső részéből származó omladék volt, alján pedig az eredeti habarcsos omladék bukkant elő.

A későbbi falkonzerválást előkészítendő az ÉK-i várfal külső, érintetlen falsíkját is megkerestük 2 kutatóárkunkkal. Szerencsés helyzet adódott, mert a felszíntől már mintegy 40 cm mélységben megtaláltuk ezt, egészen jó állapotban.

A következő ásatási évben a feltételezett kapu környékét kutatjuk meg, illetve az DK-i rész külső és a belső várfalai közti részt vizsgáljuk majd.

Az előkerült leletanyag zöme (edénytöredékek, kályhaszemek) omladékrétegből származott, így a vár építéstörténetéhez adalékokkal még nem szolgálnak. A vár külső árkában gyűjtött, mozdítható kőfaragványokat beszállítottuk a Kuny Domokos Múzeumba, ahova a többi leletanyag is került.

László János

378. Vésztő, Mágori-domb (Vésztő-Mágor) (MRT 6. k. 12 / 15. lh., KÖH 6792)
(Békés megye) **U, R, B, Á, Kk, Ú**

A magyar–amerikai Körös Regionális Régészeti Program vésztő-mágori-dombi (Vésztő 15. lelőhely) kutatásai a 2014. évben június 1. és június 27. között zajlottak.[124]

2014. évi munkáknak kettős célja volt:

1. A Makkay János által 1986-ban kiásott, majd lefedett, a kiállítóhely részét képező szelvény profiljainak egyes szakaszait kívántuk kis mértékben visszabontani, dokumentálni, valamint azokból C14, mikromorfológiai, mágneses szuszceptibilitás és talajkémiai mintákat venni, annak érdekében, hogy képet alkothassunk a tell képződésének folyamatáról, az eredményeket összehasonlíthassuk a szeghalom-kovácshalmi tell esetében tapasztaltakkal.

2. A tellt övező, a 2006-ban elvégzett geofizikai felméréseink során felderített többszörös árokrendszer feltárását terveztük elvégezni, annak kora és szerkezete vizsgálata céljából.

A fedett szelvényben a legnagyobb felületen a K-i fal D-i részén, az 1986. évi munka során legnagyobb mélységben kiásott részen dolgoztunk, ahol összesen közel 5 m szélességben vizsgálhattuk az ezen a részen 4,5 m vastagságú rétegsort (C1B1). A visszabontás alkalmával – melynek során 5–10 cm mélységben távolítottuk el a rendkívül kiszáradt profilfelületet – kiderült, hogy a kerámialeletek alapján a legfiatalabb rétegek a kora rézkorhoz tartoznak, a bronzkori rétegek teljes mértékben hiányoznak, ami azok – feltehetően a pincemúzeum és a fedett szelvény közötti résszel egyidőben történt – kitermelésére utal. A szelvény egyéb részein – elsősorban a rézkori és bronzkori rétegek, illetve az azok közötti hiátus vizsgálatára – további 5, kisebb felületű és rétegvastagságú rész visszabontását is elvégeztük, főképpen a szelvény É-i részére koncentrálva (C1B2-

123 A lelőhely korábbi jelentését lásd: RKM 2012, 107.

124 A lelőhely további jelentéseit lásd: RKM 2006, 318. és RKM 2010, 55–73.

C1B6). A visszabontást követően az egyes elkülönített rétegekből C14 kormeghatározáshoz faszén- és állatcsontmintákat gyűjtöttünk, valamint összesen 17 kontextusból vettünk mikromorfológiai, talajkémiai, illetve a mágneses szuszceptibilitás méréséhez szükséges mintákat.

A K-i szelvényfal mentén, az 1986. évi munkák során legnagyobb mélységben feltárt részből kis méretű szondát nyitottunk, melyben további mintegy 50 cm bontását követően elértük a tell rétegsorának alját.

A telltől közvetlenül É-ra, a feltárás előkészítéseként, É–D irányú tengelyen 12 fúrásmintát vettünk, illetve annak eredményei alapján két 1,5×1,5 m nagyságú kutatószondát nyitottunk (N1B1, N1B2). Az előzetes vizsgálatok eredményei arra utaltak, hogy a tell körüli mocsaras területet több fázisban, valószínűleg a késő középkortól kezdődően 1,3–2 m vastagságban feltöltötték; az előkerült nagy mennyiségű őskori (középső és késő újkőkori, kora rézkori és középső bronzkori) leletanyaggal azonos stratigráfiai helyzetben Árpád-kori, késő középkori és újkori kerámiaanyag, valamint a monostorhoz köthető tégla- és kőtöredékek kerültek felszínre.

A 40 m hosszan és 1 m szélességben megnyitott N1B3 jelzetű szelvényben tapasztaltak igazolták az előzetes vizsgálatok eredményeit. A szelvény feltárása során a magnetométeres felmérésen azonosított külső árokrendszer három tagjának részleteit bontottuk ki a feltöltési rétegek alatt. Az előkerült kerámiaanyag előzetes analízise alapján az egyes árkokat közel egyidőben, a középső neolitikum végén vagy a késő neolitikum legkorábbi fázisában létesíthették, és az erődítés feltehetően a kora rézkor időszakában is részben használatban maradt. A belső árokrendszer kutatására nem kerítettünk sort, mivel az egyértelműen a tell – feltehetően azon a részen döntően bronzkori – rétegsora alatt húzódik.

A két árokrendszer között további objektumokat azonosítottunk az N1B3 szelvény legdélebbi részének feltárása alkalmával, amelyek nagyobb felületen történő feltárása érdekében egy 6×2 m-es felületet nyitottunk a szelvényhez csatlakozóan. A tellesedéssel nem érintett területről középső és késő neolitikus árokrészletek, illetve egy gödör (AVK, szakálháti / tiszai kultúra) mellett egy, a középső bronzkorra (gyulavarsándi kultúra) keltezhető kút részletét is feltártuk.

A projektet a National Science Foundation (NSF Senior Grant, NSF-IRES) támogatta.

Szakmai munkatársak: Richard W. Yerkes (Ohio State University), Takis Karkanas (Ephoreia of Palaeoanthropology-Speleology, Athén), Danielle Riebe (UIC, Chicago), Gallina Zsolt, Gulyás Gyöngyi, Litauszki Zoltán (Ásatárs Kft.), Braun Mihály, (ATOMKI, Debrecen), Roderick B. Salisbury (Ludwig Boltzman Institut, Bécs), Fogas Ottó (Móra Ferenc Múzeum, Szeged).

Gyucha Attila – William A. Parkinson

379. Visegrád, Középkori városmag a királyi palotától délre (Visegrád, Fő utca 57.) (KÖH 54579)

(Pest megye) Kk, Kú, Ú

2014 június – júliusa során Visegrád belterületén, a jelenlegi rendőrség telkének hátsó részén végeztünk tervásatást, ahol az árvízvédelmi mobilgát mozgatható elemeinek tárolóépülete fog állni.

A terepadottságoknak megfelelően a rétegek a hegy felől az utca felé erősen lejtenek. A legfelső, legújabb kori járószintet képező réteg 20–70 cm vastag, ez egyenlíti ki a felszínt. Alatta – a Fő utca felőli részen – egy újkori vályogház elplanírozott maradványa húzódik, kb. 20 cm vastagságú réteget képezve. Ebből vakolatmaradványok, mázas cserépkályha töredékei és más kerámiatöredékek kerültek elő, ami alapján a réteget a 19. századra–20. század elejére datálhatjuk. A jelenséget több helyen is átvágták legújabb kori szemétgödrökkel. A mai felszíntől kb. 170 cm-es mélységben sárga agyagos járószint és egy meszes gödör részlete került elő, leletanyaga szerint (pl. pipa töredék) az 1700-as évekhez köthetők.

A hegy felőli részen a legújabb kori réteg alatt vörösesbarna, kavicsos-köves erdei talaj található, melyben elszórtan kerámiatöredékek és állatcsontok jelezték, hogy még nem az intakt altalajnál járunk. Ezt követően, igen nagy lejtésű, egyenetlen, sárga agyagos szintet találtunk, ami csupán néhány cm vastagságú, de felszínéről jelentős mennyiségű régészeti leletanyag látott napvilágot. Környezetében – kb. 170–220 cm mélységben - más településnyomokat: cölöplyukakat, gerendafészket, átégett agyagos felületeket is megfigyeltünk, amelyekből egységes, a 14–15. századra keltezhető leletanyag került elő (edénytöredékek, állatcsont, bronz veret töredéke, vas sarkantyú, késtöredékek, üvegtöredék).

Sajnos a feltárás folytatására a nagy mélységek miatt a továbbiakban már nem volt lehetőségünk. Úgy tűnik, hogy a megkutatott területen – a Fő u. 71–73. telken megfigyeltekhez hasonlóan – egy hátsó udvar volt, szemétdombbal és favázas építményekkel. Kőépület vagy arra utaló nyom nem került elő, amennyiben ezen a telken is állt kőépület, az nagy valószínűséggel az utcafronton lehetett. Az előkerült leletanyag a Fő utca 10–12. alatt feltárt településrészlettel mutat nagy hasonlóságot.

Az ásatáson részt vett Lóki Róbert, Kováts István. Konzulens: Gróf Péter. Szakmai munkával segített Kocsis Edit.

Boruzs Katalin

380. Zalaegerszeg, Vár (Sütő utca – Deák tér) (KÖH 19109)

(Zala megye) B, Ú

A zalaegerszegi Göcseji Múzeum Zalaegerszeg belvárosában, a Sütő utca és Deák tér találkozásánál, 2014. április 8. és május 5. között egy mélygarázsos épületegyüttes építése kapcsán végzett megelőző régészeti feltárást. A lelőhelyhez tartozó területen 1959 óta folytatnak megfigyeléseket, 2005 és 2011 között pedig több ízben is ásatásra került sor. A 2014-es feltárás eredményei elsősorban az újkori városkép rekonstruálásához nyújt újabb adatokat.

A megelőző régészeti feltárásra kijelölt terület számottevő része főként 20. századi pincékkel beépített volt, a felső kb. 120–150 cm-es réteg zömmel modern építési törmeléket tartalmazott. A gépi humuszolási munkálatok folyamán általában 150–170 cm-es, helyenként 200 cm-es mélységig termeltük ki a földet. Az eltávolított építési törmelék alatt 18–19. századi leleteket tartalmazó réteg jelentkezett. Az előkerült objektumokat 1–73 SE számozással jelöltük.

A megkutatott terület Ny-i fele vizenyős, mocsaras jellegű volt, így ezen a részen több cölöp is jól konzerválódott. Egy részük feltehetőleg a Sütő utca és Jákum Ferenc utca közötti 2005-ös feltárás során előkerült cölöpökkel együtt a várost kerítő Ny-i falhoz tartozhatott, míg néhány szabályos elrendezésű cölöpsor újkori házalapozás lehetett. A cölöpök mellett a feltárt jelenségek nagy részét 18–19. századi szeméttel feltöltött objektumok alkották, emellett a teljes területen szétszórtan növé-

nyi maradványokkal keveredett „trágyadombokat” figyeltünk meg. A Piac tér 2011-es rekonstrukciós munkálatait megelőző régészeti feltáráson előkerült bödönkúthoz hasonló kutat találtunk a szelvény DNy-i sarkában. Az előkerült leletek és objektumok alapján feltételezhető, hogy a 2011-es feltárás során lokalizált 18–19. századi piachoz tartozó állatpiac helyét azonosítottuk. Külön említést érdemel egy méhkas alakú gödör, melynek betöltéséből őskori (bronzkori) kerámiatöredékek kerültek elő.

A feltárás során a leletek zömét nagy mennyiségű újkori edénytöredék, kályhacsempe, illetve kályhaszem, valamint állatcsont adta. A kerámiák mellett találtunk néhány vas- és üvegtöredéket, valamint egy fateknő töredékét.

A feltárás résztvevői Miháczi-Pálfi Anett, Császár Renáta és Gönye András régésztechnikusok.

Simmer Lívia

381. Zalalövő határa
(Zala megye) **U, R, B, Á, Kk**

A 86-os sz. főút Zalalövőt elkerülő szakaszának építésével összefüggésben két lelőhely nyomvonalba eső részén a 2013. évi próbafeltárás alapján végzett megelőző régészeti feltárást a Göcseji Múzeum 2014. április 29. és július 9. között.

Csihaj (Budafa-Csihaj-dűlő) (KÖH 39798): A megkutatott terület nagysága 5120 m^2. A megelőző régészeti feltárás során 42 stratigráfiai egységet különítettünk el. A lelőhely az erózió és a folyamatos mezőgazdasági művelés hatására erőteljesen lepusztult, az eltávolított humusz átlagosan mindössze 20–30 cm vastagságú volt. A humusz alatti altalaj a D-i szelvényben döntően kavicsos, sóderes jellegű volt, míg az É-i szelvényben homokkal kevert agyagos altalaj jelentkezett.

Az előkerült régészeti objektumok korszakai megegyeznek a korábbi felszíni gyűjtések és a próbafeltárás[125] adataival, a zömmel középkori telepjelenségek – cölöplyukak, gödrök, árokrészletek – mellett valószínűleg a bronzkorra keltezhető objektumok kerültek még feltárásra. Legjelentősebb objektumunk a D-i szelvényt É–D-i irányban átszelő, vélhetőleg középkori karám szerepét betöltő széles árok, mely kiterjedt nagysága miatt (helyenként eléri a 6–6,5 m szélességet is) az egykori település határoló árka is lehetett. Az árok dokumentálása szakaszos átvágásokkal történt, ezáltal pontosabb képet kaptunk a karám szerkezetéről. A legtöbb esetben V-metszetű, alsó negyedében faszenes betöltésű árokban egykor a karám faszerkezetét alkotó elszenesedett fadarabokat találtunk. A sóderes altalajban határozott szürkés foltként jelentkező árok leletanyaga szegényesnek mondható, ugyanakkor betöltése a teljes szakaszon kerámiamorzsával kevert volt.

Az É-i szelvény K-i szélén újabb É–D-i irányú árok mutatkozott, mely valószínűleg az előbbi árokhoz hasonló szerepet tölthetett be. A szelvényben szétszórtan előkerült objektumok egy része a középkori település Ny-i határát jelezhették, míg a sekélyebb régészeti jelenségek eltérő – szürkésbarna, paticsszemcsés, faszénmorzsás – betöltésük miatt és a területen szórványosan, a humuszból előkerült jellegtelen kerámiatöredékek alapján az őskorra keltezhetők.

Az előkerült leletanyag zöme a 14. századra datálható kerámiatöredék – többek között fedőgombos fedő, ún. galléros peremek –, patics, de előkerült még egy dörzskő és a bronzkorban is jellemző bütyökfül töredéke.

A feltárás résztvevői Miháczi-Pálfi Anett és Császár Renáta régésztechnikusok.

Simmer Lívia

Nagyfernekág (KÖH 75025): a Zalalövőt elkerülő út nyomvonalának legdélebbi lelőhelyén a 2009.[126] évi hatástanulmányt megelőző terepbejárás során a felszínen őskori kőeszközök és középkori cserepek voltak gyűjthetőek. A jogszabályban előírt próbafeltárást a Göcseji Múzeum 2013 nyarán 987 m^2-en végezte el a 30+075–30+236 kilomszelvények közt.[127] A próbafeltárás során húzott 8 kutatóárokban összesen 23 objektum került napvilágra, melyek elhelyezkedése alapján megállapítható volt, hogy nincsen szükség a lelőhely teljes feltárására, a D-i részen ugyanis körülhatárolható volt egy kisebb, objektumoktól mentes terület. Az előzetes régészeti dokumentáció feltárási projektterve a kivitelezés földmunkáit megelőzően 3823 m^2 feltárását írta elő.

A megelőző feltárás keretében 2014. május 29. és július 9. közt a meredek domboldalon lehumuszolt területen 52 régészeti jelenséget találtunk. A teljes felület egybenyitását követően tavalyi kutatóárkainkban talált több objektumrészletről is kiderült, hogy azok egy-egy, a nyomvonalat ÉNy–DK-i irányban keresztülszelő árokhoz tartoznak. Az árkok közül a szélesebbek határoló árkok lehettek, míg a keskenyebbek vízelvezetők. Az árkokból és a köztük előkerült hulladéktároló gödrökből előkerült kerámiaanyag döntően a 15. századra keltezhető, a késő Árpád-kori és a 14. századi anyag kisebb mennyiségű.

A terepbejáráshoz és a tavalyi próbafeltáráshoz hasonlóan idén is találtunk a középkoriakhoz képest csekélyebb számban őskori objektumokat. Ezekben a durvakerámia mellett változatos kőeszközök is elkerültek. Az őskori gödrök egy része a neolitikum és a rézkor közti átmeneti időszakra datálható, a többi pedig a bronzkor emléke.

Munkatárs: Miháczi-Pálfi Anett.

Straub Péter

Zalalövő, Vár
(KÖH 39795)
(Zala megye) **Ró, Tö**

A részletes tanulmányt lásd: Simmer Lívia: Római kori lakóház és törökkori palánkvár Zalalövőn (Előzetes jelentés a Zalalövő–T4 munkahelyen [Zalalövő–Mentőállomás] 2014-ben végzett feltárásról). In: Kvassay Judit szerk. Régészeti kutatások Magyarországon 2011–2014, 139–152.

382. Zalavár határa
(Zala megye) **Ő, Ú, R, B, Ró, Á**

Zalavár-22 kV-os légvezeték kiváltása (Zalavár-Lebuj puszta és Hídvégi-híd közötti szakasz), a Kis-Balaton Vízvédelmi Rendszer II. ütemének keretén belül 2014. augusztus 13.

125 RKM 2013, 138–139.

126 RKM 2009, 389.
127 RKM 2013, 139.

és szeptember 12. között régészeti szakfelügyeletet végeztünk. A földmunkák először a nyomvonalnak a *Zalavár, Lebujpuszta összevont lelőhely (MRT 1. k. 59/29–30. lh. KÖH 69027)* felöli, É-i végén kezdődtek meg, s már ekkor megfigyeltünk szórványosan régészeti jelenségeket. A munkavégzés teljes, 4,7 km-es nyomvonalán figyelemmel kísértük a földmunkákat. Régészeti jelenségek a nyomvonal különböző részein, egymástól meglehetősen távol kerültek elő, érintve a *Zalavár, Hídvégi legelő (KÖH 68891)* lelőhelyet is. Kivételt képeznek a régi gátőrház és a Hídvégi híd közé eső szakaszon, a *Zalavár, Balatonhídvég (MRT 1. k. 59/27. lh. KÖH 12534)* megbolygatott Árpád-kori települési objektumok (25–31. SE), melyek egy jól körülhatárolható területen, egymás közelében feküdtek. A szakfelügyelet során összesen minimum öt korszakból származó 30 régészeti objektumot tudtunk megfigyelni, illetve többé-kevésbé dokumentálni. Egy objektumot, a 24. SE-t, egy késő neolitikus (lengyeli kultúrába tartozó) gödörrészlet helyét nem sikerült műszeresen bemérni, mert az út menti fák teljesen leárnyékolták a GPS vételi lehetőségeit. Az objektum korábban két külön SE-nek (23–24.) jelölt gödörrész összevonásával végül a 24. sz-on lett dokumentálva. Az SE helyét hagyományos, kézi módszerrel mértük be.

Az előkerült régészeti objektumok korszak szerinti megoszlása: 6 őskori, ezek közül 2 neolit (1. és 24. SE), 2 rézkori (14. SE: Balaton-Lasinja kultúra; 24. SE: badeni kultúra), 1 SE bronzkori, 1 pedig közelebbről nem meghatározható őskori objektumnak bizonyult. Két SE a római korra tehető (az egyik csak kérdőjelesen). Kilenc középkori SE nagy valószínűséggel az Árpád-korra keltezhető (3. és 25–31. SE-k), a 3. SE kivételével ezek a már korábban is ismert településhez (KÖH 12534) tartozhattak.

A 2014. szeptember 4-én megtartott helyszíni egyeztetésen a kivitelező képviselője felhívta a figyelmet arra, hogy a 0,6 m széles árkok nem teszik lehetővé az árokban történő emberi munkavégzést, a talaj rendkívüli mértékben felázott és nagy az omlásveszély. Ezekre való hivatkozással megtiltották az árkokban történő emberi munkavégzést, ami viszont végletesen lekorlátozta a szakfelügyelet keretein belül elvégezhető régészeti tevékenységeket. Ettől kezdve csak arra volt módunk és lehetőségünk, hogy a megbolygatott régészeti jelenségek helyét rögzítsük, illetve a gép kanala által kidobott földből tudtuk a leleteket összegyűjteni. Többek közt ennek tudható be, hogy az észlelt régészeti jelenségek közül 15 esetben annyi információt sem sikerült gyűjteni, ami alapján korukat meg lehetne határozni.

P. Barna Judit

Korszakmutató
Index of Periods

A mutatóban szereplő szám a lelőhely sorszámát jelöli.

ŐSKOR 7, 8, 14, 18, 19, 36, 38, 39, 40, 41, 50, 69, 75, 76, 77, 81, 84, 85, 89, 90, 98, 102, 103, 110, 111, 120, 125, 134, 136, 142, 153, 155, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 170, 183, 190, 191, 193, 194, 195, 196, 201, 202, 203, 205, 206, 213, 215, 219, 222, 226, 233, 236, 237, 238, 241, 242, 247, 257, 259, 264, 271, 275, 276, 277, 281, 283, 289, 290, 297, 299, 301, 302, 303, 309, 311, 312, 313, 315, 318, 332, 333, 334, 335, 337, 343, 344, 355, 356, 359, 360, 361, 376, 382

Őskőkor (Pa) 9, 30, 137, 255

Micoquien-Bábonyien 24

Szeletien 24, 73, 319, 320

Újkőkor 4, 5, 27, 29, 38, 39, 73, 74, 85, 89, 94, 135, 148, 185, 190, 193, 205, 208, 219, 220, 222, 241, 244, 246, 255, 271, 274, 275, 276, 277, 282, 292, 297, 310, 313, 343, 347, 355, 370, 372, 373, 376, 381, 382

alföldi vonaldíszes kerámia kultúrája (AVK) 75, 76, 83, 161, 240, 378

AVK tiszadobi cs 76, 84

bükki kultúra 246, 247, 281, 300

dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrája (DVK) 8, 19, 269, 271, 295, 297, 337

esztári csoport 28, 34

kottafejes kultúra 189

Körös-Starčevo-kultúra 28, 143, 316

lengyeli kultúra 164, 297, 382

szakálháti csoport 219, 281, 315, 378

tiszadobi csoport 274

tiszai kultúra 330, 378

tiszapolgári kultúra 302

zselizi kultúra 190, 271

RÉZKOR 2, 8, 13, 25, 27, 28, 39, 62, 74, 88, 89, 122, 141, 170, 190, 193, 194, 202, 219, 221, 222, 241, 271, 275, 276, 277, 282, 316, 317, 327, 329, 332, 342, 355, 373, 376, 378, 381, 382

badeni kultúra 28, 34, 39, 75, 116, 189, 219, 230, 259, 293, 314, 328, 336, 382

Balaton-Lasinja- kultúra 314, 382

Jamnaja-kultúra 34, 203

lengyeli kultúra 314

tűzdelt barázdás kerámia kultúrája 171, 230, 297, 337

BRONZKOR 5, 8, 27, 28, 29, 36, 39, 40, 51, 58, 65, 66, 88, 89, 94, 106, 109, 110, 112, 116, 120, 122, 127, 136, 145, 153, 156, 161, 165, 170, 173, 185, 186, 190, 194, 208, 209, 219, 220, 222, 225, 233, 235, 237, 241, 242, 246, 247, 265, 271, 274, 275, 276, 279, 280, 281, 282, 285, 289, 291, 299, 301, 303, 305, 306, 317, 333, 337, 339, 343, 344, 345, 346, 348, 349, 351, 353, 354, 355, 360, 361, 370, 374, 375, 380, 381, 382

Felsőszőcs-kultúra 175, 196, 226, 338

füzesabonyi kultúra 12, 37, 38, 141, 144, 218, 342

Gáva-kultúra 198, 330

gyulavarsándi kultúra 378

halomsíros kultúra 161, 280

hatvani kultúra 33, 37, 218, 303

kisapostagi kultúra 322

koszideri kor 305
Makó-kultúra 76, 84
mészbetétes edények népe kultúrája 123, 171, 303, 322
nagyrévi kultúra 43
Nyírség-kultúra 246
pilinyi kultúra 208, 274
Somogyvár-Vinkovci-kultúra 194, 358
urnamezős kultúra 122, 283, 287, 312, 337
Vatya-kultúra 43, 44, 305
VASKOR 10, 51, 109, 136, 146, 161, 189, 246, 274, 281, 306, 333, 339
Hallstatt-kultúra 42, 62, 139, 280
kelta, La Tène-kor 8, 19, 42, 62, 76, 84, 92, 107, 136, 144, 167, 173, 185, 193, 194, 206, 212, 237, 246, 275, 281, 287, 289, 332, 337, 344, 351
szkíta kor 34, 110, 146, 175, 211, 246, 274, 330, 331, 339
Kustánfalva-csoport 339
RÓMAI KOR 1, 4, 10, 15, 60, 61, 62, 81, 82, 90, 104, 105, 121, 122, 130, 148, 149, 156, 158, 164, 165, 171, 192, 194, 207, 224, 239, 250, 261, 262, 263, 265, 266, 271, 275, 278, 279, 283, 284, 285, 287, 289, 297, 298, 301, 312, 332, 337, 363, 382
germán 111, 161, 247, 274
gepida 102
hun kor 170, 247, 251, 373
szarmata 6, 8, 13, 22, 26, 28, 34, 38, 39, 67, 68, 69, 71, 72, 76, 78, 79, 83, 84, 96, 99, 101, 102, 110, 116, 120, 131, 142, 143, 150, 151, 157, 160, 169, 170, 173, 175, 178, 180, 181, 182, 183, 185, 202, 204, 213, 215, 217, 218, 219, 220, 226, 228, 233, 235, 238, 241, 245, 246, 247, 251, 254, 257, 259, 268, 270, 308, 309, 316, 325, 326, 329, 331, 340, 343, 347, 348, 351, 355, 357, 367, 370, 372, 376
Bereg-kultúra 357
NÉPVÁNDORLÁS KOR 22, 28, 64, 87, 102, 111, 120, 132, 159, 174, 175, 182, 194, 228, 233, 235, 251, 257, 271, 277, 278, 344, 356, 362, 376
avar 6, 22, 28, 29, 62, 64, 71, 89, 102, 117, 134, 150, 151, 156, 160, 166, 173, 183, 194, 202, 207, 211, 212, 213, 233, 245, 252, 258, 264, 267, 268, 274, 275, 280, 289, 290, 299, 301, 329, 337, 366, 372
germán 102, 150, 161
gepida 150
langobard 194
kvád 278
HONFOGLALÁSKOR 11, 185, 274, 351, 357
ÁRPÁD-KOR 3, 5, 11, 14, 18, 22, 23, 28, 29, 32, 40, 43, 54, 57, 62, 66, 70, 86, 89, 93, 95, 100, 102, 105, 106, 110, 111, 115, 119, 121, 126, 133, 139, 142, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 159, 165, 166, 171, 173, 177, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 193, 194, 195, 197, 198, 200, 201, 202, 212, 214, 215, 217, 218, 220, 223, 231, 232, 233, 237, 243, 245, 247, 248, 253, 257, 261, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 279, 280, 281, 286, 287, 288, 289, 292, 297, 299, 303, 308, 311, 312, 321, 322, 324, 325, 326, 333, 335, 337, 341, 344, 345, 350, 353, 356, 357, 363, 365, 368, 370, 371, 372, 373, 374, 378, 381, 382
KÖZÉPKOR 14, 17, 20, 22, 34, 36, 38, 39, 45, 46, 47, 48, 52, 55, 56, 57, 58, 62, 66, 85, 94, 118, 119, 121, 122, 124, 126, 136, 141, 152, 153, 156, 162, 165, 174, 176, 205, 206, 216, 218, 231, 233, 234, 262, 266, 269, 271, 275, 282, 283, 284, 285, 286, 289, 293, 294, 301, 304, 317, 324, 327, 332, 333, 337, 342, 351, 352, 361, 363, 364, 377

késő középkor 10, 21, 23, 32, 34, 40, 45, 48, 49, 53, 54, 57, 59, 80, 83, 90, 91, 95, 105, 106, 113, 114, 115, 122, 126, 129, 142, 147, 148, 152, 154, 156, 161, 165, 171, 173, 194, 198, 199, 200, 209, 214, 220, 227, 229, 233, 242, 249, 253, 260, 261, 272, 275, 276, 281, 286, 289, 292, 297, 299, 312, 324, 333, 335, 341, 344, 350, 354, 361, 365, 368, 369, 371, 372, 374, 378, 379, 38

ÚJKOR 5, 18, 29, 46, 49, 53, 57, 97, 108, 114, 115, 150, 161, 174, 199, 232, 235, 249, 253, 254, 257, 289, 296, 304, 324, 333, 344, 348, 351, 361, 371, 378, 379, 380

kora újkor 47, 54, 58, 59, 66, 91, 97, 105, 106, 108, 113, 114, 115, 120, 122, 128, 129, 133, 136, 147, 154, 156, 166, 181, 199, 220, 227, 229, 233, 242, 249, 256, 260, 261, 267, 271, 276, 279, 281, 302, 312, 324, 332, 333, 335, 341, 350, 361, 368, 371, 374, 379

török kor 45, 46, 53, 57, 59, 91, 102, 108, 113, 114, 115, 121, 147, 154, 256, 260, 261, 262, 267, 289, 302, 312, 324, 371

ISMERETLEN KOR 16, 27, 28, 31, 34, 41, 51, 63, 75, 79, 83, 84, 89, 98, 107, 109, 110, 111, 112, 120, 122, 125, 140, 143, 149, 160, 168, 177, 179, 181, 183, 188, 190, 191, 193, 194, 198, 199, 210, 233, 237, 239, 242, 247, 256, 276, 287, 289, 296, 299, 307, 313, 318, 323, 325, 337, 358, 361, 374, 376

Szerzői névmutató
Index of Authors

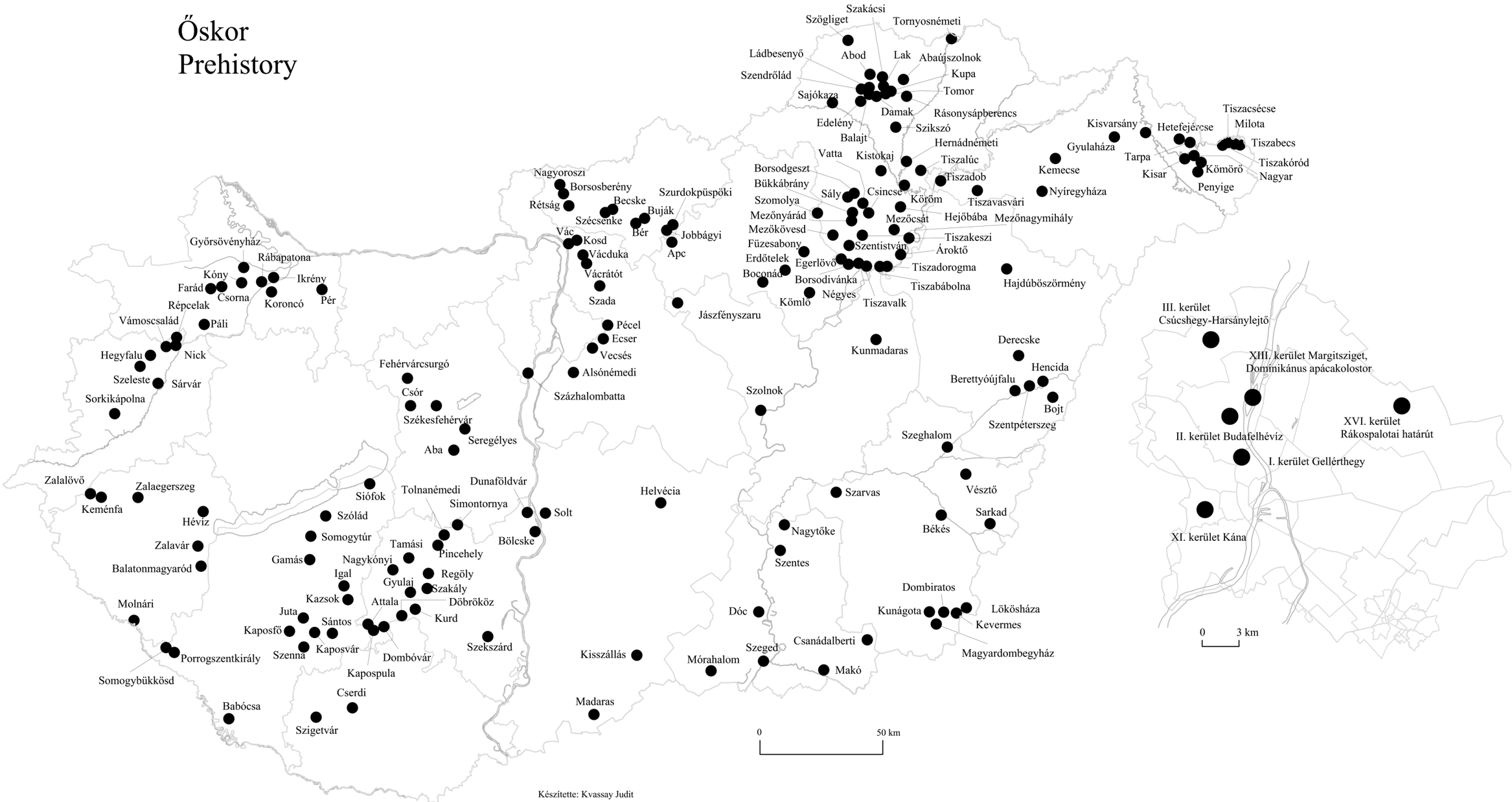
A mutatóban szereplő szám a lelőhely sorszámát jelöli.

RKM jelentés szerző	Jelentés(ek) sorszáma(i)
A. Halász Ágoston	113, 114, 125, 147
Anderkó Krisztián	199
Aszt Ágnes	210, 232, 366
B. Nyékhelyi Dorottya	45, 46, 55, 56
Baráth Anita Kármen	161
Batizi Zoltán	371
Bálint Marianna	137
Bede Ádám	16, 77, 79, 86, 203,215, 309
Bencze Zoltán	49
Benda Judit	54, 57
Benedek András	87, 233
Benedek-Bede Zsuzsanna	188, 204, 307
Bereczki Balázs	16, 79
Boruzs Katalin	379
Bóka Gergely	161, 280, 336
Bózsa Anikó	373
Czifra Szabolcs	237, 252, 330
Czigány Dávid	134, 155, 156, 194, 216, 271
Czövek Attila	136, 275, 290
Czukor Péter	77
Csányi Viktor	149, 325, 326
Csengeri Piroska	5, 18, 141, 185, 209, 274
Cséki Andrea	28, 99
D. Szabó László	25, 26, 97, 143
Dani János	34
Farkas Csilla	33, 119, 120, 195, 263
Fekete László	4, 17, 94, 112, 124, 140, 205, 208, 209, 231, 244, 300, 313, 360
Füredi Ágnes	299, 372
Gallina Zsolt	75, 76, 83, 198, 249, 341, 361
Gál Viktor	126, 129, 279, 335
Giber Mihály	114, 115, 229
Gulyás András	302, 303
Gulyás Gyöngyi	75, 76, 83, 84, 341
Gutay Mónika	8, 9, 138
Gyucha Attila	310, 378
Hajdú Melinda	328
Hargitai András	88, 264
Harkai István	22, 96, 102, 106, 142, 157, 166, 169, 173, 180, 181, 184, 197, 201, 202, 211, 212, 213, 217, 238, 258, 308, 316, 340
Hatházi Gábor	91
Heinrich-Tamáska Orsolya	172
Herbst Anna	159, 362, 367
Herendi Orsolya	223, 233
Hornok Péter	139, 242, 297, 312, 365, 368, 374
Horváth Antónia	185, 220, 274, 328
Hullám Dénes	98, 270
Istvánovits Eszter	170, 251
Jakab Attila	118, 346, 352
K. Németh András	290, 103, 107, 136, 153, 158, 167, 234, 236, 250, 256, 265, 266, 267, 275, 289, 294, 301, 337, 358, 359, 364
Király Ágnes	177, 281
Kiss Csaba	247, 268
Kiss Kálmán	344, 345, 353
Knipli István	178, 179
Kondé Zsófia	117
Korom Anita	68, 71
Kovács Eszter	66, 67
Kovács Gyöngyi	91
Kovaliczky Gergely	192, 298
Körösföi Zsolt	186, 131, 135, 170, 174, 175, 196, 226, 235, 247, 254, 257, 296, 304, 356, 363
Laczi Orsolya	34, 143
Langó Péter	292
Lassányi Gábor	60, 61
László János	11, 377
László-Hajdú Melinda	274
Lovász Emese	114
Magyar Csaba	27, 182, 245, 318
Magyar Károly	45, 53
Masek Zsófia	161, 278, 329
Melis Eszter	90, 122

Mester Zsolt 255
Miskolczi Melinda 129, 227
Mladoniczki Réka 239, 312, 332
Molnár István 23, 127, 154, 165, 168, 207, 295
Mordovin Maxim 108, 286
Mrenka Attila 139
Nagy Andrea 89, 193, 194, 253
Nagy Balázs 192
Nagy Gergely 285, 297
Nagy László 113, 115
Nagy Marcella 285
Nagy Nándor Norbert 40, 160
Nagy Szabolcs Balázs 286
Németh Gabriella 306
Németh Péter Gergely 21, 35, 127, 152, 214, 283, 334
Nováki Gyula 176
Orha Zoltán 171
Ódor János 250, 265, 275, 337
P. Barna Judit 19, 382
Pap Ildikó Katalin 80, 105, 199, 200, 242, 272, 276, 369
Papp Adrienn 58, 59
Parditka Györgyi 29
Parkinson, William A. 378
Patay Róbert 6, 7, 110, 190, 375, 376
Pesti Krisztina 89
Pintye Gábor 246, 247
Polgár Péter 271
Pozsgai Helga 1, 31, 284, 322
Pópity Dániel 78, 101, 150, 151, 233
Pusztai Tamás 350
Pusztainé Fischl Klára 12, 13, 37, 38, 144, 218, 221, 240, 317, 342, 348, 349, 351, 354
Rácz Tibor Ákos 95, 111, 128, 132, 159, 191, 273, 299, 362, 367, 372
Rajna András 111, 228, 259, 376
Reich Szabina 324
Rosta Szabolcs 179
Rózsa Zoltán 248
Savanyú Bálint 2, 32, 92, 123, 322
Sándor Ildikó 45
Schilling László 243, 277
Scholtz Róbert 247
Simmer Lívia 17, 380, 381
Simon László 224
Simon Zoltán 229
Skriba Péter 40, 121
Sóskuti Kornél 183, 233
Straub Péter 148, 171, 172, 230, 381
Sümegi Pál 203
Szabó Géza 10, 41, 42, 43, 44, 104, 109, 164, 206, 311, 327
Szabó Máté 15, 81, 298
Szakos Éva 331
Szilas Gábor 62
Szilágyi Gábor 55
Szöllősy Csilla 323
Szörényi Gábor András 177, 227, 281, 333
Szücsi Frigyes 287. 288, 321
Tari Edit 121
Terei György 65
Tokai Zita Mária 14, 20, 93, 189, 269, 291, 293
Toldi Zoltán 130, 145, 146, 225, 338, 339, 357
Tompa György 187
Tóth Anikó 72
Tóth Farkas Márton 50, 51, 64, 69, 70
Tóth Katalin 325, 326
Tóth Krisztián 36, 39, 74, 85, 116, 185, 219, 222, 241, 282, 343, 347, 355, 370
Tóth Zoltán 3, 133
Tóth Zsolt 260, 261, 262
Türk Attila 324
Varga Máté 153, 162, 163, 167, 314
Varga Sándor 100, 315
Végh András 47, 48, 52
Vicze Magdolna 305
William A. Parkinson 310
Zádor Judit 63
Zandler Krisztián 24, 30, 73, 108, 161, 319, 320
Zsidi Paula 60

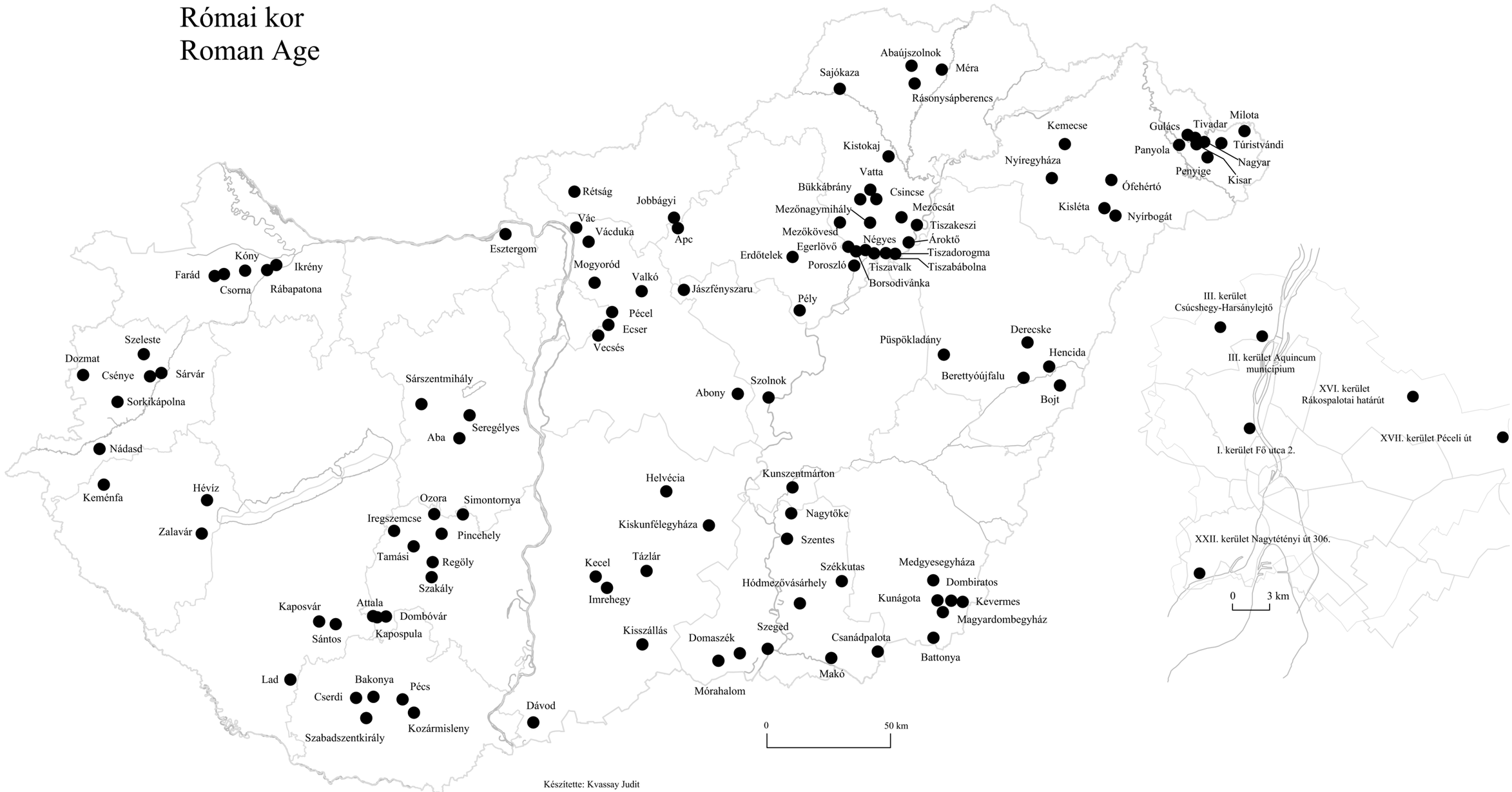
Térpékek
Maps

Őskor
Prehistory

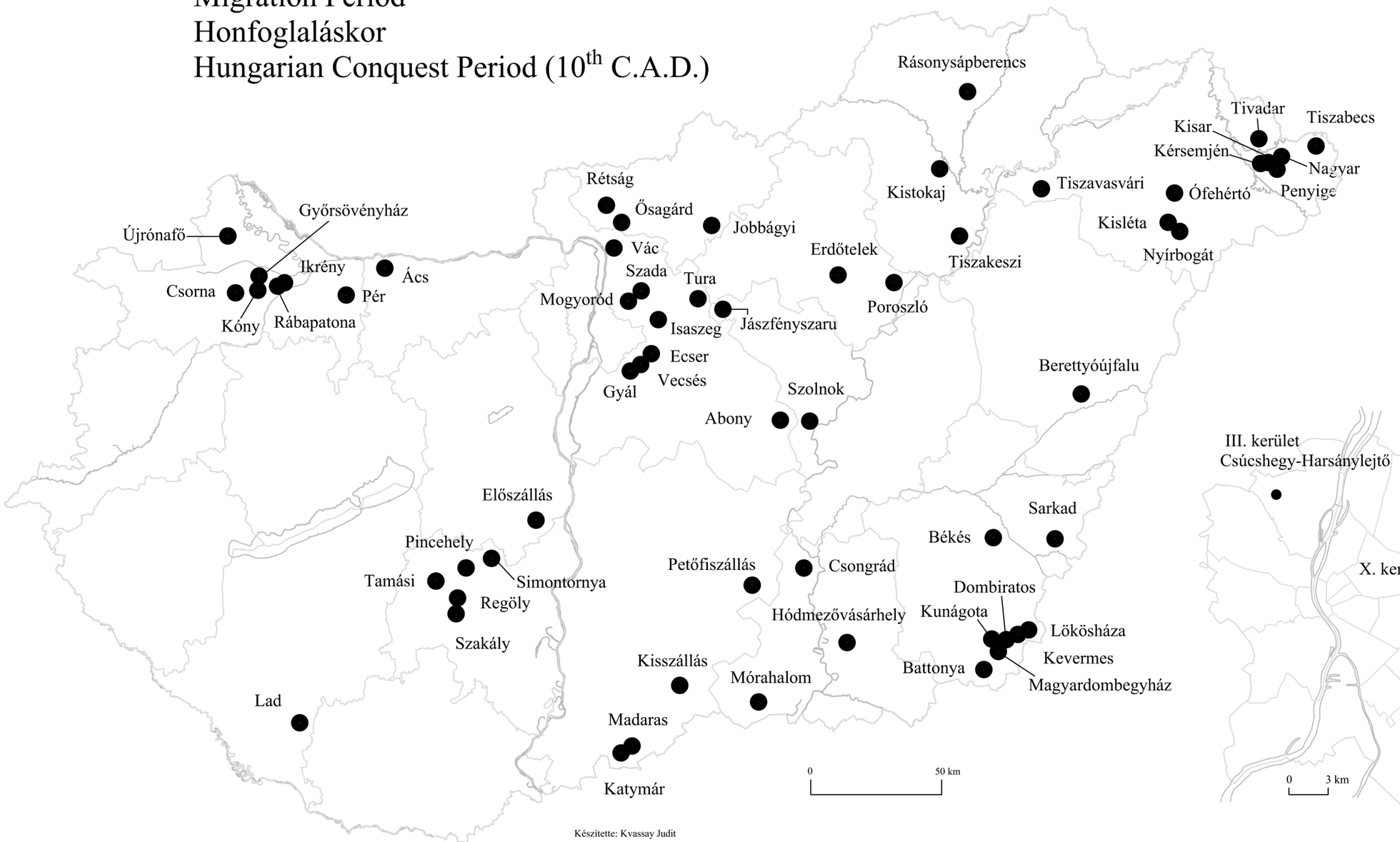
Készítette: Kvassay Judit

Római kor
Roman Age

Készítette: Kvassay Judit

Népvándorlás kor
Migration Period
Honfoglaláskor
Hungarian Conquest Period (10th C.A.D.)

Készítette: Kvassay Judit

Árpád-kor
Árpádian Age
(11 – 13th C. A. D.)

Szögliget
Füzér
Abod
Balajt
Rásonysápberencs
Sajókaza
Monaj
Tivadar
Tiszacsécse
Kisvarsány
Tiszabecs
Tiszakóród
Penyige
Túristvándi
Kistokaj
Köröm
Kisgyőr
Nyíregyháza
Sály
Vatta
Eger
Tiszavasvári
Kisléta
Mezőcsát
Szomolya
Tiszakeszi
Abasár
Gyöngyös
Erdőtelek
Mezőnagymihály
Nyírbogát
Kömlő
Nagyoroszi
Borsosberény
Nőtincs
Rád
Vác
Vácduka
Szada
Isaszeg
Dány
Ecser
Esztergom
Ács
Mosonmagyaróvár
Kóny
Rábapatona
Csorna
Pannonhalma
Vasegerszeg
Hegyfalu
Répcelak
Vámoscsalád
Kőszegdoroszló
Uraiújfalu
Dozmat
Szeleste
Rábapaty
Sorkikápolna
Bicske
Székesfehérvár
Seregélyes
Berettyóújfalu
Sáska
Keménfa
Zalalövő
Hévíz
Zalavár
Simontornya
Solt
Tamási
Bölcske
Regöly
Igal
Magyaregres
Szekszárd
Iharos
Csurgó
Kaposvár
Bárdudvarnok
Pécs
Babócsa
Helvécia
Szarvas
Vésztő
Kondoros
Sarkad
Kiskunfélegyháza
Csongrád
Orosháza
Békés
Székkutas
Medgyesháza
Dombiratos
Kömpöc
Dóc
Kunágota
Kistelek
Kevermes
Kisszállás
Hódmezővásárhely
Domaszék
Mélykút
Makó
Battonya
Madaras
Mórahalom
Szeged
Katymár
0
50 km

III. kerület
Csúcshegy-Harsánylejtő
XIII. kerület Margitsziget,
Dominikánus apácakolostor
I. kerület Víziváros
déli része
XVI. kerület Fertály utca 9.
I. kerület Szentháromság utca
0
3 km

Készítette: Kvassay Judit

Középkor
Middle Age

Mosonmagyaróvár
Mecsér
Ikrény
Csorna
Farád
Kóny
Rábapatona
Pannonhalma
Vámoscsalád
Kőszeg
Répcelak
Nick
Vasegerszeg
Kőszegdoroszló
Uraiújfalu
Dozmat
Szeleste
Rábapaty
Sárvár
Sorkikápolna
Csehimindszent
Vasvár
Sáska
Zalalövő
Zalaegerszeg
Keménfa
Hévíz
Somogydöröcske
Igal
Magyaregres
Juta
Kaposvár
Attala
Somogybükkösd
Iharos
Bárdudvarnok
Sántos
Porrogszentkirály
Babócsa
Barcs
Szigetvár
Pécs
Esztergom
Visegrád
Vác
Drégelypalánk
Borsosberény
Vértessomló
Bicske
Csókakő
Székesfehérvár
Sárszentmihály
Simontornya
Ozora
Tamási
Pincehely
Pári
Regöly
Udvari
Gyulaj
Szakály
Kurd
Murga
Solt
Jobbágyi
Gyöngyös
Szada
Gödöllő
Dány
Helvécia
Kiskunfélegyháza
Katymár
Mórahalom
Tornyosnémeti
Szögliget
Füzér
Gönc
Abod
Felsővadász
Ládbesenyő
Kupa
Mogyoróska
Balajt
Monaj
Damak
Sajókaza
Miskolc
Kisfüzes
Tiszalúc
Borsodgeszt
Körösm
Szomolya
Hejőbába
Eger
Sály
Csincse
Mezőnagymihály
Mezőcsát
Szentistván
Tiszakeszi
Borsodivánka
Tiszadorogma
Erdőtelek
Tiszabábolna
Heves
Encsencs
Debrecen
Bojt
Szarvas
Vésztő
Békés
Hódmezővásárhely
Dóc
Kevermes
Dombiratos
Battonya
Szatmárcseke
Tiszakóród
Nagyar
Tiszabecs
Panyola
Sonkád
Kérsemjén
Túristvándi
Penyige
III. kerület
Csúcshegy-Harsánylejtő
XIII. kerület Margitsziget,
Dominikánus apácakolostor
I. kerület Szentháromság tér
I. kerület Szentháromság utca
I. kerület Dísz tér 4 – 5.
I. kerület Dísz tér déli oldala
II. kerület Budafelhévíz
I. kerület Víziváros déli oldala
I. kerület Öntőház udvar
I. kerület Budai várnegyed,
középkori Buda városa
I. kerület Szarvas tér
I. kerület Clark Ádám tér és
környéke

0 50 km

0 3 km

Készítette: Kvassay Judit